PRACTICA
OCTAVIANI VESTRII I. C.
Forocorneliensis,

IN ROMANAE AVLAE ACTIONEM & iudiciorum mores, introductionem continens.

HVIC POSTREMAE EDITIONI accesserunt analyticæ Annotationes Nicolai Antonij Grauatij Briaticensis I.C.

IN QVIBVS PRÆTER ALIA CLXX. Communes opiniones ad praxim pertinentes continentur.

Cum Summarijs, & Indice locupletißimo.

ROMAE, Apud Guglielmum Facciottum. MDCIX.

Superiorum Permissu.

Illustriss. & Reuerendiss. D.

D. IOANNI GRIMANDO AQVILEIAE PATRIARCHAE AMPLISSIMO.

NICOLAVS ANTONIVS GRAVATIVS S. P. D.

Vperiore anno cum Venetijs agerem, Ioannes Grimane Pontifex dignissimè, vbi hospes vrbem, lucem Orbis terrarum atque arcem omnium gentium, rerumque publicarum immensam magnitudinem, priuatarumq. etiam, non absque admiratione perlustrassem (qua re nihil mihi antiquius fuerat) satisque conspexissem, vulgare deinde otio detineri, à studijsque feriatum esse, indecens mecum ipse cogitaui. Quapropter quibusdam commodato acceptis libris, omnem meam curam, atque operam ad consuetum iuris studium applicaui, sic vt amissi etiam temporis vsuram resarcirem. Et cum inter cæteros, Octauiani Vestrij omnium concessu iurisconsulti eruditissimi libri, quorum inscriptio est: In actionem & iudiciorum

† 2 mores

mores hisagogi, hoc est, Introductio, in manus incidissent, eos peruoluere cœpi, quos doctè affabrèque postquam compositos animaduerti, regustandos decreui, illique adeo placuere, vt & si multos fatear in hoc scribendi genere scriptores vidisse, verum qui eruditissimo Vestrio comparari possit, (pace omnium dixerim) vidisse, & legisse neminem. Is certè vnus mihi visus est (vt quemadmodum sentio, loquar) qui non singulos tantum, sed vniuersos simul ordine, prudentia, iudicio, atque doctrina superare videtur. Et inter legendum, cum non paucas ad eos libros analyticas annotationes, & præsertim receptas communibus interpretum suffragijs opiniones ad centum septuaginta, in iudicijsque vsu frequentiores contexuissem, (quas planè non alijs, sed mihi vsui esse existimabam) fato nescio quo accidit, illas ad præstantissimorum Francisci Mascolæ, & Ioannis Dominici Brigandi Siculi Iurisconsultorum manus peruenisse, omnium confessione nedum in iuris ciuilis peritia, sed in omni litterarum genere eruditorum, qui eas cũ legissent, in communem omnium vtilitatem prælo committendas, & hortari, & persuadere, non destiterunt. Quod ipse animo altius repetens, postquam sensi prudentibus acerrimique iudicij viris id faciendum videri, tandem illas exhibendas esse foras constitui: sicque ieci aleam fortasse fœliciter, exituram. Quæ res si mihi (vt spero) iuuante Deo,

ex

ex animi sententia succedet, nostræ, & aliæ lucubrationes in publicum prodibunt, hæque interea exploratoris officio fungantur, verum si aliter eueniet, cum Epimenide illas obdormire, & tineas blattasque pascere, in arcaque putrescere sinam. Cæterum auguror fore plerosque, qui dicent me agere, & Athenas (vt adagio fertur) noctuas ferre. Sed certè si mihi disertissimus Vestrius ansam non præstitisset, manum huic tabulæ nunquam admouissem. Ipse enim ad suum Pellæum scribens, ait, dum ad patriam teneret iter, modicamque librorum haberet supellectilem, quos præ manibus habemus libellos conscripsisse; ac si diceret, incommoda fuisse in causa, ne multo plura exarasset. Sed quid hoc? nonne aperta res est, & natura ita comparatum, vt messor quantumuis diligens efficere non valeat, quin spicilegium relinquatur? Vnde nimirum, si superstites spicas collecturus accessi, ne pereant. Nec quisquam est, qui noua, & nunquam dicta proferat, namque nullus scribendi locus in quouis scientiarum genere nostris à maioribus prætermissus est, nec quicquam intactum ad hoc vsque æuum perseuerat. Hinc scitè Terentius memoriæ prodidit: Nullum esse iam dictum, quod non dictum sit prius. Et quoniam sic plerique omnes ad maledicendum sunt proni, vt ne quidem diuinis scripturis parcant, ne oblatrent, obstrepant, blaterent calumniamque inferant: more introductum est, Illustrissimè

tem, & gloriam talis es, vt celebranda facere, quàm celebrari malis, eas tacitus omisi, & cæteris ingenio præclarisſimis in laudes tuas encomia decantandi, panegyricosq. recitandi, hanc reliqui prouinciam, præſertim ne quis ſuſpicari queat, me gratiam tuam aucupari voluiſſe. Hilari ergo animo has noſtras ſuſcipe vigilias, quas ſi tuo calculo comprobaueris, ſpes eſt cæteros doctos libenter tuo iudicio acceſſuros. Nec munuſculum hoc ſpectes obſecro, ſed promptum alacremque animum intuearis, hominis inquam, qui nullum erga te officium amantiſſimi prętermittet. Vale, Patauij quarto Kalendas Februarias, à Chriſto nato 1564.

OCTAVIANVS VESTRIVS
Iacobo Pellæo. S. P. D.

MOris fuit apud veteres, mi Pellee, vt qui iudicio vellet aduersus quemquam experiri certam actionis formulam, qua ageret, sibi a Pontificum collegio impetrare: eamque adeò obseruare teneret, vt si contingeret eum cadere a syllaba, a causa quoque cadere intelligeretur. Hæc posteris intolerabilis sæuitia visa est, ideoq. sublata formularum impetratione in laxiores iueramus habenas, in tot nouis iudiciorum legibus litigatores, & iudices ad iustitiam ipsam in compedibus ex integro posuissemus: vt iam difficilè sit iudicio quemquam hodie experiri, quin ex tot laqueis vnum aliquem incurrat, pedesque ac totam plerumque caussam implicet atque inuoluat. Præbetq. interim hęc occasiores tantã cauilli ansam, vt nihil aliud hęc fuisse videatur, quam currenti equo (quod dici solet) calcaria addidisse. Nulla enim est hodiè maior defensio reorum, quàm vt veluti aucupes actores ipsos, modò ea, quam nullitatis, modo alia, quam attentatorum caussas vocant, assiduè veluti quibusdam retibus captare & fallere studeant pręsertim apud Romanæ Aulę iudices, qui adeò timoratæ sunt conscientiæ, & religionis, vt plerumque etiam; tametsi maxi-

mè

mè de calumnia liqueat, vereantur tamen, ne si tergiuersationis; & frustrationis caussa excipiētem reum minus æquis auribus auscultarint, Deum & iustitiam, atque adeò suam ipsorum religionem deserere ac prodere videantur, inualuitque adeò communis hæc reorum & iudicum corruptela, vt vbique apud iudices, aut nullitatem, aut attentatorum dumtaxat simplegadas audiamus: hinc ex litibus lites, hinc tanta actorum congeries, hinc scribarum dinundinationes, & diuitię malę partæ; hinc noua hæc nostra dicendarum, vel potius ducendarum caussarum ars inuidiæ tam obnoxia. Nam cū apud veteres oratoris dumtaxat opera, qui causam suam apud iudices ageret, litigatores vterentur nunc apud nos in hac iudiciorum specie, duce potius, quàm oratore indigent, sed etsi hęc facilis est ars, in qua plerique etiam nulla litterarum eruditione floruerunt, & florent, ea tamen apud nos Romanos vsque adeò tetrica, atque inuia videtur esse, vt tyrones omnes hactenus quidem quasi per varia viarum pericula deuij, & errantes, amnem (vt Plautus inquit) ad mare ducem sequuti fuerint. Fuitque tanta seniorū asperitas atque inhumanitas, vt methodum huiusce artis non solum numquam ediderint, verū planè tanquam thesauris absconderint, atque ab iuniorum vsu remotum esse voluerint. Quo

qui-

quidem factum eſt, vt cum proximo anno Romæ aſſiduè mecum eſſes, verecondè à me, vt ſoles omnia, non ſemel tantum, ſed pluries efflagitaſti, vt ego; qui Romæ aliquot iam annos in foro nemine Romanæ praxis (vt iam dixerim) praxiarchi duce verſatus eſſem, viam à me exploratam, qua tu quoque contenderes, quanto maiore poſſe compendio tibi monſtrarem, quò illam quaſi recta facilius ingredi atque incedere certior poſſes, aliquod vero interim huiuſce artis ſpecimem & ſignificationem agnoſceres. Quamobrem diu mecum cortendi, vtrum difficilius, ac maius eſſe videretur, negare ne tibi ſæpius hoc roganti, cui maiora debeo, an efficere quod rogares. Et quidem negare ei, quem vnicè diligerem, pręſertim iuſta petenti, durum admodum videbatur, ſuſcipere verò tantam rem, quam nemo hactenus aggredi auſus eſſet, non niſi temerè poſſe videbar, mihi pręſertim, qui non ex profeſſo ſed obiter ac quaſi aliud agens huic rei operam dederim: cum tamen nouiſſem te non ſine magna cauſſa precibus hoc à me tantopere contendiſſe, futurumque, vt quicquid eſſet ſiue, id laudem, ſiuę culpam mereretur, noſtrum omninò id totum foret, neque vnquam è manibus exigeret tuis, non potui tibi ſæpius roganti diutius hoc debere, veritusque nedum Romæ tecum ſum, vbi quàm ſim occupa

tus

tus,tu optimus es teſtis,nunquam tantum ocij nanciſcerer,vt poſſem æs hoc alienum veluti re promiſſum diſſoluere, vbi primùm abs te in patria profiſcens digreſſus ſum, cum hiſce ęſtiuis ferijs ociosſus eſſem, neque opera mea aut Reſpu. aut amici vterentur manum huic tabulę admoui,cumque libros haberem paucos,memoria in ipſa profectione repetitia, pleraque omnia conſcripſi, tibique ex itinere ſtatim miſi, non ſpe quęſtus,aut glorię, aut commodi(quemadmodum quidam ſolent)ſed vt induſtria noſtra tuę morem geramus voluntati, qui quidem nobis amicorum chariſſimus, & ſuauiſſimus es, & fuiſti ſemper. Vale.

AD ROMANAE PRAXIS
Tyrones
IACOBVS PELLAEVS.

ROgaueram sępius Octauium Vestrium virum doctissimum, ac iam diu vobis notum, quem ego sectari in Romanæ praxi constitueram, quemque vnum mihi ex ingenti aliorum numero delegeram, nec seniores Praxiarchas, qui methodum huius artis non secus, ac thesauros hactenus occultauerunt, vellet ipse, qui quidem ad grauiora contenderet, imitari: quin potius quæ facilè suopte ingenio consequutus sit, eadem nobis tyronibus, ac mihi præsertim, qui eum iampridem colorem atque admirarer, monstrare ne grauaretur, quo faciliorem aliquando atque exploratiorem viam haberemus in tetrica hæc arte, quæ mihi plerunque inextricabili cuidam labyrintho ab senioribus comparari visa est, vt interdum quidem etiam veritus fuerim, me huiusce artis desertorem aliquando factum iri. Ille verò, cui omnia cęteris difficilia, cælesti quodam dono faciliora semper se præbuerunt, ingenium meum quandoque deterritum sæpius ad vires suas reuocauit, ac mihi planè persuasit artis huiusce pręcepta omnia viro alioqui erudito per se vltrò concurrere, ac sciens quan-

to maiore compendio quò vult, pergat, qui recta via incedit, quàm qui amnem deuium (vt Plautus inquit) ad mare ducem sequatur, vbi proximis æstiuis mensibus, quibus propter nimios calores à foro abstinemus, ex Vrbe discessisset in patriam, noluit mihi eo in itinere otiosus esse, & quem hic videtis libellum, qualem sibi & temporis angustia, & memoriæ facilitas, nulla penè librorum copia ad me scripsit, atque ex ipso itinere statim misit. Quem ego cum iterum atque iterum perlegissem, visus sum mihi rem iudicio quidem meo comperisse non vulgarem, nec vni tantum mihi, verum etiam ætatis nostræ ac posterioris quoque tyronibus omnibus vtilem, & necessariam. Verebar tamen, ne, si illud ederem, auctoris ipsius animum offenderem, qui si hæc, quæ mihi tam familiariter exhibuit, in lucem exitura cogitasset, vberiora profectò ornatioriaque reddidisset. Quòd si ego mihi ipsi totam rem occuparem, verebar ne in vos, ac posteros denique huiusce artis candidatos committere & peccare viderer, quamobrem cum longè grauius existimarem vniuersos, quam vnum dumtaxat, quamuis mihi amicissimum, & de me benè meritum in re præsertim, quam ego quidem ad honorem eius pertinere arbitrarer, offendere, non potui diutius hunc ipsum libellum apud me supprimere, quin in manus vestras veniret, ne quandoque viderer maximum illum ganeonem

gna-

nathonem Erexium æmulari, qui, cum afferentur in mensam fercula lautiora, in ea despuere solebat, quò cæteris abstinentibus solus ipse his frueretur. Maluique hunc librum in omnium vsum exire, quàm mihi soli apud me prodesse, vtpote, qui bonũ tantò melius esse, quanto communis est, non ignorem, neque vos libelli vtilitatem ex eius paruitate expendetis, cognoscetis quippe parem magno, similemque gemmis, quæ sub exiguo corpusculo precij amplitudinem ingentis celant. Legite igitur omnes, quotquot estis, ac viam, quam nobis omnibus strauit tantus vir, suisq. calcatam vestigijs è salebrosa atque aspera, commodam leuemque reddidit, ite, pergite, ac veterum inhumanitatem damnate, qui grauiter in hanc viam ingressi nobis iter nunquam monstrare voluerint, vt diutius oberramus, ac secum nunquam nostri iuris, atque omnium semper incerti senescceremus.

Imprimatur si videbitur R.P.*M.S.P.*
Cæsar Fidelis Vicesg.

Imprimatur
Fr. Io. Maria Brasichellen. sac. Palatij Apostolici Mag.

LIBER PRIMVS DE SVMMO PONTIFICE ET SACRO SENATV.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 CARDINALIVM numerus nostra ætate non est constitutus, & quando apud Pontificem hi conueniant, & nume. 10.
2 Consistorium quare dicatur, & quid in eo tractetur.
3 Respub. regulariũ sodalitia, & Principes apud Pontificem suos habent oratores, & quid sit eorum munus.
4 Diplomata e vulgò bullæ, quomodo conficiãtur.
5 Pontificis potestas breuibus describitur, & numero sequenti.
7 Cardinaliũ dignitas prima est apud Põtificẽ.
8 Cardinales æquiparantur Senatoribus.
9 Cardinales cur sic appellentur.

AD REM quidem pertinet statum prius loci,& ipsius Rom. Cur.ac singula eius à capite membra describere . Auctoritas enim pontificia à suo stipite in tot membra dispartitur , vt soleant senescere curiales, antequam rem ipsam intelligant , tibi omnia vnica lectione liquebunt. Vides hic primum
a sacrosanctum & apostolicum senatum *a* cuius Pont. ipse caput est,(quem proinde maximum vocant) & Præ-
b fecti *b* Cardinales membra sunt , quorum certus * no-
1 stra ætate non est constitutus numerus,tametsi fortè le-
c gatur aliàs fuisse apostolorum exemplo *c* duodenarium . Hi sancti patres aliàs bis in hebdomada apud Pont. conueniebant , nostra verò ætate decrescentibus negotiis semel tantùm,quorum conuentum vulgò consi
2 storium,quod * ea die pro publicis negotiis simul consistant , appellamus . Apud sacrum hunc senatum electi ad episcopales archiepiscopales metropolitanas, patriarchales ecclesias præponuntur , instituunturque , vbi ecclesia vacet , cuius electio ad Capitulum,Ciuitatem,Prouinciam,Regem, vel alios spectet,aliàs à Pont. sacroque hoc senatu eliguntur , ad quos munus hoc ex solita omnium Pont. reseruatione spectare dignoscitur , quæ reseruatio ad certa quoque monasteria extendi solet, quæ in libris Cameræ taxata reperiuntur,& in sacro hoc senatu idoneis personis conceduntur , vel commendantur ; quare & eadem consistorialia vocamus monasteria , quod consistorialiter de eis disponi consueuerit . Hic denique cuncta , quæ ad cultum , ad fidem , ad ipsam religionem , ad pacem Christiani gregis,ad conseruationem denique temporalis patrimonii Romanæ Ecclesiæ pertinent , tractantur . Intra sacrum hunc senatum (ceu vniuerso orbi supremum) vnaquæ-
3 que * Prouincia, singulaq. regularium sodalitia ac Reges omnes suos habent patres tutelares,quos protectores vocant , horum munus est, electiones, & alias prouinciæ sibi addictę , causas in sacro senatu proponere : solet autem is, qui proponit , in electionibus opposito-

res

res, si qui adsint, audire ac de pluribus inquirere, quæ ad personam eligendam, vel instituendam, ad locum vacantis Ecclesiæ, ipsamq. Ecclesiam spectare, dignoscuntur, etiam per testes, (quam inquisitionem vulgo processum vocamus,) quę omnia scripturæ commendantur, ac in sacro senatu, præuia certa propositionis formula, recensentur ab ipso proponente: is denique sacra senatus responsa expectantibus profert, etiam per apostolicam sua m subscriptionem, & sigillo suis munitam; hanc expectantes Reuerendissimo Vicecancellario adferunt, qui aliam edit suo nomine contra apocham, quæ de facto in ea narrato, vbique apud officiales expeditores fidem facit.* Relatione habita supplices curant diplomata relationi conformia, apud Abbreuiatores primum dictari, dictata apud scriptores conscribi, scriptas apud alios expeditores per Cancellariam, vel Cameram Apostolicam, quandoque etiam extra ordinem per Secretariam, de quibus officiis suis dicemus locis, expediri, ac demum plumbo obsignari, estque hæc posterior expeditionis pars cum officialibus agenda. Cæterum * hic nó nulla de summi Pontif. potestate ad te scripsissem, nisi extra fines nostri negotii visa mihi fuissent, in qua specie satis tibi scire pro nunc erit, pontificiam potestatem crebriori omnium orthodoxorum sententia vniuersæ catholicæ ecclesiæ præesse, cui hodiè præest diuus Paulus eius nominis tertius, patria Romanus, gente Farnesia, vir etiam apud veteres incomparabilis prudentiæ, quem puto diuina certè prouidentia hisce temporibus nobis datum, quibus tot calamitatibusin dies Ro. Ecclesia affligitur, vt postquam Dei ira paulisper conquieuerit, tot vrgentibus malis occurrat.

ANNOTATIONES.

a CVius Pontifex] *Pontificem * Maximum Christianæ Rei-*
6 *pub. caput esse, Orthodoxi omnes quotquot de religione scripsere, monumentis tradiderunt. Cùm ipse vicem Dei gerat in terris cap. 2. de translat. episc. Et Petri successor existat. Cui quanta super omnes etiam apostolos fuerit tributa potestas, ex illa Saluatoris nostri sententia apud Ioannē capite postremo, perspicuè deprehenditur. soli Petro dicentis, Pasce oues meas. In quarum numero Apostolos fuisse nemo inficias ibit. Quod diui quoque Chrysostomi graui testimonio non obscurè eo loci comprobatur, qui in persona Christi ad Petrum loquitur in hæc verba: Loco mei præpositus esto & caput fratrum tuorum. Verum hac de re verba facere, esset planè extra cancellos quibus me circumscripsi, prosilire: Nāque illud nostri est instituti, iudiciales caussas breuiter tractare: quæ à tertio libro exordiū sumunt. Vnde supremis (vt dicitur) labris, quæ propriam extra materiam sunt, aliquid attingere, satis mihi esse existimaui. Præsertim hac de Pontificis potestate quæ cum iudiciarijs, tumultuarijsq. caussis nullam habere videtur affinitatē, & ne misceamus sacra profanis. Nicolaus Antonius Grauatius.*

b Cardinales] *Summæ quàm sit dignitatis atque excellentiæ amplissimus Cardinalium ordo, nemo est certè, qui nesciat. Etsi crescentis Ecclesiæ primordio haud quaquam in tanta*
7 *fuerit præstantia Cardinales * ergo apud Pontificem principalem locum obtinent, veluti Felinus scribit in rubri. de maioritate, & obedientia, eorumque est munus mortuo Pontifice aliquem ex sacrosancto ipsorum collegio, sanctimonia, singularique sapientia præclarum cooptare atque eligere sit, vt in demortui Pontificis locum ille sufficiantur, quemadmodum œcumenicis in concilijs alijsque Poncificum sanctionibus non vno in loco statutum legimus, vt in capitu. in nomine Domini. 33. disti. in ca. licet. de elect. capi. vbi periculum. eodem titul. in 6 & in Cle ne Romani. eodem similiter titulo. In qua quidem summi sacerdotis electione, eos vniuersalis ecclesiæ vicem gerere prodiit Card. Alexan. citato cap. in nomi-*
8 *ne Domini. Sed Cardinales * cui Romanorum veteri magi-*

stratui

ſtratui comparari debeant, (& ſi mihi haud ſatis aperta ſit deliberatio) contendunt noſtrates. Nã Accurſius, Bartholuſq; in l. 1. ff de off. præſ præt. Necnon Alber. Roſa. in rubric. de ſtatu homin. & Ioann. Plat. in l. curialibus, C. de decur. lib. 10. cenſuerunt Præfecto prætorio æquiparandos. cum quibus Alciatus conuenire videtur libro Prætermiſſorum primo, vbi Cardinales dictos opinatur exemplo ciuilium magiſtratuum, cùm in libro officiorum Theodoſii præfecti Cardinales appellantur præfecti Prætorio Aſianæ diœceſeos, & Præfectus Africæ. quòd maiores cæteris eſſent. Ioannes verò Imolenſis in l. ſi quæramus. ff de teſtam. cui ſe ſubſcribit Capic. deciſ. 114 eos Senatoribus æquandos arbitratur: cuius opinionem illa Accurſii ac conſectaneorum probabiliorem eſſe mihi perſuadeo, ea in primis ratione quòd Præfectus prætorio generalem cauſſarum cognitionem cum ſummo (pro Cæſare) imperio ac gladij poteſtate exercebat, vt in Pandectis, Iuſtinianoque Codice peculiari titulo legitur. Nec quippe alius Præfectus prætorio erat, quàm Præfectus auditorio Cæſaris, veluti Aemilius ille Papinianus fuit, quem iuris aſylum ob immenſam iuris ſupellectilem appellabant: prætorium enim locus, in quo ius dicitur, eſt, vt in Euangelio apud Diuum Marcum legitur capite decimoquinto, At Cardinales horum nihil habent, nulliquè, præſunt tribunali, ſi Mario Salomonio viro erudito, & aduocato conſiſtoriali credimus in citata. l. 1. Et ſi me non lateat, prætoriũ quoque eſſe eam villæ partem, quam paterfamilias habitandam ſibi reſeruauit, vt Palladius libro primo, capite octauo, & Iuriſconſultus in l. 2. ff de ſeruit. ruſt. præd. ſcriptum reliquere. Et Præfectum prætorij etiam dictum à cohorte prætoria. Apud antiquos enim cohors quędam erat quæ prætoria vocabatur, quæ Conſuli aut prætori in prouincia præſtò ſemper erat, quaſiq; latus eius cingebat, vt ex Ciceronis verbis coniectari licet ad Quintum fratrem Aſiæ proconſulem, lib. 1. Aſcanius autem Pedianus hac de re verba faciens, ſic inquit: Veteres enim omnem magiſtratum, cui pareret exercitus, prætorem appellauerunt, vnde prætorium tabernaculũ eius, & in caſtris porta prætoria, & hodie quoque præfectus prætorio. Hactenus ille. Sed deinde cum Imperium Romanũ

 ad mo-

ad monarchiam deuenit, Principes Romani equitem vnum Romanum prætoriæ cohorti præferunt, & prætorio suo; id est, aulæ. Qui præfectus prætorio hodie ille dici potest, qui magnus magister hospicij appellatur, multum tamen ab antiquo differens; vt doctissimus Budæus censet in annotat. in Pādectas. Nam antiqui Principes potentia militari Præfectum Prætorio secundum sibi esse voluerunt, vt Burrus Neroni fuit, auctore Tacito libro octauo. Quod Plinius quoque Iunior in Panegyr. Traiani verbis loquens, in hanc profectò memorabilem sententiā demonstrat Ego quidem in me, si omnium vtilitas ita posceret, etiam Præfecti manum armaui. Quam sententiam à Dione luculentioribus verbis traditam legimus. Nam cum ille numquam satis laudatus princeps Traianus Præfectum prætorio insigni cingulo adornare voluisset, sic ad eum dixisse, fertur. Accipe hunc ensem, & si quidem rectè atque è Repub imperauero pro me, sin secus, in me vtere. Vide ergo ad quantum fastigium hoc munus præfecti prætorio euectum fuerit, quod, & Plinius quoque in præfatione Naturalis historiæ indicat ad Titum scribens in hæc verba: Et quod nobilius fecisti, dum illud patri pariter & ordini equestri præstas Præfectus prætorii eius. Hactenus Plinius. Cuius quidem Præfecti prætorio instar, illum hodie arbitror esse, quem Viceregem appellamus, puta Neapolis, & in Francia magnum Cancellarium, vt Budeo placet. Vnde, etsi præcipuum antiquitus fuerit Præfecti prætorio officium non tamen Cardinalibus conuenire videtur, quod comprobari etiam potest. Nam Præfectus prætorio legem condendi potestatem habet. l. Normam C. de offic. Præf. præt. Cardinales autem legem ferre neutiquam possunt. Sed eos potius Senatorum instar esse crediderim, & huic opinioni simpliciter commemorato loco Salomonius adhæret. Quæ res, & si multis comprobari possit argumentis, pauca tamen in medium afferam. Et in primis non imbecilla quidem coniectura, sic probari posse, existimo. Nam Romulo humanis iam rebus subducto, interreges erant Senatores, ipsique Rempub. gubernabant, donec alius in demortui regis locum suffectus esset. vt apud Dion. legimus, Liuium atque Plutarchum in vita Numæ, Sic cùm interregnum est, Sacrosanctum

ctum

ctum Cardinalium collegium Rempub. Christianam regit difficultatiq. rerum consulit, donec alius ab eis Pontifex creatur. Accedat, quod apud historicos præsertim Zonaram, Liuiumque scriptum inuenitur: Senatores dignitate, auctoritate, rerumque amplitudine omnibus superiores fuisse, apud Senatum enim totius erat Reipub. summa innixa, vt Senatores primas in consiliis Imperatorum partes obtinerent, sicuti significare videtur Sallustius, *cùm ait*: Metellus *properè cunctos Senatorii ordinis exhibernis accersiri iubet: eorũ, & aliorũ, quos idoneos ducebat, consiliũ habet. Cùm igitur Cardinales apud* Pontificem *omnes antecellant, ac ardua quæque cum illo pertractent, instar* Senatorum *esse arbitror. Et hanc in partem plerique inclinant, fulti tantùm tex. in capit. Constantinus. 96. distin. inter quos nostræ ætatis iurisconsultorum facilè princeps præceptor meus. D. Ioa. Bolognettus in l. omnes populi, nu. 64. de iust. & iur. Et Car-*
9 *dinales * appellatos esse reor, idest, principales vel à* Kardìa, *verbo græco, quod latinè cor denotat, quasi* Pon*tificis cor. Nam ipsi ecclesię sunt cardines atque columnæ cap. ministerium, de offi. archipresby. Et veluti animantia à corde motum suscipiunt, & ianuæ à cardinibus mouentur: sic à* Cardinalibus *cùm morum, tum vitæ sanctitate, cuncti ad* Christiana *opera voueri debent mortales. Accedat ad hæc Andreas Barbat. in eo, quem edidit tractatu Cardinalium, col. 14. vbi* Cardinales *partem corporis* Papæ *appellat, per tex. in capit. Fœlicis. de pœnis. in 6. qui quidem optime probabit, si ei legem quisquis, C. ad leg. Iul. Maiest quæ affinis est, coniungemus, & est tex. in cap. verum. 6. quęst. 1. & c. per venerabilem. qui filii sint legit. Nico. Ant. Grauatius.*

C Duodenarium] *Cardinalium numerum duodenarium aliàs fuisse ad instar Apostolorum sunt, qui (subinde tamen) dixere. Nonnulli autem literis prodiderunt.* Cardinales *numero 70. exemplo discipulorum* Christi *esse debere, veluti Alber. Ros in rub. ff de sta. hom & alii quidam, vt Card. refert in clem. Ne Romani. de electione. Verùm, cùm iure cautum hoc non reperiatur, arbitrio* Summi Pontificis *(perspecta Ecclesiæ necessitate atque indigentia)* Cardinalium *numerus residet, veluti vsu ita receptum esse videmus, vt tradidit Bar-*

bat in d. clem. Et tres clericorũ ordines Cardinalium sibi cognomen aſsumpſere. Nam primo presbyteri, mox Diaconi, & longo tempore post Episcopi Cardinales appellari cœperunt, si Onuphrio Panuino credimus, in libello, cui titulus est, de Episcopatibus, Titulus & Diaconijs Cardinalium. Et Cardinales episcopi sunt septem, Presbyteri autem vigintiocto: Et Diaconi Cardinales sexdecim. Quorum titulos ordinatim describunt Specu. de legato §. sequitur Aluar. & Prapoſ. in cap. 1. Episcopum vel Abbatem, & Caſſaneus in cathalogo gloriæ mundi, in 4. part. consid. 10. & si numero plures arbitratu (vt diximus) Pontificis eſse poſſunt, qui supernumerarij appellarentur, nisi aliter Pontifici placuerit, veluti citati Doctores, & qui peculiares libellos de Cardinalibus scripſerunt, explicatum reliquere: ad quos hac in re oportet recurrere. Namque hoc in loco speciatim hac referre, non quadrat. Nic. Ant. Grauatius.

De ſummo Pœnitentiario, ac Sacro Pœnitentiariæ officio. CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Pontifex, ligandi, & soluendi, in terris quemcunque vellet poteſtatem habet.*

2 *Pœnitẽtiarij ſummi munus, & quomodo per maiores eccleſias vrbis, Pœnitentiarij ſiue vicarij ab eo ſubſtituti ſint, & nu. 6.*

3 *Pœnitentiario (quem ſummũ appellamus) quando credatur, & de eius formula in reſcribendo.*

4 *Pœnitentiariæ officium, viginti quatuor patronos habet.*

5 *Pœnitentiarius quibus in cauſis reſcribat, & de eo multa.*

6 *Dignitates principales in Vrbe, quæ ſint.*

Vides

1 VIdes * quoque à Rom. Pont. vniuersum orbem supplicem quotidie rescripta postulare, de his primum, quæ Saluator noster Iesus Christus Petro delegauit, nempe ligandi, vel soluendi in terris quæcunque vellet, quibus verbis ego quatenus ad meum thema attinet, intelligo pro nunc tributam Petro potestatem ligandi, suis legibus & eosdem soluendi, quos vellet: soluendi inquam, quasi via dispensationis à suæ humanæ legis obligatione. Amplius absoluendi quoque à commissis in diuinam legem pœnitentes, quam facultatem ad omnes Petri successores traductam credimus, eam tamen soluendi scilicet solet Pont. vni ex Cardi-
2 nalibus subdelegare, quem * summum vocamus Pœ-
a nitentiarium a, non tamen ita, vt non quandoque ipse manum apponat in hac specie, in qua summus pœnitentiarius, quatenus ad commissa in diuinam legem attinet, & eorum solutionẽ, subdelegatâ iurisdictionẽ per plures vicarios & substitutos suos exercet, quos pœnitentiarios vocamus, quique per maiores ecclesias vrbis diuisi sunt, nempe in ecclesiis diui Petri in Vaticano, diui Ioannis in Laterano, ac diuæ Mariæ Maioris, dispensationes verò ab humanæ legis obseruatione nonnisi ex caussa, & per seipsum concedit, & ex generali Põt. sublegatione, huiusmodi supplices audit, ac vbi eorum postulata viderit, si adsit caussa, quæ petitæ concessioni satis sit, & sit de reb. solitis per ipsum concedi, rescribit ipse auctoritate apostolica, & sui officii, nõ aliàs habito tunc à Pont. oraculo, sed ex generali illa subdelegatione asserit suis litteris, se de mandato Pont. ora-
3 culo tunc habito rescribere: crediturque * in hoc suæ assertioni, veluti de re ad officium suum spectante. Rescribit autem semper ad supplicationem patris Pont. directam, & sub altera istarum formularum. Fiat in forma. Fiat de speciali. Fiat de expresso: quarum mutatione indicat rescribens taxatoribus postulanti grauitatẽ, & per pœnitentiarum formula rescripti variatur. summus autem pœnitentiarius, vbi supplicis libellum manu sua signauerit, desuper diplomata sub nomine ac sigillo

gillo

gillo ipsius expediuntur. Et quia plerunque non aliàs præcise rescribit, sed constituta de aliqua supplicis assertione, tunc dat suo rescripto iudices, qui causa cognita actum absoluant, & vices suas in hoc subdelegat, habetque * hoc sacrum pœnitentiariæ officium pro commodiori omnium confluentium expeditione vigintiquatuor patronos supplicum, quos eiusdem sacræ pœnitentiariæ procuratores vocamus. hi veluti caussarum patroni libellum tuarum precum dictitant, ac quasi caussam orant apud ipsum summum Pœnitentiarium, à quo postulata concedi, & exinde diplomata expediri curat. Solet * etiam de pluribus, quę iustitiam concernunt rescribere, ac fere semper in vtraque specie inferius notata concedere, vtpote: Dispensationes matrimoniales in gradibus humana lege prohibitis, legitimationes prolis, dispensationes quoque ob ætatis, vel alicuius membri defectum ad ordines, & ad beneficia, item ab incompatibilitate plurium beneficiorum, absolutiones quoque ab homicidio in foro conscientiæ, & pro clericis in vtroque foro cum retentione beneficiorum, ac dispensatione ad alia Similes à simonia, ab exilio. Item à iuramento ad effectum agendi, ac etiam à periurio, commutationes votorum, licētias quoque ab aliqua humanæ legis obseruatione, præsertim regularibus ab aliquo suæ regularis legis capite. Indulgentiàs etiam cum locis, tum etiam personis. Cæterum & commissiones etiam plures in forma iuris, vtpote super declaratione nullitatis, vel validitatis matrimonii, quas declaratorias nuncupant, super confirmatione alienationis alicuius ecclesiasticæ rei, quas, si in euidentem, ac denique super cessione bonorum pro pauperibus, qui citra eorum culpam in egestatis perniciem inciderint, quas alternatiuas vocant pro laicis in terris Ecclesiæ, & extra, si tamen contra clericos petantur, vel si inter meros laicos, & extra statū temporalem Ecclesiæ, impetrans iureiurādo obligatus esset, in qua specie etiam inter laicos iudicat semper Ecclesia, & pro clericis super admissione ad beneficium canonum, vtpote

4 5

pote

pote capituli Odoardus. vel Peruenit. in qua specie, siue pro clericis, siue pro laicis, semper rescribit, prout de iure, & in omnibus aliis sunt rescripta huius officii admodum iusta, imò sancta, obstrepent crabrones, quantum velint, fateor tamen defectum illorum exequutiones apud ordinarios in partibus, vel si pro regulari rescribat officium, apud ipsos prælatos, qui vbi nouerint, quem à summo pœnitentiario rescriptũ reportasse eorum inertia, & plerumque etiam inscitia, non quærunt quid, & quomodo pœnitentiaria rescribat, & absq. alio processu permittunt imprecantes gaudere petitis, potius quàm impetratis, quòd si in præmissis ipsi non deficerent, cum sacra pœnitentiaria non consueuerit rescribere, nisi sacris canonibus conformia, vel si præter ea, nonnisi ex iusta caussa per impetrantem narrata, & cum deputatione iudicum, & exequutorum in partibus apud quos tenentur impetrantes illam legitimis probationibus verificare, plures ex impetrantibus à postulatis repellerentur, & nemo illorum commodo, & effectu, nisi vel iuxta formam iuris & canonum, vel si præter nonnisi ex iusta caussa gaudere posset, paucioresque essent impetrantes, & omnis querelarum occasio cessaret, quam opinor ab ipsis conquerentibus potius, quàm à summo pœnitentiario, eiusque officio accepto ferendam esse. Quòd si quam retroactis temporibus ab ipso summo pœnitentiario acceptam ferre potuissemus, D. Paulus nostra ætate Pont. Max. omnes, si qui forte erãt lapsus, vel certius, vt alios ad emendationẽ prouocaret, correxit, & summæ pœnitentiariæ officium pluribus optimis rescribendi formulis, & antiquarum reformationibus instaurauit, & summo pœnitentiario viros à consilio & de signatura suis grauissimos assessores dedit, ita vt officium hoc Rinokærontis linguam euaserit.

ANNOTATIONES.

a 6 POenitentiarium.] *In Vrbe * post summum sacerdotiũ tres esse præcipuos dignitatum gradus, in confesso est, Vicecancellarij scilicet, Camerarij, & maioris Pœnitentiarij, de quo hic est sermo. Cuius dignitas (si Comesio credimus in proœmio*

mio regularum Cancellariæ) à Benedicto 2. in lucem producta fuit, & Eugenij, Sixtiq. deinde beneficijs aucta. Cæterum, si plura ad sacræ Pœnitentiariæ munus spectantia deq. eius origine, quantumq; à veteri stylo diuersus sit hodiernus, scire tibi sit curæ. Card. aliosq. consulas interpretes in clem. Ne Romani, de elect & Gomesium cæteris diligentius atque vberius astruentẽ in libello de Patestate, & stylo officij sacræ Pœnitentiariæ. Quorum dicta exscribere necessarium minimè duxi. Verùm illud silentio non inuoluam, superiore ætate in Ecclesia magnæ fuisse auctoritatis hoc pœnitentiariæ officium, summoq; in loco collocatum, veluti Cassiodorus, Socrates, & Sozomenus in historia ecclesiastica literis prodiderũt. Quod, & Damasus in vita Marcelli comprobare videtur dum ait: Marcellum Papam quindecim in Vrbe Cardinales constituisse, propter baptismum, & pœnitentiam multorum, Et hinc est, quòd morte Pontificis. hoc pœnitentiarii officium nequaquam expirat. Nam aliàs in animarum periculum, salutisq. discrimen verteretur, vt animaduertis etiam Zabarel. in allegata clem Nic. Anto. Grauatius.

De vtraque signatura, ac earum rescribendi formulis. CAP. III.

SVMMARIVM.

1 Signaturæ, duo sũt auditoria, in quorũ vno, ea, quæ gratiam, in altero, quæ iustitiam concernunt, pertractantur.

2 Referẽdarij, qui, et eorũ quid sit munus, et n. 10.

3 Signaturæ officiales, diẽ præstitutã in hebdomada habent, qua simul cõueniant, vt si quæ postulata sint in auditorio proponantur.

4 Stylus est apud referẽdarios. siue mos, vt quæ reiecerint postulata, amplius non proponantur.

5 Citationis formula in officio signaturæ.

6 Põtifex quomodo in literis iustitiæ, & gratiæ rescribat, & sua manu subsignet.

Amplius

2 AMplius *a* & rescripta quoque a Rom. Pont. quotidiè postulantur, de his quæ à mera Pontif. liberalitate proueniunt, veluti beneficiorum concessiones, & alia si quæ sunt cuiusque generis gratiosa, etiam summo pœnitentiario generaliter, vt præmittitur commissa, necnon alia quæ iustitiam concernunt de rebus ecclesiasticis vniuersi orbis, ac etiam ex profanis, ex patrimonio S. R. E. temporali, & aliunde ex vniuerso orbe, si quas in sequelam ecclesiasticæ personæ, vel caussæ, vel aliàs ex principum remissione, vel partium consensu deuolui ad Rom. Cur. contingat. His omnibus Pontif. Max. ipse pro commodiori supplicum expeditione, duo * constituit auditoria, in quorum vno, ea quæ gratiam, in altero, quæ iustitiam concernunt, postulantur. Vnde & diuerso nomine ea vocamus, nempe signaturam gratiæ, vel iustitiæ. vtrique adiutorio viros quosdam Iurisperitos, & signaturę gratiæ omnes quotquot sunt iurisperitos Cardinales, alios verò raró, nonnisi iurisperitos prælatos proposuit, quos * referendarios vocamus gratiæ, vel iustitiæ, & quandoque etiam vtriusque signaturæ ad exemplum antiqui Referendariorum ordinis, de quo tractatum in nostra iuris ciuilis compilatione habemus; titulo de referend. lib. authent. quorum non est certus apud nos constitutus numerus. Horum *b* munus est, in sua specie supplicum postulata videre, & si postulata sint de his, quæ petentibus concedi solent, in capite supplicationis nomen suum apponere, quo solent Pont. vel Cardinali signatori, de quo inferius dicemus, rem esse concedendam significare. Quòd si supplex aliquid postulet, quod alteri possit præiudicium inferre, non solent aliquid sine partis vocatione concedere, & si res sit grauis, vel saltem raró solita concedi, vel denique adeò dubia, vel referendarius ex se subsistat, illā in auditorio aliis confert, & nonnisi ex voto totius signaturæ supplex obtinet. Quam ob rem vtrique signaturæ præposuit pontifex Cardinalem, qui extra ordinem leuiora concedit, & grauia quoque, si quæ sint per ipsum

concedi

concedi solita. Nostra ætate signatorem gratiæ habemus Nicolaum eius nominis Cardinalem Ardinghellum, Diui Pauli pont. maximi intimum: iustitiæ verò, Bartholomęum Cardinalem eius nominis Guidiccionũ Lucanum, virum pontificiæ legis peritissimum,& adeò puræ synceræque mentis,vt facilè cunctis summæ probitatis simulacrum videatur. Ab hoc munere rescribēdi de iure penitus reuocauit summus Pont. & Cardinali huic signaturæ præposito vices suas omnino delegauit,ita,vt raró,vel nunquam ipse de iure rescribat. Solentque Referendarii signaturæ recusare supplicum libellos,qui iustitiam concernant,quasi ægre ferat Pont.si in signatura sua proponantur. Quamobrem Paulus nostræ ætatis Pont. Max. constitutionem edidit, vt in his, quæ iustitiam concernunt, rescripta Cardinalis signatoris eiusdē sint virtutis & auctoritatis in omnibus per omnia, & apud omnes, ac si manu sua signata essent, omnem si quæ hactenus fuisset summouēdo diffidentiã: idque, vt opinor, ad tollendam litigatorum ansam,qui plerunque rescripta manu Pont. in eorum caussis adfe-
3 ctabant, maxime apud iudices in prouinciis. Habet * quoque vtraque signatura suam diem in hebdomada, constitutam, qua simul conueniant, vt si quæ postulata sint, quæ aliorum votum desiderent, in auditorio proponantur. Qua in re solent litigatores die præuia signaturæ cum eorum aduocatis esse apud signaturæ præfectos atque referendarios & vtraque pars, raró tamen, vel nunquam in contradictorio caussam suam orare cōstituta autem die munus est eius referendarii, supplicũ postulata in adiutorio sub compendio referre, & in re inter patres disputata, solet is,qui præest, iuxta pluriũ vota ea,quæ proponuntur cōcedere,vel refellere. Estq.
4 * moris apud referendarios,non nouus, vt postulata semel reiecta, iteratò non proponantur. Solet etiam supplex, vbi contradictorem habeat, eum corã referenda-
5 rio proponente per cursores citare,sub * hac formula: Coram Reuerendo A. citetur N. ad dicendum caussam, quare commissio,vel supplicatio signari nō debeat,pro

prima

prima signatura Santissimi, vel Reuerendissimi, secundum postulati speciem, (quas si vocamus) quia signatura gratiæ coram Sanctissimo, ea verò iustitiæ corã Reuerendissimo præposito suo conuenire solet, in qua liberum est vnicuiq. referendario velle proponere, quantum tempus concedat, ordine tamen antiquitatis seruato. Sed in signatura gratiæ coram ipso Pôt. more introductum est, vt duo tantùm locum habeant, qui omnibus contingit, quasi per turnum (vt vocant) raro tamen tempore diui Pauli tempus concedit locum secundo, ita, vt paulatim res ad vnicum proponentem restringitur, decrescentibus maximè negotiis. Rescribit * autem Pont. ferè semper his verbis, nempe, PLACET. A. vel aliàs iuxta literam sui prisci nominis, si res iustitiã concernat, si verò gratiam, mutato PLACET consueuit dicere: FIAT VT PETITVR. A. Et si quandoque non ad preces alterius, sed proprio motu rescribat, non dicit, VT PETITVR, sed addit in fine MOTV PROPRIO, Cardinalis * verò signaturæ gratiæ præpositus, semper eadem formula rescribit, nempe, CONCESSVM IN PRAESENTIA DOMINI NOSTRI PAPAE, & deinde subnectit nomen suum. PP. CARDINALIS PARISIVS. ET nihilominus plerumque non rescribit aliàs in præsentia Papæ, sed id ex generali sua delegatione sibi conceditur. Eisdemmet verbis rescribit quoque alter prælatus de signatura gratiæ eiusdem Cardinalis, vt opinor vicarius, adiecto tamen loco nominis Cardinalis suo proprio nomine prout quotidiè vides. C. EPISCOPVS CAESENNAS, quo exemplo tu scire potes Christophorum tuum episcopum Cæsennatem hoc munus iam diu subiisse, in cuius clientela te noui, cuique opera tua maximè addictus sum, vt rationes promissionis tuæ, quas de me secum habes non videar conturbare. Sed reliquum tantùm est in hac specie, vt de formulis, quibus solet Cardinalis, qui signaturæ iustitiæ præest, rescribere, loquamur. Solet enim altera ex his semper rescribere, vtpote, si ad iudices Rom. Curiæ rescribat, PLACET DOMINO

MINO NOSTRO PAPAE, adiecto suo nomine, BARTHOLOMAEVS CARDINALIS GVIDICCIONVS. Si ad iudices in prouinciis, CONCESSVM IN PRAESENTIA DOMINI NOSTRI PAPAE BARTHOLOMAEVS CARDINALIS GVIDICCIONVS, non tamen semper sic simpliciter, quandoque enim, PLACET PROVT DE IVRE, CONCESSVM PROVT DE IVRE PLACET ARBITRIO IVDICIS, CONCESSVM ARBITRIO, & alias, prout ex his, quæ in discursu orationis meæ, suis locis latius legere licebit, ac etiam pleraque alia, quæ ad mores huius signaturæ pertinent.

8 Quæ * commissiones, quando ad iudices Romanæ Curiæ rescribuntur, vbi signatæ sint (non alias registratæ) ad cancellariam transmittuntur, vbi is, quem Cancellariæ Regentem vocamus, ad omnia capita libello concessa, vice ipsius Reuerendissimi sub compendio rescribit, vtpote, DE MANDATO DOMINI NOSTRI PAPAE AVDIAT MAGISTER N. CITET, INHIBEAT, ET IVSTITIAM FACIAT, & si quæ alia libello concessa sint, ad singula respondet, cuius responsum, signaturæ extensionem vocamus. Hoc munus hodie spectat ad Thomam Campegium Episcopum Feltrensem, nobilem Bononiensem, virum pontificiæ legis peritum. Is quandoque etiam meo tempore, dum Laurentius frater bonæ memoriæ Cardinalis eius nominis Campegius, signaturæ iustitiæ præesset, quasi eius vicarius vice sua rescribebat, etiam sub proprio nomine. Sed rescripta iustitiæ quæ ad iudices in prouinciis rescribuntur, non aliàs ad regentis manus perueniunt, sed absque alia signaturæ extensione remittuntur ad Datarium, veluti etiam, quæ gratiam concernunt, qui omnibus diem datæ adscribit, demùm ad registrum, vbi de verbo ad verbum in libris publicis adnotatur, & exinde auscultata à supplicibus, vel eorum sollicitatoribus restituuntur in forma literarum expedienda.
9 Pro * quarum expeditione triplicem habemus viam, si res iustitiam concernat, per cancella-

riam

ciam, & eius officium contradictarũ sub plumbo, vel per Secretariam in forma breuis sub annulo piscatoris, prout venit a rescribente concessum: si verò gratiam, per eandem Cancellariam, vel per Camerã, & quandoque etiam extra ordinem per Secretariam, de quibus officijs, ac per cuiusque viam expeditionibus nun dicemus.

ANNOTATIONES.

a Amplius.] *De vtraque signatura ac rescribendi formulis. Gomesius, vir quidem doctus, libellum conscripsit, cui titulus est, De compendio vtriusque signaturæ. Multa ad rem etiam tradita leguntur vulgarem apud compilatorem illum, qui Formulare variarum commissionum conscripsit, idcirco ab illis petendum erit, cùm hac in re difficultatis aliquid fuerit enatum.*

b Horum.] *Referendariorum munus, * quod prius confusum*
10 *erat, in consonantiam ordinemq. prudentia Alexandri 6 reductum fuisse, Gomesius, eo, quem citauimus, libello scriptum reliquit, vbi non minus copiosè quàm eruditè de Referendarijs loquitur, eorumq. officio atque dignitate, quibusq. etiam magistratibus præferãtur. Quos ab Iustiniano Imperatore primùm constitutos fuisse per auth. de referendarijs, Gomesius ipse affirmat. Vnde admiratione dignum esse ait, illos Protonotarijs anteferri, cùm Notarios longe anteà à Clemente creatos fuisse legatur: qui post Petrum 4. insedit Pontifex, quos septem numero, teste Damaso, ad Martyrum acta diligenter conscribenda creauerat, veluti in dictis Clemẽtis, & Fabiani historia legere est Et Clemẽs, vt in annalibus habetur, annis circiter 433. Iu*
11 *stinianum præcessit. Verùm, * & altius si rem repetamus, ab Iustiniano nequaquam Referendarios primùm institutos fuisse censeo. Nam apud Senatum Romanum referendi consuetudinẽ fuisse, grauissimus est testis Cicero in Epistolis, cùm ad Lẽtulũ sic scribit: Quæ quis patrũ ex relatione Cos. censeret. Volcatiũ quoque nunciat, referente Lupo Tribuno Pl. Pompeium vt Ptolemæum reducat decernere, & in Oratione pro lege Manilia, cuius hæc sunt verba: quam suasit Prætor, de quo legando spero Consules ad Senatum relaturos. Constat enim Consules referendi potestatem habuisse, & vterque Consul refereba, & plerun*

quę ambo, vt ex Liuio libro 26. sic scribente deprehenditur Consulum de prouincijs communis relatio fuit. Et si me non lateat, oratores, aliosq etiam referendi ius habuisse, tamen Consulū erat pracipuus honor, vt ex historijs dignoscere possumus. Vnde potius Iustinianum in quendam ordinem referendarios possuisse, quàm nouum magistratum creasse, mihi persuadeo, & antiquorum vestigium quasi quoddam monumētum imitatum fuisse Et ij referendarij siue renunciatores, locum magistrorum à libellis, siue ministrorū hodiè tenent Nam populares libellis supplicibus eorum postulata principibus exponere solebant, vt Tranquillus in Augusto sic inquiens testatur. Promiscuis salutationibus admittebat, & plebem tanta comitate adeuntiū desideria excipiens, vt quendam ioco corripuerit quòd sic libellū porrigere dubitaret quasi Elephāto stipē. Et ab istis libellis ministri libellorum dicebantur, qui principi in hoc negotio subseruiebant, vt fuit Epaphroditus, quem capitali pœna Augustus condemnauit Et de referendarijs latius loquitur Lampridius in Alexandro, cuius memorabile exemplum afferam. Alexander enim (vt idē Lāprid narrat) post meridianis horis subscriptioni, & lectioni epistolarum semper dedit operam, ita vt ab epistolis, à libellis, & à memoria semper assisterent, nonnunquam etiam si stare per valetudinem nō possent, sederent, relegentibus cuncta librarijs, & his, qui scrinium gerebant, ita, vt Alexander sua manu adderet, si quid esset addendum, sed eius sententia, qui desertior habebatur. Et magistrorū à libellis meminit etiam Iurisconsultus in l Rescriptum . ff. de distractione pignorum, cùm dicitur, Rescriptum est ab Imperatore libellos agente Papiniano, id est, libellis apud Imperatorem Prafecto. Vnde antiquum est referendariorum officium, quamuis, & Notariorum etiam, vt in annot. ad sequentis libri caput postremum dicemus. Nicolaus Anto. Grauatius.

De Vicecancellario, ac Cancellariæ Apostolicæ & literarum expeditione. CAP. IIII.

SVMMARIVM.

1 *Vicecancellarij apostolici officiū, dignitate, auctori-*

ritate, & vtilitate primarium est, & nu. 11.

1 *Abbreuiatorum officium tam maioris, quam minoris parci, quale sit.*

3 *Diplomatum siue bullarum expeditiones, quomodo fiant, & quis ordo seruetur.*

4 *Annata quibus soluenda est.*

5 *Bullæ fit recognitio, si cum supplicatione cōcordet*

6 *Cancellariæ ad regentem, quæ spectent, eiusque ad officium.*

7 *Officium plumbatoris, atque custodis describitur.*

8 *Iannizerorū siue sollicitatorū officiū narratur.*

9 *Notarij cancellariæ in expeditione literarum seu bullarum quid agere debeant.*

10 *Bullæ à registratoribus rescribuntur, eaque recognitæ in publicis libris reponuntur.*

12 *Vicecancellarius cur sic dicatur.*

13 *Bulla quare sic appelletur.*

OFficium cancellariæ habet Cardinalem præpositum,
2 quem a Vicecancellarium vocamus, * cuius offi-
1 cium nostra ætate ex communi curialium reputatione in Romana Curia primarium est dignitate, auctoritate & vtilitate. is hodie est Alexander Cardinalis eius nominis Farnesius, diui Pauli nepos, cuius tyrocinium fuit nostræ ætatis rarissimum exemplum, cuiusque egregia iuuentutis facta quasi per transennam inspecta, iam conspexerunt omnes & admirantur vniuersi. Is ratione proprii officii literarum expeditioni de rebus ecclesiasticis vniuersi orbis, & eorum expeditoribus præest,
2 quorum maxima est turba, nempe * abbreuiatorum maioris parci, (quorum munus est ex supplicis libello signato diplomata, seu literas dictare, cuius dictaturam, minutam vocant) scriptorum, abbreuiatorum minoris parci sollicitatorum, (quos Iannizeros vocamus) plumbatorum registratorum. Horum omnium officium est in ipsa litera-

rum expeditione alicuius negotii;alii verò sunt officiales quos in expeditionibus adire oportet,vbi subiecta materia solutionem annatæ desiderat, qui ociosi sint, & meri annatarum ac aliarum solutionum participantes, vtpote, scriptum archiuii,cubiculariorum,scutiferorum,& ripa-
3 riorum. Ordo * autem expeditionis talis est; vbi supplex signatam & registratam habet supplicationem, ipse vel sollicitator curat apud abbreuiatores maioris parci, minutam litterarum dictari,dictatam apud scriptores in forma literarum conscribi,scriptam in cancellaria ad bācum scriptorum,per eum (quem rescribendarium vocant) taxari: & vbi taxata est, alter,quem dicunt (cōputatorem) suam apponit manum,& ibidem soluitur scriptorib.taxa, & exinde alia similis apud abbreuiatores minoris parci, apud quos solet semper aliquid de taxa,vtpote iulii quinque iuxta subiectam materiam sollicitatori remitti,&alter ipsorū nomen literis adscribit, iidem Abbreuiatores minoris parci,receptis eorum pecuniis,bullam ad abbreuiatores maioris parci remittunt, apud quorum bancum duo ipsorum adhoc deputati nomen suum paulo inferius subscriptione abbreuiatoris minoris parci adscribere solent,hinc literæ ad officiū sollicitatorum ipsarum literarum apostolicarum (quos iannizeros appellant) portantur,quibus soluitur taxa certa ratione: quia si taxa sit summa triginta ducatorum,duo ducati ac totidem caroleni de cancellaria, si verò infra, vnus tantum ducatus & duo caroleni similes solui solent.Exinde ad alias sedes Abbreuiatorum de minori parco, quas de prima visione vocant,afferuntur, vbi sollicitator soluit vnum carolenū alteri ex dictis abbreuiatoribus,qui postmodum literis manum apponit,paulò inferius subscriptione scriptoris apo-
4 stolici. Quòd si materia subiecta talis sit, pro qua veniat soluenda annata, solui solet omnibus participantibus in Cancellariam residentibus pro rata eis contingente, vtpote iannizeris seu sollicitatoribus apostolicis,scriptoribus archiuii, cubiculariis, scutiferis & ripalibus portionariis. Quibus solutionibus factis bulla vnà cum supplicatione eius ventre reposita ad abbreuiatorem de parco
5 maiori,qui minutam dictauit,reportatur.Is*collationem

fa-

facit,an bulla cum supplicatione concordet, quam repe-
riat concordantem,iudicat illam talem,& pro signo iudi-
cii,bullæ nomen suum adscribit,& exinde illam cum sup-
plicatione in ventre de banco suo proiicit in terrā; de ter
ra colligit eam custos cancellariæ, saltim per famulum
suum,is eandem bullam in omni eius parte respicit,an om
nes officialium subscriptiones, quas subiecta materia de-
siderat, adsint, & eius data cum data supplicationis con-
cordet. Demum illam ad regentem cancellariæ transmit-
5 tit. Is * respicit à quo sit collationata seu iudicata, & si
videbitur sibi, eam alteri ex abbreuiatoribus iterum col-
lationandā & inuocandā, dare poterit pro suo arbitrio;
deinde à supplicatione bullam separat,eandemq. ponit ad
partem,& si bulla sit gratiosa,manu sua adponit in margi
ne eius vnum A.maiusculum à latere dextro,à sinistro ve-
rò vnum I.longum,& exinde certis lineis circuit scripto-
rū ac Abbreuiatorum taxas in bulla descriptas:quo facto
bullas ponit super certo banco,& finita cancellaria venit
7 plumbator,* qui illas de manu regentis recipit,& aspor-
tat ad officium plumbi, vbi plumbantur & cordulis alli-
gantur. Custos autem ex eadem cancellariā de manu re-
gentis supplicationes recipit, partibus accepto à singulis
iulio vno,restituēdas.admoneo tamē,quòd siue pro subie
cta bullæ materia annata soluenda sit,siue non,omni casu
8 Ianizeri * vbi bulla ad eorum bancum, vt supra peruene-
rit,siue eorum alter nomen suum ei adscribit paulò infe-
rius nomine scriptoris, & si annata soluatur,ne supplices
absentes à priuatis sollicitatoribus decipiantur,hi Ianni-
zeri tanquam publici sollicitatores pro fide sui publici of
ficii solent adiicere hæc verba, PRO ANNATA SOL-
VIT TOT. Quòd si materia non patiatur annatæ solu-
tionem, tunc ab officio Iannizeratus non requiruntur vl-
teriores manus,de quibus supra diximus,nisi forte sit ali-
qua materia,quæ consensū alicuius desideret. Tunc enim
antequam bulla ad abbreuiatorem,qui illam dictauit,re-
portetur,& priusquam auscultetur & iudicetur,notarius
9 *cācellariæ solet à tergo consensum adscribere,sed & bul
lis in officio plumbi plumbatis, taxa plumbatorum adno-
tatur prope illam scriptoris:& bullæ sic plumbatæ in ma-

nibus collectorum plumbi consignantur, qui taxam suam sollicitatoribus exigunt, vltra quam solent etiam certi caroleni ipsis plumbatoribus & pœnitentiariis diui Petri solui. Postmodum alter ex iannizeris ibi pro tempore existens nomen suum intra bullam, & à latere dextro adscribit, & pro fide sui publici sollicitationis officii addit, N. sollicitauit, & tantum exposuit, calculando omnem impensam in expeditione factam, adeò; vt supplices absentes nō nisi difficulter, decipi possint. Hinc* bullæ per alterum ex scriptoribus, vel eorum famulum portantur ad registrum bullarum, vbi alia taxa similis solutæ scriptoribus solui solet in manibus alterius registratoribus ad id deputati, alteri verò registratori ad hoc quoque deputato, solet etiā solui registratura ipsarum bullarum, plus vel minus, iuxta longam seu breuem bullarum seriem. Is recepta registratura bullam alteri registratori distribuit, qui illam in quinternis & libris publicis rescribit, & in registrum ponit, registrata cum originali auscultatur, auscultatæ verò bullæ magister officii à tergo eius suæ auscultationis fidem facit per verbum, Auscultata, & exinde si bulla annatæ solutionem non desideret, eadem parti sollicitanti consignari solet. quòd si pro ea soluenda sit annata, nō aliàs consignatur parti, sed per registratorem, qui scripsit eam, vni ex notariis cameræ apostolicæ similium bullarum receptori deputato præsentari solet, & per sollicitatorem eidem notario solui portio annatæ, quæ ad Pont. spectat. Qua soluta idem notarius easdē bullas parti sollicitanti restituit, & hæc si materia sit gratiosa, & præsertim beneficialis.

ANNOTATIONES.

1 Vicecancellarium.] *In Vrbe * Vicecancellarius primū inter omnes, (Pontificem tamen semper excipio) locū obtinet: cum ipso sceptrum Iustitiæ omnium virtutū reginæ teneat, quam Deus ad nos transtulit, aut certè nobiscum communicauit, & nouit in monte Syna testimoniis illustrauit. Et velut Iustitia inter morales virtutes summum gradū habet, sic debuit Vicecancellarium, principem locum habere.* Iure ergo mul*tis abhinc retroactis annis ex amplissimo* Cardinalium ordine-

ali-

aliquis in apostolica cancellaria præfi:i tur, qui Vicecancellarius appellatur, & si antea priuatos viros hoc munus exercuisse legatur in actis Lugdunensis concilij sub Nicolao pontifice 3. celebrati. Quod ad Bonifacij 8. vsque tempora obseruatum fuisse ex proœmio Sexti decretalium liquet, Cùm Bonifacius vice cancellariū illum ad Cardinalium ordinem asciuerit, vt inibi
12 *Ioan. And scribet. Sed cur * potius Vicecancellarius quàm Cancellarius vocitetur, caussam reddere volent Card Zabar. cui cæteri adhærent in clem. Ne Romani de elect. fabulam quādam narrat, scilicet, nescio quid certaminis inter Pontificem & Cardinalem Cancellariæ præfectum superiore sæculo fuisse qui Pontifici se parem esse contendebat, & ob id statutum, vt vicecancellarius appellarentur, quod quidam somnium est, vt eruditè Gomes in proœmio reg. Cancell. animaduertit. Nam ideò vicecancellarius appellatur, quia solus Pontifex in ecclesia Dei cācellarius est. Et sicut Moses in regno, & synagoga Iudæorū pro Deo verus cancellarius fuit, sic in ecclesia Dei solus Papa, cuius, & Dei vnum atque idem dicitur esse consistorium, vt tradit Hostiens. in capitu. quanto, de translat. episcop. cui se subscribunt Guiliel. Bened. in capitu. Raynutius, in verbo vxorem nomine Adalasiam, num. 205. de test. & Cassaneus in Cathalogo Gloriæ mundi in 7. part. consid. item 7. à quibus didicit Gomes, quos tamen silentio non præterijt, sicq. vicecancellarius vocitatur. quia vicē Cancellarij Dei, id est ipsius Pontificis gerit, veluti de Vicerege, & similibus dici solet Quod quidem in Cancellario Franciæ minimè locum sibi vendicat, cùm Rex ipse cancellarius non sit, vnde non immerito si munus hoc ab initio vni demandatū fuerit, qui cācellarius appellaretur. Cuius potestas primaria post regem est, vt prodiderunt Luc. à Pen. in rubri. de pref. Prætorio, lib. 12. C. Budæus in annot. in Pandectas; Purpur. in l. 1. colum. 11. de off. eius, & Bened. & Cassaneus præcitatis locis, qui fusius de hoc officio loquuntur. Et Cancellarij scribæ dicūtur, qua dictione vsus est Flauius Vopiscus, scribens à Carino imperatore factum esse præfectum vrbis vnum ex cancellarijs suis Quod scribarum munus præcipuæ apud priscos auctoritatis fuit, vt ex vno maximè Liuio lib. 2. de Gn. Mutio verba faciente dignoscere possumus, ibi Cùm militibus stipendium fortè daretur, & scriba cum rege sedens pari fermè ornatu multa ageret. Et paulo post, scribam*

pro rege obtruncat. Etsi Franciæ Cancellarius,*netnon & Vicecancellarius,de quo loquimur,longe maius dignitatis culmē habeant, cùm iustitiæ sceptrum teneant. Et dicitur Cancellarius,quia rescripta diplomata,& priuilegia,antequam sigillo muniantur,cancellat atque corrigit.de quo* Policrates: *Hic est (inquit)qui leges regni cancellat iniquas,et mandata pii principis æqua facit,vt tradunt Lucas à Pen.in l. neminem.* C. *de decur. lib. 10. & Guil.Bened.citato loco,nu. 193.*

b Bulla.] *Qui latinè pureque loquuntur,loco bullæ diplomata*
13 *dicunt,sed vnde*factum sit,vt hæc dictio ecclesiasticis scriptoribus tā peculiaris habeatur arbitror illud esse in caussa,quia diplomata quibusdam bullis insigniuntur. Nam insigne quoddam triumphantium ornamentum, bullam fuisse satis constat, quam deinde ad conciliandæ virtutis nobiles Romanorum pueri vsurpauere: ea enim & prætexta vsq. ad decimumseptimū annum vtebātur; quo tempore,deposita prætexta,togam virilē sumebant,vt Cicero in proœmio Lelii,& Tranquillus in Augusto meminere. Hinc anni prætextæ pro annis pueritiæ apud Plin.lib.33.& Gellium Noctium Atticarum lib 1.cap 23. Et erat hac bulla(vt Macrobius scribit)rotunda, & in cordis figuram formata. De qua Persius,Satyra prima.*

Bullaque succinctis laribus donata pependit.

Vnde cùm diplomata,vt robur habeant,atque firmitatē bullis pendentibus muniri debeant,vbi Diuorū Petri,& Pauli *imagines,videntur, nimirū si diplomata,bullæ,à digniore nomine vocitentur,& ab eo,quod soliditatem firmamentumq præstet. Hinc bellissime Glossator dixit in clem 1 de iureiur quòd bulla dicitur plumbū pendens,siue sigillum aureum,vel argenteum, vsque adeò,vt tunc literæ dicantur expeditæ,quando sunt plūbatæ, vt Glossæ verbis vtar super regula* Cancellariæ, 14 & 60 *cuius opinio testimonio Alexandri cōprobatur responso 115 lib.2 & pro ea multum arridet tex in capitu.licet.de crimine falsi.Vnde scriptores ecclesiasticos,quos barbarè in hac dictione,bulla,loquutos fuisse plerique omnes criminantur,ex prædictis defendi posse existimo.Nicolaus Ant.Grauatius.*

De

De officio Contradictorum, eiusque audientia, ac literarum expeditione. CAP. V.

SVMMARIVM.

1 *Officium contradictarum cur sic appelletur? & quod sit eius munus, & nu. 4. & 8.*
2 *Beneficiorum resignationes vbi publicari debeant, & expectantium acceptationes.*
3 *Citatio per edictum cùm decernitur, in publica audientia legi solet, & quare?*
5 *Officium siue audientia contradictarum, quas literas concedere soleat.*
6 *Officium contradictarum præter auditorem, duos habet lectores, & quatuordecim patronos; et quod eorum sit munus.*
7 *Officium signaturæ à certis annis, nedum in rescriptis gratiæ, sed etiam iustitiæ passim dispẽsat.*

QVod si res iustitiam concernat, & ad iudices in prouinciis rescribatur, consueuerunt desuper literæ
2 etiam sub plumbo expediri. *a* Quamobrem habet cancellaria alios expeditores istis rebus iustitiæ præposi-
1 tos, quorum * officium contradictarum vocamus, ea, vt opinor, ratione, quod si inter impetrantes de persona iudicis, de loco agendi iudicii, aliàue re impetrationem concernente, esset controuersia, is qui se expeditioni opponit, solet hac in audientia audiri. Qua de re habet hoc officium auditorem, qui contradictiones istas audire & definire solet, & super similibus iudex est impetrantium in Rom. Cur ordinarius, saltem à Papa vero ordinario substitutus, prout inferius intelliges, cùm de iudicibus Rom. Cur. dicemus: vnde hanc Pont. audientiam, vocamus pu-
2 blicam, in * qua vbi res publicationem desideret, vtpote

ac-

acceptationes expectantium, quæ infra tres menses iuxta regulam de publicandis acceptationibus fieri solent. Resignationes beneficiorum, vt aliæ regulæ de publicandis resignationibus satisfiat, literæ tum iustitiæ, cum etiam mixtæ & meræ gratiosæ, in quibus iudices, vel exequutores dentur cum clausula vocatis vocandis solet omnia hac in audientia Pont. publica per certos lectores ad hoc deputatos, alta & intelligibili voce, quasi per præconem legi, quam audientia propterea Eugenius quartus vocem præconis vocat, certis literis suis de constitution bus huius officii earumque obseruatione editis, vnde si quæ in ea publicantur tamquam gesta, in publico Principis auditorio
3 censentur omnib. nota. Quare * inoleuit quoque iudiciorum mos, vt citationes, quæ per edictum publicum ob non tutū ad citandos accessum decernuntur, in ac prius audientia publica legantur, & exinde vt magis innotescant in valuis basilicæ diui Petri, & certis aliis viciniæ citandi ecclesiis assignantur: solentq. publicationes & affixiones huiusmodi sic citatum ad comparendum arctare, & nisi compareat pro contumace victo tamen reputari, vnde si grauetur, quandocunque veniat à diæ habitæ notitiæ ap-
4 pellat. Amplius * vbi iudices Rom. Cur. quem absentem legitimè citatum reputent contumacem, solent alteri parti comparenti facultatem citandi contumacem, per istam audientiam concedere, vt videlicet singulæ citationes in processu caussæ necessariæ contra similes contumaces per istos lectores hac in audientia legantur, & quasi per præconem ad singulos actus citentur. Hanc facultatem, quam processum per audientiam contradictarum vocamus solent iudices pluribus casibus litigatoribus concedere vtpote, si quis legitimè citatus non compareat, & pro contumace habeatur, reproductis citatione & illius exequutione, si quis semel comparuerit, & non dimisso procuratore acceptante recesserit, docto de eius recessu & absentia. dixi autem acceptante, quia si non acceptantem quis dimiserit, & recesserit non cogeris aliàs constitutum procuratorem monere, vt acceptet, vel recuset, neque eum vlterius per censuras, vel aliàs compellere, prout aliqui ex vrbanitate, nonnulli etiam eorum inscientia, cōsueuere si

ta-

tamen expediat, vel alias placeat, poteris eadem vti vrbanitate. Ego consueui tantum constitutum procuratorem iudicialiter monere, non etiam vlterius compellere, nisi forte expediret contradictorem habere. Tertius casus est si is, qui semel comparuit, & nullo dimisso procuratore, quòd si dimisso non tamen eo domino litis facto mortuus fuerit, docto extra iudicialiter de eius obitu contra inter esse putantes. Item si quis procuratorem dimiserit acceptantem, & mors eiusdem procuratoris contigerit, docto similiter de eius obitu, idq. si absens procuratorem dedit, si vero præsens & recesserit, docto etiam de eius absentia. Quo casu voluit quandoq. Rota amplius requiri, vt mors procuratoris principali intimaretur, Aegid. deci. 495. quæ
5 nostro tempore non seruatur. Solet * etiam Cancellaria per hæc cõtradictarũ ad iudicis decretum literas iudiciales, quas vocant, maioris iustitiæ litigatoribus sub Põt. nomine, ac plumbeo sedis sigillo dare, vtpote remissorias, sequestratorias, exequutoriales, interdictorias, & brachii sæcularis inuocatorias, reuiso tamen per alterum ex procuratoribus audientiæ toto iudicis processu eodemq. in audientia relato, & per eandem audientiam probato. Amplius ex generali delegatione Pont. pro commodiori impetrantium expeditione de pluribus per signaturam concedi solitis (ne pro illis cogerentur supplices diẽ signaturæ expectare) absque alia ipsius Pont. signatura concedere, habetque semper officium virum doctrina ac rerũ Cancellariæ experientia grauem, qui expeditioni similium rescriptorum præest, & illa eiusdem cancellariæ mores, ac dicendi formulas pro eius arbitrio similia rescripta postulantibus concedit, negat atque concedi solita corrigit, quem propterea officii contradictarũ correctorem vocamus, quique adhunc effectum habet locum in parco. Solet autem hæc præsertim concedere, vtpote commissiones caussarum ad iudices in prouinciis cum inhibitione sub censuris, cum facultate citandi per edictum aggrauandi, reaggrauandi, & brachium sæculare inuocandi, cum derogatione etiam constitutionum Bonif. 8. & concilii generalis, quæ vtique maioris vocantur iustitiæ, prout iudiciales, de quibus suprà diximus. Amplius & pleraque, quæ di-

cun-

cuntur minoris iustitiæ,& ordinariæ vocantur expeditiones, vtpote simplices caussarum commissiones in forma, conquestus;commissiones etiam vnius,vel plurium appellationum in forma,sua nobis, in quibus seruatur constitutio Bonif. circa iudicis deputationem,quòd videlicet,nõ dentur iudices extra locũ rei,vltra duas dietas,confirmationes quoque libertatum & immunitatum alicuius familiæ vel loci,in forma,cum à nobis,sub qua solet etiam audientia rescribere,vbi aliquem locum sub protectione Diui Petri, & Apostolicæ sedis reciperet. Confirmationes etiam concordiarum & transactionum in forma communi,cum clausula,sicut ritè,& prouidè sine alterius præiudicio,& sine prauitate facta sunt,ac ab vtraq. sponte receptæ, necnon confirmationes fundationes alicuius altaris sub tecto alicuius ecclesiæ,ac reseruationis iurispatronatus. Confirmationis etiam beneficiorum exemplo nouæ prouisionis,cum clausula canonicè adeptum,& sicut pacificè & iustè possides;translationes quoque alicuius professi regularis de vno ordine ad alium, non tamen laxioris, sed paris vel strictioris obseruãtiæ,& hæc in forma gratiosa.Dantur etiam literæ reuocatoriæ eorum, quæ per vsurariam prauitatẽ gesta,præsertim pignorum,vt fructus in sortem computentur, necnon alienationum Ecclesiasticæ rei,quæ in euidens Ecclesiæ damnum factæ essent, non obstantibus literis,instrumentis, iuramento renunciationibus adiectis, pœnis & confirmationibus apostolicis in forma communi, ac etiam reuocatoriæ literæ omnium, quæ contra aliquem ad sedem Apostolicam venientem post arreptum iter,comperirentur gesta.Dantur quoq. literæ volentibus sanctum sepulchrum visitare,sed hodie sunt antiquatæ.Item aliquę ad Episcopum ordinarium,vt promoto ad sacros ordines diœcesano suo,de competenti prouideat beneficio in forma, cum sicut, secundum Apostolum. Litteræ quoque conseruatoriæ priuilegiorũ, aliæ contra laicos molestantes clericos, super impositionibus laicis imponi solitis,cõtra prædones &inferentes extraiudiciales molestias, contra parochianos denique non soluentes decimas parocho suo, & si quæ alia in hac audientia petantur,non discrepantia à sacris canonibus,concedi

fo-

6 solent. Habetque* ista audientia ad hos vsus præter auditorem duos lectores omnium præmissorum, quos nonnisi scriptores apostolicos eligit, quorum officium perpetuũ est, & lectores audientiæ contradictarum vocantur, à qua stipem singuli habent menstruam quatuor ducatorum. Habet etiam duos notarios, vnum pro Vicecancellario, cuius munus est, omnes publicationes, & literarum ac citationum lectiones, quæ dietim in audientia fiunt, notare. Alterum pro auditore eiusdem audientiæ, qui actuarius est caussarum, quæ coram auditore inter impetrantes contingebant, licet hodie ociosus. Item habet hæc audientia quatuordecim ipsorum impetrantium patronos seu procuratores, quorum munus est, omnes literas, quæ per hoc officium expediuntur, veluti abbreuiatores solent literas gratiæ dictare, ipsasq. literas supplicibus vel litigatoribus (receptis iuxta taxationes officii debitis solutionibus) sub nomine Pont. ac plũbeo Sedis sigillo expeditas dare. Pro quarum expeditione, si iudiciales forent, vtpote exequutoriales, sequestratoriæ, aliæuè similes, solebant litigatores regesta caussarum afferre ad procuratores dictæ audientiæ, qui soli poterant in ea impetrare, impetrantiũque causas agere vel defendere, ac alia munera prædicta exercere, etiamsi principalis adesset. Is, quem sibi ex aliorum numero litigator elegisset, processum caussæ videbat, totã eius seriem in audientia recensebat, ac pro litterarũ expeditione instabat, etsi audientia iudicis processum probasset, literas iudiciales petitas cũ narratione totius processus sub nomine Pont. ac Plumbo concedebat. Quod si audientia non probasset iudicis processum, consueuit illũ & litigatorem ad iudices vt melius ageret, remittere. Sic rarò vel nũquam literæ huiusmodi exequutoriæ, vel aliæ pro iustitia rescribentes à curia exhibant, nonnisi iustè & ritè datæ, nonnisiq. sub candido ac vniformi semper stylo grauique ac veneranda forma, ac sacrosancto Pont. nomine, & adorandis Apostolorum imaginibus expeditæ. Nimirum, si vbiq. etiam apud exteras & finitimas regiones recipiebantur, obediebantur, & venerabantur veluti
7 diuinæ iussiones. Verùm* a certis annis consueuit Signatura in rescriptis iustitiæ mixtis, ac pluribus etiam mere

gra-

gratiosis, non tamen impetrationis beneficiorum omnes ab ista literarum expeditione passim dispensare, & per solitam clausulā, per breue sanctitatis vestræ, hac supplicatione introclusa facultatem concedere, omnibus petentibus expediendi per Secretariam sub annulo piscatoris, adeoque frequens est ob dispensationem huiusmodi impetrantium ad ipsam secretariam aditus, vt rarò fiant per audientiam similium literarum expeditiones, remaneatq. eius adiutor ociosus & ferè antiquata sua iurisdictio. Quò fit vt quotidiè difformi & obscœno cuiusq. indocti ac imperiti viri dicendi stylo dicta, plerumque etiam ineptias continentia, vtpote si magistratus laicos ecclesiastici status cum facultate declarandi, aggrauandi, reaggrauandi, & interdicendi prout sæpius vidi rescribatur. Varioque, & sæpius incompto, ac ferè illegibili charactere in humili etiam papyro scripta, plerunque etiam vndequaque delata exeunt ad partes rescripta. Amplius consueuit quoque signatura litigatores omnes potentes ab expeditione literarum apostolicarum super sequestrationibus fructuū remissionibus & exequutorialibus dispensare, ac derogando regulis, (quas non sine vrgenti ratione ediderant antiqui patres, vt nonnisi ab hoc graui collegio reuisæ, & non aliàs, quam sub plumbo expediri possent) passim concedere, vt auditor suo nomine suoque sub sigillo decernant. Qua propter expeditores contradictarum fuerunt pluries apud Pont de præmissis conquesti sed opinor potius rem ab ipso non satis intellectam. Nam vbi sub Pont. sacrosanctoq. nomine exirent istæ iudiciales litteræ, nunc sub prorsus incognito apud regiones, vel plerumque nimis noto Auditoris nomine dantur. vbi forma erat grauis sub plumbeo Sedis sigillo, ac venerandis Apostolorū imaginibus, nunc sub simplicis auditoris signo seu sigillo. Vbi aderat & sermonis, & scripturæ candor à tot prudentissimis viris per multa tempora perpolitus, & a tanto collegio omnia reuisa nonnisi iustè, & ritè obtenta exibāt nunc a quouis indocto (vt dicūt) Copista dictantur ac scribuntur, & innumeræ exoriuntur nullitatum simplegade, quibus si meo consilio æquipollens accederet auctoritas facilè occurrerem, sed. non desunt in scæna interlocutores,

res,qui huic tabulæ manum admoueant,& rem ipsam melius absoluant.

ANNOTATIONES.

QVamobrem.] *Non modica * antiquitus erat Auditoris contradictarum dignitas. Nam post Cardinales, & Vicecancellarium primas obtinebat,in præsentia vero antiquæ ab illa dignitate lõgius distat:multum enim oppressus diminutusque (si tempora consideremus) ipsius auditoris est gradus, vt non ab re conqueratur Bonifac. Vitalinus olim Rotæ praeclarissimus auditor in cle.ne Romani §.sanè, de electione, qui de potestate,quam olim Auditor contradictarum habebat,non nihil scribit qua de re etiam gloss. Goffr. atque Host. in clem. Auditor.de rescrip.Nic.Ant.Grauatius.*

De literarum expeditione per Cameram Apostolicam. CAP. VI.

SVMMARIVM.

1 *Literarum expeditiones,quæ per cameram apostolicam fiunt,expressum pontificis iussum requirunt.*

2 *Pontifex signo crucis iussum,& consensũ præstat literis per cameram apostolicam expeditis.*

3 *Annatæ solutionem quis recipiat.*

SOlent quoque sollicitatores etiam per Cameram apostolicam, licet cum maiori dispendio literas expedire, quandoque voluntariè, vt potè, si in curia sua consensum per notarium cameræ dumtaxat recipi faciant. Quo casu per cameram tantùm literæ expediri possunt, etiam si esset materia per Cancellariam concedi solita, quare consueuerunt sollicitatores practici, vbi res sit per Cancellariam expedibilis,curare

vt vel à notario tantum eiusdem cancellariæ, vel ab vtroque consensus recipiatur, nonnunquam etiam necessariò oportet eos per Cameram expedire, vt tunc non refert, per quem notarium etiamsi per notarium Cancellariæ reciperetur consensus. Necessitates autem contingere solet si subiecta bullæ materia non sit per Cancellariam concessibilis, & quandoque etiam si sit talis: indigeat tamen supplex aliqua narrationis specie, quam non consueuerit Cãcellaria recipere, vel si absens is, qui impetrat, & velit de beneficio prouideri absque discussione habilitatis: Quandoquidem non solet Cancellaria pro absente rescribere, nisi cum deputatione iudicum, quibus hæc notio delegatur. Camera autem simpliciter confert beneficium absenti. Proinde * expeditio per Cameram expressum desiderat Pont. iussum. Soletque alter ex plumbatoribus, vbi bullas plumbauerit, eas genuflexo ad pedes Pont. afferre, & iussum Pont. ad hoc necessarium eo signo postulare, vt infrà dicemus. Huius autem cameralis expeditionis ordo erit, vbi supplex habuerit bullam de manu scriptorum & abbreuiatorum, si subiecta bullæ materia annatæ solutionem desideret, potest per seipsum omnes adire participantes, & eorum subscriptiones, & vt vocant, manus, soluta cuique portione sibi contingente habere, prout suprà in expeditione per Cancellariam diximus. Sin autem nolit, vel annata soluenda non sit, bullæ adferuntur ad Summistam, vel eum qui eius vices gerit. Huic dantur bullæ vnà cũ supplicatione in vẽtre, & pro suo honorario solui sibi supplex vnũ ducatũ, & quãdoq. duos vel tres, prout subiecta materia videtur sibi expostulare: is bullã iudicat, si cũ supplicatione cõcordet, & corrigit, si opus sit. Is quoq. Secretariorum nomine aliam recipit taxã, quantã receperũt scriptores, & exinde bullas ad officium plũbi trãsmittit, vbi à plumbatoribus plumbantur, plumbatas affert illas alter ipsorum ad pedes Pontif. genuflexo, eo actu iussum Pont. vt diximus, necessarium expostulans, quẽ Pont. signo crucis manu facto, cõcedere solet, quo habito, plumbator easdem bullas ad Summistam reportet, receptis tamen prius duabus taxis similibus taxæ scriptorũ, amplius & certis iuliis, qui eisdem fratribus Plumbatoribus ac etiam

etiam Pœnitentiariis diui Petri applicantur. Idem Summista eidem plumbatori receptæ bullæ fidē manu sua facit,& si bulla manum Iannizerorum non habeat,eā remittit ad alterum ipsorum ad hoc deputandum in palatio & camera ipsorum residentē, qui recepta ipsorum taxa iuxta taxationem bullæ,prout supra in expeditione per cancellariam diximus.Si materia subiecta aliquem partis cōsensum desideret, eandem bullam ad notarium cancellariæ vel cameræ, quem intelligit recepisse consensum remittit,& recuperata bulla cum consensu remittit:& recuperata bulla cum consensu requisito a tergo mittit eā ad notarios cameræ,qui recepta bulla eam iuxta eorum turnum vni ipsorum distribuunt registrandam, cui sollicitator mercedem soluit iuxta longam vel breuem ipsius bullæ seriem,& is,cui fuit distributa bulla,vbi eam registrauerit,a tergo fidē suæ registraturę manu sua facit per hęc verba. Registrata in camera apostolica,& nomen suū adscribit, N. notarius.
3 ¶ Quòd * si bulla annatæ solutionem desideret, notarij cameræ remittunt supplicem ad depositariū Pont. qui solet semper esse aliquis insignis Bancarius, qui portionem annatæ ad Pont. spectantem recipit, & de receptione fidē facit soluenti. & si Summista videat participantium manus bullæ appositas non esse, idem summista eandem ad collegia participantium mittit, & eorum residentias,quas in palatio habent,& in quibus solent certi cuiuslibet sodalitii siue collegii residere adhoc pro tempore deputati. Quibus omnibus eorum annatæ portiones soluit supplex,& singuli bullæ manum suā apponunt, & hæc nisi materiæ annatarum sint euentuales, vtpote regressus,& similes,vel si puræ,facit tamē supplex extra iudicialem fidem,quantum notario cameræ mensario deputato sufficere videatur,quòd alius sit in beneficio intrusus, neutro enim casu tunc soluitur annata, nec Papæ,nec participantibus contingens,sed vtroque casu notarius cameræ pro integra annata nomine Pontif.& omnium participantium recipit a supplice si sit præsens propriam obligationem, alias cautionem de soluendo annatam in suos euentus, si propter euentualem gratiam eius solutio retardetur: si verò propter intrusum in

C euen-

expeditores fidem facit: & exinde literæ in eadem forma breuis in tenuiori pergameno conſcribuntur, & ſcriptæ ſub annulo piſcatoris nuncupato ferè ſemper noſtris temporibus ſub cæra expediuntur omnes apud Secretarios domeſticos, quos ſupradiximus, & eorũ ſcriptores, & expeditæ expectantib. acceptis earum taxa pro natura rei, necnon ſcriptura ſeu mercede, reſtituuntur Quorum breuium Signaturæ meo tempore præpoſitos Cardinales noui, primum Reuerendiſſ. Bo. Me. Cardinalem eius nominis Ghinuccium, virum naturæ prudentiſſimum, & denique rerum Rom. Cur. experientia conſummatiſſimum, & modò Reuerendiſs. eius nominis Creſcentium, virum longè maioris eruditionis, & non minoris experientiæ. Apud hoc Secretariæ officium expediuntur etiam omnes ſupplicationes, Signaturæ per breue expediri ſolitæ, vel in quib' ſignatura indulget, vt per breue expediri poſſint, etiam ſi concedatur, vt per breue ſupplicatione interclusa, & iſta breuia, quæ vigore ſupplicationum expediuntur omnia apud collegium dominorum Secretariorũ, ob quorum frequentem vſum conſueuerunt a certis annis domini ſecretarii deputare vnum ex ſcriptoribus breuium eorum receptorem, & vt vulgò dicitur ſubſtitutum, qui nomine collegii ſupplicationes expediendas a ſollicitatoribus, recipit, & breuia deſuper expediri curat, ac expedita acceptis ſolitis ſolutionibus pro taxa ac mercede ſcri-
4 ptorum ſollicitatoribus reſtituit. Quorum * breuium triplex conſueuit eſſe reſcribendi modus, nempe ſupplicatione introcluſa, & iſta ſemper clauſa ſollicitatoribus dãtur. Amplius & alia ſupplicatione non alias introcluſa, ſed extenſa. Quarum aliqua aperta dantur, vtpote, ſi nõ ad ſingularem perſonam, nec ad certum vniuerſitatis corpus, ſed ad vniuerſas & ſingulas perſonas, vel ſi ad particularem perſonam, certumque vniuerſitatis corpus ad futuram tamen rei memoriam, vel omni caſu ad Hebræum, vel eorum vniuerſitates Pontifex reſcribat: his enim caſibus ſolet Secretaria per breue apertum, alioquin ſemper per breue clauſum reſcribere. Amplius vltra literas in forma breuis, regiſtrantur quoque per ſecretariam plurimæ literæ in forma bullæ de his, quæ per cameram, vt

ſu-

ſupra dictum fuit, expediuntur. Suntque certæ præcipuæ materiæ, quæ ex antiqua obſeruatione non alias ad notarios cameræ apoſtolicæ, ſed ad dominos Secretarios regiſtrandæ remittũtur, vtpote litteræ facultatum, indultorum, confirmationum, diſpenſationum, abſolutionum, conſeruatoriæ, indulgentiæ, exemptionis, donationis, infeudationis, legationis, vel gubernii, necnon gratiarum omnium ad vacatura beneficia, non tamen ad vacantia, niſi eſſent literæ ſecundæ, & acceſſoriæ ad præcedentes, vtpotè in forma perinde valere, & aliæ, ſi quæ ſint literæ, in quibus fructus non exprimantur, quas omnes apud tabellam in officio Summiſtæ retineri ſolitam legere licebit,
5 cuius * ſummiſtæ munus eſt, iſtas materias ab aliis diſcernere, ac ad dominos Secretarios regiſtrandas remittere. Cæterum nonnullæ etiam litteræ de his, quæ per camerã expediuntur, in quibus fructus exprimuntur, & quæ ad notarios eiuſdem cameræ pertinere ſolent, per hoc ſecretariæ officium quandoq. expediuntur ac regiſtrantur, ſed raro, & hoc quoque nonniſi ex Pontif. indulto, ex quo per eam ſupplex euitat manus officialium & ſolutiones, quæ tam per cancellariam, quàm per cameram apoſtolicas fieri ſolent, in præiudicium officialium. Solet autem Pontif. hanc expeditionis viam concedere pro rebus familiarium ipſius Pontif. vtpote affinium, & intimorum, pro Principibus, & eorum intimis familiaribus, vel denique pro aliis quoque popularibus, ſi quos Pontif. ſolutiones euitare velit intuitu vel Principis vel patriæ, prout videmus temporibus noſtris pluribus Germanis intuitu patriæ concedi, non quòd gratior ſit Pontifici, ſed quod hiſce temporibus maior pars Germaniæ a Sedis obedientia defecerit, cupiatque Diuus Paulus nunc Pontif. ipſam
6 ad ouile reducem facere, cuius * expeditionis via breuior eſt. Vbi enim ab abbreuiatore habueris minutam bullæ dictitatam, eam dabis Datario, qui in fidem, quòd Pont. indulgeat huius expeditionis viam, ſcribit in calcæ minutæ ad ſecretarios, vt expediatur. Hinc minutam & ſupplicationem ad ſecretarios affers, apud quos alter ex ſuis ſcriptoribus bullam conſcribit, recepta bullæ mercede, & alter ſecretariorũ illam iudicat cum ſupplicatio-

ne concordantem,& corrigit vbi opus est,& concordatã ad plumbatores,remittit plumbata ad secretarios reportatur,& apud ipsos registratur,& secretarius registraturæ fidem facit a tergo bullæ,per hæc verba,Registrata_, & nomen suum adscribit: registratam parti sollicitanti restituit. Solet tamen Secretarii, & plumbatores ad omnibus suum honorarium recipere,nisi Pont. iubeat remitti: & cum iubet,audiui pluries meo tempore & secretarios,& fratres plumbatores de hoc conqueri, & apud ipsum Pont.& plerunque sunt adeò difficiles, & inexorabiles,vt supplex eligat potius soluere,quàm contendere.

ANNOTATIONES.

7 QVas literas] *Breue * apostolicum appellatur quia breuibus verbis res in eo scribatur,& potest dici breuis, & breue,cùm vtroq. modo ab auctoribus vsurpetur. Lampridius in Alexandro: Milites suos sic vbiq. scriuit,vt in cubiculo haberet breues,& numerum, & tempora militantium, Et Imperator in l.vltima. de conueniendis fisci debitoribus,C. libro, 10. Inter chartulas confiscati breuis quidam asseueratur inuentus,qui nomina debitorum contineret,& in l excellentia, de erogatione militaris annonæ. lib. 12. Flauius in Aurelio: Breue(inquit)nominum conscripsit. Possumus etiam breuiariũ dicere,sic Tranquillus in Augusto. Fecit breuiarium totius imperij,quantum militum sub signis vbique esset,quantum pecuniæ in ærario. & fiscis,& vectigalium residuis, & Plinius lib. 18. Verùm,vt pariter omnis culturæ breuiarium peragatur. De hac Breuium materia; quæ quantum in Curia Romana verfetur lippis(vt dicitur) & tonsoribus patet. Gomesius commentarium satis curiosè fecit,quam appellant tractatum breuium,ad eum ergo confugias. Nicolaus Antonius Grauatius.*

LIBER

LIBER SECVNDVS

DE AVDIENTIA CAMERÆ Apoſtolicæ, eiusq. ditione ac membris. CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Cameræ Apoſtolicæ andientia, quare ſic vocetur. & cur ſex prælatos domeſticos qui clerici cameræ appellantur, Pontifex ſibi adſciuerit, & quid in ipſa camera tractetur, & nu.3.*

2 *Secretarÿ domeſtici munus quale ſit apud Pontificem.*

3 *Camerarius hodie ſuccedit in locum procuratoris Cæſaris.*

2 VERVM *a* cùm ſuperius aliqua de Camera apoſtolica obiter dixerimus, nunc locutus eſt, vt de ea vberiùs lo-
1 quamur. Vocatur * autem audientia Cameræ apoſtolicæ, ea vt opinor ratione, quòd eſſet audientia Pont. domeſtica, in qua Pont. pleraque per
1 ſeipſum tractabat, & audiebat: pro quibus facilius gerendis adſciuerat ſibi Pont. ſex Prælatos domeſticos, quos proptetea cameræ apoſtolicæ clericos vocamus, quaſi ad cameram ipſius Pontif. electos. κλῆρος, enim apud Græcos ſortem, ſiue ſorte electum ſignificat, quo exemplo, & omnes, qui ad cultum diuinæ rei eliguntur, clericos quoque vocamus. Hi erant ipſius Pontif. conſiliari domeſtici, apud quos tractabat Pontif. omnia, quæ ad diſpoſitionem ſuam ſeorſum à ſacro Senatu ſpectant, vtpote regimen vrbis ac totius ſtatus tēporalis; rationes

quoq. vniuersi Aerarii. Hic ẽt Pont. viros magistratib. dabat, vel potius cõtrà vrbi, & Prouinciis prætorquã Sedis legatos, vnde ẽt hodiè quotquot dantur, in manibus Reu. Camerarii fidum exercitium iureiurando promittunt. Hic si cum Pontif. de rebus publicis ad suam dispositionem spectantibus contrahendum erat; & tractabantur, & celebrantur contractus. Hic literæ beneficiales, veluti per cancellariam expediri solent, si supplices hanc expeditionis viam sibi elegerint vel propter subiectam materiam, vel propter aliquam narrationis speciem gratia non esset per cancellariam expedibilis, & propter ea expressam desideraret Pontif. iussionem, prout suprà, vbi de hac expeditionis via loquuti fuimus, fusius scripsimus. Hic autem contra eos vtroque seu altero Ecclesiæ gladio feriendos statuebantur pœnæ, tum profanæ, tum etiam ecclesiasticæ, prout, & qualitas personæ, & natura facti expostulasset. Hic si de publicis functionibus, & vectigalibus tum ecclesiasticis ex vniuerso orbe, tũ temporalibus ex statu Ecclesiæ, siue inter priuatos, seu vniuersitates, siue inter priuatum, & fiscum esset controuersia audiebantur caussę. Hic denique subditi omnes in partibus grauati ex vniuerso statu Ecclesiæ tẽporali, veluti ad supremam, & propriam ipsius Pont. audientiam via appellationis, vel aliàs conuolare solent, sed rebus Romanæ Ecclesiæ auctis, adeò multiplicabãt negotia, & caussæ, vt Põt. paulatim ab his muneribus se reuocans, raro in hac audiẽtia conuenit, nisi vbi de grauioribus ærarii, aut annonæ reb. vel de mala diplomatũ expeditione agatur. Amplius & nonnulla quoque ex præmissis cõsueuit hodie per se ipsum seorsum à camerali hac audiẽtia expedire, vtpote electiones ad magistratus, alia, si quæ sũt grauiora. vel alias videantur Pont. ad partem expedienda, in quorum exequutionẽ viros adsciuit sibi alterius ordinis, nempe familiares quosdam a secretis, quos * secretarios domesticos vocamus: Intra quem ordinẽ adsciuit sibi nostra ætatẽ Diuus Paulus Hieronymũ Dandinũ Cesennatẽ virum, adeò obsequentis, & agilis ingenii, vt nihil sit, quamuis cæteris non ferẽdũ, quod omne nõ sit sibi factu facilimũ. Reliqua munera, quæ supra diximus solet nostris temporibus au-
dien-

dientia ista cameralis seorsum a Pont. exercere, aliqua etiam per nonnullos ministros pro commodiori omnium exercitio dictæ cameræ insitos, quorum tamen vota sunt in ipsa audientia consultoria duntaxat, quorum aliqui habent audentiam seorsum a camera, quasi foraneam pro faciliori forensium expeditione: de quibus eorumque propriis muneribus nunc dicemus.

ANNOTATIONES.

2 VErum] Etsi* Cameræ Apostolicæ officium lōge antea Car-
3 dinalibus, quàm Vicecancellariæ munus fuerit commissum, veluti Gomesius probat in proœmio regularum Cancellariæ, vt dici videatur, camerarium Vicecācellario anteferendū tamen ea, quam superius demonstrauimus ratione quia Vicecā cellarius iustitiæ sceptrum habet, eidem primus post Pontificem in Vrbe locus datur, Camerario verò secundus, cuius quidē magna est potestas. Hic enim de Vrbis regimine studium habet, & curam, hic Ecclesiæ patrimonio fiscoque præest cap. ad audientiā de præscrip. & in clem. ne Romani, de electione. De cuius potestate atq. dignitate Gard. Zaba. & Bonifacius vitalinus eo loci nonnihil attingūt, vbi post glo. in verbo, Camerarium, illud inter cætera memoriæ prodiderunt, ad Camerarium pertinere Ecclesiæ redditus pauperibus erogare. Quod diuum Laurentium fecisse, legitur tyranno dicentem Thesauros, quos quæris, manus pauperum deportauerunt. Et hic descendit, quòd morte Pontificis hoc Camerarii officium non finitur: ne interim pauperes, qui alendi sunt fame perirent, 86. dist. cap. Pasce. Et ne etiam ecclesiæ redditus negligantur, sine quibus spiritualia diu esse non possunt. 1. q. 3. quis abiecerit, & cap cum secundo, de
4 præbend.* Quem sanè Camerarium, locum Procuratoris Cæsaris hodie vendicare, censuerunt Capic. dec. 97. & Iurisconsultissimus præceptor meus D. Ioannes Bolognettus in rubri ff de officio eius, cui mand. est iurisd. num. 17. Qui quidem Camerarius, cum Apostolicæ cameræ caput sit, fiscoq; præsit, hac in re Præfecto pretorio æquiparari etiā potest, auth de collatoribus. § eos autem, & l. vlti de exact. tribut. lib. x. quibus in locis Gomes sacrarum largitionum, qui thesauri custodiā habebat, Præfecto pratorio rationes reddere tenebatur. Auguror quoque Camera-

merariū loco præfecti ærarij successisse, cuius quāta olim fuerit potestas satis patet Quamquam Budæus, & Pyrrhus arbitrentur Ærarij Præfectos hodie illos vocari posse, qui generales finantiarum in Francia appellantur. Nicolaus Ant. Grauatius.

De Reuerendissimo Camerario, septem clericis, corumque rescriptis
CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Officium Camerarij, siue cameralis audientiæ, quæ negotia complectatur.*

2 *Camerarius rescribit de mandato Pont. viuæ vocis oraculo sibi dato, & hac in re ei creditur.*

3 *Rescriptorum formula in camerali audiētia, epistolaris est, Quorum duplex est expeditio.*

HVic Camerali audientiæ hodie præsunt Reuerendissimus Gui. Asc. Sfortia Cardinalis eius nominis de sancta Flora diui Pauli nepos, iuuenis castigatissimi ingenii, cuius meo prognostico, maior erit exitus, quam fuit expectatio, Ioannes a Casa Florentinus Archiepiscopus Beneuentanus, Hieronymus Saulus Archiepiscopus Barensis, Iulius Gonzaga Regulus de Nouellaria, Petrus Lippomanus Venetus Episcopus Veronensis, Alexander Campeius episcopus Bononiensis. Hieronymus Fuscharus Venetus, & Franciscus Soderinus Floren-
1 tinus. Soletque * Reuerendissim. Camerarius ex horum voto seu decreto, & quandoque etiam a seipso ad iudices de iure rescribere, vtpote de omnibus profanis rebus ad magistratus in statu S R. E. temporali: extra verò de solutionibus decimarum, de fructibus beneficiorum, de spoliis clericorum defunctorum, aliisque rebus Cameram apostolicam tangentibus. Rescribit

2 scribit* autem semper sub assertione, quòd de mandato Pont. viuæ vocis oraculo sibi dato: crediturq. in hoc suæ assertioni, tamquam sit de spectantibus ad officium suum.
3 Formula* rescriptorum epistolaris est, & vulgò literæ camerales vocantur. Quarum duplex est expeditio. Aliæ enim obsignatæ, & clausæ. Aliæ vero patentes, & apertę sub sigillo Camerarii supplicibus dantur.

De Thesaurario, seu magistro sacri Ærari, eiusque officio. CAP. III.

SVMMARIVM.

1 *Thesaurarius cur sic appelletur.*
2 *Aerariũ, & fiscus differunt, & quæ sit differentia.*
3 *Publica non sunt principis iure proprietatis, sed administrationis.*
4 *Quæstorum origo, deq. eorum officio.*
5 *Thesaurarius æquiparatur vrbano Quæstori.*

a POst Reuerendiss. Camerarium, primus est ratione officii, is, qui *a* Aerario præest, quem* ideò The-
1 saurarium vocamus, quòd apud ipsum æs omne, quod in Camera apostolica intrat, recondatur, & reponatur: cuius munus tantùm est, æs Cameræ apostolicæ recipere, custodire, & vbi opus est erogare. Consueuit tamen a certis annis deputati mercator aliquis insignis, qui de mandato Thesaurarii, æs recipit, & soluit.

ANNOTATIONES.

a AErario.] *Fiscum potius, quàm Aerarium hodiè Appellandum esse arbitror, cùm pecunia non sit populi, sed Prin-*
2 *cipis. Differt enim* *ærarium à fisco. Nam ærarium dicitur pecunia publica ab ære, quod condebatur in æde Saturni, vt*

Macro-

Macrobius libro primo Saturnaliorum, cap. 4. meminit, quòd Saturni tẽpore, nec auaritia, nec improbitas, nec vllum fuerit furtum commissum. Aes nãque maximo fuit antiquitus in prę cio, aurumq. iacebat, vt cum Lucretio dicam at nunc versa vi ce iacet æs, aurum summo successit honore. Et primùm ex ære pe unia signata fuit, adeò, vt pecunia pro ære accipiatur. Ouidius in Fastis.

,, Aera dabant olim, melius nunc omen in auro est.
,, Victaque concessit prisca moneta nouæ.

Fiscus vero appellatur pecunia Imperat. aut Principis, quam damaniũ vulgò dicimus, quod verbũ à fiscis dictũ est idest spor tulis, vt Asconius Pædianus actio. 2. in Verrem his verbis docet, Fisci, fiscinæ, fiscellæ sportea sunt vt ensilia ad maioris sum mæ pecunias capiẽdas. Vnde quia maior summa est pecuniæ pu blicæ, quàm priuatæ, factũ est, vt fiscus pro pecunia publica, æs inde cõfiscere dicatur. Hæc illè, erant enim nummorum recepta cula vt manticæ, marsupia Et est propria ipsius principis, & non alterius pecunia, vt Vlpianus in l 2. ne quid in loco publico, in hæc verba scribit. Res enim fiscales quasi propriæ, & pri uatæ Principis sunt, sicuti patrimonium de quo Africanus in l. apud Iulianum, in fine in libro iuris ciuilis primo delegatis. Et si aliquantulum differebant. Nam aliàs Iustinianus deinde res patrimoniales fiscalibus non æquasset, vt in l. vlt. C. de quæd. præscrip. Et quòd inter fiscum, & ærarium discrimen sit; diluci dius Plin. iunior in Panegyrico ad Traianum sic demonstrat. At fortassè non eadem seueritate fiscum, qua ærarium cohibes, immò tanto maiori, quanto plus tibi licere de tuo, quàm publico
3 *credis. Et cuius sententiæ illud adnotandum censeo, quòd * publica non sunt Principis iure proprietatis, sed administrationis onere Qua in re ex nostris multos, & magni quidem nominis præcipuè in consuetudinibus feudorum (ni fallor) aberraſse, credo. Et quantum ab ærare distet fiscus, Dion. etiam in vita Traiani commemorat Nam ærarium (vt diximus) populi, & Reip. est fiscus verò principis. Hinc Iuuena Satyra 4.*

,, Quicquid conspicuum pulchrumq. est æquore toto.
,, Res fisci vbicunque natat.

Et ærarij administratiò Quæstorum fuit, vt Pomponius in l. 2. ff de origine iuris, in hæc verba scribit. Deinde cùm ærarium populi auctum esse cœpiſset, vt eſsent, qui illi præ eſsent, constitu ti sunt

ti sunt quæstores, dicti ab eo, quòd inquirendæ, & conseruandæ
4 *pecuniæ caussa creati essent. Quæstorum*autem origo vetustissima fuit, & ante omnes penè magistratus. Nā vt Dionysius in annalibus ait, Regibus alius non fuit magistratus, quàm tribunus celerum, qui rem militarem cum eo curaret, & Questores etiam, qui publicam pecuniam tractarent, ac congerent. Sic Varro, sic, &* Pædianus *in tertiam Verrinam. Quamuis à quo quæstura primùm inuenta fuerit, incerti sint auctores; alij enim à conditore Vrbis Romulo, alij à Numa Pompilio, nonnulli verò; & plures à Tullo Hostilio autumant. Ceterum, quid quæstorio muneri conueniat intercise scriptoribus traditum est: ipse tamen breuibus, ac locus expostulat, aliquid enarrabo.* Coss. Prætoresque *in prouincias profecturi singulos quæstores habebant, quorum curæ singula erat accepta expensaq. rationibus inferre, captiuam prædā, ac quicquid auri argentiq. inde veniret appensum adnumeratumq. cōseruare, vectigalia populi Romani in* Prouincia *exigere, & demum omnium illustres rationes dare, illasq. confectas atq. absolutas in ærarium deponere, vt ex Gratiano in eo libro, quē de temporibus scripsit, Varrone, & cæteris historiarū scriptoribus coniectari licet Hinc Asconius in* Diuinationem. *Hæc erat (inquit) prima Senatoris administratio. Quæstorem fieri, & in Prouincia curam gerere, publicæ pecuniæ in vsus diuersos erogādæ, Et* Ci. *in* Prætura *vrbana,* Ne *diutius tenea, pecunia attributa numerata est, profectus est Quæstor in prouinciam, venit in Galliam expectatus ad exercitum consularem cum pecu-*
5 *nia. Erant etiam*vrbani quæstores, quorum negotiosa plenaq. sollicitudinis administatio fuit Nam, & ærarij, & vectigaliū populi,* Romæ *curam gerebant. Quorum similitudinem habere Thesaurarium, quem vocamus, de cuius munere hoc capite, fortassis non inscitè dici posse, crediderim. Vidcò tamen* Budæū, *qui censet, pro vrbanis quæstoribus præfectos ratiociniorum, hodie nos habere, quos magistros computorum appellamus. Sed quos, nunc Thesaurarios dicimus, præfectos fisci noncupari posse, idem Budæus in annot. in Pandectas existimauit. Nic. Anto. Grauatius.*

euentum adeptæ possessionis,& notarius post registratam bullam soluta annata,vel recepta obligatione,vt supraisecundum suos casus bullam registratam parti sollicitanti relaxare solet.

De Literarum ac breuium expeditione per Secretariam Apostolicam, & de cardinali breuium Signaturæ Præposito.

CAP. VII.

SVMMARIVM.

1 *Secretarij Apostolici de quibus rescribant.*
2 *Breuia cur sit appellentur,& nu.7.*
3 *Officium Secretariæ Apostolicæ, à quo Pontifice institutum fuit,& quando,& quot in eo secretary existant.*
4 *Breuia triplici modo scribuntur, & quilibet declaratur.*
5 *Officium Sumistæ quale sit.*
6 *Bullæ vt breuiter expediantur,formula,siue modus docetur.*

1 NOnnunquam *etiam litteræ Apostolicæ de rebus gratiæ, iustitiæ, vel tertii generis mixtæ,extra cancellariam & cameram Apostolicas per Secretariam expediri solent, præsertim ab Innocentio sexto citra, ante cuius tempora non erant in Secretaria, nisi certi secretarii domestici, quorum opera Summi Pontific. de rebus fidem ac rempubl. concernentibus tantum ad Reges, Principes,Respubl. Ciuitates, Cardinales, absentes, Episcopos,& alios vtraque via rescribebant,nempe bullatica sub eisdem Apostolorum plumbeis imaginibus, sed politiori amplius,& alia sub annulo piscatoris sigillo breuiori

uiori tamẽ,& quaſi epiſtolari in cæra,& quãdoque etiã in
a plumbo. *a* quas * literas vtpote breuiores,& quaſi epiſto
2 lares in diſcrimen bullarum, Breuia vſus vocauit,prout ſi literas eiuſdem Innocentii, quas hodiernum ſecretariorum ſodalitium libro conſtitutionum ſuarum compilatas habet,legeris,ex ibidem præſuppoſitis liquere poterit:de ſueuit tamen ſimilium breuium in plumbo vſus,& eis dũ
3 taxat ſub cæra,noſtra vtitur ætas.Dixi * autem ab Innoc. 6.citra,quòd ipſe egente tunc Eccleſia accepta à pluribus notabili,& ferè ſexaginta mille ducatorum quantitate collegium XXXII. ſecretariorum iunctis prioribus domeſticis,qui alias collegium non habebant,inſtituit.Ea tamẽ lege,vt vbi contingeret aliqua vacare vſque ad octo extinguerentur,& ſuperſtitibus collegiis vnirentur,donec res ad numerum XXIIII.tantum temporis tractu reduceretur & collegium exinde eodem numero ex addititiis & duob. inſuper domeſticis conſtaret, quos Pont. pro prioribus eius, ac S. R. E. ſecretis negotiis nulla interueniente ſolutione ſibi ſemper delegit, quoſque de omnibus prouentibus collegii cum aliis æquis portionibus voluit eſſe participes. Huic collegio, ne eorum pecunia in publica permutatione huiuſmodi ocioſa eſſet,plura deſignauit emolumenta:& inter alia exercitium & expeditionem omnium & ſingularium literarum in forma breuis tam ſub cæra, quam ſub plumbo.Quarum literarum in forma breuis ſub cæra adeò à certis annis frequentiſſimus fuit vſus,vt ſummi Pont.conſueuerint aliquem ex Cardinalibus iuriſperitum, & de rebus Rom. Cur. expertiſſimum deputare, qui pluribus ex obſeruatione Rom.Cur. per breue concedi ſolita,concedit. Quorum aliqua apud Staphil.ſuo libello de literis gra.& iuſt.in calce legere licebit, abſq. alia Pont. ſignatura, habito tamen eiuſdem Pont.viuæ vocis oraculo per ſeipſum,vel per alium,& in expeditionibus huiuſmodi non alias ſupplicationes porriguntur:ſed ſolæ breuium minutæ ab Abbreuiatoribus,vel alio eius artis experto dictitatæ,quas idem Reuerendiſs.huic ſignaturæ præfectus. quo ad formam reuidet, additq. vel minuit pro eius arbitrio,& reuiſam minutam ab ipſo ſubſcriptã, ſupplicibus: vel eorum ſollicitatoribus reſtituit,quę poſtmodum apud

expeditores fidem facit: & exinde literæ in eadem forma breuis in tenuiori pergameno conscribuntur, & scriptæ sub annulo piscatoris nuncupato ferè semper nostris temporibus sub cæra expediuntur omnes apud Secretarios domesticos, quos supradiximus, & eorũ scriptores, & expeditæ expectantib. acceptis earum taxa pro natura rei, necnon scriptura seu mercede, restituuntur Quorum breuium Signaturæ meo tempore præpositos Cardinales noui, primum Reuerendiss. Bo. Me. Cardinalem eius nominis Ghinuccium, virum naturæ prudentissimum, & denique rerum Rom. Cur. experientia consummatissimum, & modò Reuerendiss. eius nominis Crescentium, virum longè maioris eruditionis, & non minoris experientiæ. Apud hoc Secretariæ officium expediuntur etiam omnes supplicationes, Signaturæ per breue expediri solitæ, vel in quib⁹ signatura indulget, vt per breue expediri possint, etiam si concedatur, vt per breue supplicatione interclusa, & ista breuia, quæ vigore supplicationum expediuntur omnia apud collegium dominorum Secretariorũ, ob quorum frequentem vsum consueuerunt a certis annis domini secretarii deputare vnum ex scriptoribus breuium eorum receptorem, & vt vulgò dicitur substitutum, qui nomine collegii supplicationes expediendas a sollicitatoribus, recipit, & breuia desuper expediri curat, ac expedita acceptis solitis solutionibus pro taxa ac mercede scri-
4 ptorum sollicitatoribus restituit. Quorum * breuium triplex consueuit esse rescribendi modus, nempe supplicatione introclusa, & ista semper clausa sollicitatoribus dãtur. Amplius & alia supplicatione non alias introclusa, sed extensa. Quarum aliqua aperta dantur, vtpote, si nõ ad singularem personam, nec ad certum vniuersitatis corpus, sed ad vniuersas & singulas personas, vel si ad particularem personam, certumque vniuersitatis corpus ad futuram tamen rei memoriam, vel omni casu ad Hebræum, vel eorum vniuersitates Pontifex rescribat: his enim casibus solet Secretaria per breue apertum, alioquin semper per breue clausum rescribere. Amplius vltra literas in forma breuis, registrantur quoque per secretariam plurimæ literæ in forma bullæ de his, quæ per cameram, vt su-

ſupra dictum fuit, expediuntur. Suntque certæ præcipuæ materiæ, quæ ex antiqua obſeruatione non alias ad notarios cameræ apoſtolicæ, ſed ad dominos Secretarios regiſtrandæ remittũtur, vtpote litteræ facultatum, indultorum, confirmationum, diſpenſationum, abſolutionum, conſeruatoriæ, indulgentiæ, exemptionis, donationis, infeudationis, legationis, vel gubernii, necnon gratiarum omnium ad vacatura beneficia, non tamen ad vacantia, niſi eſſent literæ ſecundæ, & acceſſoriæ ad præcedentes, vtpotè in forma perinde valere, & aliæ, ſi quæ ſint literæ, in quibus fructus non exprimantur, quas omnes apud tabellam in officio Summiſtæ retineri ſolitam legere licebit,
5 cuius * ſummiſtæ munus eſt, iſtas materias ab aliis diſcernere, ac ad dominos Secretarios regiſtrandas remittere. Cæterum nonnullæ etiam litteræ de his, quæ per camerã expediuntur, in quibus fructus exprimuntur, & quæ ad notarios eiuſdem cameræ pertinere ſolent, per hoc ſecretariæ officium quandoq. expediuntur ac regiſtrantur, ſed rarò, & hoc quoque nonniſi ex Pontif. indulto, ex quo per eam ſupplex euitat manus officialium & ſolutiones, quæ tam per cancellariam, quàm per cameram apoſtolicas fieri ſolent, in præiudicium officialium. Solet autem Pontif. hanc expeditionis viam concedere pro rebus familiarium ipſius Pontif. vtpote affinium, & intimorum, pro Principibus, & eorum intimis familiaribus, vel denique pro aliis quoque popularibus, ſi quos Pontif. ſolutiones euitare velit intuitu vel Principis vel patriæ, prout videmus temporibus noſtris pluribus Germanis intuitu patriæ concedi, non quòd gratior ſit Pontifici, ſed quod hiſce temporibus maior pars Germaniæ a Sedis obedientia defecerit, cupiatque Diuus Paulus nunc Pontif. ipſam
6 ad ouile reducem facere, cuius * expeditionis via breuior eſt. Vbi enim ab abbreuiatore habueris minutam bullæ dictitatam, eam dabis Datario, qui in fidem, quòd Pont. indulgeat huius expeditionis viam, ſcribit in calce minutæ ad ſecretarios, vt expediatur. Hinc minutam & ſupplicationem ad ſecretarios affers, apud quos alter ex ſuis ſcriptoribus bullam conſcribit, recepta bullæ mercede, & alter ſecretariorũ illam iudicat cum ſupplicatio-

ne concordantem,& corrigit vbi opus est,& concordatã ad plumbatores,remittit plumbata ad secretarios reportatur,& apud ipsos registratur,& secretarius registraturæ fidem facit a tergo bullæ,per hæc verba,Registrata, & nomen suum adscribit: registratam parti sollicitanti restituit. Solet tamen Secretarii, & plumbatores ad omnibus suum honorarium recipere,nisi Pont. iubeat remitti: & cum iubet,audiui pluries meo tempore & secretarios,& fratres plumbatores de hoc conqueri, & apud ipsum Pont.& plerunque sunt adeò difficiles, & inexorabiles,vt supplex eligat potius soluere,quàm contendere.

ANNOTATIONES.

7 QVas literas] *Breue * apostolicum appellatur quia breuibus verbis res in eo scribatur,& potest dici breuis, & breue,cùm vtroq. modo ab auctoribus vsurpetur. Lampridius in Alexandro: Milites suos sic vbiq. sciuit,vt in cubiculo haberet breues,& numerum, & tempora militantium, Et Imperator in l. vltima. de conueniendis fisci debitoribus,C. libro,* 10. *Inter chartulas confiscati breuis quidam asseueratur inuentus,qui nomina debitorum contineret,& in l excellentia, de erogatione militaris annonæ. lib.* 12. *Flauius in Aurelio: Breue(inquit)nominum conscripsit. Possumus etiam breuiariũ dicere,sic Tranquillus in Augusto. Fecit breuiarium totius imperij,quantum militum sub signis vbique esset,quantum pecuniæ in ærario.& fiscis,& vectigaliorum residuis, & Plinius lib.* 18. *Verùm,vt pariter omnis culturæ breuiarium peragatur. De hac Breuium materia quæ quantum in Curia Romana versetur lippis(vt dicitur) & tonsoribus patet. Gomesius commentarium satis curiosè fecit,quam appellant tractatum breuium,ad eum ergo confugias. Nicolaus Antonius Grauatius.*

LIBER

LIBER SECVNDVS

DE AVDIENTIA CAMERÆ Apoſtolicæ, eiusq. ditione ac membris. CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Cameræ Apoſtolicæ audientia, quare ſic vocetur. & cur ſex prælatos domeſticos qui clerici cameræ appellantur, Pontifex ſibi adſciuerit, & quid in ipſa camera tractetur, & nu. 3.*

2 *Secretarij domeſtici munus quale ſit apud Pontificem.*

3 *Camerarius hodie ſuccedit in locum procuratoris Cæſaris.*

2 VERVM *a* cùm ſuperius aliqua de Camera apoſtolica obiter dixerimus, nunc locutus eſt, vt de ea vberiùs lo-
1 quamur. Vocatur * autem audientia Cameræ apoſtolicæ, ea vt opinor ratione, quòd eſſet audientia Pont. domeſtica, in qua Pont. pleraque per ſeipſum tractabat, & audiebat: pro quibus facilius gerendis adſciuerat ſibi Pont. ſex Prælatos domeſticos, quos propterea cameræ apoſtolicæ clericos vocamus, quaſi ad cameram ipſius Pontif. electos. κλῆρος, enim apud Græcos ſortem, ſiue ſorte electum ſignificat, quo exemplo, & omnes, qui ad cultum diuinæ rei eliguntur, clericos quoque vocamus. Hi erant ipſius Pontif. conſiliari domeſtici, apud quos tractabat Pontif. omnia, quæ ad diſpoſitionem ſuam ſeorſum à ſacro Senatu ſpectant, vtpote regimen vrbis ac totius ſtatus tēporalis; rationes

quoq. vniuersi Aerarii. Hic ét Pont. viros magistratib. da bat, vel potius cõtrà vrbi, & Prouinciis prætorquã Sedis legatos, vnde ét hodiè quotquot dantur, in manibus Reu. Camerarii fidum exercitium iureiurando promittunt. Hic si cum Pontif. de rebus publicis ad suam dispositionem spectantibus contrahendum erat, & tractabantur, & celebrantur contractus. Hic literæ beneficiales, veluti per cancellariam expediri solent, si supplices hanc expeditionis viam sibi elegerint vel propter subiectam materiam, vel propter aliquam narrationis speciem gratia non esset per cancellariam expedibilis, & propter ea expressam desideraret Pontif. iussionem, prout suprà, vbi de hac expeditionis via loquuti fuimus, fusius scripsimus. Hic autem contra eos vtroque seu altero Ecclesiæ gladio feriendos statuebantur pœnæ, tum profanæ, tum etiam ecclesiasticæ, prout, & qualitas personæ, & natura facti expostulasset. Hic si de publicis functionibus, & vectigalibus tum ecclesiasticis ex vniuerso orbe, tũ temporalibus ex statu Ecclesiæ, siue inter priuatos, seu vniuersitates, siue inter priuatum, & fiscum esset controuersia audiebantur caussę. Hic denique subditi omnes in partibus grauati ex vniuerso statu Ecclesiæ tẽporali, veluti ad supremam, & propriam ipsius Pont. audientiam via appellationis, vel aliàs conuolare solent, sed rebus Romanæ Ecclesiæ auctis, adeò multiplicabãt negotia, & caussæ, vt Pot. paulatim ab his muneribus se reuocans, raro in hac audiẽtia conuenit, nisi vbi de grauioribus ærarii, aut annonæ reb. vel de mala diplomatũ expeditione agatur. Amplius & nonnulla quoque ex præmissis cõsueuit hodie per se ipsum seorsum à camerali hac audiẽtia expedire, vtpote electiones ad magistratus, alia, si quæ sũt grauiora. vel alias videantur Pont. ad partem expedienda, in quorum exequutionẽ viros adsciuit sibi alterius ordinis, nempe fami-
a liares quosdam a secretis, quos * secretarios domesticos vocamus: Intra quem ordinẽ adsciuit sibi nostra ætate Diuus Paulus Hieronymũ Dandinũ Cesennatẽ virum, adeò obsequentis, & agilis ingenii, vt nihil sit, quamuis cæteris non ferẽdũ, quod omne nõ sit sibi factu facillimũ. Reliqua munera, quæ supra diximus solet nostris temporibus audien-

dientia ista cameralis seorsum a Pont. exercere, aliqua etiam per nonnullos ministros pro commodiori omnium exercitio dictæ cameræ insitos, quorum tamen vota sunt in ipsa audientia consultoria dumtaxat, quorum aliqui habent audentiam seorsum a camera, quasi foraneam pro faciliori forensium expeditione: de quibus eorumque propriis muneribus nunc dicemus.

ANNOTATIONES.

2 3 *Verum] Etsi* * *Cameræ Apostolicæ officium lõge antea Cardinalibus, quàm Vicecancellariæ munus fuerit commissum, veluti Gomesius probat in procemio regularum Cancellariæ, vt dici videatur, camerarium Vicecãcellario anteferendũ tamen ea, quam superius demonstrauimus ratione quia Vicecãcellarius iustitiæ sceptrum habet, eidem primus post Pontificem in Vrbe locus datur, Camerario verò secundus, cuius quidẽ magna est potestas. Hic enim de Vrbis regimine studium habet, & curam, hic Ecclesiæ patrimonio fiscoque præest cap. ad audientiã de præscrip. & in clem. ne Romani, de electione.* De cuius potestate atq. dignitate Gard. Zaba. & Bonifacius vitalinus eo loci nonnihil attingũt, vbi post glo. in verbo, Camerarium, illud inter cætera memoriæ prodiderunt, ad Camerarium pertinere Ecclesiæ redditus pauperibus erogare. Quod diuum Laurentium fecisse, legitur tyranno dicentem Thesauros, quos quæris, manus pauperum deportauerunt. Et hic descendit, quòd morte Pontificis hoc Camerarii officium non finitur: ne interim pauperes, qui alendi sunt fame perirent, 86. dist. cap. Pasce. Et ne etiam ecclesię redditus negligantur, sine quibus spiritualia diu esse non possunt. 1. q. 3. quis abiecerit, & cap cum secundo, de*
4 *præbend.* * *Quem sanè Camerarium, locum Procuratoris Cæsaris hodie vendicare, censuerunt Capic. dec. 97. & Iurisconsultissimus præceptor meus D. Ioannes Bolognettus in rubri ff de officio eius, cui mand. est iurisd. num. 17. Qui quidem Camerarius, cum Apostolicæ cameræ caput sit, fiscoq; præsit, hac in re Præfecto pretorio æquiparari etiã potest, auth de collatoribus. § eos autem, & l. vlti de exact. tribut. lib. x. quibus in locis Gomes sacrarum largitionum, qui thesauri custodiã habebat, Præfecto pratorio rationes reddere tenebatur. Auguror quoque Camera-*

merariū loco præfecti ærarij successisse, cuius quāta olim fuerit potestas satis patet Quamquam Budæus, & Pyrrhus arbitrentur Aerarij Præfectos hodie illos vocari posse, qui generales finantiarum in Francia appellantur. Nicolaus Ant. Grauatius.

De Reuerendissimo Camerario, septem clericis, eorumque rescriptis CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Officium Camerarij, siue cameralis audientiæ, quæ negotia complectatur.*

2 *Camerarius rescribit de mandato Pont. viuæ vocis oraculo sibi dato, & hac in re ei creditur.*

3 *Rescriptorum formula in camerali audiētia, epistolaris est, Quorum duplex est expeditio.*

HVic Camerali audientiæ hodie præsunt Reuerendissimus Gui. Asc. Sfortia Cardinalis eius nominis de sancta Flora diui Pauli nepos, iuuenis castigatissimi ingenii, cuius meo prognostico, maior erit exitus, quam fuit expectatio, Ioannes a Casa Florentinus Archiepiscopus Beneuentanus, Hieronymus Saulus Archiepiscopus Barensis, Iulius Gonzaga Regulus de Nouellaria, Petrus Lippomanus Venetus Episcopus Veronensis, Alexander Campeius episcopus Bononiensis. Hieronymus Fuscharus Venetus, & Franciscus Soderinus Floren-
1 tinus. Soletque * Reuerendissim. Camerarius ex horum voto seu decreto, & quandoque etiam a seipso ad iudices de iure rescribere, vtpote de omnibus profanis rebus ad magistratus in statu S R. E. temporali: extra verò de solutionibus decimarum, de fructibus beneficiorum, de spoliis clericorum defunctorum, aliisque rebus Cameram apostolicam tangentibus. Rescribit

2 scribit* autem semper sub assertione, quòd de mandato Pont. viuæ vocis oraculo sibi dato:crediturq. in hoc suæ assertioni, tamquam sit de spectantibus ad officium suum.

3 Formula* rescriptorum epistolaris est,& vulgò literæ camerales vocantur. Quarum duplex est expeditio. Aliæ enim obsignatæ,& clausæ. Aliæ vero patentes, & apertę sub sigillo Camerarii supplicibus dantur.

De Thesaurario, seu magistro sacri Ærari, eiusque officio. CAP. III.

SVMMARIVM.

1 *Thesaurarius cur sic appelletur.*

2 *Aerariū,& fiscus differunt,& quæ sit differentia.*

3 *Publica non sunt principis iure proprietatis, sed administrationis.*

4 *Quæstorum origo, deq. eorum officio.*

5 *Thesaurarius æquiparatur vrbano Quæstori.*

a POst Reuerendiss. Camerarium, primus est ratione officii, is, qui *a* Aerario præest, quem * ideò The-
1 saurarium vocamus, quòd apud ipsum æs omne, quod in Camera apostolica intrat, recondatur, & reponatur: cuius munus tantùm est, æs Cameræ apostolicæ recipere, custodire, & vbi opus est erogare. Consueuit tamen a certis annis deputati mercator aliquis insignis, qui de mandato Thesaurarii, æs recipit,& soluit.

ANNOTATIONES.

a AErario.] *Fiscum potius, quàm Aerarium hodiè Appellandum esse arbitror, cùm pecunia non sit populi, sed Prin-*
2 *cipis. Differt enim* * *ærarium à fisco. Nam ærarium dicitur pecunia publica ab ære, quod condebatur in æde Saturni, vt*

Macrobius libro primo Saturnaliorum, cap. 4. meminit, quòd Saturni tẽpore, nec auaritia, nec improbitas, nec vllum fuerit furtum commissum. Aes nãque maximo fuit antiquitus in prae cio, aurumq. iacebat, vt cum Lucretio dicam at nunc versa vi ce iacet aes, aurum summo successit honore. Et primùm ex aere pe unia signata fuit, adeò, vt pecunia pro aere accipiatur. Ouidius in Fastis.

» Aera dabant olim, melius nunc omen in auro est.
» Victaque concessit prisca moneta nouae.

Fiscus vero appellatur pecunia Imperat. aut Principis, quam damaniũ vulgò dicimus, quod verbũ à fiscis dictũ est idest spor tulis, vt Asconius Paedianus actio. 2. in Verrem his verbis docet, Fisci, fiscinae, fiscellae sportea sunt vt ensilia ad maioris sum mae pecunias capiẽdas. Vnde quia maior summa est pecuniae pu blicae, quàm priuatae, factũ est, vt fiscus pro pecunia publica, aes inde cõfiscere dicatur. Haec illè, erant enim nummorum recepta cula vt manticae, marsupia Et est propria ipsius principis, & non alterius pecunia, vt Vlpianus in l 2. ne quid in loco publico, in haec verba scribit. Res enim fiscales quasi propriae, & pri uatae Principis sunt, sicuti patrimonium de quo Africanus in l. apud Iulianum, in fine in libro iuris ciuilis primo delegatis. Et si aliquantulum differebant. Nam aliàs Iustinianus deinde res patrimoniales fiscalibus non aequasset, vt in l. vlt. C. de quaed. praescrip. Et quòd inter fiscum, & aerarium discrimen sit; diluci dius Plin. iunior in Panegyrico ad Traianum sic demonstrat. At fortassè non eadem seueritate fiscum, qua aerarium cohibes, immò tanto maiori, quanto plus tibi licere de tuo, quàm publico
3 *credis. Et cuius sententiae illud adnotandum censeo, quòd * publica non sunt Principis iure proprietatis, sed administrationis onere Qua in re ex nostris multos, & magni quidem nominis praecipuè in consuetudinibus feudorum (ni fallor) aberrasse, credo. Et quantum ab aerare distet fiscus, Dion. etiam in vita Traiani commemorat Nam aerarium (vt diximus) populi, & Reip. est fiscus verò principis. Hinc Iuuena Satyra 4.*

» Quicquid conspicuum pulchrumq. est aequore toto.
» Res fisci vbicunque natat.

Et aerarij administratiò Quaestorum fuit, vt Pomponius in l. 2. ff de origine iuris, in haec verba scribit. Deinde cùm aerarium populi auctum esse coepisset, vt essent, qui illi prae essent, constitu ti sunt

ti sunt quæstores, dicti ab eo, quòd inquirendæ, & conseruandæ
4 *pecuniæ caussa creati essent. Quæstorum* autem origo vetustissima fuit, & ante omnes penè magistratus. Nã vt Dionysius in annalibus ait, Regibus alius non fuit magistratus, quàm tribunus celerum, qui rem militarem cum eo curaret, & Quæstores etiam, qui publicam pecuniam tractarent, ac congerent. Sic Varro, sic, & Pædianus in tertiam Verrinam. Quamuis à quo quæstura primùm inuenta fuerit, incerti sint auctores; alij enim à conditore Vrbis Romulo, alij à Numa Pompilio, nonnulli verò; & plures à Tullo Hostilio autumant. Ceterum, quid quæstorio muneri conueniat intercise scriptoribus traditum est: ipse tamen breuibus, ac locus expostulat, aliquid enarrabo. Coss. Prætoresque in prouincias profecturi singulos quæstores habebant, quorum cura singula erat accepta expensaq. rationibus inferre, captiuam prædã, ac quicquid auri argentiq. inde veniret appensum adnumeratumq. cõseruare, vectigalia populi Romani in Prouincia exigere, & demum omnium illustres rationes dare, illasq. confectas atq. absolutas in ærarium deponere, vt ex Gratiano in eo libro, quẽ de temporibus scripsit, Varrone, & cæteris historiarũ scriptoribus coniectari licet. Hinc Asconius in Diuinationem. Hæc erat (inquit) prima Senatoris administratio. Quæstorem fieri, & in Prouincia curam gerere, publicæ pecuniæ in vsus diuersos erogãdæ, Et Ci. in Prætura vrbana, Ne diutius tenea, pecunia attributa numerata est, profectus est Quæstor in prouinciam, venit in Galliam expectatus ad exercitum consularem cum pecu-
5 nia. Erant etiam* vrbani quæstores, quorum negotiosa plenaq. sollicitudinis administatio fuit. Nam, & ærarij, & vectigaliũ populi, Romæ curam gerebant. Quorum similitudinem habere Thesaurarium, quem vocamus, de cuius munere hoc capite, fortassis non inscitè dici posse, crediderim. Vidcò tamen Budæũ, qui censet, pro vrbanis quæstoribus præfectos ratiociniorum, hodie nos habere, quos magistros computorum appellamus. Sed quos, nunc Thesaurarios dicimus, præfectos fisci noncupari posse, idem Budæus in annot. in Pandectas existimauit. Nic. Anto. Grauatius.

De-

De Auditore curiæ caussarum cameræ Apostolicæ, eiusque auditorio & ditione.

CAP. IIII.

SVMMARIVM.

1 *Auditor Cameræ super quibus notionem habeat, & num.* 10.

2 *Obligatio secundum formam cameræ Apostolicæ ideò sic vulgò appellatur, quia ab ipsa camera ortum habuit, & de eius materia, num.* 4. *cum sequenti.*

3 *Prævenire actorem, an & quando reus possit cupiens viam censurarum euadere.*

4 *Fori Priuilegio, quando forenses capitolini renunciare possint.*

5 *Obligatio secundum formam cameræ comprehendit debitorem, etiamsi in Romana Curia non apprehendatur.*

6 *Auditor Cameræ, in quibus casibus ingerit se contra episcopos cæterosque prælatos.*

7 *Auditoris Cameræ multiplex est procedendi formula.*

8 *Excommunicationis in causa, quomodo procedatur.*

9 *Auditor Cameræ per duos vicarios iurisdictionem exercet.*

11 *Excommunicatio an sit latinum verbum.*

12 *Excommunicatio non est Christianorum inuentum.*

Secun-

1 SEcundus * est ratione officii cui gladium, vt vocant, Ecclesiæ spiritualem tradidit camera apostolica,
a a is est omnium censurarum alter Vulcanus, & fulminator, sunt enim censuræ fulmina Ecclesiæ, vnde & omnium, qui ex aliquo capite sunt censurarum rei, concessa sibi est à camera ad partem, qua si foranea audientia, vtpote eorum, qui in constitutionem, aliasque litteras apostolicas censuratas commiserint, eisdemue parere neglexerint. Quamobrem vbi quis velit eos, qui se effectui literarum apostolicarum super collationibus beneficiorũ, solutione pensionum, aliisque rebus opponant, vel alias parere negligant, ad parendum per censuras litteris adiectas compellere, huius audientiam adit. Idem si quis sponte conuentionales subiuerit censuras consentiens se pro obseruatione præmissorum posse excommunicari, quæ
2 * obligationis formula ab ipsa camera initium habuit, vt debitores suo strictiore vinculo haberet obligatos, quare & formula cameræ apostolicæ vulgò vocatur, quæ postmodum ad priuatos quoque traducta est. Solent enim duriores creditores, similes promissiones censuratas à debitoribus suis stipulari. Quare ipse se literarum apostolicarum, & similium obligationum in forma cameræ generalem exequutorem, cui nos in obligationibus in forma cameræ hoc indiscretè non concedimus, sed vbi actor viam censurarum eligeret, velletq. reum per ipsas censuras compellere ad parendum, vel alias faciendum satis obligationi suæ, vt præmittitur censuratæ, essetque hæc ad proprium munus suum fulminandi censuras accessio quædam potius, quàm noua ditionis species; secus autem vbi actor via ordinarii iudicii, aliàsue citra censuras mallet procedere, tunc enim posset, & coram quouis alio iudice caussam suam agere, alias diceremus contra suæ obligationis Formulam, qua promissor solet se iurisdictioni, & compulsionis cuiuscumq. iudicis ecclesiastici, vel sæcularis supponere, imò si actor cœpisset hic ad exequutionem suæ obligationis agere, posset à cœpto iudicio contra iuris regulas recedere, & aliud alibi instaurare iudicium per specialem clausulam obligationis huiusmodi, qua sibi hæc facultas concedi solet. Vereor tamen,

men, an impunè id sibi liceret, & vt opinor, non nisi refectis expensis, quibus reū priore iudicio grauasset, quòd casus iste ex solita extensione videatur omissus, & proinde in dispositione iuris communis remaneat; hanc tamen iudicis præuentiuam electione, de qua supra diximus, crederem actori tantum ex obligationis formula concessam.
3 Vnde * si reus cupiens euadere viam censurarum actorem præueniret, prout plerunq. solent rei alios iudices adeundo, etiam eius, cuius ipse proprius esset forensis, vtpote si Romanus eius Prætorem vrbanum, quem Senatorem vocant, vel si clericus vicarium Papæ adiret, non gauderet reus ista præuentione, alias esset in facultate sua excludere actorem a facultatibus in obligationis formula ab ipso reo stipulatis, nempe compellendi ipsum coram quibuscūque iudicibus, amplius & euadere censurariam cōpulsionem, ex quo isti alii iudices nō possunt fulminare similes censuras quā rem haud facile admittunt capitolini iudices. Solentq. pro viribus istas præuentiones cum actorū iniuria defendere, nec alias caussam remittere, nisi doceretur alibi fuisse præuentum, idque minus libenti animo, quasi de iure suo cedant, ea ratione, quòd statutorum vrbis libro primo, de fo. competen. cap 34. cautum esse dicant, ne Forenses * capitolini priuilegio fori sui valeant
4 etiam iureiurando renunciare, cum priuilegium sit concessum populo, & nō singularibus personis, prout solemus dicere de priuilegio fori Ecclesiastici, quæ licet vera sint, nō tamen inseruiunt in proposita specie, ita vt hac ratione possit forēsis capitolinus, qui se in forma cameræ obligasset, compulsionem & censuras Auditoris cameræ euadere. Quandòquidem is, qui se in ampliori forma cameræ obligat, nō priuilegio fori, quod iuris publici est, & statutū, vt supra prohibet, sed defensioni suæ, quę iuris est priuati renunciare videtur, & veluti confessus, conuictus, & omni defensione destitutus, non ad alium forum transit, sed animam suam pro re, vel quātitate promissa Ecclesiasticæ censuræ supponit, quæ fori sæcularis non est, & cum anima coercenda sit, non cadit declinatoria fori, & veluti in casu excepto ab ipso statuto, dum se limitat per hæc verba, videlicet, Dum tamen fuerit talis causa, quæ in cu-

ria capitolij siue foro sæculari de iure tractari possit,quãdoquidem iudices capitolini, vtpote laici,animæ coertionem non habent. Amplius huic quoque demandata est extra censurarum caussas,cum simili decidendi facultate aliarum caussarum ad partem audientia,quæ propriȩ sunt caussȩ ipsius curiæ cameralis,à quibus omnibus nomẽ auditoris curiæ caussarum cameræ apostolicæ sibi vendicauit,vtpote omnium,qui ex vniuerso statu Ecclesiæ temporali,ac etiam à iudicibus Vrbis, præterquam à Gubernatore,Vicario,& Senatore grauati, Pont appellant, & ad cameralem tanquam supremam,& propriam Pont.audiẽtiam via appellationis recurrere solent,quos omnes,& similes eorum causas,tanquam ordinarius à Papa substitutus sine alio rescripto audire,& pro iustitia diffinire solet,cõtra decis.cccxxxvi.si à iudice.de appel.in no.secundum quam nõ potest in huiusmodi caussis appellationum se intromittere,& quicquid facit hodie est ex speciali facultate sibi nouissime data, præterquam in appellatione a iudice Marescalli aliàs curiæ Sabellorum, quarum est ordinarius,prout si capitula iurisdictionum vrbis Sixti 4. lib.statut.inserta legeris,liquere poterit:procedit tamen in similibus datis dilationibus,seu seruatis(vt aiunt) terminis substantialibus in causis beneficialibus rotalibus dari,seu seruari solitis,item caussarũ quoq; omnium exẽptorum,quas Pont.suæ camerali audientiæ reseruauerat. Is contra eosdem si criminaliter quauis via etiam inquisitionis procedendum sit,iuxta formam iuris,pœnas omnes Ecclesiasticas infligit, ac etiam pecuniarias, non tamen corporis animaduersiones,quas si in caussis suis nouerit omnino infligendas,solet veluti Ecclesiasticus iudex reos ad Gubernatorem vrbis, tanquam ad exequutorem brachii sȩcularis,& gladii Ecclesiȩ tẽporalis,de quo inferius dicemus,remittere. Idem si ciuiliter inter ipsos, vel eorũ alterum ad cuiusuis instantiam procedendum sit, inter quos veluti eorũ ordinarius via monitorii, vel summariæ petitionis,difformi tamen procedendi formula,nempe, si hodie de minori summa centum agatur,absque dilationibus,& terminorum substantialium obseruatione. Si verò de maiori sũma ageretur,datis dilationibus, & rotalibus

D termi-

terminis in beneficialibus caussis dari, seu seruari solitis. Quo exemplo etiam inter non curiales, & extra Romanam curiam degentes ordinaria auctoritate ius dicit, vbi contrahentes ratione initi contractus, aut destinatæ solutionis in Ro. cu. ac eorum suppositionis cameræ apostoli
5 cæ eiusdem Ro. cu. forum sortiti fuissent. Quod * tamen Aegi. de fo. compet. in causa mea Ianuensi conclu. cccv. & Inno in c. licet ratione, in principio de for. comp. & in c. dilecti filii, circa medium ver. & intelligo hoc si ibi inueniatur, restringunt ad casum, vbi debitor in Ro. cu. apprehenderetur, quam restrictionem auditor non seruat, imò etiam in obligationibus extra Romanam curiam factis, & in quibus solutio fuit alibi destinata, dum tamen forma cameræ adiecta sit, se ingerit etiam contra absentes vt in
6 frà dicemus. Et * generaliter etiam extra istas personas, & casus, vbi de pensionis super fructibus ecclesiasticis vel de ipsis fructibus inter quoscumque ageretur, qua generalitate vtitur ipse in suis casibus sine discrimine contra quoscunq; prælatos etiam episcopos, & nititur etiam illam ad Cardinales extendere, tametsi in generali dispositione nõ veniãt, nec vlla ratione auditor id comprobet, nisi certis, vel potius incertis exẽplis quibus ostẽdit apud suæ curiæ notarios, aliquos Cardinales ordinarium iudiciũ eorũ forsan inscitia passos quãdoq. fuisse quod etsi cõcederemus, non tamen præiudicat ordini, adeoq. à certis annis suam iurisdictionẽ iure, vel iniuria auxit, vt quocunque vult spiret, licet quandoq. audierim apud diuũ Paulũ in auditorio gratię de iurisdictione suã disputatũ, & cõtra ipsum de pluribus vocatũ, in eo præsertim capite decernendi monitorii extra curiã cõtrà nõ curiales, nec ratione debiti vel criminis in curia cõtracti, cuius partis acerrimus fuit defensor Thomas Cortesius, dũ viueret episcopus Vasionen. nemini in auditorio secũdus, à quo hæc omnia accepi. Crediderim tamen iurisdictionẽ auditoris in hoc posse defẽdi, vbi reus diu in solutione cessasset, vel in crimine insordesceret adeò, vt ratione peccati hoc factũ auditori, veluti ecclesiæ denũciaretur vt propterea ad eximẽdũ reũ à peccato eundẽ ad solutionẽ debiti, vel criminis expurgationem, quasi via denunciationis per censuras

ſuras eccleſiaſticas,& moneret,& cõpelleret. Fateor tamen auditorem non debere hac via vices ſuas omnibus petentibus paſſim,ſed cum maiori cognitione cauſſæ, ac perſonarum diſcrimine concedere. In alio quoq. opinor auditorem iuriſdictionem ſibi vſurpare,vbi cõtra non curiales,& in Ro.cur.non deprehenſos vigore obligationis in forma cameræ,extra Ro.cu.initæ in qua non eſſet ſolutio in eadem curia deſtinata per audientiam contradictarum nulla præcedente citatione,ſed iurata dumtaxat abſentia procedit,in qua ſpecie etiam vbi ſolutio fuiſſent in curia deſtinata,fuit alias tempore Aegydii ſacrũ palatiũ in voto,vt auditor non poſſe ſimilem obligatum in Rom. cur.non deprehenſum coram ipſo ad iudicium euocare. Aegy.de.fo.comp.in cauſſa mea Ianuen.concl.305. Apud

7 *iſtum auditorem multiplex eſt procedendi formula ſecũdum ſuos caſus,ſi via monitorii,vel ſummariæ petitionis in caſibus ſibi conceſſis agatur,& lis cõteſtetur. Diximus autem multiplicem eſſe quia ſi hodie de minori ſumma centum non aliàs ſeruatis terminis ſubſtãtialibus, ſi verò de maiori eiuſdem terminis ſubſtantialibus,prout in beneficialibus ſeruatis ad diffinitiuam, & quando via monitorii veniret monitus condemnandus ad reintegrationem eiuſdem monitorii per litis conteſtationem ; & comparationem rei ad viam ſimplicis citationis redacti procederetur;ſi actor viam cenſurarum eligeret,& habita reintegratione, reus præuiis citationibus prima ad videndum ſe excommunicari,quia nõ paruit monitorio ; niſi pareat excommunicatur,niſi ad primam cum intimatione . Qua

8 * intimatione facta citato reo ad videndum ſe declarari, & literas decerni,declaratur,& ſimiliter literæ decernuntur decretæ relaxantur parti relaxatæ publicantur,& pro publicatione in acie campi flore adfiguntur. Reus poſtmodum per decem dies expectatur,quibus lapſis in tertia citatione ad videndum ſe aggrauari,reaggrauari,& brachium ſæculare decerni,aggrauatur,reaggrauatur,& brachium ſæculare decernitur . Quod ſi lis non conteſtetur & monitorium ſit exequutum in curia præuiis ſimilibus citationibus proceditur , vt ſupra vſque ad brachium ſæculare. Si verò monitorium fuerit extra curiam exe-

quutum, tūc præuiis quātuor dilationibus siue citationibus, ad docendum se paruisse monitorio pro prima, secunda, tertia, & quarta dilationibus, tandem reus ob non paritionem excommunicatur, & exinde vsque ad brachium sæculare, vt in superiore casu procedit. Non absimilis est procedendi formula, vbi ap paritionem literarum apostolicarum cuiusuis generis etiam exequutorialium, & illarum exequutionem procederetur, præuiis scilicet quatuor similibus dilationibus, seu citationibus, ad docēdum se paruisse literis apostolicis, vel exequutorialibus reus excommunicatur, & successiuè, prout supra declaratur, & brachium sæculare decernitur. Quòd si ad exequutionem literarum apostolicarum contra aliquem ex alio capite procedendum est, & non quia negligat parere, sed quia commiserit in eas, tunc citato reo, productis literis, & probato, quòd reus contrafecerit, declaratur incurrisse pœnas in literis contentas. Idem si reus canonibus pœnalibus, & censuratis contrauenisset, & propterea pœnæ canoni adiectæ infligendæ essent, probato facto contra canonem ad pœnas iuxta dispositionem canonis procedi solet: quod si ad exequutionem obligationis in forma cameræ, & conuentionales censuras procederetur, habet hæc formula a debitore cōstitutos procuratores irreuocabiles, etiā iureiurando ad confitendum iudicialiter debitū iuxta rei promissionem, vt etiā inuito reo possit creditor per organum dictorum procuratorum ad releuandum se a via ordinarii iudicii reum habere confessum, & tanquam contra confessum a iudice exequutionem, & ipsius rei cōpulsionem, etiam per censuras ecclesiasticas, iuxta obligationis formulam. Qua re præuia citatione ad confitendū debitum, & videndum se excommunicari, nisi reus per se ipsum fateatur debitum, obtinet actor per alterum ex procuratoribus nomitatis illud iudicialiter confiteri, & notarius actuarius, permittente stylo, absq; alia præsentia, verbo vel scientia dicti procuratoris nominati confessionem huiusmodi extendit, sub ipsius nomine, & iudex sub eadē citatione decretum excommunicationis concedit, cum, dilatione, nisi infra tres dies, non alias ipsi reo intimanda lapso, triduo, citato reo ad videndum se declarari, & literas

ras decerni, declaratur, publicatur, & prout supra in aliis diximus, vsque ad brachium sæculare proceditur. Huic auditorio hodie præest Ioan. Baptista Cicada nobilis Ianuensis, exercet * is iurisdictioné per duos vicarios suos, 1
quorũ vnus priuatis, alter vero publicis præsunt iudiciis, habetque auditorium ad caussarum vsus nouem notarios actuarios, omnes maxima caussarum congerie occupatos, intra quorum sodalitium siste colegium solent semper ad esse pleriq. in arte notariatus celebres viri, ad quorũ collegium solent iudices huius auditorii nonnunquam litigatores remittere, vbi de his, quæ ad artem notariatus spectant, controuerteretur, & in pluribus etiam extra artem de his, quæ suis temporibus viderint ipsi in auditorio ex certa obseruatione, in nonnullis casibus seruatum, & eorum responsis consueuerunt litigatores acquiescere, vel iuxta illorum sententiam iudices decernere.

ANNOTATIONES.

IS est.) *Auditorem* Cameræ inter curiales antiquitus ius di*
10 *cere consueuisse, in quibusdã memoriæ prõptuariis scriptum inueniri Aegidius testatur decisione 210. meminit & Roſa decisione antiqua 728. de cuius quidem auditoris potestate idem Aegid. non vno in loco in mentionem incidit, vt liquet decis. 195. 305. & 508. vbi ait, extra Romanam curiam iurisdictionem haud quaquàm habere. Cæterùm multis ab hinc annis, Auditoris laxior est potestas, atque magnifica, vt ad magnũ iurisdictionis culmen sit eius munus euectum Hic inter alia gladiũ habet spiritualem, fulmina in contumaces dirasq. precationes mandat, excommunitionem scilicet, (ita enim sacri scriptores*
11 *vocant) quod* verbum etsi alios apud auctores non legatur, vt politioris literaturæ viri barbarum esse cõcedãt, & pro excommunicatione, interdictionem dicant, nihilo secius verbũ communico, apud plures legere est, quorum Ciceronis tantum omnium principis testimonium afferam ex Orat. pro C. Balbo est enim in populum Romanum graue, non posse vti socijs excellenti virtute præditis, velint cum periculis nostris sua communicare. Quid enim aliud significet communico, quam participo, & quod priuatum est, aut esse potest vniuersorum faciot*

 Inde

Inde(vt auguror) excommunico, id est, extra communionem hominum pono, eorumque consuetudine rerumque vsu interdico. Cyprianus verò excommunicatos elegēti vocabulo abstētos vo-
22 *cauit. Sed cùm* excommunicationis sermo inciderit, sciendum est haud quaquam Christianorum fuisse inuentum, vt Theologi, Pontificijque iuris interpretes autumant. Nam Druides, & Carceres Galliarum populos sacrificio impios interdixisse, Cæsar libro septimo Commentariorum, de illorum moribus, ac ritibus scribens, demonstrat, qui viuam excommunicationis, qua vtimur, imaginem in hæc verba exprimere videtur. si quis aut publicus, aut priuatus eorū decreto non steut, sacrificijs interdicunt, hæc pœna apud eos est grauissima. Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur, his omnes decedunt aditumq. sermonemq. defugiunt, ne quid ex cōtagione incommodi accipiant, neq. his petentibus ius redditur, neque honos illis communicatur. Hæc Cæs. Liuius etiam libro sexto Decadis iij. excommunicationis similitudinem innuere videtur his verbis: qui victus acie excessisset, eum ne quis vrbe, tecto, mensa lare reciperet: diram execrationem in Populares, obtestationemq. quam sanctissimam potuerunt aduersus hospites composuerunt. Et libro 10. Decadis iiij. Huius atrocitas facinoris nouā veluti flammam Regis inuidiæ adiecit, vt vulgo ipsum liberosque eius execrarentur: quæ diræ breui ab omnibus Dijs exauditæ, vt sæuiret ipse in suum sanguinē effecerunt. Testatur etiam Aemilius Probus in vita Alcibiadis, Eumolpidas sacerdotes à populo Atheniensis coactos fuisse, vt Alcibiadem denouerēt, eiusque deuotionis, quo testatior esset memoria, exemplum in pila lapidea incisum, positum fuisse in publico. Qua de re, & Plutar. in eodem Alcibiade, ac Iustinus libro quinto vt cætera in præsentia omittam, quæ in annotationibus suis in Probum attulit Hieronymus Magnus Anglarensis. Vnde Christiani nedum ab Euangelio, Diuique Pauli institutis, sed ab ethnicis scriptoribus excommunicationem extim escendam esse distāt cùm Ecclesia ipsiusque præsules in contumaces, tumidos, inobedientesque spiritualem gladium vibrant.* Nicolaus Antonius Grauatius.

De

De Gubernatore Vrbis, eiusq. auditorio, & ditione. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Gubernator vrbis intra quadragesimum dumtaxat lapidem iurisdictionem habet.*
2 *Curia Sabellorum, quæ sic appellatur, est Marescallus vrbis, & de eius potestate.*
3 *Prauentio locum habet, inter curiam Sabellorum & Senatorem vrbis.*
4 *Gubernator vrbis excommunicare non valet etiã in caussis vigore obligationis in forma Cam.*
5 *Gubernatoris officium in quo consistat.*
6 *Gubernator duos vicarios habet.*
7 *Iudicandi ratio multiplex fuit olim Romæ in capitalibus iudicijs.*
8 *Parricidium antiquitus non solùm parentis, sed cuiuscunque hominis cedes appellabatur.*
9 *Gubernator Vrbis æquiparatur Quæstori, & Præfecto Vrbis.*

2 HVic proximos est alius a Cameræ Apostolicæ minister, cui camera alterum Ecclesiæ gladium, scilicet temporalem tradidit. Is ratione proprii officii inferior est auditore. Verum a certis annis consueuerunt Reuerendissim. pro tempore S.R.E. camerarii, vt se ab ordinariis cameralibus audientiis reuocarent, vices suas ei subdelegare, idque a tanto tempore, vt iure quasi præscr pto hãc sibi delegationem vendicare posset, quasi munus proprio eius officio vnitum, qua ratione solet is veluti vicecancellarius auditorem, ac etiam patres ipsos clericos in camera, & alibi omnes prælatos præcedere, non autem

D 4 ratione

ratione proprii officii,quod proximo ex omni capite infe rius est,si quidem si gladium Ecclesiæ cuique traditum respiciamus,dignior & grandior est spiritualis auditori da-
1 tus,quo animaduertit in animas,si* territorium iste vrbē dumtaxat & distinctum infra quadragesimum ab vrbe lapidem pro territorio habet nec in vrbe vniuersas populi species: Auditor verò vsque ad exteras & finitimas regiones.Quòd si species populi vrbis cuique datas auditor eas habet, quas Pont. velut digniores suæ propriæ & camerali reseruauerat audientiæ,nempe,familiarium suorũ ac Sanctæ Rom. Ecclesiæ Cardinalium,& aliorum eadem ratione a iurisdictione aliorum iudicum exemptorum Romanam curiam sequentium,vtpotè Oratorum Principum & Ciuitatum,officialium Romanæ Curiæ, & insignium mercatorum, reliquis inferioribus Romanam curiam se-
2 quentibus Marescallus * vrbis ius dicit, quem hodie Curiæ Sabellorum iudicem vocamus, & vbi grauentur, Auditorem appellant, prout si capitula distinctionis iurisdictionum vrbis per Sixtum quartum,& bullam per Iulium secundum editam,libro statutorum vrbis compilata legés facilè dignoscere poteris Is igitur ratione proprii officii gladio temporali Ecclesiæ ferit eos, & brachii sæcularis est exequutor,caussas quoque brigosorum, treguarum,securitatum,aut pacis ruptarum, querelas etiam vassallorũ aduersus barones suos infra fines sui territorii quadragesimum scilicet lapidem, etiam capitales, caussas etiam mercedum omnes sine tribunali,& sine scriptura,summariè & manu regia audire & decidere debet,iuxta formam statutorum vrbis, vel iuris communis vbi statuta desint:
3 & in omnibus * etiam prædictis inter ipsum,& Senatorē vrbis locus est præuentioni,& si concurrant,omnibus Se-
4 nator præfertur.Non * potest tamen Gubernator in causis suis etiam, si vigore obligationis in forma cameræ coram ipso ageretur, excommunicare & censuras ecclesiasticas alias fulminare,quod munus hoc proprium sit Auditoris,
5 de quo supra loquuti sumus.Is *deniq. ratione vicecamerariatus, & tāquam vicecamerarius omnibus iusdicentib. & officialibus vrbis ceu superintēdens præest,& iure præsidentiæ huiusmodi solet in primis paci Ciuitatis, & Ro-

manæ

manæ Curiæ ſtudere, ac aliis officialibus vrbis, & Rom Curiæ in concernentibus pacem, & quietem Ciuitatis, & Curiæ Ro. aſſiſtere, eiuſque manum & auxilium præſtare. Amplius & litigatores omnes ad ipſum venientes, extra prænarratas cauſſas ad eius notionem pertinentes ad ſuos iudices remittere, reduceſque facere: & in quibus a ſuis fortè iudicibus apud ipſum conqueruntur ſe grauatos, cauſſas ipſorum non inter litigatores, ſed inter eum, qui de iudice conqueritur, & ipſum iudicem audire, & vbi no uerit iuſtas fuiſſe querelas, prouidere, vt in quantum iuſtum eſt à paſſis grauaminibus releuetur, & quod iudices debitas dilationes ac terminos non denegent, & quos nouerit iudices aliosve iuſticiæ officiales contraueniſſe, eadem facultate coercere poterit, vel honeſtius agendo omnia Pont. referre. Tu ſi capitula Sixti 4 bullamq. Iulii 2. ſuperius citatam legeris, fere hæc omnia de officiis Gubernatoris, & Vicecamerarii comprobare poteris. Conſueuerunt tamen a certis annis pleriq. Gubernatores, cognitionem cauſſarum, & ex illis prouentus adfectantes, litigatores a iudicibus ſuis grauatos apud ipſos reclamantes, non alias prout tenentur controuerſiam inter reclamantem & iudicem audire, & litigatores demum ad ſuos iudices remittere, ſed omnes quotquot veniunt, & eorum cauſſas, quantuncunque alibi cœptas audire, & decidere, & plerumque etiam rei calumniantibus ſignificationes priuatas facere, ne vigore mandati alterius cuiuſque iudicis moleſtari poſſint, & miniſterium iuſtitiæ impedire. Quòd ſi contra formam ſuarum ſignificationum tametſi à iuſtitia abhorrentiũ, in aliquo cõtra fiat, exequutiones pro viribus retractare, & plerunq. cum iudicibus pugnare, quorum exequutores quandoq. ſolẽt dare pœnas. Quamobrẽ noſtris temporibus videmus Gubernatores vbi prohibiti ſunt nullum habere tribunal, pluſquam tribunal ſibi conſtituere, vbi cauſſas manu regia, & ſine ſcriptura expedire tenerentur, Scribarum copias habent, qui ingentem actorum congeriem quotidie ſibi congerunt, & de vno quoq. minimo litigatorum actu notando, contra communem morem notariorum aliarum curiarum, idque etiam ſi cauſſa commiſſaria ſit, in qua poſtmodum regeſta cum grauι

graui

graui litigatorum dispendio compilare solent, prouentus faciunt, & vt vides in commissariis causis bis exigunt. So-
6 letque * Gubernator pro commodiori forensium expeditione duos in audientia sua vicarios habere, vnum in publicis iudiciis, is solus in hac Alma vrbe. & si semper tyro caussas, vbi de summa rerum agitur, audit, & iudicat. Res certè à tantis patribus prætermissa, de qua pluries apud multos conquæstus fui, nec cessabo, donec videro tantæ rei aliam præscriptam esse formam, maximè nostra ætate, qua ob iudicum tenuitatem, vel modicam pietatem non valent rei fisco resistere, imò iudices ipsi solent reos ex suo præscripto more, quasi hostiliter insectari. Quòd si aliquis virorum ordo publicis iudicibus cõstitueretur, vel saltem quatuor latrunculatores vrbis locum haberēt, vbi bis in hebdomada conuenirent, & non nisi ex omniũ voto possent reum torquere, vel iudicare, cessarent hæc omnia, apud istos raro, vel numquam caussas, defendo, quod vt semper facias, rebus sic stantibus plurimum suadeo. Alterum habet Gubernator suæ curiæ vicarium, qui priuatis præest iudiciis, apud quem minus versatur sum, nulla tamen certa adest apud ipsum procedendi formula, quare nec monstrationes indiges. Tu quanto minùs hoc in foro versaberis, tuæ magis prospicies conditioni. Solent autem hic versari tantum causidici (causidicos autē auctoritate Fab. Quintiliani eos voco, qui nobiliore foro inutiles extitissent) ac huiusce fori veluti canes laniarii esse adscriptitii.

ANNOTATIONES.

a ALius Cameræ.) *Cum vtrumque gladium à Deo Pontifex habeat, spiritualem scilicet, de quo diximus, & temporalē de quo in præsentia loquimur, hunc Gubernatori Vrbis exercendum tradidit. Hinc enim dilectorum est animaduersor & castigator. Verum ad quam antiquorum magistratuum similitudinem constitutos fuerit, certum non habeo Nam*
7 ** ratio iudicandi Romæ tum Republ florente, tum Imperatorum ætate varia fuit, & multiplex, & vt cuilibet liberum fuit potenti, leges late sunt potestas. Liuius enim apud Regē fuisse hoc munus iudica-*

dicare videtur, dum de Superbo rege in hanc sententiam loquitur. Metum vt incuteret, cognitionem capitalium rerum sine consiliis per se solus exercebat: propterq; eam caussam occidere in exilium agere, bonis multare poterat. Et Suetonius etiam in Caligula idem ostẽdit, quod Imperator ipse caußas cognoscebat. Duumuiros etiam iudicãdi rationem in iudicio tamen perduellionis habuisse, ex Liuio liquet libro primo, ab vrbe condita, qui Horatianum iudiciũ agens, sic memoriæ prodidit: duumuiri perduellionem iudicant: si à Duumuiris prouocauerit, prouocatione certato; si vincent, caput obnubito, infelici arbori reste suspẽdito, verberato, vel intra pomœrium, vel extra pomœriũ. Hactenus Liuius. Cõsules hanc deinde in perduellionis reos potestatem habuisse, idem Liuius de Bruto loquens enarrat, qui primus Consul Iunios, Vitellios, & Aquillios supplicio affecit, & si de his, quæ capitalia erant, alibi sæpè nõ iudicaße legatur vt Liuius libro secundo. Populo etiam iudiciorum potestas permißa fuit, & primum iudicium de Coriolano fuit qui in exiliũ pulsus est, si Liuio, & Dionysio credimus Sed ex Ciceronis sententia primum iudicium illud fuisse videtur M. Horatij, de quo meminimus. ait enim ipse in Oratione pro Milone, Romana Ciuitas primum iudicium de capite vidit M. Horatij, qui nondum libera ciuitate, tamen populi Romani comitijs liberatus est, cùm sua manu sororẽ interfectam fateretur. Et hoc primum, quod Romæ fuit de capite iudicium parricidij fuit. Nam cùm M. Horatius sorore interfecta in iudicium est adductus, illum lege Numæ de parricidio interrogatum aiunt Festus, Dio-
8 *nysius, & Plutarchus. Vnde* Parricidium non parentis, sed cuiusque necessarii cædem appellabant. Lege enim Numæ Pompilij ita cauebatur. Si quis liberum hominem morti sciens duit, parricida esto. At Marcellus in l. prima ad legem Pompeiam de Parricidijs, ait huius criminis non teneri, nisi qui patrem, matrem, fratrem, sorores, aliosque propinquos occiderit. Verùm illum etiam Parricidij teneri existimo, qui in patriam machinatur, quæ communis omnium parens est, Hinc Cicero lib. primo Offic. Potest enim, dij immortales, cuiquam esse vtile, fœdissimũ & deterrimum parricidium patriæ, quamuis is, qui se eo obstrinxerit, ab oppressis ciuibus parens nominetur? Sed reddeamus vnde digressi sumus, Tribum Pleb diem capitis quoque dicebant, vt de Virginio Tribuno legitur, Prætores insuper, Quæ-*

stores

ſtores capitalibus iudicijs præerant, quorum officium primo Digeſtorum libro ab Vlpiano enarratur, Varrone de lingua Latina, multiſque alijs. Cum ergo plerique fuerint qui capitalibus quæſtionibus præerant, cui magiſtratui Gubernator magis tamen
6 *men * potius Quæſtoris, quàm alterius inſtar habere, cum ille cæteris laxiorem in querendis puniendiſque maleficijs poteſtatem habuerit. Hinc Quæſtor à quærendo, & quæſitor vocatur, Virgilius.*

" Quæſitor Minos vrnam mouet.
" Et Claud. Quæſitor in alto
" Conſpicuus ſolio pertentat crimina Minos.

Quamuis Præfecto Vrbis, Gubernatorem æquari etiam poſſe, auguror. Et licet hic intra quadrageſimum lapidem iuriſdictionè exerceat, ille vero ad centeſimum vſq; cognitionem animaduerſionemq; habuerit, vt in Pandectis legitur, de officio Præfecti vrbis, nimirum videri tamen debeat. Nam Princeps Roman: valde propagatum tunc imperium habebant Et huic opinioni maiorem in modum concinit, quod doctiſſimus præceptor meus D. Bolognettus ſcribit in rubr de off. eius n 17 vbi de magiſtratibus Neapolitanis loquens, Magnum iuſtitiarum Præfecto vrbis æquiparat Qui nempe magiſtratus cum Vrbis Gubernatore affinitatem habet. Quamquam dicat Purpuratus in l. prima n 96. ff. de off. eius, quod Præfecti vrbis ſimulachrum apud nos nequaquam videtur, cuius iuriſdictionem ad Prætorē tranſlatam eſſe, auctor eſt Feneſtella, ſeu potius Pogius Florentinus eius libelli auctor, qui falſo Feneſtellæ, veteri auctori adſcribitur. Nicol. Ant Grauatius.

De Præſidente Cameræ Apoſtolicæ. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Officium Præſidentis Cameræ Apoſt. quale ſit.*
2 *Præſidens Cameræ Apoſtolicæ habetur ad inſtar Quæſtoris vrbani.*

Hunc

a HVnc sequitur alter,quem Cameræ Apostolicæ *a* præ
1 sidentem vocamus, cuius * munus est rationibus vniuersi ærarii præesse, & rationes cuiusque alterius, qui prouentus cameræ Apostolicæ administrasset in vrbe, vel in prouinciis & veluti earum censor videt, ac in auditorio Cameræ recenset.

ANNOTATIONES.

a PRæsidentem.) *Hic(si Budæo credimus)Quæstoris * Vrba-*
2 *ni locum vendicat,de quo supra cap. 3. nonnihil attigimus. Nic. Ant. Grauatius.*

De aduocato priuatorum seu pauperum. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Aduocati paupurum officium.*
2 *Pauperum cura habenda est.*
3 *Paupertas vbique contempta.*
4 *Aduocati publici decem ab Athenienfibus singulis annis constituebantur, qui delatos criminis defenderent.*

VErum cum supra diximus priuatorum caussas inter ipsos, & fiscum hac in audientia tractari, iure in-tutum est, vt in eadem audientia habeant priuati ære pu-
a blico *a* aduocatum, qui * apud Patres, priuatorum partes
1 maximè pauperum contra fiscalis aduocatos tueatur, & defendat.

AN-

ANNOTATIONES.

a Aduocatum.] *Curam *pauperũ esse habendam, cùm Sal-*
2 *uator noster non vno in loco prædicauerit, consentaneum Pontificibus visum fuit, sic Aduocati pauperum officium ære publico constituerent: sic, vt pauperes, quibus parua est pecunia, aduocatorum cupidini satisfacere non valentes, indefensi ne pereant. Quod quidem quàm pauperibus expediens, Deoq. gratum sit, nemo est, qui non videat. Nam quæ pauperibus facimus, Christo facimus. Matth 25. Et fœneratur Domino, qui miseretur pauperis, vt Sapiens in Prouerbio 19. Idcirco Principes huic sancto necessarioq. muneri acrem summaq. curam impendere deberent, hac præsertim tempestate, qua frigere charitas adeò videtur, vt vix vnus reperiri patronus possit, qui gratis (veluti iure obstringitur) patrocinium inopi præstare velit,*
3 *vbique * iam contempta est paupertas Et vt Salo. citato loco scribit, Fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserunt ab eo. Non immerito conquerebatur. Ouid. lib. 1. de Arte.*

„ Curia pauperibus clausa est, dat census honores.

Et idem in primo Fastorum.

„ In precio precium nunc est, dat census honores,
„ Census amicitias, pauper vbique iacet.

*Amplectendum est ergo a cunctis principibus munus hoc piissimum vt eorum in ciuitatibus illud pro pauperum defensione, constituant ad quod * Atheniensium institutum illud pertinere*
4 *videtur, ab Aristotele monumentis traditum. Qui singulis annis aduocatos publicos decem sorte constituere consueuerant, qui delatos criminis defenderent.* Nic. *Ant.* Grauat.

De Aduocato fiscali. Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Aduocati fiscalis officium.*
2 *Aduocatus fisci primo annalis erat.*

Aduc-

3 *Aduocatus fisci comes appellari potest, & quoscunque praecedit aduocatos.*

4 *Procuratoris fisci munus nobile est, & simplices Aduocatos praecedit.*

a SEquitur alter aduocatus a qui * partes fisci tueri so-
1 let, cum ipsa audientia, tum etiam extra apud alios Rom. Curiae iudices, ad quos vbi opus est pro parte fisci de iure respondet, is vtique est eiusdem consistorialis ordinis.

ANNOTATIONES.

a QVi partes fisci.] *Aduocatum * fisci ab Adriano Impera-*
1 *tore primum institutum fuisse tradidit Budaeus in Annotationibus in Pandectas, tit. de off. Quaestoris, & meminis Ve-*
3 *strius sequenti capite. Et hoc* patrocinij fiscalis munus olim annale erat, l. cum aduocato, C de aduoc diuers. iudi. Quod deinde ad biennium prorogatum fuit, l. sancimus, ij. eod. titul. Verum hodie perpetuum est. Et hoc quidem officium magnae auctoritatis*
4 *tis dignitatisque est, adeò, qui * illud exercet, vt comes appellari queat, l. 1. co, quem citauimus titulo. Et quojcunque ob eius nominis excellentiam aduocatos etiam antiquiores praecedit. Nā ex tituli claritate facilè primus quisque tenebit si Ioanni Imolensi, Angeloq. credimus in l qui soluendo, ff. de haered instituт. Necnon & Archidiacono in c. quoniam, 16. dist. eo in loco, cum*
5 *de synodo loquitur. Quinimo* Procurator fisci aduocatos (si modo aliam non haberent dignitatem) praecedit, cum ipse appellari aduocatus possit, vt pulchrè Glossator tradidit in l. non intelligitur, §. vltim. in verbo restituuntur, ff. de iure fisci. Cuius officium nobile est, & si procuratorum secundum regulam vile sit munus, vt latius ab Iasone explicatur in rub. C. de procur. Ioanne Platea in l. vniuersos, C. de decurionibus, lib. 10. Rebuffo in l. si quis procurationem, eo tit. atque Bono Curtile in tract Nobilitatis, in 9. parte num. 142. Nicol. Ant. Grauat.*

De Procuratore fisci, ac eius officio. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *Confiscari quid sit.*
2 *Aduocati fiscalis munus.*
3 *Procuratoris fisci officium.*

a POst aduocatum locum habet in audientia *a* procurator fisci, qui fiscales caussas in ipsa camerali audientia & apud alios Rom.Cur.iudices ex facto instituit, agitque vel defendit. Fiscales autem caussæ sunt, vbi de pu-
1 blica pecunia, vel vindicta ageretur. Hinc * confiscari dicimus, in publicum ius ærarii aliquid redigere, vt Suet. in Augusto testatur, dum inquit: deuictis his, & confiscatis, promissa veteranis præmia soluuntur. Adstipulantur nostrates iurecon. in pandectis, ac tractatu de iu-
2 re fisci. Hoc * fiscalis patrocinii munus, à superioribus prætermissum legitur, ab Hadriano Imperatore primum institutum, ante cuius tempora non curarunt principes fiscalibus caussis patronum, vel Aduocatum dare, quibus arridet Plinius Panegyrico, inquiens: Quæ præcipua tibi gloria est, sæpius vincitur fiscus cuius mala caussa est numquam, nisi sub bono principe. Tantaq. eorum fuit indulgentia, vt crescente propterea hominū malitia, ac in omni malorum genere peccandi facilitas, institutus fuerit
3 fisci patronus, vel aduocaus, * qui aduersus reos fisci caussam pro publica vindicta ageret, estque munus hoc nostra ætate ad malos mores cohibendos admodum necessarium, & ad pacem, ac quietem Ecclesiasticæ reipubl. plurimam conducit ac in Rom.cur. non mediocris est negotii, atque auctoritatis, plurimūque, & Principis, & priuatorum interest, vt non nisi à viro probo, erudito, ac in Rom. foro versato exerceatur. Is enim in camerali audien-

dientia partibus,ac aliis extra audientiam iudicibus in fiscalibus caussis assistit, caussarum secreta noscit,ac pro libito intuetur,& in omnibus votum,saltem consilii gratia præstat,non tamen iudicat. Idem denique publicis consistoriis interesse consueuit,ac pro publico eius officio petere ac curare,vt de rebus sic publice peractis,quarum testimonium perpetuo habere reip interfit (vtpote de alicuius principis obedientia Pontifici præstita, ac similibus), per aliquem ex Protonotarius Apostolicis ad perpetuam rei sic gestæ memoriam publicum fiat documentum. Reliqua,quę ad hoc munus spectant,facilè poteris in foro versans à te ipso dignoscere. Hæc tibi pro breui demonstratione nostra satis erunt.

ANNOTATIONES.

a Procurator fisci] *Si antiqua monumenta legamus,illum fisci procuratorem appellatum fuisse dignoscemus, cui omnis res fisci cõmissa erat:què Iul. Capitolinus in Maximino rationalè appellat cum ait:Erat fisci procurator in Libia qui omnes Maximini studio spoliauerat:hic per rusticanam plebem interemptus est. sed cum per eos, qui rationalem in honorem Maximini defendebant,viderent auctores cædis,&c. & huic sententiæ Lampridius in Alexandro accedere videtur. Quæ fuit Alciati quoq. sententia tit.de fund reip.priu lib. 11.quæq. testimonio Imp.comprobari potest in l.curator,C de modo multarum,vbi Logista appellatur,idest,rationalis. Et differt procurator fisci à procuratore Cæsaris, quicquid Alciat eo loco dixerit. Nam Cæsaris procurator dignitate superior fisci procuratore erat,l. ad fiscum,& l seque.C vbi caussæ fiscales & quod sit discrimen,nuncupatim docuit Paul Castren.in l. 2.C si aduer. fiscum: quia officium procuratoris Cæsaris in iudicando consistit.d l.2.Procuratoris autem fisci in agendo atque procurando qui quandoque curator reipub.appellatur,d.l. curator. Nicol. Ant.Grauatius.*

De Commissario cameræ Apostolicæ eiusque officio.

Cap. X.

a POst procuratorem fiscalem sedet quoque *a* commissarius eiusdem cameræ Apostolicæ, qui eiusdem cameræ negotia tractare, gerere & exequi solet, quæ ad iudicia non attinent. Is exactionibus publicisq. functionibus, & vectigalibus, ac etiam annonæ & cudendæ pecuniæ, aliisque cameralibus negotiis præest. Estque hoc munus ex sui natura non vulgare, cuius auctoritatem ostendit suo tempore Ioannes Baptista Brocchus Imolen. maior auunculus meus, qui auctoritate sui officii ad ipsum munus adeò euexit, vt totam vrbem, ac vniuersam Rom. Cur. machinam regere cunctis videretur, sed nostra ætate humilioris vestræ conditionis, & omnia ferè, quæ ad hoc munus spectant, Gubernator Thesaurarius, Præsidens & Procurator fiscalis gestant.

ANNOTATIONES.

a COmmissarius. *) Non medicum ætate superiore Commissarij Cameræ munus fuit.* Nam *Aedilis officio. Monetalium, denique Quæstoris fugebatur. Cæterum nostra ætate his muneribus vacuus est. Cum Vrbis Gubernator, Thesaurarius,* Præsidens, *Fiscique procurator illa velut, quæ ad eos pertinent, exerceant. Sic, vt Commissario Cameræ illud euenisse videatur, quod Corniculæ, quæ auibus præstare gloriabatur, sed cum illæ pennas repeterent, nuda inuenta est, facetè tamen dictum sit, scio enim graues huic muneri viros præesse quibus honorifica nec in præsentia deficit potestas. Nicolaus Antonius Grazatius.*

De Clerico ſacri Senatus,ſeu collegio Reuerendiſſ. Card in camera apoſtolica reſidente. Cap. XI.

VLtimus, & poſt omnes reſidet is,qui in camera apoſtolica iura, & prouentus Cardinalibus deſignat, & alia ſi quæ tractantur ipſos Cardinales tangentia tuetur, & defendit.

De eadem Camerali audientia,deq. vtriuſque ripæ foraneis iudicibus.

Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *Audientia cameralis tertia hebdomada in palatio apoſtolico conuenire ſolet, & quid ſit eius munus.*

2 *Cauſſæ ripales ad camerale͂ audientia͂ ſpecta͂t,& cur cauſſæ ripales dicãtur: & de vtraque ripa.*

3 *Notarii decem ſunt in camerali audientia,& eorum quid ſit munus.*

SEd poſtquam de membris cameræ apoſtolicæ ſatis diximus,ad corpus ipſum cameralis audientiæ redea-
1 mus. Conſueuit* enim hæc audientia ter in hebdomada conuenire in Palatio apoſtolico, & loco ſuo quem propterea cameram vocamus apoſtolicam, in qua publica, quæ diximus negotia tractantur, & audiuntur cauſſæ, ſi quæ ſpecies ſunt præter eas, quas ſupra diximus miniſtris ad partē demandatas, vtpote ſi de mala diplomatum expeditione per ipſam Cameram facta ſi de

publicis functionibus,vectigalib.& aliis publicis prouẽtibus,cùm ecclesiasticis ex vniuerso orbe,tum temporalibus ex statu Ecclesiæ temporali,siue inter officiales Ro. Curiæ,quibus pro maiori parte designata sunt, siue inter ipsos publicanos exactores,& collectores,vel eosdem,& priuatos, seu vniuersitates,ac etiam inter ipsos priuatos & suas vniuersitates,vel deniq. si inter quemlibet ex prædictis,& fiscũ sint cõtrouersiæ. Amplius * & caussæ quoq. omnium mercium,quæ ad hanc Vrbem,& ripam Tyberis ex mari,vel à montibus vectę sunt nauib. quas ripales vocant caussas. Idq. siue iudicium inter ipsos mercatores, siue inter eosdem, & nautas,& alterum ipsorum priuatum agatur,quas caussas suæ audientiæ Camera reseruauit, fauore eorum,quorum opera vehuntur merces, ne(vt opinor)cogerentur in eorum cõtrouersias exactionibusq. iudices adire,& ordinaria subire iudicia,quibus etiam pro commodiori eorum expeditione,per certos vicarios substitutos apud ipsos,&superripa fluminis residentes ius dicit,quorum vnus maritimis,& inferioris ripæ mercibus præest , quẽ Camerariũ Ripę vocãt. Is est sẽper Rom.ciuis,quod eius electio, & totius quasi foraneę audientię suæ regimẽ Populo Romano,cui merciũ frequẽtia præcipuè expedit , antiquitus demandata sũt. Alter verò mõtanis,& superioris Ripæ mercibus,quã in discrimẽ alterius ripettã vulgò nominãt. Quòd si litigatores,vel pro grauitate caussæ,vel in omnibus appellantes velint in Camera audiri,eorũ similiter audiẽtia,ac suarum caussarũ decisio pro commodiori ipsorum expeditione,vni ex Patribus ad partem demandatæ sunt,qui se propterea nedum Cameræ apostolicæ Clericũ,sed & Ripæ,& Ripettæ,& Præsidẽtem vocat:quod munus consueuit alias vni,& seniori omnium Decano perpetuò dari, hodie vnicuique ad tempus per turnũ(vt aiunt)conceditur. Solentque similiter alias caussas,sed audiendas tantum,& auditorio referendas ad petitionem partis inuicem distribuere,& sedentes in loco publico omnes litigatorũ petitiones,seu(vt aiunt) instantias audire,quas alter ex Patribus clericis certo libro,quem Decretorum nominant,ad partis suggestione, recipit,& conscribit: quibus receptis solent Patres se in

secre-

ſecretiori loco reuocare, vbi ſingulæ petitiones, & cōtradictiones huiuſmodi in libro receptæ leguntur. Aliæ verò diſputantur inter patres, & re digeſta, ſolet is, qui ſcribit ex plurium voto in margine libri, & fronte petitionis huius audientiæ, reſponſa, ſeu decreta adſcribere. Soli tamē clerici dant vota, cæteri omnes ad conſilium ſuam proferunt ſententiam. Is verò ex patribus, qui ſcribit, (quod munus menſtruum cuique ex patribus ipſo ex turno contingere ſolet) librum decretorum interim apud ſe, & in domo ſua retinet, ad quē, & litigatores, & notarii aditum habent, decreta in ſuis cauſſis videtur, & apud acta actuarii notant ſub citationibus partium, quarum cedulæ eiuſdem notariis cauſſarum actuariis, ante audientiam per
3 litigatores dari ſolent. Notarii * autem numero ſunt decem; quorum munera fuere acta cauſſarum cameralium ceu ipſarum actuarii ſumma fide conſcribere, conſenſus contrahentium in beneficialibus diſpoſitionibus recipere, ac ſecum ſupplicationes, ſummarium, & datam, demum omnia in libris publicis. Cameræ apoſtolicæ per extenſum adnotare. Qui libri omnes in publico loco, & archiuio ſeruari ſolent, ad quem notarii omnes pro libito aditum habent. Ipſique ſunt huius loci cuſtodes, ac literas apoſtolicas, quæ per Cameram expediuntur in aliis libris archiuii ad hunc vſum deſtinatis de verbo ad verbum regiſtrare, prout ſupra. vbi de expeditione literarū per Cameram fuſius loquuti fuimus.

De camerali carcerum viſitatione
CAP. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Carceres ſingulis menſibus viſitantur.*
2 *Iudicium viſitātium carceratos quale ſit munus.*

Verum, cùm ingens tot iudicum Romanæ Curiæ numerus ingentem quoque, præ populi multitudine, habeat ſemper carcerum copiam, & quiſque ad partem ſuos audiat, & iudicet, plerunque euenit,

vt reorum caussæ ob iudicum occupationes, nonnunquam etiam ob culpam longius producantur, quam caussæ ipsæ, & mala carcerum mansio desiderent. More a introductum est, vt Patres * ipsi tanquam supremi iudices, vt supra omnes, vices ipsius Principis regias gerentes pro pietate sua sæpius in anno, vtpote singulis mensibus carceres omnes visitent. Non tamen omnes, qui in camerali audiētia locum habent pro simili carcerum visitatione conueniunt, sed loco Reuerendiss. Camerarii is, qui vices suas gerit, ac semper alter ex septem patribus clericis, & secū quoque omnes alii, quos supra diximus cameræ ministros Thesaurario, & Præsidente exceptis, ac cuiusque ipsorum Vicarii Latrunculatores. Hi * omnes in dicta die apud singulos carceres Vrbis per spatium temporis publico in loco sedent, & coram ipsis singuli rei suo ordine vocati audiuntur si volunt, & Patres audito reo, ac meritis suæ caussæ intellectis etiam à iudice suæ caussæ, qui patribus seriē omnem pro suo officio recensere solet, pro natura facti, pro qualitate rei, pro statu caussę pro tempore suæ carcerationis, solent pro ipsius liberatione, vel aliàs pro eius expeditione decernere, & plerunque etiam vbi omninò pœna infligenda sit reo, illam pro pietate sua mitigare. Sic si aliquis pro ciuili debito diu fuerit carceris mancipium, vel alias suæ paupertatis testimonium habeat in fronte, vel in ipsa audientia, solent patres pro simili pietate sua, pro liberatione carcerati decernere & pro illius facultate creditori quoque consulere, vtpote quòd reus certa gaudeat dilatione, ac solutionis diuisione sub cautionibus tamen, & quandoque etiam pro non cauere valentibus sub eorum obligatione & triremium pœna, nonnunquam etiam si paupertas debitoris sit in aperto, & ipse desperans posse soluere, malit cedere bonis, solent Patres sola professione reum ad beneficium simplicis cessionis bonorum admittere, & facta per ipsum fida tamen bonorum indicatione pro sua liberatione decernere. Quapropter vigilant creditores, ad quorum instantiam detinentur, & in visitationibus huiusmodi interesse solent, ac reorum obligationibus pro viribus se opponere. Estque istorum patrum officium maximè pium, quibus nonnulli

etiam

etiam extra cameram,& Pont. indulto adiuncti sunt, præcipuè Vicarius ipsius Pont. in vrbe & sua diœcesi, de quo inferius dicemus. Vnum tamẽ huius audientiæ factum improbo, quòd Gubernator, & Vicarius in caussis, in quibus sunt iudices habeant pro eorũ suorũ liberatione, vel retentione in hac audientia votandi licentiam, in quibus si merita caussæ dũtaxat recẽserẽtur, & aliis patribus iudicandi munus relinquerent, quippe honestius agerent.

ANNOTATIONES.

a MOre introductum est.] *Huic instituto quodammodo Iurisconsultus arridere videtur in l. si quis vxori §. si fugitiuum, de furtis. Triumuiri enim capitalibus quæstionibus præ erant, & carceris rerum capitalium custodiam agebant. Nicolaus Antonius Grauatius.*

De Iudice Marescalli Vrbis, quem hodie curiæ Sabellorum, ac iudice soldani Rom. Cur. quem hodie turris Nonæ Iudicem vocamus. Cap. XIIII.

SVMMARIVM.

1 *Iudices pedanei vnde dicti, & nu. 4.*
2 *Iudex curia Sabellorum, est iudex ordinarius curialium inferiorum ordinis.*
3 *Meretrices iudici curia Sabellorum tributum pẽdunt. Et quis primum fuit, qui vectigal à lupanarijs exigendum statuit. nu. 6.*
5 *Dictio de plano, quid significet.*

APud duas vltimas carceris custodias, videlicet Turris a
2 nonæ, & curiæ Sabellorum resident iudices quidam a
1 pedanei, qui*a loco nomẽ habuerũt, Vnus. n. Turris nonæ.

Alter verò curiæ Sabellorum iudices vocantur*, quorum originē, ac propriā ditionem inuestigare nūquam animus meus passus fuit. Hoc tātùm scio, quòd veluti humilioris
b ordinis Iudices, quasi *b* in plano ius dicunt, etiam vbi de leuioribus criminibus ageretur, & caussæ à primo Turris nonę ad curiā Gubernatoris, & ab altero scilicet Curiæ Sabellorum ad Auditorem cameræ per appellationem deuolui solent, qui veluti istarum appellationum ordinarii iudices sua ordinaria facultate caussas huiusmodi respectiuè, vt supra, audire, & decidere solēt, licet Gubernator etiam in appellationibus à iudice Marescalli se intromittat, de facto tamen, quia ad Auditorē spectant, tan-
2 quam à iudice curialiū inferiore ad superiorē. Est * enim iste iudex curialium inferioris ordinis iudex ordinarius, qui apud Curiam Sabellorū residet, qui omnibus Roma. Cur. sequentibus non exemptis, sed humilioris conditionis ius dicit, etiam vbi de crimine ageretur, & eorum iudex est ordinarius, prout indicāt nobis capitula Sixti iiii.
3 superius per nos citata. Huic * etiam omnes *c* meretrices
c Vrbis certum annuum soluunt censum, quem vocant tributum, idq; à tanto tempore citra, vt nullo apparente titulo, iure iam diu pręscripto, exigat etiā ab inuitis, cuius solutionis nulla certior ratio, nisi fortè ex antiqua esset conuentione inter iudicem & meretrices ipsas, quæ non habētes à lege actionem, qua possunt pro mercede suę artis, ob turpem caussam agere, iudicem sibi hoc annuo censu conduxerunt, qui deficiente actione, quasi in subsidium suam impartiretur officium. Quamobrē videmus omnes meretrices ad hunc iudicem confluere, qui officio suo, meretricias mercedes, pro qualitate mulieris arbitratur, & passim de illis aduersus iuris regulas, iure sibi præscripto ius dicit.

ANNOTATIONES.

a 1 Pedanei, qui à loco.) *Qui sint * Pedanei iudices, aut Pedarij, Gellius libro tertio cap. 18 egregiè declarat sic, vt Accursij aliorumq. consentaneorum error demonstretur. Vetustas nepe pedaneos iudices vocauit, quòd pedibus incedebāt*

sine

sine aliquo honore. Nam qui maiori erant in magistratu, tantū sella curuli per vrbem, & in curiam, honoris gratia vehebantur: Vnde curules dicti sunt. Hinc Iuuenalis.

,, Vis ne salutari, sicut Seianus habere.
,, Tantundem atque illis sellas donare curules.

In curru enim quædam sella erat, supra quam considebant, vt Gell. narrat, quæ teste Horatio, lib. 1. Epistolarū, eburnea erat.

,, Cuilibet hic fasces dabit eripietq. curule.
,, Cui volet importunus ebur.

Pedarij etiam erant, (& si in hac sententiam nō accedat Gell.) qui non voce suffragabantur, sed in aliorum sententiam pedib. ibant: quod præsertim contingebat, cùm de rebus modici momēti Senatusconsultum habebatur, tunc enim singulorum suffragia non rogabantur, sed aliorum sententia per discessionem illi adhærebant, locum, in quo senatum ingressi consiederant, deserentes, & ad loca eorum, quorum sententiæ adhærebant, accedētes & sic pedibus in sententiam ibant. Hocq. cōtingebat cum Senatusconsultum per discessionem fiebat, non autem per rogationem. Nam tunc rogabatur vnusquisque, suāq. sententiam verbis afferebat Marcus autem Varro, equites quosdam esse ait, quibus amplioribus magistratibus functis, nondum tamen à Censorib. in Senatores lectis, non esset ius dicendæ in senatu sententiæ, cum tamen in Senatum venire liceret, sed quam sententiam principes dixerant, in eam descendebant. Nic. *Ant. Grauatius.*

b Quasi in plano.) *De plano* ius dicitur, quando non tribunali
5 editoue loco quid à* Prætore *statuitur, sed in planitie pauimēti vt animaduertunt, & benè Accursius in l. Necquicquam. §. de plano, ff. de off proconsul. & Bar in constitutione, ad Reprimendum, in verbo de plano. Quod quidem eueniebat, cùm de modicis causis ageretur; in magnis autem maiorū mos fuit, vt pro tribunali sedens ius diceret prætor, neq. in subsellis, aut alibi. Nec omnibus magistratib. tribunalis fastigio vtēdi ius fuit sed maioribus tantum, veluti Romæ Consulib Prætoribus, & Præfecto vrbis; & in prouincijs* Proconsulib. *Præsidibus, & Imperatoribus: minores vero magistratus in subsellijs ius reddebant, vt auctor est* Pedianus. *Nam inter magistratus, discrimē erat in sedendo, cum maiores in sellis altioribus considebant minores in subsellijs. Quòd & Vlpianus considerauit in l. 1. de iudicijs, dum ait: qui pro tribunali præest, vel aliam iurisdictio-*

ctio-

ctionem habet. Quia non omnis qui iurisdictioni praeest, tribunal ascendit. Et de magistratibus maioribus Gellium consulas lib 13 cap. 14. Nic Ant Grauatius.

e Meretrices) *Qui * nouum vectigal ex lupanariis primum*
6 *exigendum statuit, Caligula fuit, vt in ipsius vita Tranquillus atque alii literis prodiderunt.* Nic. Ant. Grauatius.

De Senatore Vrbis. Cap. XV.

SVMMARIVM.

1 *Senatoris siue Pratoris Vrbani officium.*
2 *Senator tres habet substitutos vicarios.*
3 *Iudex capitolinus appellationum ordinarius est, quae senatoris curia fieri contingunt.*
4 *Iurisdictionem capitolinam multi Pontifices confirmarunt.*
5 *Senatores cur dicti, & cur patres conscripti.*
6 *Pratorum duplex iurisdictio, vrbana scilicet, & peregrina.*

Sed cum supra dixerimus in delegatione regiminis Vrbis Gubernatori facta certas populi species fuisse exceptas vltra curiales, quorum audientiam diximus Au-
1 ditori cameræ demandatam. Alia * species Romanorum
a ciuium, quibus Pont. prætorem dedit vrbanum, a quem vocamus Senatorem. Is in cliuo residet capitolino, &
2 Romanis ciuibus ordinaria facultate ius dicit. Tres * habet vicarios substitutos suos, quorum duos, qui priuatis præsunt iudiciis, collaterales vocant. Hi gradu differunt. Vnus enim vocatur erimus. Alter verò secundus, Tertius est latrunculator. Quòd si ab altero
3 appelletur, iudex * adest ad partem Capitolinus, qui omnium appellationum ordinarius est, à cuius sententia si priori sit conformis lege municipali prohibente nō appel-

appellatur. Adsunt quoque certæ sedes, vbi singula artifi-
cum sodalitia, quæ apud tabellam sub porticu parieti affi
xam legere licebit, suos sibi deligunt consules artifices.
qui sodalibus suæ artis quasi in plano ius dicunt, a quorũ
sententiis grauati Conseruatores vrbis ibidem residentes
4 appellant. Hanc * capitolinam iurisdictionem suis rescri
ptis confirmarunt, & ampliarunt Iulius ii. Leo x. & nouissi
mè D. Paulus iii. Pont. Max. Apud istos ego numquam fui
versatus; hoc tãtum scio, quòd capitolini suis statutis liti-
gatores, & caussas in compedibus posuere. Tu si legeris,
facilè capitolinus eris.

ANNOTATIONES.

a QVem vocamus senatorem.] *Senatores ex primoribus*
patrum centum numero à Romulo fuisse institutos, nemo
3 *est, qui ambigat. Quos * ob honorem Patres, ob ætatem Sena-*
tores à senio appellauit, ab his vero geniti patricidij dicti sũt.
Deinde Tarquinius Priscus alios centum equestris ordinis ad-
scribi in senatores operam dedit, patresque conscripti tunc pri-
mum cœpti nominari, veluti in nouum senatum lecti atque cõ-
scripti. Et nõ quod in Imperatoris diademate conscripti fuissẽt
vt somniauit Accursius in. §. filius familias, Institutionibus,
quibus modo ius patr. potest sol. Quamquam postremo vsus obti
nuerit, vt omnes senatores vno patrum conscriptorum nomine
vocarentur; veluti Plutarchus his pene verbis demonstrat.
Hoc nostro sæculo senatores à Romanis patres conscripti, ab
exteris principes vocantur. Quod, & Sallustii ætate receptum
fuisse ex ipsius historia in Catel. liquet, cum ait, Dilecti in
quibus corpus annis infirmum ingenium sapientia validum
erat, reipub. consultabant hi vel ætate, vel curæ similitudine pa
tres appellabantur. Vnde procedentibus temporibus patres
etiam conscripti nuncupati, qui in nouum senatum erant le-
cti quamquam postremo vsus obtinuerit, vt omnes senatores
vno patrum conscriptorum nomine vocarentur. Hinc apud Ci-
ceronem in orationibus in Senatu habitis coniunctim patres
conscriptores appellatos legimus: De Senatoribus plura scribũt
Diony. lib. 2. Liuius 1. & Plutarchus in vita Romuli. Sed quo-
niã hic dicendi nõ est locus, silentio ea præterire vsum fuit, cũ
Sena-

Senator de quo in præsenti capite mentio habetur, & si Senatoris nomen habeat. officio tamen Prætoris vrbani fungitur, vt
7 *Vestrius hic etiam autumat. Prætorum autẽ* duplex fuit iurisdictio, Vrbana vna, Peregrina altera; sicq duo erant Prætores, sed qui inter vrbanos ius dicebat, Prætor vrbanus appellatus est, & magna penes hunc magistratũ publici, priuatiq. iuris potestas fuit, vt nouum ius condere, & vetera abrogare facultatem habuerit, & vsq adeo Prætoris postmodum auctoritas aucta fuit, ut quod Prætor edixisset, ius honorarium appellaretur, vt Liuius lib. 5 & Iustinianus in Instit. de iure natu §. Prætorum: Et pretori regia insignia, sella curulis, trabea, lictores sex, & consulares apparatus dabantur, auctoribus Festo, Flauio, atque Liuio Sed cum in Vrbem vndique peregrinorum turba postmodum conflueret, & Prætor causis non sufficeret, creatus est alius Prætor, qui Peregrinus fuit appellatus. Sed Vrbanus inter ciues, Peregrinus vero inter ciues & peregrinos ius dicebat, vt Liuius lib 22. in hæc verba scribit: Romæ iuris dicendi vrbana sors Pomponio, inter ciues Rom & peregrinos, P. Furio euenit: & lib 23. prætore prouincias sortiti L. Apustius Fullo vrbanam iurisdictionem, M Acilius Glabrio inter ciues & peregrinos. Hæc ille Et vterq prætor iuris Quiritum vindex erat. Et quanquam sunt qui putent, vrbanũ tantum fuiße apud quem lege agere liceret, vt filios emancipare, seruos manumittere, bonorum possessionem, & tutorem ex lege Attilia postulare, & cætera obire quæ iure Quiritium continerentur, tamen publicam priuatamque iuris dicendi potestatem habuisse, magis exploratum video, veluti ad hunc vsque diem*
1 *inter ciues auctoritate Pontificis accedente prætor ipse vrbanus habet, qui hodie, nescio quo pacto, Senator vocatur. Nicol. Anton. Grauatius.*

De Vicario Vrbis, eiusque ditione & officio. Cap. XVI.

SVMMARIVM.

1 *Vicarij vrbis iurisdictio, & officium & nu. 8.*
2 *Vicarius vrbis beneficia haudquaquam confert.*

3 *Vica-*

3 *Vicarius vrbis summariè procedit, infrà tamen lx ducatorum summam, & nu. 8.*

4 *Appellatio quæuis etiam non friuola, à sententia vicarij vrbis prohibetur, infra tamen summã ducatorum quinque itidem, & nullitas.*

5 *Episcopi, cæterique ordinarij, absque sedis Apostolicæ indulto, suis vicarijs pontificalia demandare nequeunt.*

6 *Pœnæ pecuniariæ à præsulibus in pios vsus erogandæ sunt.*

7 *Iudices ecclesiastici, vbi pœna corpori infligenda est, reos ad sæculares iudices remittunt.*

8 *Vicarius vrbis an Cameræ Auditori præferẽdus.*

a TErtia species excepta est clericorum, cui Pont. velu-
1 ti suo peculiari populo a Vicarium suum dedit, atque constituit. Is * iure constitutionis huiusmodi, omnia in facultatibus habet, tam in vrbe quàm sua diœcesi quæ Pont. ipse, cuius vices gerit veluti ordinarius in sua habet diœcesi, lege iurisdictionis vel diœcesana, vtpote leges iurisdictionis canonicam habet obedientiam, & subiectionem clericorum, & aliorum in omnibus, quæ ad Ecclesiam attinent notionem caussarum omnium, quæ ad forum Ecclesiasticum ordinarium spectant, quarum appellatione beneficiales vrbis, & diœcesi non excipio, licet rarò vel nunquam, aliquorum forsan inscitia, apud ipsum tractentur. pœnitentibus quoque signum pœnitentiæ imponit, Ecclesiis sacramenta confert; Lege verò diœcesana synodum conuocat. Ecclesias ac Monasteria etiam regularia, nisi iure speciali essent exempta, visitat: nonnulla tamen sunt ipsius ordinarii munera, quæ in generali deputatione huiusmodi venire non solent vtpote, inquisitio, correctio, punitio, à beneficiis amotio,
2 ac ipsorum beneficiorum collatio. Quamobrem * solent Pont. hæc idem Vicario, præterquam beneficiorum col-

latio-

stationem indulto suæ facultatis in specie concedere. Licet legerim Pont. quandoque solitos fuisse præsertim Eugenium iiii vicario suo concedere facultatem conferendi capellas seu parochias Vrbis, idq. ea vt opinor ratione, quòd Pont. illi de cura animarum studiosi rebus vniuersalis Ecclesiæ distenti, saltim, per vicarium suum in Vrbe, & propria diœcesi magis possent eas idoneis conferre personis quæ curiæ animarum haud passim commitendæ præesse possent. Eodem indulto iurisdictio Vicarii ad omnes laicos, & forenses; qui ratione alicuius initę cōfraternitatis, vel habitationis, vel seruitii in hospitalibus, monasteriis, & aliis locis piis religionem sequi videntur extenditur, quasi propterea videantur eius forum velle sortiri, nec nō ad Hebræos omnes vrbis, viduas, etiam pupillos, & alias miserabiles personas Christianas, quasi hæ sint de gremio Ecclesiæ, & inter istas species veluti ordinarius iudex Eccles. Vrbis, & diœcesis vsque ad quamcumq. summam ius dicit, ordinaria facultate. Ad alios verò omnes extra istas species eodem extenditur indulto in caussis, in quibus nō de proprietate rei, sed locationibus, euacuationibus, pensionibus ipsarum locationum, responsione, & deuolutione casalium, prædiorum, domorum, vinearum, & mercedum ageretur, vsque ad quamcumque summam. In aliis verò rebus vbi de proprietate rei ageretur ad limitatum sexaginta ducatorum auri de camera ac in omnibus suis casibus, quod supra diximus etiam extra vrbē, & diœcesim vsq. ad quadragemum lapidem. Quibus omnibus suis casibus ius dicit ordinaria facultate, & intra
3 summam lx. ducatorum limitatam. Formula * processus summaria est, & regia, præuia verbali petitione vel monitorio, sola facti veritate inspecta, sabsq. vlla terminorum
4 substantialiū obseruatione, registri cōfectione, & vbi * nō ageretur de maiori summa quinq. ducatorum similiū eodem indulto, prohibetur litigatoribus quæuis etiam non friuola appellatio, & ius dicendi de nullitate processus. Huic quoq. Pont. omnia demandauit pontificalia, quæ ordinarius in sua exercet diœcesi, quæ in generali non ve-
5 niunt Vicarii deputatione. immò * sine Sedis indulto nequeunt ordinarii suis Vicariis delegare, vtpote, profana

loca

loca consecrandi, & polluta reconciliandi, ad sacro ordines promouēdi, etiam per alium Episcopum per ipsum eligendum tēporibus tamen à iure indictis, ac etiam puniendi omnes extra clerum ratione criminis ad Ecclesiam spectātis, vtpote, blasphemiæ, vsurariæ prauitatis, periurii, incesti, & similium, idq; etiam si significationibus vt vocant, cuiusuis alterius Ro. Cur. iudicis possent se tueri, nec non
6 de pecuniariis pœnis, quę *in sua curia reis infliguntur, ad libitum suum disponendi in vsus tamen infrascriptos, vt videlicet officiū vicariatus, vasibus, vestibus, tunicellis, planetis, aliisque ad ministerium dicti officii necessariis reb. instruat, vt notariis, & aliis ministris de illis possit condignam dare mercedem. Cæterum, & cum aliis visitatoribus carcerum quoque visitandi, & pro carcerum liberatione vel retentione votum dandi. Quòd si coram eo de crimine agatur, & pœna corpori omnino sit infligen-
7 da, solet * is veluti Ecclesiasticus Iudex reos ad Gubernatorem vel alios iudices sæculares remittere. Pro quorum omnium ac ipsorum forensium expeditione, habet is tres notarios seu scribas publica deputatione deputatos necnon duos vicarios substitutos, vnū qui priuatis seu ciuilibus, alterum verò qui publicis seu criminalibus præest iu-
8 diciis, apud * quos infra summam limitatam xl. ducatorū summorius est processus via verbalis & summariæ petitionis seu monitorii absque vlla terminorum substantialium prout supra diximus, obseruatione. Quod si de maiore ageretur summa, ordinarius est processus iuxta naturam caussæ, & termini substantiales obseruari solent, de quibus inferius suo dicemus loco.

ANNOTATIONES.

a Vicarium.) *Vicaria * dignitas, quæ sit ipso nomine de-*
8 *monstratur principis enim solet repræsentare reuerentiam vi de officio Vicarij, Valentinus, Valens Grauianus A A A dixere. Hinc. Cic. 6 Ver. succedā ego vicarius tuo muneri. Et de vicarij officio in iuris Pont. libris peculiari titulo etiam habetur*
9 *& C. de offic eius, qui vic. ali. iud. Sed Vicarius * Vrbis an cameræ Auditorem præcedat controuertitur, verum Ant. de Pe. in tract de iurisd. episcop. cap 6. licet subdubius vicarium præcedere censet, ea quippe ratione, quia ordinarius est iudex,*

Pon-

Pontificem, repræsentat. De cuius quidem Vicarij potestate nõ nihil apud Paulinum videbis in tract. de offi. & potest sed. vac. in fine. Nic. Ant Grauatius.

De Cappellanis Summi Pontif. & Sacri Palatij caussarum Auditoribus. CAP. XVII.

SVMMARIVM.

1 *Cappellani summi Pontificis hodie duodecim sũt.*
2 *Auditores sacri palatij hodie appellantur, qui prius cappellani summi Pontificis dicebantur, de eorum munere.*
3 *Rota auditorium cur sic appelletur.*

2 Rebus *a* Ecclesiæ auctis, ex vniuerso Orbe ad Pontif. confluebant, cùm de beneficiis Ecclesiasticis, tum etiam de alijs rebus, litigatores nedum priuati, verum etiam Principes, & Reges, quorum caussæ ad Romanam Curiam, vel iuris dispositione, & natura caussarum, vel Principum remissione, vel denique de ipsorum litigatorum consensu, deuoluebantur. Adeò enim antiqua nostrorum Patrum deuotio traxit populos, vt vniuersus orbis, etiam finitimæ regiones huc venirent, sua sponte accepturi, nedum peccatorum veniam, sed in eorum controuersiis sacrosancta certè ipsorum responsa: has caussas dummodo consistoriales non essent, quas sacri palatii vocant, audiebat Pont. per seipsum seorsum à senatu in capella sua, ad quam pro istarum caussarum audientia, & expeditione non nisi Iuris peritos adscribebat. vnde, & Pont. cappellani hodie quoque vocantur, & in capella di-
1 uinis inseruiunt. Hi* sunt nostra ætate numero duodecim, licet aliàs plures, intra quem ordinem hodie habes Ioannem Paulum Ptolemæum decanum Ferrariensem, Petrum Vorstium episcopum Aquensem Flandrum, Ioan-

Ioannem Mohedanum episcopum Rauellensem Hispanũ, Hieronymum Verrallum archiepiscopum Rosanensem, Romanum, Thomam Tanonem Pistoriensem, Iacobum Puteum Nitiensem, Fabium Acorombonum Eugubinum, Prosperum sanctę crucis nobilem Romanum, Peregrinum Fabium Bononiensem, Sebastianum Pighinum Regiẽsem, Ioannem Reomanum Gallum, Antonium Augustinum Hispanum, viros doctissimos ac sanctos. Huic ordini Pontif. paulatim ab hoc munere se reuocantes primò audiẽtiam tantùm litigatorum, caussarum ad partes concesserant,
a quare * & auditores caussarum sacri palatij nouo vocati sunt nomine, ad quorum relatione Pontif. in caussis iudicabant; hæc sunt inuumera Pontif. decreta, quæ de inferioribus quoque beneficiis vides libro decretorum compilata. Hanc audiendi, & cognoscendi facultatem habent omnes ex generali illa, & prisca delegatione, cũ primum in eum ordinem sunt adsciti. Quamobrem solemus dicere hanc ordinariam esse, quòd illam quasi à natiuitate habeant, & cum ea nasci videantur, eisdem cœperunt Pont. caussarum quoque decisionem suo rescripto concedere, & tractu temporis more introductum est, vt ferè in omnibus speciali rescripto decidendi facultas eis delegetur huic scriptorum sacri palatii frequẽtior vsus, & iudiciorũ ipsius sacri palatii peculiares mores, quibus te instruere oportet, postquam hæc obiter dixerimus præter ipsum opus, vbi tamen operęprecium esset, haud enim potuisses Romanam assequi praxim ac iudiciorum mores, si hęc ignorasses, quę corpus loci ac singula ei* à capite mẽbra tibi demonstrat. Nunc ad ipsa iudicia descendamus, sed prius aliqua de militibus huius iudicialis militiæ, eorumque Romano vsu dicemus, sine quibus supra diximus iudicium consistere, verum si adhiberentur, faciliorem rederent iudiciorum exitum, nempe Aduocatis, Procuratoribus, Sollicitatoribus, & Notariis.

ANNOTATIONES.

a REbus.] *Quoniam de Rota Auditorio multa litteris mandauit Gomesius in Procemio Regularum Cancellariæ, idcirco*

circo de hac re aliquid attingere, satis esse existimaui. In hoc igitur Auditorio duodecim præstanti prudentia viri, & iuris antistites pro controuersiis decidendis præsunt. Quamobrem numero plures antiquitus præfuisse constat, sed ad duodenarium
3 Sixtus 4. *cohibuit. Hi Rotæ* auditores vulgò appellantur propterea, (vt auguror) quòd in orbem sedentes controuersias rotant atque examinant. In hoc enim auditorio cuncta ad doctrinam, prudentiam, integritatem, ac sanctitatem attinentia inesse mihi videntur, vt virtutis quoddam monumentum vocari iure possit. Ab his Auditoribus ob summam eorum iuris peritiam, insigne iudicium, publicam auctoritatem, incredibilemq. grauitatem, quod in controuersiis deciditur, tanquam ex oraculo dictum in omne æuum creditur, vt in rebus iudicatis eorum sententiæ (quas decisiones Rotæ vocamus) demonstrant. Quarũ quanta sit auctoritas, nemo nescius est, vnde non iniuria dici potest, quòd tanta est Auditorum Rotæ opinio, quanta Pythagoræ apud Pythagoricos fuit, vt nullus non satis esse putet dicere, Sic Rota definiuit. Hos auditores Præfecti Prætorio instar esse Marius Salomonius censuit in l. 1 de offi. præfecti prætorio. Verum ex his, quæ in superioris libri capite primo diximus, an recte arbitratus fuerit, aperte constat.* Nic. *Ant.* Grauatius.

De Aduocatis consistorialibus. Cap. XVIII.

SVMMARIVM.

1 *Aduocati consistoriales decem, & eorum munus quale sit.*
2 *Aduocatorum consistorialium priuilegia.*
3 *Aduocati qui dicantur, & qui patroni procuratores, & cognitores.*

Verum

VErum cum electionibus, quæ ad Ecclesias in consi-
storio quotidie fiebant, plerumque apparerent op-
a positores, & res in controuersiam iret caussæ *a* aduoca-
1 torum opera indigebant. Quamobrem * ne vnicuique
passim liceret hoc munus apud sacrum hunc senatum obi-
re, constituerunt Pontif. ordinem decem virorum, qui e-
gregii essent iurisperiti, quique non nisi solenni eorum
publico periculo intra hunc ordinem admitterentur.
2 Huic * ordini innumera per summos Pontific. & Imperatores concessa sunt priuilegia, præsertim laurea doctorea, in vtroque iure, cæsareo scilicet & pontificio doctos iuuenes ornandi. Amplius, & locum parentis in ipso ordine ad filium iurisperitum, & alias idoneum transmittendi, quod ad nepotes etiã ex filio iure traduceretur, imò nostris temporibus ad fratrem benignitate tamen principis, pro ea dumtaxat vice, extensum fuit. Horum virorum proprium munus in foro erat, in consistoro sacroque senatu electionum, aliàsue etiam grauiores caussas pro altera parte tueri, quas consistoriales vocant, à quibus etiam ipsi consistoriales dicti sunt aduocati. Hodiè tamen de crescentibus negotiis, & eligendi facultate, vsurpatione quadam in principes translata, in hac specie ferè ociosi sunt, & in publicis dumtaxat consistoriis non minus, quam poetæ caussas sibi confingunt, ac passim conducti apud omnes Romanæ Curiæ Iudices de iure respondent.

ANNOTATIONES.

a ADuocatorum.) *Vetustissimum fuisse aduocatorum munus, quandoquidem necessarium aduersus iniurias patrocinium semper fuit ex Iurisconsultis, cæterisque auctoribus manifestum est. Nam superiores nostri multum Reipubl. aduocatos prodesse, illos tamen, qui non tantum prudentia, lingua, atque facundia, sed morum religione, vitæque sanctitate nimis quã præstabiles sunt, censuerunt. Sed proh Deum immortalẽ, per paucos videt nostra ætas, qui syncere fideliterq. hoc tractent munus, sed adeo ardenti pleriq. omnes auaritiæ incubunt*

vt non absque difficultate quispiam, qui fidem fluxam clientibus non gerat reperiri queat: quibus maxima profectò obseruãtia est postquam ipsi tanta cum fide, & caput, & fortunas suas aduocatorum manibus committunt. Iure igitur Põtifices Max. apud sacrum Senatum duodecim constituere aduocatos, viros quidem in iuris prudentia atque omni virtutum genere probatissimo qui non primã cutem, sed sanguinẽ (vt ita dicã) & medullam iurium eruere valeant. Et vt Festus Pomp. docet aduo
3 *catus * nomen est tam accusatori, quàm defensori commune, qui si olim fuerat foro inutilis, vulgò causidicus dicebatur, auctore Quintiliano. At Asconius Pædianus in Diuinationẽ, discrimen faciens inter Patronum Aduocatum, Procuratorem & Cognitorem, in hanc sententiam loquitur: Qui defendit alterũ in iudicio; aut Patronus dicitur, si orator est: aut Aduocatus, si aut ius suggerit, aut præsentiam cõmodat: amico: aut Procurator si absẽtis negotia suscepit: aut Cognitor, si præsentis causã nouit, & sic tuetur vt suam. Sed hac de re Valla legendus est lib. Elegant 4. cap 2. Et aduocatũ esse, dignitas est. l vlt. C. de postul & l. laudabile. C. de aduoc. diuers. iudi. Sunt certè aduocati vtiles atque necessarij: nam publicis in rebus ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant, sic vt non minus militare dicantur, quam qui gladijs, clypeis, & thoracibus militant. l. Aduocati. C. eodem ti Est etiam pium hoc officium. Nam Saluator noster Christus multoties in hoc mundo aduocati munus exercuit, & vt cætera omittam, Magdalenæ aduocatus fuit, veluti super illud Lucæ 10. Martha Martha sollicita es. &c Augustinus in hæc verba demõstrat Dominus pro Maria respondit Marthæ, & factus est eius aduocatus, qui iudex fuerat interpellatus. Insuper mulieris deprehensæ in adulterio aduocatus fuit vt Ioann. cap. 8 Allegauit enim tunc Christus accusatores haudquaquam idoneos esse dicẽs: Qui sine peccato est vestrum, primus in eam lapidem inijciat. Quod quidẽ aduocati munus post quam humani generis redemptor ipse ad patrem ascendit, pro nobis continuo exercet Ioanne sic attestãte in priore epistola cap. 2 Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nic. Ant. Grauatius.*

De

De Procuratoribus caussarum Sacri Palatij. CAP. XIX.

SVMMARIVM.

1 *Doctores Romæ procuratorũ munere funguntur, verũ illi oratores sunt, et nõ procuratores. n. 3.*
2 *Procuratoris officium vile est.*

HVic proximus est alius virorum ordo, quorum munus est, consistoriales & sacri palatii, quas rotales dicimus, aliasue caussas ex facto instruere & orare, *a* quos
3 * procuratores caussarũ Ro. Curiæ, & sacri palatii vocamus. Intra quẽ ordinẽ non nisi graues viri toga, ac laurea doctorea candidati, solenni etiam eorum publico admitti solent, quorum certus nunquam fuit constitutus numerus. Huius ordinis tametsi proximo inferioris, semper aliqui Romæ floruerunt viri adeo celebres, vt nemini ex superiore ordine fuerint suis temporibus ex communi reputatione, secundi. Intra hunc ordinem ego proximis annis, dum, hic Romæ vellem mihi ociosus, esse, vt priusquam in aliquam messem manum admouerem, quid magis expediret maturius deliberarem, præter omnem mentem meam, ac pedibus potius iui, & necessitate, & amicorũ precibus impulsus, in quo animus meus adeò conquescit, vt nihil est, quod amplius ambiam. Vno tantum consueuit stomachus meus fastidire, quòd liceat hic Romæ vnicuiq; indocto & imperito plerumque etiam infami viro extra istum ordinem, non dico artem exercere, sed nomen hoc procuratoris caussarum Romanæ Curię (apud veteres nõ vulgare) sibi arrogare, ac profiteri etiã apud acta caussarum cum dedecore grauiorum eiusdẽ nominis virorum, cumque caussarum & litigatorum periculo. Quod nuper intelligens Pont. Motu proprio ad Rotæ Decanum rescripsit, vt omnibus extra istum ordinem artem exercentibus illius exercitium auctoritate sua interdiceret. Decanus autem interdixit, sed interdictione

F 3 huius-

huiusmodi ad preces moltorũ suspẽsa, remanet res in pẽdenti Ego si meæ sententiæ accederet æquipollens auctoritas, nemini artis exercitium interdicerem, sed vsum dũtaxat huius nominis, statuerẽq; vt aliquo diuerso & humiliori nomine, vtpote, sollicitatores caussarum & palam & apud acta numenclarentur, ita vt qui temere hoc nomine vteretur pœna falsi veniret plectẽdus. Huius nominis priuatio detraheret quoq; huius conditionis hominibus omnia, quæ in sequelam istius nominis sibi accesserunt, famã primum deinceps litigatores & caussas simulque remanerent ociosi, & interdictio exercitii absque nostro facto se quereretur, & veluti homines inferioris ordinis præcedere mus ipsos in audientiis apud auditores & signaturę prefectos, vel fortè melius caussarum exercitium, in sacris dun taxat consistorio ac palatio, eis interdicerem ac reliqua omnia Rom. Cu. & vrbis pro publica eis demitterem palestra, ex qua optimis luctatoribus ad hunc grauiorum virorum ordinem solito eorum periculo daretur aditus.

ANNOTATIONES.

a QVos procuratores) *Hoc munus verè non procuratorum est, quorum vile est officium, Instit. de except. § vltim. Sed*
3 *Oratorum,* * *aut patronorum. Quod quantæ apud antiquos fuerit existimationis, ex Demosthenis, Ciceronisque maximè libris certissimum accipere possumus argumentum. Et hi, quos procuratores sacri palatij vocitamus, iuris periti sunt: nec intra hunc ordinem solenni absque periculo admittuntur, ita, vt legali in philosophia, qui minimè illustres fuerint procul arceantur. Hinc est, ordinem hunc præstantissimos semper iurisconsultos habuisse. Quorum proprium est officium caußas orare, iudicesque in facto instruere, quamobrem oratores, aut patroni propriè appellantur. Etsi me non lateat, patronum pro aduocato & defensore inueniri, & pro re & tempore a politioris litteraturæ non leuibus auctoribus ita obseruatum. Nãque Vlpianus in l. 1 § ait prætor ff. de postul. in hæc verba loquitur: ait Prætor, si non habebunt aduocatum ego dabo Et paulo post, vel metu patronum nõ inuenerit. Et Cicero libro secũdo*

ad

ad M. Cælium: Noui ego vos magnos patronos, hominem occi-qat oportet, qui vestra opera vti velit Et idem in Bru lam in patronorum numerum peruenerat Caterum extra Vrbem nomen Aduocati, omnes vsurpant modo legulei sint, quorum magna est turba, ita vt plerisque Terentianum illud couenire videatur Huic opus est patrono, quem defensorem paro. Idcirco nimirum, si huius farinæ aduocatos à causidicis mediocribus proclamatoribus, aut rabulis sæpissime superatos vidimus. Nicol. Anton. Grauatius.

De sollicitatoribus expeditionum, & caussarum Romanæ Curiæ Cap. XX.

1 SEquior est proximo sollicitatorum ordo, quorum *, in Rom. Cur. duæ sunt species, alii qui supplicibus in eorum impetrationibus, & diplomatum expeditioni desuper necessariæ operam præstat, quorum aliqui publicâ permutatione recipiuntur, quos sollicitatores literarum apostolicarum, seu Iannizeros vocant. Aliqui priuati, quos sollicitatores expeditionum vocamus, quorum plerique semper fuerunt & sunt in Romana Curia insignes viri, qui non mediocres opes sibi hac arte compararunt, soletque Datarius & alii Romanæ Curiæ taxarum receptores certum quid de summa taxata sollicitatori remittere, idque eius intuitu, & eo animo vt non supplici, sed sollicitatori remittant. qua de re iste sollicitatores faciunt, vt supplices hoc etiam remissum veluti expensum ferant, vtque totum lucro cedit suo, sed pauci sunt hac obuentione contenti, nec desunt, qui sibi plus lucrentur, quàm erogent. Tu si huic rei operam dabis tantum accipies, quãtum pro timorata cõscientia labori tuo condignũ arbitraberis. Alii verò sunt caussarũ sollicitatores quorũ aliqui sunt procuratoribus quasi adscriptitii, alii qui sui iuris: omnes solent sibi aliquem ex procuratoribus deligere, & hoc tantũ inter vtrãq, partẽ interest quod primi à procuratoribus caussas accipiunt, & procuratores

eorum opera in ſolicitandis cauſſis vtuntur. Alii verò potius a ſeipſis cauſſas habent, & procuratores conducũt, qui ab eis ex diuerſo cauſſas accipiunt. Eſtq ſimilium ſollicitatorum in Romana Curia ſatis ingens numerus,& ipſi ferè omnes cauſſas ſibi occupant. Qua de re conqueſti pluries fuerunt procuratores noſtri, non tamen omnes ſed alii exteriores, quos ſollicitatores; veluti tenues viros in cauſsis ſuis non conſulunt,& à liminibus ſuis abſtinēt. Quamobrem procuratores iſti facilè in hanc iuerunt ſententiam,vt crederent hoc genus hominum cauſſas etiam ſuo marte in plurimorũ damnum regere,ea ratione, quod veluti homines alicuius eruditionis ſæpius procuratores, quos ſibi deligunt,domi,conſulant,quàm conducant, ſola monſtratione noſtra contenti, acerrimi ſunt cauſſarum defenſores, Hiſpani præſertim, quorum aliqui apud me diu verſati fuerunt,& verſantur, nimirum ſi contra iſtos querulos ſemper cauſſam ipſorum ſollicitatorum, vtpotè iuſtam acerrimè defendi.

De Notarijs actuarijs cauſſarum Sacri Palatij.

Cap. VLT.

SVMMARIVM.

1 *Notarios quadraginta octo ſacrum palatium habet,& de eorum munere, atque priuilegijs.*

2 *Cancellariæ apoſtolicæ Regens cauſſas inter auditores æqua lance diſtribuit.*

3 *Notarij cur ſic dicti.*

4 *Notariorum ordo antiquitus honeſtus fuit, ſed poſtea vilis.*

5 *Notarij ſerui publici erant.*

6 *Accurſii opinio refellitur,quod ideo Notarij ſerui publici dicuntur,quia publicè ſeruiunt.*

VSV

2 VSu quoque comprobatum est, vt persona *a* Notarii tametsi absque ea iudicium constet, per quam fit ne-
1 cessaria, quamobrem * habet sacrum Palatium notarios caussarum suarum actuarios quadraginta octo, singuli scilicet Auditores quatuor, apud quos omnia, quæ in iudicio sibi vtilia, vel necessaria litigatores putant, veluti apud personas publica fide probatas recipiuntur, adnotanturque. Nec solet intra hunc ordinem admitti, nisi sint viri probatæ fidei, quamuis non nisi publica permutatione. Habet quoque certum vniuersitatis, seu sodalitii corpus, cui summi Pontif. innumera concesserunt priuilegia, ac certis legibus eorum artem exercent, quarum aliquas libro constitutionum apostolicarum quas rotales dicimus, aliquas verò ab ipso sodalitio, siue collegio legere
2 licet, soletque * Cancellariæ apostolicæ Regens officio suo caussas inter Auditores æqua lance distribuere, & inter quatuor notarios cuiusuis auditoris. Alter solet singulis mensibus extrahi, quem proinde Mensarium dicunt, quique inter connotarios auditoris sui caussas suo auditori in maiori turno contingentes diuidit, & vnicuique æquam portionem designat. Quòd si inter ipsos de re officium concernente, aliqua exoriatur controuersia, solet generalis omnium mensarius, & eo non valente, Decanus auditorum eam audire, & definire. Reliqua si quæ supersunt ad notarios pertinentia, à te ipso secum versans citius edisces, quàm velis, non recenseo omnia: satis enim mihi visum fuit, eos breui ac nostra monstratione silentio non prætermisisse.

ANNOTATIONES.

a NOtarij.] *Dicebantur * olim Notarij, quia notis scribe-*
3 *bant, id est, compendioso scribendi genere sicut miranda quadam solertia atq celeritate omnium dicta notis exciperet. Erant enim notæ quædam literæ, quibus singulis singula verba significabant, vtputa, Q. D E R F P. D. E R. V I C hoc est, Quid de ea re fieri placeret, de ea re vniuersi ita censuerunt; Et hæ, Q. V. E. C. P. D. L. id est, Quaue eius caussa parata, do, lego. Et similes, in quas quidem singulares antiquorum literas.*

Valerius

Valerius probus & Petrus Diaconus interpretamenta adiecerunt, qui in tam difficili obscuroq; scribendi genere non modicum beneficium posteris præstitere. Antiqui enim ex communi consensu primis literis, celeritatis caussa, verba notabant, vt apud auctores & in veterum etiam monumentis, non vno in loco comprehendere licet. Hinc Suetonis de Tito verba faciens, sic scriptum reliquit: E pluribus comperi, notis quoque excipere velocissimè solitum, & cum amanuensibus per ludum iocumq; certantem, imitari chirographa quæcunque vidisset. Et Martialis lib. x.

,, Nec calculator, nec notarius velox.
,, Maiore quisquam circulo coronetur.

Et Modestinus in l. inter eos ex quibus cau maio Eos qui notis scribunt acta præsidum Reipublicæ caussa non abesse certum est. Iulius autē Cæsar notas transposito literarum ordine vsurpare consueuit, præsertim in epistolis ad familiares, vt auctor est Tranquillus: in quibus si, quæ occulta perferenda erāt, per notas scripsit, id est, sic structo literarum ordine, vt nullum verbum effici posset, quæ si quis instigare, & persequi vellet, quartam elementorum literam, id est, d. pro a, & perinde reliquas commutet, veluti apud Gellium, est quoque legere li. 17. cap 9. Sic plerosq; hodie scribere etiam animaduertimus, cùm nullis aut paucis eorū literæ cōmunicari velint, quas vulgus Ziferas
4 *appellat. Et Notarium * siue scribarum ordinem honestum fuisse, ex Cicerone in v. in Verrē coniectari possumus, quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ periculaq; magistratū comitantur. Et pro domo: Scribæ, qui nobiscum in rationibus monimentisq; publicis versantur, non obscurum de meis in Rempub. beneficijs suum iudicium decretumq; esse voluerunt. Et si scribarum munus apud Græcos multò honorificētius fuisse quā apud Romanos scriptum reliquerit Probus in Eumene. Ceterū temporum progressu vile apud Romanos neglectumq; hoc offi-*
5 *cium fuit, vt serui, * publici illud exercerent, veluti à Iurisconsulto demonstratur in l 2 ff rem pupilli saluam fore, in l. non aliter de adop. & in l. 1. §. exigere de mastir conuen. Hinc il-*
6 *lud * Accursianum, quod communis nostrorum scola sectatur in § cum autem Instit de adop haudquaquam auguror esse verum: scilicet Notarium ideo seruum publicum dici, quod publicè seruiat in publicis priuatisq; negotijs, acta & rationes cōscribendo*

bēdo Nā verè serui erāt,qui ad illud munus adhibebātur. Sed postea Arcadius & Honorius AA.in l.Generali,de Tabul.C. lib. 10 sancierunt,liberos homines esse,qui ad hoc munus adscriscerentur,nec seruis amplius illud exercendi pateat aditus, vt ad veterē priscumq. morē restituisse videatur Nic.Ant.Grau.

LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS.

Iudicium plurifariam accipi, & quale sit in nostra specie. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Iudicium quindecim modis accipitur, & nu.5.*
2 *Iudicium quid sit, & num. 9.*
3 *Iudicium vnde dicatur.*
4 *Iudicia qua de caussa instituta fuere & n.6. 10.*
7 *Iudex secundum allegata & probata ius dicere debet.*
8 *Iudicium quomodo intelligatur.*
11 *Iudicis officium quale esse debeat.*
12 *Iudex in re dubia, ad arbitros eligendum, partes cogere potest.*
13 *Lites & contentiones malæ sunt.*

2 IVdicium *a* * iure nostro plurifariam ac
1 cipi solet, nempe quindecim modis, quos docet glos. instit. quibus non est permi. face. testam. §.præterea verbo iudicium. Sed nostro casu pro humano contentioso accipiemus, quod homo inter homines, contendentes exer-

exercet, de quo nobis negocium erit. Quod sic diffiniemus.
b mus. *b* Iudicium* est caussæ discussio cum cunctarum per-
2 sonarum interpositione: vel aliàs est actus legitimus triũ personarum, Iudicis, Actoris, & Rei, super eadem quęstione. c. forus extra de verb. sing. vbi gl. arg. ca. 1. 4. q. 4 Di-
3 citur* autem iudicium quasi ius dictum, quod veteres inquisitionem vocarunt, vnde, & auctores, iudiciorũ præpositos, quæstores, vel quæsitores vocant. d. c. forus, quod nomen inquisitionis etiam vsque ad nostra tempora traductum seruamus in altera specie criminalis iudicii, in qua
c via inquisitionis procedi solet *c* Et institutum * est iudi-
4 ciũ pro bono pacis, ne homines in eorum controuersiis ad
d arma conuolarent. Estq. *d* officium maximè pium tum iudicis, cùm ipsorum, qui litigatoribus patrocinantur, si iudices, & caussarum patroni, quorũ officium potius esset pii mediatoris piè atque christiane agerent, sed omnia ad vitium, vbi enim pietatis officium erat vt proximos inuicem controuertentes ad concordiam christianamque pacem, quasi pii moderatores conduceremus, nunc est vtilitatis atq. auaritiæ, vt nobis ipsis bonas paremus opes iure vel iniuria. Itq. in hac arte magis celebratur, qui sua calliditate ac caustlo. & inuersa conscientia lites sibi nutrit, citiusque ditatur. De omnibus non loquor, sed hæc timoratę cõscientiæ tuæ relinquemus, ac rem nostram prosequemur.

ANNOTATIONES.

5 *IVdicium.*] *Iudicium* nostros apud Iurisconsultos varijs modis dici in confesso est quos Spec de iudi. § 1 & 2. & Interpretes in Decretalibus & Iustiniano Codice in rub. eo. tit. bene cumulateq. recensent. Sed iudicium illud quidem in primis accipitur, quod coram iudice pro ordinatione caussa discutiendæ in iure fit Et est actus trium personarum, scilicet iudicis, actoris, & rei. Sicq. Cæsareo in iure atque Pontificio in tit de iud.*
6 *capitur, & in cap forus. de ver. sign. Et iudicia * teste Cic. in oratione pro A Cęcin. & primo, de Oratore, Aut distrahendarum controuersiarum, aut puniendorum maleficiorum caussa reperta sunt. Dicitur etiam iudicium (& si nostrates hoc omiserint) diuinatio illa, cum de constituendo accusatore quæritur,*

indi-

iudiciumq. super ea redditur, cui nã potissimum ex duobus pluribusve accusatio, subscriptiove in reum permittatur: tunc enim, qui nam magis ad accusandũ idoneus sit, quasi diuinare iudicem oportet, vt Gell. testatur lib. 2 cap. 4. Cui rei affine illud esse videtur, quando iudex ex coniecturis, præsumptionibusq suã fert sententiã iuxta tradita in c. afferte, de præsump. nempe ad iudicandum & quodammodo diuinandum, tũc iudex conijcitur, quanquam veteres deficiẽtibus testibus, ex probabilibus etiam signis iudicabant. idq. erat, quod dicebant Suffragio optimo, vt Aristoteles refert, lib. Rhet. primo. Nos verò hoc genere probationis aliàs iuuari, nõ autem constitui putamus: quod quidem intelligendum erit, nisi iudex suam sententiã ex præscripto, lege edicto senatusconsulto, aut testimonijs reddere teneatur, etenim secundum leges, nec aliter tunc diuinare necessum erit, illarũq. normam seruare obstringitur, reũ siue absolsant, pœnis vel ipsum innodent, prohibeantve aut permittãt
7 *neque latum vnguem ab eis discedere fas erit Hinc * est quòd secundum allegata & probata (ita enim dici solet) iudices lites dirimere tenẽtur, l illicitas §. veritas, ff. de offic. præsid. vbi Bar. cæteriq. hoc autumant & Fel. qui latè scribit in c. pastoralis, §. quoniam de off. de leg Et vsqueadeò hoc verum est, vt si particulari sententia aliud iudex perceperit, nihilo secius secundum probationes suam proferre sententiam debet. Quam quidem opinionem inter interpretes receptiorẽ esse testatur Couarru. lib. Vari. resol. primo num 6. vbi affatim rem hanc explic at, necnon Hieronymus Magius Iurisconsultus Anglarensis, l. 4. μισσπυγισίας siue commentariorum ad l. cũ vir nubit. C. ad l. Iul. de adul Quinetiam inter Theologos crebriore calculo hanc opinionem receptam esse ex dictis D. Thomæ omnium præcipui, veritatisq indagatoris diligentissimi patet. 2. 2. q. 67. art. 2. & Caiet. ibi atque Sylues. Prier. in summa in verbo*
8 *iudex 2. q. 5. Cæterum * quomodo intelligatur iudicium, à multis dubitatum est, aiunt enim plerìq. post litem contestatã tantùm esse iudicium, auctoritate Isidori relata in d. cap. forus. Alciat. tamen hanc improbat sententiam in disp unct. 2. c. 24. vbi Isidorum arguit vehementerque etiam maledictis eum aggreditur. At ipse crediderim, non ad vocabuli etymologiam Isidorum eiusque consectatores respexisse, sed ad caussas, discussionumque perfectum examen, nam tunc certè ipsaque lite contestata*

testata peculiariter iudicium dicitur, l cum fundus. vbi Ias. n. 4. ff si cert. pet. c. cum ecclesia, ibiq. Dec. nu. 4. de appell & tradunt Purp *in rubr.* C. *de eden n. 17. & doctissimus praeceptor meus D* Ioan. *Bolognettus in l edita nu. 19 eo tit. Sicq. Isidorum ipsiusque consectaneos defendi posse arbitror, aliàs jure à doctissimo Alciato per ea, quæ in medium affert reprehensos fuisse, facile quisque existimabit. Nic. Ant Grauat.*

b Quod sic.) *Quid * sit iudicium, quotq modis definiatur. Do-*
9 *ctores legas in* Pandectis, *Iustiniano Codice & decretalibus in rub. de iudic. atque Rober. Maran in praxi. in 2. p. in princip. vbi late dixerit.*

c Et institutum) *Iudicium * nempe ex necessitate inuentum*
10 *fuisse neminem latet, ne quis propria auctoritate ius fiat dicere aut vltionem sumere auderet, l nullus,* C *de iudæ cap nisi bella, vbi Glossator 23. q 1. cap. ad hoc, 16. q. 1 & tradit Spec. tit. de off. om iud. §. potest, in principio. Nemo certè domi securus viueret, si iudicia instituta eorumq. magistratus non fuissent. Quinimo parum nobis leges profuissent, iuxta Iurisconsulti sententiam in l. 2 § post originem, ff. de orig. iur Essent quidem leges absque magistratibus tanquam nauis sine gubernatore, & sine duce ipse phalanx, ac veluti si ex choro ipsum choryphæum auferre velis. Magistratus nanque lex est loquens, vt Cicero tertio de legib. probat & in oratione pro* Cluen *Idcirco non immerita voce Pindarus iustitiam absque interprete mutam esse aiebat. Iudex certe quasi animatum ius est, Nā græce* δίκαιον *ius & dicastes iudex dicitur Nic. Ant Grauatius.*

d Estque officium.) *Verissimis * iudicis officium est, lites com-*
11 *ponere, pacemq. omni cura, ipsa ne turbetur Respub. inter omnes quærere, iuxta politicum Vlpiani præceptum in l cōgruit. ff de off præsi vbi Bart. cæteriq adnotant & in l. 1. § & post. ff. de no ope. nunc. l. æquissimum, de vsufruct. & e finem litibus, ff. de dolo & cont. Ias. in l. quidam existimauerunt, nu. 3. ff si cer. pet. & Afflict decis. 13 in fin & decis 149. nu. 6. Hinc*
12 *est, vt ipsi literis prodiderunt, quòd * in re dubia, aliquibus tū etiā casibus iudex pro componenda lite controuersantes ad communem amicum arbitrumq. eligendum compellere potest. Quæ de re cum hic nostri non sit instituti eam pertractare: quia longus esset habendus sermo: Felinum consulere poteris in rub. de tregua & pace Lanfran. in tract. de arbitr. quæst. 43. Caccial. tract.*

tract. de transf quaest. 10. Barb consil. 1. col pen lib. 3. Iaf. praecitato loco, & Ifolitus qui eleganter loquitur in tract. subst. in materia pupill. q. 8. col. 3. Sed quod ad nostram attinet propositam materiam satis est ab eis illud assequi, optimi iudicis munus esse lites componere Et iure quidem, vt eae dirimantur, ini
13 micitiae, contentiones, atque dissidia, quae * florentes etiam vrbes euertere, soloque aequare possunt Idcirco in iudicio (maximè pio Christiano) nō contendere conuenit, vt Saluator noster ait Mat 5. Ego autem dico vobis non resistere malo. sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, praebe illi & alteram: & ei, qui vult tecum in iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, & quicunq. te angariauerit mille passus, vade cu illo alia duo. Haec Redemptor noster. Litis enim controuersias atque contentiones maximum nobis damnum afferre ex D Paulo do emur ad Rom 2 & 1 Thessa. 4 & Corint. 6. Non ergo iniuria inter et ica praecepta Iurisconsultus monumentis pro i iit in l. i em si res, § vlt. ff de alie nat iud mut. cau. fac. Quod verecundia cogitatio eius qui lites execratur non est vituperanda, magnae certè expensae labores a q molestiae litigantes sequuntur, etiam si victores euaserint, vt satius sit semel vinci, quā saepius vincere & diutius litigare. Hinc Cic lib. 2 off admonet à litibus quantum liceat, & nescit an paulo plus etiam, quam liceat abhorrere, esseq non modò liberare nonnunquam de iure suo decedere, sed etiam fructuosum, & in hanc sen entiam multa adducit Luc à Pen in l. litibus, C. de agric. & cens lib. 11. Agant ergo iudices quod debent, iustitiam colant lites ne foueāt, eae vt immortales quodammodo fiant: Sed syncerè, vt iura faciunt, ius suum cuique tribuant, illudq prae oculis semper habeant, Leui. 19. & 24. Non facies quod iniquum est, nec iniustè iudicabis: non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis, aequum iudicium sit inter vos, siue peregrinus, siue ciuis peccauerit. Nicol. Ant. Grauatius.

Iudicium nostrum multiplex in specie, & plures eius diuisiones Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Iudicium multiplex est, & num. 15.*

2 Iudicium

2 *Iudicium aliud ciuile, aliud criminale, aliud mixtum.*

3 *Iudicium spirituale quid sit, quid ecclesiasticum, & temporale.*

4 *Ius patronatus de re spirituali atque temporali participat.*

5 *Iudiciũ aliud ordinariũ, aliud extra ordinariũ.*

6 *Princeps expressum rescribere debet vt summariè in caussa procedatur alias summarius processus negatus censetur, etiam si rescriberet, fiat, vt petitur, de quo vide num. 18.*

7 *Princeps, & si multa iudicij substantialia tollere possit, non tamen citationem, & nu. 23.*

8 *Contumax in sui odium habetur pro præsente, & num. 14.*

9 *Iudicium vniuersale, generale, commune, & speciale.*

16 *Princeps soli caussas summariè decidendas rescripto imperant.*

17 *Legatus de latere; an summarie caussas decidendas committere possit.*

19 *Rescriptum & principis gratia ad libellum refertur.*

20 *Priuilegium à principe concessum ex forma supplicis libelli declaratur.*

21 *Verbum, fiat, concessionem gratiæ ipso facto denotat.*

22 *Citatio est de iure naturali, idcirco nullus defectus in iudicio potentior est, quam citationis.*

24 *Contumax multas patitur pœnas, & quas.*

25 *Contumax priuilegij forum allegare non potest.*

Idem

1 IDem iudicium * multiplex ratione diuersorum. Ab. in rub. extra de iudi. si quidem, si finem respiciamus
2 triplex est. Ciuile,* quod ad priuatum commodum tendit, gloss. l. prætor. ff. de sepulch. viol. vtpote, si de feudo, de mutuo, & similibus ageretur, vt in cap. cæterum, & cap. dilecti, & cap. caussam. de iud. Criminale, quod ad publicam tendit vindictam, & vtilitatem, vtpote, quum de crimine ad publicam vindictam agitur, vt in cap. at si clerici, & in c. cum non ab homine, de iud. Idque si corporalis sit, siue pecuniaria ipsa pœna, gloss. d. l. prætor. Diciturq. publicum. l. 2. §. capitalia. ff. de pub iud. de quo modica, vel potius nihil dicemus. Mixtum, quod participat de natura vtriusq. glos. verbo summa in § primo, instit. de actio. vbi Doct. & præcipue Iason, vtpote, si de crimine ciuiliter ageretur. c. tuæ. de procur. c. suum per h. s. de accu. Ciuiliter autē de crimine agi solet. cū de crimine ageretur ad priuati dumtaxat commodum, gloss. & Bart. in l. quarta. ff. de sepulch. viol. Inno. cap. qualiter de accus. Bar. in rubr. de iudic. & not. in. §. summa, & in §.
3 pœna institut. de actio Quòd * si recipiamus materiam, vtique triplex est. Spirituale, vbi de re spirituali seu Ecclesiastica ageretur, vtpote de beneficio Ecclesiastico, de matrimonio, de decimis, de vsuris, aliisque similibus. in quibus versatur periculum animæ, de quibus in Clem. dispendiosam. de iud. & in c exhibita. eo. titu. Temporale seu profanum, vbi de re mero temporali, & profana, id est remotæ à fano, & ecclesia, de quibus in capit. venerabilis. de iudi. Mixtum, vbi de re quæ participaret de vtroque extremorum, nec præcisè de altero est, vtpote si de iure patronatus, de pensione Ecclesiastica, de beneficio
4 vnito ageretur. Ius * patronatus enim de spirituali participat, quia, circa rem Ecclesiasticam, & præambulum ad institutionem præbet, quæ iuris est spiritualis, ad not. per Abb. in rub. & in capit. quanto. de iudici. amplius, & de temporali quoque participat, quia laico competit, & ad hære
5 des transit. vt cap. filiis xvi. quæst. vi. Si* verò respiciamus formam, vtique triplex. Ordinarium, in quo ordine plenè seruato procedimus. cap. examinata. de iud. extra ordinarium in quo extra ordinem cap. nouiter. de iud. Quod

nobis quandoque à lege indulgetur, vt in caussis electionum, postulationum, dignitatum, personatuum, officiorum canonicatuum, præbendarum, decimarum, matrimonii, vsurarum. Clem. dispendiosam, de iudic. ac etiam in inquisitionibus hæresis, in quibus seruare ordinem esset inuer-
b tere. cap. ad nostram. extra de iureiur. Eadem *b* quoque facultas procedendi extra ordinem quandoque rescripto Principis nobis concedi solet in his, in quibus alias de iure tenemur secundũ ordinem procedere. Soletq. Princeps
c rescribere, vt summariè caussa discutiatur *c* requiriturque
6 *de hoc specialis mẽtio in ipso Principis rescripto, quod signaturæ extensionem vocamus, Clem. sæpe. de verbo. signifi. adeò vt si in corpore supplicationis hoc exprimeretur, & non in signatura Principis, non videretur concessa hæc facultas, tametsi expressa esset in corpore, & Princeps rescriberet, Audiat vt petitur. Sed desiderat expressionem de hoc in ipsa signaturę extensione, vtpote, Audiat summariè, & prout petitur, alias censeretur negatus summarius processus, expressisset enim Pont. si voluisset. c. ad audientiam, de decimis, Rot. decis. 466. nota in commissione. in anti. & 351. si in commissione impetrata, in nou. Ve
d rum, quicquid dicat *d* Princeps* licet possit suo rescripto
7 multa substantialia iudicii, quæ sunt iuris positiui tollere, vt litis contestationem, libelli ac articulorum dationem, & pro illis, & similibus dilationes, non tamẽ potest à partis vocatione dispensare, idq. Doct. dicunt, quòd vocatio partis sit iuris diuini, moniti eo exemplo quòd ipse Deus antequã iudicaret Adam à paradiso terrestri, prius vocauit ipsum c. pastoralis, de senten. & re iud in cle. Nos aliter dicimus, quia si vocatio, & partis præsentia deficiat, deficit notio ac discussio caussę, quæ corpus est, & substantia iudicii, vt nostra definitio supra docet, qua diximus, iudicium esse caussæ discussionem cum cunctarum personarum interuentu, & satis est quod interueniant verè vel fictè. Fictè autẽ contingit pluribus modis, in vtraque perso-
e na rei vel actoris communiter vigore citationis, *e* quia*ci
8 tatus, & cõtumax in sui odium reputatur pro præsente. ad tex. & nota. per Bal. ibi in auth. qua in prouincia. in fi. C. vbi de cri. ag. op. sine citatione contingit in persona actoris

ris quando de notorio ageretur facto, vel crimine vel'alias per viam generalis, vt in c. bona, de electio. vel specialis inquisitionis, vt in c. qualiter, el 2. de accu. Vtroque enim casu fama repræsentat actorem, & eius vices gerit, c. accedens, de accusat.

9 Nunc *ad tertiam redeamus iudicii diuisionem, quod ratione quantitatis quadruplex est, gl. c. 2. de lib. oblat. Specul. de iud. in fin. Quandoque est vniuersale, vt cum petimus vniuersum ius, vtpote bonorum possessionem vel hæreditatem, l. prima, ff. de rei vendicat. l. sed si §. fin. ff. de petit. hæredit. Spec. de iud. 2. parte, ab hoc genere non longe distat beneficii ecclesiastici petitio, & iudicium ipsum beneficiale. Innoc. c. conquerente, de off ordinarii, Abb. in c. 2 de lib. oblat. veluti enim in vniuersali iudicio quis petit se declarari hæredem vel bonorum possessorem, & hæreditatem prout est ius adiudicari & corpora veniunt in sequelam eodem exemplo in beneficiali petimus declarari rectorem, & adiudicari ius beneficii, cui postremo accedunt corpora. Idem si quis petit ciuitatem vel castrum, vtroq. enim casu vendicamus ius beneficii vel ciuitatis vel castri cum pertinentiis, adnotata per Innoc. & post eum per Ioan. Andr. in nouellis, & in c. cum venerabilis, de religiosis domibus, vbi habes, quòd secus sit in dignitatibus ecclesiasticis, vtpote si quis petat Præposituram vel Archidiaconatum, pro quibus is, qui agit non habet specialem actionem, & implorat prætoriam cognitionē, seu Iudicis officium. Inno. & Io. And. ibidem. Aliquando generale, vt cum non vniuersum ius, sed generaliter aliquid petimus, veluti cum agimus pro socio, negotio gesto, vel tutela. gl. d. c. 2. extra de libel. oblat. Specul. d. 2. parte tit. de iud. Commune, veluti cum finium regundorum, famil. erciscun. & communi diuidundo agimus, c. ex literis, de omnia veniunt, sed duntaxat, quæ actio proposita comprehendit, veluti cum agimus rei vendicatione, actione, deposito, & similibus,

ANNOTATIONES.

a IDem) *Multiplices* iudiciorũ species atque partitiones, tam*
15 *ciuiles, quàm criminales, mixtas spirituales, temporales, ordinarias, extraordinarias, vniuersales, cõmunes, generales, speciales, aliasq. etiam, luculentissimis ac copiosissimis commentarijs tractauit Maran. citata in praxi. in 4. p. dist. 1. ad vsque finem, in alijsq. insuper, quæ sequuntur, vbi non minus acutè, quam copiose omnia differit, ab eo ergo petas, si quid in materia quæstionis emerserit. Nic. Ant. Grauat.*

b Eadem.) *Caussas summariè decidendas esse solt principes rescripto imperant, sed ab eis quidem inferiores minime vt Glossator dixit in Clem sæpe in ver mandamus, de verb. sign vbi Card. in 1 & 12. q & in Clem dispendiosam, in fin. de iudic et ita etiam consulit Alex & Ioc. responderunt ille cons. 106. lib.*
16 *2. hic cons 96 lib. 1. Cæterum* Legatum quem de latere appellant eandem quoque habere potestatem (& si non de iure,) de stylo tamen tradidit Fel in c olim col. 3. de iudic. Qua de re latius Ias. scribit in l. Nemo potest. 2. lect nu. 6. de leg 1. Et quod à principe inferiores caussas summariè terminandas committere haudquaquam valeant, comprobatur etiam auctoritate Rot. decis 6. de iud. & decis. 16. de rescript in antiq Lap alleg. 102. in fin & latius 228. Sed abundantius Fel. in c. 1. de rescrip col. 1. & 2. & in c. 1. de const. vbi ad propositam materiam duas ampliationes (sic enim nostri vocant) & quinque declarationes tradi t. Nic. Ant. Grau.*

c Requiritur.) *specialem* principis iussum summariè vt lites*
18 *terminentur requiri, in confesso est, vsque adeò, vt si supplici in libello caussam summarie decidi petatur, ipseque princeps iudici rescriberet, quòd audiat & iustitiã faciat, nihilominus summarie caussã commissã esse non videtur, vt Alex prodidit cõs. 93 lib. 2. & auctor hic, quibus concinit Ias. in l. iustitia, col 1. ff. de iust & iure vbi verba illa iustitiã faciat, non aliud indicant quàm iuris ordine seruato iustitiam reddere. Quinimmo quod fortius est, vt auctor hoc in loco asserit, nec summariæ cognitio à principe concessa videtur si rescriberet, Audiat vt petitur, si tamen non adiecerit verbum, summarie, licet in libello suppliti summarie procedi petitum fuisset Quæ res certe scru*

pulo

pulo carere nequaquam videtur, sic vt totis pedibus in hanc
19 *sententiam eundum non esse censeam. Cùm * rescriptū principisq; gratia ad libellum referatur, veluti in facto consulti responderunt Alex. consi. 84 col fin. lib. 1. & Corn consi. 220. lib. 2 & Ias. tradidit in l. 1. C. de diuer. rescrip Huc accedat quoq;*
20 *Bald. in c inter dilectos. col. penult. de fide instr. vbi * ex supplicis libelli forma obtentum à Principe priuilegium declarari testatur, ipsumq; Bal. eo loci cæteri interpretes sequuntur, atq; Dec consi. 378. Cur. cons. 185 nu. 5. & Gra. decis. 109. num. 20. & sequ qui ad rem nō pauca congerit, nec non & Ias. cons. 93. lib. 4 Quæ opinio Iurisconsulti suffragio fulcitur in l. si defensor. §. interrogatus ff. de interrog. act. & in l. 1. §. si quis simpliciter. ff. de verb obl & Imperatoris in § præterea, instit. de inut. stip. vbi haudquaquam necesse est in respōdendo eadem omnia repeti, quæ stipulator expresserit. Nā quæ in præfationibus dicuntur, in contractibus repetita intelliguntur. l. Titia. §. idem respōdit. ff de verb. oblig. Et optime his arridet, quod Bar. in vlt quæst. scribit in l. si quis intētione ambigua. ff. de iudic. cui ibi Bal consentit, quòd quando actoris intentio est certa, responsum autē ambiguum aut obscurum, intelligitur iuxta ipsius voluntatem; traduntq; etiam Oldr. consil. 84. Socin consi. 67. col. 3. lib. 1. & Niconit. alleg. 1 nu. 9. Quo nam modo quæso petenti gratiam à piissimo Principe aptioribus possit verbis responderi (ea vt concessa intelligatur) quàm per verbum Audiat vt petitur, aut placet vel fiet, aut æquipollens? nam hæc sane verba re ipsæ ad eundem tendere finem, nemo est qui negare*
21 *valeat. Et verbum * fiat vel simile, Baldo auctore in l. cū apud C. de comm. ser. manum. gratiæ cōcessum alio absque adminiculo denotat, quod & ipse idem scriptum reliquit in l. humanum in fine. C. de legib. & calder. etiam voluit in. c. quisquis, per illum tex. de elect. qui in graui caussa sta obtinuisse testatur, cui se subscribunt. Barbat. in cap. in nostra. n. 19. de rescrip. & Fel. in cap. Rodulphus, nu. 50 eod. tit. & in rub de consi. num. 13. Quibus etiam non modicum conferunt. quæ Franc. à Ripa scribit in 1. resp lib. tit de rescrip. cap. 11. quaq; cumulatissime ad rem congerit Gomes in cōpendio vtriusque signaturæ q. 16. Et quòd per verbum placeat in rescripto appositum, concessum esse videatur, vt in caussa summaria (si id tamē libello supplici petitum fuerit) procedi possit, nūcupatim Cass. probat nonnullorū*

explosa sententia stylo potius, quam iuri veritatiq. adhærentiū in dec. 7. de rescr. qui hanc sententiam Imperatoris testimonio communit in d. §. præterea, instit. de inutil. stipul aliisque etiam authoritatibus, quas in medium affert. Hoc idem quoque (& si nullum afferat testimonium) amplectitur Ant Maran Papaz in suis additamentis ad Rotæ deci. 28 nu. 4 de rescr. Nec nostræ sententiæ repugnat Rota dec cui Vestrius innititur sub n. 10. in antiq. aliàs 379 quæ impressorum vitio incorruptè allegatur. Nam illa facti specie Pontifex non rescribit per verbū audiat, vt petitur, sed per verbum audiat, & iustitiam faciat id quod in nostra non est disceptatione. Vnde iure optimo summarius ordo siue processus, licet fuerit petitus, concessus tamen nequaquam videtur; quia si voluisset concessisset, illa namque verba, iustitiam faciat, iuris ordine seruato eam ministrari denotant, vt superius demonstrauimus. Idcirco summarie procedi non potest, quia id princeps noluit, & sic quoque Bellameræ decisio procedat num. 276. qui idem existimauit, quod alias Rota præcitata decis 10. secus verò erit cum Princeps rescribit per verbum Audiat, vel fiat, aut placet, vt petitur. Quæ verba astruunt, Principem quod petitum fuerit concedere voluisse, veluti ex prædictis liquido demonstratum est, præsertim ex Gomesio apud quem citato in loco de his verbis, deq; eorum vi atque virtute abundanter videbis: aliàs quid principis verba operarentur dicentis, Audiat vt petitur, cum nihil aliud, quàm in caussa summarie procedi petatur: maximè ea vt citius expediatur neve lōgius lites protrahantur, quæ Respublicæ & occasionem criminum & non modica etiā detrimenta præbent, vt pulchrè exorditur text. in clemen. duaū de sepult & habetur in l. si quis ingenuū, §. in ciuilibus, ff. de capt traditque Bartol in l. hec igitur. C. de nouo Cod fac. Cæterum in hac facti specie, qua crediderim Vestrium loquutum fuisse, eius opinio locum habere potest, quando supplici in libello plura petuntur, quorum aliqua gratiam, aliqua vero iustitiam continent: hoc nēpe themate, si princeps per verbū, fiat, vt petitur, aut placet rescriberet solū ea cōcedere videtur, quæ iustitiā, non quæ gratiā cōcernūt. Nā propter rerū mixturā, verbu, fiat, aut placet, propriā naturā, quæ gratiæ conceßū denotat, nequaquā retinet: vt eleganter consultus Cornel. respondit consil. 5. col 3 & consi. 19 col. 5. lib. 2. & iterū cons. 48 lib. 3. cui consentit Franc. à Ripa in rub. de rescrip.

rescrip.n.18. nec nõ & Gomes. vbi supra. & conferunt, quã post Ioan Andr.atq; alios comprobat Gemin in cap. si cui nulla col.1.de præben.in 6.vbi in dubio rescriptũ potius iustitiæ, quã gratiæ interpratari debet. Et hãc doctissimi Vestrij egregij nostra tẽpestate iurisconsulti fuiße mentẽ crediderim,quo cum mehercule congredi non statui,nec eius opiniones vnquã accusare aut tãtillũ labefactare,cui ob eius virtutẽ multa me debere sentio Verum,si petatur in caussa sũmariè procedẽdũ eße,simpliciter & de plano,sine strepitu & figura iudicij,terminis palatij non seruatis,& sola veritate inspecta,& cõcederetur,quòd procedatur summarie &c. quod omnia prædicta,cõceßa videãtur per verbũ,&c. docet Rota decis.1.de rescrip.in antiq.& Aegi. Bellamerus comprobauit decis.338 & 394.nisi eorum aliquid deletum fuisset, vt eò loci est legere. Nicol. Ant. Grauatius.

d Princeps.]Nullus * iudicij potentior est defectus, quàm cita-
22 tionis,quæ defensionẽ à iure naturali prouenientem respicit.l. vt vim ff.de iustit. & iure. Hinc præclarè dixit Rota decisio 364 cum iura.& 201.licet in caussa. Inno. quod etiã diabolus si in iudicio eßet,audiri deberet.Et vsq; adeò hoc veritati inni-
23 titur.vt * Princeps citationis defectũ supplere non poßit.Fel. in cap.ex parte 2.de offi.deleg. Dec.consi.63. viso puncto Affl. decis. 307. in fin. estq; communis opinio Boerio teste : in decis. 247 num. 7. qua de re affatim scribunt Felin & Deci.in cap. quæ in ecclesiarum de constitut.ille numer. 26. & 66. hic numer.23.Socin. consil.120.libr.3.Cur. consil. 170. numero 17. Vant.in tract de null.titu.de null ex def cit. in principio, & Aymo. Crau. de antiq. temp. similiter in princip. numero 39. vbi testatur,in his,quæ à libera principis voluntate nõ pendẽt vt puta,cum de alicuius iurium ademptione res agitur, quòd tunc parte non citata neutiquam procedi potest, hancque opinionem communibus suffragijs eße receptam ibidem Aymo asseuerat. Cæterum quantæ sit efficaciæ in iudicijs citatio, infra in quinti libri decimo tertio capite abundè à nobis explicatum videbis,reliquum est ergo ad alia pertransire. Nicolaus. Antonius Grauatius.

e Quia citatus.]Quòd * contumax cæteras inter pœnas pro
24 præsente in sui ipsius odium habeatur,testati sunt Bal.in l.cũ fratrem.col fin.Cod de his quibus,vt indig & Accurs in l.de vnoquoq.ff.de re iud.Sed .n. si quatuor & viginti pœnas,qui-

*bus contumax innodatur, scire cupit, Maran. consulas in praxi in 6. part. ver. contumacia, nnmero 9. & sequentibus, & Ias. in l sancimus. nu 1. & 17. C. de iudic. qui nonnullas congerit, ac latius Maran. inter quas illius ne obliuiscaris, quòd cõtumaci iudex nedũ in caussa, qua cõtumax est, verũ & omni in alia audientiã denegare potest, vt eo loci Mar. in quinta pœna scribit. & Ias. etiã tradit in l. iusiurandũ & ad pecunias. §. ait praetor nu 2. ff de iureiurãdo. Quibus duas & alias pœnas vltra Ias. & Mar. addere poteris, scilicet, vt * contumax priuilegij forũ allegare non possit auctore Affl. decis. 133. Item quod aduersũ cõtumacẽ iuramẽto partis de expẽsis creditur: Mars. sing. 236. cõtumax, & Ripa in l. 2. nu. 8. ff. de re iud. Nicol. Ant. Graua.*

Iudicium quinq; partibus constare, iurisdictio autẽ multiplex, quales singulae Species. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio quadruplex est.*
2 *Iudicem ordinarium tria faciunt, scilicet lex, consuetudo, & consensus.*
3 *Arbitri qui dicantur, & qui arbitratores.*
4 *Iudex nullus in Rom. cur. ordinariam iurisdictionem à seipso habet, nisi à Põtifice, excipiũtur tamen Auditores sacri palatij.*
5 *Arbitrorum à sententia non appellatur, & quaenam sit ratio.*
6 *Sententia arbitrorum non parit actionem neque exceptionem, fallit tamen.*
7 *Arbitrium, siue compromissum iuramento non firmatur iure ciuili, secus autem canonico.*

IN iudicio sex cõsiderantur; iurisdictio, persona, tẽpus, locus, caussa, & figura iudicij De quorũ singulis dicemus.
1 Iurisdictio* quadruplex; voluntaria, quae altera parte volente

lente expeditur, vt in adoptione, manumissione, & emancipatione, potest enim quis inuitus manumitti. §. 1. instit. quib. ex causs. manumit. non licet. Propria vt ordinarii, qui iure suo vel Principis beneficio iurisdictioně vniuersaliter exercet in suo territorio. l. more maiorum, cum seq. ff. de iurisf. om. iud. c. duo, extra de offici. ordi. xxii. distinct. c. omnes, extra de electio. cap. significasti. l. pupillus. §. territorium. ff. de verbo. signi. xvii. q. vi. c. 1. vt Præses in sua prouincia, Episcopus in sua diœcesi, & similes. Tria * enim faciunt ordinarium, lex eo ipso quod sunt
2 tales in suo territorio, Principes vtpote Papa, & Imperator, nec alius inferior dabit ordinariũ, nisi Episcopus suo Vicario, quem sic datum non à lege, sed à principe, & homine, ordinarium vocamus substitutum. d. l. more maiorũ. Amplius, & consuetudo quoque approbata ordinarium dabit, vt quando vniuersitates etiam artium ex approbata consuetudine iudicem sibi deligunt ordinarium, ad not. in cap. cum ecclesiarum, extra de offic. ord. gloss. in l. & quia ff. de iurisd. omn. iudic. de qua ordinaria iurisdictione habemus in vtroque iure tractatum de offic. ordina. Conuentionalis, quæ ex communi partium consensu tribuitur, & vocantur arbitri, in qua sub stipulatione pœnæ compro-
2 mittitur. 2. quæst. 6. cap. a iudicibus. Ab *a* horum sententiis non appellatur, sed eius acquiescunt litigatores metu pœnæ. l non distinguemus. §. 1. C. eodem. cap. dilecti
b extra eodem, vel metu iuramenti, *b* quod secundum canones interuenire solet. cap. 2. capit. per tuas extra eodem, 22. quæst. 1. cap. quod licet, & si secus sit de iure ciuili, authen. decernimus. C. eodem. Horum duę sunt species, Ar-
3 bitri, & Arbitratores. Arbitri * sunt, in quos litigatores ex consensu compromittunt super re litigiosa. Quorum arbitria ad instar iudiciorum redacta sũt. l. 1. ff. de arbitris. Arbitratores verò non super re litigiosa, sed vt componant, vel diffiniant inter partes, vtpote inter cohæredes hæreditatem, vel aliàs rem communem inter socios arbitrio boni viri diuidant, ad hoc. leg. societatem. ff. pro socio, de mandata siue delegata iurisdictio ab alia propriam habẽte dependet, quam recipit quis ex superioris delegatione & ipsius delegantis vices gerit, nec aliquid proprii habet

4 l.licet,ff.de off.eius. Verum* nullus in Romana curia habet ordinariam iurisdictionem à seipso,nisi a Papa Archidiac.cap.experientiæ,11.q.1.ad notat.in Clem. ne domi-
c ni de electio.c tametsi plures sint in ea.ordinarii substituti iuxta dictam,l.more maiorum, vtpote Auditor contradictarum inter omnes impetrantes, Præsidentes cameræ Apostolicę in omnibus,quæ supra ad eorum notionem diximus pertinere. Auditor Curiæ caussarum Cameræ apostolicæ,inter oēs curiales,& alios censurarum reos,Gub. Vrbis inter omnes vrbanos non exemptos, Vicarius inter clericos etiam regulares & alios, si qui religionem aliter sequantur. Hi omnes ordinarii sunt Iudices, non à seipsis,sed à Papa substituti Reliqui delegati sunt, & dietim à Pont. dantur, à quibus tamen excipio sacri palatii Auditores,qui ordinariam habent in audiendo & cognoscendo eo ipso,quòd in eum ordinem sunt adsciti,& delegatam in definiendo.

ANNOTATIONES.

a AB horum.) *Quod * a sententia arbitrorum non appelle-*
5 *tur,rationem tradunt scribentes in l.2.ff.de arbit. & in*
6 *c.per tuas,eod.tit.quia*ex ipsa sententia neque actio, neq; exceptio oritur,sed ei metu pœnæ paremus,quod tamē semper perpetuum non est.Finge enim sententiā tacitè, vel expresse emologatam fuisse,tunc certè imposita fuerit pœna siue non,ex ipsa tamen sententia de iure Pontificio actio oritur,vt Alex. scribit in l.ait prætor,nu.3.ff de re iu.qui hanc opinionem communiorem inter interpretes esse affirmat,vbi etiam Ias nu.12.Nico. Anton. Grauatius.*

b Quod secundum.) *Cæsareo iure arbitria * iureiurando fir-*
7 *mari prohibitum est,auth decernimus,C.de arb. verum alter iure Pontificio cauetur, quod quidem hac in re ipsi ciuili prævalet, veluti Bald.ac cæteri in d.authen asserunt, & Abb. in cap 2.de arb.*

c Tametsi.) *Adde Specu.in tit.de offic.ord.§.1.ver ordinarius, vbi Bal.& in tit.de iud. deleg.§.iam nunc Vant. quoque in tract.de null.ex def. iurisd. deleg nu.6.& sequentibus,qui affatim loquitur.Nic.Ant.Grauatius.*

Duplex

Duplex in iudicijs personarum species.

Cap. IIII.

SVMMARIVM.

1 *Coniunctus pro coniuncto admittitur in profanis sine mandato, secus tamen in spiritualibus.*

2 *Rescripta ad lites absq. speciali mandato, valide pro alio impetrantur ex communi vsu.*

3 *Procurator in Romana Curia, pro principali absente ad soluendas expensas regesti obligatur.*

4 *Clerici in Romana Curia, contra iuris regulas, aduocationis, & procurationis munus exercent.*

5 *Coniunctus pro coniuncto etsi admittatur, non tamen ante litem contestatam procuratorem constituere potest.*

6 *Coniunctus non admittitur pro coniuncto in caussis speciale mandatum requirentibus.*

7 *Coniunctus pro coniuncto in decem & septem casibus absque mandato non admittitur, remissiue tamen.*

8 *Procurator pro expensis factis pro suo principali potest ipsius scripturas loco pignoris retinere, non autem pro salario idem in iudice, & aduocato.*

Per-

PErsona duplex est in iudiciis: personarum species
alia necessaria,& alia vtilis. Necessaria, sine qua iudi-
cium consistere non potest, vtpote iudex, actor, & reus.
Vtilis, sine quibus iudicium consisteret, si tamen adhi-
beantur, faciliorem reddunt iudiciorum exitum, vtpote
aduocati, & procuratoris. Admittuntur tamen in iudi-
ciis Romanæ Curiæ repelluntur personæ secundum ius
commune, de quibus latius apud Spec. legere licebit, ti-
tulis de actore,& reo, ac pluribus sequentibus: Pleraque
tamen in ipsa praxi, & contingentia facti decisa sunt in
a sacro Rotæ auditorio, quæ personas concernunt, vtpote, a
1 quòd * licet in caussis profanis coniunctus pro coniun-
cto audiatur sine mandato hominis, & cum sola cautio-
ne de rato ad text. in. l. sed hæ personæ. ff. de procur. in
princ. l. ita tamen, ff. iudi sol. adnota. in c. 1. de procu.& in
c. nonnulli,& in c ex parte, de rescrip. per Inno. in c. que
b relam, de electio. Secus b tamé seruatum est in beneficia-
libus,& aliis spiritualibus caussis, in quibus non auditur
quis tamquam coniuncta persona sine mandato Rota de-
cis. xlii. in caussa, de pro. in no. Imò nec etiam volenti ca-
uere de rato daretur decretum citationis ad partes. Aged.
concl. 682. in caussis de proc. Et ratio potuit esse, quia con
iuncta persona agit vel defendit ex generali mandato le-
gis, quod satis non est, vbi desideratur speciale. Rota dec.
2 xlii. in no. amplius* seruatum est quoque, vt absq. speciali
mandato,& aliquo pœnę incursu, quis alieno nomine va-
lidè impetret rescripta ad lites contra text. in cap. nonnul
c li de rescrip Cassa. decis. 1. de procur. num. 4. Et c ratio po-
3 tuit esse, quia* procurator in Romana curia pro principa-
li absente ad soluendas expensas registri obligatur. Cassa.
d. decis. 1. de procurato. numero 2. Rota. decisio. vigesi-
matertia. de procu. in no. & propter labores, dispendia,
ac obligationem huiusmodi, quæ quis impetrando alieno
nomine subit, non præsumitur impetrare sine scitu domi-
4 ni Cassa deci. 1 de procur. Cæterum* ex tolerantia Pont.
seruatum est, vt clerici in Romana Curia aduocationis,&
procurationis publicæ munera exerceant, contra iuris
regulas.

ANNO-

ANNOTATIONES.

a QVod licet.) *Et si admittatur * coniunctus pro coniuncto*
5 *in profanis, vt hic non tamen procuratorem ante litem contestatam constituere potest, docent hoc doctores, praesertim Ant ab Alex. & Ias. in l quod quis, in 7 fall.* C. *de procur. Rot. dec. 677. not 2, quòd coniuncta persona, & dec. 731. nota quòd si aliquis in antiq. & iterum dec. 420. si committatur, in*
6 *no. Nec * etiam locum sibi vendicat vt coniunctus pro coniuncto in iudicio compareat in his, quae specificum mandatum requirunt, ea etenim eos pertractare (ni speciale mandatum ostenderent) leges prohibent, l. patri pro filio, & l. illud, §. 1. ff de minor. traditur per Soc cons. 120. cum in praetenti, in 2. dub. lib 1. & Ias. in l. exigendi, in 4 fall nu. 9. C de procur. apud*
7 ** quos non paucas videbis limitationes (sic enim nostri appellant) in quibus coniunctus pro coniuncto absq. mandato non admittitur, quas referre superuacaneum esse duxi, cum habeas quo recurras. Ias namque ibi decem & septem coaceruauit limit. Poteris etiam videre Guid. Pa. 526. exequutio. Ripa in c cum* M.F. *numero 60. de const. Recentiores in cap nonnulli, § sunt & alij, de rescrip. & Cassa decis. 40. num. 5. super regu. Cancel. vbi limitat in beneficialibus, & quod de coniuncta persona dicitur, ea vt possit absque mandato agere, cum cautione tamen de rato: idem est in litis consorte l. 2. C. de consort. tradunt Felin & Ripa in ca. cum M Fer de const. ille n 8. hic autem 53. vbi hoc quinque modis limitant eos ergo legas, necnon &* Bello *26 nu. 5 cum seq. qui pulchre loquitur.*

b Secus tamen.) *Vide ad hoc Doct. praesertim Ias. in d. l. exigendi, in 5. fall & Rotam decis 420. § sed vtrum in no.*

c Et ratio) *Adde Mil. in verbo procurator, § procurator con*
8 *stitutus ad caussam Verum * procurator, qui pro suo principali expensas pro actis confectis soluit, ipsius scripturas pignoris loco, erogatis pro sumptibus recuperandis retinere potest, non tamen pro suo salario Idemq. in Iudice, & aduocato iure cautum est, vt Boerius attestatur decis. 15. nu. 1. cum seq. Nicol. Antonius Grauatius.*

Tempo-

Tempora iudiciorum varia, & quanta, & qualia in quauis ſpecie,& inſtantia. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Inſtantia cauſſæ,iure Cæſareo in ciuilibus trien-nio finitur, & in criminalibus biennio, at de iure Pontificio perpetua eſt, & nu.6.*

2 *Appellationis proſequendæ tempora, quæ ſint de iure ciuili,& quæ de iure canonico.*

3 *Appellationis proſequendæ tempora, ſiue fatalia prorogantur toties, quoties auditoris arbitrio videbuntur.*

4 *Iudices ſacri palatij appellanti à diffinitiua Apo-ſtolos reuerentiales dare ſolent, cum termino dierum decem ad proſequendam appellationē.*

5 *Dies quibus ius in palatio dicitur qui ſint.*

7 *Appellantem, vt ei bienniū ad proſequendā ap-pellationem cōcedatur, quid probare oporteat.*

8 *Negligentia in iudice non præſumitur, idcirco proteſtari neceſſe eſt.*

9 *Lites diutius in foro eccleſiaſtico ventilantur.*

10 *Appellationi in dubio deferendum eſt,à iudice fallit tamen.*

11 *Appellatio eſt theriaca contra venenum iniuſtæ ſententiæ.*

12 *Articuli probatorij in dubio admittendi ſunt, idem in interrogatorijs, & poſitionibus dicen-dum.*

Tem-

TEmpus infra quod finiendum est iudicium, si caussam principalem respiciamus, iure ciuili temporanea est. Nam*ciuilis caussa fit ad triennium, si verò criminalis ad biennium extendi solet. l. properandum, vbi Bar. & Bald. & alii. C. de iudi. nisi fortè criminalis contra clericum esset. Tunc enim non vltra duos menses iure ciuili extendimus instantiam, auth. vt clerici apud pro, episc. in fin. vbi Ang. Sed iure *a* canonico, & pontificiò perpetua est omnis instantia, capi. pen. de iudi. 2. quæstio. 6. anteriorum, ꝟ ad hæc, vbi Archid. & Bal. in c. 1. §. col. si inter dom. & vass. lis or. & in d. l. properandum, & Spec. in titu. de dele. §. 6. ver. item instantia de instrumen. ædi. §. 10. de accus. ꝟ. 5. & hanc vltimam partem seruamus in Romana Curia, tum quia sumus in Ecclesiastica, & pontificia curia, vbi maxime lex pontificia seruanda est, tum propter ingentem caussarum congeriem, qua iudices plurimum distinentur, cùm denique propter caussas forensium quæ frequentiores sunt in Palatio, qui non nisi serò possunt ex partibus testes adducere, scripturas extrahere, & alias ipsorum caussas instruere. Quod*si caussam succedaneam appellationis respiciamus, iure communi datur annus appellanti ad prosequendam, & finiendam caussam appellationis, & ex caussa biennium; authen. ei qui appellat. C. de temp. app. c. cum sit Romana, de appe. Verùm in palatio apostolico, & Roma. Curia ex caussis propter quas supra diximus principalem caussam in Romana curia etiam in profanis fore perpetuam absq. tali caussa habet appellans biennium, idque absque aliqua iudicis interlocutione, *b* dummodo appellās in primo anno aliquam diligētiam, & actum fecerit in caussa, vltra commissionem caussæ impetratam, Fasto, dubio Rotæ. 37. Vel dicamus quòd in Romana Curia, aliqualis illa diligentia, & processus post commissionem caussæ, habeatur ex stylo, & obseruatione palatii loco caussæ, quæ iure communi ad biennium habendum requiritur, quare nec aliàs post biennium, etiam subsistente caussa, daretur triennium, decis. Cassa. 6. de appell. nume. 8. Sed * alia via succursum est forensibus litigatoribus, qui non valent caussas infra biennium expedire, beneficio Innocen-

nocen. vi. qui sua bulla facultatem concessit Auditoribus
prorogandi fatalia appellationis semel, bis, ter, & quoties arbitrio auditoris videbitur et am absque partis cita
c tione. Cassa. decis. vii. appella. numero. 2. & 8. c Quibus prorogationibus plerunque caussa ad multos annos substi
4 neri solent. Addo* quòd ex stylo, & obseruantia sacri Palatii solent Iudices appellanti à diffinitiua appellationi suæ deferentes, apostolos dare reuerentiales, quibus indicant ob Superioris reuerentiã appellationi deferre, & semper cum termino decem dierum ipsius iudicis,& homi nis ad prosequendam appellationem. Et quia terminus appellationis hominis semper est ad inchoandam prosecutionem, non autem finiendam. Rota vlt. lxv. si appellatus, de appella. in no. Abb. post. alios in ca. persona. 2. colum. ver. 2. casus Francus ibidem colum. 4. sufficit quælibet prosecutio. Rota Fallol. caussa 17. in antiquioribus, de appella. pro aliquali prosecutione diligẽtia seruatũ est alias satis fuisse, ne dum si probetur commissionem caussę fuisse infra terminum cursoribus, & banco suo præsentatam, verum etiam si probetur, quod appellãs in termino adiuisset eum, qui signat commissiones, & ei suam commissionem presentasset. Vnde solemus in curia, vbi instaret lapsus decennii, adire Regentem Cancellariæ, & præsentare sibi commissionem etiam non signatam, & ab ipso in eadem cõmissione habere adnotationem manu sua propria diei præsentationis huiusmodi, quæ præsentatio in termino excusat a desertione, Cassa deci. 4. de appell. vsque ad fi.
d & d hoc quia Rota in dubiis semper inclinat pro non desertione iuxta dictum Paul. de Cast. in l. 1. ff. si quis caut. Cassa. ibidem. Amplius, & alia tempora habemus in pluribus dilationibus diuisa, & variè, quia longiora in dilationibus primę instãtię & breuiora in succedaneis, prout suo loco dicemus, vbi de dilationibus huiusmodi, quas termi-
5 nos vocamus substantiales loquemur. Cæterum,* & alia habemus in palatio dierum, & terminorũ discrimina: dierum aliquibus ius dicitur, videlicet, diebus Lunæ, Mercurii, & Veneris: reliquę iuridicæ nõ sunt. Temporũ aliqua feriarum: feriæ autem duplices, aliæ ad honorem Dei, vel curiæ ornatum, quarum omnes apud certas tabellas ty-

pis

pis impressas legere licebit, quas non recenseo, quod vno nummo possis me ab hoc munere releuare, & a te ipso aspicere. Alias habemus ferias in Palatio ad commodum hominum litigarorum scilicet, ac etiam iudicum, vt interim quiescamus, maxime ob infensos calores, tempore scilicet messis, & ferè semper a decimo Iulii, vsque ad Calendas Octobris, quas ferias indicere solet in Palatio Reuerendissimus pro tempore Vicecancellarius, vel is qui vices eius gerit.

ANNOTATIONES.

SEd iure.) *Perpetuam* iure Pontificio caussæ instantiam esse, nec illam temporariam veluti leges ciuiles dictant, communis est opinio, vt testes sunt Abb in c. venerabilis de iud. Andr. Barb. in cap de caussis, de off deleg. vbi etiam Felin. in prin. Qua de re per Rotam decis. 4: 1 in no & Cassa. dec 5 n. 4 vt lit pend. Et quæ nam ratio sit, à Phil. Franc docemur in ca. super eo. de appell. Quod quidem locum sibi vendicet ne dum in foro ecclesiastico, sed vbique locorum ecclesiæ tamen subditorum & tam in ciuilibus, quàm criminalibus caussis, vt Corneo placuit cons 210. in fin. lib. 4. atque Fel in d c venerabilis, in princ. Nic. Ant. Grauat.*

Dummodo.) *Communiter a Doctoribus concluditur in c. ex ratione de appell & in auth. ei qui offeratur C de temp. appel. non aliter * appellati ad prosequendum appellationē biennium concedi debere, nisi in primo anno diligentiā à se adhibitā fuisse probauerit. Et cum iudex in culpa fuerit, quin caussa finiatur, protestari tunc necesse est, alias negligentia * in iudice nequaquam præsumeretur, vt ab Alex proditum est consi. 64. lib. 1 & cons. 64 lib. 6 atque Afflict. dec. 50 Capic decis. 11. col. fin. tum etiam Felin in cap licet caussam, de probat. Nec semel tātum protestari sufficit, nisi cum nil in caussa aliud remaneat quàm pronunciatum dicere, vt per Parid de synd. in verb. instantia, verb dicit constitutio, in fin Verum teste Gomes, in reg. de anna. poss. quæst. 76 Rota quæ veritati potius, quàm apicibus iuris innititur, determinauit, sufficere loco protestationis impedimentum probare: consulas ergo cum pulchrè loquentem Nic. Ant. Grauatius.*

c Quibus.) *Non ab re est, si in foro ecclesiastico diutius * caussa*
9 *(vt auctor ait) differantur, & si ea de re Ias. conqueratur in l. quoties, num. 4. C. de iudi. post Paul. Castren. in l. ordinarij, C. de rei vend.*

d Et hoc quia.) *Addas Alex. & Ias. in l. 1. n. 6. ff. si quis caut. Fel. in c. significauerunt, colum. 1. de test. Decius in l. quoties nihil, ff. de reg. iur. Ias. in l. ad hæc, nu. 3. C. de iud. & Rom. consil. 501. vt declarationem, col. 2. Quibus & illud affine est, quod*
10 * *in dubio iudex appellationi deferre debet. Archid. in capit. cordi, & c. si à iudice, de appell. in 6. Spe. eodem tit. §. nunc dicamus, versi. 1. & Ias. vbi supra & Dec. consil. 28. & 34. & iterum cons. 49. & in cap. vt debitus, num. 23. de appel. Cum temperamento hoc tamen intelligas, veluti idem Dec. in d. c. vt debitus declarat, nisi essemus in materia, in qua regulariter appellatio non admittatur, nam tunc in dubio regulæ inhærendū erit. Et non iniuria quidem in re ambigua appellationi defe-*
11 *rendum est. Cum* illa dicatur theriaca contra iniustæ sententiæ venenum, teste Curtio, consilio 16. num. 8. atque Purpur. in l. 1. num. 87. C. de pact. Estque defensio, quæ aduersus iudicis iniuriam oppressis datur, l. 1. ff. de appell. cap. ad Romanam 2. q.*
12 *6. itidem * dicendum erit, vt in dubio iudex articulos circa probationem admittere debeat, sic Host. & Imola docent in ca. per tuas. de test. & Paul. Cast. qui in facti specie ita respondisse testatur in l. 1. ff. si quis caut. Simile erit in interrogatorijs ea, vt in dubio recipiantur, secundum Imol. & Abb. in citato cap. per tuas, atque etiam impositionibus prout in articulis, idē Ias. & Curt. esse censuerunt. ille in dict. auth. ad hæc, hic autem in tract. positionum in nono breuiloquio. Nic. Ant. Grauat.*

De caussarum deuolutione ex Prouincijs ad Rom. Curiam. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Actor quando forum rei non sequatur.*
2 *Romana Curia vnicuique proprius est forus.*

2 Caus-

3 *Caussæ maiores, quamuis prouinciales sint, in Romana curia pertractantur, & quæ sint illæ, & num. 9.*
4 *Appellationis forma vt appellatio ipsa ad Rom. Curiam deuoluatur, & nu. 10.*
5 *Citationis defectus sanatur, si ad citati notitiam citationem peruenisse probetur, & nu. 11.*
6 *Mandati procuratorij copia quando est danda.*
8 *Appellatio, si præsente appellato emissa fuerit, vel alias ad eius notitiam venisse probetur, non indiget alia intimatione.*
9 *Appellatio non arctat ad comparendum, quando deserta est.*
12 *Citationis copia, quæ citato dimittitur à citante ipsius impensa dimittenda est.*
13 *Libellus sumptibus actoris edendus.*
14 *Procuratorij copia sumptibus domini danda est.*
15 *Appellationem factam fuisse, denunciari à quocunque potest.*
16 *Appellatio amplius nō dicitur, quæ deserta fuit.*
17 *Sententia nulla est, quæ lata fuit temporibus appellationis elapsis.*
18 *Appellatio quot modis deserta dicatur.*
19 *Appellatione deserta, an nullitas deseratur?*

CAussas adesse in Rom. Cur. plurifariam contingere, & qualis forma sit (pro deuolutione) seruanda. Locus
1 & caussa; iure * enim actor forum rei sequitur l. iuris ordinem, C. de iurisf. om. iud. in l. fi. C. vbi in rem actio. vel si in rem agat, locum vbi res ipsa sita est, vel beneficium, dict. leg. fin. C. vbi in rem actio. cum gloss. & nota.
2 Verumtamen * cum Romana cuique proprius sit forus.

a l.Roma.ad municip.c.vlt. de foro comp. *a* Nonnumquam
contingit,nos à præscripta regula recedere, & prouincia-
3 les caussas in Romana Curia tractari. Quandoque*ex na-
tura caussæ,vtpote,quòd sint de maioribus causis,quæ ad
Petri notionem,& iudicium, & reseruationem antiquo-
rum Patrum spectant,c.maiores, de baptismo, in princi-
pio,cap. debitus,in fin.de appella.c.quamuis electio quod
translationem,de appell.vbi glo.in verbo, reseruata huic
sed.17.dist.quoties,24.quæ.Rota dec.38. fuit dubitatũ de
appel.in no.Quæ autem sint hæ maiores caussæ, tu ipse in
præallegatis locis legere poteris,& præsertim,vbi de fide,
& accessionibus sit controuersia.

Amplius,vbi caussa esset de electione,postulatione pro-
uisione,dignitate,personatus officio,canonicatu,præben-
da,vel alias beneficialis de decimis, matrimonio vsuris,
vel alias spiritualis,quòd in ea animæ periculum versare-
tur.Hæ caussæ, Ad Rom.Cur.per appellationem legitimã
deuolui solent,seruata tamen forma tradita in c.1.de ele-
ctio.in 6.& in clem.caussam,eod.tit.Rot.decis.38.fuit du-
bitatum,de appel.in no.

b *b* Forma*autem deuolutionis est,quod in appellati præ-
4 sentia appellatio ad Sedem emittatur vel absenti seu le-
gitimo eius procuratori personaliter intimetur, si præ-
sens,vel procurator adsit, & commode possint persona-
liter apprehendi.quòd si absit appellatus, nec procurator
appareat domi, si non remota sit, quod si remota resistat
in Cathedrali ciuitatis,& diœcesi,sub qua beneficium de
git,hæc intentio fiat,& nihilominus vtroque casu siue do-
mi siue in cathedrali,fiat quoq. similis intimatio in loco
beneficii,& vbiq.pro legitima intimatione satis erit,si ip-
sa appellatio in loco, alta, & intelligibili voce legetur
c absq. aliqua eius adfixione,*c*& copia detur,si petita fuerit,
d Cassa dec.1.de appel.in prin.*d*Quod si ob appellati poten-
tiam, vel suorum nequeat altero prædictis modis fieri,
tunc in loco aliquo publico, vbi multitudo populi conue
nerit,solenniter hæc intimatio fiet,exemplo edicti publi-
ci, & tunc necessaria erit,nedum lectio ipsius appellatio-
nis,verũ etiam adfixio,ita vt verisimiliter ad notitiam ap-
pellati peruenire possit.Clement.1.de iudic.Rota de do-
lo,&

tio & contumacia, 8. in no. Cassa. decis. de appella. & intimatio aliter facta nulla erit, nec censebitur caussam deuo
e luisse, e nisi probaretur aliàs ad notitiam appellati per-
5 uenisse. Hæc * enim probatio sanaret defectum intimationis, & suppleret defectum deuolutionis, ad text. cum notat. per gloss. & alios in dicta clementin. caussam. de electio. Nec satis esset, si viua voce emitteretur hæc appellatio, sed emittenda est in scriptis, iuxta formam traditam in cap. cordi, de appell. in princ. lib. 6. & docet Archid. & Ioan. Andr. in cap. cupientes, de electio. super verbo appellatio. aliàs enim non deuolueret caussam, Rota decis. 385. si appellaretur. in no. Et intimatio est fienda infra mensem à momento emissæ appellationis, aliàs non deuolueret, nisi forte esset modica mora, tex. enim dicit, post mensem, quantò citius commodè fieri poterit, gloss. ibidem verbo commodè, & verbo tempus. Quæ verba videntur ne dum admittere purgationem modicæ, verum, & maioris moræ, vbi quis fuisset legitime impeditus.

Sed & intimatione huiusmodi præterea ostendi quoque debet, perlegi instrumentum ipsius appellationis
f authenticum & f dimitti copia similiter authentica ipsi appellato petenti, si appellans per seipsum appellauerit
6 ex d. clem. causam, & notatis. Quòd * si non per seipsum, sed per procuratorem suum grauatus appellauerit, tunc
g danda erit appellatio etiam g copia, procuratorii similiter authentica, Rota decisio. 12. nota quòd vbi appellatur, in fin. de appell. in antiq. Fast. caussa 15. & si petenti authenticam simplex daretur copia non alias authentica, non sat legitima esset intimatio, nec deuolutioni satis esset. Rota decis. 168. si in caussa beneficiali. de appell. in no. Expedit autem appellato copiam habere authenticam & publicam ipsius appellationis. Et vbi per procuratorem appellatur, copiam quoque procuratorii, vt, appellante non prosequente, possit ipse appellatus de appellatione docere contra ipsum appellantem, & illam prosequi, vt nos admonet Compilator ille vulgaris Formularii aduocatorum pagina tertia sub rubrica de modo deuoluendi caussam de partibus ad curiam, vbi pleraque ipse ad

materiam adnotat,& ratio potuit esse quia ad docendum de deuolutione caussæ respectu appellationis, satis esset docere de eius appellatione per publica documenta; nec alias ad deuolutionem respectu ipsius appellantis esset necessaria suæ appellationis intimatio quasi appellans de appellatione,ac facto sui satis certus,nec alias certior reddendus sit, argum. clement. 2. li.penult. Rota decis. 384. Fuit dubitatum, vtrum appellans,prope fin.in no. & introducta est mero fauore appellati, vt appellatus certificari possit, an appellatio ipsum arctet, vel non, cui fauori appellatus comparendo renunciari videtur tamquam fauori suo.

Quamobrem poterit appellatus admissa appellatione, non expectata alia intimatione,venire ad curiam,& appellante non comparente per Audientiam contradictarum tanquam contumacem appellationem prosequi, tametsi non intimatam,& imputabit sibi appellans,qui debuit prçuidere istum casum,quòd appellatus potuisset habere notitiam emissæ appellationis,& venisse,vel misisse ad prosequendum illam in Romana Curia in audientia contradictarum, & hoc prænidens venire ad curiam,vel mittere aliquem, qui vigilaret, & custodiret audientiam. Et ratio potest esse, quia appellatio est illa quæ operatur deuolutionem caussæ,vbi sit nota parti, & illa quæ vim habet citationis,& arctat partes ad comparendum,Rota decisio 7.nota quod vbi caussa,de cit.& 106.nota, quod vbi aliquis,de restit.spol.in antiquis, non autem intimatio,
h quæ est ordinata ad notitiam tantum. *h* Vnde* si appella-
7 tio præsente appellato emissa fuerit,vel alias ad eius notitiam venisse probetur, non opus erit alia intimatione,ad nota.in dict.clem.caussam. Rota d. decis. 38. fuit dubitatum,de appell. 49. si fertur sententia. de appell. in no. 10[?] nota,quòd appellatus eodem titulo,in antiquis, Fatt. d.caussa 15.

Generaliter igitur appellatio, seruata forma legitima d.clement. caussam, & capit. statuimus, intimata, caussam, ac secum negotium ipsum principale ad Romanam Curiam deuoluit,d. clement.caussam,cum nota. Rota decisio.139. in caussa beneficiali. de appella. in nota. idque etiam

etiam si sit mala, & minus iusta appellatio. Rota decisio. 704. dic, quòd citatio, de appel. & deuolu. caussæ num. 1. in antiquis, poteritque altera pars ad curiam veniens aliâ etiam absente, & contumace, emissam appellationem in Romana Curia, & in ipsa Audientia contradictarum prosequi, seruatis tamen temporibus, d. cap. statuimus, de electio. in 6. nempe, quod pars quæ prosequi voluerit, inter arripiat intra mensem à die intimationis, & postquam peruenit, ad curiam aliam partem non comparentem per viginti dies expectauerit, & aliàs iuxta nota in dict. clemen-tin. caussam, & in dicto capit. statuimus, cuius. c. statuimus, dispositio sibi locum vendicat, iudicialis siue extra iudicialis sit ipsa appellatio. At c. vt circa, in extra iudiciali tantum, & vtrunque siue à prouisione facta siue fienda appelletur, ex nota vtrobique Archid. præsertim, Rota d. decisio. 37.

Quòd autem supra diximus per appellationem iudicialem extraiudicialemuè legitimè intimatam, & seruata forma Clem. gratiam, principale negotium quoque deuolui, ac in ea in vim dictæ appellationis absque alia citatione procedi posse, intelligas ipsa appellatione adhuc viuente, quę vim habet peremptoriæ citationis, & arctat partes ad comparendum d. dec. 7. nota quod vbi caussa, de cita. & 106. nota, quòd vbi aliquis, de rest. spolia. in anti. Verum* vbi appellatio deserta esset, appellatio quasi desertione extincta non arctaret ad comparendum, neque suum effectum faceret, & licet negotium post desertionem nihilominus remaneat, non posset tamen in eo sine noua citatione procedi. Rota decisio. 114. maior pars dominorum, de apell. in no. & nota, in d. clem. caussam, de elect. Quòd si quis omisso negotio malit super desertione tantum pronunciari, vtique noua opus erit citatione; & distinguemus, aut appellatio fuit commissa infra fatalia, & tunc secus, non enim videretur hoc casu incidēter, sed principaliter agi ad desertionem, Rota dec. 418. si appelletur, de appella. in no.

Tempora iudiciorum varia, & quanta, & qualia in quauis ſpecie,& inſtantia. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Inſtantia cauſſæ,iure Cæſareo in ciuilibus trien- nio finitur, & in criminalibus biennio, at de iure Pontificio perpetua eſt, & nu.6.*

2 *Appellationis proſequendæ tempora, quæ ſint de iure ciuili,& quæ de iure canonico.*

3 *Appellationis proſequendæ tempora, ſiue fatalia prorogantur toties, quoties auditoris arbitrio videbuntur.*

4 *Iudices ſacri palatij appellanti à diffinitiua Apoſtolos reuerentiales dare ſolent, cum termino dierum decem ad proſequendam appellationē.*

5 *Dies quibus ius in palatio dicitur qui ſint.*

7 *Appellantem, vt ei biennium ad proſequendā appellationem cōcedatur, quid probare oporteat.*

8 *Negligentia in iudice non præſumitur, idcirco proteſtari neceſſe eſt.*

9 *Lites diutius in foro eccleſiaſtico ventilantur.*

10 *Appellationi in dubio deferendum eſt, à iudice fallit tamen.*

11 *Appellatio eſt theriaca contra venenum iniuſtæ ſententiæ.*

12 *Articuli probatorij in dubio admittendi ſunt, idem in interrogatorijs, & poſitionibus dicendum.*

Tem-

TEmpus infra quod finiendum est iudicium, si caussam principalem respiciamus, iure ciuili tempora-
1 nea est. Nam* ciuilis caussa fit ad triennium, si verò criminalis ad biennium extendi solet. l. properandum, vbi Bar. & Bald. & alii. C. de iudi. nisi fortè criminalis contra clericum esset. Tunc enim non vltra duos menses iure ciuili extendimus instantiam; auth. vt clerici apud pro,
a episc. in fin. vbi Ang. Sed iure *a* canonico, & pontificiò perpetua est omnis instantia, capi. pen. de iudi. 2. quæstio. 6. anteriorum, *ff* ad hæc, vbi Archid. & Bal. in c. 1. 5, col. si inter dom. & vass. lis or. & in d. l. properandum, & Spec. in titu. de dele. §. 6. ver. item instantia de instrumen. ædi. §. 10. de accus. *ff*. 5. & hanc vltimam partem seruamus in Romana Curia, tum quia sumus in Ecclesiastica, & pontificia curia, vbi maxime lex pontificia seruanda est, tum propter ingentem caussarum congeriem, qua iudices plurimum distinentur, cùm denique propter caussas forensium quæ frequentiores sunt in Palatio, qui non nisi serò possunt ex partibus testes adducere, scripturas ex-
2 trahere, & alias ipsorum caussas instruere. Quod* si caussam succedaneam appellationis respiciamus, iure communi datur annus appellanti ad prosequendam, & finiendam caussam appellationis, & ex caussa bienniuum; authen. ei qui appellat. C. de temp. app. c. cum sit Romana, de appe. Verùm in palatio apostolico, & Roma. Curia ex caussis propter quas supra diximus principalem caussam in Romana curia etiam in profanis fore perpetuam absq. tali caussa habet appellans biennium, idque absque
b aliqua iudicis interlocutione, *b* dummodo appellās in primo anno aliquam diligētiam, & actum fecerit in caussa, vltra commissionem caussæ impetratam, Fasto, dubio Rotæ. 37. Vel dicamus quòd in Romana Curia, aliqualis illa diligentia, & processus post commissionem caussæ, habeatur ex stylo, & obseruatione palatii loco caussæ, quæ iure communi ad biennium habendum requiritur, quare nec aliàs post biennium, etiam subsistente caussa, daretur triennium, decis. Cassa. 6. de appell. nume. 8. Sed
3 * alia via succursum est forensibus litigatoribus, qui non valent caussas infra biennium expedire, beneficio In-

nocen-

nocen. vi. qui sua bulla facultatem concessit Auditoribus prorogandi fatalia appellationis semel, bis, ter, & quoties arbitrio auditoris videbitur etiam absque partis cita
c tione. Cassa. decis. vii. appella. numero. 2. & 8. c Quibus prorogationibus plerunque caussa ad multos annos substi
4 neri solent. Addo* quòd ex stylo, & obseruantia sacri Palatii solent Iudices appellanti à diffinitiua appellationi suæ deferentes, apostolos dare reuerentiales, quibus indicant ob Superioris reuerentiā appellationi deferre, & semper cum termino decem dierum ipsius iudicis, & homi nis ad prosequendam appellationem. Et quia terminus appellationis hominis semper est ad inchoandam prosecutionem, non autem finiendam. Rota vlt. lxv. si appellatus, de appella. in no. Abb. post. alios in ca. persona. 2. colum, ver, 2. casus Francus ibidem colum. 4. sufficit quælibet prosecutio. Rota Fastol. caussa 17. in antiquioribus, de appella. pro aliquali prosecutione diligētia seruatū est alias satis fuisse, ne dum si probetur commissionem caussę fuisse infra terminum cursoribus, & banco suo præsentatam, verum etiam si probetur, quod appellās in termino adiuisset eum, qui signat commissiones, & ei suam commissionem presentasset. Vnde solemus in curia, vbi instaret lapsus decennii, adire Regentem Cancellariæ, & præsentare sibi commissionem etiam non signatam, & ab ipso in eadem cōmissione habere adnotationem manu sua propria diei præsentationis huiusmodi, quæ præsentatio in termino excusat a desertione, Cassa deci. 4. de appell. vsque ad fi.
d & d hoc quia Rota in dubiis semper inclinat pro non desertione iuxta dictum Paul. de Cast. in l. 1. ff. si quis caut. Cassa. ibidem. Amplius, & alia tempora habemus in pluribus dilationibus diuisa, & variè, quia longiora in dilationibus primę instātię & breuiora in succedaneis, prout suo loco dicemus, vbi de dilationibus huiusmodi, quas termi
5 nos vocamus substantiales loquemur. Cæterum,* & alia habemus in palatio dierum, & terminorū discrimina: dierum aliquibus ius dicitur, videlicet, diebus Lunæ, Mercurii, & Veneris: reliquæ iuridicæ nō sunt. Temporū aliqua feriarum: feriæ autem duplices, aliæ ad honorem Dei, vel curiæ ornatum, quarum omnes apud certas tabellas ty-

pis impressas legere licebit, quas non recenseo, quod vno nummo possis me ab hoc munere releuare, & a te ipso aspicere. Alias habemus ferias in Palatio ad commodum hominum litigatorum scilicet, ac etiam iudicum, vt interim quiescamus, maxime ob infensos calores, tempore scilicet messis, & ferè semper a decimo Iulii, vsque ad Calendas Octobris, quas ferias indicere solet in Palatio Reuerendissimus pro tempore Vicecancellarius, vel is qui vices eius gerit.

ANNOTATIONES.

a SEd iure.) *Perpetuam* iure Pontificio caussæ instantiam es-*
6 *se, nec illam temporariam veluti leges ciuiles dictant, communis est opinio, vt testes sunt Abb in c. venerabilis de iud. Andr. Barb. in cap de caussis, de off deleg. vbi etiam Felin. in prin. Qua de re per Rotam decis. 4 : 1 in no & Cassa. dec 5 n. 4 vt lit pend. Et quæ nam ratio sit, à Phil. Franc docemur in ca. super eo. de appell. Quod quidem locum sibi vendicet ne dum in foro ecclesiastico, sed vbique locorum ecclesiæ tamen subditorum & tam in ciuilibus, quàm criminalibus caussis, vt Corneo placuit cons 210 in fin. lib. 4. atque Fel in d c venerabilis, in princ. Nic. Ant. Grauat.*

b Dummodo.) *Communiter a Doctoribus concluditur in c. ex ratione de appell & in auth. ei qui offeratur C de temp. appel.*
7 *non aliter * appellati ad prosequendum appellationē biennium concedi debere, nisi in primo anno diligentiā à se adhibitā fuisse probauerit. Et cum iudex in culpa fuerit, quin caussa finia-*
8 *tur, protestari tunc necesse est, aliàs neglegentia * in iudice nequaquam præsumeretur, vt ab Alex proditum est consi. 64. lib. 1 & cons. 64 lib. 6 atque Afflict. dec. 50 Capic decis. 11. col. fin. tum etiam Felin in cap licet caussam, de probat. Nec semel tātum protestari sufficit, nisi cum nil in caussa aliud remaneat quàm pronunciatum dicere, vt per Parid de synd. in verb. instantia, verb. dicit constitutio, in fin Verum teste Gomes, in reg. de anna. poss. quæst. 76 Rota quæ veritati potius, quàm apicibus iuris innititur, determinauit, sufficere loco protestationis impedimentum probare: consulas ergo cum pulchrè loquentem Nic. Ant. Grauatius.*

H Qui-

c Quibus.) *Non ab re est, si in foro ecclesiastico diutius * caussa*
9 *(vt auctor ait) differantur, & si ea de re Ias. conqueratur in l. quoties, num. 4. C. de iudi. post Paul. Castren. in l. ordinarij, C. de rei vend.*

d Et hoc quia.) *Addas Alex. & Ias. in l. 1. n. 6. ff. si quis caut. Fel. in c. significauerunt, colum. 1. de test. Decius in l. quoties nihil, ff. de reg. iur. Ias. in l. ad hæc, nu. 3. C. de iud. & Rom. consil. 501. vt declarationem, col. 2. Quibus & illud affine est, quod*
10 ** in dubio iudex appellationi deferre debet. Archid. in capit. cordi, & c si à iudice, de appell. in 6. Spe. eodem tit. §. nunc dicamus, versi. 1. & Ias. vbi supra & Dec. consil. 28. & 34. & iterum cons. 49. & in cap. vt debitus, num. 23. de appel. Cum temperamento hoc tamen intelligas, veluti idem Dec. in d c. vt debitus declarat, nisi essemus in materia, in qua regulariter appellatio non admittatur, nam tunc in dubio regulæ inhærendũ erit. Et non iniuria quidem in re ambigua appellationi defe-*
11 *rendum est. Cum* illa dicatur theriaca contra iniustæ sententiæ venenum, teste Curtio, consilio 16. num. 8. atque Purpur. in l. 1. num. 87. C. de pact. Estque defensio, quæ aduersus iudicis iniuriam oppressis datur, l. 1. ff. de appell. cap. ad Romanam 2. q.*
12 *6. itidem * dicendum erit, vt in dubio iudex articulos circa probationem admittere debeat, sic Host. & Imola docent in ca. per tuas. de test. & Paul. Cast. qui in facti specie ita respondisse testatur in l. 1. ff. si quis caut. Simile erit in interrogatorijs ea, vt in dubio recipiantur, secundum Imol. & Abb. in citato cap. per tuas, atque etiam impositionibus prout in articulis, idẽ Ias. & Curt. esse censuerunt. ille in dict. auth. ad hæc, hic autem in tract. positionum in nono breuiloquio. Nic. Ant. Grauat.*

De caussarum deuolutione ex Prouincijs ad Rom. Curiam. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Actor quando forum rei non sequatur.*
2 *Romana Curia vnicuique proprius est forus.*

2 Caus-

3 *Caussæ maiores, quamuis prouinciales sint, in Romana curia pertractantur, & quæ sint illæ, & num. 9.*
4 *Appellationis forma vt appellatio ipsa ad Rom. Curiam deuoluatur, & nu. 10.*
5 *Citationis defectus sanatur, si ad citati notitiam citationem peruenisse probetur, & nu. 11.*
6 *Mandati procuratorij copia quando est danda.*
8 *Appellatio, si præsente appellato emissa fuerit, vel alias ad eius notitiam venisse probetur, non indiget alia intimatione.*
9 *Appellatio non arctat ad comparendum, quando deserta est.*
12 *Citationis copia, quæ citato dimittitur à citante ipsius impensa dimittenda est.*
13 *Libellus sumptibus actoris edendus.*
14 *Procuratorij copia sumptibus domini danda est.*
15 *Appellationem factam fuisse, denunciari à quocunque potest.*
16 *Appellatio amplius nō dicitur, quæ deserta fuit.*
17 *Sententia nulla est, quæ lata fuit temporibus appellationis elapsis.*
18 *Appellatio quot modis deserta dicatur.*
19 *Appellatione deserta, an nullitas deseratur?*

CAussas adesse in Rom. Cur. plurifariam contingere, & qualis forma sit (pro deuolutione) seruanda. Locus
1 & caussa; iure * enim actor forum rei sequitur l. iuris ordinem, C. de iuris. om. iud. in l. fi. C. vbi in rem actio. vel si in rem agat, locum vbi res ipsa sita est, vel beneficium, dict. leg. fin. C. vbi in rem actio. cum gloss. & nota.
2 Verumtamen * cum Romana cuique proprius sit forus.

a l.Roma.ad municip.c.vlt. de foro comp. *a* Nonnumquam contingit,nos à præscripta regula recedere, & prouincia-
3 les caussas in Romana Curia tractari. Quandoque*ex natura caussæ,vtpote,quòd sint de maioribus causis,quæ ad Petri notionem,& iudicium, & reseruationem antiquorum Patrum spectant,c.maiores, de baptismo, in principio,cap. debitus,in fin.de appella.c.quamuis electio quod translationem,de appell.vbi glo.in verbo, reseruata huic sed.17.dist.quoties,24.quæ.Rota dec.38. fuit dubitatũ de appel.in no.Quæ autem sint hæ maiores caussæ, tu ipse in præallegatis locis legere poteris,& præsertim,vbi de fide, & accessionibus sit controuersia.

Amplius,vbi caussa esset de electione,postulatione prouisione,dignitate,personatus officio,canonicatu,præbenda,vel alias beneficialis de decimis, matrimonio vsuris, vel alias spiritualis,quòd in ea animæ periculum versaretur.Hæ caussæ, Ad Rom.Cur.per appellationem legitimã deuolui solent,seruata tamen forma tradita in c.1.de electio.in 6.& in clem.caussam,eod.tit.Rot.decis.38.fuit dubitatum,de appel.in no.

b *b* Forma*autem deuolutionis est,quod in appellati pręsentia appellatio ad Sedem emittatur vel absenti seu le-
4 gitimo eius procuratori personaliter intimetur, si præsens,vel procurator adsit, & commode possint personaliter apprehendi.quòd si absit appellatus, nec procurator appareat domi, si non remota sit, quod si remota resistat in Cathedrali ciuitatis,& diœcesi,sub qua beneficium degit,hæc intentio fiat,& nihilominus vtroque casu siue domi siue in cathedrali,fiat quoq. similis intimatio in loco beneficii,& vbiq.pro legitima intimatione satis erit,si ipsa appellatio in loco, alta, & intelligibili voce legetur
c absq. aliqua eius adfixione,*c*& copia detur,si petita fuerit,
d Cassa dec.1.de appel.in prin.*d*Quod si ob appellati potentiam, vel suorum nequeat altero prædictis modis fieri, tunc in loco aliquo publico, vbi multitudo populi conuenerit,solenniter hæc intimatio fiet,exemplo edicti publici, & tunc necessaria erit,nedum lectio ipsius appellationis,verũ etiam adfixio,ita vt verisimiliter ad notitiam appellati peruenire possit.Clement.1.de iudic.Rota de dolo,&

tio & contumacia, 8. in no. Cassa. decis. de appella. & intimatio aliter facta nulla erit, nec censebitur caussam deuo
e luisse, *e* nisi probaretur aliàs ad notitiam appellati per-
5 uenisse. Hæc * enim probatio sanaret defectum intimationis, & suppleret defectum deuolutionis, ad text. cum notat. per gloss. & alios in dicta clementin. caussam. de electio. Nec satis esset, si viua voce emitteretur hæc appellatio, sed emittenda est in scriptis, iuxta formam traditam in cap. cordi. de appell. in princ. lib. 6. & docet Archid. & Ioan. Andr. in cap. cupientes, de electio. super verbo appellatio. aliàs enim non deuolueret caussam, Rota decis. 385. si appellaretur. in no. Et intimatio est fienda infra mensem à momento emissæ appellationis, aliàs non deuolueret, nisi forte esset modica mora, tex. enim dicit, post mensem, quantò citius commodè fieri poterit, gloss. ibidem verbo commodè, & verbo tempus. Quæ verba videntur ne dum admittere purgationem modicæ, verum, & maioris moræ, vbi quis fuisset legitime impeditus.

Sed & intimatione huiusmodi præterea ostendi quoque debet, perlegi instrumentum ipsius appellationis
f authenticum & *f* dimitti copia similiter authentica ipsi appellato petenti, si appellans per seipsum appellauerit
6 ex d. clem. causam, & notatis. Quòd * si non per seipsum, sed per procuratorem suum grauatus appellauerit, tunc
g danda erit appellatio etiam *g* copia, procuratorii similiter authentica, Rota decisio. 12. nota quòd vbi appellatur, in fin. de appell. in antiq. Fast. caussa 15. & si petenti authēticam simplex daretur copia non alias authentica, non sat legitima esset intimatio, nec deuolutioni satis esset. Rota decis. 168. si in caussa beneficiali. de appell. in no. Expedit autem appellato copiam habere authenticam & publicam ipsius appellationis. Et vbi per procuratorem appellatur, copiam quoque procuratorii, vt, appellante non prosequente, possit ipse appellatus de appellatione docere contra ipsum appellantem, & illam prosequi, vt nos admonet Compilator ille vulgaris Formularii aduocatorum pagina tertia sub rubrica de modo deuoluendi caussam de partibus ad curiam, vbi pleraque ipse ad

materiam adnotat,& ratio potuit esse quia ad docendum de deuolutione caussæ respectu appellationis, satis esset docere de eius appellatione per publica documenta; nec alias ad deuolutionem respectu ipsius appellantis esset necessaria suæ appellationis intimatio quasi appellans de appellatione, ac facto sui satis certus, nec alias certior reddendus sit, argum. clement. 2. li. penult. Rota decis. 384. Fuit dubitatum, vtrum appellans, prope fin. in no. & introducta est mero fauore appellati, vt appellatus certificari possit, an appellatio ipsum arctet, vel non, cui fauori appellatus comparendo renunciari videtur tanquam fauori suo.

Quamobrem poterit appellatus admissa appellatione, non expectata alia intimatione, venire ad curiam,& appellante non comparente per Audientiam contradictarum tanquam contumacem appellationem prosequi, tametsi non intimatam,& imputabit sibi appellans, qui debuit prouidere istum casum, quòd appellatus potuisset habere notitiam emissæ appellationis,& venisse, vel misisse ad prosequendum illam in Romana Curia in audientia contradictarum, & hoc præuidens venire ad curiam, vel mittere aliquem, qui vigilaret, & custodiret audientiam. Et ratio potest esse, quia appellatio est illa quæ operatur deuolutionem caussæ, vbi sit nota parti, & illa quæ vim habet citationis,& arctat partes ad comparendum, Rota decisio 7. nota quod vbi caussa, de cit.& 106. nota, quod vbi aliquis, de restit. spol. in antiquis, non autem intimatio,
h quæ est ordinata ad notitiam tantum. *h* Vnde* si appella-
7 tiò præsente appellato emissa fuerit, vel alias ad eius notitiam venisse probetur, non opus erit alia intimatione, ad nota. in dict. clem. caussam. Rota d. decis. 38. fuit dubitatum, de appell. 49. si fertur sententia. de appell. in no. 10?. nota, quòd appellatus eodem titulo, in antiquis, Fast. d. caussa 15.

Generaliter igitur appellatio, seruata forma legitima d. clement. caussam, & capit. statuimus, intimata, caussam, ac secum negotium ipsum principale ad Romanam Curiam deuoluit, d. clement. caussam, cum nota. Rota decisio. 139. in caussa beneficiali. de appella. in nota. idque

etiam

etiam si sit mala, & minus iusta appellatio. Rota decisio. 704. dic, quòd citatio, de appel. & deuolu. caussæ num. 1. in antiquis, poteritque altera pars ad curiam veniens aliâ etiam absente, & contumace, emissam appellationem in Romana Curia, & in ipsa Audientia contradictarum prosequi, seruatis tamen temporibus, d. cap. statuimus, de electio. in 6. nempe, quod pars quæ prosequi voluerit, inter arripiat intra mensem à die intimationis, & postquam peruenit, ad curiam aliam partem non comparentem per viginti dies expectauerit, & aliàs iuxta nota in dict. clementin. caussam, & in dicto capit. statuimus, cuius. c. statuimus, dispositio sibi locum vendicat, iudicialis siue extra iudicialis sit ipsa appellatio. At c. vt circa, in extra iudiciali tantum, & vtrunque siue à prouisione facta siue fienda appelletur, ex nota vtrobique Archid. præsertim, Rota d. decisio. 37.

Quòd autem supra diximus per appellationem iudicialem extraiudicialemuè legitimè intimatam, & seruata forma Clem. gratiam, principale negotium quoque deuolui, ac in ea in vim dictæ appellationis absque alia citatione procedi posse, intelligas ipsa appellatione adhuc viuente, quę vim habet peremptoriæ citationis, & arctat partes ad comparendum d. dec. 7. nota quod vbi caussa, de cita. & 106. nota, quòd vbi aliquis, de rest. spolia. in an-
i ti. Verum* vbi appellatio deserta esset, appellatio qua-
8 si desertione extincta non arctaret ad comparendum, neque suum effectum faceret, & licet negotium post desertionem nihilominus remaneat, non posset tamen in eo sine noua citatione procedi. Rota decisio. 114. maior pars dominorum, de apell. in no. & nota, in d. clem. caussam, de elect. Quòd si quis omisso negotio malit super desertione tantum pronunciari, vtique noua opus erit citatione; & distinguemus, aut appellatio fuit commissa infra fatalia, & tunc secus, non enim videretur hoc casu incidêter, sed principaliter agi ad desertionem, Rota dec. 418. si appelletur, de appella. in no.

ANNOTATIONES.

a 9 NOnnunquam.) *Prouinciales * caussas, à quibus ad Pontificem prouocatio facta est, ad Romanam Curiam regulariter non deuolui, sed illas in prouincijs cõmittendas esse, Fran. docet in c. sæpe col. 9. vers. secundo quæritur, & in c.* Nicola. *de appell. vbi hanc tradit regulam. Cum onerosum ac durum videatur a proprijs laribus quempiam reuocari, & longius exanilatis laboribus magnisque sumptibus attrahi, vt Rot. etiam voluit dec. 38. fuit dubitatum, in addi. & decis. 385 si appellatur, in fi. in no. Hæc tamen regula plures admittit limitationes præsertim in maioribus arduisq. caussis, & in quibus animæ periculum versatur, qua iure optimo* Pontificibus, *veluti* Petri *successoribus, eorumq. notioni atque iudicio reseruata sunt, idcirco Romana in curia pertractãdæ, vt auctor hic et* Fran. *aliiq. explicant in dictis cap. sæpe, & Nic. Rota dec. 129. in caussa beneficiali, & decis. 1. nu 2. de elect. in no. Aegid. decis. 520. & 629. Dec. in cap. vt debitus, num. 10. de appell. & Vant. in tract. de null. ex def. iurisd ord. nu. 67. cum sequen. vbi ad præcitatam regu. septem tradit limit: quas etiam prosequitur* Petr. *Due. reg. 85. Nic. Ant. Grauatius.*

b 10 Forma) *Vide * infra lib. 4. cap 2. in princ. & formulare, q; vari. commiss. appellant, atque* Formul. *aduocatorum, vtrumq. in princ & iterum in c. 37 ipsius for. aduoc. & Van. de null. sent. ex def. cit. nu. 119. cum sequen ibiq si beneficium absque animarum cura sit, quod nuncius, qui citare vult, diligentiam prius in perquirendo reum adhibere obstringitur, quem si non reperierit, tunc in cathedrali, ciuitate & beneficio citet: secus vero, si beneficium animarum curam habeat, namq. ea non requiritur diligentia* Nicol. *Ant Grauat.*

c Et copia.) *Adde* Specu *in tit de citat. §. iam, ver hoc autem facto, & Ioan Mil. in verb citatio, ver. vlt.*

d Quod si.) *Legas infra lib. 8. cap. 5. in ver. denique dicimus, & quæ ibi adnotauimus.*

e Nisi probetur.) *Huc pertinent dicta per Rom consi. 360 & rursus 410. vt clarior per Rotam decisio 71 si de mandato, in no. Felin in capit cum contingat. num 20 de rescript. & Boer.*
11 *decis. 335. vbi * citationem inualidam siue nullam, postquam*

in aduersarij notitia peruenisse probatum fuerit, eam effici legitimam atq. validam affirmat illumq; adeo afficit, vt comparere teneatur, quod tradiderunt etiam Marsi. in rub. de probat. num. 371. & sing. 259. generalis. in fin. Ruin. consi. 61. in lite. nu. 33. lib. 5. & Gomes. in reg. cancell. de non iudicando iuxta formam supplic. quæst. 16. num 68. Nicol. Ant. Grauatius.

12 Et dimitti copia.) *Citationis * dimissio, id est, ipsius exemplū citandis impensa facienda erit, vt in clem. caussam, de electio. vbi gl. quam sequuntur. Paul. ibi Ioan. Lign. Anch. & Card. in prin. & quæst. 21. & iterum 22. contra Zez. oppositum tenētem. & si ibi Imo. fœdere distinctionis opiniones reconciliare nitatur, qui tamen glossæ inhæret. Et hanc eandē sentētiam affirmarunt. gl. in Clem. 1. in ver. oblatos, vbi Cardi. quæstio. quinta, & Imo. colum. vltima, de appellat. Georg. Nat. in rep. super gloss. in verbo formā de verbor. signifi. & Docto. in auth. offera*

13 *tur. C. de lit. cont. & in cap. 1. de libelli oblat. vbi * & libellus etiam sumptibus actoris traditur. At si nè alleg. Clem. caussam. intelligas si à reo exemplū exhiberi petatur, aliàs tradendum est minimè, si tamen citatio fuerit lecta, vt per Rot. decis. 161. si in caussa, in no. & nūcupatim per Fel. in ca. cum M. Ferrariensis. num. 71. de const. & in cap. cum contingat. col. penul. vers. non obstat. de rescri. & Ripa in l. quod te, nu. 62. ff. si cert. pet. & ad prædicta conferunt, quæ Bart. scribit in l. ita stipulatus in 7. op. x. par. & iterum in 6. quæst. vbi Imol. Alex. & alij ff. de verb. oblig. & sentit. Cassad. decis. 1. de appell. Papaz. expressim in addit. ad Rotæ decis. 5. nu. 16. de rescri. & rursus decis. 22. num. 2. eod. titu. vbi expensis citantis exemplum citationis datur quando quis domi citatur, & ita vsu receptū esse ait quicquid è regione Vital. in d. Clem. caussam voluerit. Ibique etiam nu. 13. comprobat Papaz. quod quādo citatio fuerit lecta sufficit ipsius exemplum tradi etiam simplex nisi illud authēt. cum exhiberi petatur: quæ opinio Rotæ testimonio communiter decis. 26. appell. Nicol. Anton. Grauatius.*

g Copia.] *Procuratorij * exēplum aduersario sumptibus domi-*

14 *ni exhibedū esse, tradidit Bar. in l. prætor. § defendi. ff. quib. ex causs. in poss. eatur. & in l. 1. in fin. C. de procur. cui se subscribunt Luc. à Pen. Iacob. Rebuf. Io. à Plat. in l. vlt. in fin. C. de erog. milit. annonæ lib. 12. & Boer. decis. 303. nu. 5. nec non & Ias. consi. 159. super facto. col. peu. vers. tertio facit. lib. 2.*

Vnde

h Vnde.] *Ad hoc respicit, quod superius dicitur, sub lit. E. suf-*
15 *ficitq; etiam * appellationis denunciationem a quocunque factam fuisse. Bald. consi. 144. alio die, lib. 4. & facit, quod à Rom. proditum est consi. 195. donatio. vers. ad hoc optimè. Nec ad talem scientiam inducendam mādatum requiritur. l. veniunt. §. petitum. ff. de pet. hæred. Rota decis. 27. valet intimatio, in no. & decis. 12. nota quòd vbi in antiq. Fastol. decis. 35. tertio. Aegid. decis. 581. licet & Tiraquel. qui & alia congerit de vtroque retro. §. 36. in Gloss. 2. nu 7. Nicol. Ant. Grauatius.*

i Verùm.] *Illa * quidem non dicitur amplius appellatio, quæ*
16 *fuit deserta, quinimmò, ac si appellatum non fuisset; censetur.*
17 *cap. licet de sent. excom. in 6. Aegid. decis. 207. Vsque adeò * vt si appellationis temporibus elapsis sententia in principali negotio proferatur, ipso iure nullius roboris esset, Anch. consi. 345. Alex. non vno in loco, vt patet consi. 59. lib. 4. consi. 64. & 82. lib. 6. consi. 79. lib. 7. & con. 137. lib. 2. Rota decis. 604. dic quod si appell. in antiq. Afflict. decis. 283. nu. 4. Dec. consi. 34. in fi. & Rebuf. in commen. const. Galliæ in tract. de appell. art.*
18 *5. nu. 12. lib. 3. Et quot* modis appellatio dicatur deserta, & quid sit desertionis effectus vide Gu. d. Pap. consi. 77. & latè Prosp. Carau. super ritu magnæ curiæ vicariæ Neap. 264. nume. 5. & 7. Nec Aegid. citato si aduertatur, contradicit: quia*
19 *in alia facti specie loquitur. Cæterùm appellatione deserta, an nullitas deferatur, vetus est quæstio, vt per Doct. in l. si expressim. de appell. vbi Barto. nullitatem concidere nequaquam censet. Bal. verò in. l. tale pactum. §. qui procurauit. ff. de pact. oppositum tenet. Sed pro opinionū concilatione videas Ioac. Mynsig in sing. obser. in Cēt. 2. obser. 77. vbi distinguit inter nullitatem incidenter propositam, & principaliter in iudicium deductam, vt si appellatio & nullitas simul proponātur, deserta appellatione, nullitas quoque velut accessoria intercidat & ita Baldi opinio procedat, alias secus, iuxta Bart. sententiam. Verū inde non infertur, quod ob id in alio nouoq; iudicio nullitas inter 30. annos principaliter deduci non possit, nam hoc casu prædicta ratio accessorij cessat. vide eo loci Mynsig. & Guid. Pap. consi. 10. & 185. atque Ferrar. in forma appell. ab interloq. verbo, in his scriptis. Nicolaus Antonius Grauatius.*

Appel-

Appellationem extra iudicialem in pluribus à iudiciali distare. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio extraiudicialis fit, caussa adhuc, non cœpta.*
2 *Appellatio extraiudicialis in pluribus à iudiciali differt, & in quibus.*
3 *Appellatione in extraiudiciali, an, & quando caussæ exprimendæ sint.*
4 *Appellatio extraiudicialis in caussa beneficiali vim citationis habet.*

a 1 VErum extraiudicialis * appellatio fit; caussa adhuc non cœpta, vtpote vbi quis à spoliatione, à prouisione, electione, & alias ante inchoatam caussam prouocaret. & est potius quædam prouocatio caussa adhuc non
b cœpta ad illam inchoandam, & *b* in pluribus * differt,
2 etiam iuris dispositione ab ipsa iudiciali. Per eam enim non censetur introducta litis pendentia. Rota. decis. 763. faciendum est, de appel. in antiq. Nec attentata post ipsam sunt nulla, sed veniunt annullanda. Butr. Abb. Franc. in c. consuluit. & c. sæpè, & c. bona, de appellat. Cassa. decis. 1. co. titu. Amplius non poterit hæc appellatio per quemcunque intimari, prout iudicialis, iuxta Rotam decis. 127. valet intimatio. de appel. in antiq. sed erit appellatio per procuratorem intimanda. Rota. decis. 12. no. quod vbi appellatur, de appel. in antiq. Minus appellans extra iudicium poterit dare obiectus cōtra personam prouisi seu formam prouisionis eiusdem, nisi iuxta c. vt circa, de electio. in 6. & distinctiones traditas per Rotam decis 267. si possessor. de appe. in no. 269. nota quod vbi aliquis, de appell. in not. Fastoli caussa 7. dub. 14. die veneris. Nēpe aut quis appellat propter ius suum, aut

aut propter non ius partis illud impugnando, & vbi propter non ius partis, aut expressit in appellatione & cum iuramento quòd credat obiectus veros, aut non, tu eò recurras ad remissiones vtrobique notatas, vbi tamen non expressisset appellans obiectus adhuc certis casibus audiretur volens obijcere, vtpote si vel denuo emergeret obiectus, vel de iam exortis nuper vel notitia, vel probatio su perueniret, & tunc quoque non nisi cum iuramento, quòd vel de nouo emersissent, vel quòd eorum nuper superueniret notitia, vel probatio iuxta casus contingentiam, ex nota. in d.c. vt circa, de electio. decil. 269. nota, quòd vbi aliquis, in ant. & aliis locis superius allegatis. Cæterùm sunt & aliæ inter vtranque appellationem differentiæ ferè 17. quas poteris cum libuerit legere apud Abb. in c. Romana. de appel. c. dilecto. de excep. pen. col. c. cum I & A. de re iud. colum. 3. c. bone de appell.

ANNOTATIONES.

a Verùm.] *Francum legas in ca. bonæ. de appell. & in ca. cū*
3 *sit. eo. tit. Verumenimuero* in hac extraiudiciali appellatione facienda caussas exprimere necessum erit, quando iudici tamen fit. secus vero si aduersario, veluti idem Fran. post Abb. in c. consuluit. 2. col. item. 2. eo. tit. scriptum reliquit, & in d. c. bona col. 6. vers. permitte. estq; communis opinio teste Abb. in c. tum sit Romana, nu. 10. eo. tit. Cæterùm ipsius inter appellationis iudicialis effectus illum memoria tenus habere iniucūdum non erit, quem eleganter eo loci Abb. tradit, & mirum in modum Maran. extollit in proxi. in 6. par. vers. Appell. n. 258.*
4 *scilicet, quòd * in caußa beneficiali appellatio extraiudicialis vim citationis habet, adeò quòd appellatus, corā iudice ad quē alia absq; citatione comparere tenetur, alias in eius contumacia procedi potest, & nō pauci certè sunt, qui hac in re decipiūtur, putantes citari debuiße: ideoq; in iudicio sui copiam facere minimè curantes, sicq; cùm lis absque contradictore agitetur facilè appellator poterit obtinere. & hoc pluries in Romana Curia decisum vidisse Maran. testatur.*

b Et in pluribus differt.] *Vide Dec. in cap. bona, de appell. vbi*
5 ** duodecim tradit differentias inter iudicialem appellationem & extraiudicialem. Quarū illam præmaximè adnotabis, quòd innouata post iudicialem appellationem omnia sunt reuocanda*

post

post verò extraiudicialem, ea solùm, quæ contra appellationem sunt, ita Dec. præcitato cap. benæ. nu. 18. qui hanc esse communem opinionem testatur. Nicol. Anto. Grauatius.

Tertia deuolutio per accidens extra formam iuris & clem. caussam. Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Clem. caussam. de elect. nõnullis modis limitatur.*

2 *Dilatio à iudice siue a parte data vim peremptoriæ citationis habet.*

SEd, & extra formam dictæ clem. caussam. de electio. quandoq. caussæ sunt in curia per accidens vtpote per appellationem à diffinitiua, vel interlocutoria, contin-
1 git autem altero ex duobus modis, & erunt* limitationes ad materiam. d. clem. caussam, nẽpe, vel quod iudex appellationi deferat, vel pars appellata, ex c. sæpè. de appel. Rota decis. 38. fuit dubitatum. de appel. in no. Et tunc licet terminus, præfigatur ab homine, non est ipse termi-
2 nus, qui deuoluat causam, sed * delatio ipsa iudicis siue partis. & termini præfixio vim habet peremptoriæ citationis, vtrobique notatur. dd. clem. sæpe de foro compe. & decis. 38. Et omni casu emissæ appellationis huiusmodi tam iudicialis, quàm extraiudicialis iuxta vel extra formam. d. clem. caussam, admittentur omnes exceptiones, & excusationes contra similes appellationes, & eorum intimationes, quæ alias admitterentur contra citationem, & eius exequutionem d. clem. sæpe cum nota.

Quarta, & vltima deuolutio ex Põt. decreto, & speciali eius rescripto, ac aliqua de stylo signaturæ iustitiæ, non iniucunda. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiales caussæ super articulo deuolutionis nõ desiderãt iudicis interlocutionẽ; profanæ vero sic.*

Praxis

2 *Praxis ad effugiendum necessitatem interloquutionis super deuolutione, tam in beneficialibus quam profanis.*

3 *Rescriptum aduocatorium vitio subreptionis redditur ipso iure nullum, & nu. 14.*

4 *Metus iuramento probatur, vbi perborrescentia narretur.*

5 *Lite pendente aduocatur caussa per principem.*

6 *Princeps non præsumitur caussam aduocare, vbi ipsius caussæ status narratus nõ fuisset. & n. 17*

7 *Praxis ad fugiendam narrationem status caussæ in petitione aduocationis caußæ.*

8 *Clausula, statum & merita caussæ, & caussarum pro expreßsis babentes.*

9 *Caussa instructa quando dicatur.*

10 *Caussæ, quæ in Rom. Cur. aduocantur.*

11 *Clausulæ, vna cũ toto negotio principali, cũ suis incidentibus, emergentibus &c. quid operẽtur.*

12 *Caussa semel commißa in curia nõ extrahitur.*

13 *Pupilli, viduæ, cæteræque miserabiles personæ ab inferiore ad maiorem iudicem caussas trahere possunt, si iurant aduersariorum potentiam perborrescere.*

15 *Rescripta quot modis impugnentur.*

16 *Caussæ status principi narrandus est.*

17 *Princeps, vbi de negotio certior factus non fuit, non obstantibus quibuscunque clausulis præiudicium inferre non præsumitur.*

18 *Princeps cognoscẽdo causã ad se aduocare videtur.*

19 *Iudex delegatus rescripti formam excedere non debet, fallit tamen.*

20 Iu-

20 *Iudex delegatus si delinquit in territorio iudicis ordinarij ab ipso puniri potest.*

CAeterum, & extra viam appellationis, per specialem commissionem Papæ contingit caussas in Romana curia esse, quæ commissiones caussarum in beneficialibus generaliter dantur, & per eas committuntur caussæ, vt plurimum Auditoribus sacri palatii, idque passim, si caussa adhuc cœpta non sit, neque pendeat in partibus: caussæ enim beneficiales sui natura cognoscendæ atque tractandæ sunt in curia. Rota decis. 167. si possessor, de
1 appell. in no. Quare * nec aliàs desiderant iudicis interloquutionem super articulo deuolutionis, prout profana, in qua si talis interloquutio omittatur, processus redditur nullus. Rota decis. 736. de sententia, & re iud. in an.
2 Ideo * ad diffugiendam necessitatem dictæ interloquutionis in profanis, & in beneficialibus quoque, vt euitent periculum omissionis formæ d. clem. caussam, inoleuit practica, qua procuratores solēt in derogatoriis clausulis ipsius commissionis adiicere clausulam, non obstante quod caussa non sit legitimè ad curiam deuoluta, quodq. non esset in ea de sui natura, vel aliàs, de iuris necessitate tractanda.

Quòd si caussa sit in partibus iam cœpta, & hodie ex communi stylo si caussa beneficialis sit, dātur commissio-
a nes aduocatoriæ, *a* vbi qui narret perhorrescentiam, vel aliàs non speret in partib. iustitiæ complementum consequi. Staph. char. 159. & 172. Et in huiusmodi commissionibus aduocatoriis solent cauti procuratores breuibus age-
b re *b* propter subreptionis periculum, quæ * rescriptum
3 aduocatorium reddit ipso iure nullum, ita vt nullam tribuat iurisdictionem absque aliqua exceptionis ope. Cassa
4 decis. 1. de rescript. Et vbi * narretur perhorrescentia, potest is, qui narrat in quacūque iudicii parte, ac etiam post sententiā in secunda instātia iurare, & acta, quæ præcesserūt, subsistūt, ex indulto Inn. 6. in extrauagāti sua de facult. Audito. Rotæ, & in eo capite, in quo iuratū fuerit quicquid sit iurātis cōsciētię relinquem. Rota dec. 42. si impetratur. de rescri. & commissio. in no. neq. audiretur altera

pars

pars si vellet de contrario docere. Rota decis. 79. nota
5 quod vbi qui impetrat. de rescript. in antiq. Nec* alias requiritur quod in cõmissionibus aduocatoriis huiusmodi exprese dicatur de aduocatione, sed satis est narrare litis pendentiam coram alio iudice, quo casu si Pontifex super tali narratione rescribat, & caussam alteri committat, illam aduocasse censetur. Rota decis. 67. si petatur. de rescrip. in no. Staph. char. 172. suo eodem libello, & ratio potest esse, quia satis constat de mente committentis alteri caussam, quæ narratur alibi pendere, quod voluerit eam à priori iudice aduocare, ne continentiæ caussæ diuiderẽtur, contingeretq. multiplicatio vtrobiq. processuum, c.
c pastoralis. c. cõtingat. cũ nota. vtrobiq. de rescrip. e Quod
6 tamen perpetuum non est, sed dũtaxat vbi * Principi narratus fuisset status caussæ, & processus, non enim alias præsumemus voluisse caussã aduocare. c. caussam. de offi. deleg. c. inter monasterium. de re iudi. Amplius nedũ caussa non censeretur aduocata, sed rescriptum, & omnia inde sequutã coram nouo iudice essent ipso iure nulla. Quare
7 *mos, & praxis inoleuit, qua cauti caussarũ Patroni in precibus petunt, vt caussa cõmittatur in statu, & terminis in quibus reperitur, qua defenditur commissio, ex quo iudex stantibus illis verbis, non poterit in caussa procedere, nisi per trãsportationem actorum certificet se de statu in quo caussa reperitur, & in quo reassumere eam possit, quare perinde videtur, ac si processus, & status caussæ fuisset narratus, & expressus. l. nominatim. de cond. & demon. Rota. 387. nota quod licet caussa committatur. de commissio. in antiq.

Quæ tamen clausula adhuc satis nõ erat, vbi essemus in commissione aduocatoria in totũ, Rota decis. 214. si caussa committatur in statu, in quo erat de rescri. ad lit. in no. Quamobrem alia inoleuit practica ad fugiendam huius narrationis necessitatem, vt in calce commissionis adda-
8 mus clausulam, *Statum, & merita caussæ, & caussarũ huiusmodi pro expressis habentes, super qua si Pont. de aduocatione rescribat, videtur nihilominus ex certa scientia rescribere, Butr. con. 1. Cassa. decis. 10. in regula de triennali; & cum simili clausula defendimus commissionẽ

etiam

etiam si caussam in totum a priori iudice auocaret. Rota d.dec.214.in no. Generaliter tamē Pont. & Signatura sua consueuit in similibus commissionibus aduocatoriis addere clausulam, Dummodo caussa non sit instructa. Dicimus
9 * autem caussam instructam, vbi pro altera parte pronunciari posset, & pro illa essent probationes factæ. cap. pastoralis, de caus. poss. & proprie. & quidem ambiguus esset status caussæ, si de hoc quęstio contingeret, & dissolutio plurimum a iudicis arbitrio penderet. Quare inoleuit practica ad euitandam ambiguitatem huiusmodi, ac etiam vt aduocatio facilior reddatur, qua in corpore signatorem præuenimus, & loco dictæ clausulæ dicimus, Coram priore iudice ad nonnullos actus processum, citra tamen caussæ cōclusionem, cuius clausulæ vtilitas esset, quòd per commissionem suam, caussam etiam instructam aduocaret, & certiorem ac vlteriorem exprimit caussæ statum: conclusio enim expresse fieri solet, & sequitur probationes vtrinque factas, & per eam vlteriori probationi renunciamus, ad c. cum dilectus, extra de fide instru. cap. 2 de resti. in integ. lib. 6. & clem. sæpe, de re iud. tradit Staph. de lit. gratiæ, & iustitiæ, char. 161. Veruntamen vidi fere passim posteriorum clausulam veluti captiosam a Signatoribus deleri, & priorem, Dummodo scilicet caussa instructa nō sit, in eius locum surrogari.

Verum faciliorem semper in aduocatione caussarum se reddit Signatura, vbi caussa, quam nitimur ad curiam aduocare, aliquo modo ab aliqua in curia existente dependeat, emergat, vel aliud secum commune habeat: quare solent caussarum patroni, vbi possint in ipsis aduocatoriis commissionibus aliquam dependentiam adfectare. & compertam narrare.

Sed, & quæ de Signatura in caussis beneficialibus supra diximus, certis tamen legibus in profanis quoq; vsu recepta sūt, & certis casibus similiter profanas caussas in curia cōmittit, si cœpta nō sint in partibus, & cœptas quandoq. etiam aduocat, quas hic obiter attingemus, vtpote.
10 Si * partes consentiant. Aegi. decis. 21. de foro compe. vel si dissentiant, sint tamen præsentes in curia quo casu committit signatura caussam in curia, etiam si laici essent

ex quibusuis partibus. Rota decis. 95. Dominus Vrbanus de commissio. in antiq.

Vel caussa sit inter subditos Rom. Ecclesiæ vel ardua, vel altera pars, quæ instat perhorrescat potentiam aduersarii in partibus.

Sed, & extra subditos vbi clerici conquerantur de laicis & sæculares iudices in ministranda eius iustitia difficiles, vel caussa sit Card. qui pro commissione instet.

Vel si viduarum pauperum, ac miserabilium personarũ similes enim personæ sub protectione Ecclesię degunt, & dantur commissiones in eorum profanis caussis, etiam si esset de re feudali, de quo coram domino Feudi ex natura rei agendum esset.

Solemus autem in aduocationibus plurimum affectare appellationem ab aliqua iudicis de partib. interloquutione, vtpote, dum iudex se competenté pronunciaret, iuxta glos. in auth. exhibita. C. ne filius pro patre, vt sumpta huius appellationis occasione vnà cum articulo grauaminis caussam quoq. negotii principalis à priore iudice reuocemus. Quare inoleuit mos precũ, vt in cõmissione post illa verba, caussá, & caussas appellationis, & appellationũ ad-
11 damus clausulá, *Vnà cũ toto negocio principali, idq. ne cõtinẽtiæ caussarũ diuiderẽtur. l. nulli. C. de iudic. c. 1. de sequestra. poss. Staph. de literis gratię, & iustitię char. 161. Amplius dixerim vbi in commissione non à supplice nec à Signatore adiecta esset hæc clausula, sed tantum daretur de commissione appellationis, etiam à grauamine iudiciali vel extraiudiciali, censeri nihilominus datum de aduocatione negotii principalis, si maximè in commissione adessent solitæ clausulæ, Vna cum suis incidentibus, depẽdentibus, emergentibus, annexis, & connexis. Aegid. decis. 619. de rescrip.

Nunquam tamen per similes commissiones caussæ habentes clausulam, vna cum toto negotio principali, censebitur aduocatum ipsum negotium principale, & iudici grauaminis commissum, nisi in euentum iustificati grauaminis, & iustę appellationis a prioris Iudicis interloquutione. Aeg. concl. 319. si auditorii. & alia sequenti, Rota decis. 11. fuit dubitatũ, de appel. in no. Nec propterea di-

xero

xero superflua ea verba, Vnà cum toto negotio principali, quasi de iure inesset, quòd iudex appellationis futurus esset totius caussæ in euentum iustificati grauaminis. c. vt debitus. de appell. Aeg. enim vbi supra respondet. cap. vt debitus in iudice appellationis ordinario tãtum loqui, secus *d* autem est in delegato, qui formam sui rescripti excedere nequit, & nisi adderetur ea clausula, Vnà cum toto negotio principali, non posset nisi de ipso grauamine cognoscere, possentq; litigatores si vellent ad priorem iudicem redire. Aegid. d. conclu. 319. Quamobrem vsu receptum est in Romana Curia, vt quando commissioni adiectæ esset præcedens clausula, Vna cum toto negotio principali, etiam non iustificato grauamine, & postquam iudex grauaminis pronũciasset malè appellatum, caussam nihilominus & negotium principale non reuertatur ad priorẽ iudicem, sed remaneat in Cu. Fel. in c. caussam quæ, de re. scri. Aeg. concl. 48. processus de iudiciis, & ratio potest

12 esse, quia ex antiqua obseruantia caussa * semel commissa in curia non extrahitur nisi cum maxima difficultate. Rota dec. 321. si appellatus. de appellatio. in no. & nisi ex potenti caussa potius facti quam iuris, vtpote, si ei qui causã curauit committi in curia iuberent domini eius temporales, vt solent Veneti, vt à prosequutione curiali desisteret, sed in partibus ageret. Simili enim casu consueuit signatura caussam remittere, prout asserit Staph. obtinuisse suo libello de literis gratiæ, & iustitiæ char. 171. ea, vt opinor ratione. vt caussa quę de facto ex Romana curia erat omnino reuocanda pro tuenda sedis iurisdictione, videatur potius ex decreto signaturæ remissa quã de facto reuocata, vel forsan verius, & Ponti. malitiæ dominorum temporalium occurrat, & quasi de peccato ipsorum diminuens velit. Ideo suo consensu effici, resque in malum non trãseat exemplum, quandoquidem solet apud Ecclesiam peccatum ratione exempli grauius esse.

ANNOTATIONES.

a
1 VBi quis.) *Viduæ, *pupilli, cæteraq. miserabiles personæ, si aduersariorum potentiam se perhorrescere iurant,*

eorũ causse ab inferiore ad maius tribunal. adducantur l vna ibique Doct C. quádo Imper int pupil & vid. & ha betur late per Aff. et in const reg. Nap. Statuimus. 2. Feder. Senen. con. 150. Responde pater. Gemin in c statuimus. §. cum vero, num. 7. de rescri. in 6 Aegid decis 45 Fel. in cap accedens 2. nu 17. vt lit non contest. Couarru. lib pract. quaest ea 6 & 7. vbi hac de re locupletissimè, & per Papaz. in addit ad Rota decis. 3. de rescrip vbi post Aegid ait, quod contra perhorrescentiae iuramentum probatio in contrarium admittitur, cùm tale iusiurandum praesumptionem iuris & de iure nequaquam operetur. Nicolaus Antonius Granatius.

b Propter subrep.] Rescripta* per subreptionem impetrata,
14 necnon ab eis omnia subsequuta ipso iure nulla esse testatu reliquit Oldr. cons. 257. factum tale est dominus N. cui Feli. astipulatur in ca. ad audientiam 2. nu. 22. de rescrip. & est communis opinio teste Bern Diaz. in reg. 445. ex Inn. & caeteris in d. c. ad audientiam, quam trifariam amplia, & bifariam limita vt ibi per Polin. Quae quidem subreptio ipso facto gratiã quoque vitiat, cap. constitutum, ibi, irritum decernatis, eod titu & cap si motu proprio, ibi, vires nolumus obtinere, de praeb in 6. quod comprobant Card. consi 69. Rom consil. 306. Dec. in cap. constitutus, in princip de rescript. notant Doct in ca. super literis eo. & Calc. con. 78. colum vltim & Ias. in l & si legibus num 1. C. si contra ius vel vtil. publ. Sic etiam & obreptio, quę nimmò ea magis rescriptum vitiat, vt per Butr. in c. ex parte, de capel. monach. Gozad. consi 2. numero 25. & Paris. consi. 1.
15 n. 71. lib. 1. Caeterum* si tu cumulatè quot modis contra rescripta de subreptione atque obreptione excipi possit, legere cupis, Host. consulas in Summa tit de rescrip nu 30. vbi vnum supra centum enumerat modos. Verùm animaduertendum erit, quod non sufficit de subreptione solùm excipere, sed requiritur quoq; nedũ ab expressa, sed à tacita reiectione appellare, cùm expresse, aut tacitè reijci contingat, qua stante appellatione processus nullius redderetur roboris, alias minimè, vt est Doctorum receptior opinio, quicquid nõnulli è regione dixerint, de qua meminerunt Abb. in ca. caeterum. num. 9 eod. titu. & Fel. in ca. subor ta. nu. 4. de re iu. Nam simplex protestatio ad reddendum processum nullum haud quaquam sufficit, veluti idem Abb. in c. cũ olim. 3. not. de off. deleg. & ca. ex parte. 2. colum. 1. de appell. &

Feli.

Fel. in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ. col. 2. versic. nec excusatur. de consti. Nicolaus Antonius Grauatius.

c Quod tamen] Et adeò verum est, quod * principi caussæ status narrari debet, ut locum etiā sibi vendicet, si in rescripto essent clausulæ motu proprio, ex certa scientia, de plenitudine potestatis & clausula non obstātibus, ut præclare per Cur. consi. 49. col. 22. versic. decimotertio. Dec. cons. 576. in fi. Gozad. cons. 5. nume. 15. & Rot. decis. 230. Papæ confirmando, in no. Nam.

17 * princeps, vbi negotij ac caussæ certior factus nō fuerit, dictis non obstantibus clausulis præiudicium inferre voluisse nunquā præsumitur, sed rescriptū subreptitiè impetratum fuisse intelligitur, quemadmodum citatæ cōcludūt auctoritates & traditur per Alex. consi. 125. in fin. lib. 2. Corn. consi. 189. colu. 3. lib. 4. Bal. in l. si col. 2. C. sent. rescin. non pos. Dec. in cap. de confirmationibus. nu. 10. de confirm. vtili vel inutili. Suares alleg. 12. nu. 39. cum seq. cum tales clausulæ in his, quæ in facto consistūt, nihil operentur, de quibus principem notitiam habere non præsumitur. Confirmatur hoc ex his, quæ à Ias. scribuntur in l. si quisquam. ff. si quis caut. & Gozad. consi. 62. nu. 17. & d. consi. 5. nu. 8. 9. & 16. Vnde à Principe vt caussa ipsa aduocata intelligatur, ipsius narrādus est status, aliàs illā aduocare voluis-

18 se nequaquam est præsumendum. Verùm * Princeps caussam cognoscere incipiēs ad se eam aduocare videtur, teste Innoc. in ca. cum. M. Fer. vbi Dec. nu. 36. in secunda conclusione de constit. idem. Dec. consi. 137. & Calder. consi. 7. tit. de præben. per cap. v. nostrum, de appell. & est cōmunis opinio vt Ripa scribit in d. c. cum M. Fer. num. 197. idcirco attentata deinde coram inferiore reuocantur, vt Inno. & Dec. vbi supra explicant. Nec non & Ripa, nu. 96. vbi extendit etiam si inferior ipse aduocationem ignorasset & hanc esse communem sententiam ait. Quā tamen cum temperamēto intelligendam docet si motu proprio à Pontifice ea fieret aduocatio secus si ad partis petitionem. & sic frequentiore calculo à Doctoribus receptum esse testatur. Et dixit Aegid. decis. 139. Caussam esse deuolutam procedendo ad vlteriora sic ut eam iudex reassumere videatur. Immo per solam commissionis præsentationem alia absque citatione censetur deuoluta, vt ab eodem Aegidio docemur decis. 507. Nicolaus Antonius Grauatius.

d Secus autem] Clarū est quod * si rescripti formam iudex delegatus

legatus excedat, gesta per eum nullum pondus habent. c. cũ dilecta, vbi Doct. de rescrip. conferunt scripta per Rotam dec. 648 dic quòd si, in antiq. Guid. Pap. decis. 70. Afs. ct. decis. 355. & Dec. consil. 681. col. fin. limita tamen hoc, vt per Felin. in d. ca. cum dilecta, & ca. cum ol m. de offi. deleg. nisi litigatores in his quæ eorum fauorem concernunt, non contradicerent. Nam tunc mandati formam transgredi posse Felin. comprobat cautũ erit
20 *igitur dissentire, atque protestari. Quem* quidem delegatum iniuria procedentem siue delinquentẽ iudex ordinarius in suo territorio punire iure poterit, etiam si principis esset delegatus vt Aufre. autumat in accessionibus ad decis. Thol. 422. & Boer. decis. 9. num. 5. Sed huic opinioni obesse videtur, quod a Bart. Baldoq. proditum est in l. vlt. ff de i er. diuis. quòd diuisa iurisdictionis administratione, vnus alterum delinquentem punire nequaquam potest. & est communis opinio, teste Felino in cap. prudentiam nu. 4. de offi. deleg. quicquid dixerit aliter sentiens Rota decis. 153. nunquid si duo. in no. Confert & Cald. dictum in ca. 1. de rap. vbi Archiepiscopus delinquens in episcopi diœcesi non efficitur episcopi subditus, vt ab eo pœnâ affici valeat. Nic. Anton. Grauatius.*

Appellationem ab interlocutoria in pluribus distare ab appellatione à diffinitiua. Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio generalis à quibuscunque grauaminibus non valet.*

2 *Clausula gener. & relatiua ad oĩa grauamina ex actis caussæ colligibilia, non est a lege recepta.*

3 *Appellationis in libello ab interlocutoria, caussæ grauaminum exprimendæ sunt, alias nulla esset appellatio. fallit tamen & n. 9.*

4 *Iudex suam interloquutoriam reuocare potest, ampli 1, & nu. 10.*

5 *Appellatur ab interloquutoria iure Pontificio, secus vero Cæsareo. fallit tamen.*

Appel-

6 *Appellatio ab interloquutoria in quibus casibus admittatur.*

7 *Appellans à simplici interloquutoria, an de nullitate agere possit.*

8 *Appellatio ab interloquutoria ex primis actis, nõ autem ex nouis iustificatur. fallit tamen.*

11 *Iudex sententiam diffinitiuam reuocare non potest, nisi statim.*

12 *Iudex suã sentẽtiã in accessorijs supplere potest.*

a GEneraliter *a* verò in hac specie appellationis a grauamine seu interloquutoria ante diffinitiuam ad-
b monendi sumus, caussa beneficialis sit siue profana, *b* quòd
1 * generalis appellatio à quibuscunque grauaminibus non releuat, & super ea non audiretur appellans, nec signatura rescriberet, quasi appellatio sit nimis generalis, & incerta, quæ à lege improbari solet. c. ad hos. & cap. fin. de rescript. ca. 1. & 2. de libell. oblat. cap. 1. & cap. consuluit, decis. 8. de appell. ab interloquutoria in no. Et
2 licet * semper appellans a certo grauamine soleat. in libello appellationis suæ addere clausulam generalem, & a quibuscunque grauaminibus exactis, & processu caussæ colligibilibus, non tamen auditur nisi super expresso grauamine; & licet alia videantur expressa saltim per rela-
c tionem ad acta. *c* Hæc tamen relatiua expresio non est a lege recepta, vt quandoque sit litium finis, & ne vagemur in incertum, c. cordi. de appel. Rota Fastoli caussa 22. Immo si plura grauamina exprimeret appellans suo appellationis libello, non cõsueuit Signatura nisi super vno rescribere, quod maluerit appellãs, sibi ab aliis deligere, Rota ad dictam decis. 7. in no. Ioan. And. in cap. caussam,
3 de appell. Amplius. * & caussa quoque grauaminis in ipso appellationis libello exprimenda est, alias appellatio nullius esset momenti. Clem. appellanti, & de appel. Rota dec. 748. not. quòd si principalis, in antiquis.
d Quæ *d* tamen necessitas expressionis caussæ, non est

perpetuo recepta. Finge quòd iniquitas interloquutoriæ absq. vlla facti probatione ex sola iuris allegatione osten di possit, non erit enim hæc expressio caussæ necessaria, quasi ex tenore sententiæ iniquitas deprehendi possit, ad not in Clem.pastor de re iud.Collector nouarũ decisionũ 7.in no.Rursus fingere iniquitatem interloquutoriæ ex ip sis actis deprehendi posse, & idem quod in superiori casu diximus, vbi a certo, & specialiter nominato grauamine appellatum esset. Rot. d.dec.7. ibi,dominus verò Aegid.
e distinguebat, Collector ibid.2.addi.in fin. *e* Addo * quòd
4 poterit iudex,qui fuit interloquutus suam sententiam reuocare,ff.ne ius fiat ei,l.1.§.hæc verba,l.quod iussit,ff.de re iud.c.cum cessante.de appell.

Cæterum sunt,& alia inter ipsam diffinitiuã,& interloquutoriam discrimina,quæ legere licebit apud Doctores in c.sæpè,de appell.& in c.cordi.eod.tit.lib.6.

ANNOTATIONES.

a
6 GEneraliter.*)Licet*regula sit,quod iure cæsareo,ab interloquutoria non appelletur; vt Bart.adnotat.in l.penul. C. quor.appell.non recip.& in l.2.& 3.ff.de appell.recip.attamẽ secus est de iure Pontificio,ca.vt debitus. ibiq post alios Dec. in 4.not.& idem in cap.super eo.2. in 1. item no. de appell. Ang. consi.107.& 115.& Guid.Pap.decis.436.nu.72. & 85. Quæ quidem reg. de iure etiam ciuili semper perpetua nõ est,veluti idem Guid.Pap.commemorat dec.10.& 75.præsertim,cum appellatur à carcere vel tortura,namq.ob irreparabile grauamẽ appellatio admittitur,d.l.2 ff.de appell.recip. tradunt Doct. in l.quod iussit,ff. de re iud. item quando interloquutoria negotij substantiam tangit,vtputa,si quis minor,aut maior pronuncietur,aut prodigus aliàsue inhabilis.l.intra vtilem ff de minor. Scrib.in l.is,qui,ff. de verborum obligat. Item admittitur appellatio, quando interloquutoria lata est, super legitimatione personæ Bald in marg.in v.r Appellatio q.8. Rursus quando iudex pronunciat probationes aut testes admittendos, vel non esse:Corn.consi.35.n.1.lib.1 Item,quando interloquutoria exequutionem meretur, veluti si partes ad arbitros eligendum cogerentur,Barbat.consi. 305. illud in medio colum. penultimæ*

libro

libro tertio. Similiter quando quis se iudicem competentem, aut incompetentem pronunciat, capitu. significantibus, de offic. deleg. Abb. in ca super eo 2, in 1. not. de appell. & Salic. in l. pen. C. quor. appell. recip. Guid. Pap d. decis. 10. Ioach. Mynsing. in suis singu. obserua. in Cent. 3. obser. 35. & Ias. in d. l. quod iussit, num. 25. & 26. vbi hanc communem esse opinionem, ait quã tamen limitat locum sibi vendicare in iudice delegato, secus autẽ in ordinario, cui hanc interloquutoriam reuocare permittitur, auctoritate Bald. in l. si praeses. in 1. op. C. quomodo & quando iud. verũ quia in ancipiti versatur haec limitatio, Felin. legas in d. ca. significantibus, 1. colum. & Ias. praecitato loco, qui etiã in 1. & 2. colum decem tradit fall. in quibus interloquutoria reuocari non potest. Item, quando sententia interloquutoria fertur ab obseruatione iudicij, nam etsi interloquutoria sit, reuocari tamen nequaquam potest, cum vim diffinitiuae habeat, vt est communis scribentium conclusio, teste Couarru. lib. resolut. 1. ca. 1. nume. 8. Et his ferme casibus appellare in scriptis ac caussas exprimere etiã oportet, auctoribus Guid. & Mynsing. vbi supra. Nec viua voce ab interloquutoria appellari licet vt in diffinitiua secundum communem sententiam relatam per Corn. consi.
7 *95. lib. 4. ex Bar. & Bald. in l. litigatorib. ff de appell. Sed * an appellans à simplici interloquutoria de nullitate agere possit,*
8 *videas praecitatum Guid. decis. 436. numero 80. Verùm * haec interloquutoria appellatio regulariter ex primis actis, non autem ex nouis cognoscitur, an iustè, vel ne interposita fuerit. Clem. appellanti, de appell. Barb. in l. ait praetor, nu. 4. vbi huius se rei rationem assignat. ff. de min. Affl. decisio. 79. Haec tamen regula nonnullas patitur exceptiones, vt per Doct. in d. clem. appellanti. Soc. in fall. reg. 22. Oldr. consi. 130 nu. 13. & Rom. sing. 278. Nicolaus Antonius Grauatius.*

b Quòd generalis.] *Generalis * appellatio ab interloquutoria*
9 *nõ admittitur, Clem. appellãti, de appell. sed grauaminu caussas exprimere necesse est, alias nullius appellatio esset efficaciae c. cordi nobis, de appell. in 6. Bar. in l. 4. ff de appell. recip. & Frãcus. in c. 3. & c. vt debitus quaestio. 14. extra de appell. vbi hoc regulare esse ait, ipse tamen quatuor tradit fall. inter quas quãdo interloquutoria vim diffinitiuae habet, quòd tũc caussa nõ requiritur expressio, videasq. ibi Dec. in fine. atq; Felin. in ca. quod ad consultationem, de re iudic. At si rationẽ scire deside-*

ras,

ras,cur causæ narrandæ sint;Roma.consulas consi. 324. & ad propositam materiam aduce , quæ infrà dicturi sumus lib. 7. cap. 3. sub lit.G. Nicolaus Antonius Grauatius.

c Hæc tamen.] *Hoc idem voluere Franc. in cap. consuluit. 2. col. ité 2.de appell.Card. d. clem. appellanti, in 4. not. Socin. consi. 45. col. 2. lib. 1.*

d Quæ tamen:] *Adijce Bal.in l.minoribus. C. de his quibus vt indig.& in l.per hanc.C.de temp.appell.Gemin.in d.ca.cordi. col.2.Cardi.in sæpè citata clem.appellanti, in 1.op. & Franc. dict. cap. vt debitus, q. 11.*

e Addo quò.] *Et intelligas* * *tam in iudice ordinario,quàm de-*
10 *legato. vt interlocutoriam reuocare valeant, Doct. præsertim Alex.in l.quod iussit,col.1.ff.de re iud.Abb.in cap.cum cessan-*
11 *te,in 2.not.de appell.& Dec.consi.84.colum.pen.Cæterũ* * *regulariter sententiam diffinitiuã minimè reuocare queunt, dict. l.quod iussit,nisi illicò eam reuocare voluerint,gloss.in ca.prædicator in ver.imò verò 16.qu.est.1.Feli.in ca. exceptionem,in 10.fall.de excep.Marsi.in l.is qui aggressorem,nume.32.C. de sicar. & Dec. consi. 445.in casu ad me transmisso. Quamquam non desint,qui oppositum velint,inter quos Anch.consi. 182.& Alex.consi.99.lib.1.tu autẽ hac de re videas Præpos.in ca.cum cessãte,colum.17 de appell.vbi ad arg duodecim tradit limit. & octo restrictiones; Felin.latè in ca.qualiter.1.col. 13.cũ pluribus sequen. de accus. & Ripam in dicta l. quod iussit,col. 10.*
12 *Poterit* * *tamen suam iudex sententiam in accessorijs supplere vtputa in condemnatione expensarũ quam omiserat,l. Paulus vbi interpretes.ff.de re iudi.& in l.in operis.ff.loc. c. cum appellationibus,iuncta gloss.in ver.eadem,vbi quoque Gemin.de appell.in 6.intelligas tamen sanè vt in dictis locis, eadem scilicet die id iudici facere permissũ,partibusq;etiam præsentibus, vt Prosper.Cara.voluit super ritib.mag.Cur.Vic.regni Neap. 297.numero 6.per l.de vnoquoque ff.de re iudic. Sed idem esse censerem,si partes ad id essent citatæ per dict.l. Et hæc locũ habent in sententia diffinitiua,nam in interloquutoria,si expensarum condemnationem iudex omiserit,eam quandocunque ad finem vsque caussæ facere permittitur, vt ab Innocen.alijsque docemur in cap.sæpe de appell & iure quidem optimo,cum expensarum condenatio interloquutoria dicatur,quando ante diffinitiuam fit,secus vero si cum diffinitiua, quia tunc pars ipsius esset.*

esset. Felin. in rub. de re iud. col. 1 & est communis sententia, vt testis est Maran. in praxi in vltim. par. 6. par. num. 36. Caeterum, quia diximus statim diffinitiuam reuocari posse, aliter minime, quonam modo intelligitur, statim siue incontinenti, vt nostri dicunt, Vide Bar. in d. l. in operis, & in l. si quis mihi bona, §. iussum, vbi Ias. nu. 19 ff. de acq. haere. Bal in l. 1. C. de bo. liber, Doct. in l. diuortio in princ. ff sol. matr. ea in quaestione, an id belli tempore factum esse dicatur, quod paulò ante, vel post fuerit gestum, & Ang. in §. praeterea col. 12. ver. & quando dicatur, insti. de excep. Nic. Ant. Grauatius.

De praeuentione inter iudices, et impetratione rescriptorum ad lites etiam beneficiales, literis apostolicis non expeditis. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *Praeuentio quando inter iudices facta dicatur.*
2 *Praeuentio non inducitur, quando actus, qui iurisdictionem tribueret, esset inualidus.*
3 *Rescriptorũ impetrationes, an mandatũ exigant.*
4 *Iurisdictio per citationem praeuenitur.*
5 *Praeuentio per citationem inducitur, & quid si vnus iudex praeuenit per citationem verbalẽ, alter vero per realem.*

SEd ne occasio appellationis ab interloquutoria, de qua praedicta obiter diximus, diuertat nos à proposito themate, de stylo ac obseruatione signaturae iustitiae. amplius de plerisque aliis te admonebo, quae ad hanc Signaturam attinent. Non rarò enim accidit, duas commissiones de eadem caussa conceuit & diuersis iudicibus distri-
buis,

1 bui, & sic de iurisdictione alterius concedi. Hoc * enim casu ille erit iudex, qui alterum in exercitio iurisdictionis præuenit & signatura cōsueuit in hac specie alio rescripto rescribere. Audiat, qui præuenit: præuenisse autē dicitur inter auditores sacri palatii, cui prima commissio præsentatur. Rota decisi. 802. de commissio. in antiquis, & ille poterit absque alia commissione Pont. de consensu tamen aliorum, ex concessione bullæ Innocentii sexti in caussa procedere. Quòd si quæstio sit inter auditorem sacri palatii, & alios iudices, vel inter alios iu-
a dices vtrinque, dicetur ille præuenisse, *a* qui primus erit in exercitio iurisdictionis, vtpote citationem decernendo, vel alium actum positiuum faciendo. Cassa. de-
b cisione. *c*. de rescript. *b* Ego decisionem Cassiodori limi-
2 tarem, dum tamen * citatio, vel alius actus positiuus, quo iudex cœpisset iurisdictionem exercere legitimus, & validus fuisset, alias non induceret præuentionem per regulam iuris, quòd nullum est, ad tex. in capitul. proposuist, verbo, legitime, de foro compe. firmant. Inn. But. & Archid. 2. quæst. 6. non ita legitur, sequitur Roman. consi. 422. nume. 5.

3 Vsu * quoque receptum est, vt impetratio similium cōmissionum nullum desideret mandatum, & dispositio. cap. nonnulli. §. sunt, & alii. de rescrip. abrogatur. Verum cum regula Cancellariæ caueatur, vt commissiones omnes super beneficiis ecclesiasticis, antequā de eorum prouisioni bus literæ expediantur, nullæ sint, inoleuit practica volētium commissiones ante literarum expeditionem obtinere, & in caussa aliquot actus facere, vt in cōmissone clausula hæc ponatur derogatoria, videlicet, Non obstantibus Cancellariæ regulis, illa præsertim, qua caueri dicitur, vt cōmissiones. &c. Consueuit tamen Signatura addere clausulam temperantem, Dummodo litteræ expediantur ante terminum ad articulandum, & interim non censeatur verba lis, nec sit locus Regulæ de surrogandis, idq; ad compescendam nōnullorum malitiam, & ambitionem, qui minus iuste lites super beneficiis aliorum introducebant, ea dūtaxat spe, vt reo præmoriente beneficio regulæ de surrogandis in re litigiosa cæteris venirent præferendi.

Staph.

Staph.lib.suo char.143. Quæ verba ante terminum ad articulandum, intelligit Rota de termino ritè & rectè seruato, cum sua scilicet solita dilatione, & sub sua die, aliàs enim tamquam actus nullus non facit præscriptam conditionem deficere, & derogationem cessare. Crediderim tamen regulam non obstare, & commissionem valere etiã non expeditis literis, vbi reus impetraret ad effectum absolutoriæ obtinendæ, pro qua sola supplicatio satis est, etiam aduersus regulam de non iudican. iuxta formam supplicationis Rota.Cassa.dec.2 in d.reg.idemq. seruatũ fuit, vbi super possessione tantum beneficij Cassa. ibidem dec.1 & late Gomes.in reg.de non iud.iux. fo.supp.q.5.

ANNOTATIONES.

a QVi primus.) *Quòd iurisdictio per citationem præueniatur est communis Doctorum sententia, vt Roma. in consi.*
4 *112.nu.4 qua de re Bar. & Alex. videas in l.si pluribus, ff.*
5 *de lega.1. Sed quid si vnus iudex per verbalem citationem, alter verò per realem præuenerit, quis in iurisdictionem præuenisse dicatur, declarat Ang. in maleficiorum libro, in verbo, iudex commisit, vbi qui reum capiendo præuenit, etiam in iurisdictione præuenisse ait, sed Maria.Soc. alius quæstione hac exorditur, & distinguendum tandem esse existimat in ca. proposuisti, q.8.nu.22.de for.competen. in eum legito, atq. Gram. decis.28.n.6. & Are.cons.101. Spectabilis domine Gemin. in c. per hoc, de hære. in 6. Ioan. Anan in c. excommunicamus, §. volumus.eo. tit. Bar. in l. si quis postea ff. de iud.c. & Ang.l.1. §. si quis in appellatione, col.pen. ff. de appell.*

b Ego decis) *Pro ista limitatione faciunt, quæ decidunt Corn. cons.57.col.4. & lib 3. & Affl. dec.294. Quidam, & decis.366. nu.16. atq. Gomes. qui multa congerit in reg. de annali possess. q.45. Necnon & Tiraque. qui nuncupatim hac de re loquitur, de vtroque retract. §. 8. in gl. 24. post Abb. & Maria. Soc. in dict. c. proposuisti. Nic. Ant. Grauat.*

De impetratione iudicis pro titulario contra pensionem ecclesiasticam. Cap. vlt.

SVMMARIVM.

1 *Pensio ecclesiastica si dicatur nulla, vel excessiua an interim solutio retardetur.*
2 *Pensio transferri non potest.*
3 *Pensionarius vbi via executiua obtineret. & titularius appellaret, non conceditur appellationis commissio, nisi cum clausula, sine praeiudicio legitimae exequutionis.*

1 QVod * si quis petat commissionem super pensione, & fructibus beneficii per ipsum debita, siue illam nul-
a lam dicat, siue excessiuam ex *a* communi stylo Signaturæ consueuit apponi clausula, Sine retardatione solutionis pensionis, idque ob reuerentiam literarum apostolicarum, quibus esset pensio reseruata. Staph. lib. suo, char, 153. Gigas in suo tract. quæst. 85. de pensio.

Quamobrem si pensio ab inferiore à Papa reseruata, cessaret hic fauor literarum apostolicarum, nec apponenda esset hæc clausula, Nisi forte pensionarius esset in quasi possessione exigendi, quia tunc adiicienda esset nihilominus clausula hæc ex alio capite, quia alias pensionarius possessione sua priuaretur contra iuris debitum, & posset agere spolio, Gigas. eod. tract. q. 47.

Idem si apostolica auctoritate reseruata esset, non tamen simpliciter neque pure, sed sub certa forma seruanda vel conditione implenda. Quo casu non esset satis docere de literis reseruationis, nisi de seruata forma, & impleta conditione doceretur; nec interim titularius grauandus esset docere de literis reseruationis, nisi de seruata forma.

Cassa.

Casa.dec.10.de rescrip.Gigas.d.q.85.Crediderim tamen hoc quoque casu titularium proximo exemplo grauandū, & clausulam adiiciendam,.vbi pensionarius esset in quasi possessione exigendi. Videretur.n.hoc casu titularius releuasse pensionarium ab onere huius probationis,idq. nō diffinitiue neq.perpetuo,sed ad hunc effectum tantum, vt interim exigeret.

2 Eodem*exemplo grauandus non esset hac clausula is, qui super nullitate pensionis impetraret,quæ vigore trās lationis peteretur,& sic non ex primis,sed ex secundis literis,dictæ translationis ageretur,communis enim forma translationis est,vt prima pensio reseruata, & prima gratia extinguantur,& exinde extinctione huiusmodi noua in fauorem alterius personæ pensio oriretur,& reseruaretur Gigas suo tractatu,d.q.85.Quamobrem literæ translatio nis adferunt secum exceptionem pensionis extinctæ, quā dare poterit titularius, tamquam exceptionem nascentē ex titulo pensionarii,nec interim erit hac clausula grauādus.Cassa.d.dec.10.de rescrip. Gigas ibidem : ampliarem ego etiam, vbi titularius semper soluisset primo pensionario,qui nuper pensionem transtulit:possessio enim sua,vel quasi exigendi non debet prodesse alteri, cum maxime non sit eadem pensio quę transeat, sed prima extinguitur & alia simili reseruatur,vt supra docui.Quod si extinguitur ipsa pensio,& proprietas primi possessoris,multo magis,& ius possessionis eiusdem,quos pensioni,& proprietati adiacebat.Alios casus,quibus datur commissio nullitatis pensionis sine præscripta legere poteris apud d.Gig.dicta quæst.85.

3 Verum*omni casu,vbi pensionarius via exequutiua obtineret,& titularius appellaret,non consueuit commissio appellationis concedi,nisi cum alia clausula,Sine præiudicio legitimę exequutionis,Gigas.q.95.& ita seruatur,idq. ipsum, vt opinor,quia pensionarius agit ad exequutionem literarum reseruationis,vel translationis pensionis , quæ exemplo instrumenti quarentigiati paratam habent exequutionem, & ab exequutione non appellatur. l.ab exeq. ff.de appella.Gigas dict.q.195.

ANNO-

ANNOTATIONES.

EX Communi.) *Adde Gomes. in compendio vtriusque signaturæ prope finem, vbi copiosè, qui nonnullos etiam casus enarrat, in quibus clausula sine retardatione pensionis, in commissionibus opponi non debet.* Nic. *Ant.* Grauatius.

LIBER QVARTVS.

Introductio caussæ in Romana curia cõtra præsentem, & quando ius reuocandi domum, ipsaq. dilatio ad partes concedi, vel denegari soleant.

Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Litis pendentia per simpliçẽ citationẽ inducitur.*
2 *Ius reuocandi domum deprehenso in Rom. Curia quando detur, & quibus ex caussis, & nu.* 11.
3 *Dilatio quibus in casibus denegetur.*
4 *Dilationum materia plurimum in iudicis residet arbitrio.*
5 *Citatio litis pendentiam inducit.*
6 Lis *quando pendere dicatus.*
7 *Lite pendente nouum ius, aut noua prouisio impetrari potest.*
8 *Lite pendente, an supplicare liceat, & rescripta impetrare.*
9 *Litis pendentia inducitur per petitionem, quod quis carceretur, & per bonorum sequestratio.*

tionem.

10 *Pendentia per citationem circumductam non inducitur.*

FIgura iudicii, Deuoluta iam caussa alio ex his, quos supra diximus modis ad Roma. Cur. omni casu, si reus præsens fuerit in curia, poterit eum actor simplici citatiuncula per nuncium, seu cursorem citare coram auditore, cui fuerit caussa per Cancellariam ac eius regen-
1 tem distributa, absque alia commissionis insertione, * & per simplicem citatiunculam huiusmodi vera litis pendentia censebitur, etiam quoad citatum introducta apta ad omnes suos effectus etiam reuocationis attentatorum, tametsi in ea non fuerit rescripti tenor insertus per quem iurisdictio auditori data dicitur iuxta cle. 2. vt lite pen-
a den. *a* nec exprimantur ea, per quæ pars citata bene instrui, ac certior reddi possit, iuxta d. Clem. 2. vt lit. penden. & sic iuris communis dispositio in prædictis ex stylo, & obseruatione Ro. Cu. abrogatur. Rota dec. 279. Cle. in no. de lit. pend.
b Poterit *b* nihilominus hoc casu is, *qui fuerit in Roma-
2 na curia deprehensus ius reuocandi domum habere, si iusta subierit caussa, quę reuocationi satis sit, ad text. in c. fi. de foro comp. idque etiam si iuxta hæc caussa lite penden. superueniret, ad nota. per Abb. Butr. & Imol. in c. fi. de dilatione: tametsi hoc casu esset potius differre in aliud tempus, quàm domum reuocare, vt Abb. ibidē docet. Iusta autem caussa esset, vtpotè, si quis Romæ legationis munere fungeretur, l. 2. §. legatis. ff. de iudi. vel à principe reipublicæ caussa reuocatus esse, in authen. de sanctis episc. §. si verò episcopi, colum. 9. c. exposuit, de dilatio. vel testimonii, vel si iudicandi vel deniq. si reddēdæ tutelæ caussa accersitus esset, his enim casibus ius reuocandi concederetur nisi in ipsa Rom. cur. contraxisset, & ratione contractus huiusmodi conueniretur, Quæ tamen limitatio ad casum legationis non extenditur, quando ante legationem initus fuisset contractus, ad tex, cum materia in. l. 2. §. legatis. ff. de iudi. in c. fin. cum nota. per Felin. & alios de foro comp. & cap. fina. de dilatio.

K Verùm

Verum hoc ius,& beneficiũ reuocandi domum perpetuum non eſt, ſed plures recipit ſectiones, quas apud Fel. in d.c.ſi.de for.comp.tu ipſe videre poteris,tenuit nihilominus Rota,vbi quis Reip. cauſſa in Romana Curia moraretur, vt cogatur interrogationibus alterius partis reſpondere,nec aliàs ius reuocandi domum concedit. Rota deciſio.617.dic quod illi, de iure reuocan. domum, in antiquis.

Amplius,& is,qui præſens in Ro.Cur.deprehenderetur, vel eius procurator,dum tamen generalis poterit dilationem ad partes petere eamque ſi principalis ſit, qui deprehenditur ad deliberandum, & veniedum inſtructus:Quod ſi procurator,vt ſupra diximus,generalis ad conſulendum principalem,& dabitur.c.dilectus,de procu.Rota Biſigne. dec.16.vtrum,de dilatio.in vlti.hoc idem ampliatur etiã, ſi de beneficio in curia vacante ageretur aduerſus,c. 2. de præben. licet enim videatur tunc certam omnimodam diſpoſitionem beneficii ad Pont. ſpectare,quare, & petitio dilationis quoque calumnioſa. Nihilominus beneficium poſſet eſſe de iure patronatus laicorum,quo caſu ſub reſeruatione.d.c.non comprehenderetur, ad no.in d. ca. dilectus,poſſentq. alia contingere, quæ facerent ceſſare omnem calumniæ ſuſpicionem, & iura de partibus deſiderari.

Sed,& hæc dilatio ante terminum ad articulandum petenda eſt, poſt quem bene recteq. ſeruatum denegabitur, niſi fortè perſona mutaretur,vtpote per viam ſurrogationis,vel ſi eadem perſona remaneret, nouum ius impetraret,& ex illo vellet obtinere,vtroq. enim caſu etiam poſt terminum bene recteq. ſeruatũ dilatio concedetur. Reus enim non venit inſtructus,niſi reſpectu iuris;quod actor intentauit,& contemplata eius perſona,non autem alia Rota d.deciſ.de dolo,& contu. in no.Card.cle.1. de ſequeſt. poſſ.& fruct.

3 Pleriſque*tamen caſibus receptum eſt; dilationem denegari,vtpotè ſi ab actore peteretur.Debuit. n. venire inſtructus,glo.& Abb.in c.præterea el 4.de dilat.vel ſi à reo à procuratore tamen eius ſpecialiter ad eam cauſſam conſtituto, Caſſa.dec.1.de dilatio.vel ſi per ſe ipſum,eſſemus

tamen

tamen in caussa spolii, in qua aliqua tenuis facta esset ipsius spolii probatio, Cassa, d. dec. 1. de dilat. Et generaliter hæc dilationum materia plurimum in ipsius iudicis arbitrio residet. l. 2. vbi Bart. ff. de re iud. glo. c. præterea, de dilat. Abb. c. 1. colum. 2. eodem titulo.

ANNOTATIONES.

a NEc exprimantur.] *Ex allegatæ clem. 2. vt lit. pen. dispo-*
5 *sitione, Citatio* litis pendentiam nõ inducit, nisi ex ea citatus plene instrui valeat vbi gloss. Imola & præsertim Zabarel. in 2 not. & iterum in 5. hoc adnotant. Quinimo vt eo loci Zabarel astruit sex necessaria requiruntur vt lis pẽdere dicatur: qua de re Ioachin Minsing. legas in suis singul. obser. in cent. 4. obser 26. Nec non & Staphil. tract. de gratia. & expect.*
6 *§. spoliatus num. 13. vbi vsu receptum esse testatur. Quod * lis pendere dicatur, quando caussa fuit commissa citatioque decreta licet non exequuta, & si ipse contrarium velit & litis pendentia, quo ad priuilegia per actorem lite pendente impetrata, dicitur ante term num ad articulandum, vt idem Staphil. citato lib. prodidit. §. in primis, numero 16. vbi etiam numero 50. te-*
7 *statum reliquit, quod* lite pendente nouum ius impetrari potest, vtputa gratia si neutri, aut noua prouisio, dummodo in ea mentio fiat, nec ob id attentatum quod fuisse dici potest. Cæte-*
8 *rum * an lite pendente rescripta à principe impetrare liceat, vel supplicare, traditur post reliquos per Iason. in Rubr. & l. prima, & secunda C. vt lit. penden. & Ioann Fer. de appell.*
9 *cap. 4. Non tepide. num. 178. Quæ quidem * litis pend. inducitur etiam per petitionem, vt quis carceribus mãcipetur, ac per ipsam capturam, si Caccialupo credimus in tract. de debit. susp. q. 27. in princ. tum etiã per bonorum sequestrationem, vt eo lo-*
10 *ci nu. 3. legitur. Verũ illud præterea libet adiungere, quod * litis pendentia per citationem circunductam haud quaquam inducitur veluti Afflict. egregiè comprobat dec. 366. nu. 14. Nicolaus Antonius Grauatius.*

b Poterit.] *Rotam videas decis. 596 D. Vrbanus, decis. 829.*
11 *Nota, quod si, in antiq. vbi * præsentibus in Rom. Curia ius reuocandi domum non competit, cum Roma sit communis patria. l. Roma. ff. ad municip. Sed cum temperamento intelligi hoc*

debere admonitum te esse velim, nisi caussa coram alio iudice pẽderet, vt late Vant. ostendit de null sent. ex def iurisd ord. n. 84. cum sequ. Qua de re abundè etiam apud Couarru. legitur lib. pract. q. c. 5. vbi qui legitimis ex caussis ius reuocandi domũ habet, eo vti nõ potest quoties pro contractibus extra patriam, & prouinciam celebratis conuenitur: tunc enim nulla ei fit iniuria si extra prouinciam in locis contractus conueniatur. Verum in hac specie excipitur legati, cæteri vero minime, qui ius reuocandi domum neutiquam habent, per doct. in l. 2. §. omnes. ff. de iudi. & est communis sententia, teste Lancel. Dec. ibi, atque Couarru. præcitato loco. Nic. Anto. Grauatius.

De citatione extra curiam per edictum, eiusque decreto, ac formula procedendi pro reo, vbi allerto procuratori decreta esset. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Citatio si extra Rom. Cur. facienda sit debet dari facultas citandi expresse.*

2 *Citãdi si plures essent, expresse nominandi sunt. Clausula, omnesque alios, etc. quæ in citatione apponi solet nõ operatur, vt vltra quatuor citari possint eo. nume.*

3 *Citatio per edictum fit, quando tutus non patet accessus*

4 *Citatio per edictũ procuratoribus relaxari nõ solet, nisi mandatum ostenderint, vel cauerint.*

5 *Citatio, non nisi cũ competenti termino ad comparendum fieri debet.*

6 *Citatio per edictũ generaliter concedi solet ad cõparen-*

parendum ad omnes, & singulos actus vsq. ad sententiam inclusiue.

7 *Citatio non requirit peremptorium in beneficialibus, quia à lege subintelligitur, nec in profanis ex stylo Rom. Curiæ.*

8 *Citationem ad personaliter comparendum absq. speciali Pontificis iussu, auditor ex obseruãtia Ro. Cu. concedere non valet.*

9 *Citationis per edictum, eiusque exequutionis modus.*

10 *Citatio intra nimis augusta tempora facta, non valet.*

11 *Citatio, absque termini præfixione facta, an valeat.*

12 *Peremptoriũ in beneficialibus summarijsq. causis non requiritur, fallit tamen, & nu 15.*

13 *Peremptorium in Ro. Curia ex stylo, & citationibus apponi non solet.*

14 *Termini post litem contestatam sunt peremptorij.*

16 *Citatio ad comparendum personaliter in ciuilibus caussis regulariter non fit, fallit tamen.*

17 *Debitor suspectus, vt capi possit, quæ requirãtur.*

18 *Citatio realis absq. iudicis mandato regulariter fieri non potest, fallit tamen.*

1 SI * verò reus citandus à Romana Cur. absit, tunc opus erit, vt commissio det facultatem citandi expresse, & ex stylo addi solet etiam extra curiam, & si fortè etiam alias posset extra curiam citare, idque ex simplici facultate citandi, si maxime citandi non adiecto alias in Rom. curia facultas indefinitè daretur. Cassa. decis. 4. de rescript.

2 Quòd * si plures citandi essent, expresse nominandi fo-

rent, vnde inoleuit praxis, vt in commissione apponamus clausulam, omnesq. alios, &c. cuius tamen vigore non poterunt vltra quatuor citari, & in citatione nominandi essent per Iudicem, non autem per exequutorem tantum, ad text. cum not. in c. cũ in multis, de rescrip. in 6. Rota, decis. 419. si impetretur, de citatio. & dilatio. in no.

Verum quùm plerunque plures quatuor sint citandi, cõsueui ego clausulę huic, omnesq. alios, &c. addere hæc verba, Etiamsi essent vltra quatuor. Nonnumquam enim accidit, vt ob locorum distantiam omnium citandorum nomina ignorentur, nec alias possunt in citatione omnium citandorum nomina exprimi vsu exigente, suborta est alia practica, qua vbi in cõmissione dicimus, omnesque alios, addere consueuimus, In exequutione citationis præsentium vigore decernendæ nominandos. Calsa. decis. 2. de dolo, & contum. ver. Rota verò contentatur.

2 a Quod si ad eum, qui citandus est tutus non pateat ac-
3 cessus vel alias caueat, ne citari possit, solemus in commissione dum facultatem citandi postulamus, addere clausulã etiam per edictum publicum, quam Signatura dare non consueuit, nisi cum temperamento, constito summariè, & extraiudicialiter de non tuto accessu, per text. in clem. 2. de iudi. & tunc opus est extraiudicialiter docere, & testes inducere, & auditori de non tuto accessu fidem facere. Rota decisio 753. dic quòd in c. dudum, de cita. per edict. & 703. dic quòd citato, eo. tit. in antiq. Staph. suo libello de lite. gra. & iustitiæ char 158. oporteq. hoc casu testes saltem deponere, quòd credant citandos non posse satis tutè personaliter, vel domi citari. Rot. decisio. 781. si aliquis, de citat. per edict. in antiq. Staph. ibid. Calsa. d dec. 2. de dolo, & contu. & exinde actor citationis decretum obtinebit.

Quod si obtineat omni casu per solum citationis decretum vera litis pendentia apta ad omnes suos effectus quoad ipsum tantum introducta censebitur. Rot. dec. 425. nota vtrum, vt lite penden. & de cit. in antiq. dum tamen ab ipso principali vel legitimo eius procuratore obtineatur, vel si à non habente mandatum, superueniat tamen ratificatio in tempore habili ad consequendum suos effe-

ctus,

ctus, vtpote, si pro actore contra possessorem ad interrum pendam præscriptionem ex regula triennali ante triennii lapsū superueniat ratificatio, aliàs enim præscribere possessor, nec per decretum huiusmodi fuisset interrupta præscripta, Gomes in regula de trien. q. n. 50. vel si ad euitādā dispositionem, c. plerumq; de rescr. ne quis ob lapsum anni cadat à rescripto infra eundem annum ratificet & vtatur.

4 Verumtamen * consueuerunt notarii similibus procuratoribus assertis citationes non relaxare, nisi vel ipsi instātes procuratores in Romana Curia essent egregii atque noti vel similem procuratorem secū adduceret is, qui pro citatione instaret, & tunc quoque non nisi procurator ille egregius obligationē faceret pœnalem in forma cameræ apostolicæ, quod de legitimo mandato, vel ratificatione docturus sit, ferè semper sub ducentorum pœna, idque vt reo comparenti cōsultum sit, vbi procurator ille assertus nec de legitimo mandato doceret, nec actor vellet prosequi, vel aliàs ratum habere iudicium eius nomine cœptū. Poterit enim hoc casu reus beneficio huius obligationis ex stipulatu agere ad pœnam commissam via exequutiua absq; alio signaturæ rescripto, prout in similibus obligationibus solitum esse procedi supra diximus. Nonnulli etiam simplicem commissionem impetrant hoc casu, vt idem auditor possit ad pœnas & exequutionem dictæ obligationis prout posset auditor cameræ procedere, & signatum concedi.

Quòd si reus non esset pœna contentus, sed litem super re, ac beneficio suo ægre ferret, velletq; se ac beneficium suum à lite eximere, ne forte actor interim ratum haberet iudicium nomine suo cœptum, consueuimus ad hunc effectum commissionem impetrare, qua Signatura rescribit quod profixo termino procuratori prædicto, ad docendum de mandato ac ratificatione prædictis, nisi docuerit, pronunciet auditor nullam iurisdictionem sibi datam, nullamque litem censeri introductam, & eum procuratorem ad pœnas, & in expensis per reum passis condemnet. Cassad. in regula de surrogan. decisione 40. numero 6.

Sed & Rota nobis aliam viam indicat. Bisignet decisio.

10.in vlt.q.nu.12.nempe,quòd citato illo procuratore af ferto,qui citationis decretum obtinuit absq. alio Signaturæ rescripto,pro absolutoria ab obseruatione eius iudicii cum expensarum condemnatione contra procuratorẽ eundem instet,quæ absolutoria declaratoriæ,de qua proxime diximus,æquipollebit saltem ad extinctionem litis, per eam enim eximit se reus, ac rem ipsam seu beneficiũ a lite.Eruntq.(vt opinor)hoc casu seruandi termini,quos infra suo loco dicemus,vbi quis absolutoriam velit,ab obseruatione iudicii seruandos,quos etiam nos docet vulgaris ille formularius terminorum Rotę,sub rubrica de procedendo,prout de iure,& crediderim hoc casu communi forma citationis ad procedendum,prout de iure addendũ esse,ita,vt additio præcedat, videlicet ad docendum de mandato,vel ratihabitione legitimis,& procedendũ prout de iure,primò pro prima dilatione, ex quo non tantum ad effectum habendæ absolutoriæ,sed etiam pro declaratione pro pœna ageretur.

Quòd si reus prædictis non acquiesceret, sed amplius vellet possessor absolutoriã ab impetitis,vel etiam canonizatoriam sui tituli,& adiudicatoriam beneficii,vel rei, de qua ageretur,quæ principalem afficerent.Ego tunc cõ sueui noua commissione instaurare iudicium, qua præuia huius facti narratione peto,vt pro tutiori iudicio eidem auditori,quatenus opus sit caussa iterato committatur,cũ facultate citandi in forma,& exinde principali in Romana Curia,vel in partib.legitime citatio caussam ipsa prosequi,sic enim tutius redditur iudicium ac etiam vtilius. quia propter graues impensas Romanæ Curiæ,non expedit absolutoriam sententiam ab obseruatione iudicii dũtaxat reportare,quæ parum vel nihil victori tribuit:eadem quoque ratione non consueuit in palatio decerni citatio extra curiam ad petitionem coniunctæ personæ, idq. etiã si coniunctus qui pro decreto instaret,vellet pro coniuncto cauere de rato,Rota dec.730. de citatione, nota quòd si aliqua in antiq. quæ videtur generaliter loqui,& sic in caussa quoque profana,& durum admodum videtur,quod similis citatio procuratori asserto cui simili cautione vel alternatiuè docendi de legitimo mandato concedatur

tur, coniuncto autem denegetur in profana caussa; in qua mandatum habet à lege, & vt opinor, intelligenda est decisio Rotę supra allegata in caussis beneficialibus, vel alias spiritualibus tantum.

b *b* Citatio* verò non nisi cum competenti termino ad
5 comparendum dari solet. Bonif. VIII. in extrauaganti, rem non nouã, de dolo, & cont. Cle. 1. de iudiciis vtrobique terminum competentem considerata locorum distantia; idque pro modo distantiæ vicena milia passuum in singulos dies dinumerãdo. l. 1. ff. si quis cautio. §. qui excussare. inst. de sup. tuto. alias tanquam temeraria citatio non arctaret citatum ad comparendum etiam post terminum. l. autem qui aliter. ff. quòd vi aut clam. vbi Bar. Abb. in c. dilecti. de dolo, & contu. col. 7. Cassa. decis. 6. eod. tit. nu. 3.

6 Soletq. * hæc prima citatio semper generalis concedi, videlicet ad legitimè comparendum ad singulos actus vsque ad sententiam inclusiuè instructè cũ omnibus iuribus. scripturis ac monumentis caussam concernentibus, Rota, decis. 245. de cit. senten. & re iud. cuius citationis formula sic generalis vtilis est in pluribus, quæ inferius suo loco dicemus, nec alias desiderat perẽptorii expressionẽ, *c* quòd
c
7 * in beneficialibus subintelligatur à lege, & in profanis ex stylo Rom. Cur. Rota d. deci. 245. consueuitq. ex communi obseruatione curiæ omni die etiam feriata posse decerni. Cassa. decis. 5. de do. & contuma.

d *d* Cæterùm * non solet neque potest auditor citationem personalem, scilicet ad personaliter comparendum sine speciali commissione Papæ concedere, glo verb. personaliter, in c. fi. de dilatio. Rota d. deci. not. quòd regulariter. 389. in ant. licet aliàs de iure delegatus possit sine alia speciali commissione similes citationes decernere. cap. 1. de iud. libro sexto, & ratio obseruationis Ro. Curiæ est propter præsentiam principis, quem facile adire possunt: Rota d. decis. 389. qualiter autem consueuerit Signatura rescribere in hac specie, & auditor citationem decernere docet Staph. de literis gratiæ, & iustitiæ, char. 140. & 179. a tergo vtriusque.

ANNO-

ANNOTATIONES.

a 9 Quod si] *De citatione* per edictum eiusq; formula scilicet quòd publicè legatur, exemplarq; siue originalis scriptura (vt dici solet) affigatur, affixaq; aliquas per horas dimittatur apud Mil. hac docentem legere est in verbo, Citatio quando committitur Rot. decis. 223. in no licet in Rom. Cur. affixio & publicatio absque ipsius lectione de stylo sufficiat. sicuti Cassa. testatur decis. 4. de dolo & contum. cuius meminit Vant. de nullsent ex def cit. n. 123. cum sequ. Quæ quidem citationis formula, & quo nam modo exequi debeat, traditur etiã in vulgari illo libello, cui Formul. term. titulus inscribitur. pag. 8. col. 2 & 3 & copiosè infra ab auctore cap. 3. atque à Tiraquel de vtroque retr §. 9. in 2. Glos nu. 8. & seq tum quoque à Papaz in additamentis ad decis. Rota 5. de rescrip. vbi ad vsque calcem hanc rem praximq; docet. & in decis. etiam 22. eo. tit quomodo citationes, quæ non fiunt per edictum exequantur, deq; earũ formula. Et quoniam multa ad propositam, materiam in medium affert, eum legere non te pigeat.*

b Citatio.] *In confesso est in citatione* congruũ tẽpus ad com-*
10 *parendum apponi debere, aliter ea nequaquã iure subsisteret, vt à Spec. proditum est tit de citat. §. 1. versic Item quod facta est intra minus angusta tempora, ab Affl. decis. 124. Ecce. nu. 3. & decis. 366. In pleno. nu. 15. & Cassa. decis. 3 de dilat. Conferunt, quæ ab Aret adnotantur in l. si mihi & tibi § si quis seruos, in fin. ff. de leg. 1. atque à Felin in c. quo ad consultatio-*
11 *nem, de re iudi. Cæterum* si citatio absque termini præfixione fieret, vtrum ne valeat, dissidium est inter Doctores, tamen crebriore calculo confirmatur eam validam efficacemq; esse tacite que intelligitur, vt congruo tempore citatus cõparere teneatur ita Fel. in cap. cõsuluit, de off deleg. Alex. in l. liber homo. §. 1. ff. de ver. obl. & Boer. decis. 235.*

c Quod in] *In beneficialibus* summarijsq; caussis perempto-*
12 *rij solennitas nõ requiritur. Clem sæpe vbi Ioan. And in ver. Peremptoriæ, de verb. sig & Abb. in cap. cum olim, de test. In*
13 *Romana autem* curia peremptorium in citationibus ex stylo apponi non solet, cuius ratio ex his sumi potest quæ à Rota traduntur decis. 245. licet in no. atque Fel. in cap. cõsuluit, col 3 de offic.*

14 *offic. deleg. Quia * post litem contestatam omnes termini sunt peremptorij, quibus conuenit. Vant de null sent. ex defe cit. nu.*
15 *103. vbi * num. 105. assignat fall. quãdo beneficiarijs in caussis cæterisq; summarijs peremptorium requiratur, videlicet, cũ absens ad totam caussam citatur, quod Alexandri testimonio comprobat Responso 123 l b 2. Et quia hac de re non nihil infra dicetur, lib. seq. cap 2. ideo, quæ hic desunt, ab eo petenda sunt. Nicolaus Antonius Grauatius.*

d ·Ceterum.] *Citatio * vt quis in iudicio sui præsentiam fa-*
16 *ciat, regulariter ciuilibus in caussis fieri nequaquã potest quoniam liberum cõparere per se vel per procuratorem citato esse videtur. ca. querelam, de procur. l. 1. & vlt ff eo. & not in ca. 1. de iud in 6. Fallit tamen nisi reus contumax esset, l consentaneũ, vbi Bart. & alij. C. quomodo & quan. iud aut per sentẽtiã condemnatus si quis fuerit. tunc etenim ipsius pro exequutione realis citatio fieri potest. l. 1. cum ibi not. C. qui bon. ced. pos. & Bal. in l. per diuersas. q. 5. C. mand. Quod tamen recte intelligẽdum erit, ordine seruato legis à Diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iud. & c. quo ad consultationẽ vbi Abb. eo tit. Fallit etiã, quãdo reus fugæ suspectus esset Alex. & Ias. in l. cui iurisdictio. n. 19. ff. de iurisd om. iud. Fel. in ca. 1. de iudic. idemq; Ias. instit.*
17 *de actio. in prin. colu. 2. vbi * late congerit, quæ requirãtur, vt*
18 *debitor suspectus capi carceribusq; tradi possit, quæ quidem * realis citatio vllo pacto fieri, potest, nisi iudicis præcedẽte mandato. l. neminem, ibiq; scribit. C. de exhib. reit. Bald. in l si quãdo q. 12. C. de test. qua de re Paris. videas consi. 120. n. 1. lib. 4. Maria. Soc. tract. de cit. art. 20. nu. 25. vbi regulam ponit quam de in quatuor ampliat modis, & septem limitat. & Affl. in constit. reg. Nap. Edictum. nu. 14. & 50. Nicol. Anton. Grauatius.*

De exequutione citationis ad partes decretæ etiam per edictum publicum relatione exequutoris, & vbi nulliter sit exequuta, quibus sanetur casibus. Cap. III.

SVMMARIVM

1 *Citationis per edictum exequutio qualiter faciẽda sit*

da sit, & num. 4.

2 *Citatio prima, non est procuratori intimanda, nisi in subsidium, & vide nu. 10.*

3 *Citationis copia danda est, si petatur.*

4 *Citatio vbi publicetur, si tutus non patet accessus, & num. 12.*

5 *Citatio per edictum in locis solitis affigenda est, & per aliquas horas etiam dimittenda.*

6 *Citatio tempore feriato fieri potest, sed vide numero 13.*

7 *Citatio extra curiam per quemcunq. in partib. exequi potest, immo per ipsum principalem.*

8 *Citatio perperam exequuta, si ad partis notitiam peruenerit, valet.*

9 *Citationis relatio quod continere debeat. & n. 14.*

10 *Procuratori citatio fieri potest.*

11 *Locus vicinus quando dicatur.*

12 *Vniuersitas quomodo citetur, & quid si ciues portam clauserint, ne citentur.*

DEcreta iam citatione & per actuarium expedita ac relaxata, ad partes transmitti solet, vbi reus citandus degit, & si ad eum tutus pateat accessus in exequu-
1 tione * citationis eadem forma seruari solet, quam supra in intimatione appellationis docuimus traditam in Clement. caussam. de electio. Cassa. decis. 1. de appell. num. 4 nempe contra personam principalis si reperiatur. Quando autem dicatur posse reperiri, docent. Butr. in c. caussam de dolo & contum. Bart. in l. 4. § prætor, ff. de damno infect. alias in locis de quibus in d. Clem. caussam, & solitis etiam in ferie & forma citationis describi tempore, quo populi multitudo conuenit. Cassad. decis. 1. de ap-
2 pellat. num. 3. a Immo extra formam dictæ Clemen. valebit similis exequutio citationis facta in cathedrali dioecesis.

ſis, vel collegiata loci, & loco beneficii, licet aliàs non cõſtet de diligentia reperiendi perſonam, dummodo pars, ad cuius inſtantiam exequuta eſſet, iuret non potuiſſe perſonam principalis, vel procuratoris apprehendere, ſtabitur in hoc ſuo iuramẽto pro validitate exequutionis ipſius citationis. Aeg. conclu. 319. in exeq. de iud.

2 *b* Admonemur * tamen primam hanc citationem non eſſe procuratori, niſi in ſubſidium intimandam, quia ſi non comparuerit, non poterimus cõtra principalem ob ſolius procuratoris contumaciam ad ea, quæ ſunt magni, & pleni præiudicii, vtpote ad diffinitiuam, ſed ad miſſionem tãtum ex primo decreto, & aliàs per viam punitiuam procedere. Bar. in l. quamuis. ff. de dam infec. Butr. d. c. cauſſam.

3 *c* Amplius * danda eſt citato copia citationis, ſi illam petat, alias non arctat eum ad comparendum, veluti de copia appellationis ſupra diximus, & in vim ſimilis exequutæ citationis nulliter procederetur. Specul. in titu. de citatio. §. iam de citatio. verſ. hoc autem facto. tex in d. clem. cauſſam. de electio. in fin.

4 Quòd * ſi ad citandum tutus non pateat acceſſus, vel aliàs caueat, ne citari poſſit, aliam habemus in ſubſidium exequutionis formulam, quam ex gratia in exequutionem literarum apoſtolica auctoritate decretarum Bonif. 8. in extrauag. vnica rẽ non nouã. de dolo. & contu. & quam ad iſtos caſus coarctauit Cl. 5. in Clem. 1. de iud. Qua exequutionis formula citationes huiuſmodi in audientia contradictarum vel in palatio apoſtolico publicè legi curamus, & exinde valuis baſilicæ D. Petri in vrbe, vel alterius maioris eccleſiæ vbi contingeret Rom. curia pro tẽpore reſidere qua ſummi illi Pont. voluere ſic citatos ita ad comparendum arctari, ac ſi perſonaliter apprehenſi fuiſſent, in dicta extrauag. vnica de dolo, & contuma. & Clem. 1. de iud. exemplo eorum, quæ in albo edicebant prætores, toto tit. de albo ſcrib. Idq. ex violenta quadam præſumptione, quæ oritur ob hominum frequentiam qui quotidie in præſcriptis locis verſantur, vt citationes ſic exequutæ præſumantur in citandorum notitiam veriſimiliter tranſiuiſſe. Bonif. d. extrauag. vnica de dolo, & contu. §. 1. verſ. ius enim More tamen introductum eſt, vt vltra publicationem ſeu

exe-

exequutionem in præscriptis duobus locis Roma. curiæ, amplius in aliis duobus locis prouinciæ seu vicinæ citationes exequantur Roma.consi. 233. idque vt magis in notitiam citandorum transire possint, ac etiam quod iure cautum sit leges publicatas in loco, vbi sunt editæ, non arctare absentes, nisi in eorum quoque prouinciis publicentur 18.distinct.decernimus.glos.dict.extrauag. vnica in verbo personaliter ibi. Item leges, de dolo, & contu. solet que hæc forma in ipso citationis instrumento per auditorem præscribi cui consueuit is, qui decretum obtinet ad hunc
d effectum duo loca prouinciæ citandi nominare. *d* & de vicinioribus, Cassa.decis.6.de dolo, & contu.in princ. vbi habebis qualiter hæc vicinitas cõsideretur, respectu scilicet loci, in quo citandus degit, non autem respectu prouinciæ vel regni. Immo forma citationis tria habet in prouincia loca, & communis vsus duobus remanet contentus, quia Ro.Cur. inseruit pro tertio. Rota de commissio. & citatio. si committatur 79.in no. Aegid.concl.194.si mandatur. de iud. Quod tamen intelliges in duob. ex trib. scilicet in Romana Curia, & totidem in partibus, & sic in quatuor locis nec alias satis esset quòd in vno Ro.Curiæ, & in alio prouinciæ. Cassa.decis.1.de dolo, & contu. adeò quòd si procederetur contra contumacẽ in vim similis citationis exequutæ in altero locorũ vtriusque loci vel in duobus locis prouinciæ tantum, non etiam Ro.Cu. processus pro nullo haberetur, Cassa.d decis.1.in fi. a quarum vltima exequutione tantum initium habebit terminus ad comparendũ citationi adiectus, ab eius die computabatur, ad effectum vt contra sic citatum validè procedi possit. Cassad.d.deci. 1.de dolo, & contu, nu.3.

5 Sed* & satis non erit, vt exequutor similis citationis eam indebitis locis legerit, & publicauerit, nisi insuper eã quoque in valuis eorundem locorum adfixerit, & adfixam per aliquas horas dimiserit, nec sufficeret adfixio copiæ, sed originalis, cui pars credere tenetur, non autem copiæ, tex in d.clem.vnica de iudic. Rota de dilatio. si committatur.223.in no. Cassa. decis.4. de dolo & contu. vbi etiam disputat. An sine lectione sufficiat adfixio, idem Cassa.de-
e cis.1, de appell.nu.2.Rom.d.con. 233. *e* & similis exequu-

tio

tio debet esse publica, videlicet tempore, quo in ecclesiis conuenit, & extat populi multitudo. Cas.d. dec. 1. de appel.not.in Clem.caussam.de elec.adstipulatur verbum pu-
f blicare, publicum enim non est, nisi sit populi eum. f Gene-
6 raliter* autem omnis citatio quocunque tempore etiam feriarum generalium vel aliàs die feriato etiam in honorem Dei exequi poterit in curia, vel extra in prouinciis Cassa.decis.5 de dolo, & contum & licet his temporibus contradictarum audientia, in qua tanquam in albo prætoris hæ citationes, vt supra diximus publicari solent, quiescat: non tamen cogitur litigator expectare tempora fori, & audientiæ in alijs, solentq. nihilominus cursores hoc tempore similes citationes tempore quo versamur in foro decretas in acie campi floræ, & valuis Cancellariæ apostolicæ loco audientiæ contradictarum facere, & ex diuerso citationes tempore feriarum decretas ad libitum litigatorum differuntur, ac adueniente tẽpore negotii, & fori in audientia contradictarum publicantur, prout is, qui pro exequutione, & publicatione instat, mauult; tempore decreti non aliàs inspecto, quia ex antiqua obseruatione Curiæ vnus locus succedit pro alio. Cassad.decis.5.de dolo, & contum.vsque in fin.
7 Hæc* amplius, & per quemcunque in partibus poterunt citationes extra curiam simplices vel per edictum exequi, nec aliàs opus est, personam exequutoris qualificatam esse, vel aliàs de comprehensis in citationis instrumẽto. Immò, & per ipsum principalem, dum tamẽ de exequutione huiusmodi aliàs legitimè constare possit, tametsi videatur extra formam, & personas mandati contra.l.diligẽ-
8 ter.ff.mandati cap. cum dilecta. de rescrip. Idq. * ea profecto ratione, quòd pro sufficienti exequutione citationis qualisqualis exequutio, si tamen eius certa notitia superueniat ad sanandam præcedentem exequutionem nulliter factam satis supererit ad citatum tex. in d. clem.caussam in fin.de electio.Roman.consi. 360. & alio 410. Rota de procur. si de mãdato.271.in no.& vbi auctoritas legis deficeret, hoc quidem ex constitutione Innoc.VIII. de facultate auditorum Rotæ defendi poterit, quibus ea bulla indictum est, auditores caussarum consilio eis.
quòd

quòd citatio per eos decreta minus legitimè exequuta ad partis notitiam peruenit, possint ad expeditionem caussarum huiusmodi absq. alia commissione perinde ac si citatio legitime exequutioni mandata foret, procedere. Quæ constitutio Innoc. non aliàs generaliter loquitur, sed dũ tamen ista notitia citato ante obseruationem terminorũ superueniat. Inno. ibidem, satisq. erit, vt hæc notitia quo quomodo probetur, dummodo plena, & certa, Staph. dd. char. 145. a tergo, & inter alia solet quoque satis probari per comparationẽ sic citati, vel procuratoris sui post diẽ similis citationis constituti: eo enim ipso præsumemus eũ sciuisse se citatum, & citationis notitiam habuisse indubitatam. Rota de procura. si de mandato 261. in nouis. Aeg. de præsump. qui per se. 364. Quæ tamen tu intelliges, vbi à principio qualisqualis præcessisset exequutio, secus vbi omissa esset in totum, Cle. pastoralis. vers. cæterùm. de re iudi. vbi Card. 4. notab. Staphil. char. 145. a tergo.

g 6 *g* Cæterùm* quisquis fuerit citationis exequutor, non alias officio, & relationi suis faceret satis si simpliciter suo instrumẽto referat citationẽ fuisse exequutam prout in literis citatoriis, cũ multiplex exequutionis forma seu modus tradi soleat, quia nisi exequutor exprimat quem fuerit sequutus modum, incerta, & obscura remanet relatio sua. Aegid. concl. 200. si commissarius, de re iudi.

ANNOTATIONES.

a IMmo.] *Vide superioris libri caput sextum, quæque ibi adieci sub lit. B. & F.*

b Admonemur] *Ias. verò in l. eum qui, num. 1. C. de procur.* 10 *communem opinionem esse ait, quòd * prima citatio à procuratore incipere potest, & si hæc com. nonnullas admittat limit. vt ibi. Qua de re vide etiam Mil. in verbo, citatio. versic. 1. & Rotam decis. 395. Fuit dubitatum, in no. vbi procuratorem quamquis generalem à principio caussæ conueniri posse concluditur. Verùm si petierit, dominum se consulturum, dilatio ei nequaquam denegãda erit. Bart autem in l. quamuis col. vlt. de dam. inf. cui Dec. consentit, consi. 460. col. vlt. voluit quòd in his tantum, quæ leuis sunt præiudicij procurator in principio citari queat.*

queat. Sed à cõmuni utiq; opinione recedẽdũ est minimè, cautius tamen esset, & ita consulere si dominus à principio citetur præsertim arduis in caussis satis quidem communis opinio arctaretur. si Bart. habeamus, & si Ias. etiam citato loco, sic commu. hanc temperet. Nicolaus Antonius Grauatius.

c Amplius.] *Huc pertinent, quæ superiore libro auctor dixit, & nos quoque annotauimus sub litera F. c. 6. eo igitur recurras, ne eadem repetamus.*

d Et de Vicinioribus.] *Locus * vicinus quando dicatur. Doc.*
11 *docent in Clem. 1. de iudic. Aegid decis. 188. vt citatus, & Rota decis. 522. Nota quod si committatur, in antiq. & 79 si committatur, in no.*

e Et similis.] *Hinc egregie dixit Bald. loquens de citatione per edictum vniuersitatis hominum facienda, in l. etiam. col. 3 C. de*
12 *exec. rei iud. quod * ea per edictum citari debet in loco affixum, vbi populus cõgregari cõsueuit, & si ciuitatis portas ciues obserauerint, ne ingredi nuncius valeat, tũc in aliqua porta edictum affigere sat erit. Ibiq; etiam quod si tutus accessus non fuerit, sufficiet in loco conuicino edictum figere. Qua de re legas quoque Luc de Pen. in l. prouincialem, C. de erog. milit. annonæ, lib. 12. Nicolaus Antonius Grauatius.*

f Generaliter.] *Citationem * die feriata etiam in honorem Dei*
13 *exequutam efficaciam habere, Bart. prodidit (si tamen illa à Principe emanauerit) in l. ex quacunq. col vlt ff. si quis in ius voc. nõ ier. Vnde non immerito si in principis curia exequutioni mandatur, & huic opinioni Lanfran se subscribit in ca. quoniam contra in ver. Citat. in fine, de prob. & si alia ratione moueatur Rota decis. hic per auctorẽ allegat. Cæterũ de iure citationem die feriata in honorem Dei exequutã non valere, est cõmunis conclusio, vt in d. l ex quacunque scrib. autumant & notat Abb. in cap conquæstus, de fer. Doct. in l. 1. §. nunciatio ff. de nou oper nunc & in l fi. C de fer. & de communi etiam opinione Lanfran. præcitato loco testatur versic. tandem, quæritur Licet Ioan. And. in d. ca. conquæstus, dixerit vsu receptum esse citationẽ die feriata exequutam valere dummodo die iuridica nuncio fuerit commissa Quod & concinit Bald. qui de consuetudine quoque testatur in praxi. in titu. de citat. quæstio 7 Quæ quidem consuetudo viget in Rom. Cu. veluti auctor hic, & Vat. quoq; de null. sentent. quibus mod. sent. null. num. 119. asserunt,*

& Guid. Pap. decis. 225 An exequutio. Verùm si quæstionem hanc pingui Minerua legere velis, quia non pauci contra communem sententiam inficias iere, videbis Tiraquel. de vtroque retract. § trigesimosexto, ad finem tit. num 79. cum seq. ille enim more suo (fuit proculdubio omnimodæ vir lectionis, diligentissimæq. obseruationis) egregiè ac copiosè rem explicat. Quã quidem com. op. temperabis vt modo de principe diximus, necnon quoties citatio fieret pro caussa quæ die feriata tractari potest & quæ sint eæ caussæ, videbis in l. 2. & 3. ff. de fer. not. Doct. in d. l. ex quacunque. Nic. Anton. Grauatius.

8 Cæterum.) *Huc quoque vergunt, quæ ab Alexandro scribuntur cons. 2. lib. 3. & in l. 4 §. Prætor, ff. de damn. inf. & iterum cons. 201. lib. 2. & cons. 137 eod lib & à Maria. Soc. in tract. de citat art. 13. nu. 4 Et hoc quod Vest. ait, in relatione citationis per edictum, locum habet, secus vero in aliorum citationum relationibus, vt per Abb. cons. 28. lib. 1. & Dec. cons. 538. viso puncto. num. 7. Nicol. Ant. Grauatius.*

De dolo, & contumacia. Cap. IIII.

SVMMARIVM.

1 Citatio per edictum non circumducitur actore neque reo die indicta non comparentibus, quo ad futuros actus, sed tantum quo ad illum, qui indictam habuit diem.

2 Actore non comparente quomodo contra reum procedatur, & nu. 16.

3 Contumax ad nouam citationem non admittitur nisi caueat de comparendo in termino.

4 Reo non comparente quid agendum sit, quomodoque in eum procedendum.

5 Citationis exequutæ relatio prius faciẽda est, quã iudex in contumacem procedat, fallit tamen.

6 Citatio si verbo tãtum producatur, multiplex potest

test esse eius vtilitas.

7 Conclusio operatur, vt vlteriori probationi renunciatum esse videatur, fallit tamen, vt nu. 25.

8 Citatio contra putantes interesse non arctat ad comparendum, nisi quatenus citatus velit.

9 Contumax comparens admittitur ad caussam in statu quo ea reperitur.

10 Paupertas quando excuset, & quando non.

11 Restitutio in integrũ intra quadriẽniũ petenda.

12 Beneficiario mortuo quõ in lite procedendum.

13 Reo mortuo pendente iudicio quomodo in caussa procedendum erit.

14 Citatio neutro comparente circumducitur. fallit tamen.

15 Citatio generalis ad totam caussam fieri potest. limitatur tamen.

16 Contumax non auditur, nisi refectis expensis, & aliàs vt num. 20.

17 Contumax vt quis dicatur, necesse est ipsius contumaciam accusare.

18 Contumax quo casu non punitur.

19 Sententiæ formula & petitionis absolutionis ab instantia iudicij.

21 Appellari an possit à condemnatione expensarum ob contumaciam.

22 Expensæ contumaciales præstantur, etiam si contumax iustam litigandi caussam habuerit, & quæ expensæ veniant.

23 Citatio vt valeat, quæ consideranda sint. (test.

24 Citationis executæ relatio die feriata fieri nõ po

26 Probatio nulla maior, quàm per rei euidentiam.

27 *Paupertas à contumacia excusationem præstat, multis, & aliis in casibus.*

28 *Iudex pauperi testes producere non valenti, subuenire debet.*

29 *Paupertatis probatio alleganti incumbit.*

30 *Pauper quis dicatur, arbitrio iudicis cõmittitur.*

31 *Pauperum caussæ gratis audiri debent.*

32 *Pauperi prouidẽdũ est à iudice de aduocato, aliàs mortaliter peccat.*

Aduocatus gratis pauperi patrocinari debet, alias peccat ibidem.

33 *Pauperi appellanti gratis danda est actorũ copia.*

34 *Restitutio in integrũ infra quadriẽniũ peti debet & quando istud quadienniũ currere incipiat.*

35 *Tempus quadriennii ad petendum restitutionẽ in integrũ non currit, donec prælatus viuit, qui rẽ ecclesiæ malè alienauit.*

36 *Læsio enormis, & enormissima quæ dicatur.*

37 *Mandatũ procuratoris in beneficialibus expirat per mortem mandatis, etiam re non integra.*

38 *Iudicium contra mortuum, etiam si per viuẽtem defendatur, est nullum. fallit tamen, vt nu. 41.*

36 *Mandatũ morte mandãtis an, & quãdo expiret.*

40 *Res integra quomodo intelligatur.*

41 *Iudiciũ mortuo principali valet cum procuratore si is tamen dominus litis effectus fuerit.*

1 CItatione * in partibus legitime intimata, & exequuta, aliquando euenit, vt neutra partium compareat die indicta, nec alias hoc casu prout iuris esset circunduceretur citationis edictum, neque mutuæ contumaciæ fieret compensatio, iuxta l. si ambo. ff. de com-

compen. Sed si post eam diem altera partium comparuerit, poterit nihilominus contra aliam non comparentem, etiam sine alia citatione, prout supra docuimus procedere, idque ea ratione quod similes citationes Rom. cu. vt alias diximus, non consueuerint fieri ad certum actum tantum, quo casu procederet text. in d. l. si ambo, sed sunt
a potius generales ad singulos actus, & totã causam. *a* Quãobrem licet per non comparitionem vtriusq. effectum circunductionis admittamus, operaretur tantum respectu illius primi actus, qui diem habet indictam, & quo ad reliquos actus citatio ex sua generalitate remanebit adeò efficax, vt quandocunque actor vel reus comparuerit, poterit contra non comparentem tanquam contra contumacem vsq. ad diffinitiuam inclusiue procedere. Rom. consi.
b 70. arctat enim ad duo similis citatio. *b* Primum est ad cõparendum simpliciter: alterum ad comparendum certa die. c. cum dilecti. §. sed contra. ver. præterea cum mandatur de dolo, & cont. Quòd si neutra pars die indicta compareat, circunducitur edictum quo ad comparitionem certa die, & remanebit alia dies citationis quò ad simplicem comparitionem, ad tex. cum not. in c. consuluit, de offic. deleg. in qua si quis litigatorũ fuerit contumax, poterit cõtra eum tanquam contumacem procedi, nisi iudex vellet de benignitate eum, vel expectare, vel de nouo citare. d. c. cõsuluit, cũ not. Rota de rescrip. licet impetrãs 345. in no.
c *c* Quòd* si reus compareat, non etiam actor. Si quidem si
a ante reproductam citationis exequutionem, formulam procedendi pro reo, vbi citatio non actorimet, neq. certo sed asserto duntaxat eius procuratori decreta fuisset, satis supra titulo secundo docuimus, modo docenda esset formula processus pro eodem reo, vbi citatio actorimet vel legitimo eius procuratori fuisset decreta, abstineretque a reproductione, & processu: quo casu consueuit Palatium & si sibi de citationis exequutione non constet propter præsumptionem, quæ oritur ex comparitione rei credere assertioni ipsius rei de exequuta citatione, medio tamen iureiurando, & cum simili iuramento admittere reum cõparentem ad prosequutionẽ causæ contra actorem, ac etiã vbi actor nullo dimisso procuratore acceptãte a Romana

Curia recessisset reo sic admisso, processum per audientiam contradictarum tanquam contra contumacem concedere. Rota decis.402. actor præsens, de rescri. & de dolo, & contu. in no. Et vbi caussa sit talis, quæ litis contestationem desideret, & reus non aliàs reperiat libellum oblatum, dabitur reo condemnatio expensarum aduersus actorem non comparentem absq. alia citatione, ac etiam si vo
d luerit absolutoriam ab instantia iudicii, sed *d* noua erit opus ad hoc actoris citatione, iuxta not. per Inno. in c. cōsuluit. de off. deleg at si reus libellum reperiat oblatum, & dabitur condemnatio expensarum vt supra absq. alia citatione, non etiam absolutoria ab impetitis, nisi actore rursus ad hoc citato. Inn. d. c. consuluit. Rota decis. penu. in ant. Quòd si caussa talis sit, quæ litis contestationem nō desideret, vtpote beneficialis, vel alias spiritualis, & dabitur reo sic citato, vel appellato in terminis, clem. caussam de elec. contra actorem vel appellantem in terminis dictæ Clem. non comparentes, absolutoria ab impetitione eiusdem actoris, si modo reus vel citationem reproductā reperiat, vel ipse de eius exequutione alias legitime doceat, & similiter appellatus, vel instrumentum appellationis eiusdem, vel productum reperiat, vel ipse producat: sin autem reus non alias reperiat citationem ac eius exequutionem reproductam, & velit admitti ad prosequutionem caussæ medio iuramento suo, vt supra admitteretur, sed cū temperamento, si modo reus per aliquod temporis spacium post decretam citationem compareret, vel procuratorium mitteret, ita vt infra illud verisimiliter citatio exequi potuisset, alias expectari solet reus per aliquod tempus arbitrio auditoris. Si vero reus nollet iurare, non aliàs daretur sibi absolutoria ab impetitione actoris, sed ab instantia iudicii cum temperamento tamen, de quo supra, Rota d. decis.402. vsque in finem si actor præsens, de resc.
e & de dolo, & cōtum. in no, *e* Admoneo tamen quod in casibus, quibus reo condemnatio expensarum tantum dabi-
3 tur; poterit etiam obtinere decretum, quod* actor ad nouam citationem non admittatur nisi idoneè caueat de comparendo in termino, ad tex. cum materia in c. actor, de do. & cont. in 6. Comparitionem autem intelligas indefinite; prout

te;prout indefinitè prolata est c.actor, videlicet cũ perseuerantia vsq. ad finem litis,gl.ibid. verbo sufficienter, auth.generaliter.C.de ep.& cle.Cautionẽ deniq. intelliges idoneã,videlicet datis pignoribus,vel fideiussoribus.l. si mandato.§.fi.ff.man.nisi talis esset actor qui similis cautionis facultatem non haberet,tunc enim iuratoriam dabit.c.per vestras.de don.post diuor.rest.d.auth. generaliter.C.de epis.& cler.not.per glo.verbo, generaliter. Inno.& alii in d.c.actor.de dol.& cont.

4 Quòd*si actor compareat, reus verò non, & tunc quia similes citationes Romanæ Curiæ,vt supra diximus, si de beneficio ex dispositione iuris,& natura caussæ & quauis alia re agatur,ex pręscripta obseruatione curiæ habent in vẽtre peremptorium absq. alia eius expressione. Rot. decis.245.de senten.& re iudic.licet in caussis. in no. poterit contra illum vsq. ad sententiam inclusiue per audientiam contradictarum procedere Rota d. decis.245. de cita.& de cita.nota quòd aliquis absens. 638. in anti. Aeg. de iud.fuit citatus.concl.310.Amplius poterit nedum ad sententiam, sed etiam ad exequutionem contra similem contumacem procedi,etiamsi alia opus esset commissione dependenti,tam in caussa principali,quam in articulo exequutiuo Quæ minus esset alia, quam per similem audientiam contumaci intimandam, Rota d.115. in vim cõmissionis de rescript. seu commissio.in no. Immo citationes, quæ solent per similem audientiam fieri sunt magis vrbanæ,quam necessariæ, Rota d. decis. 245. quare si aliqui per audientiam omitterentur termini, non vitiaretur processus.Aegid.d.concl.310.

f Admonemur*tamen quod non poterit iudex contra reũ
5 sic citatum,tanquam contra contumacem per similem audientiam procedere, nisi de exequutione citationis fuerit sibi prius facta relatio,& si post aliquem actum fieret, non tamen conualesceret actus sic nulliter gestus. Bart. l.hoc aũt.§.1.ff.ex qui.cau. in poss.ea. in l. multum. ff. de condit.& demonstr.Inno.in c.cum contingat. de offic. de leg.Bald.in l.consentaneũ.col.fi.in fi.C.quomodo,& quãdo iudex:quæ tamẽ perpetua nõ sunt. Finge quod si expectaretur relatio,mora periculi esset. Rursus quod Iudex

ex aliqua præsumptione credidisset partem citatam, licet adhuc de relatione nuncii sibi non liqueret, tunc enim si iudex ante relationem ad aliquos actus procederet, conualescerent omninò per relationem ex post facto superuenientem, Bal. in l. falsus C. de furtis, ideò inoleuit praxis in palatio, vt pro ista credulitate iudicis satis sit allegare citationem exequutam, quam allegationem practici vocant productionem verbo factam, ea enim solent cauti procuratores vti etiam, vbi citationem iam exequutam haberent in manibus, idque sub spe futuræ comparitionis citati, quæ si contingeret, releuaret actorem à reali productione eiusdẽ exequutionis: is enim, qui post emanatam citationem comparet, præsumitur citatus. Aeg. de præsumptio. concl. 364 & contra ipsum, vel eius legitimũ procuratorem sic comparentem poterit auditor, ad quem nulla exequutio citationis, vel eius relatio peruenisset procedere. Rota. de citat. si aliqua caus. 637. in ant. immò dicit collector, quod ex obseruatione palatii valeret similis processus, etiam si procurator comparens non alias speciale, dum tamen alias ad subiectam caussam sufficiẽs haberet mandatum, idq. etiam si talis procurator non sponte comparuisset in caussa, sed per actorem repertum in curia ante reproductam relationem exequutionis contra principalem factæ ad caussam huiusmodi traheretur. Quo casu suadet collector ibi cautius esse, si actor procuratorem sic repertum, & citatum compelli procuret iureiurando respondere, si sciat vel credat, citationem contra principalem suum fuisse in partibus exequutum: ex hac* practica producendi verbo tantum citationem multiplex potest esse producentis vtilitas. Prima, quod plerunque citationes in partibus non sat legitime exequuntur, nonnunquam defectus est in relatione exequutoris, quo casu si realiter ante rei comparitionem reproducerentur, posset reus, vel eius procurator, ad caussam missus antequam cõpareret, & mandatum daret, rescire defectum relationis, vel exequutionis, & proinde a comparitione abstinere. Quòd si verbo tantum reproducatur, habet actor momentum facultatis procedendi contra reum, tanquam contumacem, nempe processum per audientiam contradictarum

6

absque

absque realis citationis reproductione, saltem vsque ad conclusionem in caussa,& ita reus magis vrgetur ad com
g parendum. Dixi g autem vsque ad conclusionem in caussa;
7 * quia per eam vlteriori probationi renunciamus; ad c. cũ dilectus, de fide instr. c. 2. de restit. in integ. lib. 6. clem. sæpe. de re iudic. quamobrem si citatio realiter reproducēda sit,& per testes relatio exequutoris recognoscenda, veluti species probationis non esset vlterius differenda, nisi fortè diceremus quòd illa verbalis reproductio facta in termino faceret realem extra terminum subsequutã retro trahi, ita, vt fingeretur facta in termino, ad nota. per Bald. in ca. 1. in prin. extra de fide instr. per Fel. in ca. licet caussam. colum. 13. in prin. extra de probatio. Altera vtilitas est, quæ ex verbali hac productione resultat, & certior, quòd si reus ante realem reproductionem compareat per se, vel procuratorem legitimum propter præsumptionem exequutæ citationis, quę vt supra diximus ex comparitione oritur, releuaretur actor à reali, ac citationis, & exequutionis productione, Rota decisio. prædicta 637. in ant. & cõsequenter ab impẽsa regestri, quæ in regestratura similis reproductionis tenorisque dictæque citationis, & eius exequutionis, nec non examinis testium super recognitione alias fieret, quæ esset ad minus duorum aureorum.

h *h* Addo, quòd minus poterit actor contra reum sic citatum,& non comparentem, tamquam contra contumacem per audientiam contradictarum procedere, vbi citatus esset vigore clausulę, oẽsq. alios sua interesse putantes, vel si nominatus esset in citatione, nõn tamen simpliciter, sed cum conditione, quatenus prætenderet interesse, idque ea
8 ratione, quòd* similis citatio non arctet ad comparendum, nisi quatenus citatus. velit ad caussam venire: est enim monitoria potius hæc citatio, quã arctatoria, ad not. per Inn. & Host. in c. dilecti, de exceptio. Quòd si contra eum procederetur, processus esset nullus tamquam fundatus in cõtumacia, quæ non erat, c. eccl. san. Mariæ. de cõstit. c. inter quatuor, de maio. & obed. c. 1. & c. quoniam ergo, vt lite non contest. Fateor tamen, quòd sibi præiudicaret sententia pro actore contra alios non comparentes data, ad effectum.

ctum,vt volens postea agere impediatur, idque quod sciuerit,& passus fuerit eius caussam agi,nec personaliter citatus posset,prætendere ignorantiam processus, argum. dict.cap.quamuis, &c. suborta,de re iudi. & l.sæpe.ff.eo. titul non tamen ad effectum vt si possessor esset, impediatur ret nere rem, vel beneficium,de quibus ageretur.Nũquam enim simil.s,sententia tametsi apta impedire, vt sic citatos non agat satis erit ad impediendam retentionem, sed ad hoc vt similis sententia contra sic citatum exequi poss t,non esset sic generalis,& incerta contra omnes interesse putantes ferenda sententia.insti. de actio.§.curare. l. prima,de sent. quæ sine certa quantit. pe: totum. Quæ omnia procedunt,vbi quis non esset in citatione nominatus.sed vigore præscriptę clausulæ generalis citatus esset per exequutionem in specie quæ exequutio in Ro. Cu. de æquitate toleratur, secus autem vbi fuisset in citatione a iudice nominatus. Rot. de cita. & dilatio. si impetretur 419.quam pro prędictis omnibus omnino videbis,vbi etiã collector suadet pro consilio actori, qui contra sic citatũ processisset, vt obtineat commissionem reualidatoriam processus,& refert collector fuisse in suo casu concessam, licet,vt ipse credit minus iustè.

9 Verum*si reus cœpto iam processu per actorem superueniat,videamus qualiter audiendus sit in quauis parte iudicii, & admitti solet ad caussam in statu, in quo reperit eam, nec alias præcedens eius contumacia mulctari solet nisi quòd actus facti tenent,in eius præiudicium postquam sciuit caussam suam tractari,nec potest prætendere ignorantiam.argum d.c,quamuis,& c. suborta,de re iud. &.l. sæpe. ff. eo.tit. præiudicium autem potest esse multiplex. Finge, quod actor in testiũ examine properasset absq. interrogatoriis rei,præiudicarent enim, ac si cũ eis examinati esset succurreretur tamen in hoc reo, si vellet testes expensis suis super interrogatoriis repeti. Rursus finge, quòd post terminum ad articulandum rite,& recte seruatum superueniret,non poterit amplius dare obiectus,Rota deci.10.nu.6.in vltimis in fin Idem si post dilationes datas siue terminos,vt aiunt seruatos,quia non concederetur de nouo,neque vlterius expectabitur, nisi inquantum vide-

videbitur auditori. Idem quoque si post vnam, vel plures
sententias latas compareat, quia connumerabuntur ad cō-
stitutionem trium, & rei iudicatæ, idem deniq. si post latã
sententiam lapsaque tempora ad appellandum, quia præ-
iudicabit sibi lapsus temporis, & amplius non appellabit,
prout inferius dicemus. Quod si superueniat reus contu-
max post primam sententiam, infra tempus tamen ad ap-
pellandum audiri solent simpliciter appellans absque vlla
expensarum refectione pro mulcta suæ contumaciæ fuerit
personaliter, aliasue in exequutione citationis apprehen-
sus si vero post tempora ad appellandum superueniat, &
tunc aut reus in exequutione citationis personaliter fuit
apprehensus, & non alias via ordinaria appellationis au-
diretur. sed extraordinaria restitutionis, refectis dum ta-
men expensis, in quibus actorem fatigauit, argum. tex. in
cap. exceptionem. de exceptio. nec alias cogeretur hoc
casu dimittere possessionem, & iudicato aliter parere, qua
si caussa non fuerit parte absente plenè discussa, cuius me-
rita partium assertione panduntur l. fin. C. si per vim, vel
alio me. Aut non fuit reus contumax in exequutione cita-
tionis personaliter apprehēsus, & tunc non erit necessaria
via restitutionis extraordinaria. Sed poterit reus simplici
ter a die notitiæ appellationem emittere, & signatura da
bit commissionem simplicis appellationis caussæ a die ha-
bitæ notitiæ, cum clausula tamē, prout de iure, Rot. de ap
pell. cum iura. 303. in no. Si vero reus contumax superue-
niat post duas vel tres conformes per audientiam latas,
tunc propter nimiam contumaciam partis non daretur re
stitutio, nisi cū clausula, Parito iudicato, ad tex. in l. fulci-
mus. §. fi. ibi propter nimiam contumaciam ff. ex qui. cau.
in poss. eatur. Quæ clausula importat dimissionem posses-
sionis, restitutionem fructuum perceptorum, & expensarũ
litis solutionem, mitigaretur tamen iste rigor, vbi reus cō
tumax allegaret paupertatem, ob quam signatura daret si-
bi commissionem restitutionis dilata seu reseruata in fine
litis fructuum, & expensarum solutione sub hac formula
rescripti. Placet D. N. Papæ dimissa possessione, consti-
i to de oratoris paupertate. *i* Paupertas* enim, & si a resti
10 tutione fructuũ, & expēsarũ solutione excuset, non tamen
a dimis-

à dimissione possessionis, quam potest reus quantumcumque pauper facile dimittere, ad tex. in c. olim de rest. spolia. quæ procedunt etiam, vbi aduersus tres conformes restitutio peteretur Cassa. dec 10. de rescri. qui etiam strictius loquitur, vbi scilicet latæ essent non per audientiam sed in contradictorio iudicio, in qua restitutionis specie mos Signaturæ fuit, si caussa beneficialis sit restitutionem gratiose concedere, quòd si profana, caussam restitutionis dumtaxat iudicibus committere, Prout deiure. Staph. de lit. gra. & iust char. 163.

k 11 k Generaliter * autem volentibus via restitutionis audiri, præfinitum est à lege tempus quadriennii, ad tex. in l. fi. C. de resti. in integr. idq; etiam si esset ecclesia ad cap. 2. eo. tit. in 6. & computabitur à die vltimæ sentétiæ. Rot. de rest. in integ. latis tribus 165. in no. quòd si post quadriénium contumax veniat, etiam si ecclesia esset, non admitteretur, nisi iusta subesset caussa. ex qua cōdemnatus veniret de iure etiam post quadriennium audiēdus, vtpote ratione legitimi impedimenti, ad tex. in dict. c. 1. de resti. in integr. in 6. cum no. quo casu opus esset impetrantem in commissione de lapsu quadriennii mentionem facere, & pro obtinēda restitutione, vel eius cōmissione iuxta naturam caussæ narrare, quòd iusta subesset caussa, & signatura super omnibus rescriberet, Prout de iure, vt supra docuimus.

l l Ceterum mortuo reo in quacunque parte iudicii, si caussa beneficialis sit, solet palatium actori concedere processum per audientiam contradictorum contra interesse putantes, ad effectum non solum adiudicationis beneficii, vel ad relaxationem fructum forte sequestratorum, Rota de rescr. in caussa beneficiali 144. in no. verum etiā ad effectum absolutoriæ, quę potest esse vtilis ad multos effectus, Cassad. dec. 1. de sentent. & re iud. nec vlterius citandus esset procurator defuncti etiam dominus litis effectus. Cassa. d. dec. de appella. num 3. m Secus * profana, in

m 13 qua citandi sunt hæredes, si qui appareant, sin autem dandus esset curator hæreditati iacenti, n nisi forte superstes

n esset aliquis defuncti procurator, qui dominus litis effectus fuisset, contra quem posset in simili caussa ad vlteriora pro-

ra procedi, & sententia contra eum lata hæreditati præiudicaret, prout etiam tenuit Rota meo tempore, & me in stante in vna Veneta bonorum inter illustrem dominum Comitem Pitiliani clientem meum, & dominos de Allido fiis ex altera, coram R, P. D, Aquen.

ANNOTATIONES.

a
14 QVamobrem.] *Tametsi * citatio neutro comparente circunducta sit & perinde ha beatur, ac si nulla interuenisset, l. post edictum §. 1. ff. de iudi. & cap de dolo & contu. in 6. poterit nihilominus in hac citatione per edictnm ad subsequentes actus procedi, cumq. illa quo ad primum annum, tantum abolita videatur, vt pulchre Mil. in verbo, citatio tamen col. 4 atque Vant de null sent. ex def. cit nu. 111. scriptum reliquere, & conferunt ad hæc quæ ab Inn scribuntur in c consuluit de offi deleg. & in c. auditis de proc. & ab Affl. decis. 366. nu. 4. Nicolaus Antonius Grauatius.*

b Primum.] *Aduersus * generaliter ad totam caussam citatum*
15 *& comparere contemnentē, absq; alia citatione, absque ad sententiā procedi posse, Doct autumāt, inter quos Spec. tit de cit. §. viso, vbi Ioan. Andr. Mil. in verbo, citatns specialiter ad vnum. Abb. in c. fin. col. 3. de dilat. Verum in Rom. Cur. stylus viget, contra talem contumacem decernere processum per Audientia contradictarum & ille per edictum ad omnes citatur actus Rota dec. 69. actore, & dec. 220 licet, iu no. Felin. in c. quoniā frequenter. §. porro, nu. 20. vt lite non contest. & Vant. de null. sent. ex def. cit num. 110. Intelligas tamen hanc generalem citationem ad totam caussam tunc fieri posse cum longius distant qui citantur, sic Abb. ait in dict. cap. vltim. cui adstipulantur Alexand in l qui ante cal. ff. de verborum obligat. & Ias. in l. necquicquam. §. vbi decretum, in decima limit. nume. 37 ff de offic. proconsf. & est communis opinio. Marāta attestāte in praxi in 2. part. in ver. Citatio, numero. 118. Quamuis Iaffr. Balb. decisione 42. contrariam opinionem receptiorem esse testatum reliquerit. Verūtamen prior opinio vsu recepta est, cum in omni actu specia tim quispiam citari debeat. l. de vnoquoq. ff. de re iud. Sed remotis in locis non iniuria generale edictum fieri admittitur, ne quolibet actu magis impensis atque laboribus absentem*

sentem quis citare obstringatur. Quam quidem communem hīs casibus procedere intelligas, quibus ad sententiam lite nō contestata perueniri potest, aliter enim, quò ad ipsam sentētiam citatio haudquaquam valeret, sic Bald. respondit consi. 4. lib. 4. Itēque intelligas, quando citatus semper cōtumax fuit, quod tunc in eum alia absq; citatione procedi possit: secus verò semel si comparuisset. Nam sane hoc casu illum iterum citare opus erit, Docto in d. l. qui ante cal. Abb. d c. vlt. & Vant. memorato loco n. 113. cum seq. Rursus & intelligas Com. opin quando citatus contumax esset & sententiam se prolaturum iudex comminatus fuisset, teste Anto. Nicœno in concord. Gloss. consi. 52. in 10. limi. Nicolaus Antonius Grauatius.

c Quod si.] *Formam * procedendi contra actorem non cōparen*
16 *tem videbis apud Formularij compilatorem illum variarū cōmiss pagi. 11. col. 2. nam absoluitur reus actorque in expēsis cōdemnatur, & eis nisi prius refectis audiendus haudquaquam erit, And. Isern. in const. reg. Neap. Sponte volentibus, & habetur cap. 1. de dolo & contum. in 6. & in l sanc: mus. C. de iud.*
17 *& vtrobique commentatores. Verum * vt contumax quis dici queat, ipsius contumaciam accusare oportet, aliter enim con:umax nequaquam appellari potest, Bart. in l. 2. colum. vltim. ff. si quis in ius voc non ier & in l. consentaneum, col. vltim. C. quom. & quan. iud. & in authen. ei qui, in fine. C. de sēp. appel. tradunt Bald. Paulusque Castren in l. properādum. §. & si quidem. C. de iudic. & Mars. in l. de vnoquoque, num. 143. ff. de re iud. Cæterum intelligas tunc cōtumacem puniri, eum ab eo quid*
18 *dari fieriue petatur, secus, * aūt quando citatur, si sua putauerit interesse, quia talis citatio ad comparendum haud astringit, sicque contumax non censendus, vt condemnari possit, veluti Bald. docet c. 1. colum 5. ver. & nota. de milite vasal. qui conc. est. cuius assecla est Alex. in l testamenta omnia. C. de testam. Nicolaus Antonius Grauatius.*

d Sed noua.) *Formulam * quando quis ab instantia iudicij se*
19 *absolui petit, videas traditam per compilatorem Formularij aduocatorum, circa prin. cap. 36.*

e Admoneo) *Adde, quòd licet * expensas contumax resarcire*
20 *velit, hucusq; tamen audiendus non erit, nisi prius de iudicio sisti cauerit. §. si vero semel, in auth. de exhib. reis. & in d. c. 1. de dolo & contum. in 6. Cui quidem contumaci, nisi effectus expensas ad*

fas ad vltimum vsq; quadrantem soluerit, audiētia denegatur vt perbellè Bald. scriptum reliquit in c conquerente col de restitutio. spoliator. cui Ias. consentit alias cumulans auctoritates in authentica qui res. C. de sacrosf eccle. & in l sancimus. C. de iudic ibiq; in 4. not. regulam tradit, quā deinde duodecim modis ampliat. Cæterū illud missum non faciā, quod Iason ibi n. 13 accurate scribit, regulam scilicet esse intelligendam, contumacē nisi refectis expensis non esse audiēdum quādo tamen illæ liquidæ sūt, & à iudice taxatæ, aliàs verbalis oblatio cū fideiussore sufficeret, Ibiq; videbis etiam, an interim pecuniæ depositio pro expensis fieri, possit multaque aliàs super huiusmodi expēsarum
21 *materia elegātur differit, & n. 18. an.* ab expensarū condēnatione ob contumaciam facta appellari possit? quæ ex industria, ne longior sim silentio inuoluam satis est locum indicasse. Illud*
22 *tamen adnotare preciu operæ visum fuit, quod* expense ob contumaciam debitæ persolui semper debent, etiam si contumax iustam litigandi caussam habuerit, vt Caßad. docet decis. 3. nu. 3. de appell. Sed quæ expensæ resarciri debeant infra vltimi libri cap. 2. sub lit. N. explicabimus. Nicol. Anto Grauatius.*

f Admonemur *) Iure quidem Vestrū sententia procedit. Nam*
23 ** in omni citatione tria considerantur, ipsius scilicet iudicis cōmissio. Citationis exequutio, ipsiusque exequutionis relatio a ias citationem viribus carere, prodiderunt Bald in l vltim. C de fer. Felin. in cap. gratum colum. 3. de off. deleg & in c. 1. de iudi. & latius Ias. in. §. quadrupli insti. de act o Nec ipsa citatio de iudicis commissione facta præsumitur, vt communis scribentium extat conclusio per Aret relata consi. 33 consultatio col. antepen & Felin in c quoniā contra. in 5. col de prob. Quā qui dē cōmunē opinionē trifariā ampliat ac similiter limitat, veluti per Ripā in c 1. col. 44. de iud. Quamquā pluribus in locis vsu receptum est, (quando tamen publici nuncij sunt) vt de citatione eis credita fides adhibeatur, licèt commissio aliter ex actis nō appareat, veluti Doct. allegatis in locis aiunt & Cor. cons 95. lib. 4. Qui quidem vsus in Neap. Reg. viget. Cæterum illud præ*
24 *terea libet adiungere, quod * citationis exequutæ relatio adeò est de substantia, vt die feriata ad honorē Dei fieri nō possit, teste Sali. in d. l. vlt. cui Alex. adstipulatur in l. . . §. nunciatio col. 7 de no. oper. nun Hinc est Bar. voluisse in l. hæc autē § 1. ff ex quib. causs. in poss. ea. cui Pau. Cast. consentit cons. 81. lib 2. quòd*

iudice

iudici de contumacia cetati liquere debeat, & hoc quidem absq; nuncij relatione esse nō potest: idcirco absolute docuit, quod si primum iudex aduersum contumacem pronunciat, & deinde ipsius nuncij relationem admittit. quod processus nullus redderetur, hanc eandem sententiam iterum idem Barto literis mandauit in l. multum, in fin. ff de cond. & demonstr. quam comprobat Alex. in. l. sed si de sua. ff. de acq haered. Nicolaus Antonius Granatius.

g Dixi autem) *Regula est, quòd * facta conclusione in caussa*
11 *amplius probationes non recipiūtur, c auditis, de procur. c. cū dilectus, vbi Felin in princ. de fide instrum. & Doctores omnes in l. admonēdi. ff de iureiurand. Haec tamen reg. plures admittit limitationes, Nam locū nō habet in probatione facienda per partes confessionem auctoribus Baldo Pauloque Castren. in rubri. C de proba Hinc est, quod litigātes post conclusionē interrogari possunt, vt per Abb & Felin. in ca. cum Ioānes, de fide instru. Item regula ipsa exceptionem patitur, quotiescunq; iudex vt ei notior sic causa, se instruere velit: tunc enim post conclusionem ex suo officio testes recipere potest & informationem. etiā ad ius partis nouiter fundandum. vt communiter teneri concludunt Alex. in l. 4. § hoc iudicium. ff. de damn. infect. & Dec. in ca . in 4. notab. de iudic. licet Bello. in consi. 59. nu 6 hanc communem esse sententiam neget: tamen illam in caussis summarijs veram fatetur Item reg nec locum sibi vendicat, vbi in causa procederetur, sola facti veritate inspecta, tunc etenim post conclusionem testes admitti posse consueuerunt, Imo in clemen. sæpè de verbor. signifi. & Alexand. consi. 84. lib. 4. Quod tamen verum esse existimo, quando testimonia non fuerunt publicata atq; dedicata, aliàs huic opinioni accedere minime, timor enim subesset, ne latenter testes muneribus subducti falsum perhiberent per tex. in authen si vero, de test. quo illa communis fundatur opinio, testes non recipi posse post aliorū dedicitas testationes, de qua meminit Bello consi. 25. num. 6. Rursus reg. limitatur improbatione 6. per rei euidentiā locique aspectū, Bald, in l. contra negantē. in fin. C. ad leg. Aqui. in l si quis testibus, etiam in fin. C. de testib Nam ea nulla maior potest esse probatio, Aff decisio. 107. nu. 6. & decis. 216. num. 3. Barbat. in cap. euidentia de accus & cons. 7. lib. 1. & Curt & in l admonēdi. nu. 32. de iureiur. vbi omnium probationum hanc superlatiuā appel-*

appell. vsque adeo, vt talis probatio numquam exclusa censeatur, vti prodiderunt Alexand. consilio 116. posteaquam, in fin. lib. 1. Iason. in l. 1. numero 10. ff. de nou. operis nun. vbi quoque multorum testimonio comprobat sententiam numquam in iudicatum transire quando illam per euidentiam rei iniquā inualidamque esse constat. Deci. in capit. cum speciali. §. porrò in 2. nota, de appell. Ruin. cons. 138 num. 24. lib. 5. Alciat. de præsump in 2. part. nu. 16. Catel. Cot. in memor. in verbo, damnum datum Bertran. cons. 337. lib. 1. Ias. in l. eum qui. §. in popularibus num. 5. cum sequen. ff. de iureiurand. & Ioan. Bapt. Plot. in rep. l. si quando, nu. 777. C. vnde vi qui omnes hac de reprobatione per rei euidentiam affatim loquuntur, ex quibus communem esse opinionem liquido constat, quod probatio per rei euidentiam etiam post Conclusionem in caussa admittatur. Nōnullas etiā præter memoratas regula ipsa patitur exceptiones, quas apud Maran. videre poteris in praxi. in 6. part. vers. conclusio. Item regula non habet locum in caussa matrimoniali, in qua post conclusionem testes examinari possunt, ſicut ex literis de sponsal. Fel in c. ad hoc, n. 2. vt lite non contest. vbi Ioa. And. 25. priuilegia matrimonij enumerat, & inter cætera hoc, de quo meminimus. Nicolaus Antonius Grauatius

h Addo.] Huc autem vergit, quod supra annotauimus sub litera C.

i Paupertas.] Paupertas * secum multas affert excusationes
27 inter quas à contumacia. Nam finge honestum hominem decenti carere veste, vt in iudicio comparere absque dedecore nō possit, certè excusationem haberet, ne contumax dici queat, si Alex. credimus in l. 2. §. si quis in iudicio ff. si quis caut. & Felin. in ca. si quis testi, in prin de testib. Item paupertas excusat ab appellādo, & ab appellationis etiam desertione, testibus Guido. Pap. & Ioach. Mynsing. ille dec. 436. nu. 21. hic autem in sing. obser. Cen. 4. obser. 97. Itidem excusat, si fideiussoriam cautionē pauper reperire non valeat. Affl. decis. 23. nume. 3. Non ab re igitur Anto. Butr. & Abb in d. c. si quis testi scriptum relique-
28 re, iudicem * obstringi pauperi suos testes producere nō valenti subuenire auxiliūq; præstare pro quorum opinione faciunt, quæ Boer. scribit decisio 303. nume. 4. & 5. etsi Felin. in dicto cap. nu. 8 id non absque temperamento intelligat, vbi post cæteros multa de paupertate disserit, & plerosque casus enumerat,

in quibus pauperes excusantur quos cumulate apud Luc. Pen. videbis in l. vltim. C. qui n lib. 11 & Affl. in const reg. Neap. omnes nostri, in 2. not. & in const. mulieres, in fine & const. statuimus ipsi etenim 44. paupertatis priuilegia omnib. sane quā
29 *molesta atq; persona in vnū collegerunt. Cuius * quidē angustæ tristisq; paupertatis probatio allegāti incumbit. Decio. in l. si vero § qui pro rei. ff. qui satisd. cog pulchre Affl. dec. 377. est que cōis sentētia, Alciato teste in de præsūp. reg 2. præsūp. 27. traditq; Couarru. in lib. Resol. 2. c 62 quamuis paupertas homini naturalis sit, diuitiæ autem aduētitiæ. Nam nudi nascimur c si. ut hi, 47. dict Plinius lib. 9. c. 35 qui sic inquit: Nos rerum*
30 *natura nudos excepit * Cæterū, quis nā pauper dicatur, iudicis arbitrior, cōditione personarū perspecta relinquitur, veluti frequentiore calculo à Doctoribus receptum est, vt aßerūt Dec. cons. 120. & Bell. cons. 16. Sed illud perperam obseruatum paupertatis priuilegium silentio non inuoluam, quod causæ pauperum gratis audiri debent. Paris, in Synd. in ver. Expensæ.*
31 *Boer. citata decis. Quibus etiam * de aduocato à iudice prouidē*
32 *dum est, alias mortaliter peccat & aduocatus * ipse gratis patrocinari obstringitur, aliter reus erit gehennæ, vti Ang. Clauas. in sua summa docet in verb. Aduocatus, numero decimo. Hinc dixit Afflict in constit. reg. Neap. appellationum tempora not. 5. per tex in l. tam dementis, vbi Accur. C de episc. aud.*
33 *quod * pauperi appellanti actorum exemplum absque mercede exhibēdum est Sed proh Deum immortalem, quis est, qui in foro verfetur, & pauperibus compatiatur? quibus ne parēte quidem sunt amici, vt cum Erisicthone in c. de sacrileg. sic dicam. Nicolaus Antonius Grauatius.*

k Generaliter.] *Adde Affli. decis. 175. vniuersitas & Dec.*
34 *cons. 29. Sed hoc * quadrienniј curriculum ad petendam restitutionem in integru à lege præscriptum, a tempore veræ læsionis currit, per ea quæ de præscriptione Franc. Balb. scribit in tract præscrip. in 5. part. quæstione secunda, qui hanc esse communem opinionem testatur, tū etiam & Io. Mau. de restitu. in integr. c. 44. Sed & illud ad propositam materiam adnotare libuit, quod eo loci Balb. scriptum reliquit, & cōmunibus suffra-*
35 *giјs (vt ipse ait) approbatur, quod * illud quadriennium numquam labitur, donec Præsul, qui ecclesiæ rē haud ritè alienauit in humanis vitā degit, nec etiam vbi enormissima læsio interuenerit.*

-nerit. Nam tunc ecclesia, aut ætate minor. lapsu quadriennij nō obstante restituerentur gloss. in cap. 1. de in integ. rest. quā ibi Docto. sequuntur, & Soc. cons. 266. in caussa. lib. 2. qui ait dictæ glo. opinionem omnibus sententijs veram & communē iudicari, quamuis Alex. cons. 30. lib. 5. oppositum tenere videatur, attamen ipse nō de enormissima, sed enormi loquitur læsione, id
36 circo haudquaquam cōtradicit. Et * quæ dicatur enormis læsio quæue enormissima Soc. citato cons. consulas Dec. cons. 45. & 180. & rursus 380. Paris. cons. 12. num. 80. lib. 1. & Cassad. dec. 1. de emp. & ven. Nicolaus Antonius Grauatius.

l Cæterùm.] Quod Vestr. ait procedere etiam intelligas, siue be
37 neficiarius * naturaliter siue ciuiliter mortuus fuerit, aliam vel ad ecclesiam trāslatus, vel beneficium resignauerit semper enim re integra siue non, procuratoris mādatu expirat. ita Docto. tex. in clem. vlti. in de procur. intelligunt, aut potius extendunt. & Rota dec. 375. Fuit dubitatum in no. & Cassad. dec. 2. de appell. ea nempe ratione, quia in beneficialibus post mortem mādatoris illi nemo futurus hæres esse potest. Hinc in Ro. Cur. praxis illa inoleuit, cuius Vestr. hic meminit, & Vant. etiam multa in medium afferens de null. sent. ex def. inhab. seu mand. nu. 171. & seq. Nicolaus Antonius Grauatius.

m Secus.] Alias certè nullius * momēti esset iudicium, tāquam
38 contra mortuum agitatum, etiāsi per viuentem defendatur l. in summa. §. ult. ubi scrib. ff. de re iud. l. pen. ff. quæ sent. sine appell. rescind. & Capic. decis. 1. nu. 26. sed hoc quidem, vt statim dicā intelligendum erit.

n Nisi fortè.] Mādatum * morte mādātis expirat l. inter caus-
39 sas, in prin. ff. mād. l. eius. qui in prouincia. ff. si cert. pet. Quod tamen locū sibi vendicat, cum mādator re integra mortuus fue-
40 rit. quæ * quidem res integra in iudicialibus ante litem contestatam intelligitur. l. defunctus. ff. de procur. ca. relatum, ibique scrib. de offi. deleg. Guid. Pap. dec. 119. At quando procurator
41 * ante mādantis obitum litem fuerit contestatus, aut de iudicato soluendo mādator ipse satis dedisset, his certè casibus iudex in defunctum vel pro eo proculdubio ferre sententiam poterit, dummodo in procuratoris personam ipsa concipiatur sententia, dict. l. defunctus, vbi interpretes. l. nulla, & Bal. ibi C. de procur. Abb. in c. mandato, de procur. Mil. in ver. sententia lata contra defunctum, & tradit Cassad. dec. 2. n. 11. de appel. Quod

M 2 tamen

tamen semper perpetuum non est. Nam si absque hærede dominus decesserit, tunc cum procuratore quamuis domino litis effecto sententia proferri non poterit, vt egregiè Ias docet cons. 138 lib. 4. & cons. 9. in add col. 1. lib. Item 1. Nic. Ant. Grauatius.

De eisdem, ac de Procuratoribus. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Procuratoris mandatum in primis inspiciendũ est an sufficiens legitimumue sit.*

2 *Procuratorem minus legitimum mittens, pro non comparente & contumace habetur; idem si legitimum, si tamen mandatum non acceptaret.*

3 *Mandatum procuratorium acceptari debet.*

4 *Tacens quando habeatur pro cõsentiente, & quando non.*

5 *Mandatum generale si alicui transmittatur, qui non intendat, nisi in vna caussa procurationis onus acceptare, qua cautela vti debeat.*

6 *Procurator cum facultate substituẽdi, non potest substituere, antequam mandatum acceptasset.*

7 *Procurator, qui litem non fuit contestatus, quando admittatur tanquam dominus litis effectus.*

8 *Procurator substitutus per litis contestationẽ & actus etiam succedaneos dominus litis efficitur.*

9 *Tutor & curator per litis contestationem substituendi facultatem accipiunt.*

10 *Procurator ad omnes caussas datus, an in caussa spirituali etiam datus esse videatur.*

11 *Procurator ad omnes caussas datus, nedũ ad præ-*

sentes

sentes, sed ad futuras etiam intelligitur.

12 *Caussa nõ remittitur, quãuis remissibilis sit, post quã in Ro Cu. de ea tractari incœptum fuerit.*

13 *Procurator contra certam personam constitutus, contra aliam comparere non potest.*

14 *Procurator contra vnum constitutus, in caussis tantum expressis contra illum comparere potest, fallit tamen.*

15 *Procurator ad caussam an possit absq. speciali mandato restitutionem in integrum petere?*

16 *Procurator simpliciter ad agendum & defendendum datus appellare potest, sed appellationem prosequi minime.*

17 *Procuratorem iurare de calumnia nedum in animam principalis, sed propriam, vsu receptũ est in Rom. Cur.*

18 *Procuratores plures si in caussa dati sunt, nec etiam insolidum, vsu receptum est in Rom. Cu. quod cum vno dumtaxat valeat processus in caussa beneficiali.*

19 *Procurator dubium habens mandatum repellitur, si de rato non satis det.*

20 *Mandatum specificum in quibus caussis requiratur.*

21 *Procurator falsus dicitur, & si generale mandatum habeat, si in caussis speciale mandatum requirentibus compareat.*

22 *Procurator mandatum ostendere tenetur, aliàs iudicium est nullum, fallit, nu. 30.*

23 *Procurator etiam verus à iudicio repellendus est, si de mandato non constet.*

24 *Mandatum debet esse sufficiens, vt procurator admittatur.*

25 *Procuratoris persona ante omnia legitimanda est.*

26 *Procuratoris potestas à die recepti mandati trãsfertur, adeo quod ante veram notitiam gesta per ipsum nulla sunt, fallit vt num. 29.*

27 *Mandati defectus etiam refectis expensis non suppletur.*

28 *Mandati defectus ad mille vsque annos opponi potest.*

31 *Præsens habetur pro consentiente in iudicialibus actis.*

32 *Tacens, regulariter in sui præiudicium consentire non videtur.*

33 *Mandatum an debeat expressim acceptari, & quid iure pontificio caueatur.*

34 *Procurator ante litem contestatam substituere non potest, limitatur tamen.*

35 *Procurator postquam substituit, amplius procurator non remanet.*

36 *Procurator substitutus substituere potest post litis contestationem per ipsum factam, vel postquam merita caussæ pertractauerit, etiamsi per alium lis contestata fuerit.*

37 *Mandato in generali caussa beneficiales non includuntur.*

38 *Procurator generalis ad omnes caussas, an intelligatur ad futuras etiam constitutus.*

39 *Mandatum procuratorium non est extendendum.*

Non-

1 NOnnumquam * etiam litigatores ab initio, vel alias comparent, per procuratores suos tunc si actoris vel rei vices geris, procuratorium ex aduerso
2 comparentis in primis diligenterque respicies. a Quòd si minus sufficiens, seu minus legitimum compereris, tunc si rei vices gesseris, cuius proprium est, inducias quærere, satis erit tibi excipere contra procuratorem, & protestari, ne audiatur nisi de magis legitimo doceat mandato, & ita sibi processum impedire, nisi tua fortè interesset absolutoriam obtinere, vel alias caussam expediri, vel forte auditor caussæ, prout mihi rei partes defendenti pluries contigit, velit nihilominus in caussa procedere, nec alias tibi expediat a spreta exceptione appellare. Non denegabit tamen auditor hoc casu pro cautela eius, qui dubitat, & excipit de viribus mandati alterius partis processum per audientiam contradictarum præuia dilatione simili procuratori ad docendum de magis legitimo mandato, Rota de citat. ad partes not. quod aliquis 245. in antiq. Cassa. dec. 6. vt lit. pende. numero 4. Idem dixero si non partes rei, sed potius actoris sustinebis; vtroque tamen casu solent cauti procuratores duplicem facere processum, citando. s. principalem per audientiam contradictarum, & nihilominus procuratorem quoque, de cuius mandato dabitur per cursores
2 quatenus tamen procurator. Is * enim, qui procuratorem misit minus legitimum pro non comparente, & contumace habetur. l. 1. §. vnus autem. ff. de procu. vbi Paul. & alii. idem si legitimum, non tamen acceptantem, vtique enim contumax reputabitur, & cõtra ipsum tãquã cõtra contumacem solet palatium absque alia monitione, seu compulsione similis procuratoris ad acceptandum, vel recusandũ onus mandati procesum per audientiam contradictarum concedere. Aegid. decis. 681. si citatus, de procur. Solent tamen nõnulli prius similes monitiones, & compulsiones per censuras ad acceptandum, vel recusandum præmittere, idq. vt vrbanius agant, & plerumq. etiam eorum inscitia suadente, vel verius cogente, sunt enim vrbanæ potius quam necessariæ.
3 Plurifariam * autem contingere potest, vt de procura-

torio alterius partis apud acta liqueat, non tamen de acceptatione procuratoris in eo dati. Finge, quòd is, qui datus est procurator, facultatem substituendi in procuratorio haberet, & ad effectum substituendi tantum acceptando, alium loco sui absentem; vel si præsentem non acceptantem tamen substituisset, *b* præsens enim, & tacens in
b hac specie pro consentiente non habetur, quod procurationis onus sit, inducatq. obligationem, & actionem mādati contrariam, toto titu. mandati ff. & c. & in onerosis ac obligatoriis præsens, & tacēs pro cōsentiente non habetur, sed pro contradicēte. ad not. per Bar. in l. quo. n. ff. rem ratā haberi, & in l. fil. fa. ad macedo. & per Dyn. in regula, is qui tacet consentire videtur, in addi. ibi nota tamen quod in onerosis, alleg. tex. in materia nostra rotūdum in l. filius famil. §. inuitus ff. de procur. adstipulantur nota in additio ad Rot. 145. si procurator, de proc. in not. glo. verbo, assensum in Clem. 1. de procu. Idem si plures essent in procuratorio nominati non insolidum & vnus tantū produxit illud, vel si insolidum, is tamē qui produxit mortuus esset vel abesset, vel deniq. si procuratorium a tertio ex-
c traneo productum reperiretur. *c* Solent,* enim cauti pro-
4 curatores hac productione vti, vbi a quoquam transmitteretur sibi generale mandatū, vellet tamen procurator datus in particulari dumtaxat caussa procurationis onus, & cum simili protestatione acceptare, quæ in palatio admitti solet, Rota de procurat not. quod vbi procurator. 32. in antiq. ea ratione, quia si procuratoriū generale per se ipsum produceret, procurator in eo nominatus, & si protestaretur quod ad certam caussam acceptaret, ista protestatio esset contraria facto procedenti, eo enim ipso quod procuratoriū per se ipsū produxit, constat receptionē instrumēti, & ipsius chartæ præcessisse, quę vtpote actus positiuus mandati acceptationē inducit omnibus in procuratorio contentis, nisi doceretur quòd in ipsa præsentatione instrumenti facta, similem fecisset protestationem, ad tex. cum gl. verbo, assensum. & not. per alios in Clem. 1. de procur. & not. in additio. ad d. decis. 145. in no.

In tantum verò est huius procuratorii muneris necessaria acceptatio, vt expressum de iure ciuili; & secundum

dum

dum canones tacitum per actum tamen positiuum deside-ret consensum, facto vel verbis, ad text. in d. §. inuitus glo. verbo, assensum. & not. per alios in d. Clem. 1. de procur.

Quamobrem supra diximus eum, qui præsens esset, dum constitueretur, & dum notarius de procuratorio rogatus suo instrumento asseruisset præsentem non videri acceptantem. d. l. filiusfam. § inuitus. ff. de procur.

Idem diceremus in eo, qui constitutus esset, & antequam alias acceptaret, pateretur se in caussa citari, & secum procedi nunquam recusans: dummodo vltra illam patientiam non faceret aliquem actum positiuum, ad d. §. inuitus. & gloss. in d. Clemen. 1. de procur. alludit Rota Cassa. decis. 3. de rescrip.

d 5 *d* Idem* quoque in eo, qui constitutus esset, cum facultate substituendi, & antequam alias acceptasset in vim facultatis huiusmodi simpliciter substituisset, nec alias dixisset se procurationis onus acceptare simpliciter vel ad eum effectum: non indiceretur enim per similem actum acceptatio mandati; minus ad effectum substituendi, imò nulla esset substitutio: Rota decis. 145. adeò vt neuter ipsorum substituens scilicet, neq. substitutus citandus esset, & adhuc contra principalem daretur processus per audientiam, Rota d. decis. 145. in no. veluti procederetur etiam contra eum, cuius procurator licet esset in curia, non tamen produxisset adhuc mandatum. Rota deci. 169. si vigore. de proc. in no. vel si postquam. produxisset, & procurationis onus acceptasset, a Ro. Cur. recessisset, Rota Fastoli caussa. 30. nu. 2. vel moreretur. vtroque enim casu. docto de absentia vel obitu, iuxta casu contingentiam, solet palatium similem processum per audientiam alteri parti concedere, & quandoq. etiam in casum mortis, non nisi intimata principali morte procuratoris. Aegid. conclu. 495. licet mores procuratoris. de iudi. quod nostro tẽpore non seruatur: debet enim is, qui procuratorem misit vigilare rebus suis, idq. etiam si procurator mortuus iam dominus litis effectus viuens alium substituisset modo superstitem, resque tempore mortis substituentis esset adhuc integra respectu substituti, vtpote quòd substitutu adhuc procurationis onus non acceptasset, finitum enim

esset

esset mandatũ ex substitutione, ex quo procurator principalis iure proprio substituit, & contra principalem daretur processus per audientiam, docto tantum de procuratoris substituentis obitu omissa persona substituti: secus si principalis procurator non iure proprio, & tamquam dominus litis effectus sed vigore facultatis substituendi in suo procuratorio forsan datæ, nõ extingueretur enim hoc casu mandatum ex substitutione per mortem substituentis si tamen dominus superuiuat, veluti eius nomine datũ, Rota de procur. si aliquis 414. in no. & in decisi. Bisignet. 9. nu. 9. in vltimis. Aegi. conclusio. 6. mortuo procuratore, secus si is casibus substitutus premoreretur principali procuratore superstite, remaneret enim tunc procurator is, qui substituit, quouis modo substituisset, etiam si in substitutione ad effectum substituendi tantum procurationis onus acceptasset, prout posset. Rota de procur. not. quòd vbi procurator. 32. in antiq. nec alias per audientiã, sed secum procedendum esset, teneretur que ipse principalis procurator etiam notario actuario de salario suo respondere, si tamen principalis caussæ non esset præsens in curia, quo casu solent procuratores a solutione regesti, dispensari. Rota de procur. licet procurator. decisio. 303. in no. Cassa. decis. 1. de procura. num. 3. Idque ea ratione, quod licet consuetudo Rom. Cur. obliget eos ad istam notarii mercedem, id tamen non nisi in defectum præsentiæ principalis, & quasi in subsidium, vt ipsis notariis caussarũ actuariis omni casu cõsultum sit, cum maxime frequentiores in Roman. Cur. tractentur in litigatorum absentia, quàm præsentia caussæ, contra quos consultum satis non esset ipsis notarijs, neque litigatori caussæ, expeditionem prosequenti, qui plerumque altera parte non soluente cogitur eius partem animo recuperandi sub nomine depositi notario soluere, preuia tamen iudiciali monitione ad soluendum infra tres dies, & dilatione tridua iam elapsa. Quo casu solet is, qui deponit de suo deposito fidem ab ipso notario per cedulam manu sua, vel substituti recipere, quæ postmodum apud ordinarios iudices paratam habet exequutionem, & ad solam citationẽ partis ad dicendum contra ipsam, & soluendum iuxta eius

formam

formam alias tradi mandatum exequutiuum solet iudices
exequi & manum militarem præstare,mandatum exequu-
tiuum decernentes.
c e Admittit * autem sacrum palatium pro domino litis
7 effecto etiam eum, qui litem non fuisset contestatus, sed
qui post litis contestationē in caussa superuenerit, vel ci-
tra ipsam contestationē in caussa tamen, in qua non desi-
deretur, aliquos fecerit actus successiuos solitos, scilicet
post ipsam contestationem fieri.Rota,de procur.procura-
tor substitutus 226.in no.immo non solum eum,qui prin-
8 cipalis sit procurator,sed * substitutus quoq. ab eo,quan-
doquidem substitutus etiā per litis contestationē & actus
succedaneos,quos supra diximus dominus litis euadit.Ro
9 ta d.dec.122.in no.Bisign.dec.10.n.9.in vltimis idem*ser
uatum est in tutore & curatore,qui similiter a lege per li
tis contestationem vel actus succedaneos,vt supra,substi-
tuendi facultatem accipiunt quam ab homine habere non
possunt, etiamsi iudex in deputatione ipsorum dixisset cū
facultate substituendi.Rota Bisignet.d.dec. 10. dub. 9. in
f vltimis f sed * an procurator ad caussas indefinite, vel
10 etiam cum collectiua omnes datus, poterit esse procura-
tor in caussa beneficiali, & alias spirituali. Lapus vult
quòd non,& quòd in similibus speciale mandatum deside-
retur,in Clem.non potest,de procur.Butrius contra in c.
decernimus,de iud.ver.si quæritur an posit.vlt.pars vsu
g recepta est in palatio.Aegi.de proc generale.concl.5.g Ex
11 tendetur*quoq. simile mandatum cum collectiua omnes
nedum ad præsentes,verū etiam ad futuras,Rota dec.413.
fuit dubitatū,de proc.in no.licet collector.in add.ad dec.
19.Fuit dubitatum etiam,& de proc.in no.videatur limi-
tare hoc dictum ad casum constituentis ante lites,vt tunc
extendantur ad futuras,alias, secus,vt ibi.

Amplius si ad caussas deuolutas, & de iuris necessitate
in Ro.Cu.tractādas fuerit proc.cōstitutus poterit secū agi
etiam in caussa non deuoluta,neque in Ro.Cu.de iuris ne-
cessitate tractanda,si modo in tali caussa fuisset in Ro.Cu.
processum & de nullitate huius processus in Ro.Cu.habiti
12 ageretur.Vsu * enim receptum est,vt articulus nullitatis
processus in Rom.Cu. habiti tametsi in caussa aliàs ad par

tes

tes remissibili nunquam remittatur. Aegid. de proc. secundo procurator concl. 306 Idem caussa principali licet nō alias deuoluta, sed in vim specialis commissionis Papæ commissa, Rota de commissio. & procu. nota quod si post 476 in antiq

Addo quòd constitutus ad tractandnm caussas in Rom. Cu. vtique poterit eas tractare in eodem loco, si fortè cōtingeret curiam abinde alio transferri, dum tamen caussæ de mandato Papæ in eodem remanerent loco: vbi enim Papa, ibi Ro. Cu. esse censeretur, quod solent Pont. nostris temporibus suis cancellariæ regulis ad casum vbi contingeret recessus vltra duas dietas limitare: quo casu nullam admittunt Ro. Cu. diuisionem, sed eandem vtroque locō censeri volunt: quæ regula esset tempore diui Pauli ob longiores eius ac frequentiores cursitationes ad plures dietas extendenda.

h *h* Illud quoq. non ignorabis, quod * procuratorium datū
13 respectu certæ personæ nō inseruit respectu alterius, etiā si de eadem re agendum esset, Aeg. de procur. procurator constitutus conclus. 313. Rota de commissio. & procur. si
14 caussa 456. in no. minus * inter easdem personas inseruiet, nisi ad caussas in eo expressas. Rota decis. 171. si A. constituat. de procu. in no. Extenderemus tamen illud ad consequutiua & incidentia caussæ expressæ, etiam si consequutiua & incidentia huiusmodi vbi non in sequelam venirent speciale desiderarent mandatum, ad nota. per Butr. in c. nonnulli. §. sunt, & alii, vers. quæro. Eodem exem
15 plo seruat palatium, vt * procurator ad causam principalem datus, non autem specialiter ad petendum restitutionem in integrum, prout alias ad principaliter petendum eam requiritur vt admittatur, si restitutio in integrum nō principaliter, sed incidenter à causa principali postuletur; eadem quoq. ratione eodem in palatio seruatum est,
16 vt * procurator simpliciter ad agendum & defendendum constitutus appellare possit, non etiam appellationē prosequi. Rota decis. 21. si dominus principalis de procu. in no. quasi appellatio sit de consequutiuis prioris instantiæ, ad quam simile mandatum dumtaxat extenditur, & prosequi appellationem, sequiorem instantiam concernere potius

tius

tius videatur, nisi fortè in mandato diceretur expresè, etiã ad appellandum & prosequendum: quo casu non solum mandatum extenditur ad prosequutionem appellationis. verum etiam si is, qui datus esset procurator à lata sententia appellasset, cogeretur emissam appellationem prosequi, aduersus nota. in c. non iniustè. de procur. idq; etiam si in ipsa appellatione protestatus fuisset nolle prosequutioni astringi. Rota deci. 107. si procurator de proc. in no.

i i Generaliter * vero vsu receptum est in palatio vt in
17 omni caussa, in qua de calumnia iurandum sit, vt procurator nedum in animam principalis, verum etiam eius propriam iurare teneatur, Rota decis. 307. quidam de iuramento calum. in no. & decis. 491. nota quod procurator. de iuramento calum. in anti.

18 Cæterum * si plures procuratores in eadem caussa dati sint, nõ etiam insolidum, receptum est, vt cum vno duntaxat valeat processus in caussa beneficiali, ad cap. si duo. §. sanè, de procurat. lib. 6. Rot. de procur. si in caussa benefic. 107. in no.

ANNOTATIONES.

2 QVòd si.] *Procurator * dubium habens mandatum. admit-*
19 *ti tamen volens de rato satisdare tenetur alias iure repellitur, l. 1. vbi Doct. C. de procur. & Capic. decis. 1 Quod quidem cum temperamento intelligas, locum nõ habere, vbi speciale mandatum requiritur. Host. in summa tit. de procur. nu. 12.*
20 *Sed * in quibus casibus specificum requiritur mandatum apud Spec videbis titu. item de procurat. §. ratione sui Ang. institu. de his per quos age poss post. princip. Alexand cons. 189. lib. 7. & Dec. cons. 20. Adeo quod voluit Ias in l. licet num 4 C. de*
21 *procurat. falsum * dici procuratorem tametsi ille generale mãdatum haberet si caussam mãdatum speciale requirẽtem agat. Et quod supra diximus, habentem dubium mandatum cum cautione de rato admitti posse, limita locum non habere in caussa matrimoniali, in qua quoniam arduum est negotiu, non admittitur etiam cum cautione, si de illius mandato dubitetur Paris. cons. 61. num. 6. lib. 3. & dixi cons 82. num. 6. quod in volumine*

cons.

22 *conſ. matrimonialiū impreſſum reperio. Procuratori * planè congruit poteſtatem, quam habet, oſtendere, quinimmò neceſſario, ne puniatur. aſtringitur. Rot. deciſ. 12. ne procurator, in antiq. B. ſignet. ſub rubr. de procur. & amplius ne iudiciū reddatur inualidum, vt Bart. aliiq; explicant in d. l. licet Abb. in cap. in noſtra, de procur. & Alex. conſ. 74. viſo lib. . Quamuis in ipſorum procuratorum odium hac facti ſpecie ſaltem pro expenſis contra eos exequendis iudicium nequaquam nullum redderetur, veluti præclarè. Alex. ſcripſit in leg. ſi ſe non obtulit, in princ. ff. de re iud. cui Iaſ. ibi aſtipulatur, & habetur in leg. Plautius. ff. de procur. traditq; Aegid. deciſ. 29. poſt Accurſ. in*
23 *l. ſi expreſſim. ff. de appell. Non immeritò * ergo periti iudices contra procuratores mandatum vt exhibeāt eorum offic. inquirunt, eosq; compellunt, vt aſſeuerant Gloſſ. in cap. 1. verſ. abſentia. de elect. in 6. Accurſ. in l. vt liberis. C. de collat. Abb. in ca. nulli de accuſ. & in c. exceptionem, de excep. Rom. conſ. 60. in fin. quibus ſe ſubſcribit Gomes. in compendio vtriuſq; ſignaturæ, verſ. Et quod dictum eſt fol. 166. in parua impreſſione. Cæterùm Felino contrarium viſum fuit in c. cauſſam, nu. 5. de iudi. ipſe enim & pleriquę alii nequaquam admittit, iudicem ex offic. procuratorem non habentem mandatum repellere poſſe, niſi parte hoc petente, quinimmo hanc eſſe communem opinionē Felinus teſtatur Sed certè prior opinio vt æquior ita verior & communior mihi videtur, præſertim ſi auctoritates potius ponderentur, quàm numerentur, & nec populari quadam trutina rationes examinentur veluti à noſtris ſæpiſſimè factum fuiſſe videmus, more volucrum pecudumq; poſt alios euntes, vt Decii verbis vtar in conſ. 481. nume. vndecimo, & Bello conſ. 59. numero item 2. Sola equidem hæc ratio cordatum hominem vereq; Chriſtianum mouere debet, vt ex officio iudex procuratorē mandatum non habētem repellat, ne iudicium reddatur eluſorium neue tot labores euaneſcant, ſumptusq; pereant, cùm ſemper realis occurrendum ſit, vt vulgaria ſunt iura. Cōcinit huic*
24 *opinioni, quod * Hoſtien ſcribit præcitato loco, nume. 11. vbi voluit procuratorem teneri ad probādum mandatum & ſufficiēs etiam aliàs is reiiciendus erit; cui ſententiæ innituntur. Bar. in l. 1. §. vſus. ff. de procur. & in l. 1. §. ſi nemo, quod cuiuſq; vniuerſ. nomi. & Iaſ. in l. ſancimus. n. 6. verſ. ſimiliter. C. de iudi. adeò quòd idem Iaſ. dixit in l. de pupillo. §. qui procur. in 4. nu.*

ff. de

ff.de noui oper nunc. procuratorem etiam verũ a iudicio repellendum esse, si de mandato non constet. Voluit quoque Thom. Fast.decis. Rotæ cau.25.dub.35. vers. tertio dubitatur Procuratorium namq. plenè probari debet, vt per Doctores in l.non solum.§ qui alieno ff.de procu.& in c.1.extra eod Abb.in ca. coram,de offic.delega. estq; communis sententia testimonio Ias.
25 in l.cautio,nu.11.vers in ea C.de procur.Idcirco * quamprimùm procuratoris persona est legitimanda,d.l licet, & in c.in nostra,de procur & hoc etiam in omni iu[di]cio,quamuis summa
26 rio Ias.in rub.C qui adm.nume.1.Nam * à mandato quin potius à die receptionis illius verè in ipsum procuratorẽ potestas trausfertur, vsque eò quod ante syncerã fidem aut notitiã gesta per ipsum inefficacia sunt, veluti à falso procuratore facta quã quam a domino procurator constitutus fuisset,ea quippe ratione quia sibi de mandato non constabat. Gloss est notab. in clem.1. in verbo,receptis,de procur. & in ca. is qui in ver.susceptum. eod.tit & vtrobique scribentes adnotãt.Mil in verbo procurator si non est certificatus.Cassad.decis.3.n.4.de appella & est communis opinio teste Alex. in d l.licet.n.1.Qua de re affatim Boer.scribit decis.274.& si stylum in oppositum esse referat,qui vbi viget seruandus est. & de cõmuni etiam opinione testatur Balbus decis 348.num.7.vbi limitat in beneficialibus, eum le-
27 gito.Quis enim ignorat mandatum * ipsius iudicij præcipuum esse fundamentum? quamobrem non iniuria ex Romanæ curiæ stylo mandati defectus etiam refectis expensis non suppletur, eiusq; infirmatas non sanatur, quia defectus iste penitus iudicium nullius reddit roboris,atque momenti,etiam si reus malitiosè à principio opponere tacuerit,vt bellissime præcitato loco Gomes declarat.qui dicti Rom Curiæ styli meminit, & Vant. quoque qui benè cumulateq;scribit de null.sent.ex def.in hab. seu mand.in princ.& nu.58.vers.transeamus.vbi etiam quod
28 * exceptio defectus mandati quãdocũque opponi potest,ad mille vsque annos,ex sententia Bald.in l.2.C.si ex fals.instrũ.cui consentiunt Alex cons.191.lib.6. & Dec.cons.36.& 215. & est communis opinio,teste Fran.Balbo in præscrip tractat.in 3. par prin quæst.10.col.8.ver.11.generaliter. Qua de re fusius scribit Boer.deci.228. licet nõ desint qui apto marte cõtra Bal. pronunciatũ pugnẽt,inter quos Curt.Iun cons.77.& Dec.secũ depugnans cons.486.col pen. & iterum cons.638.nu 3.sicque

vt rei

vt rei iam finem imponamus, cum prioris opinionis fautoribus conuenio contra Feli. cæterosq; præsertim, quia meliori ratione fulcitur, quæ attendenda est, etiam si maiores numero sint, qui contrarium teneant Et hoc Imperatoris exemplo in l si quis. C. de condict indeb. qui minoris partis ratione circumspecta contra maiorem protulit sentẽtiam. Hinc & verè quidem astruit Curt cons. 63. numero tertio, & cons. 160. num. 12. tunc communem opinionem esse amplectendam, quãdo particularis opinio meliori suffulta non esset ratione, qui hanc esse inter interpretes receptam opinionẽ affirmat. Sed esto veram esse Felini, aliorumq; sententiam, ea nihilominus trifariam limitatur, vt locum sibi non vendicet, quando sententia contra procuratorem exequi non potest. Item, quando de caussa spirituali, vt est electionis, res agitur. Et rursus, quando pars est absens, veluti eò loci idẽ Felin. declarat. Cæterùm surda aure cùm hodie iudices supra quam cuiquam credibile est, pertranseant, nec lites succidere curant, quasi eorum non sit munus, sed litibus fauere, vt sibi nutriant, thesaurosq; parent, consilium erit, statim in procuratorem opponere, ab eoq; mandatum exigere, & procuratorem
29 *repellẽdum esse, omnibus neruis contẽdere. Nam * si in ipsum nõ opponeretur, sed pauxillulum pars & iudex huic rei studiũ diligentiamq; impẽderent, gesta per ipsum procuratorem valebunt; si tamen verè mandatum habuisset, licet illud in iudicio nequaquam exhibere curasset, & hoc ex Spec. sententia, titu. de procur. §. 1. vers. sed si receptum erat. Sed de hac re. ne longior sim. Alexand. videas cons. 78. viso & diligenter. col. 2. lib 5. Bar. cons. 73. Quæritur vtrum procurator. Archid. in cap. 2 de procur. in 6. Card in clem. 2. quæst. 18. eo. tit. Rota decis 248. Nota quod vbi, & decis. 586. Quidam qui nõ erat in antiq &*
30 *Ripam in c. cum M. Fer. nu. 137. de const. Verumenimuero * & si absque mandato, vt visum est, procurator in iudicio non admittatur, fallit tamen quotiescunque instrumenta penes ipsum inuenirentur, tunc enim absque mandato cum cautione tamen de rato, reciperetur, vti Ias. voluit in l cautio, nu. 12. C. de procur. cuius assecla est Fel. in ca coram, de off. deleg. & est communis opinio, vt testes sunt Ias. vbi supra, & Alcia. de Præsump. reg. 1. præsump. 33 quæ tamen conclu. limitatur, nisi instrumẽta habens sit domesticus, vt egregie Rom. prodidit con. 446. primus in 2. dubio. Sed illud silẽtio non inuoluam, quod communibus*

bus suffragij receptum est, posse scilicet processum vel sententiā latam in fauorem falsi procuratoris à domino retificari ille siue maior, siue minor sit, quicquid nonnulli inficias iuere, sic testatur Ias in d.l.licet.nu.10 C.de procur.qui tamen.13.modis communem sententiam temperat, cum legito disertè loquentem, nam res difficultatis habet plurimum. Nic Ant. Grauat.

b Præsens.] *Cæterum* in iudicialibus idem est quempiam ex-*
31 *presse consentire, vel præsentem esse, & non cōtradicere, etiam in præiudicialibus, vt Bart prodidit in l 1. C.de reat & in l. ne in arbitris, in fi.C.de arb Bal.in l.emancipatione. C.de fide instru. & habetur in ca.2.de accus in 6. & tradunt Aufrer.in add.ad Thol.dec.237..Alex.cons.31.lib 7 Fel.in cap.cum iure de offi.delega. & in cap.proposuisti.de probat. & Affl.ct decis. 308.Idcirco cautum erit in iudicio dissentire, ne taciturnitas noceat, veluti à Ias docemur in l admonendi. in rep.nu. 20.ff. de iureiur Conferunt ad hæc, quæ Tiraquell congerit de vtroq; retract. § 1.in gloss 9.nu.215.cum seq. Quamuis in iudicialibus plerique interpretum in hac opinione nequaquā conueniant*
32 ** quia regulariter tacens non videtur in sui præiudicium consentire.l.inuitus.ff. de procur. & hanc partem fulsit Inno.in c. quamuis.de re iud.quem ibi sequuntur Ant.Butr. & Imo.Alexand.cons.8.lib 4 atque Barbat.cons.46. lib. 2. vide Cassad. decis.3.de rescrip. Nicolaus Antonius Grauatius.*

c Solent] *Adde Formul.vari. commiss.pag 6.colu.1. in rubr. cui commissum est procuratorium.*

d Idem quoque.] *Huius dicti illa est ratio. Nam * antequam*
33 *mandatum acceptum quispiam habeat procurator dici non potest, quinimo iure ciuili expressim illud acceptare tenetur.l.filius familias. §.inuitus.ff de procur licet aliter iure pontificio caueatur, cum tacite illud acceptare sufficiat. Clem. 1 de procur.Mil. in vers. procurator non dicitur vers. primo. Aegid. decis.576.si impetrabit Et ideo antequam mandatum acceptaret, alium procuratorem substituere nequaquā valet, Rot. dec.*
34 *105.procurator, in no. Regulariter* autē procuratoris ad iudicia constituto ante litem contestatam substituere non permittitur. Hæc tamen regula nouem admittit limitationes, quas ab Ias.in l.quod quis nume.primo.C.de procur perdiscere poteris à Docto.etiam in cap 1.eo tit.in 6 & Anan cons 96. colum.*
35 *2.vers.constat. Verum* postquā legitime substituisset, ille am-*

N plius

plius procurator non remaneret, Feli.in c.in literis.col.tertia, vers.vide Bal.de of deleg.quia in substitutum trãslata potestas est. Gloss.in cap.1.in vers.substituendi,de proc.in 6.& Rota decis 46. in nou. Quod cum temperamento erit intelligendum, nisi substituendi mandatum habuisset atque etiam reuocandi, onusq; in se assumendi, vt Rota tradit decis.184 si procurator,

36 *in nou. Sed illud silentio non inuoluam,quòd * substitutus per contestationem litis, ob quam ipsius dominus est effectus substituere etiam potest. Rota decis.122. procurator substitutus, & decis 46 substitutus,in no.tradit q;post alios Ias in l nihil,& in l.nulli, C.de procur. quinimo si ab alio lis fuerit contestata, postquam merita caussæ substitutus pertractauerit,dominus litis effectus est,sicq;substituere poterit,argumento Clemen. sæpe de verb.sig vbi in caussis summarijs litis contestatio non requiritur, & nihilo secius procur. per merita caussæ factus dominus litis substituere permittitur,& hæc sententia,explosa Bar. opinione crebriore calculo approbatur Iasone teste in d.l nihil num. 1. Nicolaus Antonius Grauatius.*

e Admittit.) *Huc spectant, quæ proximioris annotationis calce diximus.*

f Sed an) *Quòd in generalibus mandatis caussæ beneficiales includantur,attestatur Mill.in verbo, Procurator potest esse laicus,& tradit Rota decis 375. Fuit dubitatum, in no. & si eadem oppositum in antiq decidat. vti patet decis.789 sciendum cui adhæret Lap alleg.69.vbi rem hanc subtiliter disserit. Nicolaus Antonius Grauatius*

g Extendetur.) *Non tamen desunt, qui aperto marte congre-*

37 *diantur, contrariumq; contendant, futuras * scilicet caussas, sub verbo collectiuo,omnes,nequaquam comprehẽdi.inter quos Accurs.Bar.aliiq; multi in l.omnem.ff de procur & alias Rota hanc consectatae est opinionem in decis 563.Vtrum procurator cum generale,in antiq quamuis cõtrarium in nouis eidem visum fuerit,vt liquet, decis.413.per Veltr. alleg in no sed in hac de re Felin. videas in capitu relatum,in 6 diff.de offic.deleg.& Vant multas in vtramq,partem coacervantem auctoritates,& de null sent.ex def.inhab.seu mãdat.n 98.Verumtamen eadem Rota alibi fœdere distinctionis vtramque opinionẽ cõcordauit,vt est legere decis 19 fuit dubitatum vtrum.in add. in no.vbi videas, & Alex.in add.ad Bar.in l.dãni infecti § si is*

si is qui ita, vers. Futuras caussas, ff. de dam. infect. cuius auctoritate Rota determinauit, mandatū ad omnes & singulas caussas, comprehendere etiam futuras, vt Papaz. testatur in suis annotationibus ad decis. Rot. 1. de procu. in 6. Cum temperamento tamen hoc erit intelligendum nisi caussæ speciale mandatum requirerent, illæ vtiq. sub generali mandato non comprehenderentur, veluti egregiè docent Aegid. decis. 5. & Fel. in c. coram de offic. deleg. & cap. sedes, nu. 32 de rescrip. Quod vltimum quoque & limitationem admittit planè memoriæ commendandam, locum sibi haud vendicare, quando generale mandatum frustratorium redderetur tunc etenim comprehēderet speciale sine quo inutile esset, Bar. in l. indebitum, ff. de cond. indeb. & in l. cum procu. ff. de noui oper. nunc. & est communis opinio Cur. attestante in l. 2. nu. 43 ff. de iurisd. omn. iud. Nicolaus Anton. Grauatius. 1

h Illud quoque.) *Et ratio ea est, quia* mandatū procuratoriū*
39 *nequaquam extendendum est. Idcirco contra alias personas in eo non expressas agere minimè permittitur cap. ad agendū, de proc. in 6. Clem. non potest, eod. Guid. Pap. dec. 21. de iure.*

i Generaliter.) *Huc autem vergit, quod infra cap. 1. lib. 5 sub lit. F. adnotauimus.*

De petitorio, ac possessorio, ac alterius suspensione. Cap. vlt.

SVMMARIVM.

1 *Caussa simpliciter commissa censetur tam super petitorio quàm possessorio.*

2 *Petitorium quando suspendi possit, & vsque ad quod tempus, & an suspensio deinde reuocari queat, & quid operetur suspensio? multaq. de ipsius materia, & nu. 3.*

4 *Petitorium etiam post litem contestatam suspendi potest, & in solo possessorio agi.*

5 *Petitorium actor suspendere non potest, & in possessorio retinendæ agere.*

6 *Petitorio suspenso, si iudex sententiam protulerit, erit nulla.*

1 GEneraliter * verò vbi quis commissionem super beneficio vel alia re simpliciter impetraret, & caussam vt supra introduxerit, nec alias se ad alterum restringat caussa censebitur tam super possessione, quam super proprietate commissa, & introducta Ca.dec.9.de cau.pos. & propr. Aegi. concl. 606. concl. d. poss. & proprieta. & ratio videtur in promptu, quia licet possess. & petitorium sint duæ caussæ æquè principaliter, & se inuicem non contingentes. l. naturaliter. §. nihil commune. ff.de acquir.poss.si tamen faciamus relationem de vna ad aliã, petitorium videtur principalius, & trahit ad se possessorium. c. cum ecclesia. c. cum dilectus, de cau. pos. & propri.quod etiam ampliatur, vbi caussa non committeretur expresse super beneficio vel alia re, sed ad preces possessoris super iactationibus, & molestationibus; censeretur enim tunc caussa quoque negotii principalis commissa, & tam possessionis, quam proprietatis, Cassa.d.decis.9.de cau.pos.& proprie. nu .8.

2 Nec*poterit super altero quis processum impedire ac vtrumque vnica sententia expediretur, iuxta regulam c. cum dilectus, de ca.poss.& proprie. nisi alterum expresse suspenderetur, quę in caussa, vt premittitur commissa ad-

3 mitteretur Cassa. ibi nu.8. *a* Quo casu consueuit fieri cedula quædã suspensionis alterius negotii, cuius cedulę formam licebit videre apud libellum, cui Formularii procuratorum, & aduocatorum nomen inscribitur.

Quæ tamen suspensio non est generaliter permissa, sed vsque ad conclusionem tantum, & non post: Rota decisi. 69. nota quòd in caussa.de cau. poss. & proprie.in antiq. admittitur tamen postmodum lata sententia in caussa appellationis, Rota ibidem. amplius non admitteretur etiã, vbi reus iam probasset ius habere in proprietate, Rot. ibidem, maiusque post in dictas vacationes fieri poterit ad

effe-

effectum, vt in possessorio procederetur, tamquam in casu excepto in ipsa vacationum indictione, Rota dec. 140. in no. de caussa poss. & proprieta. & de fer. tempo. & 94. in antiq. not. quòd tempore feriarum, de feriis.

Admoneo tamen quòd si ab vna parte fiat, ad aliam quoque extendi solet, ac ab vtraq. parte facta censebitur, Rota in antiq. dec. 625. si auditor, de caussa possessio. & proprieta. amplius quod hæc suspensio poterit quandocunq. reuocari, & ad pristinum iudicii statum reuerti; idq. etiā tacite, vtpote, si quis post suspensionem simpliciter daret materias vel scripturas negotium suspensum concernentes, censeretur enim tunc a suspensione recessum, etiam si in suspensione ipsa fuisset suspendens protestatus, quòd non intendebat a suspensione recedere, nisi hoc exprimeret, per actum suspensioni contrarium, videretur a protestatione recessum, ad not. in c. cum M. de cōst. c. solicitudinem, de appell. Rot. dec. 250. si suspendens, de causs. poss. & proprie.

Sed, & maius dubium est, Vtrum is qui semel suspendit & postmodum reuocat a suspensione ad negotium suspensum rediit, poterit iterū illud idem negotiū suspendere, & Collect. d. dec. 250. in no. mouet, nec alias dissoluit.

Omni tamen casu, quo suspensio de vna parte facta sit, si altera commissionem impetret, vt iudex suspensione non obstante super vtroq. procedat, poterit nihilominus iudex super possessione prius pronūciare, si de ea prius liquebit. Nec superflua erit commissio, quæ non prohibet, quin iudex possit super altera dumtaxat iudicare: sed conceditur super vtroq. possit, vbi alias non poterat obstāte suspensione. Sicq. impedimentum suspensionis tantum remouet. Aegi. concl. 506. quod de quæstione, de ordi. cognitio.

Denique, & aliud quoque operabitur hæc suspensio, vt in secunda fiat instantia, suspendit quoque effectum iurium prima productorum, quæ, & si satis alias essent ad discolorandum titulum actoris in iudicio possessorio, si superueniat suspensio, impedit, ne possint suum effectū facere, nec alias inseruiunt reo ad discolorandum titulum actoris in iudicio possessorio, Rota dec. 593. A. de cau. pos.

& proprie.in no & sic remouet obstaculũ iurium pro parte rei productorum quantum discolorant titulum actoris, non autem in quantum probarẽt de proprio iure rei, quia hoc casu non solum non impediret suspensio earum effectum, verum nec admitteretur, Rot.d.dec.69.not.quod in caussa, de caussa poss. & proprie.in antiq.

ANNOTATIONES.

a QVo casu.) *Formu.termi.legas pag.47.& 48.vbi* * *petito-*
3. *rium intentatum & intentandum suspendi potest, & in solo possessorio procedi ibiq ne capiamur, vulgarem illam cautelam docet, quod dum articulos formamus, protestemur, quod si petitorium separent ad illud ornandum siue colorandum, (ita enim nostri dicunt) illos facimus, & non aliter. Vide ibi, nam latius materia examinatur, de qua in cap pastoralis, de causs. poss & propri & in Clem vna, eod.tit. & vtrobique scrib.*
4. *Quod quidem* * *petitorium reus in possessorio agere volens, post litem etiam contestatam suspendere potest, veluti post cæteros, Ripa docet in l.naturaliter.§.nihil commune, num.161 ff.de acquirend.poss.qui hanc opinionem communem esse affirmat, quũuis Alex.eo loci nu 85. contrauersetur, & receptiorem esse dicat legistarum opinionem, quæ in contrarium se habet, cui Ias. in hi nu.137.se subscribit fatetur tamen priorem in beneficialibus, posteriorem vero in alijs caussis locum obtinere. Qua de re videas Alex.& Ias.in l.1 C.de carbon edicto vbi late etiam disserunt, & Couarrũ lib.1.reso. c.16 vbi distinctionis fœdere opiniones reconciliare nititur: eos ergo legito, nam adeo patens est campus iste, vt longiores possent effici commentarij. Cæterum*
5. * *actor petitorium differre siue suspẽdere non potest, & possessorium retinendæ proponere, vt apud Ripam ibi, nu.154.legere est, hanc communem esse opinionem affirmantem. Sed hoc vnum vt ad libri huius quarti vmbilicum deueniam, prætermittendũ minime duxi, quod si iudex suspenso petitorio sententiam dixerit, ea quidem ipso iure nullius erit momenti, vt definit Aegid. dec.98 sententia, & dec.557.& 569 nisi per rescriptum principis sibi quis consuluisset.* **Nicol. Ant. Grauat.**

LIBER QVINTVS.

DE CAVSSIS EX NATVRA caussæ, vel ex Principis rescripto summarijs. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Caussæ sui natura summariæ, quæ sint, & quæ ex Innocentianæ bullæ dispositione.*

2 *Caussa vbi semel summariè committatur, semper in sequioribus etiam instantijs summaria durat.*

3 *Caussa beneficialis aliquando non est summaria, vt cum de proprietate agitur.*

4 *Titulus & proprietas ecclesiæ in quo inter se differant.*

5 *Possessorium caussæ beneficialis, aut spiritualis, non dicitur spirituale, sed temporale.*

6 *Iudex sæcularis an super possessorio beneficij, aut alicuius rei spiritualis cognoscere possit, demonstratur.*

7 *Clausula summariè, simpliciter &c. quanta sit efficacia.*

8 *Citatio, quia de iure naturali est, omitti non potest.*

INtroducta iam caussa in Ro. cur. altera ex præscriptis modis, modò instruere oportet mi Pellæe, qualis erit in iudiciis procedendi tela. Processus enim de iure, & in obseruatione terminorum ex stylo sacri palatii difformis est
a secundum naturam caussarum. *a* Quia * si causa sit benefi-
1 cialis, matrimonialis, vsurarum, vel decimarum, est de sui natura summaria, ad cle. dispe. de iud. Si vero causa sit profana, viduarum tamen vel pupillorum, vel si aliarum personarum, valorem tamen quingentorum non excedat, & processus erit ex dispositione Bullæ Innocētianę summarius arbitrio Auditoris, & de consensu aliorum coauditorum ad d. extrau. seu const. Inn. 6. quod si causa aliàs sit or-
b dinaria, rescribat nihilominus *b* Princeps suo rescripto causam summariè simpliciter, &c. tractandam, modus procedendi in similibus traditur de iure in cle. sæpe, de ver. signif. in extrau. ad reprimendū, quo. in cri læs. maiest. pro. & vtrobique notatur. Concedit autem Signatura summarium hunc processū passim omnibus petentibus, nisi causa iniuriam esset, Cassa dec. 7. de rescrip. Estq. adeo frequens in hoc vsus ac stylus Regentis Cancellariæ, ad quē hoc rescribendi ac extendendi munus spectat; vt ibi similis summarius processus pariter in sui rescripti extensione non apponeret verbum, summariè, solemus id incuriæ potius, & obliuioni ipsius Regentis adscribere, quam coniectari quòd voluerit negare. Quamobrem consueuit Rota ante vel etiam post sententiam, citata parte mandare corrigi; & Auditor tunc ad Regētem destinare solet notarium actuarium citata parte ad interessendum, & Regens indifferenter corrigit, & per verbum illud, summariè, suo rescripto addit, qui si negaret, seruaret nihilominus Rot.
c processum sic summariè factum. Cassad. dec. 7. de rescrip. *c*
2 Et * vbi caussa semel summariè committatur, semper summaria durat, etiam in sequioribus instantiis, tametsi in earum commissionibus nihil de summario processu dicatur, qui summarius processus semel concessus, nedum ad sequiores instantias, verum etiam ad alios iudices in caussa surrogatos extendi solet; Cassa. dec. 8. de rescript.

ANNO-

ANNOTATIONES.

2 QVia si.) *Intelligas beneficiales * caussas esse summarias,*
3 *quando super possessorio, aut titulo siue collatione beneficij lis agitur, secus tamen si super proprietate, vt puta cùm episcopus Ecclesiā suæ diœcesi vnire velit, illam contendens subditā, aliquid vel iuris in ea habere, tunc etiā quia super proprietate controuertitur, ordinario res erit discutienda iudicio. Card. in Clem dispendiosam. quæst 8. de iudic Bal in. l cum seruum. §. item si ageretur. C. de ser. fug. accedat Gloss. in cap. eum qui, in verbo, vitiosus de eo. qui mitt in poss. lib 6 & Abb. in c contingit, col 3. in fi. de dolo & contu. vbi quænam * sit differentia*
4 *inter titulum & proprietatē ecclesiæ habebis, vide etiam Vest. infra c. 4. vers. quod si caussa & Formul. var. commiss. pag. 5.*
5 *col. 4. prope finem. Et quando * agitur prosessorio super beneficio ecclesiastico ad illius recuperandum possessionem, tunc spiritualis caussa non dicitur, sed temporalis, gloss. Abb. & recentiores in c. dilecti, col. pen. de elect. & in c literas. de iudic. Card. in d. clem dispendiosam quæstio. 10. vbi infert quod tunc agens titulum beneficij, ostendere nequaquam tenetur, de quo etiā per*
6 *Maran. in praxi in 4. par. in 13 dist. nume. 3 & 4 Et quod * possessorium caussæ spirituales non sit spirituale, vsque adeò vt in materia possessoria pro beneficijs, alijsque rebus spiritualibus coram iudice sæculari agi possit, nō semel in Principum auditorijs decisum fuisse legitur, veluti patet ex Guid. Papæ dec. 1. & 85. & 552. Affl. non vno etiam in loco, vt est legere decis. 2. & 24. & 85. Gram dec. 68. atque Boerio. dec. 69. numero 23. huic etiam sententiæ innituntur. Gulliel. Bened. in ca. Raynutius, numer. 330. cum seq. de testam. Aufre. in Clem. 1. in 2. reg fall. 24 de off. ord August. Bero in rubr de iudic. num 52 cum seq laté Ioan. Gall quæstio. 155 & Couarru qui plura congerit libro Pract. quæstio. c. 35. Et in epit. 4. c. 8. §. 12. num. 3. vbi post. Ias. in l. quoties, nu. 6. C. de iudic communem opinionem esse affirmat, quòd iudex sæcularis in caussa matrimoniali aut vsuraria, in materia tamen facti cognoscere potest, non tamen si quæstio esset super iure, veluti Doctores tradut in cap. tuam, de ordin. cognit. & in capitul. cum sit generale, de foro competenti & in. l. Titia, præsertim Alexand. ff. solut. matr & hanc*

opinio-

opinionem seruat consuetudo teste Iaso. citato loco. Verum Ambro. Vign. in c salubriter nu. 125. de vsur. cum temperamento intelligendam hanc esse opinionem dicit, nisi a iudice ecclesiastico inhibitio iudici sæculari facta fuerit. Quæ quidem communis sententia vendicat sibi locum in quacunque caussa spirituali, dummodo summariè ac de plano sine discussione liquere possit, vt ex prædictis apparet, & ex Decio maximè in allegato cap. 1. de iudic. qui hanc esse communem sententiam asserit. Nic. Anton. Grauatius.

b Princeps.) Clausula * summariè, simpliciter &c. quantæ sit

7 efficaciæ, apud Alex. videbis cons. 6. lib 4. Rom. cons 20. Soc. cons. 12 lib. 1 Corn. cons 243. lib. 4. & Ias. in l. certi conditio. §. si nummos. nu. 32. ff si cert. peta. Quibus in loci omnes iuris ciuilis so-

8 lemnitates esse sublatas docemur, præter ipsam * citationem, quæ de iure naturali est, quæq omitti non potest, vt Socin allegato cons animaduertit. Necnon ipsas præter necessarias probationes, quæ itidem præteriri nequeunt cum sint iuris Diuini. c. nouit. de iud. & habetur Matth. c. 18. quibus accedant dicta per Fel. in c. dilecti, de iudic. Nic Ant. Grauatius.

c Et vbi.) Adde Aegi. dec. 41. si Papa, Cassa dec. 8. n. 5. de rescri. Ias. in rub. C. qui admit. n 3. Oldr. cons. 255. contra prouisionem, Fel. in c. vlt. nu. 10. de iud. est tex in l. ita demum. vbi Bart. & alij, C. de procur. Nic. Ant. Grauatius.

De dilationibus ac terminorum sacri Palatii obseruatione in quauis caussa Cap. II.

SVMMARIVM.

1 Termini substantiales iudicij in sacro palatio quatuor sunt, qui si omitterentur, sententia nullius esset momenti.

2 Citatio ad sententiam necessaria est, etiam si principis sententia esset, & nu. 6. (petat.

3 Iuramentū calūniæ omitti potest si pars illud non

4 Ter-

4 *Terminus ad dicendum contra producta, valde necessarius est.*

5 *Articulorum in admissione pars est citanda.*

6 *Citatio ad sententiā an debeat peremptorio fieri.*

7 *Termini omnes post litem contestatam sunt peremptorij.*

8 *Citatio ad sententiam fieri debet, & non audiendum voluntatem iudicis siue curiæ intentionem, aliàs sententia est nulla.*

9 *Sententia parte instante proferri debet; alias est nulla, fallit tamen.*

10 *Libellus etsi in summarijs nō requiratur, requiritur tamen aliqualis petitio, limitatur tamē.*

11 *Iuramentum calumniæ tacitè remitti potest, expressè autem nullatenus.*

12 *Iuramentum calumniæ est de iure Diuino.*

13 *Iurare de calumnia, quando quis cogi nō possit.*

14 *Iuramentum calumniæ in quacunque parte iudicij peti potest.*

15 *Procurator in animam propriam de calūnia iurare tenetur, & quando speciale habet mandatum, in animam domini, alias minime.*

16 *Iuramentum calumniæ petitum, est de substantia iudicij, & propter illud non præstitum, iudicium redderetur nullum.*

SEd quales erunt dilationes, ac futura erit in caussis terminorum obseruatio, ex stylo sacri Palatii satis traditur eo libello, qui præ manibus notariorū titulus inscribitur, causa sit benefic. vel alias summaria, seu profana, vel alias ordinaria. Verū quicquid sit, id omne ad frugiorē instructionē tuam repetā hic sub cōpendio. In causis igitur vel de-

de iure, vel ex* Principis rescripto summarius. Aegid. tradit concl. 27. de iudi. & dilat. Tres tantum esse terminos siue dilationes, quasi de substantia ipsius iudicii obseruandos, nempe ad Ponendum, ad Articulandum, & Producen-
1 dum omnia. Verum* hodie quatuor erunt, & nostra aetas
a tertio addidit quartum, a nempe ad Dicēdū contra producta. Quatuor igitur erunt termini de substantia sine ter-
b mino ad sententiam, b qui* in caussa non alias inter dila-
2 tiones cōputatur, tanquam necessarius pro vocatione partis ad sententiam, ca. 1 de cau. poss. & proprie. l. de vno-
c quoque. ff. de re iudi. idque c etiam si esset Principis sententia, clemen. pastoralis, de re iud. Abb. in cap. venerabi-
d lem, de electio. colum. 3. d Hi quatuor termini si omitterentur, sententia esset nulla, secùs verò si alii, quos tamen cautius erit obseruasse, vtpote ad libellandum, ad declarandum, & iurandum de calumnia: omissi tamē non vitia-
e bunt processum, nec terminus ad libellandum, e quia in summariis sine libello proceditur, d. clem. saepe, de verb. significatio. nec alius ad declarandum, quia non est de substantia, sed contingens tantum, vt infra dicemus. Non denique vltimus ad iurandum de calumnia, quia similiter cō-
f tingens est; f etsi * pars non petat, poterit hoc iuramentum
3 omitti, ca. 1. de iura. calum. in 6. Sunt autem omnes termini praedicti in prima instantia longiores, & in succedaneis breuiores, prout infra dicemus, & poteris fusius apud libellum terminorum Rotae videre.

ANNOTATIONES.

a NEmpe ad dicendum*. *) Et iure quidem optimo. Nam **
4 *quanti refert terminum praefigi ad dicendum contra producta a Bar docemur ad Reprim. in verb. de plano. vbi inquit, quòd tunc ea quae in iudicio producuntur, in actis esse intelliguntur, quando ad dicendum contra producta aduersarius citatus fuit: & Bartholo inhaeret Roma. consi. 519. Et haec opinio pro stylo in Ro Curia seruatur, vt Gomes tradit in reg. de annali poss. quaestio 4. versicul quinimo, & declarant Aegi decis. 28. Termin. Rota decis 10. & decis. 93. iudex, in no. & latè Felin. in c in nomine Domini, nu. 31. de test. & Vant de null sent. ex*
5 *def. cit. nu. 55. Dixitq * Dec. in d. c. in nomine Domini, nu. 34.*
com-

comunem esse opinionē quòd in admissione articulorum pars citari debeat, quicquid è regione dixerit Abb. qui in productione tantùm partem citari debere arbitratus est. Nico. Ant. Grauat.

b Qui in caussa. *) Necessario * citationem ad sententiam fieri*
6 *debere, aliàs eam nullius esse momenti, prodiderunt Rota decis. 342. retento in no. Capic. decis. 1. num 35. Felin. in ca consuluit nu. 16. de offi. deleg. vbi Dec. nu 13. & Vant. loco proximè citato. nu. 56. & si hoc semper perpetuum non sit, vt eo Capicio, quo supra habetur. Regulariter enim vtraque parte præsente sententia proferēda est, vel altera in alterius tamen citata contumacia. l. de vnoquoque, vbi Doct. ff. de re iudi. adeò quod Bal. dixit in l prima, col. 5 vers. prædicta & vers. quæsitum fuit, C. de his, quæ pen. nom. Sententiam prolatam vtraq; parte absente nullam esse, etiamsi in principio partes adfuissent, si tamē antequam tota legatur, abijssent, quamuis hoc cum temperamēto intelligendum erit, nisi iudex ex officio procederet: nam tunc vtraque absente parte sentētiam ferre potest, sic apud gloss. scriptum legimus in c. cupientes. §. quod si per 20. de elect. in 6. & Ang. in l. si quis libet ff de peti hæred. Et vsque eo citato ad sententiam necessaria est. quod si in absentis fauorem (non tamen citati) ea proferatur, ipso iure non valeret. Ias. qui & alios aduocat, in l. furioso, nu 3. ff. de re iud. vbi hanc opinionem communem esse affirmat, atq. etiam in l. nequicquam §. vbi decretum nu. 48. ff. de offi. procons. Quòd fermè procedit nedum in diffinitiua, sed in interloquutoria sententia, dummodo præiudicialis sit, vt idem Ias. scriptum reliquit, dicens hanc inter interpretes receptiorem esse sententiam in d. §. vbi decretum, num. 13. Quam tamen egregie limitat, nisi partes in ipsius sententiæ prolatione adessent, tunc etenim ipsis inuitis alia absque citatione proferri sentētia potest, & hæc est communis scribentium conclusio, & si nōnulli ab ea desciscant, veluti Ias. est testis præcitato loco nu. 36. quam amplectitur Capic. decis. 1. num. 37. pro cuius quidem communis opin. robore confert, & altera communibus suffragijs recepta opinio per Felinum relata in c. 1. nu. 9. de iud. vbi præsens in iudicio libellum recipere cogitur, & si ad hunc effectum citatus fuerit minimè, verùm ad respondendum, nisi*
7 *prius fuerit instructus, non compellitur. Quæ * quidem citatio ad sentētiam peremptorium, vel æquippollēs, vt puta, comminationem cōtinere debet aliter nullam esse sentētiam probat tex.*

in l.

in l. ad peremptoriā. ff. de iudi. vbi Doct. & traditur per Specu. titu. de citat. §. viso, vers. quid si lata And. Iser. in constitu regn. Neap. incip. In ciuilibus, vbi etiam Afflict. & Dec. post. Abb. in dict. cap. consuluit, num 12. quod sanè locum habere intelligas in caussis ordinarijs secus vero in summarijs, in quibus peremptorij solemnitas haudquaquam requiritur Cle. sæpe vbi omnes in ver. peremptoriæ, de verborum significatio. Afflict. const. Neap Inconsutilem, colum penu. Mathæsi. singu. 131. & Dec. eo quem citauimus loco. At ipse crediderim, (si os in cœlum non esset ponere) quòd in ordinarijs etiam peremptorium in citatione ad sententiam necessariò non requiritur; & illud est in caussa quod me mouet. Nam * post litis contestationem termini omnes sunt peremptorij, per Rot. dec. 235. licet in caussa. in no. Fel. in ca. consuluit, de off deleg præsertim, quandò à lege, vel statuto illi præfiganiur, tunc enim licet nihil dicatur, tamē peremptorij sub intelliguntur, vt Gomes. prodidit in regu. de annal q. 72. n. 2. & Alfon. Sottus adstipulatur super 34 regu Innocent. viij col. finali: ergo si in citatione peremptorium omittatur, illud subintelligitur. Vnde non ab re vsus prævaluit in Ro. Cur peremptorium in citationibus non apponi, vti Vant. ait de null. sent ex def. citat nu. centesimo quarto, & meminit quoque Vestr. præcedentis libri capite secundo, finem versus, vbi in beneficial. bus peremptoriu a lege, in profanis ex Rom. Cur. stylo subintelligi dicit. Ex his liquet citationem ad sententiam esse necessariam, nisi vsu aliter receptum esset, veluti in sacro illo consilio Neapolitano toto orbe celeberrimo, vbi talis omittitur citatio, sed illa nēpe ratione, de qua apud Affl. eiusdem consilij sententiarum doctiss. mum scriptorem, nobilissimùmque compilatorem, decisione 283. numero sexto, & Maran. in praxi in sexta parte versicu citatio numerò decimo. In Romana tamen Curia nequaquam Patres illi iurisconsultissimi talem citationem missam facere arbitrati sunt, nisi in postremis audientijs cum feriæ generalis superinstant, Rota decis. 755. Sciendum est, quod in vacatione, in antiqu. & Vant. 8 quo supra loco. Quam quidem * citationem facere oportet ad sententiam. & non ad audiendam iudicis voluntatem, vt Fel. & Deciu. admonent in dicto ca. consuluit, ille numero decimosexto, hic vero decimotertio, & Maran. vbi supra numero 70. aliter si fieret, non valere sententiam ab Rota docemur decisio.

342. Retento, in no. Capic. decisione prima, atque Compilatore illo Form. term. pag. 61. columna secunda. Sed illud iam postre-
9 mo loco negligendum non erit Quod * sententia ipsa instante actore, aut reo pferri debet nullu alias robur haberet vt Bart. Ang. Imol. & plerique omnes autumant in d l. de vnoquoque, ideq; & Bart & alij in l. vna, C. vt quæ def aduoc. & legăter Ias. tradit in l. properandum. §. etsi quidem, nume. 5. C. de iudici. vbi ad hoc quatuor subnectit limitationes, inter quas, quod Pontifex caussa ad ipsum deuoluta sententiam absque partium requisitione ferre potest, per c cupientes, §. cæterum, vbi Ioann. And. de elect. in 6. Itemq; quando ambæ partes adsunt, & sententia pro actore profertur, nam tunc sufficit illa generalis petitio in libello facta, pro se scilicet sententiam ferri, vt Bald. & Pau. Castr. in d. l. vna. Nicolaus Antonius Grauatius.

c Etiam si.) Huc accedunt, quæ a Maran. citato loco num. 10. scribuntur, & a Georg. Nat qui cumulatissime rem edisserit in clem sæpe. §. & quia, col. 23. cum sequen de verbor. sign.

d Hi quatuor.) Vide, quæ in sequenti capite adnotauimus.

e Quia in summariis.) Requiritur * tamen aliqualis petitio,
10 quæ facti narrationĕ comprehendat, quam etiă solo verbo fieri posse, ac demŭ per notarium in actis redigi, declarant Lanfr. in alleg. clemen. sæpe, in ver. libellus, Alexand. cons. 50. libr. 2. Cor. cons. 62. lib. 1. & late Mar. in praxi in 4. par. 9. distinct. num. 12. cum sequ. Limita tamen nisi à reo peteretur, vt libellus in scriptis offeratur; veluti Ant. Trem. ait, in add. ad praxim Banac. tit. de excep. imped. exeq. n. 17. vbi hanc opinionem receptiorem affirmat, Nicolaus Antonius Grauatius.

f Et si pars.) Iuramentum * calumniæ si non petatur, tacite
11 remissum esse censetur, Host. in Summa tit. de lite conte. nume. 3. & processus dein. agitatus valebit, cap. 1. de iura. cal in 6. Bart. & Bald. in l. fin. eod. titul. cæterum expresse nullatenus remitti potest, alias processus ipso iure nullus redderetur. l. 2. §. sed quia ueremur, vbi Barthol. & Bald. & reliqui. C. de
12 iur. cal. Est * enim hoc iuramentum de iure naturali & diuino vt Ioan Bapt Peru. ait, in tract. de Arbit. c. 10. num. similiter 10. & habetur Exod. cap 22. & in ca. etsi Christus. de iureiur.
13 Verum * si aduersarius perfecte suam probauerit intentionem, de calumnia iurare obstringi nequaquă potest, vt est Bal egregium dictum in c. 2. de proba. quod Ias. veluti singulare admodum

dum commendat in l. admonendi, num. 81. in posteriore lectu-
34 ra ff. de iureiur. Et * si in litis contestatione hoc iuramētū minimè præstitum fuerit, in quacunq; parte iudicij illud peti posse eo loci Ias. declarat, per ca. 2. de iura cal. in 6. etiam post conclusionem in caussa, vt Bald affirmat in l. 1. in fin C de iuram. calu. cui Maran. astipulatur in Praxi in 6 part in primo actu nu. 3. verum gloss vlt. in fin in capit. ex literis, de iureiur oppositum voluit scilicet post conclusionem nequaquam hoc calumniæ iusiurandum præstari posse, et hæc glossæ opinio cōmuniter à Doctoribus recipitur, teste Cur. in actis l admonendi, nu. 75. Verum de illo Bald dicit. in citato ca. 2. Ias. in l. iusiurandum & ad pecunias. §. qui iusiurandum in 1. not eod. titul. nonnihil dubitare videtur: necnō & Catel. Cot. in memor. in verb. iuramentum calumniæ, ad quod tamen plurimum conducunt dict. per Abb. & Felin. in dicto capitulo secundo. Et sic erit limitatio ad dict. capitul 2 de iuram. cal. in 6. vbi iusiurandum hoc si præstitum non fuerit, quandocunque à iudice deferri posse sancitur, quod tamen vt modo diximus ante conclu-
35 sionem præstari posse intelligas. Procurator * autem hac in re nomine proprio atq; in ipsius animam de calumnia iurare tenetur, verum si speciale à domino habebit mandatum in animam domini iurabit: aliàs absque speciali minime posset, vt communis Bar. cæterorumque est conclusio in dict. l. 2. §. vlti. & tradit. Specu eodem titulo § restat. Cæterum, quid in huiusmodi iuramento Roma. Cur. obseruet, videbis supra ab authore notatum, lib 4. capitul penult. in fin & in sequen.
36 etiam lib. capitul. penul in ver. qualiter mat. riæ. Et hoc * calumniæ iuramētum quotiescunq; à parte petatur, est de substantia iudicij vsque eò si illud non præstetur, in quibuscunq; caussis etiam summarijs iudicium non valebit, d. c. 1. & Rot. decis. 660. dic. quod si, & 644. no quod si in antiq. & est communis opinio vt ex Vant. habetur de null sent. ex def. proces. num. 29. etiam post Rot. per Fastol. cau. 26. dub. 50. notandum esse admonet, quod ad iurandum de calumnia non est quis compellendus antequam exemplum actorum (si modo id petitum fuerit) illi non fuerit decretum atque exhibitum. Nicolaus Antonius Grauatius.

De

De terminorum obseruatione in caussa beneficiali quauis eius instantia. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Termini octo sunt, qui in caussa beneficiali obseruantur, num. 2.*
3 *Terminus ad procedendum omnia, an loco conclusionis habeatur.*
4 *Stylus fori, in quo caussæ ventilantur, & non curiæ delegantis obseruandus est.*
5 *Stylo Romanæ Curiæ adhærere debemus.*
6 *Sententia contra stylum lata, est nulla.*

1 Ad* dicendum contra commissionẽ, Ad libellandum, Ad declarandum, Ad iurandum de calumnia. } Singuli ad primam.
2 Ad *a* articulandum, Ad duodecimam.
Ad dicendum contra articulos, Ad producendum omnia, Ad dicendum contra producta. } Singuli ad secundã.

Eodemq. ordine seruari debent vnus post alterum, pro ut supra descripsi, præter terminos ad declarandum & iurandum de calumnia, quos vt iungerem cum aliis, qui tẽpus ad primam desiderant, extra ordinem notaui, post alios omnes seruari solent.

In secunda instantia omnes termini prędicti seruantur ad primam diem, excepto termino ad articulandum, qui seruatur ad octauam.

In tertia instantia iidem termini omnes seruantur ad primam, excepto termino ad articulandum, qui seruatur ad sextam.

ANNOTATIONES.

a
1 AD articulandum) *De terminorũ * obseruatione ex caussa beneficiali aut spirituali, Vant. legas de null. sent. ex def proces.nu.57.cum sequentibus, & eo loci num 59. quatuor habes ex omnibus substãtiales terminos esse. Ad articulandum scilicet, Ad dicendum contra articulos; Ad producendũ omnia. Et dicendum contra producta: qui si omitterentur, eorum vel ordo inuerteretur, processus non valeret. Rota decisione tricesima tertia & decis.90.in no Cassad.decis.secunda, de iudic. & Vant.vbi supra, qui & alias citat auctoritates. Reliquos verò terminos obseruare, cautius erit, licet si dimittantur, nequaquã processus nullus redderetur, teste Cassad decis.8. numero 6. de rescri quam quidem terminorum obseruationem latè etiam pertractatam videbis apud Form.var. commis fo 6.col 3.& pag. 17.col.4 atque etiam Form.termi.fo.2.colum prima, tum quoque apud Form.aduoc circa prin.cap.22 & 34.Mil. in verb. termini, & Ant Mar. PapaZ. in suis additamentis ad decis. Rot.2.de rescrip vbi ad finem vsque affatim rem hanc explicat ibiq; num. 8 testatum reliquit quod termini ad respondendum libello, & item contestandum, & dicendum contra declarationes, atque ad dicendum cõtra appellationem obsoleuerunt iam & recesserunt ab aula; qua de re etiam nonnihil apud Card. in*
3 *clem 1.& in 2.opp de excep vbi* an terminus ad producendũ omnia loco conclusionis habeatur. Sed hoc vnum nõ prætermittam,*
4 *quòd in concernentibus processum stylus * fori in quo caussæ ventilantur, non autem curiæ delegantis seruandus est, vt Aegid.ait deci.78.super appellatione, & decis 82.si Papa. Fori enim consuetudo seruanda est.l.3.in fin ff.de testam. Spec. 5. titu de sent. §. qualiter, colum. prima, Dec. cons. 402.& 65. Bertran. cons. 377. nume. septimo, lib. primo, & iterum cons. 124.nu.quarto, lib.2. & rursus cons.214.num.7.lib.3. Mart. sing.118.stylus. Caßan.cons.67.num.57. Afflict.deci.79 nume. 4.Caß.decis 7.nume.4 de rescrip Rochus Curt. in tract de consue.num 759 vsque ad 768.& Nicol. Eucrar. in locis lega. loco 19 & est communis opinio, vt ex prædictis patet, & per Dec. in ca.quod clericis, de foro competen. Felinus in ca. caussam loci de rescript.& Afflict. in præludij Const.reg. Neap.in quæstio.9.*

stio.9.col. secunda. & usque adeò curiæ stylus seruandus, ut si
5 ** sententia contra stylum proferatur, nullius sit roboris & momenti, Ias in authen. iubemus, C de iud. Gui. Pap dec 291. Cassan. in consuet. Burg. in proœm. num. 17. quodq. de stylo diximus intelligas de antiquo, atque usu recepto, non autem vario, per ea, quæ scribunt Fel. in c Rodulphus, §. cæterum, col 2, de rescri. Cur. in l. more. ff. de iurisd. omn. iud. & Ioan. Neutz. in sua syl.*
6 *nup. lib. 3. tit. est nuben aliàs monitoriæ, nu. 32. Cæterum* ecclesiasticos præsertim iudices admonitos esse velim, ut Rom Curiæ stylum omnibus neruis sequantur quæ aliarum ecclesiasticarũ mater est, ut legitur in c. si de foro comp. Hinc pulchre Card. prodidit in clem. quamuis in princ. de appell quod Ro. Curiæ iudicandi stylum inferiores ecclesiæ seruare tenentur, & Card. sententiæ innituntur. Bar. in c ex literis, col. 9 vers 4 probat de const & Gomes. in proœm. reg. Cancell. q. 2. circa medium. Nic. Ant. Grauatius.*

De terminorum obseruatione in caussa profana, & in quauis eius instantia. Cap. IIII.

SVMMARIVM.

1 *Termini in caussa profana qui obseruantur, decem sunt.*
2 *Reus citatus, si differat litem contestari, quomodo procedatur.*
3 *Beneficialis caussa siue ecclesiastica, quando censeatur veluti profana, adeo quòd ad instar profanarum procedere necesse sit.*
4 *Dilationes, quæ in beneficialibus dantur, sunt communes, actori, scilicet, & reo, secus vero quæ in profanis.*
5 *Dilatio concessa uni parti, prodest alteri.*
6 *Dilationi concessæ, an quis renunciari possit in præiudicium alterius partis.*

7 Dilatio intelligitur cōtinua et dies feriati currūt.
8 Dilatio probatoria est peremptoria, & unica.
9 Dilatio secunda ex caussa conceditur.
10 Dilatio facilius prorogatur, quàm de nouo concedatur.
11 Dilationis prorogatio debet fieri durante priore dilatione, non autem elapsa.

QVòd si caussa sit profana, & de iure habemus modum procedendi in l. prolatam, cum no*t*a. per gloss. Bar. &
a alios, C. de sent. & interloquu. om. iud. *a* ac etiam ex stylo sacri Palatii obseruatio terminorum difformis est secundum instantias, & in prima sunt longiores, in sequentibus autem breuiores exemplo beneficialium caussarum, de quarum dilationibus proxime locuti fuimus.
1 Sunt * autem in profanis caussis, & in prima instantia termini decem, quorum vltimus videlicet ad declarandū contingens est, alii verò quasi de substātia iudicii, nempe.
Ad dicendum contra commissionem, Ad primam,
Ad libellandum, Ad octauam,
Ad respondendum Libello,
Ad contestandum litem, Singuli ad primam.
Ad iurandum de calumnia.
b b Quòd * si citatus differat litem contestari, compelle-
2 mus ipsum, & seruatis quatuor terminis ad contestandum litem, primo simpliciter, secundo ad primam diem, tertio etiam ad primam, addita tamen pœna, scilicet excommunicationis, & vltimus etiam ad primam, sed addita clausula, aliàs ad videndum se declarari, obtinebimus eum declarari, liteq. contestata prosequemur, vt infra.
Ad articulandum ad decimam quintam.
Ad dicendum contra articulos.
Ad producendum omnia, Singuli ad secundam.
Ad dicendum contra producta,
Ad declarandum & iurandum de calumnia, Ad primam.

Ad dicendũ contra declarationes ad primam, si dentur facto,& in scriptis,alioquin si verbo tantũ,nõ seruatur & videtur potius terminus contingens,quam de substantia.

In secunda instantia seruantur omnes iidem termini, excepto illo ad respondendum libello,& litem contestandum,quo omisso,reliqui seruari solent singuli ad primam, excepto termino ad articulandum, qui seruatur ad octauam. Et terminus ad dicendum contra declarationis similiter est contingens,vt proxime dixi.

In tertia instantia iidem termini seruantur ad primam excepto termino ad articulandum,qui seruatur ad sextã.

3 Quod* si caussa sit de pensione vel alias super fructibus aliòue membro beneficii, seu eius possessione,vel deniq. c etiam super beneficio ecclesiastico, c ad quod tamen ageretur tanquam ad vnitum,omni casu censebitur profana, & prout in profanis termini substantiales seruari solent, & litis contestatio desiderabitur,Aegid.concl.617.si agit. de lit. contestat.

Nec mirum tibi videbitur, quod de beneficio ecclesiastico tanquam de re profana agi possit,quia vbi beneficiũ prætenditur vnitum, prædii loco habetur,Rota d.dec.369 no.quod vbi beneficium de vnione & articulãdum,in antiq etiam quoad processum, & terminorum obseruationẽ Aeg.d.concl.617.quod extendit Aeg.etiam ad casum, vbi reus,contra quem ageretur,ad beneficium tanquam vnitũ exciperet illud tanquam ecclesiasticum beneficium iure sui tituli,& ex collatione apostolica, vel alia ad eum spectare, idque ea ratione, quod ad dignoscendum iudicium attendimus actionem per actorem intentatam,& secundũ eam metimur illud Aegid.ibid. Quamobrem si ex diuerso actor ageret tanquam ad beneficium ecclesiasticum iure sui tituli,reus verò de vnione eiusdem beneficii exciperet secus dicerem,caussam scilicet non profanam, sed beneficialem, & prout in beneficiali procedendum esset argumento a ratione Aegid.ibidem.

Ex diuerso nonnumquam etiam in profana caussa extra ordinem agimus,& prout in beneficialibus terminos obseruamus. Si modo auditor caussæ hunc summarium processum litigatori velit concedere,quem absq.alio speciali

ad hoc rescripto ex indulto extrauagantis Innoc. 6. de faculta. Aud. Rotę, de aliorum tamen coauditorum consilio dare potest, idque duobus tantùm casibus, nempe, vbi viduarum & pupillorum caussa vsque ad quamcunque summam ageretur, quod tamen restringerem, vbi pro eorum parte processus fieret, ne id quod fauore introductum est, operaretur odium aduersus iuris regulas. Amplius, vt inter alias quascunque personas, vbi tamen ageretur de summa, vel re valorem quingentorum non excedentibus; essetque (vt opinor) vtroque casu iudicis interloquutio necessaria.

4 Differunt * autem termini seu dilationes, quæ in beneficialibus dantur, & seruantur ab iis, quæ in profanis, alia

d etiam ratione, *d* quod in caussa beneficiali communes sint, actori scilicet & reo; secus in profana, in qua iuris ordo seruatur, secundum quem dilationes prius dantur actori, & exinde reo, cui probandi onus nõ incumbit, nisi postquam actor suam probasset intentionē, ad tex. in l. si quis, C. de exceptio. Rota decis. 166. not. de dilat. in antiq.

ANNOTATIONES.

a AC etiam.) *Huc spectant quæ Vant. & Form. compilatores proximè præcitati ibidem notant.*

b Quòd si citatus.) *Compilatorem Form. aduoc. legas in 2. tract. cap. 4.*

c Ad quod tamen.) *Vide supra, quod in huius libri primum caput sub litera A. addidimus.*

d Quod in caussa) *Adeò quòd si vni parti dilatio detur, prodest alteri. l. petendæ, vbi Bald. C. de tempor in integ. rest. Fel in ca. prudentiam, colum. 2 de mut. pet. & Alex in auth. iubemus in princ C. de iud. vbi limitat, nisi alter dilatione vti noluerit.*

6 *Cæterum * pro veritate istius limit. Gomes legas in regu. de trien poss quæstio. 22 vers. Quæritur modo, & Docto. in dict. l. petendæ, Bald. & alios in l. postquam. C. de pact. Nam altercationes sunt inter interpretes, an quis dilationi in præiudicium aduersarij renunciare possit. Qua de re Tiraquell. consulas de vtroq; retra. §. 36. ad fin tit. nu. 27. opiniones con ilsantem scilicet, vt dilationi in aduersarij dãnum quispiã renunciare non valeat,*

valeat, quotiescunque illam iure communi meruit, secus verò si speciali per beneficium restit. in integr. Verùm prædictā opinionem quòd communis sit dilatio, vsque adeò, vt in aduersarij præiudicium renunciari nō possit, crebriore calculo approbatam esse. Ias testatur in l. 1. nu. 54 ff. de adopt. De quo etiam vid. ac And. Iser. & Afflict. in const. regn. Neap obscuritatem, nu. 14. vbi intelligunt dilationē illam iure speciali id est, beneficio restitutionis in integrum concessam renunciari in præiudicium non posse, & si in hoc varietas sit inter Doct. in d. l petendæ, vt per Tiraq vbi supra limita tamen communem opi. nisi re integra dilationi renunciatum fuisset, ita Lanfr in rep. c. quoniam
7 contra, in verb dilationes, nu 8. de prob. Quæ * quidem dilatio continua regulariter intelligitur, feriatique etiam dies currūt l. siue pars, in fin. C. de dila. Bald & reliqui in l. 1 C. de fer. & Fran Marc. q. Delph. 35. Sed hoc tamen cum temperamento intelligas, nisi feriæ totam dilationem, vel ipsius maiorem partē absorberent, vt docent Host in c licèt caussam, de probat Bal. in l. si quando quæst 4 C de test. & Lanfr. in c. quoniam contra
8 in verb dilationes, col. 2 de probat. Et * omnis probatoria dilatio de iure est peremptoria atque vnica, vt semel tantum dari possit. Alex in l. fin. in 1. not ibiq; Doct. communiter. ff de fer. Abb. in c. licet. 4. not. de probat Felin. in c. pastoralis, colum. 1. de excep. Et licet hæc sit regula, nōnullas tamen admitti limitationes quas apud Ias. cæterosq; in d. l si tum etiā & in l. ora-
9 tione eod. tit est legere, inter quas est, si * in prima dilatione iustum extaret impedimētū, aut nouæ superuenissent probationes tunc secunda dubio procul concedenda erit dilatio vt ibi, & in l. 1. C. de dilat. vbi Sal. & Abb. in c 1. eod. titu. & in c. pastoralis, de excep. Perperam ergo iudices faciunt aliqua non præuia cognitiuncula & absque legitima caussa dilationē prorogantes eoq; fortius nouam concedentes, vt supra dictæ auctoritates concludunt, & traditur in For. term. in princ col. 2 & pag 2. col. similiter 2. & iterum pag. 63. Et quod 2. dilatio nisi caussa cognita concedi non valeat, etiamsi primā iudex coarctauisset, est cōmunis opinio teste Franc. à Ripa in l. 2. nu 32 ff. de re iud. Licet
10 * facilius (vt nōnullis placuit in d. l si præsertim Ang & Pau. Cast. & ante eos Spec. tit. de dilat. §. nunc videamus ver & sūt hæc iūcto vers. præcedēti) dilatio ipsa prorogetur. quā noua præfigatur ea nēpe ratione, quia eadē censetur. l. sed si manēte ff. de

O 4 pretar.

precar. Aretin. in l. filius à patre, in 3. not. ff. de liber. & posthum. & Gomes. vbi supra, qui tamē limitat in odiosis haudquaquā procedere ex Bal in l. si à te C. de pact. inter empt. & vēd. quibus consonat, quod ab Alexand. scribitur in l. 4. in prin. ff. de dam. infect. & si nuncupatim idem Alexand. post. Fulg. in dict. l. vltima, hoc reprehendat, quoniam iudex absque caussa dilationem probatoriam prorogare nō potest, per textum in d. l. 1. in fin. C. de dilat. Sed esto, quod vera esset opinio, vt absque
11 caussa prorogari queat, attamen* intelligas, antequam prioris dilationis tempus elapsum fuisset, vt Specu. eiusq; consectatores citato loco declarant. atque Bald. in c. de caussis, colum. 2. ibiq; Dec. qui multa congerit de offi. deleg. Lanfr. in cap. cum P. & G. de offic. deleg. Bald. consi. 34. statuto libro quarto, & Cass. consilio 41. quia in fin. Et hoc quidem viua ratione probatur, cùm prorogatio sit prioris termini quædam coniūctio, qui si fuerit elapsus, nulla de in prorogatio stare potest: nam quod nihil est, prorogari non potest, cùm non entis nullæ sunt partes, vulg. l. eius. ff. si cer. pet. Idcircò cautela est, vt in dilatione prorogan-da protesteris, ne ei consentire videaris, teste Bart. in l. 1 C. de relat. Quā stante protestatione, dilatio nec inde sequutæ probationes valerēt, vt Alex. ait. in d. l. vltim. cui ibi Ias. adstipulatur. & voluit Bal. cons. 33. colum. fin. lib. 5. eoq; fortius prædicta in caussis summarijs locum vendicant, in quibus dilationes (veluti possibile est) abbreuiandæ sunt. Cl. sæpe, de verb. signif. & traditur per Abb. in ca. cum sit de appell. Alex. & alios in l. 2. ff. de re iud. Nicolaus Antonius Grauatius.

De obseruatione terminorum in caussis nullitatum. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Nullitatis in caussa, quomodo termini obseruādi sint.*

2 *Nullitatis in libello caussæ exprimi debent, limita vt numero 5.*

3 *Termini in caussa attentatorum, qui obseruari debeant.*

4 *Termini in caussa diffamationis, & iactationum qui obseruentur.*

Verùm

a 1 VErùm *a* si agatur * super nullitate alicuius processus vel sententię, alteriusve actus iudiciarii, vtique multiplex potest esse processus, quia si nullitas ex eisdem actis deprehendi posset, paucioribus & breuioribus vtimur dilationibus, duabus scilicet, ad dicendum contra vltimò producta, similiter ad primam diem, scilicet contra processum, vel alium actum iudicialem, de cuius nullitate dicatur. & exinde ad sententiam procedetur: secus vero vbi non ex eisdem actis, sed ex aliis exterioribus probationibus veniat ostendenda nullitas: hoc enim casu, quasi res maiorem cognitionem desideret, plena terminorum obseruatio necessaria erit, iuxta naturam caussæ, beneficialis scilicet vel profanæ, & iuxta instantiam, in qua tractabitur caussa. Rota decis. 340. fuit dubitatum. de litis contest. & de iud. in no.
b Quo *b* casu debet etiam actor in libello exprimere caussam nullitatis, quam prætendit ad not per innoc. in cap. cum, de re iudica. & per Bart. in l. si expresse, de re iudi. Rota dec. 144. nota, quod intentans de libell. obla. & de nullita. in antiq.

ANNOTATIONES.

a VErum si.) *Accedant dicta per Rotam, decisione 341. in no. Aegid decisione 317. in caussa. & Vant. de nullit.*
3 *sentent. ex def. procurat. num. sexagesimo nono, vbi * & de obseruatione terminorum in caussa attentatorum quoque videbis in qua substantiales termini haudquaquam obseruantur; cumq. de ipsis attentatis docere sat erit. Rota dec 755. sciendum in antiq. Formul. aduoc in princ. capit. nono, Papaz. in addi. ad decis. Rotæ 2. de rescript numero quinquagesimo sexto & quinquagesimo septimo, vbi etiam de obseruatione terminorum in caussa nullitatis. Cæterum, quid in caussa diffamationis & iactationum obseruandum sit apud Vant. eò loci, nume 65. leges, & Afflict. decis. 268. necnon, & Boer. decis. 255. Nicolaus Antonius Grauatius.*

b Quo casu.) *Hoc sane * intelligas parte reluctante. aliàs*
5 *quamuis in libello caussa nullitatis non exprimeretur valeret vtique, si modò in processu deinde declaretur, ac probetur; ita*

Franc.

ran. in c. dilecto, q. 13 de appell. Innocen. in c. cum Berthold. in p. de re iud. & Rot. dec. 145. Nota, quod in antiq. Nicolaus Antonius Grauatius.

De obseruatione terminorum in articulo grauaminis. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Termini obseruandi in articulo grauaminis.*

1 QVòd * si caussa non per appellationem à difinitiua, sed ab interloquutoria, & grauamine sit deuoluta quia supra diximus per solitam clausulam semper in commissionibus similium appellationum apponi solitam non censeri aduocatum negotium principale, nisi in euentum iustificati grauaminis. Ideo pro eius iustificatione solet fieri processus particularis, qui proprias habet ex stylo palatii dilationes infra notatas.

Ad dicendum contra commissionem,
Ad dicendum contra appellationem,
Ad impugnandum & iustificandum, Singuli ad primam.

Exinde poterit iudex super grauamine pronunciare, quòd si appellans iustificato grauamine, velit in negotio quoque principali pronunciari, noua opus erit, iuxta naturam caussæ, terminorum obseruatione, ac iudiciali tela.

ANNOTATIONES.

1 QVòd si.) *Addas Compilatorem Form. aduoc. in princ. cap. 24. Nic. Ant. Grauatius.*

De

De obseruatione terminorum in caussa, qua quis reus petit absolutoriam ab obseruatione iudicij. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Termini qui obseruari debent in caussa absolutoria ab obseruatione iudicij.*

a 1 PLerunque *a* etiam reus * ad iudicium tractus actore negligente procedere, non valens alias absolutoriam ab impetitis obtinere; instat pro absolutoria ab obseruatione iudicii; quæ dari non solet, nisi datis actori quatuor dilationibus, quæ substantiales sunt similis iudicii, videlicet:

Ad procedendum, prout de iure, primo pro prima dilatione,

Secundo pro secunda,
Tertio pro tertia, } Singuli ad primam.
Quartò pro quarta,

Et exinde reo actore non alias procedente neque prosequente, cæptum iudicium ad similem absolutoriam procedi solet. Rota dec. 10. nu. 12. in vltimis.

Solent tamen practici super hanc telam, & terminorum obseruationem, narrata actoris negligentia, commissionē impetrare, qua solet Signatura rescribere, vt loco istorum terminorum substantialium præfigatur terminus peremptorius actori ad procedendum, quo elapso, & c. ad absolutoriam proceditur.

ANNOTATIONES.

a PLerunque etiam) *Formul. aduoc. compilatorem legas, cau. 36. Rot. dec. 69 actore non veniente, in no. atque Vant de null sentent. ex defect. process. numero 61. Nicolaus Antonius Grauatius.*

De obseruatione terminorum in articulo compulsoriæ generalis decernendæ.

Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Termini obseruandi in articulo compulsoria generalis.*

a AD videndum a decerni * literas compulsoriales gene
1 rales in ciuitate, & diœcesi Burgensibus. Ad constituendum procuratores ad interessendum, alias videndum decerni processum per affixionem ad valuas Ecclesiæ loci, Omnia vnica citatione ad primam.

ANNOTATIONES.

a AD videndum.) *Huius compulsoria generalis materiam pulchrè auctor tractat in libri sequentis, c. 1. in vers. harum literarum, videbis etiam Form. aduo. c. 45. & 70. cum seq. Nic. Anton. Grauatius.*

De terminorum obseruatione in articulo compulsoriæ specialis.

Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *Termini obseruandi in articulo compulsoria specialis.*

2 *Dilatione pendente iudicis officium conquiescit.*

3 *Sententia quæ pendēte dilatione fertur, est nulla.*

Quòd

2 QVòd *a* si pro speciali compulsoria quis * instaret dif-
1 formis erit terminorum obseruatio. Ad dicendū contra commissionem, si eius vigore petatur, ad primam. Ad videndum decerni litteras compulsoriales speciales.

Ad concordandum de loco loci, & iudice. Etiam ad statim.

Hi omnes termini solent etiam vnica citatione, & audientia inculcari, & semper cum decreto competens dilatio dari, ad exequendum eam exemplo remissoriæ.

Vtroque casu compulsoriæ scilicet generalis, vel specialis, solet is, contra quem petitur, citatus comparere, & si generalis petatur, quæ numquam impediri potest, suos apud acta procuratores constituit, si principalis sit, sin autem procurator alios loco sui substituet, in loco commorantes ad interessendum exequutioni dictarum literarum, & protestabitur nihil fieri, nisi procuratore dato citato.

Quòd si specialis ex aduerso petatur compulsoria, tu videbis si ex aliquo capite deneganda sit, & petenti te oppones, in qua specie plerunque euenit, vt res in controuersiā eat, & locus fiat aduocatis, ea ratione, quòd specialis compulsoria (vt supra diximus) annexam habeat dilationem
b ad partes, *b* qua pedente iudicis officium saltem, quo ad caussæ decisionem conquiescit, ad textum in l. si pars, C. de dilation.

ANNOTATIONES.

a QVòd si.) *Proxime allegatum locum videbis, vbi tam generalis compulsoriæ, quàm specialis formulas & praxim auctor describit.*

b Qua pendente.) *Ad hoc respicit ca. significante, de appell.*
2 *quodq. ibi Doct. notant. Et * adeo pendente dilatione iudicis officium conquiescit: quod si ea pendente iudicium agitetur, est nullum, Bald. in l. siue pars. C de dilat. idemque in l penultima; columna finali, vers. considera C de arbitr. Iason consilio*
3 *quadragesimo quarto, lib. tertio, vbi, * nulla est sententia, quæ pendente dilatione fertur, quia dilatio. pendente termino, non currit, idem Iason consilio 10. libro primo, & latius in l.*

qui

qui pro tribunali, numero trigesimo septimo, ff. de re iudica. & Vant. de null. sent. ex def. iurisd ord. num. 157. Limita tamen, nisi causa ob quam dilatio concessa fuit, cessaret, aut iudex eandem reuocasset, non vtique tunc iudicis officium conquiesceret vt a Bald. proditum est in cap secundo, de dilat. ab Alexand. consilio tricesimo quarto in fin. lib secund & Tiraquell in trac. causa cess in prima parte, num. septuagesimo quarto cum sequ Finge, iudicem Titio tempus ad comparendum, vel positionibus infra tres dies ad respondendum præfixisse, ille uero statim comparuit, atque respondit, tunc certe iudex non aliter dictorum trium dierum expectato termino ad vlteriora iure procedere potest. cum dilationis causa finita sit, ita Bar, cæteriq. tradunt in l. 2 filia. 9. alumno, ff. ad Trebell & Aretin. post reliquos in l si quis hæres, 2. ff de acquiren. hæredi. Roman. consilio quingentesimo tertio, columna tertia, vers moueor. Et idem erit, quando iudex dilationem reuocauit, vt citato loco. Aretin. ait quam tamen reuocare causa deficiente posse intelligas, veluti Ioannes Andreas attestatur in addi. ad Speculat. in tit. de dilatio. §. primo, vers. probatoria, cuius assecla est Aretinus, vbi supra. Cæteras limitationes apud Iasonem videbis in d. l. qui pro tribunali in vltima quæstione, qui regulam negatiuam tradit, quod pendente dilatione nihil a iudice innouandum est, quam deinde plurifariam limitat Nic. Ant. Grauatius.

De terminorum obseruatione in articulo remissoriæ decernendæ.

Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *Termini obseruandi in articulo remissoria decernenda.*

a 1 NOnnunquã a etiã ex partibus nõ scripturis tantũ, sed etiã testiũ depositionibus egemus, Pro* quibus iuoleuit vsus litterarum remissoriarum, quibus scilicet iudex testis

testis examen ad iudicem de partibus remittit, pro quibus obtinendis solet palatium hos præcipue terminos seruare.

Ad dicendum contra commissionem, si non vigore Innocentianæ bullæ, sed in vim specialis commissionis petatur remissoria, ad primam.

Ad videndum decerni litteras remissorias iuxta formã commissionis, si vigore eiusdem petantur, alias ad videndum decerni illas in vim Innocentianæ.

Ad concordandum de loco loci, & de iudice.

Ad dandum interrogatoria.

Ad videndum includi articulos.

Ad videndum iurare portitorem.

Omnes prædicti termini, excepto termino ad dandum interrogatoria, qui seruatur ad cras, seruari poterunt etiam ad statim si volueris, eosque nedum diuisim, verum etiam omnes inculcatos: expectabit tamen iudex tanto tempore sic citatum, antequam articulos includat, & rotulum portitori consignet, quantum possit dare interrogatoria.

Consueuit tamen sacrum palatium petenti remissoriam dilationem quoque concedere ad probandum in partibus vtpote duorum mensium, & alteri parti, contra quam decernitur, aliam successiuam semper breuiorẽ, vtpote vnius mensis, ad effectum vt possit si voluerit personas testium ex aduerso inducendorum reprobare & exceptiones sibi contra personas ipsorum competentes probare. Prima dicitur probatoria, quam solent etiam Patres & breuiorem & longiorem iuxta loci distantiam concedere, amplius & dilationes datas prorogare semel vel pluries ad probantis vel reprobantis instantiam, qua in specie, vtpote dilationem solet Palatium exemplo legis plurimum tribuere iudicis arbitrio. De quibus inferius suo loco dicemus.

Quandoque etiam euenit, vt litis vna vel duabus sententiis, antequam tertia feratur sententia, ob non appellationem, vel non legitimam prosecutionem in rem transeat iudicatam, & victor velit ad exequutionem procedere, tunc dantur victo, seu seruantur dilationes infrascriptæ.

Ad

Ad dicendum contra commiſſionem qua datur facultas exequendi.

b b Ad docendum de appellatione ac legitima eius proſequutione.

Primo pro prima dilatione,
Secundo pro ſecunda,
Tertio pro tertia,
Quarto pro quarta,
} Singuli ad primam.

Solent tamen practici, vt hanc telam ac terminorum obſeruationem euitent, commiſſionem impetrare, qua datur vt loco omnium ſupradictorum terminorum præfigatur terminus victo, ad docendum de appellatione, legitimaque eius proſequutione, quo elapſo ad exequutionem procedatur.

ANNOTATIONES.

a Nonnumquam.) *Formu. aduo. videas in prin. ca. 14. cum ſeq. & iterum c. 35*

b Ad docendum.) *Prædicti formu. compilatorem legas, c. 40. Nicol. Ant. Grauatius.*

De obſeruatione terminorum in crimine, vel alio facto notorio.

Cap. XI.

SVMMARIVM

1 *Notorio in facto quomodo procedatur, & numero 3. & 4.*

2 *Notoriјs in cauſſis ordo eſt, ordinem non ſeruare, & num. 4.*

Pleruṇ-

1 PLerunque *a* etiam res * non ordinariam cognitionem
1 desiderat, vtpote vbi super notorio crimine vel alio
2 facto ageretur, quo * casu iuris ordinem non seruamus, immò illum non seruare est secundum iuris ordinem procedere, extra de iureiuran. c. ad nostram 3. quæst. Quam obrem extraordinariam vocamus eorum cognitionem, quę traditur extra de accu.c.qualiter, 2. §.ad corrigendos. & de simo.c.licet Heli.in princ.Amplius in similibus nullæ recipiuntur probationes, extra de accu. c. euidentiam. extra de cohabi.cleri.& mulie.c.tua 2.quæst.1.cap. manifesta,& c. de manifesta. & c. scelus,l.ea quidem,C. de accusa nullum porrigemus libellum, neque vlla caussæ co-
3 gnitio adhibetur, extra de fil.presby.c.quoniam.Hinc*sacrum Palatium omissa omni tela in similibus, his dumtaxat vtitur terminis.

Ad dicendum contra commissionem, quæ iudici iurisdictionem tribuit, exinde dabit actor articulos suæ intentionis, & citabitur reus ad dicendum contra articulos, quibus tantum præmissis absque alia tela, ac terminorum obseruatione, ad sententiam procedetur.

ANNOTATIONES.

2 PLerunque.) *Hac in re Formu.aduoc.sæpe citatum legas in princ.c.17. & 18. Et nimirum est si super notorio ordina-*
4 *ria caussæ cognitio non desideratur, cum* in eo ordo iuris est, ordinem non seruare. Specu.titu.de expens §.vlt.in fin. Fel. in c. euidentiam de accu. & c. cum non ab homine, de iud. Paris.cons. 147. lib. 4. latissime Butr. in rep c.vlt.de cohab. cler. & mult. Mars.in praxi § secunda, nu.41.cum sequen. & præter prædictos, qualiter ipso notorio procedatur docent Bald. aut quisquis ille fuerit, in praxi, q.circa inquisitionem, q.5. Gram. dec. 36. nu.36. & seq. Carer in suæ praxis primordio nu.41. multis cum aliis Aegi.Bossius tit. quomodo proced.in crim.notorio, & Foller.in praxi, in ti.quod est: notorius delinquens per totum, quib.in locis affatim materiam hanc edisserunt. Nicol. Anton. Grauatius.*

Adnotationes communes circa terminorum obseruationem. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *Dilationes in secunda instantia illa dantur, quæ in prima.*

2 *Citatione si dicatur, cõpareas hinc ad duodecimã diem, vel in duodecima, non parum refert.*

Diximus supra terminos seruari aliquos ad primam, vel ad secundam, nonnullos etiam ad sextam, octauam, duodecimam, & decimamquintam. Modo posset quis probabiliter dubitare quam intelligimus primam, secundam, sextam, octaua m, quam denique duodecimam, & decimamquintam, an fortè dies iuridicas, vel potius currentes computabimus; & respondi, intelligendum esse de currentibus vtpote si quis citetur ad duodecimam, intelligemus
2 de duodecima currenti, siquidem iuridica fuerit; a sin autem de prima post duodecimam iuridica immediatè sequẽte, & sic de singulis, exceptis tamen dilationibus quæ cõmuniter dari solent ad secundam, in quibus non computamus dies currentes sed duas iuridicas expectabimus, etiam si plures interponerentur currentes.

Amplius docuimus, quales futuræ sint dilationes in vna
1 quaque instantia caussarum sacri Palatii, Modo* ad dubitabis, quid si in causa vna, vel plures latæ sint sententiæ in partibus, vel si in curia, extra tamen palatium, vtpote corã Auditore Cameræ aliòve iudice, & postmodum ad Rotam veniat, quibus vtemur termini, seu dilationibus: & Palatium seruat, vt seruentur prout in prima instantia, iuxta naturam caussæ. Rota dec. 20. in no. anno domini, de appell. nisi fortè coram priore iudice fuissent plene seruati, quo casu seruandi essent, prout in sequiori instantia, Rota dec. 477. nota. anno domini, de obseruationibus terminorum

rum in cau. appellationis, in antiq.

Addo,quod lata vna absolutoria pro reo & duabus cõdemnatoriis pro actore,si postmodum appelletur,& causa committatur,termini seruabuntur,prout in tertia.

In tantum est necessaria præscripta iudiciorum tela, ac terminorum obseruatio iuxta suos casus,vt consueuit palatium, vbi minus legitimè & diminutè seruati essent admittere appellationem à mala terminorum obseruatione seu illorum obmissione.Aegi.dec.27.de iud.& dil.

Idem dixero etiam,vbi a signatura commissio impetraretur,qua dari solet, quod nullis terminis non seruatis ad expeditionem caussæ procedatur, vt simili commissione non censeantur partes a totali terminorum obseruatione dispensati,Rota dec.487. nota, quòd si causa committitur in antiq. de clausula quod nullis terminis seruatis.

Immo quia præmissa a volentibus nimium properare fieri solent,mos fuit Patrum in hoc discretè agere,si maximè videant terminos, qui seruati apparebunt contra minus legitimam personam retentos & seruatos,& tanto tépore, quantum caperet ordinaria terminorum obseruatio vel alias sibi sufficere videbitur reum expectare, Cassad. dec.8. de rescrip.in fi.

ANNOTATIONES.

a SIn autem.) *Adde Bar.in l.ex quacunque,col.pen.ff.si quis in ius voc. non ier.ibique Doct.& Abb.in c.conquestus,co-*
a *lum pen de fer.nam * discrimen sit si dicatur, compareas duodecimam hinc ad diem, vel in duodecima : primo nempe casu , si duodecima feriata erit,citatio valebit, & prima iuridica subsequenti comparere obstringitur, secus verò in secundo,& si differentiæ rationem cupis præcitati Doct. illam explicant, accedant his etiam, quæ per Lanfranc. scribuntur in cap. quoniam contra, §.Citationes numero 14.& ibi Add. de probat. & per Bal.in prax.in rubr.de citat.quæst.9.per totam. Nicol.Anton. Grauatius.*

De recitatione terminorum, ac malæ eorum obseruationis, ac totius processus nulliter formati sanatione. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Terminorum male obseruatorum reiteratio, ac processus sanatio a principe concedi solet.*
2 *Citationis defectus, etiam per refectionem expensarum insanabilis reputatur.*
3 *Mandati defectus insanabilis est, & num. 14.*
4 *Iurisdictionis defectus siue incompetentiæ sanari non potest, fallit tamen.*
5 *Ius nouum in causa superueniens, quando deduci possit.*
6 *Expensæ quando refici debeant in confirmatione siue processus inualidi sanatione.*
7 *Citatio est de iure naturali, & diuino.*
8 *Sententia lata in fauorem absentis non tamen citati est nulla, fallit in quibusdam casibus.*
9 *Præsens non est citandus.*
10 *Citandus omnino est qui praesse prætendit.*
11 *Citatio domi facta, quando valeat, & nu. 12.*
13 *Citatio domi facta, vt valeat, an requiratur ad citati notitiam deuenisse.*
15 *Procurator reuocari potest, etiamsi iuratum fuerit illum non reuocari.*
16 *Iudicis incompetentia quandocunque opponi potest, quæ iudicium reddit nullum.*
17 *Exceptio incompetentiæ iudicis impedit sententiæ exequutionem.*

Etsi

ETsi sacrum Palatium certas habeat in vnaquaque cau sarum specie procedendi, ad dilationum formulas litigatoribus præscriptas, rarò tamen euenit, vt litigatores terminos ipsos, prout supra docuimus, distinctos & ad suos dies ritè & rectè seruent. Solet enim is, qui in caussa procedit, terminos non singulos per se, sed ad minus binos simul ac eosdem tametsi ad sextam, octauam, vel aliam longiorem diem in citatione concessos proxima sequenti audientia obseruare, ac eadem audientia comparere, & citati contumaciam non minus, quam si dilationis dies venisset, incusare. Nonnulli etiam magis properantes eosdem terminos duabus vel tribus, & quandoque vnica dumtaxat audientiis, idq. etiam non suo, sed præpo-
a sterato ordine inculcare. a Quamobrem * vsu receptum est
1 in Palatio, vt mala hæc terminorum obseruatio per illorum reiterationem vnicis contextu & audientia seruari possit, idque nonnisi Principis indulto & rescripto, quo solet signatura rescribere, vt iudex reiteratis etiam vnicis contextu & audientia omnibus terminis substantialibus præposteratè, inculcatè, ac etiam defectiuè, & alias nulliter seruatis, ad expeditionem caussæ procedat.

Intantumq. visa fuit Inno. 6. hæc terminorum reiteratio litigatoribus necessaria & concessibilis, ut hanc facultatem admittendi litigatores ad similem reiterationem terminorum Auditoribus sacri Palatii concesserit, vt per seipsos absque alio speciali Principis rescripto, possint litigatores ipsos ad reiterationem terminorum male & nulliter seruatorum admittere: quib. verbis male nulliter infertur, vt Cassa. docet decis. 8. cap. de rescript. in fin. non solum si præposterati, vel inculcati fuissent etiam vnica audientia, quo casu admonet iudicem discretè ita agere, vt reum tanto tempore postea expectet, quantum solennis obseruatio caperet, verum etiam si per assertum procuratorem, & minus legitimum ac etiam contra similem personam seruati fuissent, dummodo, in reiteratione sint principales, vel alias legitimæ personæ. Addit quoque eadem verba inferre, vt eadem reiteratio sanet etiam, vbi eorum obseruatio in aliis deficeret, & esset alias nulla, & præsertim (vt a senioribus accepi) etiam vbi plures essent cor-

rei eiusdem iudicii, & termini contra alterum tantum seruati essent: possent enim contra ambos in vim huius Innocentianæ bullæ valide reiterari, immo quandoque ab eisdem audiui Innocentianam sanare terminorum obseruationem etiamsi contra quemlibet a iudicio extraneum, vel fortè etiam contra Pasquillum tenti essent, idque ea (vt opinor) ratione, quòd sacrum Palatium dumtaxat respiciat, vt tantum temporis à prima citatione fluxum fuerit, quantum solemnis terminorum observatio caperet, quoquomodo dilationes datæ & fluxæ sint.

Amplius & alia quoque ratione, quod hæ dilationes & termini suis diebus per actuarium recipiantur in actis, & is qui a principio ad caussam legitimè citatus est, præsumitur scire ea quæ sunt in actis, & consequenter singulas
b dilationes præfixas. *b* Quæ præsumpta notitia sustinet actum, & dilationes, ad quas citatio minus legitimè præcessit, prout de deuolutiua citatione supra diximus ad tex. in cle. caussam, in fi. de elect. Rom. conf. 360. & alio. 410. Rot. de procurat. si de mandato 271. in no. Aegid. de præsump. qui per se, concl. 364. Nec dicatur hoc posse procedere in
c præsente secus autem videri in absente, *c* quia absens legitimè citatus, & contumax reputatur præsens in sui odium ad text. & not. per Bal. ibi in authen. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi opor. cum simil. adeò enim pro ratione cuiusque vsus sacri Palatii insudo, quod mihi persuadere non possim quicquam vsu receptum esse in palatio, quod ab ipso legis fonte non scateat.

Verum cum bulla Innocentii eam facultatem Auditoribus sacri palatii in caussis, quæ in ipso palatio tractarētur, dumtaxat concesserit, merito apud alios Rom. Cu. delegatos iudices apud eosdem etiam auditores, vti tamen caussa foret alicui ipsorum extra Rotam, & palatium commissa, non inseruit, & litigatoribus valentibus beneficio similis reiterationis terminorum gaudere speciali Principis rescripto, seu commissione opus est. Solet tamen signatura similes commissiones passim concedere. Nonnulli etiam in caussis, quæ in sacro palatio tractantur, & in quibus Innocentiana supplet, eadem non contenti similes impe-

impetrat reiteratorias commissiones, quas etiam in caussis in bulla comprehensis certis casibus (opinor) necessarias, vtpote si in profana caussa, termini prout in beneficialibus seruati essent. Esset enim hoc nedum necessariũ, verumetiam in eadem exprimendus hic defectus, alias nõ suffragaretur commissio. Cassa. dec. 9. de rescr. idem si iuxta naturam caussæ, defectiuè tamen seruati essent, quibusdam de substantia omissis: quo casu narranda etiam esset hæc omissio, arg. notatorium in d. dec. 9.

Nonnumquam etiam non simplicem reiterationem terminorum, sed sanatoriam totius processus, litigatores petunt, vtpote quando parte absente processum fuisset: quo
d casu solet a Signatura concedi *d* cum clausula, tamen par-
2 te legitimè citata, idque ea ratione, quod* citationis defectus etiam per refectionem expensarum insanabilis reputetur, ad tex. in cle. pastora. versi. cęterum de re iud. Staphil. char. 145. vers. postremò, nisi fortè citatio non fuisset in to-
e tum omissa, *e* sed defectus esset circa illius exequutionem, vt quia minus legitimè & non seruata forma esset exequuta. Daret enim Signatura hoc casu sanatoriam commissionem, cum clausula tamen, dummodo ad citati notitiam
f peruenerit. *f* cui clausulæ satis quidem factum erit, quoquo modo probetur hęc notitia, dum tamen plena & certa ad tex. in clem. caussam, in fi. de electio. & not. per Rom. consilio 360. Rota decisione 271. in no. si de mandato, de procurator.

3 Eadem* commissio sanatoria totius processus non inser-
g uiet, vbi defectus esset *g* ratione mandati, iuxta tex. in c. in nostra, & in l. licet, C. eo, æquè. n. insanabilis reputatur hæc
h nullitas mãdati *h* præsertim vbi defectus mandati, à reuocatione proueniret, quę in procedentis notitiam transiuisset, ad c. ex insinuatione, de proc. quandoquidem plus deficit processus contra procuratorem reuocatum, quam numquam constitutum, quod primo casu præter, secundo verò contra voluntatem principalis videatur esse processum, ad text. iuxta gloss. in c. ex parte, in fin. de rescriptis: adeoque vrget hæc nullitatis species, vt minus refectis expẽsis sanaretur: altera enim pars videns hunc defectum fortè suas omisit defensiones, neque succumbere curauit, sciens

prudens simili nullitatis exceptione se futurum esse tutum etiam post sententiam, arg. tex. in l. an inutilis, ff. de accep. in princ.
i Idem dixero sanatoriam inseruire, Vbi * defectus in
4 iurisdictione & iudicis competentia esset, nisi fortè per prorogationem iurisdictionis summoueretur, pro qua tacitus consensus satis esset, vbi tamen litigatores scirent iudicem incompetentem esse, ad not. per Bar. in l. 1. ff. de iud. & nota. in c. ad petitionem, in prin. de accu. & per gloss. in l. vnica, verbo inchoare, C. qui pro sua iurisdictione; secus si ignorassent, tunc non viderentur partes in iudicem consentire, neque eius iurisdictionem prorogare, & nullitas remaneat: is enim, qui erat, non consentit, immo nihil consensui magis contrarium quam error, l. si per errorem, ff. de iurisd. omn. iud.
Quandoque etiam euenit, vt quis non reiteratione terminorum neque processus sanatione, sed eius potius exten
5 sione indigeat. Finge * me diu tecum egisse, & processu iã facto (equidem validè) ius nouũ mihi superuenisse, velimque ex eo obtinere, solet tunc Signatura commissionem concedere, vt iudex ex eisdem actis & processu super hoc nouo iure iustitiam faciat, Staph. char. 148. a tergo, immo quia in caussa beneficiali censentur litigatores à principio deducere omne ius, quod competit vel competere potest. cap. statuimus, de electio. in 6. ista ratione seruauit palatium quòd super nouo hoc iure quandocunque etiam post conclusionem in caussa, dum tamen ante sententiam absque alia terminorum & prioris processus reiteratione, vel extensione prædictis si per nouam gratiam de bono iure meo constaret, iudicari possit, Aegi. concl. 662. si ex gratia. de iud. quo casu alteri tamen parti daret sacrum palatium dilationes competentes ad proponendum & probandum exceptiones & defensiones, si quæ fortè aduersus hoc ius nouum, & secundam gratiam sibi competerent etiam ad partes, argumento ca. statuimus in fin. & c. vt circa, de electio. in 6. & c. pastoralis, 2. responso except. Aeg. dict. concl. 662.
6 Generaliter * vero in caussis beneficialibus vsu receptũ est, vt similes commissiones sanatoriæ processus dentur quan-

quandocunque etiam ante sententiam sine expēsarum refectione secus autem in profanis caussis, in quibus similes darentur commissiones tantum cum clausula, refectis expensis, cui solent cauti procuratores addere, si quæ veniāt de iure reficiendæ, nisi fortè impetrās narraret paupertatem, propter quam loco præscriptæ clausulæ, refectis expensis, daretur alia videlicet, reseruatis expensis in fine litis, cui nihilominus cōsueui semper eadem verba addere, videlicet, si quæ de iure reficiendæ veniant, idque ne si victus ex aliquo legis capite posset se tueri ab expensarū refectione, id sibi minus liceat propter prēscriptas preces Staph. char. 147. & sequent.

At vbi non sanatoria processus nulliter formati, sed extensiua validi ad ius nouum lite pēdente superueniens peteretur commissio; licèt ex succumbentia rei inferretur eum semper fuisse iniustum possessorem, & propterea non videretur audiendus, petendo refectionem expensarum, quibus actor ante ius nouū, non fouendo vsque tunc bonū ius, videtur reum temerè fatigasse, argumento. l. is qui se obtulit, de rei vendic. Admitteretur nihilominus reus, tametsi succumbat ad compensationem dictarum expensarum; quib. vsq; ad productionem noui iuris temerè fatigatus fuerit ab actore, argumento. l. eum qui temerè. ff. de iudic. cum expensis, quibus reus à productione dicti noui iuris iniustè defensioni se offerens, eadē ratione condemnaretur, & mutuam temeritatem inuicem compensarent arg. l. si ambo. ff. de compensa. Staph. char. 149.

ANNOTATIONES.

a QVamobrem.) *Huc accedat Vant. in tract. de null. quibus modis sent. null. repar. num. 89.*

b Quæ Præsumpta.) *Huc vergit, quod supra adnotauimus libro 3. cap. 6. sub litera E.*

c Quia absens.) *Eodem fonte manant, quæ citato libro cap. 2. sub lit. E. scripsimus.*

d Cum clausula.) *Non ab re cum hac clausula expeditur, cū*
7 *de iure naturali atque diuino citatio sit, qua omitti vllo pa-*

cto po-

ßo potest, al leg. dic. clem. & l. de vnoquoque. ff. de re iudi. & l. ea, quæ. C. quom. & quan. iudi. cap. 2. de testam. Bald. in l. cum fratrem. C. de his. quibus vt indig. Soc. cons. 266. lib. 2. & est communis doct. sententia in l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. procons. & traditur per Rot. decis. 364. & 201. in no. Affl. decis. 245. nu 10. & decis. 307. in fin. & iterũ decis. 391. Boer. decis. 247. Gram. decis. 65. Franc. Nico. in rep ca. quoniam contra, nu. 49. de probat. Paris. cons. primo. num. 32. libro primo, & Fel. in capit. cùm olim, nume. 12. de re iudic. vbi de com op.
8 etiam testatur Et vsque adeo hoc verum est, vt sententia* in fauorem absentis lata, non tamen citati, ipso iure sit nulla, vt per Ias. post Alex. in l. si furioso, num 3 ff. de re iudi. & per eundem Alex. cons. 114. lib. 6. Capie. decis. 93. & Boer. decis. 283. fallit tamen, vt Alex. ait in d. l. furioso, quando in caussa sine figura iudicij procederetur. tunc etenim sentẽtia pro absente nõ citato valeret. Et idem esset in criminalibus, si in fauorẽ tamen rei sententia proferatur. Et quod diximus, citationem ipsius iudicij fundamentum esse, sanè intelligas, quãdo pars non est præsens. d. l de vnoquoque, vbi not. & in l. 1. ibiq; Bart. Bald. & Ang. ff. de in ius voc Lanfr. in cap. quoniam contra, in ver. citationes in princip. de probat. Deci. cons 449. nume 8 Felin cap. 1. col. 7. vers. not. etiam, de iudic. Cassa. decis 2. eod titu. & Ma
9 ran in praxi. in ver. citatio, nu. 12. vbi* quòd non sit necesse, vt præsens citetur communem esse opinionem affirmat, & Ias. in l nec quicquam. §. vbi decretum, nu. 26. & sic actus eo præsente alteroq; non citato expediri potest, cùm præsentia aduersarij omnem defectum purget, vt prodiderunt Abb. cons. 38. lib. primo, Deci. cons 6 8 num. quarto. & Capi. decis. 1. col. si Cæterum, an saltem a iudice de actu, qui in caussa fit, pars certior reddi debeat, altercatio est inter scribentes in d. l furioso, & in l. nequicquam. §. vbi decretum, & in d. l de vnoquoque, velutĩ etiam traditur à Soc. cons. 29. lib. 3. attamen quod nequaquam requiratur, vt pars certa fiat, solidior est opinio. De materia
10 autẽ, quod * omnino citandus est, qui interesse prætẽdit, per iura superius adducta & in clem. sæpe, de verbor. significat. & c. Deus omnipotens, 2. q 1. & Alexan. cons. 5. lib. 2. vide latè per Maria. Soc. in trac. de cita. art. 7 per totũ, vbi ponit regu. cum 47. ampliationib. & 35. limit. & Mars. in dict l. de vnoquoq; nu. 8. vsque ad 113. qui 60. assignat limit. & 12. ampliat. An

verò

verò Nicol. in concord.glo.in concor.52.nu.224. cum pluribus seq.abundantius cæteres.125 limi.tradit si tibi satisfactum velis eos legas,necnon & Catel.Cot.in memoral.in verb.citatio: Nicolaus Antonius Grauatius.

e Sed defectus.) Adde Bar.in l.item eorum §.sed si ita.ff.quod quisque univers.nomi.& Ias.in l.qui quartam numero quarto. ff.de leg.1 nam nullum est,quod præter citationis,aut mandati formam fit,nec etiam valet,vt valere potest tex.est in l.1.§. si quis ita.ff de verb. oblig. quem ita Bart.eo loci intelligit & in l.si quis pro eo,in tertio membro. ff. de fideiusso.quem cæteri sequuntur,sic vt forma non seruata, negotium retractetur; non tamen integrum,sed quatenus formam excessit,& est communis opinio,veluti ex Curtio iuniore li.quos,cons.79.nume.2.Nicolaus Antonius Grauatius.

f Cui clausulæ.) Merito nō satisfit vt auctor ait,nam * citatio
11 quæ domi fit,non vtique valet nisi illius qui citandus est,præsentia haberi non possit,c.caussam quæ,de dolo & contum.Bar. & alij in l.4.§.quod ait prætor ff.de dam.infect Etsi nonnulli ad hanc sententiam non accidant; per tex.in l. scire oportet ff. de excus. tut. alternatiuè loquentem scilicet ad faciem, vel ad domum.Et in alternatiuis alteram partem esse veram sufficit; regu in alternatiuis,de reg.iur.in 6. veruntamen prior opinio communi calculo à Doctō recipitur in dictis cap.caussam, & l. 4.§.quod ait Et ad dict.l scire,respondetur; quod illa est alternatiua ordinis,vt primum in faciem si citandus reperiri possit citetur aliàs domi.Cæterū,& illud ambiguum est, quo nam pacto aliquem reperiri non posse, intelligendum sit;sed hac de re Doctores citatis in locis nodum dissoluentes videas.Quam qui-
12 dem*communem opinionem procedere intelligas,quādo prima citatio domi fieret;secus vero,si aliàs psonaliter citatus fuisset, tunc.n.citatio domi facta semper etiā ad sententiā valeret Ro-
13 ta deci.48.de cit in no Sed an* necesse sit, citationē domi factā (vt citatus ad comparendum obstringatur,)ad suam notitiā deuenisse; Alberi. in l.satis de in ius voc.censuit quod sic,cui nonnulli consentiunt,quos refert & sequitur Afflict.in const regn. Neap.citationis;in 1.& 14.no.verùm plerīq;omnes id negant necessariū esse,inter quos antesignanus est Acturs.in l ex cōsensu.§.vlt.de appell. & rursus in l.1.§.vlt.ff quando appell.sit Spec. de cita.§.sequitur,vers.sed nunquid sufficit; Ioan.Andr.

in cap. præsumitur de regu. iur in 6. in mercur. Pau. Castr. in dicto §. prætor ait, & ferè vbique omnes hoc probant. facileque hanc opinionem communem esse ex Tiraquell. dignoscere poteris. in tract. de vtroque retract. §. 9. in gloss. 2. num. 39 & sequen. Nicolaus Antonius Grauatius.

g Ratione mandati.) *Ad hæc accedant quæ prodita sunt ab Ioanne Anan. cons. 96. atque Ludouico Bolognino in addi. qui*
14 *multas congerit doctorum auctoritates, & adeo* mādati defectus iudicium reddit nullū, quòd eius nullitas sanari non potest. Hinc insanabilem hanc nullitatem appellauit Staphil. in tract. de lit. grat. pag. 45. quem sequitur Gomes. in compend. vtriusque signat. in regn. cancell. fol. 184. quæ de re diffusè loquitur Vant. de null. sent. & def. inhab. seu mand. Nicolaus Antonius Grauatius.*

h Præsertim.) *Mandatum * procuratorium tamdiu durat,*
15 *quàm diu mandātis voluntas l. si verò non remunerandi. §. si mandauero. ff. mand. l. vna. §. 1. C. de satisd. l. si procurator. §. fi. ff. de procur. adeo quòd deinde ex potestatis reuocatæ defectu, ac si nūquam fuisset procurator censetur, ca. ex insinuatione, & ca. in nostra, extra eo. tit. Bald. in l. falsus col. prima. C. de furt. & in l. licet. C. de procu. Boer. decis. 274. nume 6. & gloss. not. in c. fin. in verb. reuocatus, de procur. in 6 quæ voluit etiā procuratorem reuocari posse, quamuis iureiurando quispiam illum non reuocare promiserit & si is periurij reatum incurrat. Quā quidem gloss. amplectuntur Alex. cons. 18 col. vlt. lib. 2. Feli. in ca. ex parte in 5. ampliat. de rescrip. Dec. cons. 475. & Boer. qui plura congerit, decis. 207. ubi n. 2. loquens de procuratore cū iuramento ad resignandum beneficium ex caussa permutationis constituto, quòd possit iuramento non obstante reuocari, communē esse opinionem affirmat. Nicolaus Antonius Grauatius.*

i Idem dixero.) *Iudicium à iudice incompetente agitatum, totum ruere, nemo est qui ambigat. C. si à non comep. iudic. per to-*
16 *tum, adeo, quòd * hæc nullitas ex iudicis defectu, quandocunque opponi potest, etiamsi municipali lege caueatur, nullam exceptionem contra sententiam opponi posse, ita consulti responderunt Roman. cons. 42. & Corn. consilio 144. libro primo, & est communis opinio, teste Cur. consi. 119. numero. 2. Qua de re videas quoque Felin. in cap. inter monasterium. de re iudic. & in c. ex parte secunda, de offic. deleg. & in rubric. de foro compet.*

pet. Alex. conf. 79. in caufsa & lite, in fin. lib. 7. ubi hanc communem sententiam esse affirmat, & Dec. conf. 8. nu. 8. & conf. 434. in fi. & rursus conf. 360 & 520 & Paris. conf. 45. nume. 29. libro primo, Gram conf. 1. num. 48. quod reperitur post de-
17 *cis ubi ait, quòd * exceptio incompetentiæ exequutionem sententiæ impedit, ibique etiam penè infinita ad materiam videbis, & per Fulg. conf. 167. Aret conf. 75. & Gozad. conf. 72. nu 6. ubi ampliat procedere, etiam ubi iuramentum de non opponenda nullitate interuenisset, ut hæc incompetentia exceptio opponi quoque valeat.* Nic. *Ant. Grauatius.*

De positionibus, articulis, & compulsione partis ad respondendum singulariter singulis.

Cap. XIV.

SVMMARIVM.

1 *Positiones quare inuentæ sint.*
2 *Positiones tam ab actore, quàm à reo traduntur.*
3 *Positionum formulæ.*
4 *Positionibus si quis respondere minimè velit, quid agendum.*
5 *Positionibus respondere quis compellitur, fallit tamen, & num. 16.*
6 *Articuli admittuntur, quando controuersia est de impertinentia, cum protestatione, saluo iure impertinentium, &c. & nu. 26.*
7 *Positionibus respondere per verbum credo, quare admittatur.*
8 *Aduocati clientes ad respondendum positionibus instruere nequaquam debent, fallit, & nu. 30.*
9 *Articulorum copia datur in Rom. Cur. monito ad illis respondendum, & nu. 33.*

10 Dila-

10 *Dilatio datur procuratori dubitanti se non esse certum de his quibus interrogatur, ad suum principalem consulendum.*

11 *Positionibus quis respondere teneantur, principalis, vel procurator.*

12 *Positiones in quacunque parte iudicij fieri possunt, & num 35.*

13 *Positiones quo pacto formandæ sint.*

14 *Positionibus respondendum est simpliciter, per verbum credo, vel non credo, fallit tamen.*

15 *Confessio per verbum credo facta in positionibus, dicitur confessio de veritate, & nu. 28.*

17 *Articuli, siue positiones non possunt reuocari, post quam acceptatæ fuerint.*

18 *Positioni criminosæ non est respondendum, fallit tamen.*

19 *Positionibus quando & ex quibus caussis quis respondere cogi non possit.*

20 *Positio captiosa quæ dicatur.*

21 *Positiones contrariæ admittũtur, etsi captiosæ & impertinentes reijciantur.*

22 *Positiones alternatiuæ admittuntur.*

23 *Positio negata, nil neganti prodesse potest, at testes super ea producti iuuare possunt.*

24 *Positio continens partim verum, partim falsum, an in totum negari possit.*

25 *Positiones veras negans, si de mandato conuincitur, ad omnia damna tenetur.*

26 *Clausula saluo iure impertinentium, &c. quid importet, an passim articuli cum ista clausula admittendi sint.*

27 *Articuli in dubio, admittendi sunt, quando, vtrũ perti-*

pertinentes, vel ne sint, ambigitur.

28 *Verbum credo, à parte prolatum veritatem denotat.*

29 *Aduocati malum consilium dantes ad omnia damna tenentur.*

30 *Rusticus, quando vt principalis examinatur, potest eius aduocatus adesse.*

31 *Rusticus non excusatur, si peritiores consulere potuerit.*

32 *Rusticus sagax non excusatur ob rusticitatem.*

33 *Positionum copia edenda est, fallit tamen.*

34 *Dilatio ad deliberandum dubitanti super positionibus respondere, an sit concedenda.*

35 *Positiones, an infra terminum probatorium fieri debeant.*

36 *Articuli quandocunque ante conclusionem in causa, an recipi possint.*

37 *Terminus ad faciendum omnes defensiones, an vnico contextu præfigi potest; scilicet ad articulandum, ponendum, producendũ, & probandũ.*

38 *Dominium qualiter probetur.*

39 *Dominium aliquando per famam probatur.*

TErmini sacri Palatii, de quibus supra locuti fuimus, sunt dilationes, quæ dantur, vt litigatores interim
2 valeant causam necessariis probationibus instruere. a Quã
1 ob rem * ad inuentæ sunt positiones, vt per eas ponens ab onere probandi per aduersarii confessionem releuetur, c. statuimus, de confess. lib. 6. l. eum qui 1. respons. ff. de iure-
2 iur. Dico * enim ponens non autem magis actor, quam reus, quia positiones ab vtraque parte fieri possunt, cap. prout, extra de dolo & contum. cap. vnico, de litis contest. cap. dudum, el 2 circa medium, de elect. Specul. titulo de positio. §. tertio, num. tertio, versic. fiunt autem positiones

nes,quibus propterea vtimur, priusquā ad genus alterius probationis deueniamus, breuitatis tamen caussa non formamus positiones ad partem, sed articulos nostræ intentionis,damus tamen animo,vt priusquam probatio fiat super singulis diuersa pars interrogetur.ideo articulantium
3 mos inoleuit, vt in principio articulorum,dicamus,* Positiones, & articulos infrascriptos dat, facit, & exhibet procurator,& eo nomine venerabilis viri Sempronii,quibus prius & ante omnia singulariter singulis per partem aduersam medio iuramento per verbum credit, vel non credit,responderi:& si negabuntur, illas seu illos ad probandum admitti petit,& porrectis articulis solet is, * qui
4 porrigit,monitorium obtinere contra aduersarium,vt infra triduum debeat medio iuramento singulariter singulis medio iuramento per verbum credit vel uon credit re-
b spondisse, sub excommunicationis pœna *b* & nisi respondeat, non admittimus, vt sic monitus pro confesso habeatur iuxta c.2.de confessis, in 6.sed elapso tertio die proceditur ad pœnas in monitorio contentas,& excommunicatus declaratur,& declaratus denūciatur, vt excommunicationis tædio cogatur monitus respondere,qui si excommunicationem per 10.dies passus fuerit,ad brachii secularis inuocationem pro commissa pœna, ac etiam ad captionem pigniorum procederetur, vt monitus metu præmissorum faceret, quod metu excommunicationis hactenus facere cessauit;licet numquam viderim captionem pignorū, neque brachium sæculare expectari,Spec.tit.de positionibus.§.9.vers.quòd tacens.

5 Quæ*compulsio fieri consueuit, etiamsi articuli essent obiectiui, vt no.Io.Mo.in c.2 de confess. & seruauit Ro-
c ta decis 18.in no.nota qualiter, de positio. *c* idque dummodo tamen articuli sic obiectiui crimen non continerent, quibus non cogeretur quis respondere,nisi cum temperamento,de quo per Aegidium concl.274.super cri. de confessis.

Amplius compelleretur quis respondere, etiamsi suspensum esset petitorium, & articuli illud concernerent, immò arrestari quis posset hic ad hunc effectum, si fortè recessurus esset, donec respondisset, Rota decis. 394 in no.si suspenso,de caus.poss.& proprie.Idem quoque si positiones

sitiones, & articuli essent impertinentes, Rota decis. 640. in antiq. dic quòd stylus, de articu. & respon. idque, si modò dispositiuè specificati essent, alias enim non arctaretur quis respondere, nisi quatenus ipse vellet, Rota decis. 729. in antiq. not. quòd si aliqua caussa de articulis, prout non arctaretur, vbi positio crimen respondentis contineret, vt supra, & in plerisq. aliis casibus, quos apud Speculator. tit. de positio. §. 6. legere licebit.

6 Verum * vbi de pertinentia articulorum tantùm esset in respondendo controuersia, mos iudiciorum inoleuit in palatio, vt tēpore istius compulsionis, non admittatur ista pertinentiæ velim pertinentiæ discussio, idque ne in præludiis iudiciorum ista disputatio lites longius produceret sed reseruatur ad tempus admissionis articulorum, Rota d. decis. 640. in antiq. Immò eadem fermè ratione introductum est, vt in ipsa articulorum admissione ista discussio euitetur, quòd iudices non aliàs simpliciter admittant ar-
d ticulos *d* sed cum protestatione, saluo iure impertinentiũ & non admittendorum, qua protestatione præseruatur ius parti, hoc in quauis iudicii parte, & præsertim, quando caussa in allegationibus iuris reperitur discutienda, præcipuè si contra articulos dixit generalia contra in forma solita, quæ est etiam alia practica præseruandi exceptiones, vt in qualibet parte iudicii discuti possint, prout inferius suo loco dicemus.

7 Sed * dices, quare practica acquiescit responsioni per verbum credit, cum depositio de credulitate non probet, glo. in l. testium, C. de testibus. Spec. titul. de teste, §. 1. nu. 58. versic. item quod deposuit de credulitate. Respondeo,
e id enim procedit in teste, *e* secus in confessione partis, quæ etsi de credulitate sit, tamen probat, ac si de veritate esset, ad not. in capit. ex litteris, extra, de iureiur. Spec. tit.
f de positio, §. 6. num. 2. versic. hoc autem certum est. *f* Vbi Specu declamat contra patronos caussarum, qui adeò inuersam habent conscientiam, vt clientibus suis facile persuadeant, articulis huiusmodi negatiue respondendum esse, sub prętextu, quod ille qui respondet se non credere, nec præcisè neget, quòdque aliud sit nescire, aliud verò non credere, ita Spec. dicit ista, licet in depositione testis

Q diuer-

diuersum sit, secus tamen in responsione partis. Et alibi etiam dicit, similes patronos instruentes principales ad negatiue respondendum contra id, quod sciunt, teneri parti ad interesse, eod. titu. de positio. §. tertio, numero octauo, vers. & not. quòd aduocatus, & inferius, §. 9. nu.
8 6. vers. item no. quòd aduocatus. Quorum * Patronum facilitatem in hoc improbo, si qui sunt, qui litigatores suos ad similiter respondendum, vbi de veritate sunt alias certi, instruant, (prout plerosque noui.) Qua in re latissimus est in Roma Cur. hoc agendi campus, in qua licet de iure non debeant litigatores in respondendo positionibus vti aduocatorum consilio, ex quo interrogatus debet esse certus de facto suo, ca. ab excommunicato, extra de rescript.
g l. quisquis, C. de rescind. vend. *g* immò arcendus sit aduocatus à respondentis præsentia, ne verbo, vel nutu respondentem instruat, Specul. titul. de positio. §. tertio, vers. non
9 enim debet pars, cum sequen. Inoleuit * tamen practica, vt monito ad respondendum articulorum copia detur, ad effectum, vt instructus illis respondere valeat, quæ practica potuit duplici ratione introduci, vel præ nimia notariorum in hoc facilitate, quibus nõ expedit caussas partiũ confessionibus, sed longioribus probationibus expediri, ex quibus ipsi prouentus faciunt, vel verius. quod ex quo in Romana Curia frequentiores sunt forensiũ caussæ, quæ cum communiter non principales met de meritis instructos, sed per procuratores plerunque male informatos tractentur, videtur cessare ratio certitudinis facti, quã in prin
h cipali vigere supra diximus *h* & propterea dignum visum fuit maioribus nostris, vt copia daretur habenti respõdere, qui possit interim, si non principalem, saltim scripturas consulere, & cautius respondere, quo casu opinor procuratores de veritate facti non sat certos tuta consciẽtia posse facere similes responsiones, per verbum non credit, saltim præuia petitione dilationis ad consulendum principalẽ, & non obtenta, quia si non est certus, non potest neque debet aliter respõdere, alias enim temere caussæ clientis sui præiudicare posset, & anceps subire periurii periculum, quod non debet, l. videamus, ff. de in litem iur. & l. Marcellus, §. qui rerum, ff. rerum amot. gloss. ca. in pertractan-

.tractandis, extra de iurament calumn.

i i Quæ tamen dilatio* ad consulendum principalem pro-
10 curatori dubitanti,& alleganti se non esse certum de his. quibus interrogatur, denegabitur, vbi positio respiceret negotium ad quod fuit constitutus,c.dilectus,extr.de pro cur.l.si actor,ff.& l.si C.eod. immo isto casu si procurator cessaret respondere,veniret mulctandus in expensis, quas pro probatione similis facti, cui procurator respondere recusat, fieri contingeret.Specu.tit.de positio.§.6. nu.19. vers. quid si procurator dicit dubitare.Si vero positiones respicerent aliquem nouum, & emergentem articulum, qui forte preuideri non potuit, non erit imputandum, si procuratorem non instruxit,argum.c. cæterum, in princ. extra de iura.calum.cap fraternitatis,de testibus, cle.pastoralis,de excep. quo casu, vel alio, quo iusta quævis alia causa subesset, poterit iudex pro eius arbitrio dilationẽ concedere,ad tex.in c.dilectus,de proc. & d. l.si actor, ff & l.si.C.eod.Specul.tit.de positionibus,d.§.6. num. 19.

k k At * dices tu, quis tenebitur respondere positionibus,
11 principalis, vel procurator? dic,quòd si principalis adsit, ipse tenebitur, Specul. titu. de positio.§.8.num.5.versic. quòd si pro illo, idque ea ratione, quòd ipse magis sit de veritate certus, l.fi.C.de procurat.c.cum iuris,extra de iudic. nec admitteretur procurator ad respondendum altera parte valente per dominum responderi, l.non solum, ff. de procu.l.proinde,§.1.ff.ad l.Aquiliam,& cap. ad hoc, alias præsentium, extra de testibus. quod tamen intelliges,vbi principalis per seipsum non respondisset,quia factum principalis faceret cessare factum, ac etiam mandatum procuratoris in hoc,licet vbi procurator respondisset,possit nihilominus cogi quoque principalis, vt etiam per seipsum responderet, Spec.tit.de positio. §.6. nu.18. versi.in summa notandum: & propterea dicit text. dominum teneri mittere procuratorem bene de meritis caussæ instructum in d.c.in pertractandis,extra de iuram.calum. & l.2. §.fin autem,C.de procur.cap.fin.extra de dolo & contu.

12 m Fiunt * autem positiones hinc inde ab vtraque parte, prout cuique probandi onus incũbit,c.prout,extra de dolo & contu.c.vnico,de litis contest.dudum, clem.2. circa

Q 2 medium

medium,de electio.Specul.tit.depositio, §. 3. num. 3. ver. fiunt autem positiones,amplius factę admittuntur ad effectum, vt eiidem altera pars respondeat, vt supra etiam
l post inchoatas probationes,*l* immo etiam in quacunq. parte iudicii etiam vsque ad conclusionem in caussa, & post publicatas attestationes exemplo instrumentorum, c.cum dilectus,responso.1.extra,de fide instrum.& ratio videtur esse in promptu,quia in instrumentis, & positionibus cessat subornationis timor. Spec.eod.tit.§.4.num. 5. ver. sed
m quid si aliqua partium.*m* Quod tamen intelliges,dum tamen datus non esset terminus peremptorius ad faciendum omnes probationes, post quem non defuerunt qui voluerunt etiam positiones non admitti,cum ipsæ probationum loco succedant, Specul.eod.titul. §.2. & in princ. & §. 3. versi. fiunt quoque,&c.

13 Sed *quis,mi Pelæe, erit in formandis positionibus, & articulis modus: hunc enim si in foro discere cupis, serò sapiens,quod in hac rhetorica potius sit necessaria; & nisi tu bonam habueris legum supellectilem,difficile erit tibi hoc articulandi munus benè explere. Quamobrem, dubitans Specul.titu.de positio §.3.in fin.verbis, ad quem hoc positiones & articulos faciendi munus spectet, respondet consuetudinem interpretatam fuisse,quod aduocatus consuetudinem intelligens,vel suorum temporum,vel in prouincijs, nam in Romana Curia procuratores absque aliquo aduocatorum consilio passim positiones & articulos formant:quod etiam cõprobat ipse ratione, quia positiones ius tangunt,& omnia,quæ ius tangunt, per aduocatũ expediuntur,l.aduocat.C.de aduoc.diuer. iudi. Quamobrem soleo ego, prout nostri, plerosque admirari,qui legalem bibliothecam nec legerunt,nec intelligunt,& procurationis munus in Romana Curia exercent, & copiosas quoque clientelas habent,cuius rei alia ratio mihi non succurrit, nisi quod non legibus, sed aliis artibus caussas agunt,& tuentur:sed de his hactenus.In hoc enim articulandi genere,hæc tibi firma regula erit,vt naturam actionis propositæ intuearis,&quæ tibi incũbant ad fundãdam
n intentionem in moto iudicio,*n* vtpotè,si de dominio agatur, quæ ad eius probationem necessaria sint, l. cum res, C.de

C. de probatio. c. licet, extra eod. l. in rem actio. ff. de rei vendic. quòd si publiciana egeris, considerabis in ea, quæ fuerint tibi necessaria. l. 1. ff. de publi. & sic de cæteris, tū in profanis, cum etiam in beneficialibus, in quibus incumbentia solent communiter esse infrascripta, videlicet existentia, ac qualitas beneficii, pertinentia colationis cum possessione conferendi, possessio defuncti, mors in possessione, vel alia vacatio, scientia collatoris de vacatione, & collatio, acceptatio, & habilitas prouisi, fructus beneficii & intrusio rei aduersarii vnà cum fructuum perceptione; & hæc tibi satis erunt pro monstratione ad alia.

ANNOTATIONES.

a QVamobrem. *) Positiones postquam inuentæ fuerint, vt ponens ab onere probandi per aduersarii confessionē leuamentum habeat, c. Statuimus, de confess in 6. & c. 2. de prob extra,*
14 *necessum fuit, quòd aduersarius * (habita tamen prius copia) eis iureiurando sufficienter respondeat, & simpliciter per verbum credo, vel non credo: aliàs iterum respondere cogeretur, veluti Abb. cæteriq; tradunt in c. 1. de prob Bal in l. vlt num 9. C. de edict. diui Hadr. toll. & Form. var commiss. fol. 12. sub rub. de posit. fallit tamen in ea facti specie, cum quis mutuum sibi factum, remotis arbitris restituerit. Nam positionibus cum hoc moderamine respondere poterit, scilicet, si mutuasti restitui. ita Alex. & cæteri in l. 1. §. si stipulanti. ff. de verb. oblig. latè Ioan. Neuiz. in sylua nupt. in verbo Monitoriæ, num. 54. lib. 3.*
15 *Et* responsio illa super positionibus, etsi de credulitate fiat propriè tamen confessio dicitur, cum verbū, credo, à principali prolatum, veritatis sit expressiuum teste Bal. in l. 1. in fin. C de fal. cau. adiect. leg. & tradit Gemin. & in c. 1. de confess lib. 6. &*
16 *Corn. cons. 189 lib. 3. Cæterum, * tunc scias, reum positionibus cum iuramento ad respondendum teneri quotiescunque actor suas positiones, prius iureiurando veras esse affirmauerit, cap. præsentium, de test. lib. 6. & apud dictum Form præcitato loco habetur, & tradidit Accurs. in l. vna, in glo magna, in fi. C. de confess quem commendant Bal in c. in pertractandis, de iuram. calum & Ias in l iudices, nu. 7. C. de iudi. & in l. possideri, n. 24. ff. de acq. posses. Quod planè intelligas actorem materias in*

Q 3 *articu-*

articulis, siue positionibus contentas, veras esse, iureiurãdo asse
17 rere debere, scilicet aduersario hoc petente. Quod quidem* pete re valde vtile erit. Nam postquam contenta in articulis vera esse dixerit, amplius illos reuocare non permittitur: vt Cõpila tor lle formul term admonet. fo 46 versic nota quòd; sicq; tibi iuramento esse potest cùm producens positiones, contenta in eis fateri videatur, vt per Alexand cons 8. colum secunda vers. pondero lib 1 & const 71. colum. 2. vers. venio ad merita, lib. 3 & iterum cons. 151. col. 1 lib. 5. Nic. Ant. Grauatius.

b Et nisi.) Vide Ias. in d. l possideri, n. 24 ff de acq. possess.

c Idque dum.) Huc vergunt, quæ Bart. alijq; post eum scribunt in l. qui iurasse. § si pater. ff. de iureiur. & in l. 2. §. quod obseruari. C. de iur cal. & in l Marcellus ff. rer. amot. atq; in l transactione. C. de trans. & quæ Fel. etiã notat in c. cum dile
18 ctus de accus Etsi aliquãdo* (vt citatis in locis est legere) quis positioni criminosæ respondere cogatur, vt puta si de eo interrogetur, super quo si non responderet cũ aliena iactura locupletaretur: veluti si rem alienã detineret. Item etiamsi tali de crimine sciscitaretur, ob quod beneficio priuãdus esset. c. dudũ 2. de elec. & c. inquisitionis, de accus. Secus verò, vbi crimen detegẽdo cũ alterius dãno locuples non efficeretur, veluti si infamis, aut excõmunicatus sit, aut de similib interrogaretur, tunc. n. ad detegendã suã turpitudinẽ (vt præcitatis locis Doct. tradunt) re-
19 sponsum dare minimè obstringitur. Nec etiã* quando aduersarius per modũ interrogationis, & non positionis suos formaret articulos, vt per Bald. in l. data opera. C. qui accus. nõ poss Pau. Castr & Ias. in l. iudices. § fin C. de iudic. ea nẽpe ratione. Nã qui ponit, fatetur, non autem qui interrogat. Rursus nec responsum dare tenetur, super eo, quod aliàs iureiurando decisum fuit Nec super facto alieno, minimè etiam super impertinentibus ad caussam, vt tradit Barto. & cæteri in dicto §. quod obseruari. Gloss & Docto. in c. si post præstitum, de confess in 6. Et quãdo positio dicatur pertinens, vel ne, declarat Ias. in l si duo patroni. § idem Iulianus. num 14 ff. de iureiuran. Nec etiam respondere tenetur, vtrum bona, an mala fide possideat, teste Bald. in l. mala fide, in fi. C. de cond. ex leg. Itidem si de eo, quod in iure consistit, interrogetur. Spec. in tit de posit § 7. vbi latè materiam pertractat, fallit tamẽ hoc, nisi esset positio iuris mixta cum facto, vt per Dec. in c. sæpe. nu. 3. de appell. qui

& non-

& nonnullas aliàs tradit fall.eum videas. Nec insuper positioni negatiuæ respondere obstringitur,nisi æquitate suadēte eam iudex admittendā censuerit, cap.1. de confess. in 6. Nec quoque captiosæ positioni, Ias. in l. controuersia, numero quarto. ff. de transact. & idem post alios in dicta l qui iurasse,§ si pater nu-
20 *mero 9.ff de iureiur.vbi declarat,tūc * positionem dici captiosam,quotiescunque ex omni parte,qua quispiam respondet,adeò*
21 *laqueis irretita est,vt contra se respondeat.Cæterùm,* & si positiones captiosæ,& impertinētes(vt ex prædictis patet)reiiciēdæ sint,admitterentur tamen,si essent contrariæ,exemplo actionum,quæ licet contrariæ sint,propter factum tamen rei admittuntur,vt pulchrè Bald.voluit in l.si ex pecunia,in 3.opp.C.de*
22 *furt.cui ibi Ias nu.15.adstipulatur,vbi * etiam ab admittantur positiones alternatiuæ,qua de re Imo.Anto.Butr. & alios videbis in cap ex parte decani de rescript. & Pract. Papi. in forma excip contra posit.per totum qui pulchrè hanc explicant*
23 *materiam.Sed hoc vnū admonitum te esse velim,quòd etsi ex positione negata quis se iuuare nequaquam possit,per reg.ex eo non debet quis,de reg.iur.in 6 & tradit Ias.in l.possideri.num. 23.ff.de acq poss.tamen ex dictis testium super positione negata receptorum,suam intentionem fundare iure poterit,ita egregiè limitat Ang cons.153 cui Ias.ibi nu.25.consentit,aliasque*
24 *adducens auctoritates. Cæterùm,* quando positio partim verum , partim falsum continet, vt si quis viginti sibi deberi ponat, & verè quindecim debentur, poterit hac facti specie, tota positio absque periurij reatu negari.Et licet hac in re altercatio non modica sit inter Doct.tamen hæc est communis opin veluti post Alex & Are.testatur Ias.in l.1.§.sed si & mihi,nu.10.ff. de verb.oblig.Qua de re vide Dec in l.non potest videri impro-*
25 *bus,& eò loci Cagn.ff de regu.iur At * quando veras positiones in facto proprio quis abnegat vel alterius,dummodo sciens fuisset,& de mendacio per ipsas positiones probatas,ab aduersario conuinceretur , contra ipsum negantem super damnis,& interesse, iurari in litem poterit , ita pulchrè prodidit Ancha. cons.316.in caussa,cui se subscribit Soc. cons.213 consilijs, lib. 2.sequitur Plot.in rep.l.si quando, n.159.C vnde vi ibiq; etiā post Ias in l. nec quicquam. §. vbi decretum, nume. 17. ff. de offic.proconsulti.ait quod iudex sub pœna reo,siue actori præcipere potest, vt positionibus iustè ac verè respondeant; quod si*

secus euenerit, illos pœna afficere ei licebit. Nic. Ant. Grauat.
d ... Sed cum protestatione.) *Quid * hæc clausula referat, sci-*
26 *licet, admittimus saluo iure impertinentium, Ioan. And. Imo. Burt. Felin & communiter omnes docent, in ca cum contingat, de offi. deleg. Bart. Alex. Ias. & alij in l. si duo patroni. §. idem Iulianus ff. de iureiu. quòd articuli, qui admitti minimè debeāt pro non admissis habentur, super eisdemque recepta testimonia reijciuntur. Qua de re Afflict. legas decis 33. & Guid. Pap. decis. 347. necnon, & Gram. affatim loquentem in decis 45. nu. 4. cum seq. Quæ quidem clausula procedit, quando in ambiguo res posita est, an vel ne articuli impertinentes sint, veluti citati Doct. tradunt, præsertim Gram. Cæterum, quando faciè illorum impertinentia apparere potest tunc illo iudex parte petēte reijcere debet, nec aliter dicta cum protestatione, saluo iure impertinētiū admittere vt eo loci ab Gram. per plura cōprobatur & Decio cons. 161. & in c in nomine Domini, n. 35. de test. atque Ioachimo Mynsin. in suis sing. obseruationibus in Cent secūda obser. 90 vbi in Imperiali camer. fi. obseruari testatur. & Ang. in l. in speciali de rei vend vbi optime testatum reliquit, quod melius ageret iudex, si tali cautela non vteretur, sed pr. us super impertinentibus, & antequam testes examinentur, disceptaretur. Quod certè partibus ipsis magis expedire, lippis & tonsoribus patet, ne tot immensis sumptibus, exātlatisq; laborī bus vexentur dum super impertinētibus testes recipiuntur, & deinde (erogata tamen prius pecunia) an articuli & receptæ super eis probationes reijci debeant discutitur, quod & Dec. in d. c. in nomine Domini, animaduertit etiam Hinc est, quod suo æuo, vt Card est testis in d c. cum contingat Romæ talis cautela, aut potius fallacia vsu haudquaquā receptą erat, quæ (mea quidē sententia) hodie seruāda nō est, saltim cū dubietatis ansa non datur, quod non sint impertinentes, & non (vt pleriq; omnes faciunt) qui luminibus (vt ita dicam) clausis Andabatarū more articulos qualescunque cū dicta clausula admittunt. Et si periti iudice Deumq; timētes id minimè agant, sed lynceis oculis, an pertinentes vel ne sint, perspiciunt impertinētesq; quàm*
27 *primum expungunt atq; liturāt. Verùm * cum dubitatur, vtrū pertinentes, vel ne sint, admitti potius debent, quàm non recipi vt Dec. in dicto ca. docet, vbi etiam nu. 34. quòd articuli pertinentes dicantur, si quoquomodo ad causam directè, vel indire-*

ctè faciant. Nicolaus Antonius Grauatius.

e Secus in confessione.) *Verbum * credo à parte prolatum*
28 *veritatem denotat, Bal in l. 1. in fi. C. de fal. cau. adi. leg. Gem. in ca. primo, de confess. in 6. adeo, quòd confessio per verbum credo à parte facta, ita praeiudicat, sicuti de veritate, vt habetur per Cor cons. 186. col. prima. lib. 3 & si id in teste nō admittatur, & in plerisque alijs etiam casibus, nam regulariter tale verbum fictionem significat. l. conficiuntur, in princ. vbi Accur. in verb. creditur. ff de iure codicill Bart & caeteri in l. si is, qui pro emptore. ff de vsucap. traditque Ruin. cons 111. quamuis num. 4. lib item 4 Nicolaus Antonius Grauatius.*

f Vbi Specu.) *Adde Ioan Bapti. Plot. in rep l. si quando, num. 659. C. vnde vi. qui in improbos patronos procuratoresq; nōnulla*
26 *in medium affert. Sed proh Deum immortalem, hi * sic perperā consulentes, non animaduertunt, quòd malè sibi ipsis etiam consulunt, cùm omnia damna resarcire teneantur, vt Cyn Salic. Fulg. Paulusq; Castr tradunt in authen. hodie. C de iudic. Qui si satis non fecerint, eos perpetuos habituros cruciatus, nec quidem ethnici negabunt. Quod enim maius hoc flagitium esse potest, quàm illum dolo ac fraude frustrari qui in tuam fidem patrociniumq; venit? Non immeritò lege 12. tab. in Patronos cauebatur in haec verba: Patronos, si clienti fraudem fecerit, facere teste, eum lex haud secus puniens. quàm si capitali iudicio esset affectus. Sanctè ergo Veteres voluere teste Alex ab Alex. lib. Genial. 6 c. x. Clientem, qui tutelae patroni se commisit, chariorem haberi, quàm propinquos affinesq; & Gell. quoque Noc. Atti. lib. 5. c. 13. memoriae prodidit. quòd apud Romanos iuxta parentes pupilli, post hos locum obtinebant clientes, tertium hospites. Nicolaus Antonius Grauatius.*

g Imò arcendus.) *Limita * hoc tamen in rustico nequaquam*
30 *locum habere. qui dum vt principalis examinatur. ipsius aduocatus, aut procurator adesse potest, ne ob rusticitatē simplex, & rudis ipse homo deciperetur, vt per Hostien. in c. dilecti de iud. & Soc. in l. 1. col. 4 de vulg. & pup. atqui huic sententiae non accederem, vbi stylus viget, prout in Rom. Cur. & alibi etiam (quemadmodum parum infra auctor testatur,) quod positionibus responsuro, prius earū exenplum conceditur, hoc etiam casu patronos consulere potuit, vnde rusticitatis caussa cessat, ob quā concedebatur, vt aduocatus ipse intersit, ad hoc ne inconsultus*

rusti-

rusticus positionibus respondendo deciperetur, & caussæ cessante, cessare debet effectus ca cum cessante, ubi doct. omnes de appell. conferunt ad hoc dicta per Pau. Castr Alex. Aret. Corn. cæterosq; recentiores in l. iurisC. qui admit per Felin. in ca per tuas. ; de fimo Bartho. Bald. Salic. Rom. Ias. in l. 1 C. de iur.
31 *& fact. igno ubi * rustico peritiores consulere valenti excusatio non datur. Secùs tamen esset, ubi positionum exemplum, (quod copiã appellant) non exhiberetur; tunc enim Host. & So-*
32 *cin opinio rectè procederet, cum temperamento tamen, nisi* rusticus sagax esset, per gloss. not. in l. athleta. §. rusticis. ff de excus. tut. quam Iason plurimum commendat in l. si quis, id quod n. 32. ver. limita. ff. de iurisd. om. iud ubi etiã ad id, quod dicitur rusticum à dolo & iuris ignorantia excusari, non paucas videbis traditas limitationes, & apud Soc etiam in. l. si is qui ducenta. §. utrum col. penul ff. de reb dub. Nic. Ant. Grauatius.*

h Et Propterea.) *Vide compilatorem illum Formularij vari. commiss fol 12. in rub. de posit & artic. & omninò Ias. post*
33 *alios in. l is apud quem, nu. 5. C. de eden ubi * articulorum positionumq; exemplum parti tradit debere affirmat, & hoc receptum usu etiam esse. Quod idem Ias. scriptum reliquit in. l. 1. nu. 16. ff. de reb. cred. Verùm Purpur. in d l. is, apud quem, nu. 91. limitat, non habere locum in positionibus dependentib. à facto proprio respondere debentis, quarum copia antequam eis responderetur, dari non debet, quicquid ibi Ias contra asseueret fretus Baldi auctori in add ad Spe qui tamen illud non dicit, ut Purpur. animaduertit Qui etiam nec consuetudinem, quam Ias. testatur, admittit Verum enimuero multis in locis Iasonis opinionem seruari vidi, quæ ubi consuetudo viget, seruãda est. Præsertim cùm in positionu, articulorumq; exemplo edendo, antequam eis respõdeatur, curiarum usus atque stylus varius sit. In regno enim Neap maximè in Sacro Regio cõsilio, ut Affl. testatur decis. 33 n. 3. ante publicationem non datur copia articulorum, ea nempe ratione ne litigatoribus instruendi falsitates materia daretur, veluti etiam Prosper Carau. latè tradit super ritu magnæ Curiæ Vicariæ 79. nu. 10. cum seq. At in Vrbe, plerisq; etiam locis positionum et Articuloru exemplũ ante responsionem datam cõceditur ut hic auctor scribit. Sed in Cu. Rom. ea quippe ratione quam idem auctor in medium affert, quæ alijs in locis nõ ita militat, ut forensium caussæ ab extre-*

mis

mis ut sic dicam. orbis regionibus, veluti in Vrbe agitentur, & ventilentur, in qua principalis ob longa itinera præsto esse minimè solet. Vnde (mea quidē sententia) huiusmodi in re admodū bonus iudex arbitrari debet, nec passim et qualibet in causa positionū, aut articulorum exēplum edere, nisi prius pars illis responderit præsertim cū principalis adest, ut egregie Bal. voluit in l. 2. n. 6. C. ut lit. pend. cui se subscribit Luc. à Pen. in l. in Sacris, in 5. col. uers. 2. ex quo. C. de prox sacr. lib. 12. Qui ait, quod post examen articuloru siue positionū exēplū dandu est, ut sic de inde testib. super eis examinādis interrogatoria formari possint quod tradidit quoq; Maran in praxi in 6. par. in 4. actu, n 19. Et hoc quidē eò fortius in casu Purpurati procedit, quando positiones à facto proprio respondētis dependent; non esse priusquā responsum eis fuerit, exemplum dandum Nic. Ant. Grauat.

i Quæ tamen.) *Sed* an dilatio ad deliberandum dubitanti super positionibus respondere, sit cōcedenda. Host. in summa, tit.*
34 *de iuram. cal. n. 4 concedendam affirmat. Quod quidem procedit quando de ueritate respōdere vellet Verum cum hodie per verb. credo, responsum dare sufficiat, hæc dilatio concedenda haudquaquam erit, ut Specu. uoluit tit. de positio §. 6 ver. qui dñs interrogatus. At si generalis procurator esset dilationem ad consulendum principalem præfigendam esse (si eam petierit) crediderim, argumento eorum, quæ Cassad. tradit decis. 1. nu. 1. ti. de dilat. Nic. Ant. Grauat.*

k At dices tu.) *Adde Practicam Papiensem in forma positionum actoris in verbo Simonius, vbi distinguit, tu eum videto.*

l Imo etiam.) *Idem ait Host. in sum. titu. de lit contest. num 3. dissentit tamen Specu. secum pugnans, tit. de dilat. §. fin. ver. item quid si datus, cuius sententiam tuetur Bal. in l in contra-*
35 *ctibus. §. illa C. de non num. pecu. vbi* infra terminum probatorii positiones fieri debere ait, quo elapso ulterius produci nequaquā possunt, nec aliter aduersarius illis respōdere obstringitur, idemq; voluit in add Spec citato loco in ver. lapso termino. §. cæterum. si positio obscura esset, usq; ad conclusionem in causa declarari posse, Bal ipse, qui nullæ unquā sententiæ defuit scriptum reliquit in l tres denunciationes, in fin C. quom & quan. iud. & facit quod Oldr respondit, cons. 244. Verum ex eo quod parum infra actor dicit, in ver quod tamen, reconciliatio opinionum fieri posse videtur, sed certè parum germana erit, per*

id, quod diximus supra huius libri c. 1. sub lit. B. scilicet omnes terminos post litis contestationem esse peremptorios. Et quod de
36 positionibus auctor dicit, idem * de articulis quandocunq; ante conclusionem in caussa recipi posse censuit infra in seq. c. prope finem, & ibi diximus sub litera C. Nic. Ant Grauatius.

m Quod tamen.) Terminus * ad faciendum omnes defensio-
37 nes vnico contextu à iudice statui potest, scilicet ad articulandum, ponendum, producendũ, & probandũ, vt voluerunt. Bal. Salic. Alex. & Ias. in l. properandum, nu. 14. C. de iudi. Intelligas tamen cum temperamẽto, ex caussa id fieri posse, ueluti ibi Ias. animaduertit. Qua de re videas Franc. Marc. in q Delph. 34, an simul & semel plures dilationes impartiri possint, et Felinus in c. licet caussam, in quarto casu, n 56. de probat. vbi ait, quòd præfixo termino (vt fieri solet) ad probandum, & probatum habendum per omne genus probationis eo lapso omnis probatio exclusa videtur, cum iste terminus vim habeat cõclusionis, ibiq; etiam Fel. n. 55 quòd quando talis dilatio ad probandũ, et probatũ habendũ impartita est, non sufficit testes in termino iurare, sed testimoniũ ferre necesse est Nic. Ant. Grauat.

n Vtpote si.) Dominium * quo nam pacto probetur traditur in
38 l. officium. ff de rei vẽdi. & à Doctoribus in l. rẽ, quæ nobis. ff. de acquir. poss. præsertim Iasone, n. 18. & Ripa n. 33. & 40. cum seq. Cuius quidem dominij probatio admodum difficilis est, cùm non solùm titulum, sed auctoris dominiũ probare oporteat: aliter obtineri in caussa nequaquam potest, vt Alex prodidit cons. 98 lib. 2. & cons. 11 libro quarto. cuius asæcla est Afflict. decis 40. & est communis opinio, teste Bartolo in l. cũ rem. C. de probatio.. Et quoniam dominij probatio difficultatis habet multum, ideo interpretes in prædictis locis consulere poteris, necnon Rotam decis. 15 de re iud in no Boer. decis. 42. nu.
39 32. & Ias. in § omnium, n. 71. instit. de actio. Verum * datur species, ut non sic difficilis aliquando sit ipsius dominij probatio vt puta in factis antiquis, in quibus probatio per famam sufficit, vt Dec. probat. in c. primo, de appell vbi hanc opinionem communibus suffragijs esse receptam testatur, cui se subscribit Aym. Crau in trac. de antiquit temp. in prima parte, n. 3. qua de re idem Deci consilio 42. & 428. vbi etiam de communi opinione, Curt. Iunior. consil. 17 licet per celebratissimos & Hippoly. abundè in rubr. de probat. C. num. 194. & sing.

505.

505. necnon & Felinus in cap. veniens. 1. de testib. Cæterum hanc communem sententiam intelligas, scilicet per famam probari domin um in antiquis, quando factum adeo antiquum est, quod metam centum annorum excedat, vt eo loci Aymo. animaduertit quod & nuncupatim tradiderunt Aretinus cons. 37. Andr. Barbat. cons. 6. col. 5. & cons. 18. col antepen. lib. 2. post Cyn. atque alios in l. siquidem, C. sol matr. Idcirco cum agitur de probatioue dominij annorum 40. non sufficit sola fama, & hæc opinio communis est teste Ripa in d. l. rem, quæ nobis, n 7. post Alexand. cons. 15. colum. 1. lib. 5. & alios, quos citat. Nicol. Anton. Grauatius.

De articulorum admissione.

Cap. XV.

SVMMARIVM.

1 *Iudex super admissione articulorum interloqui solet cum clausula, saluo iure impertinentium, ex stylo Rom. Cur. & nu. 3.*

2 *Testes affuturi super articulis non admissis recipiuntur.*

3 *Articulorum super admissione, an interloquutoria sit necessaria?*

4 *Articuli non debent esse calumniosi, neque obiectiui, sed bene formati ac specificati.*

5 *Articuli præsentari debent in termino ad articulandum dato, sed de stylo in Rota auditorio recipiuntur vsque ad conclusionem, nu. 8.*

6 *Positiones quibus modis impugnentur.*

7 *Articuli in dubio admittendi sunt.*

8 *Res integra quando dicatur, & nu. 11.*

9 *Articulorum admissione, pars est citanda.*

10 Ar-

10 *Articuli facta concluſione in cauſſa admitti non debent, tamen ſi admiſſi fuerint, valet admiſſio & concluſio tacitè reuocata videtur.*

QVòd ſi habita, vel prætermiſſa reſponſione, poſitionibus, & articulis ſingulariter ſingulis, vt ſupra ponenti expediat materias articulatas probare, ſolet inſta-
1 re, vt articuli ad probandum admittantur, & iudex* ſuper admiſſione interloqui, cum clauſula præſentatiua, de qua ſupra, ſcilicet, ſaluo iure impertinentium, & non admittēdorum, cuius practicæ ratio mihi adhuc ſatis non conſtat, cum eo ipſo, quòd iudex recipit articulos apud actuarium ſuū, eos ſaltem tacitè admittat, nec iure cautū reperio, iu-
2 dicē debere ſuper hoc interloqui; ideo ſolet Palatiū * teſtes affuturos ſuper articulis non admiſſis recipere, Rota deciſione 394. in no. ſi ſuſpēſo, de cau. poſ. & proprie. Amplius etiā ſeruat, vt in cauſſa attentatorū, & in quauis alia dū tamen beneficiali, teſtes non affuturi valide recipi poſſint ſuper articulis nō admiſſis, ſi modo eſſent de iure dātis & termini ſubſtantiales ſeruati fuiſſent, Rota dec. 515. in antiq. not. valeat receptio, de teſtib. & artic. admiſſ. Imo generaliter voluerūt domini, quod ſi in quauis cauſſa, poſtquam termini ſubſtātiales fuiſſent ſeruati, reciperentur teſtes ſuper articulis nō admiſſis, hoc nō eſſet magnū peccatū, nec propterea vitiari teſtiū receptio, ſi modo articuli
3 eſſent pertinētes, & quod*ſimilis admiſsio non ſit de ſubſtantia ordinis iudiciarii, Rot 392. in no. ſit auditor, de teſti. & deciſi. 445. in antiq. not. ſi auditor, de admiſſ. articu-
a lorū, & interloq. *a* Verū licet iſta expreſſa iudicis interloquutio non ſit de ſubſtantia ordinis iudiciarii, vt ſupra, ſi tamē petatur, cum ſit actus iudicialis, de more eſt, vt pars citetur ad videndū articulos admitti, per l. de vnoquoque Rota dec. 10. in no. fuit dubitatum, de fide inſtrum. num. 24. & pars audiri ſolet non ſolum volens ante admiſſionem contradicere, verum etiam poteſt appellare. Rota
b d. deciſ. 392. in no. & 445. in antiq. *b* vtpote * quod articu
4 li ſint calumnioſi; Rota deciſ. 646. in antiq. dic, quod ſi aliquis, de articulis. Item, quod non ſunt diſpoſitiue ſpecificati,

cati, Rota dec.729. in antiq.nota,quod si aliqua caussa, de arti. denique,quod ob·ectiui & non bene formati, ac specificati,Rota dec 648.in antiq. sciendum.de articulis. vel
5 * non dati in termino ad articulandum,Rot dec 647. in antiq. not quòd si in aliqua, de artic. de quibus articulis obiectiuis,&illorum admissione fusius dicemus,vbi de exceptionibus rei locus erit; quod frequentius dari soleant loco exceptionis à reis,quibus satis est ob non ius actoris obtinere,Rota dec.70 in antiq.nota,quòd vbi constat, de re iu.idem si ex iusta quauis alia caussa impugnentur,quas
6 apud Spec.titul.de positio 7.vbi docet.* quibus modis positiones impugnentur, legere licebit, & vbi circa articulorum admissionem auditor dubitaret potest illorum admissionem differre,& rem conferre inter patres, vt illorũ vota habeat,Rota dec 722.in antiq./Dic, quòd si aliquis,
7 de admissione artic.& si res*dubia redderetur, consueuit palatium pro admissione inclinare, Rota dec.644.Domini
c de Rota,de amissio.art.in antiquis.c Prout*eadem ratione
8 solet in quacunque caussa etiam profana articulos de iure dantis, vel alias pertinentes admittere post terminum ad articulandum quandocunque vsque ad conclusionem in caussa,licet forte de rigore iuris non essent admittendi, c. pastoralis,de exceptio.Rota dec.448.nota quod omnes,in antiq.de art.in caussa profana; Immo illos admitteret palatium etiam post conclusionem saltim ex gratia. Aegid. concl.447.articuli,de probat.& concl.745.de resti.in in-
1 tegr.vbi limitat d dummodò res sit integra,& docet,quan
ɩ do dicatur res integra, e & tunc per admissionem articulorum tacite rumpitur,& reuocatur conclusio si causa beneficialis sit,Rota dec.467..nota si post,in antiquis, & idẽ si ciuilis,dummodo conclusio sit facta cum facultate reuocandi.Aegid.d.concl.447.& licet actus reuocationis conclusionis videatur praeiudicialis,& talis,qui requirat citationem,vult palatium citationem ad dicendum contra,habere aliam citationem in ventre, ad videndum reuocari conclusionem.Aegid. concl.493.conclusio quod si daretur de iudiciis.

ANNO-

ANNOTATIONES.

a Verùm licet.) *Tu autem * Butrium videas in c.2.de te-*
9 *stib.dicentem,iudicis interloquutoriam in articulorũ admissione nullius esse momenti, si aduersarius non citetur, cui consentiunt.Aretin.cons 75 & Ias.in l.si opus nouum.num.9. ff.de iureiur post multas auctoritates quas allegat, præsertim Rotæ & Butr.atque Imolæ in ca.auditis,de procur.& Abb.in*
10 *c.quoniam contra, de proba. quòd * & si facta conclusione in caussa, amplius articuli admitti non debent, tamen si admissi fuerint,valet admissio quia intelligitur tacitè reuocata conclusio,quæ ne dum expreßè sed tacitè reuocari potest,vt ibi Ias.et in priore etiam lectura,n.42 post Alex. eo loci,& ita in Rom. curia obseruari ait,quod tamen sanè intelligas,vt in d.decis.declaratur, scilicet,si iudex conclusionem in caußa factam fuisse, certus erat,aliàs minimè, sed de hoc vide, quæ statim post auctorem dicam in litera E. Nic. Ant. Grauatius.*

b Vtpote si.) *Vide,quæ superiore cap.diximus sub litera C.*

c Prout eadem.) *Huc spectant.quæ citato cap. in litera L. habentur,& in Formul.termi fol.26 & iterum fol.63. in versic. de dilatione. Nic. Ant. Grauatius.*

d Dummodo.) *Res * integra tunc dicitur,quando nondum ci-*
11 *tatio emanauit,ita Bart & cæteri declarant,in l. et quia,ff.de iurisdict omn iud per cap gratum,de offic. deleg.& Abb.in c.relatum,eod.tit vbi Dec.num 5. & Maran. in praxi, in 4. parte in 5. prin.dist.num.56.Nic Ant.Grauatius.*

e Et tunc.) *Adde Afflict.decis.115. nu 2. vbi meminit decis. DD. Rotæ,& videas Aegid.concl.55.& 57. Mars. in praxi, in § examinanda,nu 52. & quæ supra diximus sub litera C. Nicolaus Antonius Grauatius.*

De positionum,seu articulorum, ac confessionum reuocatione. Cap. XVI.

SVMMARIVM.

1 *Positiones quando reuocari valeant,& n.6.et 17*

2 *Procu-*

2 *Procuratoris confessio reuocatur.*

3 *Confessio procuratoris in tribus differt à confessione principalis.*

4 *Confessio procuratoris plurimum differt a confessione principalis, fallit tamen.*

5 *Procurator an possit positiones reuocare, etiamsi de errore non doceat.*

6 *Positio reuocari non potest, si est probata vel iurata, fallit, vt nu. 20.*

7 *Procuratores cauti contra positiones protestantur, & quomodo.*

8 *Procuratores antequam petant in caussa pronunciari, omnes errore reuocare solent, & nu. 21.*

9 *Confessio iudicialis vim sententiæ habet.*

10 *Sententia ex inualido processu sustinetur, stante confessione.*

11 *Confessio quando præiudicet.*

12 *Confessio iudicialis notorium inducit, limit. tamen, & ampliatur.*

13 *Confessio aduersarij non prodest, quando agitur de titulo beneficiali.*

14 *Confessio erronea reuocatur, fallit tamen pluribus modis.*

15 *Confessio an possit pro parte acceptari, & pro parte non.*

16 *Confessio tanquam erronea non solum ab eo, qui errauit, sed etiam ab eius hærede reuocari potest.*

17 *Confessio facta in positionibus, & in libello, regulariter non reuocatur.*

18 *Confessio procuratoris domino præiudicat.*

R 19 Con-

19 *Confessio aduocati quando noceat.*
20 *Cōfessio etiam iurata reuocatur, errore probato.*
21 *Confessiones veluti erroneæ post conclusionem in causa reuocari non possunt.*
22 *Confessiones persuasu aduersarij extortæ, etiam post sententiam reuocari possunt.*

POsitionibus datis & responsionibus quandoque euenit vt respondentem aliquid respondisse vel ponentē aliquid posuisse pœniteat, ex quo aliqua cōfessio resultet par
a ti præiudicialis, *a* quæ quando, quantum, & qualiter latē docet Specul. titu. de confess. §. 3. per totum, & Aegid. conclu. 691. confessio, de confessis cum pluribus sequen. Poteris, vbi opus erit, vel lubebit, eo recurrere, & a te ipso videre. Huic a præiudicio indulget lex reuocationis remedium, vel videlicet pars, quæ positiones dedit, illas reuocare valeat, quandocunque ante sententiam cum tempera-
b mento tamen *b* si confessio erronea sit, l. de ætate, §. qui iusto, & §. fin. ff. de interroga. actio. l. non fatetur, ff. de confessis; l. error, C. de iuris & fact. ignoran. cap. fin. extra de confessis: quo casu is, qui errorem allegat, is de illo do
c cere debet, l. ei qui, ff. de probatio. *c* secus vero, si confessio non per errorem, sed ex certa scientia facta fuerit, non admitteret enim lex hoc casu reuocationem, l. quidam in iure, ff. de donat. l. Iulianus, ff. de confess. l. qui Stichum, eod. tit. Idem si post sententiam vellet reuocare, non admitteret enim lex reuocationem, d. l. error, C. de iuris & fact. igno. nisi talis error probaretur, qui omnem culpam etiam minimam excluderet; & tunc quoque non nisi via extraordinaria restitutionis in integrum ex clausula generali, si qua mihi iusta caussa videbitur, l. de ætate, §. nec caussa, l. cum fideicommissum, ff. de interroga. actio. quæ tamen intelliges, si modò error, qui allegatur & probatur sit error facti & non iuris, quia error iuris indistinctè præiudicat, l. error, C. de iur. & fact. ignor. & pretextu eius non reuocatur confess. propria. l. 2. ff. de confess. licet non desint, qui contrariam sententiam sequuti fuerint ista-

tamen

tamen communis est Aegid.d.decis. 695.

Sed & quæ de reuocatione confessionis supra diximus,
d de iure procedunt *d* etiamsi* confessio per procuratorem
2 facta esset, præiudicat enim domino si non reuocetur, & reuocatio non admittitur, nisi dominus doceat rem aliter se habere, & sic de errore, l. certum, §. sed an ipsos. ff. de confess. Abb. in cap. 1. vt lite non contesta. in tertio membro, Felinus ibidem colum. 9. num. 14. vers. circa tertium membrum, Specul. tit. de confess. §. fin. numero 2. versic. si vero sit per procuratorem Aegid. concl. 695. factum, de confess. procur. quod tamen intelliges, si modò non fuisset voluntaria, & spontanea procuratoris confessio, vtpotè quòd si vltrò obtulisset confitendo, vel aliàs de dolo suspe cta esset cõfessio, Aegid d. decis. 695. ibi; dixi autem volũtaria. Felin. d. c. 1. de confess. colum. 9. num. 15. versic. Pri-
3 ma declaratio, addo* quòd confessio procuratoris de iure in tribus differt à confessione principalis. Primum est, quòd confessio propria prætextu erroris iuris, nõ reuocatur. l. 2. ff. de confessis, secus vero in cõfessione procuratoris, Cyn. in l. 1. C. de confessis, But. & Abb. in d. cap. 1. vt lite non contest. Secundùm, quòd confessio propria impedit appellationem, & facit quem pro iudicato haberi l. 1. de confessis 2. quæst. 7. biduum, secus in confessione procuratoris, Felin. ibidem. Tertium est quòd confessio proprian ocet, in alia causa, non sic procuratoris, Spec. de cõfessis §. videndum, vers. nunquid, Butr. & Abb. ac Felin. d. c. 1. de confess. dict. col 9. nu. 18. vers. Quarta declaratio,
4 ideo* de iure communi plurimũ interest quòd confessio sit facta per procuratorem, vel per principalem qua in re tu aduertes, quia plerunq; confessio procuratoris efficitur principalis & propria, vtpote si principalis mandatum habeat ad sic respondendum, Aegid. d. dec. 695. factum, de conf. proc. vers. dixi ex mandato domini præcedente. Fel. d. c. 1. vt lite non contest. col. antep. nu. 16. idem si subsequeretur ratihabitio, quæ mandato comparatur, Aegi. ibi dem vers. dixi, vel eius ratihabitionem, quã intelligemus etiam de tacita, vtpotè, quòd procurator sic respõdisset, & principalis sciuisset, & passus esset, Rot. dec. 373. in antiq. nota, quòd vbi procur. de confess.

Quæ etsi de iure vera sint, ex benignitate tamen pa-
5 trum mos inoleuit in palatio, vt * si per procuratorem da-
tæ sint positiones, reuocari possint etiam per procurato-
rem, non aliàs docto de errore, idque etiam si cum eius iu
ramento datę essent materiæ, si modo caussa beneficialis,
matrimonialis, vel aliàs talis, in qua animæ periculũ ver
setur, quo casu admitti consueuit, & confessionis reuoca-
tio, & materia contraria primæ saltim cum iuramẽto su-
per errore; in caussis verò profanis, idem, dummodo posi-
tiones non fuerint specificatæ medio iuramẽto, quia isto
casu non admitteretur procurator volens reuocare, vel
contrarias materias dare, ad not. in cap. cùm in positionil
bus, de confess. libro 6. Rota decis. 260. in nou. procura-
tor, de procur. & de artic. & si procurator ad reuocandã
confessionem, vt supra admitteretur, non aliàs docto de
errore: ergo multò magis ad illius reuocationem admit-
teretur principalis, secundũ Fel. in d. c. 1. vt lite non con-
testa. col. antep. nu. 16. versic. non reperii. Sed quid serua-
bimus in cõfessione propria principalis, prædicta .n. doc.
de confessione tantùm procuratoris loquitur, in cuius re-
uocatione potuerunt domini faciliores se reddere ea ra-
tione, quod plerunque procuratores Rom. Cur. tanquam
malè informati propter caussas, quæ vt plurimùm ex lon
ginquis partibus veniunt, faciant istas positiones, & con-
fessiones, quæ ratio in persona principalis cessare videtur
an fortè, quod attinet ad confessionẽ principalis, in iuris
dispositione remanebimus, vt nõ reuocet, nisi docto de er
rore, per supra dicta, Aegid. attestatur idẽ seruari in pala
tio etiam in reuocatione cõfessionis propria, vt admitta-
tur volens reuocare, etiam non docto de errore, loquens
de confessione principalis, & non procuratoris, imò, quia
(vt supra diximus) reuocatio de iure admittitur ante sen
tentiam dũtaxat. Aegid. attestatur vsum palatii interpre-
tatum fuisse illa verba, idest ante sententiam, vel aliàs rẽ
iudicatam, conclusione 693. erronea confessio, de confes-
sis, in finalibus verbis, qui tamen palatii vsus duas recipit
6 sectiones. Prima est, vt non procedat, vbi * positio, de
cuius reuocatione ageretur, esset iam probata in actis:
repelleretur enim hoc casu volens reuocare, quasi calum

niosè

niosè ageret, Alexand. in l. prima. §. si quis simpliciter, e ff. de verborum obliga.colum.tertia, in fin.verb. e Secunda sectio est, vt non procedat, vbi positio vel alias confessio facta in caussa profana esset iurata. Rota d.decis.260 in no. procurator,de procur.& articu. in fin. quæ licet loquatur in procuratore, multo magis idem erit in principali, vbi vellet reuocare confessionem propriam iuratam Felin.d. cap. 1. vt lite non contest. columna ante penult. Secus autem, vbi vellet reuocare confessionem procuratoris etiam in alia instantia factam; Rota dec. 505. not. quod positiones alias dec.32.de testi. in antiqu. qua ratio-
7 ne inoleuit protestationis mos, vt cauti * procuratores soleant semper, cum ex aduerso positiones dentur, prote-
f stari, vt desuper eis non recipiantur testes, f nisi specificatis materiis medio iuramento, & quando principalis adsit protestantur, quòd nisi per principalem met similiter specificentur, & hoc vt non liceat postea reuocare, neque cõtrarias materias dare, vt supra, quod tamen intelligo, vt stante iuramento remaneamus in terminis iuris communis, vt non admittatur reuocatio, nisi cum temperamento si iusta erroris caussa subesset, & probaretur, gloss. in c. fin. in verbo, iusta, de iureiurando, & docet consi. Neap. decis. 83. in caussa antiqua, numero tertio, versic. maximè etiam considero. Cęterum scies in hac specie reuocationis confessionis, quod facilius sit admittenda reuocatio confessionis factæ in respondendo articulis, quam alia quæuis confessio, ea ratione, quòd ex quo ad positionem partis videtur facta, quasi ad persuasionem aduersarii, Bart. in l. error, 1. colum. C. de iuris & facti ignor. & in l. prima, ff. de eo per quem fact. erit, vbi etiam Alexan. Felin. dict. c. 1. vt lite non contesta. dict. colum. antepen. num. 15. vers. scias tamen quòd facilius, & propter facultatem sacri pa-
g latii in admittēdo reuocationes huiusmodi g solent * cau-
8 ti procuratores, vbi caussa fuerit in calculo ferendæ sententiæ, antequam petant in caussa pronunciari. reuocare omnes errores in genere, etiam per principalem, si eius copiam, vel mandatum ad hoc speciale habuerint idque ea ratione, ne tempore latæ sententiæ reperiantur in actis confessiones non reuocatæ, quæ intentioni obtinentis

id, quod diximus supra huius libri c. 1. sub lit. B. scilicet omnes terminos post litis contestationem esse peremptorios. Et quod de
36 *positionibus auctor dicit, idem * de articulis quando cunq; ante conclusionem in caussa recipi posse censuit infra in seq c. prope finem, & ibi diximus sub litera C. Nic. Ant Grauatius.*

m Quod tamen.) *Terminus * ad faciendum omnes defensio-*
37 *nes vnico contextu à iudice statui potest, scilicet ad articulandum, ponendum, producendũ, & probandũ, vt voluerunt. Bal. Salic. Alex. & Ias. in l. properandum, nu. 14. C. de iudi. intelligas tamen cum temperamẽto, ex caussa id fieri posse, ueluti ibi Ias. animaduertit. Qua de re videas Franc. Marc. in q Delph. 34, an simul & semel plures dilationes impartiri possint, et Felinus in c. licet caussam, in quarto casu, n 56. de probat. vbi ait, quòd præfixo termino (vt fieri solet) ad probandum, & probatum habendum per omne genus probationis eo lapso omnis probatio exclusa videtur, cum iste terminus vim habeat cõclusionis, ibiq; etiam Fel. n. 55 quòd quando talis dilatio ad probandũ, et probatũ habendũ impartita est, non sufficit testes in termino iurare, sed testimoniũ ferre necesse est Nic. Ant. Grauat.*

n Vtpote si.) *Dominium * quo nam pacto probetur traditur in*
38 *l. officium. ff de rei vẽdi. & à Doctor. bus in l. rẽ, quæ nobis. ff. de acquir. poss. præsertim Iasone, n. 18. & Ripa n. 33. & 40. cum seq. Cuius quidem dominij probatio admodum difficilis est, cùm non solùm titulum, sed auctoris dominiũ probare oporteat: aliter obtineri in caussa nequaquam potest, vt Alex prodidit cons. 98. lib. 2. & cons. 11. libro quarto, cuius aßecla est Afflict. decis 40. & est communis opinio, teste Bartolo in l. cu rem. C. de probatio. Et quoniam dominij probatio difficultatis habet multum, ideo interpretes in prædictis locis consulere poteris, necnon Rotam decis. 15 de re sud in no Boer. decis. 42. nu.*
39 *32. & Ias. in § omnium. n. 7 l. instit. de actio. Verum * datur species, ut non sic difficilis aliquando sit ipsius dominij probatio vt puta in factis antiquis, in quibus probatio per famam sufficit, vt Dec. probat. in c. primo, de appel vbi hanc opinionem communibus suffragijs esse receptam testatur, cui se subscribit Aym. Crau in trac. de antiquit temp. in prima parte, n. 3. qua de re idem Deci. consilio 42. & 428. vbi etiam de communi opinione, Curt. Iunior. consil. 17 licet per celebratissimos & Hippoly. abunde in rubr. de probat. C. num. 194. & sing.*

505.

505. necnon & Felinus in cap. veniens. 1. de testib. Caeterum hanc communem sententiam intelligas, scilicet per famam probari dominium in antiquis, quando factum adeo antiquum est, quod metam centum annorum excedat, vt eo loci Ayme. animaduertit quod & nuncupatim tradiderunt Aretinus cons. 37. Andr. Barbat. cons. 6. col 5. & cons. 18. col antepen. lib. 2. post Cyn. atque alios in l siquidem, C. sol matr. Idcirco cum agitur de probatione dominij annorum 40. non sufficit sola fama, & hac opinio communis est teste Ripa in d. l. rem, quae nobis, n 7. post Alexand. cons. 15. colum. 1. lib. 5. & alios, quos citat. Nicol. Anton. Grauatius.

De articulorum admissione.

Cap. XV.

SVMMARIVM.

1 *Iudex super admissione articulorum interloqui solet cum clausula, saluo iure impertinentium, ex stylo Rom. Cur. & nu. 3.*

2 *Testes affuturi super articulis non admissis recipiuntur.*

3 *Articulorum super admissione, an interloquutoria sit necessaria?*

4 *Articuli non debent esse calumniosi, neque obiectiui, sed bene formati ac specificati.*

5 *Articuli praesentari debent in termino ad articulandum dato, sed de stylo in Rota auditorio recipiuntur vsque ad conclusionem, nu. 8.*

6 *Positiones quibus modis impugnentur.*

7 *Articuli in dubio admittendi sunt.*

8 *Res integra quando dicatur, & nu. 11.*

9 *Articulorum admissione, pars est citanda.*

10 Ar-

10 *Articuli facta conclusione in caussa admitti non debent, tamen si admissi fuerint, valet admissio & conclusio tacitè reuocata videtur.*

QVòd si habita, vel prætermissa responsione, positionibus, & articulis singulariter singulis, vt supra ponenti expediat materias articulatas probare, solet instare, vt articuli ad probandum admittantur, & iudex* super
1 admissione interloqui, cum clausula præsentatiua, de qua supra, scilicet, saluo iure impertinentium, & non admittẽdorum, cuius practicæ ratio mihi adhuc satis non constat, cum eo ipso, quòd iudex recipit articulos apud actuarium suũ, eos saltim tacitè admittat, nec iure cautũ reperio, iu-
2 dicẽ debere super hoc interloqui; ideo solet Palatiũ * testes affuturos super articulis non admissis recipere, Rota decisione 394. in no. si suspẽso, de cau. pos. & proprie. Amplius etiã seruat, vt in caussa attentatorũ, & in quauis alia dũ tamen beneficiali, testes non affuturi valide recipi possint super articulis nõ admissis, si modo essent de iure dãtis & termini substantiales seruati fuissent, Rota dec. 515. in antiq. not. valeat receptio, de testib. & artic. admiss. Imo generaliter voluerũt domini, quod si in quauis caussa, post quam termini substãtiales fuissent seruati, reciperentur testes super articulis nõ admissis, hoc nõ esset magnũ peccatũ, nec propterea vitiari testiũ receptio, si modo articuli
3 essent pertinẽtes, & quod* similis admissio non sit de substantia ordinis iudiciarii, Rot 392. in no. sit auditor, de testi. & decisi. 445. in antiq. not. si auditor, de admiss. articu-
a lorũ, & interloq. *a* Verũ licet ista expressa iudicis interloquutio non sit de substantia ordinis iudiciarii, vt supra, si tamẽ petatur, cum sit actus iudicialis, de more est, vt pars citetur ad videndũ articulos admitti, per l. de vnoquoque Rota dec. 10. in no. fuit dubitatum, de fide instrum. num. 24. & pars audiri solet non solum volens ante admissionem contradicere, verum etiam potest appellare. Rota
b d. decis. 392. in no. & 445. in antiq. *b* vtpote * quod articu
4 li sint calumniosi; Rota decis. 646. in antiq. dic, quod si aliquis, de articulis. Item, quod non sunt dispositiue specificati,

cati, Rota dec.729. in antiq.nota,quod si aliqua caussa, de arti. denique,quod ob-ectiui & non bene formati, ac specificati,Rota dec 648.in antiq. sciendum,de articulis. vel
5 * non dati in termino ad articulandum,Rot dec 647. in antiq. not quòd si in aliqua, de artic. de quibus articulis obiectiuis,&illorum admissione fusius dicemus,vbi de exceptionibus rei locus erit, quod frequentius dari soleant loco exceptionis à reis,quibus satis est ob non ius actoris obtinere,Rota dec.70 in antiq.nota,quòd vbi constat, de re iu.idem si ex iusta quauis alia caussa impugnentur,quas
6 apud Spec.titul.de positio 7.vbi docet.* quibus modis positiones impugnentur, legere licebit, & vbi circa articulorum admissionem auditor dubitaret. potest illorum admissionem differre,& rem conferre inter patres, vt illorũ vota habeat,Rota dec 722.in antiq./Dic, quòd si aliquis,
7 de admissione artic. & si res*dubia redderetur, consueuit palatium pro admissione inclinare, Rota dec.644.Domini
c de Rota,de amissio.art.in antiquis.c Prout*eadem ratione
8 solet in quacunque caussa etiam profana articulos de iure dantis, vel alias pertinentes admittere post terminum ad articulandum quandocunque vsque ad conclusionem in caussa,licet forte de rigore iuris non essent admittendi, c. pastoralis,de exceptio.Rota dec.448.nota quod omnes,in antiq.de art.in caussa profana; Immo illos admitteret palatium etiam post conclusionem saltim ex gratia. Aegid. concl.447.articuli,de probat.& concl.745.de resti.in in-
d tegr.vbi limitat d dummodo res sit integra,& docet,quan
e do dicatur res integra, e & tunc per admissionem articulorum tacite rumpitur,& reuocatur conclusio si causa beneficialis sit,Rota dec.467..nota si post,in antiquis, & idẽ si ciuilis,dummodo conclusio sit facta cum facultate reuocandi. Aegid.d.concl.447.& licet actus reuocationis conclusionis videatur praeiudicialis,& talis,qui requirat citationem,vult palatium citationem ad dicendum contra,habere aliam citationem in ventre, ad videndum reuocari conclusionem.Aegid. concl.493.conclusio quod si daretur de iudiciis.

ANNO-

ANNOTATIONES.

a Verùm licet.) *Tu autem * Butrium videas in c.2. de te-*
9 *stib. dicentem, iudicis interloquutoriam in articulorū admissione nullius esse momenti, si aduersarius non citetur, cui consentiunt. Aretin. conf 75 & Ias. in l. si opus nouum num. 9. ff. de iureiur post multas auctoritates quas allegat, præsertim Rota & Butr. atque Imolæ in ca. auditis, de procur. & Abb. in*
10 *c. quoniam contra, de proba. quòd * & si facta conclusione in caussa, amplius articuli admitti non debent, tamen si admissi fuerint, valet admissio quia intelligitur tacitè reuocata conclusio, quæ nedum expressè sed tacitè reuocari potest, vt ibi Ias. et in priore etiam lectura, n. 42 post Alex. eo loci, & ita in Rom. curia obseruari ait, quod tamen sanè intelligas, vt in d. decis. declaratur, scilicet, si iudex conclusionem in caussa factam fuisse, certus erat, aliàs minimè, sed de hoc vide, quæ statim post auctorem dicam in litera E. Nic. Ant. Grauatius.*

b Vtpote si.) *Vide, quæ superiore cap. diximus sub litera C.*

c Prout eadem.) *Huc spectant quæ citato cap. in litera L. habentur, & in Formul. termi fol. 26 & iterum fol. 63. in versic. de dilatione. Nic. Ant. Grauatius.*

d Dummodo.) *Res * integra tunc dicitur, quando nondum ci-*
11 *tatio emanauit, ita Bart & cæteri declarant, in l. et quia, ff. de iurisdict omn iud per cap gratum, de offic. deleg. & Abb. in c. relatum, eod. tit vbi Dec. num 5. & Maran. in praxi, in 4. parte in 5. prin. dist. num. 56. Nic Ant. Grauatius.*

e Et tunc.) *Adde Afflict. decis. 115. nu 2. vbi meminit decis. DD. Rotæ, & videas Aegid. concl. 55. & 57. Marf. in praxi, in §. examinanda, nu 52. & quæ supra diximus sub litera C. Nicolaus Antonius Grauatius.*

De positionum, seu articulorum, ac confessionum reuocatione. Cap. XVI.

SVMMARIVM.

1 *Positiones quando reuocari valeant, & n. 6. et 17*

2 *Procu-*

2 *Procuratoris confeßio reuocatur.*
3 *Confeßio procuratoris in tribus differt à confeßione principalis.*
4 *Confeßio procuratoris plurimum differt a confeßione principalis, fallit tamen.*
5 *Procurator an poßit positiones reuocare, etiamsi de errore non doceat.*
6 *Positio reuocari non poteſt, si eſt probata vel iurata, fallit, vt nu. 20.*
7 *Procuratores cauti contra positiones proteſtantur, & quomodo.*
8 *Procuratores antequam petant in cauſſa pronunciari, omnes errore reuocare ſolent, & nu. 21.*
9 *Confeßio iudicialis vim ſententiæ habet.*
10 *Sententia ex inualido proceſſu ſuſtinetur, ſtante confeßione.*
11 *Confeßio quando præiudicet.*
12 *Confeßio iudicialis notorium inducit, limit. tamen, & ampliatur.*
13 *Confeßio aduerſarij non prodeſt, quando agitur de titulo beneficiali.*
14 *Confeßio erronea reuocatur, fallit tamen pluribus modis.*
15 *Confeßio an poßit pro parte acceptari, & pro parte non.*
16 *Confeßio tanquam erronea non ſolum ab eo, qui errauit, ſed etiam ab eius hærede reuocari poteſt.*
17 *Confeßio facta in positionibus, & in libello, regulariter non reuocatur.*
18 *Confeßio procuratoris domino præiudicat.*

R 19 Con-

19 *Confessio aduocati quando noceat.*
20 *Cõfessio etiam iurata reuocatur, errore probato.*
21 *Confessiones veluti erroneæ post conclusionem in causa reuocari non possunt.*
22 *Confessiones persuasu aduersarij extortæ, etiam post sententiam reuocari possunt.*

POsitionibus datis & responsionibus quandoque euenit vt respondentem aliquid respondisse vel ponentẽ aliquid posuisse pœniteat, ex quo aliqua cõfessio resultet par
a ti præiudicialis, *a* quæ quando, quantum, & qualiter latè docet Specul. titu. de confess. §. 3. per totum, & Aegid. conclu. 691. confessio, de confessis cum pluribus sequen. Poteris, vbi opus erit, vel lubebit, eo recurrere, & a te ipso videre. Huic a præiudicio indulget lex reuocationis remedium, vel videlicet pars, quæ positiones dedit, illas reuocare valeat, quandocunque ante sententiam cum tempera
b mento tamen *b* si confessio erronea sit, l. de ætate, §. qui iu sto, & §. fin. ff. de interroga. actio. l. non fatetur, ff. de confessis; l. error, C. de iuris & fact. ignoran. cap. fin. extra de confessis: quo casu is, qui errorem allegat, is de illo do
c cere debet, l. ei qui, ff. de probatio. *c* secus vero, si confessio non per errorem, sed ex certa scientia facta fuerit, non admitteret enim lex hoc casu reuocationem, l. quidam in iure, ff. de donat. l. Iulianus, ff. de confess. l. qui Stichum, eod. tit. Idem si post sententiam vellet reuocare, non admitteret enim lex reuocationem, d. l. error, C. de iuris & fact. igno. nisi talis error probaretur, qui omnem culpam etiam minimam excluderet; & tunc quoque non nisi via extraordinaria restitutionis in integrum ex clausula generali, si qua mihi iusta caussa videbitur, l. de ætate, §. nec caussa, l. cum fideicommissum, ff. de interroga. actio. quæ tamen intelliges, si modò error, qui allegatur & probatur sit error facti & non iuris, quia error iuris indistinctè præiudicat, l. error, C. de iur. & fact. ignor. & pretextu eius non reuocatur confess. propria. l. 2. ff. de confess. licet non desint, qui contrariam sententiam sequuti fuerint istà

tamen

tamen communis est Aegid.d.decis. 695.

Sed & quæ de reuocatione confessionis supra diximus, de iure procedunt d etiamsi* confessio per procuratorem
2 facta esset, præiudicat enim domino si non reuocetur, & reuocatio non admittitur, nisi dominus doceat rem aliter se habere, & sic de errore, l.certum, §.sed an ipsos.ff.de confess. Abb.in cap.1.vt lite non contesta. in tertio membro, Felinus ibidem colum.9.num. 14.vers.circa tertium membrum, Specul.tit.de confess.§.fin.numero 2. versic. si vero sit per procuratorem Aegid.concl.695.factum, de confess.procur.quod tamen intelliges, si modò non fuisset voluntaria, & spontanea procuratoris confessio, vtpotè quòd si vltrò obtulisset confitendo, vel aliàs de dolo suspecta esset cõfessio, Aegid d.decis.695.ibi; dixi autem volũtaria. Felin.d.c.1.de confess.colum.9.num.15. versic. Pri-
3 ma declaratio, addo* quòd confessio procuratoris de iure in tribus differt à confessione principalis. Primum est, quòd confessio propria prætextu erroris iuris, nõ reuocatur.l.2.ff.de confessis, secus vero in cõfessione procuratoris, Cyn.in l.1.C.de confessis, But.& Abb.in d.cap.1.vt lite non contest. Secundùm, quòd confessio propria impedit appellationem, & facit quem pro iudicato haberi l 1. de confessis 2.quæst.7. biduum, secus in confessione procuratoris, Felin, ibidem. Tertium est quòd confessio propria nocet, in alia causa, non sic procuratoris, Spec.de cõfessis §.videndum, vers.nunquid, Butr.& Abb.ac Felin. d. c.1. de confess.dict.col 9.nu.18.vers. Quarta declaratio,
4 ideo* de iure communi plurimũ interest quòd confessio sit facta per procuratorem, vel per principalem qua in re tu aduertes, quia plerunq; confessio procuratoris efficitur principalis & propria, vtpote si principalis mandatum habeat ad sic respondendum, Aegid.d.dec.695.factum, de conf.proc.vers. dixi ex mandato domini præcedente. Fel. d.c.1.vt lite non contest. col.antep. nu.16. idem si subsequeretur ratihabitio, quæ mandato comparatur, Aegi. ibidem vers.dixi, vel eius ratihabitionem, quã intelligemus etiam de tacita, vtpotè, quòd procurator sic respõdisset, & principalis sciuisset, & passus esset, Rot.dec.373.in antiq.nota, quòd vbi procur.de confess.

Quæ etsi de iure vera sint, ex benignitate tamen pa-
5 trum mos inoleuit in palatio, vt * si per procuratorem da-
tæ sint positiones, reuocari possint etiam per procurato-
rem, non aliàs docto de errore, idque etiam si cum eius iu-
ramento datę essent materiæ, si modo caussa beneficialis,
matrimonialis, vel aliàs talis, in qua animæ periculū ver
setur, quo casu admitti consueuit, & confessionis reuoca-
tio, & materia contraria primæ saltim cum iuraméto su-
per errore; in caussis verò profanis, idem, dummodo posi-
tiones non fuerint specificatæ medio iuraméto, quia isto
casu non admitteretur procurator volens reuocare, vel
contrarias materias dare, ad not. in cap. cùm in positionil
bus, de confess. libro 6. Rota decis. 260. in nou. procura-
tor, de procur. & de artic. & si procurator ad reuocandā
confessionem, vt supra admitteretur, non aliàs docto de
errore: ergo multò magis ad illius reuocationem admit-
teretur principalis, secundū Fel. in d. c. 1. vt lite non con-
testa. col. antep. nu. 16. versic. non reperii. Sed quid serua-
bimus in cōfessione propria principalis, prædicta .n. doc.
de confessione tantùm procuratoris loquitur, in cuius re-
uocatione potuerunt domini faciliores se reddere ea ra-
tione, quod plerunque procuratores Rom. Cur. tanquam
malè informati propter caussas, quæ vt plurimùm ex lon
ginquis partibus veniunt, faciant istas positiones, & con-
fessiones, quæ ratio in persona principalis cessare videtur
an fortè, quod attinet ad confessionē principalis, in iuris
dispositione remanebimus, vt nō reuocet, nisi docto de er
rore, per supra dicta, Aegid. attestatur idē seruari in pala
tio etiam in reuocatione cōfessionis propria, vt admitta-
tur volens reuocare, etiam non docto de errore, loquens
de coufessione principalis, & non procuratoris, imò, quia
(vt supra diximus) reuocatio de iure admittitur ante sen
tentiam dūtaxat. Aegid. attestatur vsum palatii interpre-
tatum fuisse illa verba, idest ante sententiam, vel aliàs rē
iudicatam, conclusione 693. erronea confessio, de confes-
sis, in finalibus verbis, qui tamen palatii vsus duas recipit
6 sectiones: Prima est, vt non procedat, vbi * positio, de
cuius reuocatione ageretur, esset iam probata in actis:
repelleretur enim hoc casu volens reuocare, quasi calum
niosè

niosè ageret, Alexand. in l. prima. §. si quis simpliciter, e ff. de verborum obliga.colum.tertia, in fin.verb. *e* Secunda sectio est, vt non procedat, vbi positio vel alias confessio facta in caussa profana esset iurata. Rota d.decis.260 in no. procurator,de procur.& articu. in fin. quæ licet lo quatur in procuratore, multo magis idem erit in principali, vbi vellet reuocare confessionem propriam iuratam Felin.d. cap. 1. vt lite non contest. columna ante penult. Secus autem, vbi vellet reuocare confessionem procuratoris etiam in alia instantia factam; Rota dec. 505. not. quod positiones alias dec.32.de testi. in antiqu: qua ratio-
7 ne inoleuit protestationis mos, vt cauti * procuratores soleant semper,cum ex aduerso positiones dentur, prote-
f stari,vt desuper eis non recipiantur testes, *f* nisi specificatis materiis medio iuramento,& quando principalis adsit protestantur,quòd nisi per principalem met similiter specificentur,& hoc vt non liceat postea reuocare, neque cōtrarias materias dare, vt supra,quod tamen intelligo, vt stante iuramento remaneamus in terminis iuris communis,vt non admittatur reuocatio, nisi cum temperamento si iusta erroris caussa subesset.& probaretur,gloss.in c.fin. in verbo,iusta,de iureiurando,& docet consi.Neap.decis. 83.in caussa antiqua,numero tertio,versic.maximè etiam considero. Cęterum scies in hac specie reuocationis confessionis, quod facilius sit admittenda reuocatio confessionis factæ in respondendo articulis, quam alia quæuis confessio, ea ratione, quòd ex quo ad positionem partis videtur facta; quasi ad persuasionem aduersarii, Bart. in l.error,1.colum.C. de iuris & facti ignor. & in l. prima, ff. de eo.per quem fact.erit,vbi etiam Alexan.Felin.dict c. 1.vt lite non contesta. dict. colum.antepen. num.15.vers. scias tamen quòd facilius,& propter facultatem sacri pa
g latii in admittēdo reuocationes huiusmodi *g* solent * cau
8 ti procuratores, vbi caussa fuerit in calculo ferendæ sententiæ, antequam petant in caussa pronunciari. reuocare omnes errores in genere,etiam per principalem,si eius copiam, vel mandatum ad hoc speciale habuerint idque ea ratione,ne tempore latæ sententiæ reperiantur in actis confessiones non reuocatæ, quæ intentioni obtinentis

R 3 repu-

repugnent, & ita legens multa antiqua regesta à senioribus didici.

ANNOTATIONES.

8 QVæ quando.) *Confessio * iudicialis vim sententiæ habet,*
9 *& præter præceptum de soluendo nihil expectat. l. 1. ubi*
omnes C. de conf. cum. confessus pro iudicato censeatur. Rot. dec.
425. fuit dubitatum, in no. l. sicut maior, ibiq; Ias. in 4. not. C.
de rep. & abst. hæred. facit & illud Saluatoris nostri Luc. c. 19
De ore tuo te iudico serue nequam. Hæc enim confessio, dicitur
plenissima probatio vt per Corn. cons 224 & 261. lib. 4. omne-
que probationis genus superat; Rmo cons 391. & Ias in l. Ti-
tia, nu. 39. ff. de verb. oblig. & in l. licet imperator, nu. 0. de
10 *leg. 1. vsque adeò * vt ex inualido processu si confessio extaret,*
sententiæ proferri possit Lanfr. in c. quoniam contra, in verbo,
11 *Confessiones. de probat. Marf. cons 39. & sing. 324. ubi * plures*
casus, quando confessio præiudicet, enumeratos videbis Gram.
cons. 40 nu. 10. & Affl dec. 372. num 6 cum sequent. Quod qui-
dem sanè intelligendum erit, multisq; modis temperandum, vt
per Capic. dec. 189. Verum Fel. in rubr. de probat. nume. 2 scri-
ptum reliquit, & cõmunibus suffragijs esse receptum ait, quod
confessio non est probatio, cui astipulatur Hippoly. Marf. in
rub. itidem de probat. numero 74 quæ quidem communis admo-
12 *dum suspecta mihi videtur. Et talis * confessio notorium indu-*
cit, per Affl. dec. 176 & Gram. dec 31. num 8. & latius dec.
36. nume. item 36. cum sequent. Quod tamen intelligas in ci-
uilibus, vt facta conclusione in caussa locum habeat, aliàs noto-
rium antea nequaquam induceretur, vt voluerut Glos. & Imo.
in capit significauerunt, in verb liquere, de appell. Felin. in c.
ex insinuatione, eod. tit. & Affl. dec. 276 nume. 4. De hac con-
fessione iudiciali Dec. legas in cap. at si clerici, nu. 17. vsque ad
nu. 44 de iudi. vbi cumulatissimè, qui ponit reg. eamq; vno mo-
do ampliat, & decem limitat. Limita etiam, vt per eundem
13 *Dec in c. dilecto, nu. 3 de appell. quando * agitur de titulo bene-*
ficiali, nam tunc confessio aduersarij agenti non prodest, sed ti-
tulum probare debet, sanè tamẽ hoc intelligas, vt per Boer. cons.
40 nu. 72. & DD Rota dec. 44. de test. in antiq. Nicolaus An-
tonius Grauatius.

b Si confessio erronea.) *Quòd † confessio ob errorem facta, re-*
14 *gulariter reuocetur, videas affatim per Ias. tradētem regulam cum quinque limit. in l. error, nu 2. cum sequen. & nu. 9. C. de iur. & fact. igno & inter cæteras ait non posse confessionē reuocari postquā ab aduersario ea fuerit acceptata. quod proditum etiam est ab Alex. consf. 90. lib primo. & latius à Marf. in praxi. § postquam, nu. 26. cum seq Sed si à parte acceptata confessio non fuerit, ea veluti erronea reuocari potest, vt eo loci habetur; & tradūt Doct. in l. vna præsertim Sal. C. de confes. Curt. cons. 78 & Felin. in cap. si cautio. de fide instrum Requiriturq; etiam, vt præiudicet cōfessio, quod expressim à parte accipietur. Ias in dict. l. error. num. 3. qui hanc esse communem testatur: Necnon & Alciat in rub. de verb. obligat. num. 3. Hinc post Alexand. cons 20. lib. 3 Ias dixit, quòd confessio vt noceat, necesse est testes nedum dicere illam parte præsente factam fuisse, sed etiam expresse acceptante, idemq; voluit in l. qui Romæ. §. cohæredes, numero 3. ff. de verbor. obligat. & in l. postquam liti, numero. 2 C. de pact. & traditur per Beltran. consilio 291. & 272. num. 6. lib. 3. & Paris. cons 34. num. 29. lib. 1. Dec tamen in d. l postquam liti. & in cap. at si clerici, nu. 37 de iud. huic opinioni aduersatur, vt acceptare ipsam confessionem expresse opus sit minimè, ea fermè ratione, quia accepiare præsens præsumitur confessionem in sui fauorem tendentem, vt eidem Alex. secum pugnanti visum fuit in l. 3. C. de resud. Iuxta cui consentit Maran. in praxi, in 6. pa. 5. actu nu. 2. affirmans hāc opinionem frequentiore calculo ab interpretibus receptam esse quam & in iudicijs sæpenumero confirmatam vidi, quāquā cōmuniorem verioremq; idem Alcia. sibi ipsi contradicēs testatur in tract præs. reg. 3. præs. 21. nu 6 & 10. & Cotta in Mem. in ver. confessio. 2. Et si cauti procuratores fauorabiles cōfessiones expresse acceptet. Qua quidē parte præsente emanatæ plene probant, vt superiores auctoritates concludunt. Secus verò si cōfessio parte absente fieret, tunc enim semiplenam tantùm probationem induceret, Doct. in l. admonendi. ff. de iureiur. Pau. Castr. cons. 79. lib 2. Quod tamen cum temperamento intelligas nisi absentis nomine confessio ab aliquo acceptata fuisset. Nam hoc casu plene probaret, vt Accurs. & Pau. Castr. voluere in l. talo pactus, in prin. ff. de pact. quibus præcitato loco se Mara. subscri-*
15 *bit, nu. 18. Animaduertendum* tamen erit, quòd confessio cum*

*acceptatur, non protest pro parte approbari, & in parte respui, nam circa eundem actum non admittitur diuisio, cum in omni propè materia totũ approbari, aut reprobari debet. l. neminem. ff. de leg. 2. Ro. dec. 408. fuit dubitatum & quæsitum, in fin. in no. Alex. cons. 80. col. 2. vers. posset, lib. 7. Soc. cons. 125. non insistendo, col. vers. pro certo, lib. 3. Bart. in l. Aurelius, §. vlt. ff. de lib. leg. Abb. in c. 1. de post. prælat. vbi tamen limitat, eum videas, & Ias. qui non vno in loco hoc prodidit, vt in l. si quidã num. 2. C. de transf. & ibi quid si quispiam confitetur cum taxatiua tantum, & in l. contra iuris. §. si filius, numero 12. ff. de pact. & in l. Pomponius. §. cum qui adminiculi, numero 11. cum sequen. ff. de acquir. poss. Qua de re videas, quæ in sequẽtis lib. c. 1. sub litera F. adnotauimus. Ceterũ statim (errore etiã non docto) posse confessionem reuocari docuit Ias. in dict. l. error, num. 9. cuius assecla est Tiraquell. multa cumulãt in tract. de vtroque retract. in retract. conuen. §. 1. in gl. 5. nu. 15. Quod sanè erit intelligendum, nisi inscriptis confessio redacta fuisset: nam tunc errorẽ probari oportet, auctoribus Alex. cons. 92. col. vlt. lib. 5. & cons. 87. eo Alciato in de præsum. præs. 21. num. 3. Rui. cons. 5. nu. 15. lib. 4. & Tiraq. eo quem citauimus loco, nu. 14. atq; Ias. vbi supra. Item & hac facti specie error probandus est, nec confestim confessionem reuocare sufficeret, quotiescunque cõfessio ab aduersario acceptata fuisset, vt per Ro. Aret. & Alcia. in l. 1. §. si quis simpliciter. ff. de verb. obli. Alex. & Ias. in l. quicquid astringendæ, eo tit. Mars. sing. 315. acceptatio, & Tiraq alleg. loco, num. 15. cum seq. Quæ quidem * confessio velut*
16 *erronea, nedum ab errãte, sed eius ab hærede reuocari potest, vt testis est Ias. in l. non idcirco C. de iur. & fact. igno. & in l. cũ testamentũ, nu. 4. eo ti. & iterũ in l. si quis. § si qs plures, nu. 6. de legat. 1. Et vsque adeò verum est, erroneam confessionem reuocari posse, vt etiamsi geminata sit, hucusque reuocari queat, Gram voto 59 & 10 & cons. 69. Ias. dict. l. error, num 29. Etsi non desint, qui diuersã opinionẽ suscipiant, vt latè Ias. ipse ostendit in l. vna, nu. 7. C. de err. calc. attamen posse reuocari communibus suffragijs receptum est, eodem Ias. attestante inibi, num. 9. Qua de re videbis apud Mars. in l. 1. §. vlt. ff de quæst. Sed hoc vnum in materia silentio inuoluere minimè duxi, quòd confessio prætextu erroris haud reuocatur, quando post datũ terminũ ad deliberandum emanauit, ea quippe ratione, quia deliberata præsu-*

præsumitur. Gloss. 2. in fi. in c. ex literis, de diuor. quã commendant Abb. in c. olim ex literis, de rescrip. Rom. sing. 108. et Ias. in l. serui electione, n. 29 de leg. 1. & in d. l. vna. n. 9. de error. calc. Nicol. Anton. Grauatius.

c Secus vero.) *Confessio * quæ in positionibus non ob errorem*
17 *fit, non reuocatur ad instar confessionis, quæ per libellum inducitur. l. cum precum. vbi B. z. l. C. de libe. cau. Ias. in l. si quis in cõscribendo. num. 10. C. de pact. Verùm te admonitum velim, locum habere, quando positiones in iudicio præsentatæ fuere, & à iudice admissæ, aliàs reuocari eas posse Bal. censuit in l. generaliter. §. sed iuramento, col. 1. vers. nota super C. de reb. cred. & not. in c. cum contingat, de offi. deleg. refert & approbat Mara. in praxi, in 6. p. in 5. actu, n. 8. Nic. Ant. Granat.*

d Etiam si confessio.) *Quod * procuratoris confessio domino*
18 *præiudicet, testatur Afs. decis. 148 num. 3. ibique talem confessionem (re tamen non integra) ipsimet etiam procuratori nocere affirmat. Qua de re Ias. legas consil. 47. lib. 1. & omnino Aegid. dec. 695. atq; Tiraquell. de vtroq; retract. in retrac. cõ-*
19 *uen. §. 1. in glos. 5. nu. 13. cum sequen. Vbi quoq; quãdo* aduocati confessio noceat, & quòd statim reuocari potest, vt per Fulg. & Pau. Castr. in l. vlt. C. de err. aduoc. Intelligas tamen procuratoris confessionem domino obesse in eodem iudicio, secus verò in alio secundum communem Docto sententiam, quam citat. Abb. in c. per inquisitionem, de elect. Cæterùm, procuratoris confessio à domino reuocari potest, etiam si in articulis cũ iuramento facta fuisset, Rot. decis. 19. de procur. in no. & Fel tradit in cap. 1. n. 28. cum pluribus sequen. vt lite pend. apud quem hanc videbis materiam luculenter enucleatam. Nic. Antonius Grauatius.*

e Secunda.) *Intellige nisi de errore probaretur, quo casu etiam*
20 *iurata* confessio reuocar. potest, nam qui errat, periurus nõ est 22 q. 2 c. homines, & c. quãto de iureiur. & traditur per But. in c. vlt. de confes. Soc. cons. 97. in præsenti, lib. 4. Ias. in l. vna. n. 9. C. de error. calc. & in l. error, nu. 30. C. de iur. & fact. ign. Dec. in c. cum venerabilis, n. 18. de excep. Afs. dec. 83. nu. 3. & Gram in d. not. 5. 7. & 10. & cons. 69. Nic. Ant. Granat.*

f Nisi specificatis.) *Huc spectat, quod supra c. 14. sub litera A. scripsimus.*

g Solent cauti.) *Hoc tamen intelligas quotiescunq; confessiones*

ve-

21 veluti erroneæ ante conclusionem in caussa reuocantur, nam postea nequaquam eas reuocare permittitur, veluti Bart. alijq. explicant, in d. l. error, idemq. Bar in l non fatetur, col. 3. ff. de conf Bal. in l. 1. col. 2 C. ne ex d l def Arch. & Ioan And. no-
22 uell in c. 2. de rest. in integ & Af. 1. dec. 44. nu. 2 Verum cum temperamento intelligendum hoc erit, nisi confessiones per uasu aduersarij factæ fuissent, tūc etenim post sententiam quoque reuocari possunt, vt Bar citatis in locis adnotauit, quem consectatur Ias. in l. 1. nu. 2. ff de cond. indeb. & traditur per Bald. in l. de tutela, col. 2. vers. 2. opp. C. de in integ. rest Nicol. Anton. Grauatius.

De responsionibus rei ad positiones actoris, deque interrogatorijs ac exceptionibus eiusdem.

Cap. Vlt.

SVMMARIVM.

1 *Testes tribus interrogationum speciebus interrogari solent.*
2 *Odiosa restringenda sunt.*
3 *Obiectus specificari debent, & nu. 18.*
4 *Exceptio non specificata repellitur.*
5 *Obiectus præstans, an audiatur, si de titulo non doceat.*
6 *Possessor etiam iniustus defendi debet in sua possessione, donec constet de meliori iure alterius, & num. 22*
7 *Obiectus an in quacunque parte iudicij tradi possint, & nu. sequen.*
8 *Tertius quando obiectus dare possit.*
9 *Tertius admittitur in caussa, in statu, quo reperitur, & num. 24*

10 Pra-

10 *Practica illa communis excipiendi generalia, quem effectum operetur, & nu. 13.*
11 *Obiectus si specificati clarè non fuerint, an possint declarari.*
12 *Obiectus si quis ignorauerit, an post terminũ eos dare admittendus sit, & an super ignorantia, suo stetur iuramento.*
14 *Obiectus etiam in secunda instãtia dari possunt.*
15 *Rescripto si neutri, quando obÿci possit.*
16 *Interrogatoria qualiter quotue modis fiant.*
17 *Exceptionum peremptoriarũ, & dilatoriarũ differentia, de earumq. effectu, remissiuè tamen.*
18 *Testes quando repulsantur, eorum defectus, non in genere exprimi debent, puta, sunt fures, spurÿ, adulteri, & huiusmodi, sed in specie.*
19 *Dies quando est de substantia, debet fieri specialis mentio.*
20 *Libellus generalis & obscurus parte non opponente procedit in summariÿs.*
21 *Actione carens à limine iudicÿ repellendus est.*
22 *Possessione sua nemo absq. caussa cognitione priuandus est, etiamsi esset prædo aut intrusus.*
23 *Dilationes in materia repulsæ contra testes, non absque magnæ caussæ cognitione conceduntur.*
25 *Tertius sciens litem & se non opponens, praiudicat sibi.*
26 *Tertius non impedit exequutionem sententiæ, si illi de indemnitate caueatur.*
27 *Probatio in promptu quando dicatur, arbitrio iudicis committitur.*
28 *Testes veniunt instrumentorum appellatione.*

29 *Præ-*

EX diuerso, si tu partes rei sustinebis, munus tuum erit intentionem actoris optime scrutari: & quod ad responsiones positionum attinet, quantum salua conscientia poteris, nihil de actoris intentione concedere, quarum responsionum formulam apud vulgare Formularium procuratorum Ro. Cu. habes non repeto amplius, & articulos diuersæ partis diligenter considerabis in omni capite, & primo interrogatoriis in examine fiendis, & exinde exceptionibus studebis pro viribus actoris intentionem exte-
1 nuare, prout reo incumbit. 4. q. 4. c. 1. In quo * genere extenuandi intentionem actoris per viam interrogationum,
2 *a* solemus testes tribus interrogationum speciebus interrogare, nempe quibus, vel factum, quod ex aduerso articulatur ratione alicuius qualitatis, temporis, loci, alioue respectu alteratur, diminuitur, vel alias mutatur eius effectus, ita, vt alleganti nõ prosit, vel quibus ratione personæ vel denique ratione dicti ipsius testis, tollitur de fide sua in totum, vel in partem: quod si exceptionibus quoque
b actoris intentionem extenuare volueris, *b* vtriq. triplici exceptionum specie pro rei defensione vti solemus, de peremptoriis loquor, & alias præmitto, nempe, qua scilicet ratione personę actoris, vel ratione defectus in titulo eiusdem, vel denique ratione melioris iuris ipsius rei actoris in-

intentionem euacuamus atq; elidimus. Pro quibus agendis formulas supra citato vulgaris formularii libello habere licebit, materiam vero tribuet tibi legalis potius supellectilis, quàm longa fori versatio.

Quarum exceptionum si vltimam speciem respicimus, hæ exceptiones tametsi principaliter ex eis inferretur, ius alteri parti non competere, cum tamen tēdant ad purificandum, vel aliàs instruendum ius & titulū ipsius excipientis, passim admitti solēt, prout supra de articulis actoris docuimus; sed reliquę duæ species cum per similes exceptiones non doceatur, neq; principaliter, neq; in consequentiam de aliquo iure excipientis, sed de nō iure alterius partis, dicimus eas esse de materia obiectiua, & cū videatur quis simili materia actoris potius personā, ac titulum arguere, & defectus opponere quàm de iure suo dare, consueuit sacrū palatium in similibus difficilioris esse admissionis, ea ratione, quòd materia odiosa videatur, in
a qua * non est laxanda, sed potius restringenda licentia, argumen. capitul. 12. quæstione 3. capitu si quis episco pus criminationes 7. quæst. 8. quis crimen. & l. sciant, de acc. Et prima difficultas sacri palatii est in hoc genere, vt non requirat à producente specificationem, de qua in l. libellorum. ff. de accus. canonizata in 2. quæst. 3. in Rota decis. 36. in no. fuit dubitatum, de libell. oblat. &
c iniuriis, in princip. c & hoc * quia de iure expressum est,
3 similem specificationem in obiectibus necessariam esse etiam in beneficiali caussa in capit. vt circa, de election. libro 6. & in clementin. constitutionem, eodem titul. Innocen. in cap. cum venissent, de in integrum restit. Rota decisio. 606. in antiq. Dic, quòd stylus sacri palatii, de materia obiectiua. Et propterea nisi similis materia sit, vt supra benè specificata, non consueuit admitti in palatio. Rota decisio. 648. in antiqu. sciendum, de articulis, & 780. etiam in antiq. sciendum, de articulis obiectiuis, Aegid. conclus. 445. si contra, de probatio. & concl. 562. conclusio, de excep. & quod ad temporis expressionem attinet, in hoc dissidet specificatio nostra ab ea, de qua in d. l. libellorum, quod satis erit exprimere
d mensem & annum, & non cogeris specificare diem d nisi

forte

fortè essemus in casu in quo dies esset de substantia. Nic.
4 Milis in verbo, articuli, numero sexto. Quæ * tamen omnia intelligas, & quæ supra diximus, similes materias ma-
e lè specificatas non admitti, e videlicet parte opponente, quoniam etsi materia aliàs sit bona, spectat tamen ad partem allegare, quod non sint benè specificatæ, & non tenetur iudex id à se supplere, parte non excipiente, etiam si absens sit, dum tamen contumax esset, nisi fortè specificatio esset valde necessaria, & magni effectus in materia subiecta. Aegid. concl. 434. si contra, de excep. Amplius intelligas, nisi materia quæ daretur obiecta, esset iam probata, Rota dec. 780. in antiq. sciendum, de articulis obiectiuis, imo non solum si plenè probata esset, sed etiam semiplenè tantum, vtpote, per vnum testem, quasi tunc omnis calumniæ suspicio cesset, Aegid. concl. 452. si mandatur, de probat. cuius arg. idem dicendū esset, vbi quis aliis modis suspicionem calumniæ deduceret.

5 Secunda * difficultas est, vt non audiatur quis volens dare obiectus nisi prius de titulo, vel aliàs de iure suo docuerit, argumēto notatorum per Innoc. in capitul. cum Ber.
f de re iudicata, f quandoquidem non solet quis audiri, nisi sua intersit, ad not. per eundem Innoc. in c. super his, verbo, excludatur, de acc. & est gloss. ordinaria in c. prius electionem, de concess. præben. Aegid. cōcl. 383. non possesso de except. & in proposito consueuit palatium admittere pro sufficienti interesse ad finem dandi obiectus, si is, qui daret illos, possessor esset, audiretur enim volens possessor dare obiectus absque eo, quod de alio iure suo doceret. Rota 418 not. an reus, de exceptio. obiect. in antiqu. & decis. 70. nota quod vbi constat, de re iudic. in antiq. & 2. in antiquioribus Bisignet. Cassad. decis. 2. de excep. in fin.
g g Idque * ea ratione, quod intersit possessoris etiam ius
6 non habentis non amoueri à possessione beneficii, donec constet de meliori iure alterius. Rota d. decis. 70. in antiq. & satis est reo vincere ob non ius actoris. etiamsi per eius confessionem, vel aliàs constaret de non iure suo, argum. l. fin. C. de rei vend. & notatorum per Compostell. in ca. mandatis, de rescript. Cuius rei ratio est, quia melius est, quòd possessor iniustè remaneat in sua possessione, quamuis

uis iniusta, vel vitiosa, quàm dare alteri vitiosum ingressũ de nouo, præsertim, quia si possessor erit iniustus, subest suo ordinario, qui poterit pro officio suo illum à possessione amouere, ca. ordinariis, de offi. ordina. lib. 6. Io. Mo. in c. vt circa, de elect. eod. lib. verbo, inter dictam Rot. d. dec. 418. in antiq. no. An reus, de excep. obiectiuis.

h 7 Tertia *h* denique difficultas est, vt * non passim in quacunque iudicij parte admitti soleat hęc materia obiectiua, veluti de simplici supra docuimus, idq. eadem fermè ratione superius allegata, quod veluti concernens defectũ tituli, vel personæ aduersarii, & non ius dantis, visa fuerit odiosa, & propterea arcenda eius probatio, l. quidam, ff. de lib. & posthu. c. pœnæ. dist. 1. de pœn. Specu. tit. de excep. §. 3. incip. Dicto, de dilatoriis num. 9. versi. & nota, quod si contra excipientem, ibi; & hæc repulsio præcipuè locum habet contra exceptiones criminum vel defectuum. Quamobrem vsu receptum est in sacro palatio, vt in quauis caussa spirituali, vel profana similis materia non admittatur, nisi infra terminum datum ad articulandum, Rota decis. 708. Nota, quod si aliqua caussa, de art. obiecti. 648. Nota, quod si in aliqua caussa, de art. 606. Dic, quod stylus de materia obiecti. 419. Not. An ille reus, de except. 410. Not. quod si prima instantia, de except. obiect. & 426. Nota, quod si in prima instantia, de except. obiecti. omnibus in antiq.

Quod procedit, & seruatur non solum in eo, qui a principio in caussa fuisset, sed etiam * in tertio veniente ad caussam, ex clausula generali, omnesq. alios, & c. post similem terminum exclusiuum seruatum, in quo licet videretur prima facie, quod posset dare obiectus post dictum terminum, qui non deberet excludere eum, cui non fuit præfixus, & qui non fuit in caussa, nec potuit prius dare, & propterea sine culpa non deberet excludi, capit. cognoscentes, de const. Nihilominus non consueuit palatiũ ipsum admittere volentem post dictum terminum dare obiectus, *i* ex quo * admissio tertii solet fieri ad statum, quo reperit caussam, & sic debet admitti ad statum caussæ cum suis qualitatibus, l. eum qui, ff. de iureiur. Cassa. dec. 1. de exceptio.

(margin: 8 beside "cipio in caussa"; i 9 beside "ctus, i ex quo" / "perit caussam")

Amplius

Amplius seruatum est etiam, vbi similes materiæ datæ essent verbo infra terminum, quo casu non inseruiret communis practica excipiendi generalia infra terminum, ne-
10 que * operaretur effectum præseruatiuum solitum per similem excipiendi modum operari, quod propter omnes exceptiones sic in genere licet verbo infra terminum datas preseruaretur excipienti facultas illas dandi etiã post terminum per not. per Bal. in c. in princ. extra de fid. instru. per Felin. in c. licet caussa, colum. 13. de probat. Marsi. sing. 13.

11 Idem * quoque seruari consueuit, si datæ essent materiæ etiam facto, & realiter infra terminum, velletque is, qui dedit, nihil de nouo dare, sed aliquid de contentis in materiis datis in termino dumtaxat declarare, non admitteretur enim similis declaratio post terminum, & dilatio, quæ de stylo palatii pro termino substantiali seruari solet ad declarandum, prout supra suo loco docuimus, non daretur, & data non inseruit, respectu similis materiæ, & ad effectum illam declarandi, ad no. in capit. in generali, §. si per Ioan. Mo. de re iud. lib. 6. Rota dec. 262. in antiq. nota, quòd in articulis, de ar. & obiection. 410. in eisdem, nota, quòd si in prima instantia, de excep. obiectio. & 426. in eisdem, no. quod si in prima instantia, eod. tit. & licet ille, qui declarat nihil de nouo faciat, sed quod factum est, tantum dilucidet, l. hæredes palam, ff. de testa. cum nota. Nihilominus in ista materia, vtpote odiosa, voluerunt Patres imputari parti, quæ à principio debuit præuidere, & clarius excipere, Rota dec. 64. in antiq. Nota, quod in articulis, de articul.

Mitigaretur tamen iste rigor, & admitterentur post terminum ad articulãdum tam declaratio ad materias prius datas, quam ipsæ materiæ, si tunc de nouo darentur, vbicumque calumniæ suspicio cessaret, & summoueri posset, prout in plerisque casibus seruatum esse comperio, vtpote si materia, quæ daretur, vel quam declarare quis vellet, reperiretur iam probata, argumento notatorum per Rotã dec. 780. in antiq. sciendum, de art. obiecti. & dec. 648. in eisdem sciendum, de articu.

Idem si non plene probata esset, sed semiplene tantum

per

per vnum testem Aegi.concl.452. si mandatur, de probatio.idem si probatio similis materiæ esset in promptu. Aeg. concl.371. Quod si v.de exceptio.quæ licet loquatur de probatione in promptu per instrumenta, cum tamen ratio
k generalis sit, *k* non secus dicerem si probatio, quæ in promptu esset, consisteret etiam in testibus, vel alia probationis specie, quo exemplo idem opinor dicendum, si mate-
l ria, quæ daretur, haberet præsumptionem iuris *l* pro se, summoueret enim similis præsumptio calumniæ suspicionem, prout alibi similis præsumptio iuris pro assertione prælati, quæ alias non probaret in præiudicium suæ ecclesię, (ea ratione, quod assertio suspicaretur facta ad effectũ fraudandi ecclesiam) faceret similem suspicionem cessare & assertionem probare, etiam in ecclesiæ præiudicium ad nota.per Curt.Iun.in tracta. suo feudorum, prima parte principali cha.6.q.8 nu.15.alleg c.si diligenti, & Abb.ibi. notab. de præscript.

12 Qua ratione, idem quoque seruatum est, vbicunque is, qui daret obiectus, iustam tarditatis suæ caussam haberet, vtpote, si post terminũ huiusmodi notitia similis obiectus ei superuenisset, ad l.de ætate, §.ex caussa. ff. de interro.actio.c.pastoralis, de excep. adstipulatur, c. insinuante de off.deleg.& c.vt circa, in verbo, nisi aliquid, de elect.in 6.Aegi.concl.562.concl.quod si P.ibi de tertio vero, Cas-
m sa.dec,1.de excep.in prin.*m* & cum ignorantia potius præsumatur quam scientia, l.verius, ff. de prob. videtur ibid. voluisse Aegid. pro verificatione ignorantiæ non stari simplici allegantis assertioni, neque eum probationis onere
n grauandum esse, *n* sed iuramento potius suo in hoc stari debere, veluti de re, quæ in animo consistat, donec aliunde scientia comprobari non potest. Idem etiam si quis vellet dare obiectus contra titulum, & gratiam post terminũ huiusmodi ex aduerso productos, admitteret enim tunc eum ea ratione sacrum palatium, quod si iste titulus, vel gratia non fuerunt ante terminum producti, non potuit altera pars diuinare, neque preuidere exceptionem contra hactenus ignotam actionem, idque etiam si non solum terminus ad articulandum, verum etiã alii oẽs seruati reperirentur, Cass.dec.1.de excep.n.2. quo exemplo idẽ opinor

dicendum in eo,qui vellet dare obiectus contra personam tertii,qui non venisset ad caussam, nisi post dictum terminum ad articulandum. Militat enim excusationis ratio praecedenti aequipollens, verum haec facultas dandi obiectus etiam post terminum in praescriptis casibus,vel aliis, vbi eadem excusationis caussa militet, non consueuit longius laxari,sed eadem odii ratione arctari, si modo volens obiicere,id incontinenti faciat,etsi contra gratiam, vt supra post terminum productã velit dare obiectus, obiiciat in termino ad dicendum contra, post quem non audiretur amplius Cassa.d.dec.1.de excep.nu.2. & 3. Et quod supra diximus,obiicias in termino, intelligas specificè, nam

13 * communis practica excipiendi generalia contra,praeseruatiua facultatis specificandi exceptiones nobis competentes in quacunque parte iudicii operatur in exceptionibus,quae sunt de iure dantis,quae sic non specificatę dari possunt, secus autem videtur dicendum in istis exceptionibus obiectiuis,quae non sunt de iure dantis,& in quibus requiritur specificatio,de qua in d.l.libellorum, de accu. per supradicta saltim in his, quę sic in specificatae non admitterentur etiam parte non opponente,(prout supra docuimus)concesso pro nunc,quòd in aliis parte non contra dicente admissibilibus,practica dicendi generalia contra faceret effectum suum praeseruatiuum.

Generaliter vero vsu receptum est, vt ei qui obstante sibi termino ad articulandum exclusiuo similis facultatis obiiciendi,vel obiectus declarandi nõ valuit in vna instãtia obiectus dare,vel datos declarare id sibi liceat, in sequiori instantia vsque ad tertiam instantiam,quia termini & dilationes quae dantur in vna instantia tanquam ordinatoria illius instantiae non se extendunt ad sequiores instãtias, & ista ratione de more sacri palatii est, quòd omnis instantia habet suas dilationes,& terminos:imo iidem termini de nouo dantur,prout supra suo loco vidisti, & hoc, vt quis in caussa appellationis possit non probata probare & non allegata allegare, quam facultatem admittit palatium etiam in istis materiis obiectiuis tametsi odiosis,Rota dec.419.in antiq. nota, an reus de except. Milis in verbo,Articuli,numero quarto,allegat,l.per hanc,C. de tempo.

po.appel. allegat.consi.Roma. de quo ibi per eum, quod etiam seruatum est in obiectibus,vel eorum declarationibus; in præcedenti instantia propter lapsum termini repulsæ,nam repulsio non est reprobatio caussa cognita facta, argu.l.non videtur,§.si rationem. ff. de compensatio. & repulsio fuit ab illa instantia tantum.Rot.decis.420.& 426.ambabus incipienti b. Nota, quòd si in prima instantia,de exceptio.obiec.& ambobus in antiq. vbi licèt similis facultas admittatur in sequioribus instantiis,restringitur tamen infra terminum ad articulandum de nouo in dictis instantiis dandum,& (vt opinor)reciperet omnes ampliationes,& limitationes,quas supra docuimus.

Sed dices, si vis exclusiua istius facultatis dandi obiectus,vel datos declarandi à lapsu termini ad articulādum prouenit ista materia rarò,vel nunquam practicabitur,ex quo inoleuit abusus,vt termini nūquam sub sua die, neq; aliàs rectè, sed nulliter seruentur sub spe habituræ sanationis per reiterationem in vim extrauagantis, Inno. vi. de facultatibus Auditorum supra sæpius citatæ vel specialis commissionis passim dari solitæ,& quod nullū est,nullum præstare posset impedimentum, & quòd debeamus intelligere de termino ritè & rectè seruato, docet Cassa. d.dec.1.de exceptio.in prin. Quamobrē non desunt procuratores in Rom. Cur. etiam famosi, qui non solùm non nouerunt casus,quibus similis materia, vel eius declaratio admittetur,vel repelleretur, verum nescirent eam ab aliis materiis discernere; licèt antiquiores Patres in illis dignoscendis plurimum insudarent, prout nobis plures decisiones supra sæpius citatæ indicant, & præsertim decis.27.in no. fuit dubitatum,de position. & exception. & propterea nō est omnino negligēda, præsertim quia facilè posset venire casus necessariæ disputationis istius materiæ. Finge enim,quod quis timens obiectus, caueret à mala obseruatione istius termini,& ritè ac rectè seruaret illum,vt excluderet te ab ista obiiciendi facultate. Rursus finge,quòd Auditor,(prout plerunq; euenit nostris temporibus) pronunciet,prout in cedula,& postea subscriberet interloquutoriam,nonne terminus ad articulandum, tametsi nulliter à principio fuisset seruatus,remanebit be

S 2 nesi-

neficio reiterationis factæ tempore dictæ pronunciationis, prout in cedula sanatus, ac si validè seruatus, fuisset, & à reiteratione citra operabitur suũ effectũ exclusiuum.
15 Cæterum, *non ignorabis in hac specie, quòd vbicunq; ageretur ad canonizationem gratiæ, si neutri, tunc omnis materia, quantumuis obiectiua diceretur, descendere à gratia impetrantis & esse de iure dantis & essemus extra casum, c. vt circa, de elect libro sexto, & clemen. constitutionem, eo. tit. Quandoquidem si ius, & titulus dãtis istos obiectus, est ista gratia, si neutri, cum nullum ius impetrãti tribuat, nisi sub illa conditione si neutri ius competeret, quicquid obiiciat impetrans ad docendum de non iure sui aduersarii, censebitur de iure dantis, & nõ obiectus ex quo tendit ad purificandam gratiam suam conditionalem Nic. Milis verbo, artic. nu. 7. Rota decil. 827. in antiq. Nota quòd materia de obiectio. & decision. 27. in no. fuit dubitatum, de exceptio. & positio. Et propterea seruat palatium, vt in præscripto casu, quando ad canonizationem similis gratiæ, si neutri ageretur, admittere quoscumque obiectus absque specificatione. Libellorum, de accu. de qua supra diximus, Rot. d. dec. 27. fuit dubitatum in nota, idque etiam post terminum ad articulandum, & quandocunque prout alias materias non obiectiuas, & licet exceptiones huiusmodi simpliciter acceptæ sint ex natura sua obiectiua, vtpote concernentes defectum tituli vel personæ aduersarii, ratione tamen subiectæ materiæ, gratiæ si neutri, in qua dantur, mutatur eius natura, & censetur rationibus prædictis de iure ipsius dantis, & dicit collector. d. dec. 27. prima additione in fin. mirum non esse, quòd vna res simpliciter accepta sit cuius naturæ, & postmodum per adhæsionem alteri rei mutet naturam, quia hoc videmus in pluribus casibus, & subnectit exemplum de tigno, qui simpliciter acceptus res mobilis est, & postmodum ædibus fixus immobilis reputatur. l. eum qui ædes. ff. de vsucapio. & in tantum admitterentur similes materiæ absq; specificatione, & circũscripto termini lapsu, vt procedat non solum in similibus materiis, quæ de nouo daretur, verum etiam in eisdem, quæ in eadẽ causa antequam gratia si neutri superueniret, seu eius canoniza-

tilzationem ageretur, fuissent repulsæ tanquam vel malè specificatæ, vel datæ post terminum, argu. notatorum per Rotam dec. 420. & 426. ambabus incipiẽtibus, nota, quod in prima instantia, de excep. obiect. ambobus in antiquis. Quamobrem tu hinc diiudicare potes, quanta sit plerunque similis gratiæ si neutri vtilitas.

ANNOTATIONES.

a 16 SOlemus.) *Interrogationes testibus fieri solent, vt falsitas detegi valeat quæ* qualiter fiant, quotue modis. Spec. egregiè docet in ti. de test. §. iam de interrogatorijs, traduntq; Doct. in c. præsentium, de test in 6. & libellorum ille architectus Ioa. Pet. Ferrar. in forma iuram. testium, in vers. protestante, nu. 5. cum sequen. ad finem vsq; vbi & Ioan. Bapt. Ziletus multa cumulat Nicolaus Antonius Grauatius.*

b 17 Vtique triplici.) *Si* exceptionem perẽptoriarum & cur ita nuncupentur. si exceptionum insuper dilatoriarum, earumq; discrimina, vim, ac robur, vno quasi aspectu videre cupit, Angeli Aretini doctos commentarios legas, insti. de excep. Doctor. in l. peremptorias. C sent. rescri. non poss. & in l. exceptionem, C. de probat. Abb. Fel. atq; recentiores in c. exceptionem, de exceptio. Nicolaus Antonius Grauatius.*

c 18 Et hoc quia.) *Et adeo* in obiectis criminibus, specialis mentio de eis necessario faciẽda est, quòd si cõtra testes generaliter fiat verbi gratia, quia sũt fures spurij, adulteri, & de similibus nõ sufficeret, tex. est in c. præsentium § testes, de testib. li. 6. & traditur per Bar. in l. testium. §. l. Iul. ff. eo. tit. & in l. 1. in fi. C. de testa. Bal in auth. si dicatur, in fi C. de testa. ad quæ conferunt dicta per Affl. dec. 111. nu. 9. Nicolaus Antonius Grauatius.*

d 19 Nisi fortè.) *Quãdo* dies est de substantia, specialis eius mẽtio habenda est, vt adnotant. Bal. in l. 1. C. de re iud. Ro. in l Põponius. §. rei per duellionis. ff de acquir. hæred. Aret. in c. qualiter & quando. §. debet. col. 7. de accu. & Ias. in l 2. §. si quis Ephesi de eo, quod certo loco Nicolaus Antonius Grauatius.*

e 20 Videlicet.) *Huc pertinent dicta* per Alex. cons. 32. col. 3. lib. 4. et Deciũ post nonnullos, quos citat in l. edita. C. de eden. quòd libellus in causis summarijs, & si nequaquam benè declaratus sed generalis obscurèque compositus fuerit, tamen parta non*

opponēte valet. Quamquam in hac specie Ias. in d. l. edita, nu. 6. & plerisq; alij voluerint, quòd etiam parte opponēte libellus generalis procedat in summarijs, at secus in ord:narijs. Qua de re ibidem doctissimum præceptorem meum D. Ioa. Bolognetium videas nu. 15. vbi fœdere distinctionis concordat opiniones, Qui eo loci nu. 80. tradit, libellum tantummodo per libellantem, sed non per eius hæredem declarari posse; & hanc communem esse opinionem affirmat, quicquid è contra Decius dixerit. Itidem quòd nec procurator (nisi specificum haberet mandatum) libellū declarare potest, nec etiam dominus libellum procuratoris, vt ibidem præceptor meus, & Ias. quoq; nu. 26. Cæterum in caussis ordinarijs libellumq; requirētibus, si libellus ineptus esset, etiam parte non opponente, non procederet quinimò super eo lata sententia ipso iure nullius esset roboris, c. examinata de iud: vbi Doctores notant. Alex. cons. 147. lib. 6. & cons. 79. lib. 2. Fel. in c. in literis, col pen. vers. tertia declaratio, de offi deleg. & Vant. de nullit ex defec. proces. nu. 22. Nicolaus Antonius Grauatius.

f Quandoquidem.) *Huc autem vergit pulchrum Bart. pronunciatum in l. vbi pactū, vbi Alex. & Ias. n. 10. & 11. C. de trās.*
21 *quòd* cui non competit ius agendi suaq; non interest, iudicij lumen præcludendum est, ab eoq; ille submouendus. Quinimo boni iudicis est, ex offic, illum repellere, vt eo loci per Ias. & Soc. cons. 255. lib. 2. & Alex. & Imo. in l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infe. & Felin. in c. ad aures, de præscrip. qua de re Boer. legas dec. 171. nu. 21. & 22. Nicol Antonius Grauatius.*

g Idque ea ratione.) *Faciunt, quæ* habentur in c. 1. & c. in li-*
22 *teris. de rest. spol. per Rot. decis. 25. eod. titu, in no. per Doct. in §. recuperandæ, Instit. de interd. & in l. si quis ad se fundum, C. ad leg. Iul. de vi pub. Rip post cæteros in l. naturaliter. §. nihil commune, nu. 46. ff. de acq. poss. & Felin. in c. vlt. n. 24. vers. fallit secundo, de præsum. vbi voluit prædonem aut intrusum, siue iniustum detentorem beneficij absq; caussæ cognitione amoueri non debere, & tradidit Dec. in l. vlt. nu. 4. C. de edicto diui Hadr. toll. Nicolaus Antonius Grauatius.*

h Tertia.) *Ad hac conferunt, quæ Abb. scribit in cap. licèt dile-*
23 *ctus, in fin de test. vbi* in materia obiectiua contra testes, dilationes, non absque magna caussæ cognitione concedunt, ea nempe ratione, quia de re odiosa agitur quæ restringi debet. Nicolaus Antonius Grauatius.*

1 Ex quo admissio.) *Tertium* ad caussam venientem, in statu
24 quo ea reperitur audiri tantum debere Doct. dicunt in l. sæpe ff. de re iud. Affl. dec. 235. vbi multa eruditè disserit, & Franc.
25 Mar. deci s. seu quæst. Delph. 272. asserens, quòd * tertius sciens litem seq; non opponens nec à lata sententia appellans, præiudicium saltem, quoad possessionem sibi parat, & hanc communem esse opinionem affirmat, & Alex. in l. à Diuo Pio. §. si super rebus, nu. 24. ff. de re iud. hinc Abb. egregiè scriptum reliquit in ca. super eo colum. vlt. de offi. de leg. quòd si iudex malitiosè tertium se habere ad exequutionem impediẽdam animaduertit, illum audire nequaquam debet, quod quidem dictum magnoperè notandum Ias. censuit in l. quarta. §. condemnatum, nu. 11. ff.
26 de re iud. Cæterum* quãdo exequutio fit aliqua super re, de qua fuerat prolata sententia illam quidem exequutionem à tertio se opponente impediri non posse clarissimi iuris est, si illi de indemnitate caueatur. l. si à quo, & l. seq. ff. de rei vẽd. velut. Bar. per hac iura concludit in l. à Diuo Pio. §. si super rebus, num. 2. vbi Ias. nu. 17. & Vinc. Hercul. nu. 32. Quod quidem in beneficialibus locum etiam sibi vendicat, testibus Iasone eò loci atque Fel. in c. veniens. 2. nu. 7. de test. Nec non & in feudalibus Afflicto hoc attestante in ca. imperialem. §. præterea inter duos. nu. 67. de prohib. alien. per Fed. & in ca. si duo, num. 33. de pace tenen. Sed hac in re Mynsing. legere non te pigeat in suis obser. Cent. 3. obser. 73. vbi communiori Senatorum sententia tres casus distinguendos esse dicit, videlicet. Aut in re vacante exequutio fit, idest, à nemine possessa, & tertius contradictor illam impedit, per tex. in c. veniens, de test. Aut fit exequutio in re per aliũ possessa, & tunc tertij contradictione non obstante exequutio fieri poterit. l. Sticho. ff. de rei vend. si tamen (vt diximus) victor cautionem de restruendo præstabit, si tertium obtinere cõtingat Aut denique condemnatio in vna re facta est, & in alia fit exequutio, & tunc tertius exequutionem impedit, teste Bar. in d. §. super rebus, cui Imola inhæret, d. c. veniens. Sed & illud præterea libet adiungere, quod à Cassad. traditur dec. 1. de excep. & Fel. in c. cũ super, nu. 13 de re iud. vbi docent, quòd tertius cùm venit ad caussam in vim clausulæ, omnesq; alios interesse putãtes in rescripto appositæ, tunc in eisdem statu & terminis admittitur, in quibus caussa reperitur, vsq; adeò si publicata esset testimonia sibi obessẽt teste Io. Mo. in c. vlt. vt lit. pen. Qua de re

vide Felin.quod;in d.c.veniens,& c.exceptionem,de exceptio. Cæterum,quãdo tertius commissionem impetrat, quòd cõstito de interesse,iudex ipsum admittat.tunc in eodẽ statu nequaquã recipitur sed renouandus est processus, vt citato loco Cassa.astruit Sed an tertius veniens ad caussã post terminos non rite recteq; seruatos,teneatur illos iterare atq;repetere.Vide Papaz.in annot ad Rot.dec.2.n.37.de rescr.vbi iterãdos licet subdubius affirmat,eoq;loci etiam tradit terminorum obseruationem singulari successori prodesse. Qui quidem tertius ad defensionem caussæ pro suo interesse ex persona rei cõparentis poterit fori declinatoriam post litem etiam cõtestatam opponere,licet talis exceptio regulariter ante litem opponi debeat,c.inter monasteriũ,de re iud.ita tradunt Inn.in c.capitulum sanctæ Crucis in glo sed dices nonne,de resc.Ias.in l.ita demum n.5.C.de proc.& Frãc. Niconi. alleg.34.nu.17.Nicolaus Antonius Grauatius.

k Non secus.) *Sententiæ auctoris conferre videtur,nam* arbi-*
27 *trio iudicis relinquitur,quando illico aut in promptu,siue per instrumẽta,vel testimonia probatio fieri dicatur.l.3.§.cũ igitur vbi Bar.ff.de vi & vi arm.Ias.in l si ita quis.§.Seiacauit n.14 de verb.obli. Abb post Inn.in c.veniens de test.idem Ias. in d.l.4.§.condemnatum.n.30.& est cõmunis opinio vt Præpos. asserit in c.quod rest.3 q... qua de re videas etiã Franc Mar.*
28 *dec.Delph.569.& iterum 570.& 601.præsertim cum* testes instrumentorum appellatione comprehendantur. l. 1 ff. de fide instr.gl.& Doct.in l si ex falsis.C.de trans & in c peruenit. 1. de test.cog & Lanfr.in c.quoniam contra,in ver instrumentorum productionis,in princ.de proba. Nicol. Anto. Grauatius.*

l Summoueret enim.) *Et nimirum est, * cum præsumptio,li-*
29 *quidissima sit probatio secũdum gloss.in l.si tutor.C.de perici tut Affl.dec.13.nu. 24.& Tiraquell. multa coaceruantem in. l.si vnquam,in verb.donatione largitus,nu.133.C.de reuoc donat. Nicolaus Antonius Grauatius.*

m Et cum ignorantia.) *Limita hoc,* nisi palàm res innotesce-*
30 *ret,tunc enim scientia præsumitur Gloss. in clemen. 1.ver.publicè de sepul Bald in c.quoniam contra.§.1.vt lit non contest. glo.communiter approbata in l.si tutor petitus.C.de peric.tu. & glo.in l.vlt ff.de decret. ab ord facie. vbi ignorantia eius, quod publico edicto proponitur.nequaquam verisimilis est,aliàs ignorantia excusaret,quinimo quælibet caussa etiã iniusta igno*

ran-

rantem excusat à dolo glo. 2 in c. 3. de conces. preben. nisi ignorãtia supina esset, c. 2. de const. lib. 6. Gomes. In reg. Canc. de impet. benef. viuen. q. 3. & 31. & usq; adeò ignorantia præsumitur ut filius, quæ in testamēto paterno continerētur, scire non præsumatur, ut Cur. Iun. scribit cons. 8. cui adstipulatur Hier. Cagn. in l. qui in alterius, n. 12. ff. de reg. iur. qui tamē ait, hoc nequaquam in hærede extraneo locum habere, postquam hæreditati se immiscuit, & hanc esse communem opinionem asseverat Nic. Ant. Grauatius.

n Sed iuramento.) *Et si* ignorantia solo probetur in iuramē-*
31 *to, c. si vero. 2. de sent. excom. & c. ult. qui matr. accu pos. attamē contrariū probari potest, gl. in c. eos. in verb. affectata de tēp. ord. lib. 6. Rom. cons. 102. Bar. in l si cui. §. idem. ff. de accus. Felin. & Dec. in 2. lect. in c. cognoscentes, uterque in ult. col. de constitut. & Tiraquell de utroque retract. §. 4. in gl. 1. col. 1. cum pluribus seq. ubi cumulatissime.*

o Quàm facultatem.) *Andr. verò Iser. in const. reg. Neap. in*
32 *cap. Iurisperitorum, & Afft. ibi, in appellationis* caussa, crimina contra testes obiici posse negant, sed in prima instātia tantū eos reprobari concessum esse affirmant, quorum sententiam cum temperamēto (quo ad testes solummodo in principali causa examinatos) locum habere intelligas. Secus si noui testes in ipsa appellatione producti fuissent. Nā si testium reprobatio, hac facti*
33 *specie non concederetur utiq; ipsa defensio denegaretur, cum* repulsa defensio sit, Clem. sæpe, §. non sit, ubi gloss. de verb. sign.*
34 *& tradit Afft. dec. 351. n. 3. Hinc est,* quod in caussa attestatorum, testium repulsa admittitur, nisi ob calumniam differendæ litis caussa peteretur, ut eadem dec. ab Afft. proditum est. At in testibus in priore instātia examinatis, iure optimo in posteriore reprobatio locū non habet, cum imputandum sit illi, qui po-*
35 *terat, sed reprobare non curauit, præsertim* facta concl. in caussa, postquam repulsa non conceditur. §. ult. in auth. de test. velut*
36 ** quoq; in caussis summariis eam concedi non debere, arbitrati sunt. Abb. in c. veniens 2. de test. ubi etiam Fel. et Capic. dec. 55. nu. 3. pro cuius rei elucidatione, atq; veritate legendus est Aret. in d. c. veniens, Nic. Ant. Grauatius.*

vide Felin. quoq; in d. c. veniens, & c. exceptionem, de exceptio.
Cæterum, quãdo tertius commissionem impetrat, quòd cõstito de interesse, iudex ipsum admittat, tunc in eodẽ statu nequaquã recipitur sed renouandus est processus, vt citato loco Cassa. astruit. Sed an tertius veniens ad caussã post terminos non rite recteq; seruatos, teneatur illos iterare atq; repetere. Vide Papaz. in annot ad Rot. dec. 2. n. 37. de rescr. vbi iterãdos licet subdubius affirmat, eoq; loci etiam tradit terminorum obseruationem singulari successori prodesse. Qui quidem tertius ad defensionem caussæ pro suo interesse ex persona rei cõparentis poterit fori declinatoriam post litem etiam cõtestatam opponere, licet talis exceptio regulariter ante litem opponi debeat, c. inter monasteriũ, de re iud. ita tradunt Inn. in c. capitulum sanctæ Crucis in glo sed dices nonne, de resc. Ias. in l. ita demum n. 5. C. de proc. & Frãc. Niconi. alleg. 34. nu. 17. Nicolaus Antonius Grauatius.

k Non secus.) *Sententiæ auctoris conferre videtur, nam* arbi-*
27 *trio iudicis relinquitur, quando illico aut in promptu, siue per instrumẽta, vel testimonia probatio fieri dicatur. l. 3. §. cũ igitur vbi Bar. ff. de vi & vi arm. Ias. in l si ita quis. §. Seiacauit n. 14 de verb. obli. Abb post Inn. in c. veniens de test. idem Ias. in d. l. 4. §. condemnatum. n. 30. & est cõmunis opinio vt Præpos. asserit in c. quod rest. 3 q. .. qua de re videas etiã Franc. Mar.*
28 *dec. Delph. 569. & iterum 570. & 601. præsertim cum* testes instrumentorum appellatione comprehendantur. l. 1 ff. de fide instr. gl. & Doct. in l si ex falsis. C. de trans. & in c. peruenit. 1. de test. cog. & Lanfr. in c. quoniam contra, in ver instrumentorum productionis, in princ. de proba. Nicol. Anto. Grauatius.*

l Summoueret enim.) *Et nimirum est, * cum præsumptio, li-*
29 *quidissima sit probatio, secũdum gloss. in l. si tutor. C. de peric. tut Affl. dec. 13. nu. 24. & Tiraquell. multa coaceruantem in l. si vnquam, in verb. donatione largitus, nu. 113. C. de reuoc do nat. Nicolaus Antonius Grauatius.*

m Et cum ignorantia.) *Limita hoc, * nisi palàm res innotesce-*
30 *ret, tunc enim scientia præsumitur Gloss. in clemen. 1. ver. publicè de sepul Bald in c. quoniam contra, §. 1. vt lit non contest. glo. communiter approbata in l. si tutor pe titus. C. de peric. tu. & glo. in l. vlt ff. de decret. ab ord. facie. vbi ignorantia eius, quod publico edicto proponitur, nequaquam verisimilis est, aliàs. ignorantia excusaret, quinimo quælibet caussa etiã iniusta ignoran-*

tantem excusat à dolo glo. 2. in c. 1. de conces. preben. nisi ignorãtia supina esset, c. 2. de const. lib. 6. Gomes. In reg. Canc. de impet. benef. viuen. q. 3. & 31. & usq; adeò ignorantia præsumitur vt filius, quæ in testamẽto paterno continerẽtur, scire non præsumatur, vt Cur. Iun. scribit cons. 8. cui adstipulatur Hier. Cagn. in l. qui in alterius, n. 11. ff. de reg. iur. qui tamẽ ait, hoc nequaquam in hærede extraneo locum habere, postquam hæreditati se immiscuit, & hanc esse communem opinionem asseverat Nic. Ant. Grauatius.

n Sed iuramento.) *Et si* ignorantia solo probetur in iuramẽ-*
31 *to, c. si vero. 2. de sent. excom. & c. vlt. qui matr. accu pos. attamẽ contrariũ probari potest, gl. in c. eos. in verb. affectata de tẽp. ord. lib. 6. Rom. cons. 102. Bar. in l si cui. §. ijdem. ff. de accus. Felin. & Dec. in 2. lect. in c. cognôscentes, vterque in vlt. col. de constitut. & Tiraquell de vtroque retract. §. 4. in gl. 1. col. 1. cum pluribus seq. vbi cumulatissime.*

o Quàm facultatem.) *Andr. verò Iser. in const. reg. Neap. in*
32 *cap. Iurisperitorum, & Afsl. ibi, in appellationis* caussa, crimina contra testes obijci posse negant, sed in prima instãtia tantũ eos reprobari concessum esse affirmant, quorum sententiam cum temperamẽto (quo ad testes solummodo in principali causa examinatos) locum habere intelligas Secus si noui testes in ipsa appellatione producti fuissent. Nã si testium reprobatio, hac falli*
33 *specie non concederetur vtiq; ipsa defensio denegaretur, cum* repulsa defensio sit, Clem. sæpe, §. non sit, vbi gloss. de verb. sign.*
34 *& tradit Afsl. dec. 351. n. 3. Hinc est, *quod in caussa attẽtatorum, testium repulsa admittitur, nisi ob calumniam differendæ litis caussa peteretur, vt eadem dec ab Afsl. proditum est. At in testibus in priore instãtia examinatis, iure optimo in posteriore reprobatio locũ non habet, cum imputandum sit illi, qui potuerat, sed reprobare non curauit, præsertim* facta concl in causa, postquam repulsa non conceditur. §. vlt. in auth. de test vel*
35 *causa, postquam repulsa non conceditur. §. vlt. in auth. de test vel*
36 *ò* quoq; in caussis summarijs eam concedi non debere, arbitrati sunt Abb. in c. veniens 2. de test vbi etiam Fel. et Capic. dec. 55. nu. 3. pro cuius rei elucidatione atq; veritate legendus est Aret in d. c. veniens, Nic. Ant. Grauatius.*

LIBER SEXTVS.

DE PRODVCTIONE IVRIVM IN curia, ac de litteris compulsorialibus, illarumq. executione in partibus.

Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Instrumenta publica absque iudicis mandato à proprijs notarijs habentur.*
2 *Scripturæ in iudicijs parcè producendæ sunt.*
3 *Scripturæ & articuli, (ex vrbanitate tamen patrum) admittuntur etiam post terminum ad producendum omnia, vsque ad conclusionem, & quandoque post, ex gratia.*
4 *Scripturas simpliciter producens, omnia in eis contenta fateri videtur, & nu. 19.*
5 *Confessionis reuocatio prætextu erroris quando non admittatur.*
6 *Scripturas producendi stylus in Rom. Cur.*
7 *Instrumentorum in productione pars citari debet, aliàs non probant, fallit tamen, vt nu. 25.*
8 *Scripturæ priuatæ recognosci debent, & quomodo, & quid in Palatio vsu receptum sit, & n. 26*
9 *Sigillum an probet.*
10 *Comparatio scripturarum, quando & qualiter facienda, & nu. 27.*
11 *Instrumentum originale non cogitur quis apud acta dimittere, sed copiam collationatam.*

12 Com-

12 *Compulsoriarum literarum duæ sunt species.*
13 *Compulsoriæ generalis & specialis formula.*
14 *Compulsoriarum in executionem quomodo procedendum sit.*
15 *Exemplatio parte citata facienda est.*
16 *Principis in auditorio, sola veritate inspecta proceditur.*
17 *Sententia Senatus Neapolitani pro lege in regno habetur.*
18 *Opinio DD.Rotæ pro communi reputatur.*
19 *Instrumentum producens, omnia in eo etiam aduersantia approbare videtur, fallit tamen.*
20 *Instrumenta producere, cum clausula illa, si & in quantum, in fauorem faciunt, & non aliter, quauta sit efficaciæ.*
21 *Scripturæ an possint pro parte acceptari, & pro parte impugnari.*
22 *Scripturas producens, aut testium depositiones, cum clausula, si & in quantũ, &c. potest cogi, vt præcise declaret, si illis pro veris vti velit.*
23 *Instrumentum reprobatur per duos testes.*
24 *Testes instrumentarij, si instrumento contradicant, an puniantur.*
26 *Testes super recognitione scripturæ producti, nõ aliter probant, nisi præsentes fuisse testificẽtur.*
27 *Comparatio sola litterarum an plene probet.*
28 *Instrumenti exemplum, siue copia, an fidem faciat, & num. seq.*
30 *Approbatus non potest ab eodem reprobari.*

DAtis iam articulis pro intentione actoris, ac exceptionibus rei ad extenuandum intentionem actoris, solet quisque pro verificatione suæ intentionis, probationes, quas habet afferre, & causam iuribus, vel testium depositionibus instruere, & primo de iurium productione dicemus: iura enim hic probationes quæ in scriptura consi-
1 stant, vulgari quodã vocabulo vocamus, quas* scripturas,
si quis ad manus habeat, vel si ex partibus à propriis tamẽ notarijs rogatis (si publicæ sint) vel aliàs originales habendæ sunt, absque alia iudicis iussione, ac partis vocatione ad Rom. Cur. adduci & transportari poterunt, & vbi habueris, iterum atque iterum legendæ sunt, & vbi legeris, munus tuum erit perpendere, inspecta natura actionis si actoris, vel exceptionis, si rei partes defenderis, quid quãtum, & quando intentioni tuæ prodesse, vel obesse possint, & illas prout re benè pensata expedire dignoueris, exhibebis in iudicio: qua in re, nisi ita eruditus fueris, vt legũ ac canonum consilio vti possis, facile, cum aliis practicis, non minus, quam talpa proprio plerunque peribis iudicio prout sępissimè ego meros practicos qui non valentes eũ, (qui in iudicio nimium properaret, legibus cohibere, iurium productione se tueri solent) propriis eorum nexibus deprehendi, quos reprehendit Pap. in c. imputari extra de fide instrum. & admonet tex. in l. scripturæ diuersæ, C. de fid. instr. & eis alludit vulgatum carmen:

Heu pateris telo vulnera facta tuo.

a Quorum *a* exemplo * deterriti veteres & si eruditis-
2 simi eorum eruditione non confisi, consueuerunt in exhibendis iuribus esse parcissimi, illaque nonnisi paulatim & quantum, ac quando ipsa necessitas vrgeret, exhibere, ea (vt opinor) ratione, quod veluti veteri adagio dicimus, dubium esse litis euentum, sic ab ipsis compertum est, dubias quoque esse in quauis iudicii parte litigatorum cursitationes, & in re tam dubia, non potest quandoque etiam eruditissimus quisque à longe prognoscere, quod postmodum contraria actione, ac temporis beneficio commoni-

tis di-

tis dignoscit, tempus enim est pendentis baculus,& in certamine contraria actio ad melius operandum nos in-
b struere solet, quàm omnibus artibus, *b* non minus quam ii qui bello præsunt explorare debemus; quandoquidem illis belli species est, in quo genere admonet nos Cicero in Catone hisce verbis. Quis est tam stultus, quamuis adolescens, cui sit exploratum ad vesperam esse victurū? Quæ Ciceronis verba nobis in hac iudiciorū specie præsertim, qui in sacro palatio caussas agimus, atq; defendi-
c mus, optimè arrident, ea ratione, *c* quod Patres ipsi eiusdem sacri palatii veluti supremi ordinis iudices à multis annis eam sibi aduersus iuris regulas præscripserint libertatem, vt liceat eis ab ipsis regulis, quæ inferiores iudices quasi in compedibus detinent, pro eorum sacrosancto arbitrio recedere,& in rebus dubiis non aliàs principem, prout Iustinianus sanxit consulere; sed quod eis ratione consonum, iuxta factorum contingentias videtur, decer-
d nere, *d* estque omnibus nationibus Romano subiectis Imperio, lex eorum sententia, non minus; quàm essent apud Græcos Amphyctionū decreta; quę Demosthenes in oratione pro Ctesiphone citat,& quorum cōuentus erat totius Græciæ publicum consilium, ex septem eius ciuitatibus constans, quod Strabo lib.9.& cur ita diceretur Dionysius lib.14. docent.

Sed longius digressi, ad speciem nostram productionis iurium reuertamur, in qua his omnibus facilè occurres periculis, si ea, quam supra diximus, vteris producēdi par-
3 simonia, nec * absterreas terminorum obseruationem, ac lapsum præsertim ad producendum omnia, cum supra dixerimus, patres ex præscripta quadam vrbanitate consueuisse, non solum probationes, quæ in scriptura cōsistant, sed etiam articulos & testes admittere quandocunq; ante conclusionem in caussa, Rota dec.448.nota, quod omnes.in antiq.de artic. in caus.profana,& non solū ante cō clusionē, sed etiā post saltim ex gratia, Aegid. cōcl.447.articuli, de prob.& concl.745.conclusio.de restit. in integ. Idque etiam si iura non essent de iure dantis, sed obiectiua, non solum enim admitteretur eorum productio, sed etiā operaretur, vt articuli de simili materia ī iurib.huius

modi

modi contenta eorum calore admitterentur, Aegid. dec. 571, Quod si videlicet de exceptio. Dixi autem parsimoniam, ne ad eius vltimũ extremum, quod vitium est, facilè declines, vtpote iurium productionem, differendo vsq; ad vltimas audientias, in quibus non solent Auditores iura neq; alias probationes admittere, nimium de calumnia producentis suspicantes.

e Amplius e quia* scripturas simpliciter producendo, vide
4 tur quis fateri omnia in eis contenta vera esse, etiam quæ producenti præiudicarent, iuxta not. per Innoc. in c. cum olim, in fine vers. sed dies, de censibus, & in c. cum venerabilis, nu. 4. vers. item licèt producens, de except. & similis
5 * confessio non admittit reuocationem prætextu erroris, sed imputatur producenti, qui potuit præuidere, vt supra ad nota. per Specu. & Io. And. in tit. de instr. edi. §. videndum, vers. quid si aliquid, & not. per Innoc. & per Butr. in d. c. cũ olim, de censibus, & per Imo. in c. G. perpetuus, extra, de fid. instr. & per eundem Butrium, ac latius per Felinum in c. imputap. de fid. instr. col. 1. nu. 7. vers. septima, & vltima declaratio; & ratio est in promptu, quia ista est confessio scripta & probata, quæ non reuocatur, prout no
6 tant Abb. & alii in cap. fin. de confessis. Mos* producendi scripturas inoleuit in Romana Curia, quo litigatores non per se ipsos, sed per alium, qui semper est vnus ex connotariis actuariis caussæ, scripturas producunt, eundẽq; per censuras ecclesiasticas ad illas producẽdum obtinent ab Auditore compelli, adeoq; inoleuit mos similis productiones, vt Notarii quotidie hoc munere grauati, volentes se ab eo eximere, & litigatoribus nihilominus in hoc morem gerere, sibi inuicem consenserunt, vt singuli in suis caussis possint apud acta notare similes productiones, præuia tamen compulsione, vt supra, ab vna ex connotariis suis, tametsi semper absente & præmissorum ignaro recepisse, & vbi iura fuerint sic per compulsum producta, solet actuarius repetitionem illorũ sub nomine litigatoris pro
f ductionem obtinentis subnectere, f cum protestatione tamen in quantum pro parte producentis faciant, nec aliàs, aliter, nec alio modo, prout apud Formularium ipsorum notariorum, seu terminorum Rotæ, sub rubrica, De produ-

productione iurium per compulsum,46.char. legere poteris. Quæ protestatio admittitur de iure, ad nota per Bar. in l.publicæ,§.fi.ff.depositi.& in l.Aurelius,§.pen. ff. de libe.lega.& per Inno.& But. in c.cum venerabilis, de excep.per Bal.& Paul.de Castr.in l. 1. C. vt quæ desunt aduoca.per Feli.post alios in c. imputari,extra de fide instru. colum. fin. in fine. Et vsu recepta est in Palatio, & iuuat producentem in hoc quod pro natura protestationis conseruat ius veniendi contra partes præiudiciales in eodem instrumento,seu scriptura consistentes, Rota decis.282.in no.licet quis producens,de appellat. & de fide instrumen. ac confessis,quæ tamen limitat,dum tamen productio non sit proprii instrumenti cum producente celebrati.Quo casu ex quo omnia narrata in instrumento probant inter ipsas partes,non posset pars producens acceptare in parte, & partibus vt supra, & si similem productionem faceret, non releuaret, Rota ibidem in fin.Quam tamen protestationem etiam vbi proprium produceretur instrumentum, vt iuuet producentem, & præseruet sibi ius veniendi contra in capitulis prorsus,separatis admittit Felin. in dict.c. imputari,in fin.verbis,per nota.per Imol.in d.c.G,perpetuus,supra eod.titul.de fide instrum.& attestatur Imo.esse communem doctorum opinionem, quæ inseruit pro declaratione limitationis traditæ per Rotam d.decis.282. in casibus dumtaxat, in quibus licet de iure contra contenta in proprio instrumento venire. Et cum supra diximus, quod si quis absque simili protestatione & simpliciter instrumentum producat,videtur fateri omnia in instrumento contenta vera esse,etiam quæ producenti præiudicarent,per nota.per Inno.in cap. cum venerabilis, de exceptio. & cap. cum olim,de censibus,& contra similem confessionem, vtpote scriptam & probatam,venire non posse per supra allegata.Tu tamen intelligas directè ab negando contenta in instrumento esse vera, quod si non directè,vt supra volueris improbare instrumentum, sed potius euadere per indirectum, vtpote si ex instrumento aliqua oriatur confessio dubia, poteris nihilominus euadere instrumentum, faciendo probationes, non contrarias instrumento,sed tales per quas illa dubia confessio decla-

retur

retur talis, vt ibi non præiudicet factum in ea confessatum etiam verum, ad nota. per Felinum in dict. capit. imputari, colum. prima, num. septimo, vers. septima & vltima declaratio, de fid. instrum. vbi allegat capitu. cum dilecti, de accusa. & But. in dict. capit. cum olim, de censibus, vbi etiam concedere videtur vt quis possit venire contra instrumentum sic simpliciter productum, si modo non discretè, sed contra totum instrumentum veniens per aliud male productum, & allegat dubium in d. c. cum olim. Idem si volueris non confessionem certam, sed tantum præsumptionē ex instrumento resultantem diluere, admitteretur etiam probatio tendens ad hunc finem, ad not. per Paul. de Castr. in l. exercendis, colum. 4. num. 4. C. de fid. instru. ver.
g & prædicta, vbi etiam habes materiam & theoricam Doctorum, quæ probatio, & quot testes requirantur contra instrumentum, quomodo quis contradicat instrumentum; poteris enim vbi opus erit eo recurrere.
h Generaliter verò, vbi* iurium productio fuit, necessa-
7 ria est partis vocatio ad dicendum contra, alias non probat, ad regulam legis de vnoquoque, ff. de re iudicata, & text. in l. properandum, §. sin autem, verbo terribiles, iuncto textu in verbo præsentia, C. de iudi. quem ad hoc Angel. ibidem dicit singularem; & in l. iudices, C. de fide instrumen. & not. per Bart. in l. item illa. C. de constit. pec. & latius per Felinum in capitul. in nomine, colum. nona, num. 31. ver. 3. quæritur, extra de testi. nisi fortè post similem productionem seruatus esset terminus ad dicendum cōtra producta, de stylo palatii seruari solitus, qui meo iudicio huic citationi saltim quoad iura prius producta æquipolleret, vbi tamen hæc citatio specialis fiat, hæc est cōmunis formula, quā vtimur in palatio. Citetur N. &c. ad dicendum contra iura producta, & repetita. Quod adiectiuum, & repetita, addi solet, ea ratione, vt citatio etiam repetitionem producentis, qui actus est à productione diuersus respiciat, & quia si scripturam produxeris priuatam, vel manu publici notarii, si modo non fuerit ex publico ar-
8 chiuio habita, non creditur ei soli * nisi producens verificet scripturam manu eius, cuius enunciatur scriptura. Ad tex. & no. per Paul. de Castr. & alios, in auth. & si contra-

ctus

ctus,C.de fid.instrum.& not.per Felin.post alios,in c.scripta,extra, eodem . Solemus in palatio productę scripturæ fidem supplere per recognitionem iurium productorum ; & propterea eadem citatione ad dicendum contra iura addere consueuimus , necnon videndum iurare testes super recognitione iurium. Qui si recognoscere habeant scripturam manu eius , cuius enunciatur scriptum,ad textum,& not.per Pau,de Castr.& alios,in authen. & si contractus . C. de fide instrument. de iure non probant, nisi fuerint præsentes dum scriberetur, & dicant vidisse scribere eum,nec alias sufficeret,si testes deponerent,quod ipsi non fuerunt præsentes , dum scriberetur, sed habent illam pro manu talis , quia manus eiusdem est sibi plurimũ nota , ad notat. per Barthol. in l. nuda , columna secunda , C. de donatio. & in authen. & si contractus , C.de fide instrumen. & not.per Paul. de Castr. in l. comparationes,colu.3,nu.4.vers.sed contingit interdum,C.eodem, & per Bar.in l. admonendi,ff.de iureiurando,& per Ioan, de Imo,& per Feli,in c.2,colum.5.vers.7.limita,ibi,his sic discussis,latè de fide instr.cons. Neapol. dec. 181. in antiquis, in quodam processu de fide priuatarum scripturarũ. Nihilominus vsu receptum est in sacro palatio, vt aduersus iuris communis dispositionem super recognitione scripturarum plenè probent testes,qui non fuerunt præsentes dum scriberetur, & deponunt recognoscere manum scribentis, quia est sibi valde nota, prout communis vsus Ro. Cu.docet,idq. ea,vt opinor,ratione quod scripturæ, quæ in Ro.Cu. producuntur , vt plurimum sunt ex longinquis partibus ad Ro.Cur.transportatæ,nec de facili possunt in Ro.Cur.haberi testes, qui fuerint pręsentes , dum scriberetur in partibus scriptura , & propterea non abhorret à iuris dispositione iste stylus,quia isto casu quando scriptura transportata è longinquis partibus producitur,nec de facili inuenirentur testes , qui recognoscerent , si modo appareat expedita in forma publici instrumenti , & alias non sit suspecta, admittunt Doctores scripturam pro probanti etiam absque alia recognitione , prout latè docet Paul.de Castr.in authentica & si contractus, columna fin. num.5.ibi,sed si non est possibilis,quia producitur instru-

mentum ex longinquis partibus, C. de fide instrumen. allegat Specul. in tit de instrum.editio.§.restat, vel. quid si producitur, vel si defuerint testes, qui recognoscant manū scribentis, consueuimus curare, vt iura, quæ ex partibus ad Romanam Curiam pro instruendis caussis habentur ferè semper cum attestatione, & sigillo ordinarii, vel alterius personæ, seu collegii, ad quos hoc munus ex consuetu
k dine loci spectaret ad Rom. Cur. traducantur, k quorum
9 * sigillum de iure supplet fidem productæ scripturæ, & illam reddit authenticum, ac in iudicio probantem, ad not. per Abb. & alios, præsertim per Fel. in c. scripta, col. antep. n. 34. vsque ad finem, extra de fide instr. & latius in c. post cessionem, de probat. Desiderant tamen Doct. pro effectu prædicto sigillum huiusmodi plures habere qualitates. Prima est, quòd sit illius, ad quem hoc munus spectet de iure, vel consuetudine loci, prout in locis supra allegatis docent. Secunda, quod sigillum sit authenticum, ad not. per Abb. in d.c. post cessionem, sequitur Felin. ibidem colum. 5. nu. 7. vers. Sed est aduertendum, & quæ requirantur, vt sigillum reputetur authenticum, refert se ad no. per Spe. in ti. de procu. §. Ratio autem formæ, versi. item quòd non est sigillum, & in tit. de proba. ℊ. fin. versicu. 10. ipsum allegat. Tertia qualitas, quòd sigillum sit illud in similibus vti solitum ad hoc deputatum, ad no. per Bal. in d.c. post cessionem, per text. in ca. significauit, de appell. quem aduersus sententiam Inno, ibidem sequitur Fel. ibi. col. 5. num. 17. vers. 2. requiritur, vltima qualitas est, quod sigillum sit notum illis, quibus præsentatur. Felin. ibidem versicul. 4. requiritur.

Quamobrem solemus in palatio in termino citationis, de qua supra diximus ad videndum iurare testes super recognitione, si testes scripturam seu manum scribentis non recognoscant, curare, vt saltim recognoscant sigilla pro sigillis illorum sigillantim propriis authenticis, & in similibus vti solitis, & per istam recognitionem sigillum efficitur notum Auditori, cui præsentatur, & sic concurrentibus istis qualitatibus, sola similis sigillorum recognitio reddit productam scripturam authenticam, & probantem per supradicta.

10 At

10 At * vbi deficeret facultas recognoſcendi manum ſcribentis vel ſigillum, recurrendum eſſet, de iure ad ſcripturarum comparationem, quæ iure ciuili examinatio appel-
l latur, & non prius vtpote ad remedium ſubſidiarum, / quæ quando, cum qua ſpecie ſcripturæ, per quas & qualiter ſiéda ſit, docent Docto. in d. l. comparationes, & in authen. ſeq. quæ incipit, ad hęc, & alia etiam ſequenti, quæ incipit & ſi contractus, C. de fide inſtr. & ſi facultas etiam faciendi iſtam examinationem, ſeu comparationem quis non haberet, & ſcripturæ ex longinquis partibus venirent, probaret ſcriptura, abſque alia recognitione vel comparatione prout ſupra diximus, ſi modo appareret expedita in forma ſolita qua aliæ publicæ ſcripturæ expediri ſolent, & non eſſet ex aliqua digna cauſſa ſuſpecta, prout docet Paul. de Caſtr. in dict. authentic. & ſi contractus, columna final. verſiculo, ſed ſi non eſt poſſibilis, quod dictum videtur eſſe notandum, quia eſſet vtile, vbi caſus talis tibi contingeret.

m Cæterum, *m* quia de iure producens * inſtrumentum
11 non cogitur alias dimittere originale eius authenticum, ſed dumtaxat copiam apud acta notarii cum originali concordatam, ſecundum Paul. de Caſtr. in l. fin. C. de fide inſtrumen. 1. notab Solemus in Roman. Cur. vbi iura fuerint producta, & legitimè recognita, citare partem ad videndum mandari illa reſtitui retenta copia cum originali concordata, ſi modo adhuc non ſunt regiſtrata, alias non dicimus retenta copia, ſed ſimpliciter reſtitui iure regiſtrata, & in termino ſimilis citationis. Auditor mandat illa reſtitui, facta tamen obligatione, de illis iterato toties, quoties Auditor iubebit exhibendis, & exinde facta ſimili obligatione, & dimiſſa copia apud notarium collationata, ſi modo reſtituta adhuc non exiſtant, vt ſupra, recuperamus iura originalia, & quoad prædictam obligationem de iterata productione attinet, te in hoc vellem admo-
n nitum, *n* quod ad iſtam iteratam productionem, non poteris de iure cogi, niſi aduerſarius inſtans declaret illam velle ad effectum redarguendi iura de falſo, & alias prout late docet Paul. de Caſt. in dict. l. fin. 2. notab. C. de fide inſtrumen.

Quòd si quis iura, & scripturas non habebit aliàs in promptu, neque habere speret à proprio notario rogato, sed per alium sint ex partibus à propriis originalibus trãsumptanda, non solet sacrum palatium fidem adhibere, nisi auctoritate sua, & vigore literarum compulsorialium transumptatio fiat, Rota dec. 688. in antiq. Dic, quod transumptum de compulsoria. quas literas ideo compulsorias vocamus, quod per eas soleat auditor caussæ vices suas subdelegare in partibus pro compellendis personis, penes quas scripturæ, iura, & monumenta ad caussam facientia reperirentur, ad illa sibi exhibendum, ad effectum illa transumptandi, qua ratione etiam ipsos exequutores similium litterarum in partibus iudices compulsores pragmatici nuncupant.

o Harum o litterarum compulsorialium duæ* sunt species
11 Vna generalis est, quę ideo generalis dicitur, quæ datur pro extrahendis omnibus, & singulis scripturis ad caussã facientibus in genere, & istas solet palatium absque alio speciali rescripto Papæ in quacunque iudicii parte, etiam parte non citata, & ante partis primam citationem, vel etiam vna cum ipsa prima citatione passim petentibus concedere. Rot. dec. 47. in antiquis. Not. quod compulsoria, de compulsoriis, & hoc quia similis compulsoria generalis, non habet aliquam dilationem annexam; quæ retardet processum seu expeditionem caussæ, & propterea non reputatur parti pręiudicialis. Altera specialis (quæ ideo sic vocatur, quia pro exhibenda certa speciali scriptura dari solet) non ita passim conceditur, sed parte legitime citata, ac caussa cognita, vtpote, si profutura sit producenti scriptura, pro qua extrahenda peteretur specialis hęc compulsoria. Item si adsit indicium, quod scriptura, quæ desideratur, in rerum natura sit, vel aliàs tantus dentur fumus, qui satis sit ad diluendam omnem calumniæ suspicionem, vtpote, si de scriptura, quæ desideratur, exemplum produceretur extra iudicialiter transumptatum, arg. no. per Cassa. dec. 3. de dilatio.

Amplius non consueuit etiam dari nisi ad hoc specialis commissio Papæ impetretur qua exemplo remissoriæ non solet Signatura alias præcise, se iudicis arbitrio rescribe-

re,

re, ea (vt opinor) ratione, quòd vna cum compulsoria speciali soleat concedi certa dilatio ad illam exequendam in partibus, qua durante propter fumum de ea datum expectatur is, qui compulsoriam obtinuit, & iudicis officium
13 saltim quoad decisionem caussæ conquiescit. Et vbi pro habendis compulsoriis citatio partis fiat. si generalis petatur compulsoria sub hac formula fieri solet. Citetur N. ad vidẽdum decerni literas compulsoriales generales, ad Ciuitatem, & diœcesim Calaguritanas, & quia vbi per similes literas fit ad partes remissio alicuius negotii, admonẽdus est de iure aduersarius, vt ad locũ destinati negotii accedat, vel procuratorem mittat, ad nota. per Paul. de Cast. in l. iudices, numero sexto, in fin. versic. item no. ex lege iudices. C. de fide instru. addere solemus in citatione, necnon ad constituendum, si principalis sit, aliàs ad substituendum procuratorem ad interessendum exequutioni literarum in loco, aliàs ad videndum decerni in loco processum per affixionem ad valuas maioris Ecclesiæ loci.

Si verò specialis peteretur cõpulsoria, addimus in citatione, & ad concordandũ de loco & iudice, prout supra titulo de terminorũ obseruatione fusius diximus, de quibus si aduersarius concordet, benè est, sin autẽ, dabitur iudex compulsor, vel netitus, vel alter iudicis officio, & licèt supra dixerimus, hanc specialem compulsoriam non dari, nisi Auditori speciali rescripto Papæ detur hæc facultas, & ita passim omnes seruant, crederem nihilominus Auditorem posse similes compulsorias speciales hanc dilationem cum eis dari solitam, de aliorum tamen coauditorũ suorum voto concedere, idq; in vim extrauagãtis Inn. vj. de facultatibus Auditorũ Rotæ ex eo capite, vbi facultas concedendi nouam dilationem ad partes eis impartitur, & similis compulsoria specialis non est nisi noua quædã dilatio, quæ litigatori datur ad habẽdam ex partibus aliquã specialem scripturã ad caussam facientem; ideo dicimus, quod nõ solet dari nisi caussa cognita, & plerũq; cõtingit rem in controuersiã ire, & locũ aduocatis fieri, qui de iure certant, an concedenda, vel potius deneganda veniat. Et cum quæstio sit de dilatione, in qua specie ex

plurimum iudicis arbitrio tribuit, res ab ipsius iudicis ar bitrio plurimum pendet.l.2. vbi Bart.ff de re iudic. gloss. c. præterea, de dilatio. & in dubiis consueuerunt patres de dilatione inclinare, præsertim vbi calumniæ suspicio cesset. Qua de re inferius, vbi de remissoria nobis dicendum erit, plura differemus, quæ etiam in proposita specie tibi inseruire poterunt.

14 Generaliter* verò, vbi compulsoria generalis, vel specialis decreta sit, & velis in partibus illius exequutionem prosequi: Formula procedendi erit, vt is, qui pro exequutione instat literas iudici compulsori coram notario & testibus præsentet, & instet, vt velit ad ipsarum literarum exequutionem procedere, & locū loci, vbi sedere ad hu effectum velit scribam actuarium & nuncium deputare, & cōmittere nuncio, qui faciat diligentiam de reperiendis procuratoribus exaduerso nominatis. si qui ex aduerso dati fuerint, quorum nomina solent notarii Rom.Cur. qui literas compulsoriales expediunt in calce ipsarū literarum adnotare, vt facilius in notitiam tam in iudicis compulsoris, quàm partis exequentis transire possit, & hoc si procuratores dederit aduersarius, sin autem vel si dederit, non tamen reperiantur, instabis, vt similis diligentia committatur de reperiēdis aliis procuratoribus aduersarii, si qui adessent, & illis non repertis poterit iudex compulsor domi aduersarium citare ad actus in articulo exequutionis dictarū literarum necessarios, si modò domicilium in loco habuerit. procedendo iuxta formam traditam in ca. si aduersus, de eo, qui mittitur in possessionem. Et si non habebit in eo loco domicilium, poterit citari per edictū, prout docet Rot. decis. 10. in no. Fuit dubitatum, de fide instru. per totam. vel si ab Auditore in ipso literarum decreto fuerit (vt moris est) decretus processus per affixionē ad valuas maioris ecclesiæ; vel alterius loci, iuxta formā in decreto literarū traditā procederetur, & altera via iuxta suos casus, vbi iudex cōpulsor prædicta omnia fecerit, curabis omnia aduersario tuo intimari, & de intimatione apud acta relationem fieri.

His omnibus intimatis, nominabis apud acta personas compellendas, penes quas scripturæ reperiuntur, & monito-

nitorium obtinebis contra easdem personas,vt sub excõmunicationis aliisque pœnis in literis compulsorialibus contentis, debeant infra triduum iura & monumenta, & alia (illa designando) coram dicto iudice compulsore, apud acta notarii exhibere,ad effectum ex illis exemplum transũptandi,quibus exhibitis citabitur pars,alio ex prædictis,quo magis licebit modis, ad dicendum contra iura producta & repetita,& videndum iurare testes super illorum recognitione,& posteaquam recognita fuerint ad videndum mandari extrahi iura per infrascriptum instantẽ specificanda ad primam diem,qua adueniente induces testes,qui recognoscant iura producta, & specificabis quæ extrahere intendes,& iudex mandabit exinde exemplum extrahi, quæ vbi extracta fuerint, alia citatio fiet ad videndum mandari exempla, seu transumpta ex ipsis originalibus extracta cum eisdem originalibus collationari,& interessendum collationi fiendæ,si velit interesse,& super eisdem omnibus iudicis decretum, ac auctoritatem interponi,mandariq; includi omnia in rotulo, & clausa sigillo iudicis compulsoris obsignari,ac obsignatum ad Ro. Cur. destinari,ad primam diem,seu etiam per totam, quo citationis termino adueniente, iudex mandabit collationari, & collatio fiet, quæ facta super omnibus eius decretum, & auctoritatem interponet,ac omnia in rotulo includi,& inclusa sigillo obsignari iubebit & faciet,ac exinde rotulum sic clausum & obsignatum cum literis eiusdem iudicis missiuis ad Auditorem,qui hoc sibi negotium subdelegauit, destinabit, & transmittet.

15 Nec*videatur tibi iuri dissonum,quòd in partibus vtantur hac citandi facultate isti iudices compulsores, qui meri sunt exequutores,quiq; citandi facultatem de iure non habent,nec viderentur etiam posse illam habere ab Auditore compulsoriam decernente,per no. in clem. auditor, de rescript. quia ista quæstio fuit aliàs in Palatio disputata, & collector erat contra facultatem, & nihilominus admisit sacrum Palatium,vt possent atque deberent in iurium extractione,& aliis in exequutione similium literarum necessariis partem vocare, aliàs nulla esset iurium transumptatio eorum auctoritate facta, Rota decisione

decima, in no. Fuit dubitatum, de fide instrum. & attestatur collector, rationibus suis non obstantibus, contrariā partem semper suo tempore fuisse in curia seruatam; limitat tamen iudicem compulsorem in ipsa iurium exemplatione, aliisq; prædictis non teneri partem vocare, si præsens fuerit, tametsi non citata, per nota. per Innocent. in
16 cap. fin. de fide instrum. Amplius* si pars non fuerit aliàs præsens, neque citata, non erit exemplatio omnino nulla, quia saltim contra eum, qui transumptari fecit, proba
q bit, ad textum in l. chirographis. ff. de adminis. tutor. *q* itē etiam contra quemlibet alium, qui similia exempla, & transumpta produceret, ad textum, cum materia in auth. ad hæc. C. de fide instrumen. Sed concessa citatione pro necessaria, quem citabimus in ipsa iurium exemplatione. seu transumptione, non solum vbi sumus in exequutione compulsoriæ, verùm etiā in aliis casibus; vbi quis aliquā scripturam ex proprio originali exēplari velit, etiam coram quouis ordinario: qua in re tu distinguas, aut scriptura pro cuius exēplatione instas, tangit certam personam, & illa nominatim citanda erit, ad textum, in c. cum P. tabellio, de fide instr. aut non tangit certam personam, vtpote, si peteres exemplare priuilegium, vel aliud simile, tunc fiet citatio generalis per edictum, vt in c. cum inhibitio, de clande. despo. nisi fortè exemplum peteretur ab eo, qui concessit, vtpote, priuilegium ab eodem principe, & indulgentia ab eodem Pontifice, qui concessit. Tunc probaret exemplum sine aliqua partis citatione transumptatum, & si non haberetur ab eodē scriba, qui originale recepit, & adnotauit, quia vtroq; casu, siue ab eodem notario, siue ab eodem qui concessit exemplum haberetur, etiam sine partis citatione, eidem non minus, quàm originali crederetur, Rota d. dec. 10. in nota. in princ. & inferius in additione, de fide instr.

ANNOTATIONES.

a QVorū exēplo.) *Plurimum certè momenti habēt, quæ accuratè fiunt, non enim vbiq; omnia, nec omnia omnibus tempori-*

poribus decent. Hinc Sophocles in hanc sententiam loquebatur in Electra;id ipsum scilicet tempus monet,maximus mortalibus ad opera conficiëda cuncta magister. Et teste Terentio;In omni re uidendum,ne quid nimiü. Lente festinandü.Idemq;etiam testatum reliquit.Quod isthuc est sapere,non quod ante pedes modò est videre,sed etiam illa quæ futura sunt, prospicere. Nam immerito Pythagoras docuit; Consultandum esse tardè, perficiendum autem celeriter.Nicolaus Antonius Grauatius.

b Non minus.) *Facit illud Imperatoris in l.aduoc.C.de aduoc. diuers.iud ibi.militant namq;caussarum patroni.Est namq;militiæ quædam species,ac veluti simulachrü.studium & professio literarum,bonarumq;disciplinarum,sed tum maximè aduocationis forensis munus. Nicolaus Antonius Grauatius*

c Quod patres.) *Et meritò quidem.nam*in principiis auditoria*
16 *sola facti veritate inspecta proceditur,Bar.in l.Aemilius,in fi. ff. de minor. & Gram. dec. 19. num. 3.*

d Estq;omnibus.) *Huc vergit,quòd à Bal.proditum est,in l.vl. C.de leg. utq;Butr.in c cum Bertholdus de re iud.quorum testi-*
17 *monio Affl. dec.96.nu.11.scriptum reliquit Sententiam*sacri Regij cons.Neap.in regno pro lege haberi,cöfert etiä quod Imo. & Barb scribunt in c.olim.1.col.11.de lit.cont.uolentes opinio-*
18 *nem* DD.Rotæ,ab eorum auctoritatem pro communi opinione reputari. Nicolaus Antonius Grauatius.*

e Amplius quia.) *Adde Doct.in l 1.§.editiones.ff.de eden.vbi*
19 **instrumenta producens omnia,quæ in eis cötinëtur,& aduersantia quoque approbari videtur Qua de re Abb. videas cons. 53.lib.2.Alex.cons.15.in caussa & lite,lib.5.Ias.in l.si cui.§. si à filio,nu.16.de leg.1.Gram. dec.103.nume.30. & Felinus. in capit,cum venerabilis,colum. quinta,de excep. latius differentem. Quod tamen sanè intelligas,vt per Bald.in c cum venerabilis,col.pen locum habere,quando ea, quæ in instrumento continentur, dispositiuè, narrata sunt, secus verò si enunciatiuè, aut assertiuè, cui Ias. adstipulatur in l. contra iuris, §.si filius,numero 13. cum sequen. ff. de pact. Verum licèt producens contenta in instrumëto fateri videatur,attamen si illud redargueretur nullü,super eo aduersarius nequaquä fundamëtü facere valet,vt per Ias.latè post cæteros in l. decë stipulatus n.52.ff.de verb obl.& si in hac re Bar.secü pugnare videatur, vt eo loci Raph.Alex.Are.& Ias.animaduertüt.Limita tamë*

Quod

retur talis, vt ibi non præiudicet factum in ea confessatum etiam verum, ad nota. per Felinum in dict. capit. imputari, colum. prima, num. septimo, vers. septima & vltima declaratio, de fid. instrum. vbi allegat capitu. cum dilecti, de accusa. & But. in dict. capit. cum olim, de censibus, vbi etiam concedere videtur vt quis possit venire contra instrumentum sic simpliciter productum, si modo non discretè, sed contra totum instrumentum veniens per aliud made productum, & allegat dubium in d. c. cum olim. Idem si volueris non confessionem certam, sed tantum præsumptioné ex instrumento resultantem diluere, admitteretur etiam probatio tendens ad hunc finem, ad not. per Paul. de Castr. in l. exercendis, colum. 4. num. 4. C. de fid. instru. ver.
g & prædicta, vbi etiam habes materiam & theoricam Doctorum, quæ probatio, & quot testes requirantur contra instrumentum, quouis modo quis contradicat instrumentum, poteris enim vbi opus erit eo recurrere.
h Generaliter autem vbi* iurium productio fuit, necessa-
7 ria est partis vocatio ad dicendum contra, alias non probat, ad regulam legis de vnoquoque, ff. de re iudicata, & text. in l. properandum, §. fin autem, verbo terribiles, iuncto textu in verbo præsentia, C. de iudi. quem ad hoc Angelus ibidem dicit singularem, & in l. iudices, C. de fide instrumen. & not. per Bart. in l. item illa. C. de constit. pec. & latius per Felinum in capitul. in nomine, colum. nona, num. 31. ver. 3. quæritur, extra de testi. nisi fortè post similem productionem seruatus esset terminus ad dicendum cõtra producta, de stylo palatii seruari solitus, qui meo iudicio huic citationi saltim quoad iura prius producta æquipolleret, vbi tamen hæc citatio specialis fiat, hæc est cõmunis formula, quã vtimur in palatio. Citetur N. &c. ad dicendum contra iura producta, & repetita. Quod adiectiuum, & repetita, addi solet, ea ratione, vt citatio etiam repetitionem producentis, qui actus est à productione diuersus respiciat, & quia si scripturam produxeris priuatam, vel manu publici notarii, si modo non fuerit ex publico ar-
8 chiuio habita, non creditur ei soli * nisi producens verificet scripturam manu eius, cuius enunciatur scriptura. Ad tex. & no. per Paul. de Castr. & alios, in auth. & si contra-

ctus.C.de fid.instrum.& not.per Felin.post alios,in c.scripta.extra, eodem . Solemus in palatio productę scripturæ fidem supplere per recognitionem iurium productorum ; & propterea eadem citatione ad dicendum contra iura, addere consueuimus , necnon videndum iurare testes super recognitione iurium. Qui si recognoscere habeant scripturam manu eius , cuius enunciatur scriptum,ad textum,& not.per Pau.de Castr.& alios,in authen. & si contractus . C. de fide instrument. de iure non probant, nisi fuerint præsentes dum scriberetur, & dicant vidisse scribere eum,nec alias sufficeret,si testes deponerent,quod ipsi non fuerunt præsentes , dum scriberetur, sed habent illam pro manu talis , quia manus eiusdem est sibi plurimũ nota , ad notat. per Barthol. in l. nuda , columna secunda , C. de donatio. & in authen. & si contractus , C.de fide instrumen. & not.per Paul. de Castr. in l. comparationes,colu.3.nu.4.vers.sed contingit interdum,C.eodem., & per Bar.in l. admonendi,ff.de iureiurando,& per Ioan. de Imo,& per Feli.in c.2.colum.5.vers.7.limita,ibi.his sic discussis,latè de fide instr.conf. Neapol. dec. 181. in antiquis, in quodam processu de fide priuatarum scripturarũ. Nihilominus vsu receptum est in sacro palatio, vt aduersus iuris communis dispositionem super recognitione scripturarum plenè probent testes,qui non fuerunt præsentes dum scriberetur, & deponunt recognoscerę manum scribentis, quia est sibi valde nota, prout communis vsus Ro. Cu.docet,idq. ea,vt opinor,ratione quod scripturæ, quæ in Ro.Cu. producuntur , vt plurimum sunt ex longinquis partibus ad Ro.Cur.transportatæ,nec de facili possunt in Ro.Cur.haberi testes, qui fuerint pręsentes , dum scriberetur in partibus scriptura , & propterea non abhorret à iuris dispositione iste stylus,quia isto casu quando scriptura transportata è longinquis partibus producitur,nec de facili inuenirentur testes , qui recognoscerent , si modo appareat expedita in forma publici instrumenti , & alias non sit suspecta, admittunt Doctores scripturam pro probanti etiam absque alia recognitione , prout latè docet Paul.de Castr.in authentica & si contractus, columna fin. num.5.ibi,sed si non est possibilis,quia producitur instru-

mentum ex longinquis partibus, C. de fide instrumen. allegat Specul. in tit de instrum.editio.§.restat, vel. quid si producitur, vel si defuerint testes, qui recognoscant manū scribentis, consueuimus curare, vt iura, quæ ex partibus ad Romanam Curiam pro instruendis caussis habentur ferè semper cum attestatione, & sigillo ordinarii, vel alterius personæ, seu collegii, ad quos hoc munus ex consuetu
k dine loci spectaret ad Rom. Cur. traducantur, k quorum
9 * sigillum de iure supplet fidem productæ scripturæ, & illam reddit authenticum, ac in iudicio probantem, ad not. per Abb. & alios, præsertim per Fel. in c. scripta, col. antep. n. 34. vsque ad finem, extra de fide instr. & latius in c. post cessionem, de probat. Desiderant tamen Doct. pro effectu prædicto sigillum huiusmodi plures habere qualitates. Prima est, quòd sit illius, ad quem hoc munus spectet de iure, vel consuetudine loci, prout in locis supra allegatis docent. Secunda, quod sigillum sit authenticum, ad not. per Abb. in d.c. post cessionem, sequitur Felin. ibidem colum. 5. nu. 7. vers. Sed est aduertendum, & quæ requirantur, vt sigillum reputetur authenticum, refert se ad no. per Spe. in ti. de procu. §. Ratio autem formæ, vers. item quòd non est sigillum, & in tit. de proba. §. fin. versicu. 10. ipsum allegat. Tertia qualitas, quòd sigillum sit illud in similibus vti solitum ad hoc deputatum, ad no. per Bal. in d.c. post cessionem, per text. in ca. significauit, de appell. quem aduersus sententiam Inno, ibidem sequitur Fel. ibi. col. 5. num. 17. vers. 2. requiritur, vltima qualitas est, quod sigillum sit notum illis, quibus præsentatur. Felin. ibidem versicul. 4. requiritur.

Quamobrem solemus in palatio in termino citationis, de qua supra diximus ad videndum iurare testes super recognitione, si testes scripturam seu manum scribentis non recognoscant, curare, vt saltim recognoscant sigilla pro sigillis illorum sigillantim propriis authenticis, & in similibus vti solitis, & per istam recognitionem sigillum efficitur notum Auditori, cui præsentatur, & sic concurrentibus istis qualitatibus, sola similis sigillorum recognitio reddit productam scripturam authenticam, & probantem per supradicta.

10 At

10 At * vbi deficeret facultas recognoſcendi manum ſcribentis vel ſigillum, recurrendum eſſet, de iure ad ſcripturarum comparationem, quæ iure ciuili examinatio appel-
l latur, & non prius vtpote ad remedium ſubſidiarum, (quæ quando, cum qua ſpecie ſcripturæ, per quas & qualiter fiẽda ſit, docent Docto. in d. l. comparationes, & in authen. ſeq. quæ incipit, ad hęc, & alia etiam ſequenti, quæ incipit & ſi contractus, C. de fide inſtr. & ſi facultas etiam faciendi iſtam examinationem, ſeu comparationem quis non haberet, & ſcripturæ ex longinquis partibus venirent, probaret ſcriptura, abſque alia recognitione vel comparatione prout ſupra diximus, ſi modo appareret expedita in forma ſolita qua aliæ publicæ ſcripturæ expediri ſolent, & non eſſet ex aliqua digna cauſſa ſuſpecta, prout docet Paul. de Caſtr. in dict. authentic. & ſi contractus, columna final. verſiculo, ſed ſi non eſt poſſibilis, quod dictum videtur eſſe notandum, quia eſſet vtile, vbi caſus talis tibi contingeret.

m Cæterum, *m* quia de iure producens * inſtrumentum
11 non cogitur alias dimittere originale eius authenticum, ſed dumtaxat copiam apud acta notarii cum originali concordatam, ſecundum Paul. de Caſtr. in l. fin. C. de fide inſtrumen. 1. notab. Solemus in Roman. Cur. vbi iura fuerint producta, & legitimè recognita, citare partem ad videndum mandari illa reſtitui retenta copia cum originali concordata, ſi modo adhuc non ſunt regiſtrata, alias non dicimus retenta copia, ſed ſimpliciter reſtitui iure regiſtrata, & in termino ſimilis citationis. Auditor mandat illa reſtitui, facta tamen obligatione, de illis iterato toties, quoties Auditor iubebit exhibendis, & exinde facta ſimili obligatione, & dimiſſa copia apud notarium collationata, ſi modo reſtituta adhuc non exiſtant, vt ſupra, recuperamus iura originalia, & quoad prædictam obligationem de iterata productione attinet, te in hoc vellem admo-
n nitum, *n* quod ad iſtam iteratam productionem, non poteris de iure cogi, niſi aduerſarius inſtans declaret illam velle ad effectum redarguendi iura de falſo, & alias prout late docet Paul. de Caſt. in dict. l. fin. 2. notab. C. de fide inſtrumen.

Quòd si quis iura, & scripturas non habebit aliàs in promptu, neque habere speret à proprio notario rogato, sed per alium sint ex partibus à propriis originalibus trāsumptanda, non solet sacrum palatium fidem adhibere, nisi auctoritate sua, & vigore literarum compulsorialium transumptatio fiat, Rota dec.688. in antiq. Dic, quod transumptum de compulsoria. quas literas ideo compulsorias vocamus, quod per eas soleat auditor caussæ vices suas subdelegare in partibus pro compellendis personis, penes quas scripturæ, iura, & monumenta ad caussam facientia reperirentur, ad illa sibi exhibendum, ad effectum illa transumptandi, qua ratione etiam ipsos exequutores similium litterarum in partibus iudices compulsores pragmatici nuncupant.

o Harum o litterarum compulsorialium duæ* sunt species

12 Vna generalis est, quę ideo generalis dicitur, quæ datur pro extrahendis omnibus, & singulis scripturis ad caussā facientibus in genere, & istas solet palatium absque alio speciali rescripto Papæ in quacunque iudicii parte, etiam parte non citata, & ante partis primam citationem, vel etiam vna cum ipsa prima citatione passim petentibus concedere. Rot. dec.47. in antiquis. Not. quod compulsoria, de compulsoriis, & hoc quia similis compulsoria generalis, non habet aliquam dilationem annexam; quæ retardet processum seu expeditionem caussæ, & propterea non reputatur parti prę iudicialis. Altera specialis (quæ ideo sic vocatur, quia pro exhibenda certa speciali scriptura dari solet) non ita passim conceditur, sed parte legitime citata, ac caussa cognita, vtpote, si profutura sit producenti scriptura, pro qua extrahenda peteretur specialis hęc compulsoria. Item si adsit indicium, quod scriptura, quæ desideratur, in rerum natura sit, vel alias tantus dentur fumus, qui satis sit ad diluendam omnem calumniæ suspicionem, vtpote, si de scriptura, quæ desideratur, exemplum produceretur extra iudicialiter transumptatum, arg. no. per Cassa. dec.3. de dilatio.

Amplius non consueuit etiam dari nisi ad hoc specialis commissio Papæ impetretur qua exemplo remissoriæ non solet Signatura alias præcise, se iudicis arbitrio rescribere,

re, ea (vt opinor) ratione, quòd vna cum compulsoria speciali soleat concedi certa dilatio ad illam exequendam in partibus, qua durante propter fumum de ea datum expectatur is, qui compulsoriam obtinuit, & iudicis officium
13 saltim quoad decisionem caussæ conquiescit. Et vbi pro habendis compulsoriis citatio partis fiat. si generalis petatur compulsoria sub hac formula fieri solet. Citetur N. ad vidēdum decerni literas compulsoriales generales, ad Ciuitatem, & diœcesim Calaguritanas, & quia vbi per similes literas fit ad partes remissio alicuius negotii, admonēdus est de iure aduersarius, vt ad locū destinati negotii accedat, vel procuratorem mittat, ad nota. per Paul. de Cast. in l. iudices, numero sexto, in fin. versic. item no. ex lege iudices. C. de fide instru. addere solemus in citatione, necnon ad constituendum, si principalis sit, aliàs ad substituendum procuratorem ad interessendum exequutioni literarum in loco, aliàs ad videndum decerni in loco processum per affixionem ad valuas maioris Ecclesiæ loci.

Si verò specialis peteretur cōpulsoria, addimus in citatione, & ad concordandū de loco & iudice, prout supra titulo de terminorū obseruatione fusius diximus, de quibus si aduersarius concordet, benè est, sin autē, dabitur iudex compulsor, vel petitus, vel alter iudicis officio, & licèt supra dixerimus, hanc specialem compulsoriam non dari, nisi Auditori speciali rescripto Papæ detur hæc facultas, & ita passim omnes seruant, crederem nihilominus Auditorem posse similes compulsorias speciales hanc dilationem cum eis dari solitam, de aliorum tamen coauditorū suorum voto concedere, idq; in vim extrauagātis Inn. vj. de facultatibus Auditorū Rotæ ex eo capite, vbi facultas concedendi nouam dilationem ad partes eis impartitur, & similis compulsoria specialis non est nisi noua quædā dilatio, quæ litigatori datur ad habēdam ex partibus aliquā specialem scripturā ad caussam facientem; ideo dicimus, quod nō solet dari nisi caussa cognita, & plerūq; cōtingit rem in controuersiā ire, & locū aduocatis fieri, qui de iure certant, an concedenda, vel potius deneganda veniat. Et cum quæstio sit de dilatione, in qua specie ex

plurimum iudicis arbitrio tribuit, res ab ipsius iudicis ar bitrio plurimum pendet.l.2. vbi Bart. ff de re iudic. gloss. c. præterea, de dilatio. & in dubiis consueuerunt patres de dilatione inclinare, præsertim vbi calumniæ suspicio cesset. Qua de re inferius, vbi de remissoria nobis dicendum erit, plura differemus, quæ etiam in proposita specie tibi inseruire poterunt.

14 Generaliter*verò, vbi compulsoria generalis, vel specialis decreta sit, & velis in partibus illius exequutionem prosequi: Formula procedendi erit, vt is, qui pro exequutione instat literas iudici compulsori coram notario & te stibus præsentet, & instet, vt velit ad ipsarum literarum exequutionem procedere, & locū loci, vbi sedere ad hũc effectum velit scribam actuarium & nuncium deputare, & cõmittere nuncio, qui faciat diligentiam de reperiendis procuratoribus exaduerso nominatis si qui ex aduerso da ti fuerint, quorum nomina solent notarii Rom.Cur. qui li teras compulsoriales expediunt in calce ipsarũ literarum adnotare, vt facilius in notitiam tam iudicis compulso ris, quàm partis exequentis transire possit, & hoc si procu ratores dederit aduersarius, sin autem vel si dederit, non tamen reperiantur, instabis, vt similis diligentia committatur de reperiẽdis aliis procuratoribus aduersarii, si qui adessent, & illis non repertis poterit iudex compulsor domi aduersarium citare ad actus in articulo exequutionis dictarũ literarum necessarios, si modò domicilium in loco habuerit. procedendo iuxta formam traditam in ca. si aduersus, de eo, qui mittitur in possessionem. Et si non habebit in eo loco domicilium, poterit citari per edictũ, prout docet Rot. decis. 10. in no. Fuit dubitatum, de fide instru. per totam. vel si ab Auditore in ipso literarum decreto fuerit (vt moris est) decretus processus per affixionẽ ad valuas maioris ecclesiæ; vel alterius loci, iuxta formã in decreto literarũ traditã procederetur, & altera via iux ta suos casus, vbi iudex cõpulsor prædicta omnia fecerit, curabis omnia aduersario tuo intimari, & de intimatione apud acta relationem fieri.

His omnibus intimatis, nominabis apud acta personas compellendas, penes quas scripturæ reperiuntur, & mo-

nito-

nitorium obtinebis contra easdem personas, vt sub excõmunicationis aliisque pœnis in literis compulsorialibus contentis, debeant infra triduum iura & monumenta, & alia (illa designando) coram dicto iudice compulsore apud acta notarii exhibere, ad effectum ex illis exemplum transũptandi, quibus exhibitis citabitur pars, alio ex prædictis, quo magis licebit modis, ad dicendum contra iura producta & repetita, & videndum iurare testes super illorum recognitione, & posteaquam recognita fuerint ad videndum mandari extrahi iura per infrascriptum instantẽ specificanda ad primam diem, qua adueniente induces testes, qui recognoscant iura producta, & specificabis quæ extrahere intendes, & iudex mandabit exinde exemplum extrahi, quæ vbi extracta fuerint, alia citatio fiet ad videndum mandari exempla, seu transumpta ex ipsis originalibus extracta cum eisdem originalibus collationari, & interessendum collationi fiendæ, si velit interesse, & super eisdem omnibus iudicis decretum, ac auctoritatem interponi, mandariq; includi omnia in rotulo, & clausa sigillo iudicis compulsoris obsignari, ac obsignatum ad Ro. Cur. destinari, ad primam diem, seu etiam per totam, quo citationis termino adueniente, iudex mandabit collationari, & collatio fiet, quæ facta super omnibus eius decretum, & auctoritatem interponet, ac omnia in rotulo includi, & inclusa sigillo obsignari iubebit & faciet, ac exinde rotulum sic clausum & obsignatum cum literis eiusdem iudicis missiuis ad Auditorem, qui hoc sibi negotium subdelegauit, destinabit, & transmittet.

15 Nec*videatur tibi iuri dissonum, quòd in partibus vtantur hac citandi facultate isti iudices compulsores, qui meri sunt exequutores, quiq; citandi facultatem de iure non habent, nec viderentur etiam posse illam habere ab Auditore compulsoriam decernente, per no. in clem. auditor, de rescript. quia ista quæstio fuit aliàs in Palatio disputata, & collector erat contra facultatem, & nihilominus admisit sacrum Palatium, vt possent atque deberent in iurium extractione, & aliis in exequutione similium literarum necessariis partem vocare, aliàs nulla esset iurium transumptatio eorum auctoritate facta, Rota decisione

decima,in no. Fuit dubitatum,de fide instrum: & attestatur collector,rationibus suis non obstantibus, contrariā partem semper suo tempore fuisse in curia seruatam;limitat tamen iudicem compulsorem in ipsa iurium exemplatione,aliisq; prædictis non teneri partem vocare, si præsens fuerit,rametsi non citata, per nota. per Innocent. in
16 cap.fin.de fide instrum. Amplius* si pars non fuerit aliàs præsens,neque citata, non erit exemplatio omnino nulla,quia saltim contra eum.qui transumptari fecit, proba
q bit,ad textum in l.chirographis.ff.de adminis.tutor.q itē etiam contra quemlibet alium, qui similia exempla, & transumpta produceret,ad textum, cum materia in auth. ad hæc. C. de fide instrumen. Sed concessa citatione pro necessaria,quem citabimus in ipsa iurium exemplatione. seu transumptione, non solum vbi sumus in exequutione compulsoriæ,verùm etiā in aliis casibus; vbi quis aliquā scripturam ex proprio originali exēplari velit,etiam coram quouis ordinario:qua in re tu distinguas,aut scriptura pro cuius exēplatione instas, tangit certam personam, & illa nominatim citanda erit,ad textum.in c. cum P.tabellio,de fide instr. aut non tangit certam personam, vtpote, si peteres exemplare priuilegium, vel aliud simile, tunc fiet citatio generalis per edictum, vt in c. cum inhibitio,de clande.despo. nisi forte exemplum peteretur ab eo,qui concessit, vtpote, priuilegium ab eodem principe, & indulgentia ab eodem Pontifice, qui concessit. Tunc probaret exemplum sine aliqua partis citatione transumptatum,& si non haberetur ab eodē scriba, qui originale recepit,& adnotauit,quia vtroq; casu,siue ab eodem notario,siue ab eodem qui concessit exemplum haberetur, etiam sine partis citatione,eidem non minus,quàm originali crederetur,Rota d.dec.10.in nota. in princ. & inferius in additione,de fide instr.

ANNOTATIONES.

a QVorū exēplo.) *Plurimum certè momenti habēt,quæ accuratè fiunt,non enim vbiq;omnia,nec omnia omnibus tempori-*

poribus decent. Hinc Sophocles in hanc sententiam loquebatur in Electra;id ipsum scilicet tempus monet,maximus mortalibus ad opera conficiēda cuncta magister. Et teste Terentio;In omni re uidendum,ne quid nimiū.Lente festinandū.Idemq;etiam testatum reliquit.Quod isthuc est sapere,non quod ante pedes modò est videre,sed etiam illa quæ futura sunt, prospicere. Nam immerito Pythagoras docuit; Consultandum esse tardè, perficiendum autem celeriter.Nicolaus Antonius Grauatius.

b Non minus.) *Facit illud Imperatoris in l.aduoc.C.de aduoc. diuersiud ibi.militant namq;caussarum patroni.Est namq;militiæ quædam species,ac veluti simulachrū.studium & professio literarum,bonarumq;disciplinarum;sed tum maximè aduocationis forensis munus. Nicolaus Antonius Grauatius*

c Quod patres.) *Et meritò quidem.nam*in principiis auditoria*
16 *sola facti veritate inspecta proceditur,Bar.in l.Aemilius,iñ fi. ff. de minor. & Gram. dec. 19. num. 3.*

d Estq;omnibus.) *Huc vergit,quòd à Bal.proditum est,in l.vl. C.de leg utriq;Butr.in c cum Bertholdus de re iud.quorum testi-*
17 *monio Affl. dec.96.nu.11.scriptum reliquit Sententiam*sacri Regij cons.Neap.in regno pro lege haberi,cōfert etiā quod Imo. & Barb scribunt in c.olim,1.col.11.de lit.cont.uolentes opinio-*
18 *nem* DD.Rotæ,ab eorum auctoritatem pro communi opinione reputari. Nicolaus Antonius Grauatius.*

e Amplius quia.) *Adde Doct.in l 1.§.editiones ff.de eden.vbi*
19 **instrumenta producens omnia,quæ in eis cōtinētur,& aduersantia quoque approbari videtur Qua de re Abb. videas cons. 53.lib.2.Alex.cons.15. in caussa & lite,lib.5.Ias.in l.si cui.§. si à filio,nu.16.de leg.1.Gram. dec.103.nume.30. & Felinus. in capit,cum venerabilis,colum. quinta,de excep. latius differentem. Quod tamen sanè intelligas,vt per Bald.in c cum venerabilis,col.pen locum habere,quando ea, quæ in instrumento continentur, dispositiuè, narrata sunt, secus verò si enunciatiuè, aut assertiuè, cui Ias. adstipulatur in l. contra iuris, §.si filius,numero 13. cum sequen. ff. de pact. Verum licèt producens contenta in instrumēto fateri videatur,attamen si illud redargueretur nullū,super eo aduersarius nequaquā fundamētū facere valet,vt per Ias.latè post cæteros in l. decē stipulatus n.52.ff.de verb obl.& si in hac re Bar.secū pugnare videatur, vide eò loci Raph.Alex.Are.& Ias.animaduertūt.Limita tamē*

quod

retur talis, vt ibi non præiudicet factum in ea confessatum etiam verum, ad nota. per Felinum in dict. capit. imputari, colum. prima, num. septimo, vers. septima & vltima declaratio, de fid. instrum. vbi allegat capitu. cum dilecti, de accusa. & But. in dict. capit. cum olim, de censibus, vbi etiam concedere videtur vt quis possit venire contra instrumentum sic simpliciter productum, si modo non discretè, sed contra totum instrumentum veniens per aliud male productum, & allegat dubium in d. c. cum olim. Idem si volueris non confessionem certam, sed tantum præsumptionē ex instrumento resultantem diluere, admitteretur etiam probatio tendens ad hunc finem, ad not. per Paul. de Castr. in l. exercendis, colum. 4. num. 4. C. de fid. instru. ver.
g & prædicta, vbi etiam habes materiam & theoricam Doctorum, quæ probatio, & quot testes requirantur contra instrumentum, quouis modo quis contradicat instrumentum, poteris enim vbi opus erit eo recurrere.
h Generaliter *h* verò, vbi* iurium productio fuit, necessa-
7 ria est partis vocatio ad dicendum contra, alias non probat, ad regulam legis de vnoquoque, ff. de re iudicata; & text. in l. properandum, §. sin autem, verbo terribiles, iuncto textu in verbo præsentia, C. de iudi. quem ad hoc Angel. ibidem dicit singularem, & in l. iudices, C. de fide instrumen. & not. per Bart. in l. item illa. C. de constit. pec. & latius per Felinum in capitul. in nomine, colum. nona num. 31. ver. 3. quæritur, extra de testi. nisi fortè post similem productionem seruatus esset terminus ad dicendum cōtra producta, de stylo palatii seruari solitus, qui meo iudicio huic citationi saltim quoad iura prius producta æquipolleret, vbi tamen hæc citatio specialis fiat, hæc est cōmunis formula, quā vtimur in palatio. Citetur N. &c. ad dicendum contra iura producta, & repetita. Quod adiectiuum, & repetita, addi solet, ea ratione, vt citatio etiam repetitionem producentis, qui actus est à productione diuersus respiciat, & quia si scripturam produxeris priuatam, vel manu publici notarii, si modo non fuerit ex publico ar-
8 chiuio habita, non creditur ei soli * nisi producens verificet scripturam manu eius, cuius enunciatur scriptura, Ad tex. & no. per Paul. de Castr. & alios, in auth. & si contra-

ctus

ctus.C.de fid.instrum.& not.per Felin.post alios,in c.scripta,extra, eodem. Solemus in palatio productę scripturæ fidem supplere per recognitionem iurium productorum; & propterea eadem citatione ad dicendum contra iura, addere consueuimus, necnon videndum iurare testes super recognitione iurium. Qui si recognoscere habeant scripturam manu eius, cuius enunciatur scriptum,ad textum,& not.per Pau.de Castr.& alios,in authen. & si contractus. C. de fide instrument. de iure non probant, *i* nisi fuerint præsentes dum scriberetur, & dicant vidisse scribere eum,nec alias sufficeret,si testes deponerent,quod ipsi non fuerunt præsentes, dum scriberetur, sed habent illam pro manu talis, quia manus eiusdem est sibi plurimũ nota, ad notat. per Barthol. in l. nuda, columna secunda, C. de donatio. & in authen. & si contractus, C.de fide instrumen. & not.per Paul. de Castr. in l. comparationes,colu.3,nu.4.vers.sed contingit interdum,C.eodem, & per Bar.in l. admonendi,ff.de iureiurando,& per Ioan. de Imo.& per Feli.in c.2.colum.5.vers.7.limita,ibi,his sic discussis,latè de fide instr.cons. Neapol. dec. 191. in antiquis, in quodam processu de fide priuatarum scripturarũ. Nihilominus vsu receptum est in sacro palatio, vt aduersus iuris communis dispositionem super recognitione scripturarum plenè probent testes,qui non fuerunt præsentes dum scriberetur, & deponunt recognoscere manum scribentis, quia est sibi valde nota, prout communis vsus Ro. Cu.docet,idq.ea,vt opinor,ratione quod scripturæ, quæ in Ro.Cu. producuntur, vt plurimum sunt ex longinquis partibus ad Ro.Cur.transportatæ,nec de facili possunt in Ro.Cur.haberi testes, qui fuerint pręsentes, dum scriberetur in partibus scriptura, & propterea non abhorret à iuris dispositione iste stylus,quia isto casu quando scriptura transportata è longinquis partibus producitur,nec de facili inuenirentur testes, qui recognoscerent, si modo appareat expedita in forma publici instrumenti, & alias non sit suspecta, admittunt Doctores scripturam pro probanti etiam absque alia recognitione, prout latè docet Paul.de Castr.in authentica & si contractus, columna fin. num.5.ibi,sed si non est possibilis,quia producitur instru-

mentum ex longinquis partibus, C. de fide instrumen. allegat Specul. in tit de instrum.editio.§.restat, ver. quid si producitur, vel si defuerint testes, qui recognoscant manū scribentis, consueuimus curare, vt iura, quæ ex partibus ad Romanam Curiam pro instruendis caussis habentur ferè semper cum attestatione, & sigillo ordinarii, vel alterius personæ, seu collegii, ad quos hoc munus ex consuetu
k dine loci spectaret ad Rom. Cur. traducantur, k quorum
9 * sigillum de iure supplet fidem productæ scripturæ, & illam reddit authenticum, ac in iudicio probantem, ad not. per Abb. & alios, præsertim per Fel. in c. scripta, col. antep. n. 34. vsque ad finem, extra de fide instr. & latius in c. post cessionem, de probat. Desiderant tamen Doct. pro effectu prædicto sigillum huiusmodi plures habere qualitates. Prima est, quòd sit illius, ad quem hoc munus spectet de iure, vel consuetudine loci, prout in locis supra allegatis docent. Secunda, quod sigillum sit authenticum, ad not. per Abb. in d.c. post cessionem, sequitur Felin. ibidem colum. 5. nu. 7. vers. Sed est aduertendum, & quæ requirantur, vt sigillum reputetur authenticum, refert se ad no. per Spe. in ti. de procu. §. Ratio autem formæ, versi. item quòd non est sigillum, & in tit. de proba. §. fin. versicu. 10. ipsum allegat. Tertia qualitas, quòd sigillum sit illud in similibus vti solitum ad hoc deputatum, ad no. per Bal. in d.c. post cessionem, per text. in ca. significauit, de appell. quem aduersus sententiam Inno, ibidem sequitur Fel. ibi. col. 5. num. 17. vers. 2. requiritur, vltima qualitas est, quod sigillum sit notum illis, quibus præsentatur. Felin. ibidem versicul. 4. requiritur.

Quamobrem solemus in palatio in termino citationis, de qua supra diximus ad videndum iurare testes super recognitione, si testes scripturam seu manum scribentis non recognoscant, curare, vt saltim recognoscant sigilla pro sigillis illorum sigillantim propriis authenticis, & in similibus vti solitis, & per istam recognitionem sigillum efficitur notum Auditori, cui præsentatur, & sic concurrentibus istis qualitatibus, sola similis sigillorum recognitio reddit productam scripturam authenticam, & probantem per supradicta.

10 At

10 At * vbi deficeret facultas recognoscendi manum scribentis vel sigillum, recurrendum esset, de iure ad scripturarum comparationem, quæ iure ciuili examinatio appel-
l latur, & non prius vtpote ad remedium subsidiarum, l quæ quando, cum qua specie scripturæ, per quas & qualiter fiẽda sit, docent Doct. in d. l. comparationes, & in authen. seq. quæ incipit, ad hęc, & alia etiam sequenti, quæ incipit & si contractus, C. de fide instr. & si facultas etiam faciendi istam examinationem, seu comparationem quis non haberet, & scripturæ ex longinquis partibus venirent, probaret scriptura, absque alia recognitione vel comparatione prout supra diximus, si modo appareret expedita in forma solita qua aliæ publicæ scripturæ expediri solent, & non esset ex aliqua digna caussa suspecta, prout docet Paul. de Castr. in dict. authentic. & si contractus, columna final, versiculo, sed si non est possibilis, quod dictum videtur esse notandum, quia esset vtile, vbi casus talis tibi contingeret.

m Cæterum, m quia de iure producens * instrumentum
11 non cogitur alias dimittere originale eius authenticum, sed dumtaxat copiam apud acta notarii cum originali concordatam, secundum Paul. de Castr. in l. fin. C. de fide instrumen. 1. notab Solemus in Roman. Cur. vbi iura fuerint producta, & legitimè recognita, citare partem ad videndum mandari illa restitui retenta copia cum originali concordata, si modo adhuc non sunt registrata, alias non dicimus retenta copia, sed simpliciter restitui iure registrata, & in termino similis citationis. Auditor mandat illa restitui, facta tamen obligatione, de illis iterato toties, quoties Auditor iubebit exhibendis, & exinde facta simili obligatione, & dimissa copia apud notarium collationata, si modo restituta adhuc non existant, vt supra, recuperamus iura originalia, & quoad prædictam obligationem de iterata productione attinet, te in hoc vellem admo-
n nitum, n quod ad istam iteratam productionem, non poteris de iure cogi, nisi aduersarius instans declaret illam velle ad effectum redarguendi iura de falso, & alias prout late docet Paul. de Cast. in dict. l. fin. 2. notab. C. de fide instrumen.

Quòd si quis iura, & scripturas non habebit aliàs in promptu, neque habere speret à proprio notario rogato, sed per alium sint ex partibus à propriis originalibus trãsumptanda, non solet sacrum palatium fidem adhibere, nisi auctoritate sua, & vigore literarum compulsorialium transumptatio fiat, Rota dec. 688. in antiq. Dic, quod transumptum de compulsoria. quas literas ideo compulsorias vocamus, quod per eas soleat auditor caussæ vices suas subdelegare in partibus pro compellendis personis, penes quas scripturæ, iura, & monumenta ad caussam facientia reperirentur, ad illa sibi exhibendum, ad effectum illa transumptandi, qua ratione etiam ipsos exequutores similium litterarum in partibus iudices compulsores pragmatici nuncupant.

o Harum o litterarum compulsorialium duæ* sunt species

11 Vna generalis est, quę ideo generalis dicitur, quæ datur pro extrahendis omnibus, & singulis scripturis ad causã facientibus in genere, & istas solet palatium absque alio speciali rescripto Papæ in quacunque iudicii parte, etiam parte non citata, & ante partis primam citationem, vel etiam vna cum ipsa prima citatione passim petentibus concedere. Rot. dec. 47. in antiquis. Not. quod compulsoria, de compulsoriis, & hoc quia similis compulsoria generalis, non habet aliquam dilationem annexam; quæ retardet processum seu expeditionem caussæ, & propterea non reputatur parti pręiudicialis. Altera specialis (quæ ideo sic vocatur, quia pro exhibenda certa speciali scriptura dari solet) non ita passim conceditur, sed parte legitime citata, ac caussa cognita, vtpote, si profutura sit producenti scriptura, pro qua extrahenda peteretur specialis hęc compulsoria. Item si adsit indicium, quod scriptura, quæ desideratur, in rerum natura sit, vel alias tantus dentur fumus, qui satis sit ad diluendam omnem calumniæ suspicionem, vtpote, si de scriptura, quæ desideratur, exemplum produceretur extra iudicialiter transumptatum, arg. no. per Cassa. dec. 3. de dilatio.

Amplius non consueuit etiam dari nisi ad hoc specialis commissio Papæ impetretur qua exemplo remissoriæ non solet Signatura alias præcise, se iudicis arbitrio rescribere,

re,ea(vt opinor)ratione,quòd vna cum compulsoria speciali soleat concedi certa dilatio ad illam exequendam in partibus,qua durante propter fumum de ea datum expectatur is, qui compulsoriam obtinuit, & iudicis officium
13 saltim quoad decisionem caussæ conquiescit. Et vbi pro habendis compulsoriis citatio partis fiat, si generalis petatur compulsoria sub hac formula fieri solet. Citetur N. ad vidédum decerni literas compulsoriales generales, ad Ciuitatem,& diœcesim Calaguritanas,& quia vbi per similes literas fit ad partes remissio alicuius negotii,admonẽdus est de iure aduersarius,vt ad locũ destinati negotii accedat,vel procuratorem mittat,ad nota. per Paul. de Cast.in l.iudices,numero sexto,in fin. versic. item no. ex lege iudices. C. de fide instru.addere solemus in citatione,necnon ad constituendum, si principalis sit, aliàs ad substituendum procuratorem ad interessendum exequutioni literarum in loco, aliàs ad videndum decerni in loco processum per affixionem ad valuas maioris Ecclesiæ loci.

Si verò specialis peteretur cõpulsoria,addimus in citatione,& ad concordandũ de loco & iudice,prout supra titulo de terminorũ obseruatione fusius diximus,de quibus si aduersarius concordet,benè est,sin autẽ, dabitur iudex compulsor,vel petitus,vel alter iudicis officio,& licèt supra dixerimus,hanc specialem compulsoriam non dari, nisi Auditori speciali rescripto Papæ detur hæc facultas, & ita passim omnes seruant,crederem nihilominus Auditorem posse similes compulsorias speciales hanc dilationem cum eis dari solitam, de aliorum tamen coauditorũ suorum voto concedere,idq; in vim extrauagãtis Inn.vj. de facultatibus Auditorũ Rotæ ex eo capite, vbi facultas concedendi nouam dilationem ad partes eis impartitur, & similis compulsoria specialis non est nisi noua quædã dilatio, quæ litigatori datur ad habẽdam ex partibus aliquã specialem scripturã ad caussam facientem;ideo dicimus,quod nõ solet dari nisi caussa cognita,& plerũq; cõtingit rem in controuersiã ire,& locũ aduocatis fieri, qui de iure certant, an concedenda, vel potius deneganda veniat. Et cum quæstio sit de dilatione, in qua specie ex

plurimum iudicis arbitrio tribuit, res ab ipsius iudicis ar bitrio plurimum pendet.l.2. vbi Bart.ff de re iudic. gloss. c. præterea, de dilatio. & in dubiis consueuerunt patres de dilatione inclinare, præsertim vbi calumniæ suspicio cesset. Qua de re inferius, vbi de remissoria nobis dicendum erit, plura differemus, quæ etiam in proposita specie tibi inseruire poterunt.

14 Generaliter* verò, vbi compulsoria generalis, vel specialis decreta sit, & velis in partibus illius exequutionem prosequi: Formula procedendi erit, vt is, qui pro exequutione instat literas iudici compulsori coram notario & testibus præsentet, & instet, vt velit ad ipsarum literarum exequutionem procedere, & locũ loci, vbi sedere ad hunc effectum velit scribam actuarium & nuncium deputare, & cõmittere nuncio, qui faciat diligentiam de reperiendis procuratoribus exaduerso nominatis si qui ex aduerso dati fuerint, quorum nomina solent notarii Rom.Cur. qui literas compulsoriales expediunt in calce ipsarũ literarum adnotare, vt facilius in notitiam tam iudicis compulsoris, quàm partis exequentis transire possit, & hoc si procuratores dederit aduersarius, sin autem vel si dederit, non tamen reperiantur, instabis, vt similis diligentia committatur de reperiẽdis aliis procuratoribus aduersarii, si qui adessent, & illis non repertis poterit iudex compulsor domi aduersarium citare ad actus in articulo exequutionis dictarũ literarum necessarios, si modò domicilium in loco habuerit. procedendo iuxta formam traditam in .ca. si aduersus, de eo, qui mittitur in possessionem. Et si non habebit in eo loco domicilium, poterit citari per edictũ, prout docet Rot. decis. 10. in no. Fuit dubitatum, de fide instru. per totam. vel si ab Auditore in ipso literarum decreto fuerit (vt moris est) decretus processus per affixionẽ ad valuas maioris ecclesiæ; vel alterius loci, iuxta formã in decreto literarũ traditã procederetur, & altera via iuxta suos casus, vbi iudex cõpulsor prædicta omnia fecerit, curabis omnia aduersario tuo intimari, & de intimatione apud acta relationem fieri.

His omnibus intimatis, nominabis apud acta personas compellendas, penes quas scripturæ reperiuntur, & mo-

nito-

nitorium obtinebis contra easdem personas, vt sub excõmunicationis aliisque pœnis in literis compulsorialibus contentis, debeant infra triduum iura & monumenta, & alia (illa designando) coram dicto iudice compulsore apud acta notarii exhibere, ad effectum ex illis exemplum transũptandi, quibus exhibitis citabitur pars, alio ex prædictis, quo magis licebit modis, ad dicendum contra iura producta & repetita, & videndum iurare testes super illorum recognitione, & posteaquam recognita fuerint ad videndum mandari extrahi iura per infrascriptum instantẽ specificanda ad primam diem, qua adueniente induces testes, qui recognoscant iura producta, & specificabis quæ extrahere intendes, & iudex mandabit exinde exemplum extrahi, quæ vbi extracta fuerint, alia citatio fiet ad videndum mandari exempla, seu transumpta ex ipsis originalibus extracta cum eisdem originalibus collationari, & interessendum collationi fiendæ, si velit interesse, & super eisdem omnibus iudicis decretum, ac auctoritatem interponi, mandatiq; includi omnia in rotulo, & clausa sigillo iudicis compulsoris obsignari, ac obsignatum ad Ro. Cur. destinari, ad primam diem, seu etiam per totam, quo citationis termino adueniente, iudex mandabit collationari, & collatio fiet, quæ facta super omnibus eius decretum, & auctoritatem interponet, ac omnia in rotulo includi, & inclusa sigillo obsignari iubebit & faciet, ac exinde rotulum sic clausum & obsignatum cum literis eiusdem iudicis missiuis ad Auditorem, qui hoc sibi negotium subdelegauit, destinabit, & transmittet.

15 Nec*videatur tibi iuri dissonum, quòd in partibus vtantur hac citandi facultate isti iudices compulsores, qui meri sunt exequutores, quiq; citandi facultatem de iure non habent, nec viderentur etiam posse illam habere ab Auditore compulsoriam decernente, per no. in clem. auditor. de rescript. quia ista quæstio fuit aliàs in Palatio disputata, & collector erat contra facultatem, & nihilominus admisit sacrum Palatium, vt possent atque deberent in iurium extractione, & aliis in exequutione similium literarum necessariis partem vocare, aliàs nulla esset iurium transumptatio eorum auctoritate facta, Rota decisione

poribus decent. Hinc Sophocles in hanc sententiam loquebatur in Electra;id ipsum scilicet tempus monet,maximus mortalibus ad opera conficiẽda cuncta magister. Et teste Terentio;In omni re uidendum,ne quid nimiũ. Lente festinandũ.Idemq;etiam testatum reliquit. Quod isthuc est sapere,non quod ante pedes modò est videre;sed etiam illa quæ futura sunt, prospicere. Nam immerito Pythagoras docuit; Consultandum esse tardè, perficiendum autem celeriter.Nicolaus Antonius Grauatius.

b Non minus.) *Facit illud Imperatoris in l.aduoc.C.de aduoc. diuers.iud ibi.militant namq;caussarum patroni.Est namq;militiæ quædam species,ac veluti simulachrũ.studium & professio literarum,bonarumq;disciplinarum:sed tum maximè aduocationis forensis munus. Nicolaus Antonius Grauatius*

c Quod patres.) *Et meritò quidem.nam*in principijs auditorio*
16 *sola facti veritate inspecta proceditur,Bar.in l.Aemilius,in fi. ff. de minor. & Gram. dec. 19. num. 3.*

d Estq;omnibus.) *Huc vergit,quòd à Bal.proditum est,in l.vl. C.de leg. ttq;Butr.in c cum Bertholdus de re iud.quorum testi-*
17 *monio Affl. dec.96.nu.11.scriptum reliquit Sententiam*sacri Regij cons.Neap.in regno pro lege haberi,cõfert etiã quod Imo. & Barb scribunt in c.olim.1.col.11.de lit.cont.uolentes opinio*
18 *nem* DD.Rotæ,ab eorum auctoritatem pro communi opinione reputari. Nicolaus Antonius Grauatius.*

e Amplius quia.) *Adde Doct.in l 1.§.editiones ff.de eden.vbi*
19 **instrumenta producens omnia,quæ in eis cõtinẽtur,& aduersantia quoque approbari videtur Qua de re Abb. videas cons. 53.lib.2.Alex.cons.15. in caussa & lite,lib.5.Ias.in l.si cui.§. si à filio,nu.16.de leg.1.Gram. dec.103.nume.30. & Felinus. in capit,cum venerabilis,colum. quinta,de excep. latius differentem. Quod tamen sanè intelligas,vt per Bald.in c cum venerabilis,col.pen locum habere,quando ea, quæ in instrumento continentur, dispositiuè, narrata sunt, secus verò si enunciatiuè, aut assertiuè, cui Ias. adstipulatur in l. contra iuris, §.si filius,numero 13. cum sequen. ff. de pact. Verum licèt producens contenta in instrumẽto fateri videatur,attamen si illud redargueretur nullũ,super eo aduersarius nequaquã fundamẽtũ facere valet,vt per Ias.latè post cæteros in l. decẽ stipulatus n.52.ff.de verb obl.& si in hac re Bar.secũ pugnare videatur, vide eo loci Raph.Alex.Are.& Ias.animaduertũt.Limita tamẽ*

Quod

quod diximus, nisi plura capita siue articulos instrumentum haberet, namq; uno approbato, non infertur, cætera etiam comprobata fuisse, veluti post alios, quos citat. Curt. Iun. docuit cons. 166. nu. 11. vbi hanc opinionem communẽ esse affirmat, & Bell. cons. 56. nu. 12. Nicolaus Antonius Grauatius.

f Cum protestatione. *) Quantæ * sit efficaciæ in scripturarum*
20 *productione, clausula illa, produco si in quantum pro me faciũt & non aliter, apud Felin. est legere in c. imputari, de fide instr. vbi ait quòd in his, quæ obesse possunt, iudex se fundare minimè potest, & est communis opinio, vt ipse ait, de qua Rip. quoque*
21 *meminit in cap. cum M. F. nu. 39. de const. possunt * enim scripturæ pro parte acceptari, & pro parte improbari, vt latè Aymo. Cra. ostendit, de communi etiam opi. affirmans, in tract. de antiq. temp. in 1. par. in arg. de scriptura priuata num. 68. & Bell. cons. 46. nu. 11. Et si mihi operari talem protestationem, quinimo instrumento in omnibus aduersus producentem standũ esse, plures censuerint, vt Accurs. Bald. Salicet. Pau. Castr. & alij nonnulli, quos Ias. recenset in l. 1 §. editiones, nu. 18. ff. de eden. & in l. edita, num. 42. C. eo attamen communis opi. in contrarium est, vt iam diximus. Cæterum Aymo eo loci trifariam communem sententiam limitat, vt ab eo perdiscere poteris, atq; etiam Franc. Marc. dec. Delph. 60. qui intelligit communem cõclusionem in libro rationum locum sibi non vendicare. Verùm*
22 *hac in re illud silentio prætermittendum minimè duxi, quòd * scripturas producens, siue testium depositiones, aduersario petẽte cogitur præcisè (reiecta illa clausula, si & in quantum) declarare, si scripturis testiũ, vel depositionibus pro veris vti velit, præsertim quãdo eas de falso redarguere intendit, vt per Felin. vtramque in partem latè disserẽtem in cap. præsentium, de test. & Affl. dec. 189. por totam, vbi relatis opinionibus, simpliciter, declarari oportere, remota dicta protestatione, concluditur, & huic opinioni innititur Franc. Marc. dec. Delph. 673. ad quã conferunt, quæ diximus in superiore lib. ca pen. sub. lit. D. Nicolaus Antonius Grauatius.*

g Vbi etiam habes.) *Adde Cur. Iun. cons. 55. vbi * per duos*
23 *testes instrumentarios instrumentũ reprobari ait, & hanc opinionem communibus suffragijs receptam esse affirmat, & vide etiam pulchrè per Boer. decis. 12. Franc. Mar. decis. 151. & 321 & iterum 486 & nedum per duos instrumẽtarios testes reprobatur*

batur, verùm etiam per duos non instrumentarios, vt Dec. com probat, qui de communi opinione quoque asserit in c. tertio loco n. 12. de probat. Qua de re Doct. videas in l. 1. § si quis neget. ff quemad. test. aper. Alex. cōs 70 & 74. lib. 1 Gram. dec. 60. num. 3. & 4. & Ias in l. duobus. § item Pomponius, nu. 17. ff de iu-
24 *reiur. vbi* quando testes instrumentarij instrumento contradicunt, quòd nec ipsi propter instrumentum, nec notarius propter ipsos puniri possunt, & hanc ad intentionem plura cumulat, eũ legas. Nicolaus Antonius Grauatius*

h Generaliter vero.) *Huc accedant, quæ proximioris libri capite 2. diximus sub lit. A. & quæ Ias. post alios prodidit in l. properandum. § sin autem reus, nu. 5. C. de iud. vbi ad hoc ve-*
25 *rissimum, quod dicitur * instrumentum in iudicio, aduersario non citato productum, nequaquam valere, tres assignat limitationes: Primam quidem ad effectum probandi, instrumentum viribus carere, secus verò ad finem simplicis productionis. Secũdam nisi instrumentum vltima die termini produceretur; tunc etenim valeret absque partis citatione. Tertiam, ni tale instrumentum ipso aduersario sciente in actis remaneret. Qua de re quia affatim infra c. 2. sub lit. B. verba facturi sumus, hæc prælibasse sufficiat. Nicolaus Antonius Grauatius.*

i Nisi fuerint præsentes.) *Ex eod fonte manant, quæ ab Alexan. prodita sunt cōs 150. col 7. lib. 5. & cons. 80. viso processu. lib. 4 & Ias. cons. 184. in fin. lib 2 & abundè ab Gram. decis.*
26 *84. per totam, vbi per plura hanc comprobat sententiam, qoòd* testes super scripturæ recognitione producti non aliter probant nisi præsentes fuisse, dum ea scriberetur, perhiberet quod & iterum Gram ipse adnotauit decisio. 103. numero 14. & decisio. 106. numero 33. & 34. nec mirum videri debet, si in recognoscendo chirographo, testibus affirmantibus notam Titij puta, habere manum eiusque literas, figuras, siue notas, non credatur, nisi vidisse eum scribere affirmẽt: quoniam ob literarum similitudinem perfacilè decipi possunt, vt à Barth docemur, in authen. etsi contractus, C. de fid. instrum. atque Feli. in cap. 2. de fid. instrum. Præterea scribendi forma multis ex caussis quotidie mutatur, vt in auth. de fide instrum. in prin. aliter enim quis in iuuentute scribet, quàm in adolescentia, aliter posteà cũ senio confectus erit, aliter sanus, quàm cum morbo laboret, aut conualescere incipiat, aut si manus aliquo ex opere (vt contin-*

gere

gere solet) prius defatigata fuisset, quinimo plerosque diuersis scribëtes calamis, diuersas exarätes literas cernimus. Insuper quia scripturæ literæ, siue notæ, haud dubiè adulterari queunt, veluti sæpissimè nonnullos ita alterius scriptionem imitari videmus, vt ab oculatissimis etiam viris dignosci minimè queat, & huic sententiæ consultus Bertran. se subscripsit cons 140 Locatio lib.2. quam etiam Affl amplexus est, dec. 181. post Aret. cons. 64. & alios, quos citat, Nicolaus Antonius Grauatius.

K Quorum sigillũ.) *Accedant ad hoc notata in c.2. de fid. instr quæq; Alex. congerit in l. pact. nouissima, & ibi Iaf. n. 16. C. de pact. & hanc ad rem, videas Fel. tres fall. tradëtem in c. post cessionem, in 2. concl de probat & Franc. Mar. qui abundè scribit. dec. 190. & in nonuullis seq. Nicolaus Antonius Grauatius.*

l Quæ quando.) *Adde Affl dec. 181. n. 7 vbi* quod sola litera*
27 *rum comparatio nequaquam plenè probat, intelligas tamen in scriptura priuata, secus in libro rationũ, aut epistola, tunc n. cõparatio plenam faceret fidem, & ita cõmuniter seruari Albert. testatur in l. comparationes. C. de fide instr. cui Gram. adstipulatur in dec. 34. nu. 15. vbi quoque voluit, iudicem posse quempiã ad respondendum compellere, vtrum scriptura manu ipsius, vel ne scripta, aut notata fuerit Quam quidem comparationis literarum materiam cumulatissime Doct. tractant in d. l. comparationes. & in l. scripturas C. qui pot. in pig. hab. & in l. admonendi vbi Iaf. affatim rem explicat, nu. 85. cum seq. in posteriore lect. ff. de iureiur. necnon & Aymo. Crau. in tract. de antiq. temp. 1. p. sectione quæritur etiam, fol. 45. Nicol. Ant. Grauat.*

m Cæterum.) *Et est ratio, ne fortè originalis scriptura amitteretur, verum illius exemplum penes acta curiæ remanere debet, Maran. in praxi p. 6 nu. 10. actu. nu. 3.*

n Quod ad istam.) *Huius rei rationẽ ex Bal sententia elicere*
28 *possumus, in l. vlt. in 5. q C. de edic. diu Adr. toll. quia* instrumenti exemplum absq; exemplare siue (vt appellant) originale fidem facit. quod quidem cum temperamẽto (vt statim dicemus) intelligendum erit & traditur per Spec. ti de instr edi. §. nunc dicemus, vers. illud autẽ scias, Accur Bar. & cõmuniter alios in auth. si quis in aliquo. C. de eden & per eundem Bart. in l. chirographis. ff. de administ. tut Nicol Anto. Grauatius.*

o Harum litterarum.) *Huc spectant, quæ supra primo lib c. 8. & 9. auctor adnotauit.*

Aliàs

p Aliàs nulla.) *Exemplum*siue copia(vt vulgò dicitur)cũ con*
29 *ficitur,aut rescribitur,adesse aduersariũ, aut citatũ fuisse opor tet aliter nulla exemplo fides adhibetur, Auth. si quis in aliquo vbi interpretes. C. de eden Alex. conf. 6 col. vlt. lib. 4. & Guid. Pap. dec 471. Verum exemplum auctoritate iudicis recognitũ probat. Doct. in c vlt. de fide instr. & in dict. Auth. si quis in aliquo, vbi eruditissimus* Præceptor *meus D. Ioan. Bologn. n. 19. hanc communibus suffragijs receptam esse opinionem asseuerat apud quem non paucas videbis fallentias, (quas nostri vocant) quod exemplum probat, quando illud ab eodem met notario ex scriptum, recognitumue fuit, qui exemplar scripsit, ita Bart. in d. Auth si quis in aliquo, cuius opinio vsu recepta est, & commu nis etiam, teste Ias. eo loci nu. 3. Nic. Ant. Grauat.*

q Item etiam.) *Ias. legas multa cumulantem in l. 1. §. editio- nes, n 11. cum seq ff. de eden & in l. 1. n. 8 ff. quod quisq; iuris*
30 *pleraq; etiam in medium exẽpla afferentem eorum qui* inualido vtuntur instrumento, aliquoue scripto, vtputa si tabellio tũc monachus fecisset, nam ab eo instrumentũ non valeret per c. sicut, ne cler. vel mon. si tamen ipsi, dicti inualidi instrumẽti vigore obtinuissent, non utiq; deinde in alia ipsius monachi instru menta opponere possent, sic & qui in munere gerendo quẽpiam approbare, neutiquam postea illum improbare valent, multaque & alia in dictis locis exempla subnectit Ias. apud quẽ lege re poteris. Nic. Ant. Grauat.*

De testibus, & eorum inductione, iuramento, atque examine in Romana Curia.

CAP. II.

SVMMARIVM.

1 *Testes citari debent, aliàs nulla esset eorum receptio. fallit tamen, & nu. 25.*

2 *Mors quomodo probanda.*

3 *Testes aliquando lite non contestata produci possunt*

sunt veluti si de morte aut absentia dubitetur.

4 *Testes affuturi possunt recipi appellatione pendente, & sic isto casu innouare licet.*

5 *Testes quando producuntur, debet aduersarius citari ad ipsorum iuramenta videndum, & nu. 28. & 29. fallit tamen.*

6 *Testes debēt iurare etiā si cardinalatus honore praefulgeant, alias minime probant, & nu. 34.*

7 *Clerici quomodo iusiurandum praestare debeant & num. 41.*

8 *Iuramentum testi expresse remitti potest à partibus, fallit tamen, & nu. 42.*

9 *Testes super tota causa recipi, atq. iurare, utile est*

10 *Testes extra articulos deponere, quomodo intelligatur.*

11 *Notarius absque iudice vel eius mandato, iuramentum testi deferre non potest, & nu 45.*

12 *Testium iuramentum & examen iudex committit notario caussae, & nu. 52.*

13 *Testis examinatio cōmitti extra iudicium potest.*

14 *Notarius cui commissum est testium examen, nō potest cognoscere, an articuli, vel testes sint admittendi, vel ne.*

15 *Testes parte praesente iurare debent.*

16 *Testes si extra diem & locum, ad quos pars aduersa citata fuit, iurent, eorum receptio nequaquam valet, & nu. 20. & 53.*

17 *Interrogatoria dari possunt.*

18 *Testium nomina edenda sunt, & quare.*

19 *Articulos, & contenta in eis esse vera, articulans iurare debet.*

21 *Iu-*

21 *Iuramentũ testibus an super euangelijs præstandum sit, & nu. 57.*
22 *Testis vltro se offerre non debet.*
23 *Protestatio generalis contra personas testium quid operetur.*
24 *Exceptio inhabilitatis opposita contra productũ testem, an impediat ipsius examen.*
25 *Testes se ingerentes, suspicione falsi non carent.*
26 *Testes cogi possunt ad testimonium perbibendũ.*
27 *Testes tenentur ad omnia damna, quando voluerunt venire ad deponendum.*
29 *Testes examinati parte non citata, non probant, nec faciunt indicium fallit tamen.*
30 *Citatio partis in quibus casibus nõ est necessaria*
31 *Sententia noctis tempore an fieri possit.*
32 *Testes quomodo ad futuram rei memoriam examinentur.*
33 *Testes affuturi tria iuramenta præstare debent.*
35 *Sententia non valet illius, cuius conscientiæ aliquid fuit commissum, si primo nõ iurauit, quod ita eius conscientia dictat.*
36 *Testes debent iurare antequam deponerent, & quid si postea iuramentum præstitere.*
37 *Iuramentum an sit de forma, vel substantia testimonij.*
38 *Pontifex nõ potest dispensare, quòd testis in perhibendo testimonio non debeat iurare.*
39 *Iuramentum calumniæ est de iure diuino.*
40 *Testis non iuratus, an saltem præsumptionem faciat.*
43 *Iuramentum relaxari potest à parte parti.*

44 *Te-*

44 *Testes debent iurare, veritatem dicere pro vtraque parte.*

46 *Obligatio penes acta curiæ absente iudice, à notario recepta, non valet.*

47 *Testes non debent regulariter examinari extra locum iudicij, & nu. 52. fallit tamen.*

48 *Notario non creditur de commissione sibi facta, & per ipsum scripta.*

49 *Testes si coram notario tantum falsum deposuerint, pœna falsi nequaquam puniuntur.*

50 *Confessio facta coram solo notario plenè non probat.*

53 *Sententia proferenda est die & hora, ad quam pars citata fuit, aliàs est nulla.*

54 *Dilatio ad dandum interrogatoria non datur, nisi petenti.*

55 *Interrogatorium copia non datur.*

56 *Testes nõ interrogati super interrogatorijs possũt repeti & interrogari, etiã facta publicatione in caussa. Similiter si aliquis articulus fuit omissus, super quo testes non fuerunt examinati.*

58 *Iuramentum testibus an possit dari super cruce.*

59 *Testes iurati in termino, possunt post terminum examinari, fallit tamen.*

60 *Terminus ad probandum, & probatum habendũ vim conclusionis habet, & quid referat iste terminus, & nu. 61.*

61 *Exceptio inimicitiæ capitalis, consanguinitatis, domesticitatis, aut notorij criminis opposita contra testes examinandos, repellit eos ab examine, si incontinenti probari offeratur.*

62 *Te-*

62 *Testes cum producuntur, protestari contra eos debemus, & ante publicationem, ad hoc vt repulsa concedi possit, alias non concederetur, fallit tamen.*

1 VErum * si testium depositionibus instruenda sit caus-
a sa, a & testes sint præsentes in curia, induces eos
b b parte, vel præsente, vel citata, alias nulla esset eorum receptio, ad tex. in l. si quando, iuncta gl. C. de testib. & in c.2. extra eod. & no. per omnes vtrobique, & per Lanfran. in c. quoniam contra. verbo, testes, colum. 4. de probatio. Quod tamen intellige de vnica citatione tantum, non de trina, quæ fieri solet, vbi peremptorium desideratur, cōmunis enim conclusio est vt in receptione testium non sit necessaria citatio peremptoria, tametsi non defuerint, qui contrariam sententiam sequuti fuere, prout latissimè docet Felin. qui omnes refert in cap. in nomine, columna sexta, numero vigesimoprimo, cum sequen. versic. extra quæro. Quod quidem perpetuum non est, finge, quòd de absentia, vel obitu alicuius docendum esset, vtpote, aduersarii principalis vel procuratoris, solemus enim de hisce, vtpote de aliis notariis docere per testes extraiudicialiter inductos. Quæ practica à iure communi non abhorret, prout de absentia habes apud Felinum in dict. ca. in nomine, columna quarta, numero decimotertio. ver. 6. limita, & de obitu, per Abb & post ipsum per Felin. in c. quoniam frequenter, in fin. colum. fi. nu. 24. vers. vlt. dum tangit Abb. de modo probandi mortem, extra vt lit. non contesta. & de aliis notariis habes etiam apud eundem Feli. qui alios refert in d. c. in nomine, col. 3. nu. 7. ver. modo aduerte, in quibus iudex potest se extra iudicialiter informare, vtpote de fama & aliis similibus, ad not. per Inn. in c. 1. de postula. præl. & in c. bonæ, el primo, in ver. testes de electio. per Archid. in c. eorum, 12. quæst. 3. Butr. in c. fi. de consuetu.
c c Quod ego limitarem, vt non procederet,
2 vbi ista informatio veniret capiēda inquisitione criminali, qua ageretur, de vita hominis, tunc enim vbi quis contra reum vellet probare mortem alicuius, ad arguendum

V ipsum

ipsum de crimine, esset liquido,& parte citata probanda. Felin.in d.c.quoniam frequenter,colum.fi.nu. 24. ver. vlt. ibi, in rebus tamen maximis. Bal.in §. iniuria punitur, de pace iura. firman. colum. 4.num.14.ver.in ista materia

d quæritur. d Item limitarem, vt procederet ad effectum receptionis tantum, non autem,vt ex eis iudicari,& ad diffinitiuam sententiam procedi possit, nisi pars ad audiendũ sententiam legitimè citaretur, ad not.per Baldũ in l.cum fratrem,colum.3.num. 8. vers.in contrarium. ibi, & ita firmiter tenendum,C.de quib.vt indig. Ludou. Rom. sing. 768. incip.communis conclusio.

e Rursus,e finge,quod * si pars citaretur,esset timor mor-

3 tis, vel diuturnæ absentiæ testium, vel alias amissionis facultatis probandi. His enim casibus aduersus iuris regulas recipi potuerunt testes lite non contestata,ac parte nõ vocata,idque ea ratione, ne interim veritas, seu probatio pereat,prout notant comuniter Doctores in c.quoniam frequenter,extra,vt lite non cont.Fel. præsertim col.5. nu.4. vers. Et vt intelligas, quod nobis Romæ sæpissimè contingit in testibus affuturis, quos plerunque in Rom. Cur. repertos etiam, vbi commissionem caussæ præsentari fecimus,antequam citatio in partibus exequatur tanquam affuturos inducimus,atque examinari facimus & curamus, qua in re tu animaduertas, quod si testes postmodum tempore comparitionis partis & litis contestandæ superuenirent, euanesceret eorum receptio, nec amplius satis essent ad probationem. sed dumtaxat fumum facerent, vtpote ad habendam remissoriam ad partes, vbi testes reperirentur, pro illorum repetitione, Rota decis.109. in antiquis.Nota,quod caussa pendente,de testibus affuturis,sequitur Roma.in l.si vero,§.de viro.54.fallen. solut.matrimon. sequitur Felinus in dicto cap. quoniam frequenter, colum.5.num.4.vers.Adde etiam aliud speciale,ibi si tamẽ superuenirent, & quod de futura absentia testium supra diximus, intelligas quod absentia sit futura talis, quod si pars citaretur,ac lis contestaretur, vbi necessaria est testis commodè haberi non posset,ad nota. per Abb. in dict.cap. quoniam frequenter, quæst.prima,& per Felin.ibi.d. col.

f 5. vers. circa 1. q. Abbatis, in qua specie seruatum est, quòd

quòd testes recessuri ad Ciuitatem Ananiæ, iurantes se recessuros, & non breui reuersuros recipi possint tanquā affuturi. Aegid. concl. 616 incip. etiam testes, de testibus. Dixi autē iurantes, quia ne fieret fraus, & testes inducerētur tanquam affuturi, cū tamen affuturi non essent. *f* Inoleuit mos in palatio vt à similibus, qui vt affuturi inducūtur duplex iuramentū exigatur, vnū de futura absentia, aliud vero de veritate dicenda, prout attestatur Fel. in d. c. quoniam frequenter, col. 4. allegat Rot. dec. 292. in ant.

g 4 Adeoque *g* huic periculo * amissionis probationis propter futuram diuturnam absentiam testium, solet Palatium accurrere, vt eadem ratione permittat etiam iudicem, a quo appellatum fuisset a grauamine, tametsi nihil debeat appellatione pendente attemptare seu innouare, cap. non solum, de appell. in 6. similes testes validè posse recipere, prout attestatur Felin. in dict. cap. quoniam frequenter, colum. secunda, vers. & vt intelligas, vt lite non contest. allegat decisi. Rotæ 2. de testibus, in antiqu. nec censeretur propterea is qui testes induceret appellationi renunciare, Rota decisio. 385. in antiq. nota vtrum, de appellat. Amplius permittit etiam, vt similes testes per iudicem, ad quem appellatum esset à grauamine, validè recipi posse etiam non cognito de grauamine, ne interim probatio pereat, Rota decisio. 59. in antiq. Nota, quòd vbi est appellatum, de testib. affuturis, & non solum per iudicem ad quem, sed etiam per ordinarium in partibus, lite pendente in curia validè recipi poterunt, Rota decisione 109. in antiquis. Nota, quod caussa pendente, de testibus affuturis prout reciperentur, quoque circa petitorium, vbi etiam ab altera parte suspensum fuisset, & de possessorio tantum discuteretur, argumento Rotæ decisione 344. in nota. Si suspenso petitorio, de caussa possession. & proprieta. Et pleraque etiam alia in testibus affuturis aduersus iuris regulas constituta & seruata sunt, quæ legere poteris apud Doctores in d. c. quoniam frequenter, vt lite non contest. & apud Collectores decisionum sacri palatii in pluribus aliis locis, & inter alia solet Palatium vbi similes testes inducantur, dilationes solitas, vtpote, ad dandum interrogatoria, (quæ de stylo solet semper

esse alterius diei post diem termini seruati, ad videndum iurare testes) breuiores concedere, & loco diei certas dun taxat horas dare, plures vel pauciores, quantum articulatæ materiæ, quantitas & qualitas postulare sibi videtur, quam tamen dilationem solent practici ex aduerso, post exceptiones in genere, vel in specie datas verbo in scriptis tam contra materias articulatas, quàm contra personas testium; certis protestationibus longiorem facere in fine dilationis sibi datæ, de re aliqua protestantes, vtpote testes non recipi, nisi specificatis ex aduerso materiis medio iuramento: Item nisi intimata sibi hora, qua aduersarius intendit testes examinare, quia vult ipsos videre in facie & cognoscere. Item nisi concordato de interprete, & etiam complures alias sibi cogitant protestationes, & plerunque ad effectum differendi tantum, quas semper ægrè tuli, nisi quantum vrgente necessitate fiant, augent enim actorum congeriem & clientis tui impensam, proximum offendunt, & caussæ tuæ parum, vel potius nihil prosunt.

5 Quas vt euitemus protestationes, solet is *qui articulos exhibet, & testes inducit, aduersarium suum hac citationis formula, quæ longo Ro. Cur. vsu comperta est, citare, videlicet: Citetur N. ad dicendum contra articulos facto datos, videndum illos admitti & iurare testes tam super articulis, quam tota caussa, & si affuturi sint, addi solet, etiã super eorum affuturatione, & committi notario receptionem iuramentorum egregiarum & impeditarum personarum ad primam diem, & postquam commissum fuerit, ad videndum illos iurare in eorum vel notarii domibus, & ad dandum interrogatoria, si quæ dare vult & intendit per totam illam & sequentem dies, & nihilominus intimetur eidem qualiter materiæ sunt specificatæ medio iuramento & testes postmodum examinabuntur singulis diebus & horis, instante, &c. Dicimus autem, AD DICENDVM CONTRA ARTICVLOS FACTO DATOS, ET VIDENDVM ILLOS ADMITTI, rationibus de quibus supra titulo de articulorum admissione loquuti fuimus. Tantum abest scias, quod ideo semper præcedenti citatione partis, adiecta est dilatio ad primam, quia vulgatum est pragmaticorum axioma, quod omnis terminus potest ca-

dem

dem die seruari, præterquam terminus ad dicendum contra, qui semper seruatur ad primam ea, (vt opinor) ratione, quod is, qui citatur ad dicendum contra, indigeat copia productæ scripturæ, antequam excipiat, quam vna atque eadem die habere, legere & pensitare verisimiliter non potest, prçsertim, quia ferè omnes pragmatici Roman. Cur. caussas cum consilio alicuius famigerati procuratoris agunt, vel defendunt, & nisi nox dilationem interponeret, non possent nos super ex aduerso productis consulere.

h. Item *h* dicimus* ET AD VIDENDVM IVRARE TE-
6 STES, quoniam testes sine iuramento non probant. text. in l. iurisiurandi, C. de testibus, & in ca. de testibus, extra eod. Bald. in l. militis, C. de militari test. Felin. in c. tuis quæstionibus, in principio, primo notab. etiam de testi. Estque hoc in tantum verum, vt procedat etiam in caussa, quantumuis summaria, Imo. in clem. sæpè, col. 36. de verb. signif. vtque testium numerus non suppleret hunc defectum, Dominicus in ca. multis, 44. distinctio. Minusq. eo-
i rum qualitas quantumcunque grauis, *i* etiam si Cardinalatus honore præfulgerent, gl. in cap. cum olim. verbo, quo-
7 rundam, & Abb. ibidem, de priuileg. in quibus * Cardinalib. episcopis & aliis personis in sacris constitutis, hoc tātum comperio, exemptionem scilicet non a munere iusiu-
K randi, sed ab eius modo, * vt non alias teneatur iurare tactis sacrosanctis scripturis, sed illis propositis, tex. in authe. sed iudex. C. de episc. & cleri. & in ca. fin. extra de iura. calum. & vtrobiq. notatur, à quibus consuetudo etiam expostulat, veluti ab aliis manum super sacrosanctas scripturas ab ipsis super pectus emissā desideramus, sola enim manus emissio ipsius iusiurandi signum est, prout etiam hodie seruamus, vbi quid volumus in fide nostra, quæ in Iesu Christo est, promittere, quæ cautionis formula, manu, vt premittitur, emissa, videtur etiam apud antiquiores in vsu fuisse, quia de ea meminit Modestinus in l. quidam, ff. de prob. Admoneo tamen perpetuum non esse, vt testis sine iureiurando non probet. Finge, quòd statutum testes a iuramento dispensaret dictans testem non iuratum probare, seruandum esset. Rom. cons. 90. Viso puncto, Fel. in capi

ius declaratione, Felin. in cap. de testibus,colum.prima, num.2.versi.gl.1.ibi,non iurauerunt super hoc,extra de testibus.In qua *specie illud dicimus esse extra articulos, quod non pertinet ad illos,vel saltim non tendit ad declarationem facti in eis articulati, Bar. & Alexand. ibidem, colum.3.in fine vbi etiam Iason. Admoneo tamen,quod nisi producens testes expressè inducat illos super articulis, testis simpliciter inductus & iurans,etiamsi tunc darentur aliqui articuli,censetur iurasse super tota caussa,quod vbi testis aliquid extra articulos dixisset, vtilitatem & honorem tibi afferret, Imola, & Abb. in d. c. de testibus, vbi etiam Fel. qui hoc dictum commendat col.pen.nu.13.ver. 2.noto,extra de testibus.

10

o Insuper *o* dicimus etiam AD VIDENDVM COMMITTI RECEPTIONEM IVRAMENTORVM EGREGIARVM ET IMPEDITARVM PERSONARVM, alia ratione, quia * notarius non potest iuramentum testi deferre sine iudice, vel eius mandato, Bart. in l.videamus, §. differre, ff. de in litem iurando, Butr. & Abb. in dict. cap. tuis, vbi etiam Felin.colum. fin. num 8. vers. Item in quantum prædicti dicunt,quod notarius sine iudice,estque hoc in tantum verum, vt sola Iudicis præsentia, & patientia non sufficeret, prout aduersus Butii sententiam in d. cap.tuis,firmat Bart.,n dict.l.videamus,§.differre, & ratio videtur esse in promptu, quia in deferendo testi iusiurandum iudicis auctoritas desideratur per supradicta & qui habet auctorizare,satis alias non facit,si sit præsens & taceat, l.4. & ibi Barto. ff.de auct. tuto. per quem text. infert generaliter. Bart.in l.quæ doris, in vlt.col ff.solut. matr.quod scientia & patientia illius,ad quem actus cura, & sollicitudine tantum, per iudicium vero ad alium spectat, non inducit consensum, sequitur Felin. in d.ca.tuis, col.fin.nu.8.vsque ad finem. Quamobrem licet alias Bal. in l.qui testium, extra de testibus, tradit pro regula, quòd etiam in caussa ciuili testes recipi debeant per iudicem, & non per alium, & dicit de hoc esse duas gloss. in vnâ in l.hac consultissima.§.fin.verbo depositiones, C.qui testa. facere poss.Alteram in l.iubemus, l.prima, C. de lib. cau. & adsit ad hoc tex. secundum vnum intellectum gloss. ibi

11

ca.per tuas,colum.tertia, nu.3. versicul. item in quantum dicit Innoc.ibi.& adde secundum Bal. & ratio est, quia interrogatoria fieri solent secundum circunstantias caussæ ac personarum inductarum quas circumstantias personarum inductarum non potest diuersa pars considerare, nisi sibi edantur ipsarum personarum nomina quam rationem refert glo.in dict.capitulo 2.in verbo, interrogatoria de testibus, in 6. Qua ratione crediderim dilationem datam ad dandum interrogatoria non currere, nisi a tempore, quo edita fuerint testium nomina, tanquam necessaria ad confectionem ipsorum interrogatoriorum per supradicta.

19 Amplius * intimatur quoque aduersario, QVALITER
u * MATERIAE SVNT SPECIFICATAE MEDIO IVRAMENTO, quia parte petente tenetur producens specificare materias datas medio iuramento, quo asserimus nos credere materias, quas dedimus, esse veras, prout supra titulo de articulis fusius diximus. Crediderim tamen, vbi materiæ darentur post iuramentum de calumnia præstitum, postque eius terminum seruatum, non teneri producentem alias specificare materas medio iuramento,quia specificatio hæc species est iuramenti de calumnia. Et vbi semel prestitum sit, extenditur ad totam instantiam, in qua prestitum fuisset, & nulla ratio suadet vt toties reiterentur, nisi forte præstitum fuisset a procuratore, & in hoc exigeretur a principali propter vtilitates, quas supra tit. de articulis enarrauimus, vel nisi fortè præcessisset iuramentum principalis, & nunc exigeretur a procu-
x ratore,x qui ex obseruantia sacri Palatii tenetur etiam in animam propriam iurare, etiam, vbi principalis iurasset Rota dec.37. in no. Quidam procurator,de iura. cal.nu.1. ibi. Nam licet principalis iurasset. Quæ consuetudo est approbata in cap.2.de iur.calu. lib. 6. Et ratio est in promptu,quia posset ipse calumniare, sicut dominus, quam refert Collector ibidem, & sequitur inferius decisio. 40. in no. procurator. Quamobrem ne postmodum similibus protestationibus partis aduersæ differatur examen, solemus aduersarium præuenire,& sibi etiam non petenti,neque protestanti in hoc vltro morem gerere, in ipsa articulo-

culorum exhibitione, & exinde sibi hoc, vt præmittitur intimare. Non desunt etiam qui, non alias specificatis materiis similes intimationes aduersario faciant, vt per similē intimationē monitus protestationē omittat, credēs materias, vt sibi intimatur, specificatas fore, qui (vt opinor) dolo faciūt, quare si tibi expediēs fuerit materias ex aduerso specificari medio iuramento, memor eris, nō acquiescere simili intimationi, sed à notario rei veritatē explorare.

20 Denique * fieri etiam solet præscripta intimatio, qualiter testes postmodum examinabuntur singulis diebus, & horis sequentium dierum, quia licet fuerit pars citata ad videndum illos iurare ad certos diem & locum, vt supra, & iurauerint, non tamen iurando dicuntur deposuisse, Bald. in capit. 1. colum. 1. versicu. nota ista duo, si inter domi. & vassal. lis oriatur, & notatur in l. si quando, C. de testibus, sed tantum iurant de veritate dicenda, Bald. in d. cap. 1. columna tertia versic. Nota formam, si inter domi. & vassal. lis oriatur, nisi fortè inducerentur tanquam affuturi, quia tunc duplex iuramentum præstant, vnum de futura eorum absentia finito examine, aliud de veritate dicenda, prout supra suo loco diximus, aliud quoque præstant in fine examinis, quòd secreto habebant depositiones suas, donec earum publicatio fiat, per text. 4. qui falsa, & si reuelaret. puniretur, text. ibidem cum gloss. in l. iusiurandi, C. de testib. Bald. in l. presbyteri, circa principium. vers. 4. noto. C. de epis. & cler. Specu. in tit. de teste. §. sequitur. Fel. in cap. fraternitatis, col. pen. n. 12 ver. in gl. final. in fin. nos quinque capitula, extra eodem, &

21 licet * supra dixerimus iuramentum pręstulandum esse ta

y ctis euangeliis per text. in cap. hortamur, 3. q. 9. Mos y tamen non solum in palatio, sed alibi etiam generalis inoleuit, vt raro, vel nunquam præponantur euangelia ei, cui iuramentum defertur, sed fere semper præponitur quæuis alia scriptura, quam approbat valere Abb. in dicto c. fraternitatis, extra de testibus, vbi etiam Felin. columna penult. nu. 12. vers. in glo. fi. ibi, secundum quem valet consuetudo de tangendo quamlibet scripturā, et vbi diceretur N. iudice, et parte præsentibus iurauit, nec alias adderetur tactis sacrosanctis scripturis, præsumerentur nihilominus

tactę

tactæ scripturæ, prout voluit Ioan. Andr. in additio. ad Spe cul. titul. de teste, §. sequitur, & si negaretur, operaretur hæc præsumptio effectum translatiuum, vt ei qui negaret tacturam interuenisse, incumberet onus probandi, sequitur Butr. & Abb. in dicto cap. fraternitatis, extra de testibus, vbi etiam Fel. in colum. pen. in fi. vers. & si dicetur in actis, vbi hoc idem extendit, vbi negaretur præstitum fuisse iuramentum; vel forte si appareret, præstitum negaretur præsentia partis, faciunt not. per eundem Fel. in d. ca. tuis, penul. & vlt. colum. de testibus. Quæ verba præscriptæ intimationis, qualiter testes postmodum examinabuntur singulis dieb. & horis, extenduntur non solum ad dies
z termini probatorii, sed etiam post, z dum tamen infra terminum iurati fuerint, si modò terminus non sit datus ad probationem perfectam, seu (vt aiunt) ad probandum, & probatum habendum, Rota dec. 73. in no. licet in remissione, de test. & remissio. & ratio videtur esse in promptu, quia depositio testis retrotrahitur ad diem iuramenti, notatur in clem. 1. de offic. deleg. gl. & Bal. in l. damni §. sabini, col. fin. in princip. versi. Oldrad. inducit istum text. ff. de damn. infect.

a Ceterum, *a* quod ad testes attinet, vnum non prætermit-
22 tam, quod* & si testis non debeat se vltro ingerere, sed citatus & inuitus deponere, toto titulo de testibus cogendis, auth. rogati. C. de testa. & notatur vtrobique, & qui vltro se offert non vocatus, neque rogatus, sit de subornatione suspectus, argumento s. q. 5. illi. Et propterea de iure citandi sint testes ad perhibendum testimonium veritatis, nunquam tamen vtimur in palatio hac solemnitate, ea ratione, quòd Patres veluti præsumunt reum post decretam citationem comparentem fuisse citatum, & propterea compellunt ipsum suo aduersario respondere, nec darent ei dilationem, quia si citatus venit, debuit venire instructus, prout supra titulo de exequutione citationis ad partes, §. Hoc amplius, diximus, eodem exemplo præsumunt testem venire ad deponendum, quia rogatus, & citatus, Rot. dec. 372. in no. fuit dubitatum, de testibus à
b principio vsque ad finem, & *b* quãdo* inducuntur, raro, vel
23 nunquam discutitur, an sint admittendi, vel non, ne interim

c rim processus retardetur, sed c pars dicit contra personas testium generalia, quę excipiendi formula habet clausulā præseruatiuam facultatis specificandi exceptiones sic in genere datas in omni parte iudicii. prout supra titulo de
24 exceptionibus docuimus; & si quandoque * exceptio aliqua competat, quæ admodum contra testem vrgeat, solemus eam in ipsa testium productione specificare, nec propterea solent Auditores tunc tempore productionis testium similes exceptiones discutere, vt processus citius finiatur, & non cogantur ipsi, qui pluribus occupationibus distinentur, ad caussam adhuc non instructam animum vertere, sed pro tunc mandant testes examinari quantumcunque inhabiles, saluis exceptionibus, quo casu producens vltra protestationem suam habentem vim præseruatiuam reportat insuper de præseruatione iuris excipiendi in specie iudicis interloquutionem, & quandoque vbi euidens, vel grauis videretur obiectus testis defectus, solent Auditores non solum facere interloquutoriam præseruatiuam de qua supra, quæ præsupponit testes admissos, sed taliter, vt admissio resolui possit, vbi aliqua exceptio daretur, & verificaretur, quæ testem repelleret, sed mandant testes examinari saluis exceptionis, vt supra, & poni ad partem. Quæ verba important, vt testes interim non censeantur admissi, sed remaneant in suspenso, donec Auditor caussæ maius ocium nactus possit super illorum admissione deliberandi. Quamobrem si te inducente fuerint quandoque sic testes recepti, & positi ad partem, memor eris, antequā sententiam petas pro illorum admissione instare. Qua in re vidi etiam primarios practicos hanc admissionem prætermittere non alias perpendentes, quantum importet simile decretum positionis testium ad partem, operatur enim vt testes interim pro non admissis, proque non
d examinatis habeantur. Reliqua d quę ad testes attinent vtpote, qui testes admittendi sunt, qui repellendi; quæ contra eorum personas opponi possint, quando & qualiter producendi item quando, & qualiter recipiendi sint, ac de eorum compulsione, examinatione, numero publicatione, rubricis reprobatione, fide eis adhibenda, & alia si quæ tibi circa testes occurrent, habebis apud Specul.

toto ti. de teste materiã distinctã sub eius rubricis, & apud Doctores præsertim Canonistas in tit. de testibus, & in aliis locis communibus, ad quos occurrente necessitate recurrere poteris, non repeto, quasi aliud agens.

ANNOTATIONES.

a ET testes sint,) *Huiusce rei illud est in caussa. Nam * si ad*
25 *testimonium veritatis perhibendum vltronei testes accede rent, seque ipsos ingererent, suspicione falsi nequaquam carerēt eisque fides adhibēda esset minime, vt à Bar. edocemur in l. post legatum. § his verò. ff. de his, quibus, vt indig. ab Alex. cons. 78. lib. 2. Ioan. Fran.* Ferr. *in praxi libell. in forma iuram. test. in verbo, citari, in princ. & Tiraq. de priui. præ, caussæ priuil. 3. prope fi. Idcirco vt testes citentur, communis praxis inoleuit, ne sponte, sed requisiti venire videantur, & traditur infra ab auctore in ver. cæterum, necnon & à Formularij compilatore va riarū commis. pag. 12. col. 3. fallit tamen si testes in iudicio forte fortuna reperiri tur, tunc enim absq; citatione examinari ritè possunt, vt Ias. tradidit in l. nequicque, §. vbi decretum, n. 27*
26 *ff. de off. procons. Qui*quidem testes mulcta indicta, captisque pignoribus ad testimonium ferēdum compelli possunt, veluti ab Accur Bar. atq; Salicet proditum est in l. si quando C. de test. atque Lanfr. in c. quoniam contra, in verbo, testium, num. 42. de*
27 *probat. Et si' testes comparere neglexerint, eueniti q; vt caussa ipsa terminetur, & reus defectu testium, quos habere minimè potuit, condemnetur: ipsi ad omnia dāna resarcienda tenentur, vt pulchrè per Ang & Pau. Cast. in l. argentarij, §. cum autē, vbi Alex. col. 2. C. de eden. Afft. in const. reg. Neap. in pecuniarijs, nu. 44 & Prosp. Carau. super ritu mag. Cur. Vicar. 77. nu. 7. Nic. Ant. Grauatius.*

b . Parte vel præsente.) *Trita reg. est, quòd* aduersario non ci-*
28 *tato, vel præsente ad videndū iuramenta testium, quod eorum examen virib. non subsistit, c. in nomine Domini. de test. l. si quādo, C. eo per Alex. cons. 79. lib. 2. Aretin cons. 165. Dec. cons. 54. Ias. in l. properandum, §. sin autem reus, nu 5. C. de iudic. & per Afflict dec. 28. nu. 1. & decis. 39. nu. 3. & auctorem infra in ver. ad videndum illos iurare. Quæ quidem reg. procedit etiamsi coram principe testes deponerent, veluti prodiderunt.*

De-

Doctores in d.c.in nomine Domini,vbi late Dec.materiam per tractat,num.17.cum seq ponendo regulam cum plurib. fallen. Cur. cons 21.Mars in l 1 nu.7.ff.de quest. Aff.in const. regn. Neap. humanitatem,in 6.not.& Gram decis 103. num.233.
29 *& vsque adeò hoc verum est,vt * testes parte non citata examinati,etiam iudicium non faciant,secundum Dec.in d.c.in nomine Domini,n.18.& 27. qui hanc opinionem communem esse testatur Ad quam regulam,vltra Dec.Fel.& alios in d c.Maranta triginta & vnam tradit limitationem in praxi,in 6.p. in primo membro,vers citatio.quarum nonnullas in foro sequẽtiores cum ex ipso Mara.tum ex alijs interpretibus decerptas,*
30 *subnectere visum fuit. Et primò,quod*citatio partis non requiritur , quotiescunque ad instruendum tantummodo iudicem aliqua fit probatio, Bal.in l.si qua per calumniam,vers sed pone,C.de epis. & cler. vbi exemplum præbet,quando iudex sæcularis clericum non decenti habitu, & peculiari incedentem,veluti criminis obnoxium præ manibus haberet; si clericus ipse sui clericatus diplomata ostenderit, illico ad ecclesiasticum iudicem alia absque partis citatione illum remittere debet.Secundo nec partis citatio necessaria est,si alicui iudici secundum suã conscientiam, caussam determinandam a principe demandaretur,vt eo loci Bald.adnotat & in l.neque natales.col.vlt.C.de prob.cui Alex.consentit in l.de vnoquoque, col 2. ff. de re iud. Tertio quando examinatur testis,cuius dicto necessario acquiescendum est.Alex.consi.130.li.1.Quarto cum de alicuius obitu, aut recessu timor sit.Innoc.& alij in c.Alberic de test.de quare late infra auctor, & nos aliquid dicemus sub lit F. Quinto, qunndo honesta mulier examinanda est,quæ domi absque partis citatione examinari potest,vt per Bart in l ad egregias, ff. de iuresiu.& Ias ibi,n.2.verum Abb aduersatur,in c.si qui testiũ de test. & Felin etiam nu.4.Sexto limita in interloquutoria, à qua victus appellauerit,quoniam appellatione pendente iudex vsque ad diffinitiuam (antequam tamen sibi inhibeatur) victo aliter non citato procedere potest ca. non solum , de appell.in 6. iuncto ca.eum qui,de dol.& cont.eo.lib.Septimo limita, quando aliquis ob contumaciam in expensis condemnatur.Butr.in c. finem litibus,de do & cont.& Fel.in c.1.col.6.de iud. Octauo, cum dolosè,ne citatio in eũ exequeretur,quis latitat Inno.in c. ad petitionem,de accus.& Abb.in cap.ex tuæ. col.pen.de cler.*

non

non resid. Nono, in crimine læsę maiestatis diuinæ & humanæ Feli. in c. quoniam contra, de probat. Dec. in dicto c. in nomine Domini, nu. 24. vbi loquitur in caußa hæresis, ipse tamen cum temperamento hoc intelligit, vt ibi, Marſ. in l. de vnoquoque, ff de re iud. & Capic. decisio. 127. Decimo, in crimine aßaßinij, Arch. in c. 1. de homic. in 6 Marſ. in praxi, §. diligenter, num. 158. & in l. de vnoquoque in 50. casu ff. de re iud. Gram. conſ. 40. & Felin in c. quoniam frequenter, col. pen. vt lite non contest. & si idem secum pugnans, aliter senserit in dicto cap. in nomine Domini, in 5. limit. cui Gram. consensit in not. 11. num. 16 sed priori opinioni concinit, quod à Marſ. scribitur conſ. 19. & Gram. not. 9. scilicet, aßaßinij crimen læsæ maiestatis crimini æquiparari; at in crimine læsæ maiestatis, vt diximus, parte nequaquam citata testes admittuntur, ergo, &c. Vndecimo in omni actu, qui vltima die termini celebratur, tunc enim is parte nō citata expediri potest, sic & testes vltima die termini parte non citata recipi etiam queunt, Bal. in authen. ei qui appellat. colum. 2. C. de tempo. appell. & in l. si quando colum secunda, in fine, C. de test. Affl dec. 47. num 6. versi. quoad secundum dubium, & Maran. loco citato, quod quidem memoria commendandum est. Duodecimo, (& si hæc limitati o proxima cognita videatur) quando moram periculum afferret, vtputa, si iudicis iurisdictio tempore peritura esset, Oldr. consil. 6. hic agitur,
31 *hoc certe casu partis citatio relaxatur, adeò, quòd † noctis etiā tempore sententia proferri possit. vt per Bar. Bal. Ange. & cæteros in l more Romano ff. de fer. licet non desint ibi, qui contrarium velint, multa nempe propter moræ periculum permittuntur, quæ congerit Roma in l. si vero, §. de uiro, in 40 fall. ff. sol. matr. vbi ferè omnes leges de periculo moræ loquentes citat. Tertiodecimo quando in loco valde remoto probatio facienda est, ea enim tunc parte haudquaquam citata fieri potest, Bar. per illum text. in l. 2. in verbo, nota mirabilem practicam, C de nauf. lib. 11. quem Dec. sequitur in dict. cap. in nomine Domini numero vigesimosexto. Quartodecimo, quando testis, qui obscure deposuit, & ad declarandum dictum suum iterum examinatur. Anch. conſ. 326. & Dec. vbi supra numero 28. hoc tamen cum temperamento intelligendum est, vt eo loci Dec. post Ioan. ab Ana conſ. 84. Postremo tres alias limi. vltra prædictas vide bis supra in ca. 1. sub lit. H. à nobis traditas, quamuis illarum*

vna cum vndecima affinitatem habet. De cæteris verò si tibi cumulate satis factum velis, leges Fel. & Dec in d. cap. in nomine Domini, & Maran. præcitato loco. Nicol. Ant. Grauat.

c Quod ego.) *Non ab re quidem hæc probatio fieri debet, cum de hominis vita tractetur, ideoque diligens inquisitio plenaque probatio facienda erit l. sciant cuncti. C. de probat. cui verba tenus concordat, cap. sciant cuncti. 2. quæst. vlt. & l. qui sententiam, C. de pœn. vbi enim maius periculum inest, ibi perspicatius semper sit consilium adhibendum, arg. l. a ddiios, circa medium. C. de appell. & l. 1. §. 1. ff. de vent. inspic. vt prius ipso de crimine constet. l. 1. §. illud autem ff. ad Syll. latè Mars. in praxi. §. 1. & Blanc. in repet l. vlt. numero 16. cum seq. ff. de quæst. & quia hæc res iam passim, præsertim apud eos, qui capitales caussas scripsere, pertractatur, ad reliqua transeamus. Nicolaus Antonius Grauatius.*

d Item limitarem.) *Adde hic, quæ libro 5. diximus, cap. secundo sub lit. B.*

c Rursus finge.) *Testes * cum ad perpetuam rei memoriam*
32 *examinari debēt, cognitio summaria semiplenaque saltem probatio indici prius facienda erit, qualiter senes, aut valetudinarij illi sunt & timor est, ne vitam cum morte commutent, siue quod è loco recedere, & longius ire parant, aut bellum petere, vel mare pertransire, aliàs examinari non possunt, vt Bart. docet, cuius asseclæ sunt omnes in. l. in lege Aqui. §. si deletum, ad l. Aqui. Ab. Fe & cæteri communiter in cap. quoniam frequenter, vt lite non contest. & in cap. Alberi de test. Bart. & reliqui hoc idem tradunt in l. 4. §. præter. ff. de dam. infect. Alex. cons. 206. lib. 2. & auctor hic, qui abundè loquitur, & quonam modo in Rom. Cur. vsu receptum sit, & docet quoque Compilator ille Form. aduoc. in 2. tract. c. 36. & 37. Nicol. Anton Grauatius.*

f Inoleuit.) *Huius moris, atque praxis, quod * testis affutu-*
33 *rus duo præstat iuramenta, meminit etiam allegatus Compi. Form aduoc. vbi supra, sed Auctor infra, verb aliud quoque, addit tertium iuramentum, quod testis affuturus præstare obstringitur, scilicet quòd eius testimonium ante publicationem non patefaciet. Nicol Ant. Grauatius.*

g Adeòque.) *Hanc opinionem per plura comprobat Afflict. in const. reg. Neap. probationum incursibus, col. 2.*

X Item

h Item dicimus.] *Adde ca. nuper, & ca. iusiurandi, 4. q. 3. &*
34 *c. hortamur. 3. quæst. 9. & * non solum in teste hoc procedit, ut is absque iuramento non probet, per prædicta iura, & habetur in l. iusiurandi, C. de test. & in c. tuis quæstionibus, eod. tit. sed etiam in eo, cuius pronunciationi, aut sententiæ acquiescendum erit, verbi gratia. Statuto cauetur, vel partium etiam consensu quod simplici nuncij verbo credatur, ille quidem prius iurare oportet, alias nequaquam ei credendum erit, ut pulchrè Ang. prodidit in l. si vacantia, colum. 3. C. de bon. vac. lib. 10. cuius opinioni concinunt Mari. Soc. in cap. qualiter & quando, 2. in 7. q. 9. q. principalis de accus. & Fel. in cap. significasti. 1. in fin. de homic. & in c. quia iudicante, column. 1. de præscrip. accedant ad hoc, quæ idem Ang. Pau. Castr. & alij voluerunt in l.*
35 *de pupillo. §. qui operas, ff. de nou. oper. nunc. vbi * quando alicuius conscientiæ aliquid committitur, ut sæpe a principe fieri solet, adhoc, ut sententia valeat, ante illius pronunciationem, quod ita eius conscientia dictat, iurare ille obstringitur. Et adeo*
36 *in testibus necessarium est iusiurandum, ut ipsi * antequam testimonium perhibeant, iurare teneantur, alias irrita eorum erit depositio, d. l. iusiurandi cum alijs in prin. alleg. quod tamen sane intelligendum erit, nisi confestim postquam deposuerint, iurarent, ut placuit Bald. ac Pau. in d. l. iusiurandi atque Felin. in d. c. de testibus, & in c. fraternitatis, nu. 2. extra de test. quanquam in hoc aduersantur Cyn. & Salicet. in d. l. iusiurandi, & Bald. sibimet contradicens in d. c. fraternitatis, in 4. not. tum etiam Ant. & Abb. in dict. cap. de testibus. Cæterum Fel. post Marian. ibi, fœdere distinctionis, pugnantes opiniones concordat scilicet aut sponte, ut ad iudicis interrogationem post ipsam depositionem testes iurarint; priore casu, ut prior procedat opinio, in posteriore vero, posterior, super qua controuersia videas Ias. in*
37 *rep. l. admonendi, nu. 192. ff. de iureiur. & ibi * num. 191. nunquid iuramentum sit de forma, vel substantia testimonij & vide ibi Rip. num. 194. ponentem reg. cum ampliationibus atque limitationibus. Huic spectare videtur quod Augu. Anco. scriptum reliquit, in tract. de potest. Eccl. q. 55. art. vlt. Pontificem*
38 ** non posse dispensare, quòd testis in ferendo testimonio iurare non debeat, & hoc quidem ex eo, quia iuramentum in teste de iure diuino est, ut legitur, Geneseos capite 51. quod certe pronunciatum magnificat Felin. in c. constitutae, colum. 8. de rescrip.*

script. & Marsi. quoq; sing. 214. ad validitatem dicti testis, vbi abunde loquitur Qua de re Cur. legas in tract. de iur. cal. § sed nu. 9. & Io Bap. Perus. in tract. de arb. lib. 10. ca. 10. nu. 12. qui
39 * *& iuramētum calumniæ etiam de iure naturali esse, & a legislatore Mose traditum asseuerant, vt Exod. c. 22. & c. si Christus, de iureiur. non immeritò ergo Athenienses testium iniuratorum testimonium non admittebant, vt iam à nobis dicendum erit. Quod quidem, & apud Romanos etiam obseruatū legimus apud quos solus Flamen dialis perpetua lege iuramentum præstare vetabatur, qui si quando in magistratu assumptus, per leges iurare tenebatur: per alium, qui vicem illius ageret, iurabat, & ita in leges iurare cogebatur, veluti scribit Alex. ab Ale*
40 *xandro in Genia. lib. 5 ca. 10. Cæterum * & si testis iniuratus regulariter non probet, attamen præsumptionem facit glo. in c. cum olim 1. de priui leg. tex. in c cum olim, vbi Abb. in 3. no de do. & contu. Alex. consi. 24. animaduersis lib 2 Marsi. in l marito, col. 2. ad fi. de q. & Fel. in d. c. tuis quæstionibus, num 2. & ibi, nu. 5. sex tradit limit in quibus testis non iurati dictum valet. Qui quidem testes die feriata ad Dei honorem iurare non possunt licèt testimonium, si alia die non feriata iurauerint, ferre valeant. Glo. in cle. 1. de effi. de leg. Abb. in cap. 1. col. fi. de fer. & Gomes. in c. mulieres, nu. 41. de iudic. in 6. Quod quidem iuramentum testibus præstitum fuisse, apparere debet, aliàs in dubio neutiquam iurati præsumuntur; si Bar. credimus in l. Teopōpus ff de dote præleg. etiam si Notarius scripsisset testem iuratū & examinatum testimoniū perhibuisse. Sed hac in re licet Bar. nonnulli sequantur, tamen contra eum est communis scribētium opinio, quod si id notarius scripserit, præsumatur, testē iuratum dixisse, ita Alcia. in tract præsum reg. 5. c. 13. nu. 4. cui adstipulatur Couar. lib. 2. variarum reso. c. 13, nu. 2. Nic. Ant Grauat.*

i Etiam si Card. &c.) *Adde cap. nuper, & c. licet vniuersis, de test. tex. in l iusiur. C. eo vbi testes, quamuis dignitate refulgeant, iurati testimonium dicere debent, vide Rip. in l. admonendi, n. 194. ff. de iureiur. & Crot. in tract. de tes. num. 227. Nicolaus Antonius Grauatius.*

k. Vt non aliàs.) *De iure clerici * cum eorum testimonia veri-*
41 *tatis perhibent, tactis scripturis iurare tenentur, c. vl. de iura. cal. & si aliter obseruet consuetudo sic, sufficiat coram eis sacrosancta euangelia tantum proponi, veluti Doct. in d. c. tradūt*

& glos. in clemen. 1. de homic. & in clem. 1. §. porro, de haret. vbi Card. Doct. in cap. nuper, de testib. & Spec. tit. de teste, §. 4. & 7. in fin. Nic. Ant. Grauatius.

l Rursus finge.] *Iuramentum † testibus posse à partibus re-*
42 *mitti, proditum est à Fel. post alios in c tuis quaestionibus, num. 5. de test. & non vno in loco à Ias. vt in l. nemo potest, num. 26. cum seq de leg. 1. in l. reprehendenda, num. 3 C. de inst. & subst. sub cond. & in rep l. admonendi, nu. 96. ff de iureiurand. vbi Rip. num. 199 & ab Afsl. decis. 191. num. 7. Sed hoc sane intelligendum erit, vt iusiurandum relaxari possit, scilicet expressè, nam tacitè non sufficeret, vt Feln. animaduertit, qui de communi opinione testatur in d. c. tuis quaestionibus, num. 6. apud quem nullas videbis fallentias, in quibus iuramentum remitti nequaquam potest. Quinimo & in istius iuramenti relaxatione vtraque pars consentire debet: nam illius tantum, cõtra quam testes producuntur non sufficit consensus, vt per Ioan. And & Abb. in d. c tuis, & Ias. in d. l. admonendi, eodemque num. vbi etiam num. 197. disputat, an iudex dissentire possit & à testibus iuramentum, non obstante, quod à partibus illud re-*
43 *missum fuerit exigere. Et quemadmodum * partes testibus iusiu randum relaxare queunt, ita etiam vna pars alteri illud remittere valet, Afsl. dec. 80. nu. 5. nam licet iuramentum sit de forma, vt eo deficiente, dictum testis corruat, l. iusiurandi, C. de test. & supra praelibatum fuit, attamen haec forma ipsarum partium fauorem principaliter respicit, & fauori suo quilibet renunciare potest, l. vlt. vbi omnes, C. de pact. Quamobrem, cum de alicuius integritate, illiusque spectata fide atque testimonio confiditur, iuramentum facilè remitti potest, veluti de Xenocrate legitur, cui tanta fides habita est, cum nullius iniurati admitteretur testimonium, illi soli Athenienses remiserunt iusiurandum, iniuratoque crediderunt, vt Domit. Brus. lib. 6 testatur. At nostra quidem tempestate Xenocrates non reperitur, nec qui testis nomine dignus esset. Ex Iouis namque tabulis, testis apud Graecos dicebatur pro certo indubitabilique, item Atticus testis, vt Domit. Brus. eo loci. Sed proh dolor, plerique omnes iusiurandi sanctam illam religionem contemnunt, quae maxima potissimaq. apud omnes homines esse debet, teste Demosth. contra Aristo. cuius quidem iusiurandi obseruantia custodiaq. quanta apud Romanos fuerit, ex Gell. legere licet, lib. 7. cap. 18. Nicolaus*

colaus Antonius Grauatius.

m Nisi etiam.] *Testes*pro vtraque parte, ac tota super caussa*
44 *iurare, vel veritatem dicere tenentur, vt per Host. in summa, titu de testam. num. 5. Accurs. & Bart. in auth sed iudex. C. de episc. & cleric. Bal. Ias. & iuniores in l. 2. C. de eden. glos. in c fraternitatis, de test. Riminal. in l. si de certa, colum 1. C. de transact. & Ioan Neuiz. in sua syl. nupt. tit. iudic. pro commu. num. 119. Hinc discant testium examinatores, quorum magna est prouincia, vt integra testium dicta scribere curent cum contigerit testes ipsos partim pro actore, partim vero pro reo testimonium veritatis perhibere. Nec agant, vt nonnulli inuersam habentes conscientiam, qui solùm ea scribant, quæ ad testes producentis fauorem tendunt: & quod perniciosius est criminarijs in caussis malum hoc agunt, ea tantum adnotantes, quæ pro fisco faciunt, cum ad informationem (vt dicunt) testes examinant nō videntes miseri, quod dum reo defensiones sic subtrahunt, ipsi cœlorum regno priuantur: iure ergo Carolus Imperator, eius nominis Quintus in regno Neapolitano pragmatica sanctione cauit incipiente. Item quia nobis, quod integra testium depositio etiam contra fiscum scribi debeat, & contrarium facientes pœnis subijci statuit. Nic. Ant Grau.*

n Quo casu.] *Vide Commentatores in l si duo patroni, §. idem Iulianus, ff. de iureiur. & in l si quis libertatem, ff. de petit. hared. atq. Gram. dec. 103. num. 80.*

o Insuper dicimus.] *Huc pertinent quæ Bald. adnotauit in tit. de pac. constit. in verb. secundum mores, & leges, vbi quod*
45 *notarius*partibus etiam assentientibus, sine iudicis præsentia, ipsius aut mandato, nec dicta testium, nec iuramenta recipere potest, idemq. voluit in addit ad Specul. titul. de test. colum. vlt. versic nunquam reperitur, & iterum in l. illud, C. de sacrosan. eccles & in l. interrogatam, C de lib. cau. vterque etiam Imol. hoc idem voluit in l acta, ff de re iudic & Fel. in cap. quoniam contra col. 7. de prob. Hinc satis eleganter dixit Lu. à Pen. in l.*
46 *instar, C. de iure fisc. l. x quod* obligatio penes acta curiæ, iudice absente, à notario recepta non valet. Cui adstipulatur Afsl. dec. 135. & in suis etiam commentarijs super constit. Reg. Neapol. in constit Magistri camerarij in 12. not. & in constit. Cordi nobis, vtrobique in pen. col. & quòd ipse tabellio, absque iudicis mandato, testes examinandi potestatem non habeat, tradunt*

Afl.dec.317.nu.5.& decis.245.nu. 8. Boer. dec 258. Mars. in l.patre,nu.18.ff.de quæst & Doct. post Bart. præsertim Ias. in rep l.admonendi,nu.183.cum seq. & Rip. nu 90. ff. de iureiuran. vbi cumulatè materiam pertractatam videbis. Et huiusce rei illa est ratio, quia ad officium iudicis spectat testes interrogare, eosq diligenter examinare. Et si hoc temperandum sit, vt ibi, nisi notarius testes in mortis articulo existentes examinaret, aut si remotis in partibus commorarentur, adeò quòd periculum in mora esset expectatio, quo casu absque iudicis commissione illos examinare posset: non tamen, vt plenam facerent fidē, sed aliquam tantùm præsumptionem, quod etiā voluerunt But. in c fi.de iureiur. & Rom. in l.si vero § de viro in 54.fall.ff.solu matr. nec hinc longe abest, quod glo tradit in c.pastoralis, in ver mortis, de off.or. & in ca.2.in glo.vlt. de pæn. & remis. in 6. vbi propter necessitatem laicus laico peccata confiteri potest. Vides ergo absq. iudice, vel ipsius iussu tabelliones regulariter
47 *dicta testium recipere non posse, nec* etiam extra iudicium testes examinare, quod si secus factum fuerit, irritum erit, vt Ias.*
48 *citato loco, nu.184. post Bart. ait: Nec* ipsi notario, si a iudice mandatum examinandi habuisse attestaretur, credendum est, cū commissio per alium notarium, non per ipsummet scribi debeat, vt docent Host. Ioan. And. aliiq. in c. quoniam contra, de probat. Alex. cons.212.viso, lib.2. & cons.104 circa primum, in fin.lib.5. vbi hanc opinionem communem esse affirmat, & in consi.212.pondera.col 4 ver.præterea, lib.6. Marsi.in l. de minore, §.plurium, ff.de q Guid.Pap.dec.126.& Afl. d decis 317 vbi sic determinatum fuisse testatur, quicquid e regione nonnulli voluere, inter quos est Bar in l.ex sententia, ff. de testam. attamen a communi sententia nequaquam recedendum est, de qua etiam meminit Curt.cons 166.nu.3. Quinimo, & fortius, nec confessionem absque iudicis licentia tabellio recipere valet, vt Baldo, qui nulla vnquam sententiæ defuit, in præcitatis add. ad Specul. placuit, ea nempe ratione, de qua supra commemini, cum recipere testimonium ad iudicem spectet, scribere verò ad tabellionem, & huic opinioni consentiunt Ias.in d.l admonendi nu.184. aliique per ipsum citati, atque Afl dict.dec.245.num. 8 pro qua accedat tex. in l.quinquaginta, ff de probat. & in l. eos, & l si quando, C. de test vbi probationes iudici faciendæ sunt, vt Mars. quoque prosequitur in l.1.nu.6.ff.de quæst. vsque*

adeo

49 *adeò* quòd si testes coram notario (absente tamen iudice) falsum deposuerint, falsi reatu nequaquam tenerētur, vt testis est Bar. in l. si quis legatum, ff de fals. cuius sententiæ innititur Ang. in
50 l. 1. C. de sepul. viol. Caterùm * cum temperamento intelligas, confessionem coram solo notario factam nō valere, ad faciendam scilicet plenam probationem: secus verò quo ad aliquam, vt Afflict. d. dec. 245. nu. 8. Accurs. Alber Bal & Sali. in l. iubemus. C. de lib. cau. idemque Alb. in l. si fine, §. 1. ff. de interro. act. & Tiraq. de vtroq; retr. §. 36. in glo. 2. nu. 54. & conferunt etiam dicta per Affl. dec. 324. nu. 15. quamuis in alia facti specie loquatur. Nicol. Ant. Grauatius.

p Hodie propter.) *Cæterùm * vbi iusta causa non subesset, te*
51 *stium examen committi non potest, præsertim in arduis caussis, Ang. in tract. malef. in verbo, qui iudex statuit terminum, nu. 25. & Mars. in praxi § nunc videndum nu. 30. vide auctorem in seq. c. in ver. at vbi, & quæ eò loci diximus sub litera B. Nic. Anto. Grauatius.*

q Nihilominus.) *Regulariter, testes* in iudicio iurare testimoniū*
52 *que proferre tenētur l. 3. §. Sabino, vbi Accur. ff. de test. & supra etiā diximus, nisi psonæ egregiæ, infirmæ senio cōfectæ, aut honestæ mulieres essent. l. ad egregius, vbi doct. omnes notāt. ff. de iure iur. hoc. n casu domi, alioue decēti loco examē fieri debet, & tūc illo in loco aduersarius ad testiū iuramēta videndū citādus est. c. 2. & ibi gl. de iud. in 6. & Alex. in d. l. ad egregias quāuis inibi Bar. quò ad honestas mulieres, absq; partis citat. eas examinari posse dixerit. Qua de re sup. nōnihil dic. fuit sub li. B. in 5. lim.*

r Ad videndum illos iurare.) *Huc quoque spectant, quæ supra diximus sub lit. B.*

ſ Et si testis extra diem.) *Eiusdem farinæ est, quod à Bar. proditum est in l. aut qui aliter, & in l. si vitē § vl. ff quod vi aut clam. & in l. cum non eo die, C quando prou. non est necess. & à*
53 *Doct. in c. consuluit, de offi. de l. vbi * sententia die & hora ad quam pars citata fuit proferenda est: aliàs si ante, vel post proferetur nullum quidem robur haberet, ac si nunquam pars citata fuisset. Nicol. Anto. Grauatius.*

t Et ad dandum interrogatoria.) *Dilatio * ad dandum in*
54 *terrogatoria, non datur nisi petenti. Spe. tit de test. §. iam de interrogatorijs, col. 1. Quæ fieri solent, vt testes vacillent, aut in aliquo ex illis decē prædicamētis variēt, qua acutè & subtiliter*

Bal. adnotauit, in l. testium. C. de tes. & Spec. praecitato loco.
55 *Quorum * quidem interrogatoriorū exemplum aduersario nequaquam conceditur, ne testes examinandi ad falsitates instruātur, vt Abb. & Feli. tradunt in c. per tuas. n. 10. de testes Alex. & recentiores in. l. 2. C. de eden. Compilator For. var. cōmis. p. 12. col. 4 & c. seq. & For. Aduoc. fol. 10. & 13. & 14. Sed vnū*
56 *non praetermittā, quod* si iudex super interrogatorijs testes interrogare omiserit, non ob id examen inefficax redderetur: verū parti facultas remanet faciendi, vt testes super interrogatorijs etiam facta publicatione in caussa repetantur, ita cōsultus Alex respondet cons. 174. col. pen li. 2. & iterum cons. 41. in fin. lib. 4. facit tex. in c. cum clamor, & in c. per tuas, quodq. vtrobique notatur, de iudic. Sic etiam super articulo omisso, si testes minimè examinati fuissent, possunt facta publicatione repeti. Spec. alleg. loco. §. nunc videndum, in fin.* Nicol *Ant. Grauat.*

u Qualiter materia. *) Huc accedant, quae praecedentis libri, c. 14. diximus sub litera A. & quae in Form. term. adnotantur, fol. 46. ver. & protestationi.*

x Qui ex obseruantia. *) Vide quae in praecedentis libri cap. 2. sub litera F. adnotauimus.*

y Mos tamen. *) Et si * vsu receptum sit in iudicijs, vt sacro-*
57 *sanctum euangelium testibus ad iurandum non proponatur, sed qualibet scriptura, vt auctor hic ait, attamen in magis caussis cautum est, super sanctum Euangelium iuramētum deferre, vt à Bald docemur in c. 1. §. item sacramenta, de pac. iur. firm. cui Felin. consentit in alleg. hic c. fraternitatis, num. 23. & in*
58 *c. tuis quaestionibus, nu. 10 de test vbi etiam* tradit, an validū sit iuramentum super cruce, aut sanctorum reliquijs aut ipsius iurantis animam. vide Feder. Sche. in tract. de test. num. 5. & Ias. in auth. sacramēta n. 14. C. si aduer. ven. Nico Ant. Grauat.*

z Dum tamen. *) Testes * si in termino iusiurandum praestite-*
59 *rint, post terminum, deinde iure examinari possunt l. 1. in fi ff. de bon. pos ex test mil Bar. & reliqui in l damni. §. Sabi. ff. de dam. infect. Fel in c. licet caussam. in 16. limit de prob Affict. in const. reg. Neap. Lite legitimè, in 13. not. Rom. consil. 444. & Maran. qui ita vsu in iudicijs receptum esse ait. in prax. in 6. par. ver. dilatio, nu. 19. & auctor in sequenti ca. versi. sed dubium est, non tamen post publicationem in caussa examinari possunt. vt per Affict. in d. const. lite, 13. no. nu. 20. in fin. & Cap. decis.*

decis.90.nu.3. Quod sanè intelligas, quando simpliciter termi-
60 *nus probatorius impartitus fuisset, secus* * *verò si iudex dilatio nem ad probandum, & probatum habendum, sed examinari faciendum dedisset, tunc enim infra terminum, ne dum testes iurare, sed eorum dicta perhibere tenentur, veluti citatis in locis declaratur, & per Bald. consi. 133. lib 5. & Soc. consi.47 lib.4. Bald. & Ang. in l. Antistius, in princ. ff. de acq. hære. Barbat. in add. ad Bal. in l. si quando in lit. B. C. de test. Pract. Papien. in form. opp. contra testes post publ. num. 16. & Ioan. Amicus cons. 108 num. 5. vbi huiusce rei rationem assignat, num. 8. quia*
61 * *hæc dilatio vim conclusionis habet, & traditur per Alex. cons. 101. lib. 2. atque Afflict. in citata const. Lite 8 no. nu. 13. quam quidem dilationem ad probatum habendum iudex non solùm præfigere potest, & sed iam omnes terminos vnico contextu (vt caussa tamen) .f. ad articulandum, ponendum, capitulandum, producendum, & probandum, vt Ias scribit, in l. properandum nu. 14. C. de iudic. Verùm cum temperamento intelligas, non procedere testibus, qui longinquis in partibus degant, ad quos terminus ad probatum habendum, siue examinandum non extẽditur, vt animaduertit libellorum architector ille Papien. in sua praxi, in form. product. instr. in verb. in termino num 3. nec etiam in criminalibus caussis, in quibus (ad defensionem tamen) post terminum testes admittuntur, vt per Aret. in c fraternitatis, de test. Fel. in c. cum clamor, eod. tit. & abunde per Marsi. in praxi. §. sequens. nu. 2. cum seq. & passim iam occurrit apud eos legere, quo criminarias caussas scripsere. Nicol. Anton. Grauatius.*

a Cæterùm.) *Huc vergit, quæ supra sub lit. A diximus.*

b Et quando inducuntur.) *Ceterùm* * *si aduersus testes exa-*
62 *minandos inimicitia capitalis obijceretur, eamq; obijciens illicò probare se offerat; illi certè examinari nequaquam possunt, nec debent, vt in auth si dicatur, C. de test. vbi Bart. Bald. Salic. & alij, quod & in consanguineis, domesticis, notorijsque criminosis etiam procedere, vt à principio talis exceptio eos repellat; Ioan. And. Abb. & Felin. tradiderunt in cap ex parte: de test. Verùm si altiorem indaginem res exigeret, reseruandum esse exceptionem, post publicationem in caussa censuerunt, aliàs minimè, quibus consentit Gram. decis. 45. num. 15. & hanc opinionem tenendam esse, Butr in d. c. ex par. testatur; quem sequitur*

Gram.

Gram.dec.89.nu.1.cum seq.vbi hac de re latius. Animaduertendum tamen erit, quod nō sufficit in vniuersum, & generaliter inimicitiam opponere, sed caussas exprimere, necesse est: alias incassum opponeretur, veluti in citata dec.Gram docet, qui ad rem multas congerit auctoritates. Nicolaus Antonius Granatius.

c Sed pars dicit.) *Opponere * aduersus testes plurimi refert,*
63 *ne eos approbare videamur.* Hinc *praxis inoleuit, vt tempore, quo aduersarius ad testium iuramenta videndum citatur, hanc in ipsos testes protestationem facias teste* Bal.*in l.si quis testibus* C.*de test.& Maran in praxi in 6 par.in 13.actu.n.2. Verùm te admonitum esse velim, hanc protestationem passim omni in caussa fieri, opportunum satis non esse: nisi, vbi testes reprobare necessum fore prospexeris, vt eleganter Fel. docet in cap. præsentium, vlt. not. de test. ea nempe ratione, nam postquam contra testes protestatus fueris fidem eis adhibere nolle, tum declaras animum. Vnde si in tui fauorem eos fortè fortuna quid deponere contigerit, tibi esse iuuamento nequaquam posset. Hinc Compilator ille Formularij commiss.fol.6.sub rubur.de publ.nos admonet, quando testes producuntur, vt aduersus eos nihil protestemur, sed tunc quidem postquam eorum testimonium veritatis perhibuerint, dummodo antequam ipsorum testium dicta publicari petatur. Qua de re vide Lanfranc.in rep.c.quoniam contra, in verbo, testium depositiones, nu.78.de probat. vbi post Imo.in d.c.præsentium distinguit quod aut qui cōtra testes protestatur, protestatur reprobãdo, ità, quod obtinuit aut succubuit & tunc illius testis dictũ nihil sibi prodest; aut stetit in meris finibus protestationis, & tunc aut testis est integer & honestus, ita quod verisimile non sit, aliquid ad libitum producentis dixisse, nec ob timorem, & tunc dictum testis proderit, atque valebit: & hanc esse communem sententiam affirmat: videas ergo eum affatim loquentem. Nonnulli tamen illa vtuntur cautela, dum contra testes protestantur, scilicet, quatenus contra deponerent & non aliter Sed hanc cautelam nullius esse momenti arbitror per ea, quæ Doct. tradunt in c.cum olim, de cens. & Gram. dec. 103.num.154. nam aduersarius pro parte instrumentum acceptare & pro parte impugnare non potest, & protestatio actui contraria etiam esset, qua non valet, ca. solicitudinem in fin.de appell.Bar.in.l.1.colum. pen.C. de lit.contest. & in l.dui in-*

alte

aliena,§.vlt.ff de acq hæredit. Cæterum ante publicationem in caussa hanc protestationem fieri necesse est,si testes deinde reprobare velimus,alias eos reprobandi nobis via præcluderetur,d. cap.præsentium,nisi aliquibus in casibus,vtputa,si post publicationem,testium defectus innotuerint,aut si iureiurando affirmetur,non animo frustrationem & calumniam inferendi, testium reprobationem peti,vt d.c.cauetur,& eo loci interpretes explicant. Nic.Ant.Grau.

d Reliqua.] *Adde vtrumq.Form.aduocatorum.scilicet & varii.commiss.illud pag.10.c.13.hoc autem pag.13.col.2.sub rub. de modo excip verũ cumulatissime hac de re videbis apud Spec. tit.de test &* Albe.*in tra.similiter de teste.*Nic.Ant.Grauat.

De remissione ad partes:ac illius processu, & executione. Cap. vlt.

SVMMARIVM.

1 *Litteræ remissoriæ de audientia testium absentium dantur fallit tamen criminatorijs in caussis,nonnullis etiam casibus,& nu.11.& 16.*

2 *Litteræ remissoriæ ad audiendum testes non conceduntur in attentatis,nec in spolio,sed quid in beneficialibus,in scripturarum recognitione et testium repulsa? (tur.*

3 *Litteræ remissoriæ semel concessæ,an iterum den*

4 *Remissoria testium quando dari possit, et an debeat iurare qui remissoriam petit,quod non animo frustrandi aduersarium facit.*

5 *Dilatio data pro expeditione remissoriæ, an prorogari possit?*

6 *Remissoria testium an ante litis contestationem detur.*

7 Litte-

7 *Litteræ remissoriæ quomodo exequantur, & numero sequen.*

8 *Testes an satis sit in termino inducere, & iurari facere, vt post terminum examinari queant?*

9 *Iudex cui in partibus commissum est testiũ examen an responsiones partium & confessiones recipere possit? & nu. 29.*

10 *Iudex, cui commissa est testium receptio, an per seipsum testes examinare teneatur?*

11 *Testium examen quando committi debeat.*

12 *Doctores legum egregiæ dicuntur personæ, fallit in doctore, qui officium procuratoris gerit.*

13 *Testes an possint aduocari de vna ciuitate in aliã vt veniant ad deponendum, & num. 17.*

14 *Notarius cũ mittitur extra locũ ad examinan. an cōībus actoris, & rei expensis mittẽdus erit?*

15 *Expensæ debentur testibus venientibus ad se examinandum, & quæ.*

18 *Litteræ remissoriæ in dilatorijs exceptionibus non conceduntur.*

19 *Dilatio in litteris remissorijs arbitraria est.*

20 *Literis remissorijs si vsus non fuerit, non est audiendus aliam remissoriam petens.*

21 *Iudicium diffugientes, de eorũ iustitia diffidũt.*

22 *Calumniatores puniri debent.*

23 *Literæ remissoriæ ad partes non debent concedi, quoties pars poterat in loco iudicij testes examinare, & neglexit.*

24 *Impedimẽtũ quõo probetur, & an solo iuramẽto.*

25 *Dilatio non currit impedito per moras & dilationes aduersarij.*

26 Dila-

26 *Dilatio tota reintegrari debet si pendente termino impedimentum superuenerit.*

27 *Dilatio non currit, dum disputatur, an articuli, vel positiones admitti debeant, vel ne.*

28 *Dilatione reo concessa, actor vti potest.*

29 *Iudex delegatus ad testes recipiendum & examinandum, non potest cognoscere, vtrum articuli vel testes sint admittendi, vel ne, nec testes publicare.*

30 *Iudex delegatus ad testes examinandum, potest illos interrogare, & protestationes contra testes recipere.*

31 *Iudex siue exequutor ad testes examinandum, an possit recipere confessionem partis?*

32 *Iudex subdelegatus testium receptionem subdelegare non potest, antequam testes non fuerint citati & iurati.*

33 *Iudex ad testes examinandum delegatus debet partem aduersam ad videndum iuramenta testium citare.*

34 *Iudex ad examinandum delegatus, non potest examen parte reluctante alteri subdelegare, fallit tamen.*

2 QVandoque etiam testes non in Roman. Cur. sed in prouinciis commorantur. *a* Vnde * eos euocari vel
1 non possunt, vel non expedit, non debet enim iudex testes etiamsi in sua prouincia essent, temere euocare, à propriisque negotiis distrahere, argumento l. si quis ex signatoribus, ff. quemadmodum testa. aperia. l. iudices, vbi Pau. de Castr. de fide instrum. l. 3. §. fi. ff. de testib. Quamobrem viu receptum est, vt volenti remissoria detur, qua solet is, qui caussam tuam audit, facultatem recipiendi testes, ac etiam scripturas, aliasque probationis species alicui in partibus

pro

pro litigatorum commoditate subdelegare, quod tamen à non solum Auditoris arbitrio, veluti grauioris præiudicii, sed communi omnium voto præmissum est extrauag. Inno. 6. de facult. Auditorum Ro. Quod si vellet is, qui pro remissoria instaret, rem omnem in Auditoris voluntatem conferre, solemus hoc casu commissionem impetrare, quia Signatura passim rescribere solet, vt Auditor arbitrio suo remissoriam concedat, quasi de dilatione tractetur, quæ iure communi arbitraria existit. l. 2. & ibi Bar ff. de re iud. gl. in c. præterea, de dilatio. Abb. in c. 2. col. 2. eo. tit. Habet enim remissori a dilationem annexam, prout inferius dicemus. Quamobrem exemplo dilationis de iure arbitraria est, l. iudices cum auth. sequenti apud eloquentissimum, C. de fide instrum. Cassa. dec. 3. de dilatio.

At vbi concedenda erit remissoria, concedet eam iudex nedum principali, sed procuratori quoque petenti etiam asserto, tametsi de eius mandato non constaret, ac ei, qui nullum mandatum haberet, dum tamen is qui compareret de raro caueat, sub certa pæna. Rot. dec. 712. in antiq. No-
b ta quòd si aliquis, de remiss. Non *b* tamen passim concedet eam, sed caussa cognita, vtpote, si natura caussæ id expostulet, finge, quod criminalis esset caussa, repelleretur enim is, qui remissoriam peteret, ea ratione, quod si de crimine agatur, oportebit testes ad iudicis præsentiam conducere, vt si res exegerit tormentis subiicere eos possit, auth. apud eloquentissimum. Quæ auth. plures sectiones recipit & certis casibus etiam, vbi de crimine ageretur aduersus regulam dari poterit remissoria, vtpote, si Pontifex eã concedat, Spec. tit. de testib. §. nunc tractandum, post principium, idem si hæresis inquisitor, Fel. c. cum caussam, de testib. & plerisq. etiam casibus ab aliis Iudicibus concederetur remissoria, vtpote, si testis qualitas, & Iudicis dignitas impediret, veluti si mulier impudica examinanda esset & iudicis dignitas non pateretur, vt se ad ipsam mulierem cõferret, c. 2. cum not. de iud. in 6. Fel. d. c. cum caussam, de testib. Idem si testes valetudinarii, vel senes, vel alias distẽti essent, & ad iudicis præsentiam venire impedirentur, ac similis esset iudicis dignitas, prout supra diximus, ad not. in d. c. 2. de iud. in 6. Rota decis. 222. in no. senes de dilat.

Idem

Idem si testes alterius iurisdictionis essent, & propterea à iudice euocari non possent;concedet enim hoc casu,vt Iudex qui præest,examen faciat,Fel.d. c. caussam, de testib. Abb.ibid.Lanfr.c.quoniam contra,eo.tit. ver. testium depositiones,nisi forte is,qui testib.præesset paratus esset testes ad iudicem caussæ remittere,qui prius, vbi commode fieri posset in hoc implorandus esset,prout suadet Lanfran. ibid. Amplius etiam extra istos casus non denegaretur remissoria, vbi de crimine ageretur, veluti si de leui ageretur crimine, propter quod nonnisi pecunia reus mulctari posset.Paul.de Cast.d.l.iudices,C.de fide instr.Idem denique si de quouis graui crimine quæst. esset, non tamen via actionis,sed exceptionis,Anch.c.2.§. testes, in princip. de testi. Fel.d. c.caussam,eod.tit.

c Eadem c fermè ratione responsum est,vbi*de attentatis
a agereturnon concedi remissoriam, quasi de crimine videatur agi,& is qui attemptat,delinquat,iudicem contemnens Rot.dec.99.Nota vbi,de appel.& atten.& dec.219.Nota, seruat, de attempta.omnibus in antiq. Quod tamen generaliter non intelligas,sed vbi ab actore peteretur, scilicet ab eo qui diceret attemptatum,quandoquidem reo,qui de attemptatis accusaretur ad sui excusationẽ remissoria dabitur.Cassad.dec.4.de dilatio.nisi fortè,is qui dicit attemptatum,iampridem probasset;denegaretur enim hoc casu etiam reo remissoria,Cassad. d. decis. 4. de dilat. quod ad eum quoq. casum extendi posset,quo actor paratus esset attemptata in continenti probare;etenim si actor probationem haberet in promptu,recipiẽda potius esset eius prompta probatio,quàm probatio rei,quæ abesset, & vbi recepta esset,res ad proximum casum reuerteretur.

Amplius non absimili ratione responsum extat in iudicio spolii,denegandam esse remissoriã reo prætenso spoliatori,quasi futura esset ad confouendam occupationem,quę sonat in delictũ,qua ratione nec lex restitutionẽ eidẽ concederet.l.auxiliũ.§.fin.ff. de mino. Adstipulatur tex. in c. bonæ,de elect.& in ca.fin. de immu. Eccle. in c. quia frustra,de vsu. & in cap.1.de delict.puerorum. Quod tamen receptum non est, nisi pro actoris parte facta esset aliqua spolii probati[illegible] [illegible] aduersus eum

non

non mediocris oriretur præſumptio, quæ calumniæ præſumptio ſcripturæ rationi coniuncta in hac ſpecie, vt ſupra diximus arbitraria viſa Patribus fuit tantæ potentiæ, vt reo remiſſoriam hoc ſpolii iudicio denegandam arbitrati fuerint, Caſſa, deciſione ſecunda, de dilatio. Quamobrem ſolet cautus procurator actoris ſimili iudicio propterea quantum poteſt, vt confeſtim aliquam ſpolii probationem faciat, ad dilationem ſeu remiſſionem excludendam, & ex diuerſo etiam procurator rei, ſi cautus fuerit, vigilare ſolet, vt aliis probationibus & contrariis coniecturis animũ Iudicis ad concedendam remiſſionem propenſiorem faciat, vna enim coniectura aliam debiliorem ſummouet, l. diuus, de in integrum reſtit. l. non ſolùm, §. de vno, ff. de ritu nupt. & ex ſimilibus præſumptionibus ſolent Patres animi motum ad denegandam, vel concedendam remiſſionẽ inſtruere, l. teſtium, §. ideoq. & §. ſequenti, ff. de teſt. c. in præſentia, de renun. c. conſtitutus, in fin. de fideiuſſo. Caſſa. dec. 2. de dilat.

Vſu quoque receptum eſt in ſacro Palatio, vt in beneficialibus cauſſis ex natura cauſſæ remiſſoriam in prima, & in ſecunda inſtantiis patres denegent, eamq. dumtaxat in tertia concedant, tametſi ex indulto bullæ Inn. 6. de faculta. Auditor. Ro. poſſent eam in quauis inſtantia concedere, ne dum in profanis, verum etiam in beneficialibus cauſſis, idque omne ab eorum arbitrio pendeat, nec ſatis conſtat, qua ratione introductus ſit iſte vſus, niſi dicamus, quòd ex quo in beneficialibus cauſſis agitur de re, quę in bonis noſtris non eſt, ſed tantum noſtræ adminiſtrationi commiſſa, & quæ Rota a ſuperioris gratia dependet, & in cuius conceſſione is, qui concedit magis intendit, vel ſaltim magis intendere debet prouidere Eccleſiæ, quàm homini, cui beneficium datur, non fuit viſum partibus propter intereſſe hominis de beneficio prouiſi per remiſſoriam, quę dilatio eſt cauſſæ expeditionem differre in præiudicium Eccleſiæ, quæ interim remanet in ſuſpenſo. Quod intereſſe Eccleſiæ, vtpote primum in mente concedentis videtur pręponderare intereſſe hominis de beneficio prouiſi, cum maximè poſſit homo, ſi remiſſoriam velit etiam in prima inſtantia habere, ſi appellationi renunciet, pro-

mittatque stare vnicæ sententiæ, quo casu solet Palatium in beneficialibus etiam in prima, vel in secunda instantiis remissoriam concedere, quasi per renunciationem huiusmodi sit responsum Ecclesiæ pro breuiori expeditione caussæ plusquam referat dilatio cum ipsa remissoria concedi solita.

Quòd si natura caussæ nō repugnet, prout supra diximus, sed patiatur remissoriam concedi, tunc videbit iudex si iu-
d sta de caussa petatur, *d* quoniam si calumniosè peteretur, vel de calumnia aliquo modo suspicari posset nunquam concederetur remissoria, Rom. consil. 273. Clarum est. Fel. in c. de cætero. de re iud.

Quamobrem traditum est pro dilatoriis exceptionibus aliisq; incidentibus a principali caussa probandis vtpote, si ad repulsam testium ex aduerso productorum, & similia peteretur, negandam esse remissoriam, ea ratione, quòd similes exceptiones videantur calumniam secum adferre, c. licet caussam, de probatio. gl. in quib. caus. aud. testi. commi. in constitutionibus regni, vbi And. de Isern. in princ. Fel. in c. 1. de appell. nisi fortè exceptiones, quæ ad repulsam testium darentur litem perimerent, veluti si testes ex aduerso producti dicerentur corrupti, vt falsum deponerent, tex. in d. c. licet caussam, de probatio. vel si testes super recognitione instrumentorum, & sigillorum inducerentur, non denegaretur enim hoc casu remissoria tametsi huius recognitionis articulus videatur incidens esse a caussa principali, idq. ea ratione, quod nisi signa, sigilla, & notarius probarentur, ius partis producentis periret, Rot. dec. 218. in no. licet pro instrumentis, de fide instrum. & hoc si nullo modo in curia recognosci nō possent Rota ibidem: & videtur durū, quod per recognitionem sigillorum, & instrumentorum remissoria detur, ex quo pro extrahendis ipsis instrumentis denegari consueuit, per nota. in c. 1. de electio lib. sexto, & in c. cordi, de appell. eodem libro: Rota ibidem in princ. Quod tamen intelligas vbi pro extrahendis tantum instrumentis peteretur
e secus *e* vbi articuli essent probandi partim per instrumenta, & partim per testes; quia tunc daretur remissoria pro omnibus, Rot. dec. 248. in no. quando caussa, de probatio.

ret, iuramentum pręstet, quo iuret se non animo frustrandi aduersarium remissoriam petere, sed quia credit per testes in partibus commorantes posse intentionẽ suam probare, arg. tex. in d.l. de die § iubetur, vbi hæc iuris iurandi formula a Iure consulto traditur. ff. qui satisda. cogãtur Paul. de Castr. in d.l. iudices. C. de fide instr. & si his casibus aduersus iuris regulas etiam iterato concederetur petenti remissoria, multò * minus denegaretur prorogatio
5 dilationis datæ pro expeditione iam concessæ, ac decretæ remissoriæ, prout semper similis prorogatio concederetur, vbi quæuis probabilis caussa allegaretur ad ostendendum, quod prior dilatio satis futura non esset, ad nota in d.c. 1. in quib. cau. aud. testi. commi. in constit. regni. vbi præsertim Isernia, omni tamen casu, quo commissoria vel
k concederetur, vel prorogaretur, k poterit vtraq. pars tam ipsa remissoria, quam eius prorogatione vti. l. proinde, C. de temp. in integr. restitu. & tam in confessione quàm in prorogatione eiusdẽ partis vocatio necessaria erit, Isernia d.c. 1. in quibus cau. aud. test. commi. in constit. regni nisi forrè ante confessionem remissorię, diuersa pars citata fuisset ad vidẽdum admitti articulos, ad probandum extra curiam, quia hæc admissio vim remissionis habet, & satis erit partem ad hoc citasse, Rot. dec. 10. in no. fuit dubitatum, de fide instr. nu. 11.

Quod si, & natura caussæ, & alia omnia concedendam suadeant remissoriam ac omnis calumniæ suspicio, vel cesset ex circumstantiis facti, vel probationibus etiam nulliter receptis summota fuerit, adhuc iudex videre debet,
6 vtrum remissio in tempore petatur, quia* si ante litis contestationem peteretur, denegari solet remissoria. Quod tamen intelligo, vbi essemus in caussa, in qua litis contestatio necessaria foret, & procederet etiam, si proponerentur testes valetudinarios esse, vel alias ex loco originis recessuros, vt ad remotas regiones se conferrent, Rota dec. 366. in antiq. Nota, quod posito, de remiss. literis. Quod nihilominus durũ reputat ibi collector quasi videatur sibi magis ferendum esse, vt auditoris potestas per remissionẽ expiraret, quã quod interim periret partis probatio, qua ratione recipi possunt testes etiam ante litis contestationẽ,

& aliàs etiam aduersus iuris regulas, prout notatur per omnes in cap.quoniam frequenter,extra,vt lit. non conte stat. Idem in beneficiali caussa ante tertiam instantiam peteretur,nisi appellationi quis renunciaret, & promitteret de stando vnicæ sententiæ,prout supra diximus], idem denique in quauis caussa beneficiali vel profana, si peteretur ante terminum ad articulandum ritè ac rectè seruatum.Cassa.decis.2.Dubitatū,de dilatio. nec à lapsu huius termini quis excusaretur, sed suæ negligentiæ imputaretur, potuit enim præuidere, antequam terminus seruaretur,an futura esset sibi necessaria remissoria, & illam ex abundāti petere, & satis esset ante hunc terminum quòd petita fuisset, licèt non obtenta:quamobrē consueuerunt caussarum patroni,dum articulos dictant, & in eius principio petunt illos ad probandum admitti,addere hæc verba,in Rom.Cur.vel extra; quæ petitio ab hac mora litigatorem excusaret. Non ignorabis tamen,quòd hodie rarò vel nunquam hæc mora nocebit,ex quo inoleuit abusus, quòd omnes terminos non sua die,sed ante, & aliàs nulliter seruamus,& si nulliter seruatus fuerit, non oberit,intelligitur enim de termino ad articulandum ritè ac rectè seruato,quia quod nullum est,nullum præstat impedimentum iuris,ad regulam,quod nullum est, & ita intelligit Palatium.Cassa.d.dec.2. de dilatio. Posset tamen obesse, vbi
1 superuenisset reiteratoria *l* per quam omnis mala terminorum obseruatio sanari solet.Cass.8.de rescriptis,nu. 10. prout supra titulo de exceptionibus.*s*.sed decet,si vis exclusiua in alio proposito de materia obiectiua,quæ similiter antè terminum ad articulandum bene seruatum dari debet.Rot.dec.708. Nota quòd si aliqua, de artic. obiecti. 647.Nota,quòd si aliqua caussa.eo.ti.606.Dic, quod stylus de materia obiecti. & 420.nota,quòd si in prima instantia, eodem.tit.omnibus in antiquis.

Cæterum, etsi potuissem pleraq; alia, quæ à Doctoribus in hac specie sparsim tradita fuere,hic congerere,cum tamen res ipsa maius ocium desideret, nec tecum impresentiarum velim de re vnica,sed de pluribus perfunctoriè loqui,cumq. Hercules Seuerolus prouincialis, & collega meus non semel tantum, sed pluries pollicitus fuerit nobis

bis

bis in hac remiſsionis ſpecie refertiſsimum tractatum, ne ſibi videar velle, quaſi locũ præoccupare, viſum fuit iſthæc pauca tecum dixiſſe, vt tibi ipſius rei principia dumtaxat demonſtrarem, cui rei tantum abeſt, vt præter formulam proceſſus, ac terminorum in articulo remiſſoriæ ſeruari ſolitam, de qua ſupra tit. de obſeruatione terminorum in articulo remiſſoriæ diximus, aliqua etiam de proceſſu, ac exequutione ipſius remiſsionis in partibus dicamus.

7 Qua * in re conſueuit is qui remiſſoriam obtinuit, vel eius procurator ad hoc legitimus literas exequutori in ipſis litteris de partium conſenſu, vel alias iudicis officio deputato præſentare, & inſtare, vt velit ad exequutionem literarum procedere, & pro eius exequutione locum audiẽtiæ, ſcribam, ac nuncium deputare: quibus peractis ſi principalis aduerſarius a loco exequutionis remiſſoriæ abſit, idem inſtabit, vt nuncio committatur diligentia pro reperiendis procuratoribus aduerſarii, ſi qui ex aduerſo nominati ſint, vel aliis, & vbi hæc diligentia facta fuerit, ſi procuratores reperiantur, cum eis procedendum erit, ſin autem, poterit exequutor in proceſſu exequutionis ſuæ aduerſarium domi citare, ſi in loco domicilium habuerit, procedendo iuxta formam traditam in cap. ſi aduerſus, de eo, qui mit. in poſſ. & ſi non habebit eo in loco domicilium, poterit citari per edictum, prout in exequutione compulſoriæ docet Rota dec. 10. in not. fuit dubitatum, de fide inſtrum. vel quia ſemper conſueuimus ante relaxationem inſtrumenti remiſſoriæ citare aduerſarium, ad intereſſendũ in loco ſaltim per procuratorẽ vel ſi ipſe abſit, procuratorem ſuum ad ſubſtituendum procuratores ad intereſſendum, iuxta not. per Pau. de Caſtr. in. l. iudices, num. 6, in fine. verſic. item nota. ex l. iudices C. de fide inſtrum. Solemus etiam in eadem citatione addere, alias ad videndum decerni proceſſum per affixionem ad valuas Eccleſiæ maioris loci, & in obſeruatione termini huiuſmodi ſimilem proceſſum obtinere; & propterea non repertis principali neq. procuratoribus in loco per ſimilem affixionem in proceſſu exequutionis remiſſoriæ procedetur aduerſarium ad ſingulos actus neceſſarios ſic citando, & ſi exhibendæ erunt ſcripturæ, ac teſtes inducen-

di procedes in omnibus, prout in iurium ac testium produ ctione supra diximus. in Ro. Cu. procedi solitum esse.

Sed dubium est, remissoria concedi solet cum certa dilatione pro obtinéte ad probandum, ac cum alia pro altera parte ad reprobandum testes pro parte obtinen is inducendos, sub forma, de qua in c. licet, circa fi. de prob. videlicet: Præcipimus magistris M. & P. vt testes, quos super hac exceptione pars duxerit producendum, infra mensem recipere, ac examinare curent: & plenius etiam per Spe.
8 tit. de teste. §. talis tali. An* satis erit in termino partib. dato testes inducere, & iurari facere, ita, vt post terminum examinari possint, & quicquid de iure dici posset, seruauit & seruat sacrum Palatium, vt possint nihilominus testes infra terminum inducti, & iurati extra terminum examinari ea ratione, quod examinatio quid facti sit, quæ etiam extra iudicium expediri potest, Rot. dec. 24. in vltimis, vtrum duo menses, de testi. & dec. 588. in antiq. Not. si in remissione, de probat. & 586. etiam in antiq. vtrum duo menses de probat. & de test. Spe. tit. de teste. §. qualiter autem sint producendi testes, nu. 13. ver. is quoque.

n Et licet *n* forma* remissionis sit, vt præmittitur ad reci-
9 piendum testes poterit nihilominus exequutor in partibus recipere etiam responsiones partium ad articulos singulariter singulis fieri solitas, ac eorum confessiones, & legitimæ receptæ erunt. Imò non solum poterit similes responsiones, ac confessiones a sponte respondentibus recipere, sed etiam litigatores monere, vt respondeant positionibus, & articulis, ita, vt si non responderint, pro cõfessatis habeantur Rot. dec. 584. in antiq. Decreta remissione, de proba. atq. confes. & in vltimis Bisignet. dec 24. incip decreta. Et similiter de verbo ad verbum, & cum formula remissionis, qua vtimur in Ro. Cu. præcipiatur iudic. in partib. vt super articulis, qui eis mittuntur inclusi recipiant testes, & instrumenta, ac quasuis alias probationis species, poteris semper coram exequutore remissoriæ non solum testes, sed etiam quęuis instrumenta producere; Rota dec. supra proxime allegatis.

10 Verum * quia posset difficultas esse coram eo in partibus, an debeat per se ipsum, vel per alios examen testium reci-

recipere, de qua supra tit. de testib. loquuti fuimus, formu la remissionis hanc difficultatem summouet, qua sibi hæc facultas recipiendi examen testium per se aut per eius notarium, qui tamen de fide præstanda corporale præstabit iuramentum, cuius iuramenti tu memor eris in ipsa notarii deputatione, & cum de iure facultas recipiendi testes non videatur posse extendi ad compellendum ipsos, Feli. qui alios alleg. in c. primo in princ. extra de test. cogen. & non rarò contingat, quod testes in partibus ab examine se subtrahant, laudarem, vt in remissionis instrumento præter communem stylum adderetur hæc facultas, presertim cum hodie rarò vel nunquam per Audientiam contradictarum, quæ certas habet suarum literarum immutabiles formulas, expediantur, sed per manum notarii causse actuarii sub Auditoris sigillo vigore specialis commissionis, qua potest petere, vt alia quæuis facultas iustè concedenda in remissionis instrumento subdelegari possit, licet ego semper hanc expeditionem similium literarum extra audientiam damnare consueuerim, prout supra tit. de audientia contradictarum, dixi.

At vbi denique perfectus fuerit, tam probationis, quàm reprobationis hinc inde respectiue fiendæ processus, is qui expeditionem caussæ, ac remissoriæ transmissionē desiderabit, citabit aduersarium ad videndum mandari collationari cum propriis originalibus ea, quæ collationanda erunt, & interessendum, si voluerit, & parte præsente, vel sic citata collatio fiet. Demum alia citatio fiet, ad videndū super omnibus iudicis auctoritatem impartiri, & mandari omnia in rotulo remissoriæ introcludi, ac rotulum sigillo iudicis obsignari, & obsignatum ad Romanam Curiam, & iudicē qui remisit destinari, & transmitti. Cuius citationis hora adueniente iudex super omnibus auctoritatē suā interponet, & alia faciet, iuxta præscriptæ citationis, & partis petitionis formulā, & rotulo obsignato literas suas ad iudicem, qui remisit, missiuas rescribet, quibus sibi significabit se literas remissorias recepisse, & iuxta illarum formā ad omnia sibi cōmissa processisse, & quòd de omnibus colligatum, & introclusum processum transmittit, & pro faciliori omnium recognitione bene erit, vt atte-

ſtationem ordinarii de legalitate notarii, (quam literam legalitatis vocamus) adhiberi facias cum ſigillo, & aliis requiſitis, de quibus ſupra tit. de productione iurium, ad ſaturitatem diximus.

ANNOTATIONES.

a 11 VNnde eos.) *teſtes* qui ad iudiciū euocari nō poſſunt ſenes ſunt, valetudinarij mulieres, perſonæ egregiæ, de quibus in l. ad egregias, vbi Doct ff de iureiu ſun tamen nonnullæ aliæ perſonæ quæ ad deponendum cogi non poſſunt, quas Albe & cæteri enumerant in l. inuiti de teſt. & alter Albe. in tract. de teſtibus in cap. qui teſtes non cogendi teſt. Et cum euocari ad deponendum in iudicio præd. ctæ perſonæ non poſſint iudicis eſt, teſtium receptionem & examen committere, vt per Doctor. in d. l. ad egregias, & habetur in dec. Capell Thol. 354. & ſupra etiam diximus. Quod plane in ciuilibus erit intelligendū Cumq. d. l. ad egregias, in Criminalib. haud ſibi locum vendicat, vt ſequen. dicemus annotatione, veluti cæteris nec etiam arduis in cauſſis, vtputa matrimonialibus, in quib iudex teſtes examinare debet, nec aliter ipſorum receptionem examenq. committere, vt communis Doctorum eſt concluſio, Abbate affirmante in c ſi qui teſtium de teſt. quicquid è contra Felin. dixerit in c. 1. nu. 2. & 12. de teſtib. cogen. Cæterum, quæ dicantur perſonæ egregiæ per omnes declaratur in ſæpe citata l. ad egregias, per Fel. in c. ſi qui teſtium, Rot. dec. 88 in no. Gomeſ. in ca mulieres nu. 46. de iudic. in 6. & Docto. in l 1 ff de offic. eius, & mihi videtur in hac facti ſpecie dicendum eſſe arbitrio iudicis reſidere, per ea, quæ Dec. ſcribit in c. ſedes, num. 7. de reſcript. vbi ſecundum communem opinionem, quæ etiam perſonæ digniores dicantur, arbitrio iudicis committitur.
12 Sed egregias * inter perſonas legum doctores non enumerari, niſi qui in auditorijs docent, nonnulli voluere, inter quos Alex. d. l ad egregias. Sed tamen aduerſantium opinio, vt qui etiam non docent, egregij dicantur crebriore calculo recipitur, veluti Gomeſ præcitato loco & Proſpe. Carau ſuper ritu magnæ Curiæ Vicariæ regni Neap. 142. num. 7. teſtatum reliquere, & ita quoq. Aret. conſultus reſpondit conſ. 92. cui Iaſ. conſentit in ea, quā citauimus lege ad egregias, num. 10. Fulcitur hæc communis ex altera etiam cōmuni

con-

conclusione, quod Doctores dignitatis splendore præfulgent, veluti de ea meminit Fel. post Ioan. ab Ana. in c. quanto, num. primo, de magistr. Quam quidem communem opin. limitandam cēseo, nequaquam habere locum in doctore officium procuratoris gerente, cum illud vile sit, vsque eò, vt nobilitas amittatur, l. vniuersos, & l. si quis procurationē, & vtrobiq. scrib. C de decur. lib. 10. Dyn. in c. infamibus, de reg. iur. in 6 Bald. in l. inuitus, col. 1. de procur. & in rub. de off. iud. Hinc est, quod regulariter infamibus offic. procuratoris exercere iure ciuili non denegatur veluti prodiderunt Accurs. Bar. & Bal. in l. 1. § hoc edicto, ff. de postu. Tiraq. de nobil. c. 30. nu. 2 & Prosp. Carau vbi supra in ritu 100. Hoc tamen cum temperamento erit intelligendum, nisi statuto, aut vsu aliter receptum esset, sicuti Romæ vbi primores etiam Iurisconsulti procuratoris munere funguntur sicq. sordidum in Vrbe haudquaquam tale munus est, sed nobile, quēadmodum aduocatorum est officium, l. prouidendum. C. de postul.
13 *& not. Bal. præcitato loco. Cæterum †quoniam frequentius euenit, testes nec quidem egregias personas, aut valetudinarias in caussa nominari, verum extra prouinciam degente, aut si in ea à iudicio tamen procul habitantes: ideirco inualuit vsus, vt petenti litteræ remissoriæ concedantur, in quib. iudici locorum testes recipiendi aliasq. probationis species facultas datur atque potestas, vt Vestr. hic, cui quidem vsui maiorem in modum concinit Iurisconsulti sententia, in l. 3 § vlt. ff de test. & in l. sed si quis ex signatoribus. ff quemadmod. testa. aper. licet Io. Andr. in c. præsentium, in gl. 1. de test. in 6. dixerit, quod in iudicis arbitrio residet, an remissoriam concedere, vel ad se testes aduocare velit; sed tamen contra eum est communis sententia, vt Dec. testa in c. quoniam, in 3. not. de test. vbi etiam Abb. cum remissoriæ litteræ dari soleant & debeant, nec pontifex vtitur (quamuis posset) ad se testes in alia prouincia commorantes aduocare. Verum Ioan. Andr. opinionem procedere posse arbitror quando actor petit, siue reus, quia eorum interest iustam allegantes caussam, testes coram iudice venire, eorumq. testimonium perhibere deponuntq. ipsi, aut eorum alter, cui id expedire allegat, pecuniā pro ipsorum testium expensis, per ea quæ infra dicam, ad quod conferunt dicta per Afflict. in const. reg. Neapol. Caussas alias, in 6. not. nu. 7. & per Ioan. Arno caut. 93. Sed hæc in re consuetudinem dixerim explorandam esse, iuxta Iurisconsulti prouinciatum*

tum

tum in d.l.3.§.vlt. Et ad propositam materiam receptionis testium siue delegationis vide Bar in auth.apud eloquentissimum, C.de fide instru. Bal.& Salicet in authen. sed iudex, C.de episcop.& cler.& Ias latius congerentem in l. admonendi, in rep. nu. 187.ff.de iureiur.Sed nunquid testium receptio notario committi possit,vel habenti iurisdictionem committere necesse fit,le-
14 *gas optimum textum in c.2.de iudic.in 6.Cæterum,* cum mittitur aliquis extra iudicij locum ad examinandum,an communibus rei actorisque expensis mitti debeat? non modica certe est altercatio. Alexandro enim ac nonnullis, vt ex eo est legere in dict. l. ad egregias, visum fuit ex æquo id negotium communibusq. impensis fieri, veluti etiam cum sapienti ad consulendum caussa committitur,vt Barth. dicebat in l.si postulauerit, in princ ff.de adul cui consentit Anchar.dict. cap. 2. Ias. vero ab hac opinione descicit in dict l.ad egregias,num.3. cum sequen. pro quo facit text.in c si testes,§.venturis,4 quæst.3.& c.statutum,§.pen.de rescrip.in 6.& in l.quoniam, C.de test. vbi testes ad alicuius instantiam examinandi, suis sumptibus produci debent,quod & tradidit Spec.tit.de test § qualiter, num. 12. vbi Ioan.Andr.& hæc opinio verior est.Qua de re videas dec. Capell. Thol. 274. & Boer. latè in dec. 303. vbi quo ad egregias personas communibus impensis mittendum esse affirmat, sed cũ mittitur ad iurandum de calumnia,vel respondendum positionibus sumptibus ipsius absentis mittendum esse,eo loci Boer.num.*
15 *5.declarat.Et cum* testes in iudicio ad eorum testimonium perhibendum venire contigerit, eis sumptus subministrandi sunt, tam in veniendo,stando,quam redeundo,verum expensæ, quas domi essent facturi deducuntur,d.c statutum,§.pen. vbi gloss.in verbo,moderatas,& Doct.ac Io. And citato loco, qui bellissime loquitur, videbis etiam Host in sum.de test.nu.7.Spec. tit.de recus.§.effectus,versi.sed quis & tex in l.quoniam liberi,C.de test & in authen.de test.§.quoniam, vbi Accur.in verb. obseruantibus.Nic.Ant. Grauatius.*

b Non tamen passim.) *Hoc adeo verum est, vt* si egregiæ*
16 *etiam essent personæ,criminarijs in caussis testium receptio non committatur,l.ad egregias, supra cita a, quæ in criminalibus quoq. locum sibi vendicat,velut ibi Ias.nu.7.& tradunt Gemi. in cap præsentium,nu.26 de test. in 6 Ro.singul 297. personæ egregiæ,& Gomes.in dict.cap.mulieres,39.de iudic.in 6 Nam hisce*

hisce in caussis arduis iudex, & non notarius examinare debet, sic docet glo notabilis, quae est pen. in c. constitutus, de fideiuss. ea quippe ratione, vt animaduertat iudex, qua fronte testes deponant, & si veritatem occulere, quaerant ac propter multa, quae grauibus in negotijs euenire solent. Nam & si in omnibus, in magnis prae maximè caussis iudicem prudentem, sagacem atque circumspectum esse oportet, vt sic omnia oculis collustret. Hinc
17 * *pulchrè prodidere Arch. & Dom. in d. c. praesentium. Abb. & Fel in c. si qui testium, de test. quod iudex vrgente causa, si sibi videbitur testibus praecipere potest ad eum venire, etiam egregiae si essent personae. Fallit tamen in aliquibus casibus, in quibus quamuis causa criminalis sit, tamen testium receptio committitur, vt per Ias. in dicta l. ad egregias, vtputa, si senes valetudinarij essent testes, iustoue impedimẽto detenti, aut mulieres per l. 1. C. de offic. diuers. iu. Qua de re videas Capic. decis. 90. num. 7. Andr. Iser. in cap. primo. §. quod si veritatem, num. 7. si de inuest. int. dom. & vas. Gram. cons. 41. nu. 26. Fel in cap cum caussam, col. antepen. de test. vbi latè, & Curt. in tract. de test. conclu. 29. Aretin. cons. 82. Dec. in c. quoniam, num 4. de test & in cap. primo colum vlt. vers postremò de appell. vbi communem esse opinio nem testatur, quod etiam in caussis arduis (quando tamen testes de iure euocari non possunt, vt puta, quia senes, egregiae personae, & his similes) non est iudici arbitrarium committere testium examen, vel ne, quinimo hac facti specie illud committere tenetur: sicque litteras remissorias concedere. Et huic opinioni se subscribunt Capic. vbi supra, Ripa in l. 4. §. hoc autem, numero 52. ff de damn. infecti. Paris. in cap. quoniam contra, numero 148. de probatio. Verùm cum temperamento haec communis sententia intelligenda erit, nisi iudex testes suspectos haberet, tunc etenim examen committere, non teneretur, ita bellissimè Afflict. prodidit in rubri. si de inuestit. feudi inter dom. & vasall. lis oritur. numero 64. ad cuius intentionem conferunt dicta per Cassa. dec. tertia, & seq. de dilat. vbi traditur, examen testium committendum esse quoties ipsi à loco iudicij multũ distant. Sed cum ex caussa, puta infirmitatis testium examẽ commissum fuerit, an probari contrarium ab aduersario possit, scilicet testes fuisse sanos quod non decidit. Andr. Iser. praecitato loco, num. 8. Et ne dum in criminalibus regulariter locum habet, ne examen committitur, sed ciuilibus etiam in caus-*

in caussis dūmodo arduis, ut non obscurè Hostien. in summa tit. de test. nu. 7. & Bald. in c. primo, col. 2. de contr. inuest. voluere. quibus. Ias. consentit in repet. l. admonendi, nu. 188. de iureiur. Nicol. Anto. Grauatius.

e Eadem fermè.) *Adde etiam, quod* remissoriæ litteræ nec in*
18 *dilatorijs exceptionibus conceduntur, sed in peremptorijs tātum ut per Host. in c. 1. ubi Felin. co. vl. de appell. & Gomes. in reg. cancellariæ de non toll. iure quæsi. in q. 10. Insuper nec dantur secundæ remissoriæ literæ, etiamsi primæ inualidæ fuissent, quādo testes deposuerunt contrarium eius, quod probandum est, eorumque depositiones per petentem alterius literas remissorias in actis productæ sint, vel quando priores literæ culpa ipsius petētis fuerunt inualidæ, ita Aegid. dec. 625. si habui. ver. hinc est. Vide & alium casum, in quo remissoriæ denegantur, quem Aegid. ipse adnotat dec. 522. Quæ quidē remissoriæ literæ, si extra locum, in quo partes commorantur, fuerint concessæ, una pars ad instantiam alterius citari potest in notabilioris loci ecclesia, ubi iudex remissionis deputatur, ut idē Aegid. tradit dec. 368.*
19 *Et * quando remissoriæ literæ conceduntur, ita ipsi iudici sunt arbitrariæ respectu loci, & termini veluti sūt in ciuilibus caussis dilationes, teste Cassad. decisione 3. num. 1. de dilat. Cæterum*
20 ** qui remissorias habuit, si illis ob negligentiam usus fuerit, minimè sibi imputandum erit, nec aliam petens audiri debet, etiamsi ei dilatio ad eas prosequendas præfixa non fuerit, Aegi. decisio. 427. in caussa, quæ vertitur. De quarum quidem remissoriarum materia si tibi satisfactum velis, nō te pigeat Spe. legere affabrè loquentem, & quibus in casibus fiant, qualiter, ac quando in titulo de remiss. per totum. Nicolaus Antonius Grauatius.*

f Quoniam si.) *Ad rem ipsam plurimum conducit tex. in l. si fuerit. ff. de iureiur. & in cap. nullus, de præscrip. & in cap.*
21 *Christianus, 11. quæst. 1. ubi * qui iudicium diffugiunt de eorum iustitia diffidere præsumuntur, & tradidit Afflict. dec. 13. nu. 22. Vnde iure optimo cum ob calumniam aliquid petitur, cō*
22 *cedendum est minimè. Quinimo * calumniatores qui imposturarum genus intentatum non relinquunt, grauiter puniēdi sunt, ut in Pandectis & Iustiniano Codice, peculiari titulo habetur, aduersus quos Demosth. in Orat. pro Corona, sic inquit: Mala res Athenienses, mala res est, perpetuo calumniator, & undique*

que

que res inuidiosa, & contentiosa. & idem in Orat. 1. contra Aristog. calumniatores, crudeles appellat, ipsosq. veluti viperinam habentes naturam puniendos esse, admonet. Non iniuria ergo Agesilaus maiori odio calumniantes, quàm fures insectabatur, vt Bruson. lib. 2. literis mandauit. Nicol. Ant. Grauatius.

e Secus ubi.) *Et hoc in themate, quando per scripturas probatio fit, testes, facta etiam publicatione, admittuntur, eas coadiuuandi caussa, & ad quandam concomitantiam, c. series, de test. vbi Doctores, & Afflict. dec. 33. nu. 4.*

f Eadem quoque.) *Adde Aegid. concl. 625. Habui semel remissionem.*

g His enim.) *Huc respicit, quod Paul. Castr. egregiè voluit, in l. de die, §. tutor. ff. qui satisda. cogan. cui Affl. consentit in decis.*
23 *137. nu. 4. quòd si * pars, quæ in loco iudicij testes examinare potuit illos examinari facere neglexerit, adeo quòd ipsi recesserut, non potest deinde litteras remissorias pro illis examinandis ad locum vbi degunt petere & memoriæ hoc commendandum esse, Cast. eo loci ait. Nicolaus Antonius Grauatius.*

h Impeditum.) *Sed quomodo * impedimentū probetur, & an solo*
24 *iuramento. Vide text. in c. pastoralis, de except. Bart. Alex. & Ias. in l. 2. §. quod diximus. ff. si quis caut. Fel. late in c. ex transmissa, de præscript. & Affl. dec. 79. nu. 2. Cæterum, & si aliquando illud iur iurando probari posse, Doctores prodiderint: tamen contrarium si quis probare velit, admitteretur vt per Innoc. in c. quia propter colum. pen. de elect. Sed tunc sciendum est, impedimentum excusationem præstare, quoties adscitum, siue affectatum non fuerit, l. 3. §. subuenitur, ff. ad Senat. C. Syll. vbi Rom. Spec. & Ioan. And. in accessionibus ad eum, titulo, de citat. §. 1. versi. item quod vocatus, Doct. in d. l. 2. §. vlt. & Fel. qui longe lateq. hoc comprobat in c. vlt. de test. & Syluest. etiam Aldobrand. in § item tria, in 7. limit. Instit. de excus. tut. Sed an impeditus protestari teneatur, Affl. legas distinguentem in dec. 50. nu. 3. cum seq. atque Boer. dec. 49. nu. 5. vbi egregie & de cōmuni opinione testatur, quod citatus non solum impedimentum probare obstringitur, ob quod comparere non potuit, sed suam etiam fecisse diligentiā probare tenetur. Qua de re videas Mynsing. Cent. 3. obseruat. 59. vbi communē esse doctrinam ait, quod adhoc vt impedito ius suum saluū sit, protestatio necessaria est, hanc tamen communem trifariam temperat post Innoc. in ca.*

plerun-

plerunque, de rescrip. Card cons. 128. in quæstione, quæ vertitur inter. Andream, & Fel in c. venerabilis, num. 7. de iud. videas ibi. Nicolaus Antonius Grauatius.

i Vtpote, &c.) *Iure quidem hoc est. Nam * impedito per mo-*
25 *ras, & dilationes aduersarij præstitutum tempus, siue dilat. nō currit l. si cum ipse, vbi Bar Bald & Alex. in add. ad Bar. ff. de excus tut. idemq; Alex. in cons 71. lib. 5. Cyn. Bald. & Salic. in l. vlt. C. de adult. Bart. & Bal in authen clericus. C. de episc. & cler. Ias. cons. 10. & 35. in 2. dub. lib. 1. Soc. cons. 31. lib. 1. Fel. in cap. venerabilis, de iudic Maran. in praxi, in 5. par. nu. 30. &*
26 *Affl. dec 50. vbi * quod si pendente termino impedimentum superueniat, tota dilatio reintegrari debet eundemq; etiā videas dec. 210. num 4. cum seq. & Dec in ca. ex ratione de appell. Sic*
27 ** etiam tempus ad probandum non labitur, dum, an vel ne, articuli, aut positiones admitti debeant, disputatur. Bal. per illum text. in l. quandiu. ff. de acq hæred. glo. & Gemi. in c. cupientes, §. quod si, in ver. videbitur, de electio. in 6. Idem in dilatione pē dente ad respondendum positionibus vel dicendum de impertinentibus. Glo. in clem. sæpe, in ver. post dilationem, de verb. significat. Bald. in l. vltim. ff. de fer. idemq; dum super personæ legitimatione ante litis contestationem deputatur Bal. & Alex. in l. properandum, in princ. C. de iud. Itidem quando dilatio labitur propter inducias rei l. 2. §. pen eo tit. Similiter, vbi tempus præstitutum parti ad aliquid agendum culpa aduersarij ipsiusque malitia labatur frustratorias dilationes petentis. Bar. in l. intra vtile ff. de minor. & in l petendæ. C. de temp. in integr. restit. Ioachin. Mynsign. qui hæc latius explicat in suis singul. obseruat. in Cent. 2. obseruatio. 99. Nicolaus Antonius Grauatius.*

k Poterit vtraque.) *Accedant ad hæc, quæ Spec tradit. tit. de dilat. § vlt. versi. in summa, vbi Ioan. And. multa congerit,*
28 *quod actor * dilatione reo concessa vti potest. Intelligas tamen, vt ibi, nisi dolus interuenisset. Nam qui dolosè egit (vt puta) ne in loco examinaretur, nequaquam remissoriæ, aut prorogationis termini particeps esse debet alias ei dolus patrocinaretur, quod quidem absurdissimum est caterum si fraude, aut machinat one careret, vtiq; ipsius rei dilatione vteretur, vt proditū est à Bar. Pau. Castr. Alex. atq. Ias. in l. 1. §. nunciatio. ff. de no. oper. nunc. & ab Affl. in dec. 110. nu 6. Nic. Ant. Grauatius*

Per

l Per quam.) Vide Vant. in tract. de null. in tit. de null.
sent. quib. mod. sent. null nu. 25. vbi late.

m An satis erit.) Ad hoc respicit, quod præcedenti cap. sub lit.
Z. diximus.

n Et licet.) Sed an * exequutor, siue delegatus ad testes examinã
29 dum, cognoscere possit vtrum articuli, vel testes sint admitten-
di, vel ne. Ex Felin. dicendum videtur, quod non in c. cum caus-
sam num. 30. de test. cui auctor consentit præcedenti ca in verbo,
ad videndum committi versic. nihilominus, cum ad iudicem hoc
trutinare pertineat, nec etiam testimonia publicare potest. illa
etenim ad delegantem obsignata mittere debet, ad quem eorum
publicatio spectat. Barth. in l. cum ab initio prope fin. ff. quem-
30 admodum test. ape. poterit * tamen ille, cui nuda testium re-
ceptio est commissa, eos super contingentibus & connexis inter-
rogare, vt per Inn. in c. cum Bertholdus, in gl. in verb. alijs, ad
fi. de re iud. & Ias. in l. cui iurisdictio, num. 8. ff. de iurisd. om.
iud. Poterit & insuper protestationes contra testes recipere, ve-
rum super illis testes examinare non permittitur, ita decidit In
nocen. in c. licet caussam, vbi Bald. col. 3. de probat. quos Ias. se-
31 quitur præcitato loco, vbi etiam, nu. 11. quod * non potest reci-
pere confessionem partis per ea, quæ Gemi. voluit, in ca. præsen-
tium, §. testes colum. 11. de test. in 6. qui concludit contra dec.
Rotæ, 379. Quod si Papa committat, vt quis testes & instrumen-
ta recipiat, non intelligitur, quod partis confessionem recipere
valeat, & ad hoc multa Ias. eò loci allegat. Sed hac in re videas
Felin post Abb. in cap. primo, numero item primo, de test. cog.
qui distinguere videtur, quod si iudex notarium testes ad exami
nandum mittat, cum tunc nuncij officio fungatur, nullam ipse
iurisdictionem habeat, sed mundam tantummodo mysterium.
Cæterum si simpliciter receptionem testium committat, tunc ille
cui iniungitur, quia nuncius dici nõ potest siue iudex siue cogni-
tor, iurisdictionem in commissis habebit. Sciendum est etiam
32 in hac materia, Pontificis subdelegatum * testium receptio-
nem subdelegare non posse, antequam illi fuerint citati, eo-
rumque iuramentum receptum, atque discussum, testes sint vel
ne examinandi, vt per Innoc. & cæteros in dicto c. cum Berthol-
dus. Gloss. in clem. vna de offic. deleg. & Rota decisione 280.
item si auditor datus, in rubric. de test. vbi etiam quod de par-
33 tium consensu subdelegare non potest. Cæterum, * delegatus
ille,

ille, cui testium tantum receptio commissa fuerit, poterit, quinimo tenetur partem aduersam ad videndum ipsorum iuramenta citare, ut Ant. Butr. prodidit in c. constitutus, in quarta notat. de appell. cuius consectator est Dec in c. In nomine Domini, in quarta ampl. nu 21. de test. Dixitq. Abb. in c. cum Bertholdus
34 *de re iud. quod* si is, cui commissa est testium receptio, subdeleget alium ad testes examinandum parte reluctante, tunc examen est nullum, fallit tamen si partes expresse, vel tacite consentiant, aut si duobus pluribusue examen commissum fuerit coniunctim vel diuisim, & vnus ita subdeleget, quia sustineretur examen, vtcunque pars contradixerit, & dissimulatur haec nullitas, ea ratione, ne vtile per inutile vitietur, veluti sic fuisse in Imperiali camera decisum, testatur Ioach. Mynsig. in suis singul. obseruatio in Cent. 3. obseruat. 41. Nicolaus Antonius Grauatius.*

LIBER

LIBER SEPTIMVS

DE CALCVLO FERENDAE SENtentiæ allegationibus facti vel iuris, ac ipsius sententiæ prolatione.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Regestum cur sic dictum, & num. 19.*

2 *Regestum notarius facere non potest, nisi partium mandato.*

Salarium regesti quando procurator soluere teneatur, eodem numero.

3 *Præceptum nulla præcedente caussæ cognitione non valet, nisi adesset clausula, si senserit se grauatum, compareat.*

4 *Publicatio testium quando in Romana Curia peti soleat.*

5 *Terminorum mala obseruatio, processusq. defectus quando sanari possit.*

6 *Citationis defectus, etiam per expensarum refectionem insanabilis est.*

7 *Ius nouum si in caussa superueniat, quid a cauto caussæ patrono agendum sit.*

8 *Expensæ an reseruentur in fine litis in processus sanatoria.*

9 *Dubia quando litigantibus dari soleant.*

10 *Iuramentum suppletorium semiplenè probanti datur.*

11 *Sententia pro excommunicato ferri non potest.*
12 *Stylus siue mos pronunciandi prout in cedula.*
13 *Sportulæ an licite capi a iudicibus possint,& nu mero 31.& 32.*
14 *Sententia conformis libello esse debet.*
15 *Dilatione pendente,non est sententia ferenda.*
16 *Interloquutoria reuocatur per solitas repositiones,quæ fieri solent,& num.33.*
17 *Iudex interloquutorias reuocat ante sententiæ prolationem.*
18 *Notarius potest clausulas consuetas extendere,licet illæ non fuerint expressæ,& nu.34.*
20 *Actorum editio non debet fieri a notario,nisi iudice mandante.*
21 *Præceptum cũ clausula,si senseris te grauatum,&c.an sit interloquutoria,& de eius virtute.*
22 *Actorum exemplum,& non exemplar edendum*
23 *Iudex appellationis an possit mandare,vt exemplar,siue originale ei transmittatur.*
24 *Iudicis officium quale.*
25 *Excommunicatus in iudicio agere non valet,sed se defendere vtiq.potest,limit.vt nu. 28.& 29.*
26 *Procurator si est excommunicatus,iudicium est nullum.*
27 *Excommunicatio vnde ortum habuit.*
30 *Conclusio in caussa an sit de substantia.*
31 *Iudices debent esse contenti propriis stipendiis, nec sportulas capere.*
32 *Consuetudo capiẽdi sportulas,an excuset iudices.*
33 *Iudex suam interloquutoriam quibus casibus reuocare non potest.*

Proba-

PRobationibus iam expletis solent litigatores, vel saltim eorum alter, qui magis victoriam speret ad caussæ expeditionem properare, verum cum rarò, vel nũquam degustent patres caussarum merita donec instruuntur, tametsi in eis quotidie interloquantur, prout natura ipsius instantis actus, qui dietim geritur, expostulat, modo de omnibus instruendus est iudex, & pro commodiori eius instructione, ac etiam, vt litigatores, vel eorum sollicitatores possint ad nos, quorum consilio & opera in hoc statu caussæ plurimum indigent, vniuersam caussę historiam afferre, mos inoleuit, vt omnia, quæ apud actuarium hactenus gesta sunt, & quæ ipse in memorialibus suis mistim, cum aliis caussis, & in diuersis etiam codicibus ac filziis, vel etiam sacculis, iuxta cuiusque ipsorum stylum & obseruantiam adnotat, & custodit, in vnum codicem exemplentur, quem * regestum *a* quasi res gestas continentes vocant
1 tur, quem * regestum *a* quasi res gestas continentes vocant
a quod * tamen regestum non potest notarius facere, nisi de voluntate seu mandato partium, vel alterius ipsarum: & & quando fiat communis vsus obligat litigatores principales, & eis absentibus, quasi in subsidium etiam eorum
b *b* procuratores ad mercedem eidem notario ratione regesti, & aliorum debitam, Rota decisione 303. in no. licet procurator, de procurat. Quæ merces in quouis Auditorio ad certam quantitatem taxata est, supra quam aliquid à partibus exigere eisdem non licet, imò consueuerunt ex præscripta quadam eorum vrbanitate, quam vulgò gratiam vocant, sponte soluentibus semper aliquid de taxa remittere, contra vero morosos in soluendo ab altera parte ratam eis tangentem, præuia tamen monitione ad soluendum recipere, non tamen solutionis, sed depositi nomine, idque vt opinor, ut is, qui ratam alterius soluit, possit illam via magis fauorabili, & executiua ab aduersario recuperare. Ideo solet is qui pro expeditione caussæ instat mandare notario caussæ actuario, vt omnium actorum regestum conficiat, & vna cum simili mandato semper aliquid pro harra mercedis suæ eidem notario dare, & interim monitorium obtinere cum clausula iustificatoria, si quis senserit, &c. contra aduersarium principalem, si adsit, ac etiam procuratorem obtinere, quo sibi iudex iubere

solet, vt de rata mercedis notario debitæ parti sui tangente infra tres dies satisfaciat, quo termino trium dierum elapso, solet is qui monitorium obtinet, ratam mercedis notarii aduersario tangentem, penes ipsum notarium sub nomine depositi consignare, & notarius cedulam receptionis dicti depositi soluenti manu sua conscriptam facere cõsueuit, quæ postmodum apud ordinarios iudices paratam contra aduersarium executionem habet. Tu igitur si ad hoc monitus fueris, & putaueris te aliqua exceptione tueri posse, vtpote quod principalis in Rom. Cur. adesset, Rot. d. decis. 303. in not. vel alia eam infra dilationem trium dierum monitoria adiectam propones coram iudice, qui monitorium decreuit, nec alias expectabis dictæ dilationis lapsum, & depositum apud notarium ex aduerso fieri, quia post dilationem monitorio adiectam non audieris, sed monitorium veluti iudicis præceptum exequutioni demandabitur. Et ita receptum est vsu, contra quem ego semel contendi, etiam in casu quo exceptio (licet post dilationem, ante tamen factum depositum & re adhuc integra proposita fuerat, & responso per iudicem à practicis habito, quod stylum vocant, quoque solent ii, qui in foro diu versati fuerunt de eo, quod viderint in foro seruari attestari)
3 succubui. Nec * iste vsus ab ipsa lege, vel saltim consuetudine scripta abhorret; quoniam Doctores attestantur istam consuetudinem Rom. Cur. vt à similibus à præceptis iudicium inchoare licet, Abb. in cap. ex parte. verbo, significet, qui dicit, quod licet ante similia præcepta nulla præcesserit litis contestatio, neque caussæ cognitio, non tamen habet monitus iustam de eo conquerendi caussam, ex
c quo fiunt c cum clausula, quod senserit se grauatum compareat, & comparendo potest illud ad terminos simplicis citationis reducere, & non comparendo videtur debitum, pro quo monetur fateri, merito contra ipsum, vtpote confessum exequi poterit; & attestatur istam practicam pro faciliori iudiciorum expeditione adinuentam fuisse in Romana Curia, nec post tempora audiretur monitus volens negare, & litem contestari, Rota decisio. 540. in antiq. Vtrum præceptum, de litis contest. Aduersus tamen hunc rigorem solent ordinarii, vbi extra casum mecedis nota-

notarii similia præcepta, seu monitoria fiunt, reum etiam post tempora monitorii, ac etiam post decem dies ad appellandum comparentem, etiam si negare velit ex eorum quadam benignitate audire, atque admittere.

d At *d* vbi satisfactum sit notario, solet ipse regestum partibus, vt videant, commodare, etiam ei, quæ non soluerit, vbi enim sibi satisfactum sit, non quærit à quo, & regestum passim vtrique parti concedit, non tamen principalibus ipsis si adsint, sed eorum sollicitatoribus sibi benè notis, & quandoque etiam nonnisi eorum procuratoribus egregiis: & vbi regestum receperint, solent litigatores ipsi, vel eorũ sollicitatores, si modo rebus suis bene prospicere velint, illud procuratori suo, quem sibi ex nostrum numero delegerint, afferre, vt vniuersam caussæ historiam videamus, & pro habenda victoria operam nostram præstemus, qua in re consueuimus primum acta ea, qua possimus diligentia videre, & exinde naturam intentati iudicii, & quæ vtrique parti incumbant iterato speculari, & si actoris partes sustinemus, si eius intentionem; si verò rei, si exceptiones, quibus nitimur actorem refellere, benè fundauimus & si in hac caussæ discussione comperiamus aliquam probationẽ nobis deesse, curamus eam suppleri siue scripturis, siue testibus fienda sit; solentque Patres *e* ex eorum quasi præscripta benignitate iura noua, materias, testes fere semper recipere, etiam si conclusum esset in caussa. Aegi. conclus. 447. Articuli, de probat. & conclus. 745. concl. de restit. in integr. prout supra sæpius diximus.

4 Quod * si probatio in testibus consisteret, cum depositiones testium sub secreta custodia retineantur, nec consueuerint in Rom. Cur. cauti caussarum patroni peteretur vt publicentur, nisi in tertia instantia, & tunc quoque nisi cum ipsa tertia sententia immineret, & hoc, vt facultas non probata probandi, (quæ in pluribus vtilis esse potest) vsque ad finem nobis conseruetur, consueuerunt cauti caussarum patroni apud Auditorem suæ caussæ esse, & secum de meritis caussæ differendo præsupponere se in probatis esse in his, de quibus maxime dubitent, vt his præsuppositis pietatem iudicis prouocent. Solent enim Patres præsertim a nobis sic lacessiti in hoc nobiscum benigne age-

re, & aliquid nobis ex testium depositionibus exprimere; saltim in genere, nos admonentes, quòd non sumus in probatis in hoc vel in alio capite; & vbi de probitate procuratoris magis confident, apertius loquuntur, & quandoq. depositionem alicuius testis in eo articulo, in quo probatio sua deficeret, vel in quo diuersa probatio afficere videtur, sibi legunt, sicque in hoc, & plerisq. aliis solent Patres probitati nostræ quandoq. deferre, nec propterea de hoc arguendi sunt Patres, quasi hoc fiat ad maiorē veritatis indagationem, ne temerè in caussis iudicent, idq. non nisi cum his, quorum probitatem sæpius experti fuerint, in quibus omnis subornationis timor cessare videtur; cuius ratione duntaxat testium depositiones secretò custodiuntur, memores præsertim, quòd lex ipsa ob similem testium, quasi transitoriam ac mutilatam lecturam non solet subornationē expauescere, & nihilominus vlteriores probationes admittere etiam ab iis, quorum probitas probata non esset, prout latè Doctores omnes, & post omnes Fel. in cap. vltra tertiam, colum. 1. in princ. nu. 1. extra de test.

f Imo f magis damnanda est nimia in iudicando facilitas eorum, præsertim, si qui prouentus magis, quam veritatem affectantes, rebus plerumq. suppressis sententias temerè non minus, quam fulmina iaciant, ignorātes quidni quàm grauior sit futura aduersus ipsos Dei optimi max. iustitia, ac tantæ impietatis diuina vltio, nec satis memores comminationis Hieremiæ, qui aduersus eos hisce verbis proclamat. Væ vobis, qui iudicatis terrā, quoniā iudicabimini. Et vbi explorauimus, in quo deficiat probatio nostra, vel aduersa nobis obsit, necessitati caussæ nostræ quibus possumus remediis occurremus, antequā caussa reliquis Patribus in auditorio confertur, seu (vt aiunt) in relationibus ponatur.

5 Verū* si nō de probationibus meritisue caussæ, sed de processu, ac ordine iudicii dubitemus, aut talis est defectus qui per terminorū reiterationē sanari potest, & tunc de eo nō curamus, quia in ipsa petitione sētētiæ petimus quoq. ad terminorū reiterationē admitti in vim vel Innocētianę bullæ, vel specialis commissionis, & vtraque via sanatur omnis mala terminorum obseruatio. Cassad. decis. x. de

refer.

rescr. aut processus in alia deficit, vel si etiā in ipsa terminorū obseruatione peccet, taliter tamē, vt simplex reiteratio satis futura nō sit, si defectus vlterius procedēdo suppleri potest, supplemus, sin autē solet Signatura dare cōmisſionē sanatoriā, processus nulli, vtpote, si parte absēte, & minus legitime citata processū fuisset, & Signatura rescribit pro sanatione processus, vt præmittitur facti, cum clausula tamē parte legitime citata, quæ clausula importat, vt ex illo processu nō posſit aliter iudicari, nisi pars legitime ci-
6 tetur, idque * ea ratione, quòd citationis defectus etiam per refectionem expensarum insanabilis reputetur tex. in cle. pastoralis, vers. cæterum, de re iudi. Staphi. char. 145. ver. postremo, [nisi forte citatio non fuisset in] totum omissa]; sed citatus fuisset aduersarius, defectus tamen esset circa illius exequutionem, vt quia minus legitimè exequuta fuisset. Daret enim hoc casu Signatura commisſionem sanatoriam, sed cum alia clausula, dum tamen sit citatio nulliter exequuta ad citati notitiam peruenerit, cui clausulæ satisfactum erit, quoquo modo probetur hæc notitia dum tamen plena, & certa, tex. in clem. caussam, in fin. de electio. Rom. consil. 360. Rota dec. 171. in not. si de speciali mandato, de dolo, & contu.
7 Quod * si non reiteratione terminum, neque processus sanatione, sed eius extensione potius indigeamus, vt potè, si diu tecum egissem, & processu iam facto (& quidē validè) ius nouum mihi superueniret, vellemque ex eo obtinere. Tunc cautus caussæ patronus commisſionem impetrabit, qua Signatura rescribere solet, vt ex eisdem actis & processu super hoc nouo iure iustitiam faciat, Staphil. char. 148. a tergo, imo, quia in caussa beneficiali censentur litigatores a principio deducere omne ius, quod competit, vel competere potest, capit. statuimus, de electio. in 6. ista ratione seruat Palatium, quòd id beneficialibus super hoc nouo iure quandocunque etiam post conclusionem in caussæ, dum tamen ante sententiam superueniente absque aliqua terminorum, vel prioris processus reiteratione vel extensione, si per hanc nouam gratiam de bono iure meo constaret, iudicari posset, Aegidius conclusio. 162. si ex gratia. Quo tamen casu si altera pars

 dila-

dilationē ad partes peteret, daretur, vt posſit venire instructus ad proponendum exceptiones, & defensiones suas respectu istius noui iuris argumen:text. in dicto cap. statuimus, in fin.& c. vt circa, de electio.in 6.in cap. pastoralis.2.responso de exceptio. Aegid.dict. conclusi. 662.
8 Et vbi * sanatoria processus peteretur, si modo caussa beneficialis sit, dari solet, quandocunque ante sententiam absque aliqua expensarum refectione, secus, si profana sit caussa, in quibus similes commissiones sanatoriæ dari non solent, nisi cum clausula, refectis expensis; cui solent cauti Procuratores addere hæc verba, si quæ de iure reficiendæ veniant:& hoc nisi fortè impetrans posset narrare paupertatem, quo casu loco præscriptæ clausulæ dari solet alia, reseruatis expensis in fine litis, cui nihilominus consueui semper eadem addere verba, si quę de iure reficiendæ veniant, ne si orator ex aliquo legis capite posset se ab expensarum refectione tueri, id sibi propter præscriptas preces minus liceret; Staphil. char. 147. & seq. quę expēsæ quando reficiendæ veniant, & quid, quantum, & quādo hæc reiteratoriæ, sanatoriæ, ac extensiuę commissionis remedia operentur, supra, titulo de reiteratione terminorū, vtpote suo in loco fusius loquuti fuimus.

Reuiso ac iuxta eius exigentiam restaurato iam processu, is qui actoris partes agit, videbit quod sibi velit, & qualiter posſit id exactis obtinere, ac de omnibus breui sua informatiuncula de ipso facto tantum iudicem instruere curabit, ex diuerso altera pars studebit quo pacto actoris aduersarii intentionem refellere posſit, & exacte simili informatione facti de omnibus iudicem admonebit ambo in scriptis, & vbi alter ex litigatoribus rem differret, solet is, qui pro expeditione instat, negligenti per cursorem intimare, qualiter Auditor habet regestum in manibus animo expediendi caussam, vt sic interpellatus, vel veniat, vel Auditor visa eius negligentia, caussam etiam eo non alias audito expediat. qui vbi sibi videtur caussæ tuæ operam dare acta omnia videt, informationes sibi a partibus datas legit, partes iterum atque iterum audit, rarò tamen in contradictorio, sed vnam seorsum ab altera. Et re ad saturitatem intellecta, historiam facti ipsius caussæ

vniuer-

vniuersam, ac difficultates, quas ipse sentit reliquis partibus in adiutorio fideliter confert, vel saltim conferre debet; & caussa sic in auditorio relata, Patres quandoque difficultates, vtpote non probabiles non admittunt, caussamque pro altera parte expediendam notant; quandoque etiam de eisdem, vel potius de aliis ipsi dubitant, & auditorem caussæ ponentem instruunt de his, in quibus dubitant, & pro quorum dissolutione debeant dubia litigatoribus dare, & aduocatos admittere. Quandoquidem non consueuerunt antiqui Patres dubia litigatoribus dare, nisi vniuersa caussæ historia in auditorio relata, & nisi ea, in quibus Patres dubitarent, sicq; rarò vel nunquam, nisi de his in quibus sapientes dubitarent, non disputabatur, & caussæ melius intellectæ citius, & sanctius expediebantur. Nostris verò temporibus raro vel nunquam vniuersa totius caussæ historia in auditorio simul, & semel recensetur, sed sigillatim, quantum ad cuiusque dubii, de quo disputetur, dissolutionem pertinet, nec disputamus ea, in quibus Auditorium, sed in quibus vel auditor ipse, vel quãdoque etiam in quibus indocti, & importuni caussarum patroni dubitãt, quorũ importunitati Patres ex eorum benignitate nonnunquam deferunt, licet quandoque protestetur, quod si in hoc eis morem gerant, caponorum impensam ferrent. Est.n. caponorũ impensa certa pœna, quam auditoriũ ei auditori, qui nõ probabile dubium partibus dedisset, disputandũ nõ exigit, sed iocosè potius cõminatur, quasi hoc fuerit inter Patres alias semel vel pluries seruatũ.

9 Generaliter* verò dubia litigatoribus dari solent, ad effectum vt aduocatos consulant, & allegationes suas tã iuris, quam facti deducant semper cum competenti dilatione, vt possint aduocatos consulere, & interim etiam Auditores ipsi allegationes videre valeant; & semper dari consueuerunt illamet die, qua fuit audiẽntia, vtpote, die Veneris, pro proxima die Lunæ, & die Lunæ pro proxima die Veneris, & quãdo dantur nobis dubia die Veneris, solemus informationes Auditoribus dare sequenti die Sabbati; & quando dubia dantur die Lunæ, informationes Auditoribus dantur die Mercurii semper in scriptis, vna scilicet facti, quæ a Procuratore, altera iuris, quæ ab aduocato

caro

cato dictitantur,& non solum dantur auditori ipsius cau∫∫æ,sed omnibus,estq. hic informandi modus admodum litigatoribus vtilis,& tam auditoribus,quam caussarum aduocatis,& patronis longe minus laboriosus,quàm esset alter informandi in voce proximè antiquatus, quo torquebantur omnes continua pœna cum graui temporis dispendio. Tu *g* igitur, vbi auditor acta viderit,studebis a te ipso difficultates caussæ reassumere, vt raro, vel nunquam dubium habeas dissoluendum,quod prius non fuerit præmeditatũ,& pro cuius dissolutione nõ fuerit bene instructus, vt vbi dubium habueris,possis pro tẽporis angustia facti informationem adeò tempestiue dictare, vt illam eadem die possis ad aduocatum(cuius opera vteris)transmittere, vtq. Ipse de facto bene instructus melius valeat de iure respondere. Quandoquidem non ignoras ex facto ius oriri, l.si ex plagis.§.in cliuo.ff.ad l.Aquil.minimamq. facti mutationem maximã esse iuris.l.si is.ff.de excu.tut. cum simi. In quibus informationibus dictandis, tametsi meri facti sint,plurimum iuuaberis,si legum supellectilem habueris, satis enim non est facti historiam recensere, sed duntaxat recensenda sunt ea, quæ ad dubitationem de qua disputatur,attinet,& quæ pro victoria expediunt, quæ sine legibus seligere haud facile poteris. Immo solent procuratores,qui leges callet suis informationibus,si factum pro victoria dubii necessarium deducere, vt ex eius narratione iuris conclusiones clare resultent,tantumq. absit,vt auctoritate legis,vel Doctorum comprobentur, quia in re non potest certa dari regula,nisi,quod in ipsa facti consideratione secum etiam studeas studio quodam non resolutiuo, quod ad aduocatum pertinet, sed aperitiuo duntaxat, quantum tibi operanti viam mõstret,ad victoriam. Quod si non studeris, vel studendo non intelliges, plerunque saxum,vel lacrum offendes.

Relata in adiutorio caussa, ac propositis dubiis vnusquisque votum suum pro decisione dubii profert, præterquam Auditor,qui caussã audit,& proponit,qui merus est relator,in relatore tamen res valde residet.Is postmodum vota patrum recipit, & illis acceptis iuxta plurium vota ad petitionem alterius, & quandoque etiam vtriusque

partis

partis ſententiam promulgare ſolet ; ad quem actum con-
ſueuit ſimilis citatio fieri . Citetur N. & c. ad videndum
reiterari omnes terminos ſubſtantiales vnicis contextu &
audientia in vim Innocentianæ bullæ , ſi eius vigore dum-
taxat velit pars inſtans terminorum obſeruationem (ſem-
per minus rectè factam) ſanare . Quòd ſi vigore ſpecialis
quoque commiſſionis deſuper præſentatæ addere ſolemus
citationi, ad dicendum contra commiſſionem vltimo præ-
ſentatam , & videndum reiterari omnes terminos ſubſtan-
tiales vnicis contextu & audientia , iuxta eius formam .
Quibus malam terminorum obſeruationem ſanamus, pro-
ut ſupra diximus . Et ne quandoque probationes noſtræ ſa
10 tis plenæ non eſſent , cum * de iure minus plene probanti
iuramentum,quod ſuppletorium vocamus, regulariter de-
ferri poteſt,& vim probationis habeat, Ludo.& Alex.in
l.3.dato.ff.de iureiur. Sal. in l. in bonæ fidei, colum. ante-
pen.ff.de reb.cred. Bart. & alii communiter,Iaſ.præſertim
in l. admonendi , ff. de iureiur. Solemus hac in eadem ci-
tatione partem citare , & ad videndum deferri iuramen-
tum in ſupplementum ſemiplenæ probationis . Amplius
h *h* re ſi is , * qui pro ſententia inſtat , aliqua excommuni-
11 catione innodatus eſſet cum, de iure non poſſit pro eo ſal-
tim adiudicatoria ferri. Rota deciſ. 194. in no. pro rei ex-
communicato, de re iudi. tunc eidem citationi addi ſolet ,
& ad videndum infraſcriptum inſtantem ab omnibus cen-
ſuris , ſi quibus innodatus foret , ad effectum validitatis
i ſententię abſolui . Item *i* cum de iure concluſio debeat
præcedere ſententiam . Dicimus , quoque eadem citatio-
ne,ad concludendum & audiendum ſententiam , omnia
ad certam diem,qua adueniente is, qui inſtat data relatio-
ne curſoris,& incuſata aduerſarii contumacia,petit & ob-
tinet ſe ad reiterationem terminorum admitti , & præuia
abſolutione cenſuris,quam ſibi Auditor ſigno crucis manu
facto concedere ſolet . Defert ſibi iudex iuramentum in
12 ſupplementum,concludit, & ſententiam profert,fere*ſem
per noſtris temporibus,prout in cedula.

Qui pronunciandi modus à certis annis admodum inua-
luit,nec ſatis placet, in cauſſa enim eſt, vt plerunque iudi-
ces re non ſat intellecta,ne dixerim digeſta, in cauſſis pro-

nunciari non abstineant, sub spe nihilominus ante subscriptionem maturius considerandi, vel si denique ferendus est, vtpote aliquando vel vtilitas, vel necessitas hoc suadeat, non tamen passim seruandus, vel saltim arctandus esset, vt similes cedulæ infra decem dies ad appellandum aperiendæ omnino essent, ne diu litigatores in suspenso detinerentur, ne iudicibus mali occasio daretur.

Lata deniq. sententia, prout in cedula, pars quæ obtinuit cedulam sententiæ formare properat, ac iudicē adit, cui cedulam ipsam, ac etiam secum euangelia pro bona nunciatione porrigit, quæ Doctores sportulas, nos verò vulgo propinas vocamus, qua in re nulla est, quantitati lex indicta, sed litigatores discreti cōsulto etiam patrono caussæ, qui naturam caussæ nouit, quiq. labores auditoris percunctatus fuit, pro qualitate caussæ, ac pro modo laboris eorum arbitrio, in hoc se reddunt liberales; & licet
13.* honestè ab ipsis met auditoribus accidi possint, saltim
k k dispensante antiqua consuetudine, quam Doctores attestantur valere, si modò immoderata non existat, Card. in clement. statutum. 1. oppo. de electio. & quæstion. 7. Gemi. in ca. statutum, de rescript. lib. 6. maxime nostris temporibus, quibus auditoribus multiplicarunt impensæ, & prouentus decreuerunt, veruntamen vt honestius agāt quam lex ipsa permittat, solent aliquem ex familiaribus suis cedularū receptorem, & similium sportularum depositarium deputare, qui omnia sic custodit, donec res expedita, cedulaque subscripta fuerit, quam auditor prius reuisis etiam sæpius actis legit, atque iterum legit, & quandoque etiam litigatori aduersario legendi facultatem facit, eumque etiam in modo subscribendi audit. & pro suo arbitrio mutat, delet, addit, corrigit, & eam deniq. sæpius reuisam, atq. maturè consideratam manu propria subscribit sub hac formula. ITA PRONVNCIAVI N. ROTAE AVDITOR, & subscriptam notario actuario in actis custodiendam tradit, cuius tergori solet notarius diem, non qua tradita, sed qua prolata fuit, adnotare. Formulas verò similium cedularum plures legere licebit apud vulgatum Formularium procuratorum, seu aduocatorum Rom. Cur. continet tamen semper plures partes, prout natura

caussæ

14 caussæ & petitionis qualitas exposcit, cui * oportet illam esse conformem, quoad rem, quoad caussam, quo denique ad actionem, l. vt fundus, ff. com. diuidun. l. si. C. de fideic. liberta. Lanfran. in ca. quoniam contra, ver. sententia, & ver. vlterius sciendum, de probatio. Ias. post alios in §. curare. instit. de actio. vtpote, si pro actore canonizationem tituli victor obtinet, adiudicationem super re, de qua agitur inductionem in possessionem eiusdem rei aduersarii, verbalem tamen damnationem oppositionis aduersæ, perpetui silentii impositionem, fructuum, & expensarum condēnationem. Quòd si pro reo subscribenda sit sententia, aut mera absolutoria, & has partes continebit sententia, videlicet absolutionem ab impetitione aduersarii, damnationē eiusdem impetitionis, ac molestiæ reo illatæ, perpetui silentii impositionem, ac expensarum condemnationem. Aut non mera absolutoria futura est sententia, sed etiam canonizatoria tituli, & adiudicatoria rei, de qua agitur, proxime præscriptæ formulæ addi solent hæ duæ adiudicationis ac canonizationis partes, & sic de singulis sententiis eorū formulam semper petitioni conformes, quas omnes hic recensere ociosum esset.

l Cæterum, l cum plerunq. eueniat, vt* tempore sententiæ
15 pendeat aliqua dilatio partibus vel alteri tantum concessa, quę si remaneret, faceret sententiam nullam, vtpote, latam pendente dilatione; quæ facit iudicis officium conquiescere, l. siue pars, C. de dilatio. & c. significante de ap-
m pell. & tradunt Doctores vtrobique. m Nonnunquam* etiā
16 contingit, quod tempore sententiæ aliqua necessaria iudicis interlocutio, vtpote, de prefixione termini, aliaue simili re in fauorem eius, cui danda est, diffinitiua præcesserit, & nihilominus postmodum ad importunitatem aduersarii ab eodem iudice reuocata fuisset per solitas repositiones, quib. quotidie solent iudices Rom. Cur. suas interlocutorias reuocare, & partem appellantem ad pristinum statum reponere, de quibus meminit Rota decis. 445. in antiq. Nota, si auditor, de admiss. arti. & interloq. Quæ repositiones si remanerent intactæ, careret processus præcedenti interloqnutoria. Quæ forte ad sententiæ validitatē vel iastantiā, necessaria erat, ideo, vt prædictis omnibus

nibus occurratur, ex quo dilationes ac repositiones prædictæ iudicis sunt interloquutiones, quas iudex ad libitum reuocare potest, Doctor, in l. quod iussit, ff. de re iudicà.
17 Mos a iudiciorum inoleuit in Rom. Cur. vt in ipsa prolatione sententię iudex possit ad remouendum omnia, si quæ vt supra diximus, obstacula extarent ad partis sententiam petentis, reuocationem omnium dilatiocum & repositionum (si quæ extant) prætermittere. Estque hæc abundans cautela, quia vtimur, ne is, qui sententiam obtinet aliquem ex his, quæ supra diximus scopulis offendat; & memini hanc difficultatem semel in facto habuisse in vna caussa Vercellensi Sanctæ Mariæ Marthæ, coram Reuerendo patre Domino Fabio Acorambono, qui in caussa diffinitiuè pronunciauerat, pendente dilatione ad dicendum contra quædam iura pro parte Bartholomæi de Alba clientis mei, qui sententiam obtinuerat, producta, & in subscriptione aduersa pars de hac difficultate Auditorem admonuit: & ego difficultatem summoui ex capite istius reuocationis, quæ adeo vsu recepta fuit, vt soleat a notariis absque alia partis expressa petitione, veluti solita clausula extendi,
18 quas * Notarius potest de iure, etiam quod a partibus non exprimeretur, per seipsum pro libito extendere, Bart. in l. si pignore, §. fin. ff. de pigno. actio. Et licet præscripto casu mihi replicaretur, quod per reuocationem dictæ dilationis ad dicendum contra iura prędicta, illa remanerent sine citatione ad dicendum contra, & consequenter sine probatione, Felin. post alios in cap. 2. colum. 9. numero 31. versi. quarto quæro, extra de testibus, nihilominus non curaui, ex quo illa iura fuerant ex abundanti producta, & non erant alias ad victoriam & iustitiam, neque ad validitatem sententię necessaria.

ANNOTATIONES.

2 REgestum.) *Sic & Budeo placuit Regestu * non vt vul-*
19 *go dicitur, registrum appellari, vt ex eo videre licet in annotationibus in Pandectas super l. abesse, ff. de minoribus, quia res gestas continet. Et literas publicas loco registri dicere possumus. Nã referre aliquid in literas publicas est, quod barbari*

bari inregistrare vocant. Nic Ant. Grauat.

b Horum procuratores.) *Adde Mil. in reper. in ver. procurator §. procurator constitutus ad causam, hoc idem dicetem verum*
20 *rum * actorum editio iudice mandante, & non aliter a notario facienda est, vt Bald. notat in l. 1. is apud quem, colum. prima, versi. iubebit, vbi Pau. Castr. & alij C. de eden. Nicolaus Antonius Grauatius.*

c Cum clausula.) *Praeceptum executiuum * cum clausula ta-*
21 *men, si senserit se grauatum, & dicitur sententia interlocutoria & valet. verum compareute citato, in vim simplicis citationis resoluitur, vt plenissimè per Alex. & Ias in l. de pupillo. §. meminisse. ff de no. ope. nuncia. & per eundem Ias in l. nequicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. procons. vbi num. 5. & 6. hanc opinionem receptiorem esse ait. Citato autem non comparente, praeceptum in eius contumacia firmum remanet, transitq; in iudicatum exequtioniq; demandatur. Affl. dec. 167. numero quarto, & Doctores in dict. l. de pupillo. §. meminisse, vbi Ripa num. 24. vers. extat igitur, hanc esse communem opinionem affirmat. Et potest citatus non obstante tali praecepto in eius possessionem perseuerare, Dec. cons. 460. viso. col. 3. & 4. Bellon cons. 18. perpensis, nu. 24. Paris. cons. 39. non possunt, colum. 2. lib. 1. Rota decis. 259. si rector. in fin. & Capic. decisio. 72. Nicolaus Antonius Grauatius.*

d Ad vbi.) *Exemplum actorum* de iure, & non exemplar, seu*
22 *originale (vt appellant) partibus edendum est, ca. quoniam contra, vers. & omnia, de probat. Spec. titu. de teste. §. publicatis, in princ. Imol. Abb & Felin. in cap. cum bonae, in 1. not. de probat quod quidem non solum in ipsis partibus locum habet, sed in iudice appellationis etiam ad quem acta re cognita tãtum trãs-*
23 *mitti debent, non autem exemplar ipsum: quinimo* nec iudex, ad quem iubere potest, vt sibi exemplar transmittatur, vt Accurs Bar. & Salic. voluerunt in l. eos. §. super his. C. de appell. & idem Salic. in l. vlt. in fin. C. de relat. Nicolaus Antonius Grauatius.*

e Patres.) *Rectè hoc ex patrum benignitate seruari dicit, cum de iure contrarium caueatur, ca. fraternitatis, & ca. pastoralis & vtrobique Doctores de causs. poss. & propr. & tradit Afflict. decisio 272. in princ. Nico. Anto. Grauatius.*

f Imò magis.) *Iudicis * certè inter alia, illud est munus, vt om-*

omnibus in caussis diligentiam, studium, atque curam adhibeat vix enim veritas aliter elucescere potest. l. iudices C. de iud. c. iudicantem, 30. q. 5. cap. super quæstionum §. intentionis, de offi. deleg. & facit text. in l. 1. C commin. vel epis. Verum si quæ iudex facere debeat, scire cupis, Poller. legas in princ. suæ praxi. tit. Studeat se ornare benè viuendi moribus, vbi per totum accuratè multa scribit. Sed proh Deum immortalem, in auro acquirendisque diuitijs hodie vt plurimum iudices student. quæ teste Cicero, in 2. act. iudiciorum, religionem, veritatemque solent perfringere. Et quantum Reipub. isti sicophantæ perniciosissimi sint, ex Demosth. in Orat. contra Aristoc. perdiscere licet, sic dicente: Si quis vos interroget, quodnam genus omnium hominum, qui in ciuitate sunt, improbissimum sit, neque sunt agricolæ, neque mercatores, neque argentarij, neque eiusmodi quisque, sed qui quæstus dicunt. Nicolaus Antonius Grauatius.

g Tu igitur.) Confert ad hoc Ciceronis illud de Oratore: Et si vtile est subito sæpe dicere, tum illud vtilius, sumpto spacio ad cogitandum, paratius atque accuratius dicere. Hinc Demosthenes numquam dicere ex tempore solitus erat. Qui sæpe, vt diceret à populo lacessitus, noluit, nisi prius cogitasset. Teste Domitio Brusonio. Et ob id malignè Pithea dicente, Domesthenis entymemata lucernam olere: Respondit Demosthenes. Sed non eadem mihi, & tibi lucerna constat. Nicolaus Antonius Grauatius.

h Amplius.] Iure optimo procedit, quod auctor ait, cum
25 à sacris interdictus, quem excommunicatum sacri canones appellant, in iudicio agere non valet, licèt se defendere vtique possit, cap. intelleximus, vbi Butr. & alij de iudic. & cap. 1. eod. tit. in 6. & Afflict. decis. 268. num. 3. vbi nec actionem. l. diffamari. C. de ing. & manum. experiri posse testatur, quod Dec. etiam voluit, dict. cap. intelleximus, num. 14. & vsque
26 adeò agendi via ei precluditur, vt si cum procuratore excommunicato iudicium ventiletur, illud nullum sit & inualidum; quod quidem locum sibi vendicat tam si pro actore, quam reo procurator interueniat, vt per Abb. & Felin. in cap. post cessionem, de proba. & in cap. significauerunt, de excep. Intellige sanè vt per eos, modo, si mandati tempore excommunicatione innodatus fuerit, secus vero si postea, & aduersarius de ea non opponeret

poneret, quia tunc iudicium valeret. Qua de re Vant. legas in tract. de null. sent. in tit. quis pos dice. de null num. 136. & iterum tit. ex def. inhab. seu mand. nu. 136. & Franc. Marc. decis. Delph. 969. vbi quando excommunicati gesta iuribus subsistunt disserit, & Dec. in cap. dilecti, col. 1. de excep. atque Tiraq. de vtroq. retract. §. 1. in glo. 9. nu. 279. cum seq. vbi multa cumu-
27 lati; & vnde* etiam excommunicatio ortum habuit. Hoc tamen
28 limita non procedere in * causa attentatorum: nam aduersus agentem attentata reuocentur, excommunicationis exceptio opponi non potest, vt praeclarè Decius scribit cons. 200. colum. vlt. vers. secundò. Caeterum quod supra diximus excommunica-
29 tum * ad se defendendum comparere posse, cautè intelligas, non procedere in loco insigni, in quo per procuratorem comparere tenetur, vt Fel. ait in d. c. intelleximus, qui de communi opinione testatur, vbi insuper prodidit frequentem interpretum sententiam esse excommunicatum de nullitate sententiae opponere haudquaquam posse, vide eò loci, nam pulchrè Felin. loquitur. Et nedum excommunicatus (vt diximus) procurator esse non potest, sed nec aduocatus, c. decernimus, de sent. excom. in 6. Nec etiam arbiter. cap. veritatis, vbi Abb. de dolo & con. & Gigas in tract. Pensio. quaestio. 14. qui plura in excommunicatos. Sed vberius Io. Lignanus in tract. de censura eccles. num. 26. & 27. Paris. in c. cum inter, & in c. vltim. nu. 2. de except. Cassan. in consue. Burg. tit. des iustices, rubric. 1. §. 6. num. 15. Ioan. Syl. in tract. de benef. in 3. par. quaest. 4. Gomes. in c. 1. nu. 16. de rescrip. in 6. Sed hac de re si tibi satisfactum velis, Soc. consulas in Reg. 32. & Felin. in dict. cap. intelleximus, qui à num. 7. ad finem vsque, regulam cum 14 limitat. subnectis, quas ante eum Domin. cumulauit in dict. cap. 1. de rescrip. in 6. & nouissimè Rebuff. prae caeteris de huiusmodi non minus acutè, quam copiosè multa scripsit in Gloss. concord., in rubric. de excom. pagina 383. colum. 2. cum pluribus sequen. ibi enim hanc ad regulam 61. poenas, quibus abstemius siue excommunicatus innodatur, enumerat. ipsum ergo petas. Nicolaus Antonius Grauatius.

i Item cum.) Conclusio * in causa non est de iudicij substan-
30 tia, vnde si omitteretur, non ob id tamen iudicium inefficax redderetur, Felin. in c. cum I. & A. de re iud. & Maran. in praxi, in 6. par. in 15. actu num. 9. quòd sane in foro Caesaris procedere intelligendum erit, & in foro ecclesiastico in beneficialibus tan-

tum caussis, & summarijs: secus verò in profanis & ordinarijs per Glo approbatā in cl. sape, in ver. cocl. de ver. sign. Qua de re Fel plenè loquentem videas in c. cum dilecti, col. 6. verb. quanto scias de fid. instr. Capic. dec. 1. col. 9. Aegid. concl. 55. & 57. & Vant. de null. sent. ex def. proc. nu. 45. Nicol. Anto Grauatius.

k Saltim dispensante.) Iudices * (qui tamen verè iudices 31 sunt) proprijs salarijs, quæ ei principes, aut respub subministrant, contenti esse debent, vt nihil amplius etiam tiruncium sportularum nomine expetent, quod quidem omni iuri quàm consentaneum sit, ex Saluatoris sententia patet, Luc. c. 3. sic dicentis; Neminem concutiatis, neq; calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris, & habetur 86. dist. ca nō satis, & 23. q. c. paratus & ca. militare, tum etiam ex Imperatoris præscripto in auth vt iud sine quoquo suff §. scriptum exemplar, 2. alijsq; iuribus, quæ Spec. citat. titu. de salar. §. dicturi. nu 5. & tradit Affl. in const leg. Neap Capitaneorum in 26. no. num 6. præsertim in caussis summarijs, in quibus sportulas exigere non licet, etiam si stipendia non haberent, & in causis quoque miserabilium personarum vt voluit Bal. in auth generaliter, col. 1. C. de episc & cler. cui consentit Ioan. Arn. commentario. 30. Et adeò ordinarij iudices sportulas capere prohibentur, quòd si eis à principe delegata caussa fuisset, in qua tamen sine delegatione iudicare debebant, vt illas licitè capere non possint: veluti placuit Fel. in c. de hoc, col. 2. de simo. Nec excusationem iudices habent si eas non petant, sed partes sponte donent. vt idem Fel. pulchrè voluit in rubr. & in c 1 ad fin. eo, tit. & in c tua nos, de homic quod sentire Ias. videtur in l. 1. nu. 3. ff de cond. ob cau. & latius Io. Neuiz in sua syl. nup. in tit. iud pro com. nu. 97 vbi 32 etiam in 5. ampl. quod * nec consuetudo sportulas capiundi. iudices excusat, & traditum est à Fel. in ca ad apostolicam, de simo. Qua de re Ang. Clau videas in sum. in ver iudex §. 15 vtr cō suetudo, Abb in c. cum ab omni, de vita & honest. cler & Purpu. in l. edita, nu 70 C de eden. Nicol Anto. Grauatius.

l Cæterum.) Huc pertinent, quæ supra diximus libro quinto cap 10. sub lit. B

m Nonnunquam.) Adde Fran. & alios in cap. cum cessante, 33 de appell. & Dec. conf. 34. vbi * quod iudex suam interlocutoriam vsque ad ferendæ sententiæ calculum reuocare potest, vel addere aut diminuere. nam & si senten... interlocu... a quoad

partes

partes in iudicatum transeat, aliter tamen est, quò ad ipsum iudicem, prout Præpos in cap. 1. 2. q. 1 & Ias. in l. quòd iussit num. 46. ff. de re iud scriptum reliquere, qui hanc opinionem communibus suffragijs esse receptum testantur, quod secus esset in diffinitiua l. Paulus ibiq; scrib. omnes. ff. de re iud. & Alex. consi. 119 libr. 3. tamen illum reuocare non potest, cum functus sit officio, ita Alex. & Ias. limitant in d l quod iussit Idem limitatur, nec locum habere in interloquutoria, in qua se iudicem pronunciat, cum illam nec vtiq; reuocare valeat, vt eo loci Ias. nu 9. qui hanc esse communem opinionem asserit: rursus limitatur in interloquutoria bis confirmata, vt per Alexa. consi. 99. lib. 5. glo. cui Car. innititur in cle. vlt. verb supra ea de app. & Aufr. in add ad decis. cap Thol. 181. Item limitatur si iudicis turpitudine prolata fuisset tunc etiam iudex nec corrigere, nec aliter pronunciare potest ad instar sententiæ diffinitiuæ, teste Abb. in cap. cum oporteat, num. 6. de accus & est secundum eum communis opinio Nicolaus Antonius Grauatius.

n Veluti solita.) Notarij * consuetas clausulas in instrumen-
34 tis apponere tenētur, quinimo etiam si penitus eæ commissæ fuerint pro expressis habentur; vt per Doct. in c. cum M. Fer vbi latè Dec. num. 6 de const. & Ias. in l. argentarius, nu 7 ff de eden. Gram dec 62. nu. 19 & 20. Boer. dec. 182. colum vltim. Tiraq. qui plura cumulat in tract de iure const. in 3. par. vlt. limit. nu. 7. cum seq. & Purp in l cunctos populos, nu. 101. C. de sum. trinit. & fide cath. Nicolaus Antonius Grauatius.

De sequestra possessionis & fructuum.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 Sequestratio etsi regulariter prohibita sit, in plerisque tamen casibus permissa est, & n. 13
2 Sequestrata ecclesia, non poterit is, qui possidebat

amplius se intromittere, etiam in seruitio ecclesiæ. & nume. 12.

3 *Iudex ordinarius in his quæ seruitium ecclesiæ respiciunt, prouidere debet.*

4 *Sequestris officium quale sit.*

5 *Sequestratio cōceditur in caussa beneficiali, etiã si a sentẽtia appelletur, & de nullitate dicatur.*

6 *Sequestratio post sententiã possessorii fieri potest.*

7 *Sequestratio pro tertio non fit, & in nõnullis casibus etiam pro principali.*

8 *Sequestratio impeditur per triennalem possessionem. & num. 18.*

9 *Sequestratio per fideiussoriam cautionẽ impeditur, quod tamen limitatur, & vide nu. 19.*

10 *Sequestres plures an esse debeant, vel vnus sufficiat.*

11 *Sequestres subrogari, & ex caußa mutari poßũt.*

12 *Sequestrationi si quis se intromittat, qua pœna plectendus.*

13 *Iudex an poßit esse sequester.*

14 *Iudex an posit aliquem cogere, vt sit sequester.*

15 *Sequester an posit renunciare sequestro.*

16 *Sequestres an salarium habere debeant.*

17 *Sequestrum quando possesionem tollat.*

20 *Sequestres, qui male in administratione se gesserint tenentur.*

2 1 ETsi a sequestatio* secundũ iuris regulas prohibita sit toto tit. C. de prohib. sequestra. pecu. plurib. tamẽ casibus specialiter permissa est, quos non alias hic repeto, poteris, vbi opus erit, eos videre, in capite secundo, vbi gloss. & Doc.

Doc. extra de sequestra. poss. & fructuum, & apud Spe. eo. tit. per totum, & de executione sententiæ. §. nunc dicendũ. vers. quid si ab eo executore, & apud Doc. in l. si fideiussor. §. fi. ff. qui satisd. cogan. in l. æquissimum. ff. de vsufr. & per canonistas extra, in 6. & in cle. vnica, eo. tit. Quibus specialibus casibus vltimus est, quem constitutio Viennensis concilii addidit registrata in d. clem. vnica, eo. tit. & quem
b quotidie in Rom. Cur. præ manibus habemus, *b* videlicet quòd si caussa beneficialis in Ro. Cur. tractetur, & contra possessorem beneficii prima feratur sententia, quę diffinitiua sit, visum fuit eidem sacro concilio ad comprimendum litigantium malitias, vt beneficii possessio cum fructuum custodia apud personam ordine, & fide, & facultatibus idoneam per loci ordinarium sequestretur, estq. vnus hic ex casib. quibus inferior intromittere se potest in caussa ad Ro. Cur. deuoluta, quem glo. in d. clem. vnica. verbo loci ordinarium notat, & refert alium, de quo. in c. cum teneamur, extra de appell. & alibi dicemus. Quam sequestrationem præscripto casu adeo necessariam postmodum reputauit Inno. vi. vt negligentibus fortè locorum ordinariis similes sequestrationes pro facultate sibi a d. concilio tributa, de qua in d. cle. vnica facere, hanc eandem facultatem Auditoribus sacri Palatii in caussis corã eis vertentibus concessit, prout in extrauaganti dicti Inn. de facultatibus Auditorium Rotæ, quam bullam Innocentianam vulgo vocant, continetur. Idque vt opinor, alia ratione, quia casus hic exceptus limitationes aliquas admittit, & propterea articulus sequestrationis plerunq. in controuersiã vadit, ita, vt nõ nisi caussa in hoc cognita, & admissis quãdoq. aduocatis decerni solet sequestratio, & dignum visũ fuit, vt hæc difficultas in auditorio discuteretur potius quàm apud loci ordinarium.

c Quamobrem *c* vsus iudiciorum inoleuit in Ro. Cur. vt eadem citatione, qua possessorem ad sententiam citari facimus, addatur quoque, & ad videndum decerni sequestrum; & ne de persona sequestri sit controuersia, solemus quoq. eidem citationi addere, & ad concordandũ de sequestratoribus, & Patres solent vna cũ ipsa sententia simile sequestrũ decernere apud personas, de quib. litigatores concor-

dauerint, vel ipsius negligentibus Auditor caussæ ex officio deputauerit, semper tamen ordine, fide, & facultatibus (vt supra diximus) idoneas. Quòd si is, qui sententiam obtinet in ipsa petitione sententiæ omiserit petere sequestrum, non eo minùs poterit victor illud pòst sententiam vel ab eodem Auditore, qui pronunciauit etiam sequenti audientia, vel si interim caussa appellationis fuisset commissa, & priori Auditori inhibito facta, illud a iudice, ad quem absque alia speciali commissione, & in vim eiusdem extrauag. Inn. vi. superius citatæ obtinere poterit, Cass. decis. 5 de sequest. poss. & fruc. num. 5. ibi, cùm decretū sequestri soleat fieri statim lata diffinitiua, eadem audientia vel sequenti, & vbi ista sequestratio fiat in vim dictę clem. vnicæ, eod. tit. sequestrantur non solum fructus, sed etiam beneficiū ipsum, seu illius possessio. tex. in d. clem. verbo, beneficii pos. vbi etiā gl. verbo, beneficium, & notant Doc.

2 in c. examinata, de iud. ita* quòd non poterit is, qui vsq. ad sequestrum possedit, amplius se intromittere, non solum in fructibus, sed nec etiam in seruitio Ecclesiæ, celebrando missas, vel alias verbum Dei prædicando, minusq. alius quispiam nisi ab habente potestatem missus fuerit, Aegi. conclu. 429. per prædicationem, eodem tit., vtpote ab ordinario loci ex facultate sibi attributa in d. cle. vnica. eo. tit. cum quo licet auditores sacri Palatii ex indulto Inno. vi. de quo supa in hoc munere concurrant, eunq. in de

3 cernendo sequestrum præuenerint; crediderim * tamen facultatem ordinarii in aliis, in quibus Auditor palatii non disposuit, illæsam remanere, & in similibus præsertim, quæ Ecclesiæ seruitium respiciunt prouidere posse, atque debere ex sua ordinaria facultate, quæ ex dispositione dictæ cleme. videtur potius excitata, imo prorogata, quam de nouo concessa prout notat, & tradit Io. An. in additio ad Spec. in rub. eo. tit. circa si ibi: est igitur ordinaria prorogata nedum simpliciter excitata. Et cum supra diximus similem sequestrationem fieri non solum fructuum, sed etiam ipsius beneficii, poterunt etiam sequestratores, præmissis omnibus pro eorum facultate manum apponere. Imo non solum poterunt similem substitutum qui Ecclesiæ inseruiat, amouibilem deputare, sed si quæ alia

iura

iura sint ipsius sequestratæ Ecclesiæ exercere, quod admittit Palatium etiam in iure eligendi, vel præsentandi, ita quod si durante sequestro vacauerit beneficium, cuius electio, vel præsentatio ad sequestratam Ecclesiam pertineret, poterunt pro eorum facultate sequestres eligere, vel præsentare, Ro. decis. 323. in antiq. no. glo. de elect. & sequestra. quæ facultas (vt opinor) extenditur etiam ad ius conferendi, vasallumque vel emphyteuticarium inueniendi, & alia quæuis sequestratæ Ecclesiæ iura exercendi, glos. in. d. clem. vnica. verbo. beneficium, & Doct. ibidem, ac in d. c. examinata, de iudic.

d 4 Eruntque *d* isti * sequestres optimi fructuum custodes, quos interim vendere, & alia facere poterunt, quæ diligens paterfamilias in re propria faceret, & quicquid supportatis oneribus sibi supererit, ei, qui finalem victoriā reportabit, restituent. tex. in d. cle. vnica in fi. principii, qua ratione infert glo. ibid. quod etsi de fructibus beneficii sequestrati, tantum deductis oneribus, & impēsis superesset, vt exinde possent prædia pro Ecclesia comparari non tamen posset sequester suprabundantes fructus in emptionem prædiorum conuertere, glos. ibidem. verbo; restituat

5 Ampliantur * hæc quæ de sequestratione supra diximus, vt præscripto casu conceditur sequestratio etiam si à sententia (vt permittitur) lata appellaretur atq. de nullitate diceretur, tex. in. d. cle. vnica, eo. tit. Idq. etiam si non ab ipso possessore, sed a tertio pro suo prætenso interesse emissa esset appellatio, Rota deci. 560. in not. si feratur, de appel. & dec. 393. in antiq. not quòd si feratur, de sentētia, & de sequestra. Nisi forte nullitas ex defectu iurisdictionis proponeretur, hæc enim nullitas, quæ iurisdictionem respicit sequestrationem impediret, glo. fi. in fi. & Doct. in d. cl. vnica. Et quod de appellatione supra dictum est, procederet, etiam si non solum ab ipsa sententia, sed etiā ab omnibus inde sequutis appellatū fuisset, nō autē expressa caussa grauaminis, quoad appellationē a sequestri decreto sub illo verborū compēdio, ab omnibus inde sequutis interpositam, Rot. decis. 2. Bisignet. de sequestr. poss. & fruc. Cass.
e decis. 5. in prin. eo. tit *e* Quandoquidem non ignoras sequestrationē interloquutoriam esse, a qua si appelletur,

tenetur appellans caussam grauaminis exprimere, tex. in c.cordi, de appel. clem. appellanti. eo. tit.

6 Addo,* quod ista sequestratio decernitur quoq. contra eum, qui sententiam, & rem iudicatam in possessorio obtinuisset, & exinde in cognitione petitorii contra ipsum iam possessorem ferretur sententia. Sententiæ enim possessorii non faciunt aliquam præsumptionē contra obtinētem in petitorio, Car. & alii in d.cl. vnica. eo. tit. & ratio videtur esse in promptu, quoniam notissimi iuris est, caussam possessionis nihil habere commune cum proprietate, nec de vna ad alteram inferri posse. l. naturaliter. §. nihil commune ff. de acq. poss. nec videtur obstare, quod tex. in d.cle. vnica, de prima sententia loquatur, & nostro casu, si aliæ præcesserunt sentententiæ in possessorio non potest hæc dici prima, quia prima est sententia in iudicio proprietatis, & propterea procedit in ea dispositio dictæ cle. & ita declaratur tex. in quantum loquitur de prima sententia in petitorio, vel possessorio lata, imo procederet quoque ipsa clementina, vbi sententia in altero ex prædictis iudiciis, vtpote petitorii non esset, alias prima sententia respectu caussę, dummodo esset prima respectu loci, id est lata in Ro. Cur. & sic procederet, etiam si prima sentētia in Rom. Cur. lata non esset, prima respectu caussæ, sed esset secunda vel tertia confirmatoria aliarum præcedentium extra Ro. Cur. latarum, gl. in d. clem. vnica. in verbo, promulgata. Vbi etiam Cardinalis, & alii, & nō solum decerneretur hæc sequestratio contra eum, cuius possessio sententiis re iudicata in possessorio adiuuari posset, sed etiam contra eum, qui trienn io pacifice possedisset, si modo simoniacum, vel alium habuisset vitiosum ingressum, ita, vt præscriptione regulæ de triennali iuuari non posset Cassa. decisio. 3. eod. tit.

Verum iste casus a regula prohibitæ sequestrationis per dictam clemen. vnicam, exceptus, perpetuò receptus non est, sed quandoq. etiam si super petitorio vel possessorio beneficii contra possessorem ferretur sententia, ab exceptione d. cle. recederemus, & staremus regulæ iuris cōmunis sequestrationen prohibenti. Finge * quod pro Sem-
7 pronio lata esset sentētia, & alius sequestrationem peteret

dene-

denegaretur quidem sibi hæc sequestratio, quia clementina intelligitur de sententia lata pro eo, qui sequestrum peteret, glo. in dict. clemen. verbo contra possessorem, ibi. Idem si fertur sententia contra possessorem. Milis in verbo sequestrum, nu. 3. Idem si pro eo, qui sequestrationem peteret, lata esset sententia, sed super possessorio non tamen principaliter de per se intentato, sed simul cum petitorio postea suspenso. Milis verbo sentẽtia, nu. 20. vers. sententia lata in possessorio solo, & reddit rationem, quia similis sententia super possessorio intentato vna cum petitorio postea suspenso non alias diffinitiua reputatur, allegat Antonium in rubrica de re iudic. Cassa. dec. 2. in fin. verbis, ibi. secus si possessorium. Idem etiam vbi is, qui sententiam obtinuisset, & sequestrum peteret, aliam sententiam alias contra se super petitorio reportasset Card. in dict. cle. vnica, quarta quæst. Ioan. Andr. in additio. ad Spec. super rubric. eod. tit. versic. sed propter clem. prædictam quæro, & hoc quia præsumptio vnius sententiæ tollit aliam, vt ibi per eum, quod Cassa. extendit etiam, vbi illa prima in rem transiuisset iudicatam, & iste, qui modo obtinuit via restitutionis in integrum fuisset auditus. Cassa. decis. eodem tit. Idem quoque vbi contra sententiam nullitas proponeretur ea defectu iurisdictionis, impediretur enim hoc casu sequestratio. glo. fin. in fi. & Docto. in d. clem. vnica, eodem titu. quam Card. ibidem dicit esse singularem, & non esse alibi. f Idem * denique vbi con
8 tra eum ferretur sententia, qui triennio pacifice possedisset, text. in d. clemen. vnica verbo, dum tamen triennio. Cass. decis. 4. in prin. eo. tit. Nec dixeris quomodo potuit condẽnari, si triẽnalis erat cum exceptione regulæ tutus esset, nõ raro. n. cõtingit, vt is, qui triennio pacifice possedisset condemnari possit. Finge, quod impetrans non fuisset ius suum infra triennium expertus, & nihilominus non esset tutus possessor exceptione regulæ, quia impetrans prorogationem habuisset. Crediderim hanc triennalem possessionem patere exceptionem saltim aptam impedire sequestrum licet non repelleret actorem rursus finge, quòd triennalis ante sententiã nõ dedisset de sua triennali possessione, vellet tamen vti eius exceptione in causa appel-

appellationis, poterit enim interim de triennali possessione huiusmodi excipere etiam ad impediendum sequestrum. Amplius finge, quòd possessor triennalis esset, nec alias exceptione regulæ tueretur, forte quia reus, & possessor triennalis ob non solutionem pensionis aliamve caussam legitimam priuationis pœnam incurrisse diceretur. Cassa. decis. 4. eodem tit. in princip. Quamobrem idem generaliter responsum est, vbi non de tit. vel possessione beneficii, sed ad priuationem ageretur. Milis in verbo, sequestrum numero secundo, versic. sequestrum possessionis, ibi. Item fit sequestrum, quando agitur de tit. beneficii, vel de eius possessione.

g 9 Generaliter g verò vbi * ex dispositione d. clem. decretum esset sequestrum, licet alias regulariter cautio sit medicina sequestri, & per dationem fideiussoris soleat sequestrum fiendum euitari, & factum reuocari. l. fideiussor. §. fin. ff. qui satisd. cogan. vbi etiam Doct. & Canonistæ in c. examinata, in gl. 2. de iudiciis, hęc tamen regula limitatur, vt non procedat in sequestratione de qua in dict. clem. neque in aliis casibus, in quibus sequestratio non permittitur tantum, sed præcipitur a lege, vt in casu dict. clem. prout notanter limitat Ioa. And. in addi. ad Spe. in prin ver. quid si sequester, ibi, & nota, quod licet regula ritet sequestratio sequitur: Milis in verbo, sequestrum, nu. 3. versic. sequestrum, vbi est fiendum, imo non reuocaretur etiam si possessor post sequestrum obtineret sententiã, cuius occasione fuit decretum per aliam sententiam infirmari, sed expectanda esset finalis caussæ victoria, tex. in d. clem. vnica, in fi. principii, ibi. restituat ei, qui finalem in caussa victoriam obtinebit. gl. ibidem verbo, finalem. Milis in verbo, sequestrum, nu. 1. Eliq. hoc in tantum verum, vt si iudex qui priorem sententiam contra possessorem latã infirmauit, sequestrationem etiam reuocasset, veniret omnino reintegranda, Spec. eo. tit. num. 5. versi. sed pone, lata est sententia.

10 Cæterum dubitatis, an * sequestratio fit apud vnum vel plures sequestres fienda, & Ioan. And. in addi. ad Spe. eo. titul. versic. secundo quæro, voluit quod apud vnam personam tantum sequestratio fiat, idoneam tamen fide, facul-

facultate,& ordine,vt supra,idq. pluribus rationibus,motus præsertim, quod clementina de persona sequestris singulariter loquatur,& si de pluralitate Papa sensisset,vtiq. expressisset,prout de coadiutoribus episcopi expressit, ca. vnico, de clerico ægro.lib.6.& ratio etiam non suadet, quod in loco vnius plures surrogentur,ac etiam pro minori impensa ecclesiæ,quæ maior esset in pluralitate personarum,allegat cap.final. de concessio. præbend. in 6. sed quicquid ipse dicat,& præscriptæ rationes suadeant, seruamus in sacro Palatio contrarium,& fere semper duo de
11 putantur sequestratores, quibus*etiam alii surrogari solent ex caussa,vtpote,si aliquis ex eis moreretur,vel alias impeditus non valeret commisso sibi officio satisfacere,
h *h* ibidē si male in administratione se gereret,alias enim si ne caussa mutari non posset, si eius qualitas ratione fidei, vel facultatum in dubium reuocaretur,quia in deputatione videtur eius persona approbata. Ioan. And. in add. ad Spec. ibidem,cui committendo videtur illam vti idoneam
12 approbasse;& durante eius officio nemo*alius poterit in administratione iurium sequestratæ Ecclesiæ se intromittere, & qui se intromiserit, committet in interdictum in sequestratione contentum,per quod vnicuiq. interdicitur ne in iuribus sequestratæ Ecclesiæ vel eorū administratione se immisceat,qui si extraneus fuerit,excommunicationis
i pœnam incurret,quod *i* si aliquis ex litigatoribus ius suum admittet.d.clem.vnica § 1.eod. ti. nec excusaretur, quia licet fructus sequestratos vendidisset,non tamen tradidisset,vel quia minus actum venditionis absoluisset, sed tantū tractauerit,quasi per actum nō perfectū pœnam non incurrat ipso iure per regulam, odia, & not. in cap. perpetue, de election. in sexto, minus excusaretur, quia pretium quod post sequestrationem exegisset, esset pro venditione rei ante sequestrationem factæ, quasi hæc solutio pretii esset ad tempus venditionis referenda, per l. Scio. ff. de mino. quia in quolibet ex prædictis actibus non potest quis se intromittere,nisi nomine, & pro iure sequestratæ Ecclesiæ,& sequestratio etiam interdicit, ne alius in iuribus Ecclesiæ se intromittat,Aegid. concl. 428. solus tractatus,de sequestra: quod responsum extat non

solum

solùm in eo, qui se in concernentibus fructus & redditus Ecclesiæ, vt præmittitur, commisceret, verùm etiam in eo, qui verbum Dei prædicando, vel aliud genus seruitii in Ecclesia faciendo se intromitteret, Aegid. conclu. 420. per prædicationem, de sequest.

ANNOTATIONES.

a ET si sequestratio.) *Adde Cur. in tract. de seques. siue in repe. l. 1. C. de preb seque. pec. vbi cumulatè regulam cum pluribus limit. traditam videbis, & apud Ias. etiam in l. si fide iussor. §. vlt. ff. qui satisd cogan Nicol. Anto. Grauatius.*

b Videlicet quod.) *Vide Cassa. decis. 5. num. 3. de seque. poss.*
12 *& fruct. & habet locum, vt * in caussa beneficiali ad sequestrum non obstante appellatione perueniri possit, etiam si ab ordinario iudice appelletur. vt Car. tradidit in Clem. vna. eo. tit. in 6. not. Qua de re videas Compil. vari. commis. fol. 18. col. 4. & alterum Compi. For. term. fo. 21. col. 2. regulariter verò appellatione pendente fructus non sequestrantur, nisi dilapidationis timor esset, l. Imperatores, vbi scrib. ff. de appell. & in cap. vlt. de seque pos & fruct. & Curt. vbi supra. Cæterum ipsorum fructuum sequestrationem à iudice, à quo fieri posse intelligas, antequam ab iudice, ad quem appellatio recepta fuerit, dein vero ei minimè permittitur, cum ad iudicis, ad quem prouidere pertineat, per Doct. in dict. cap. vlt. & hæc opinio communibus suffragijs approbatur, vt Maran. asserit in praxi. 6. par in verbo, appellatio, nu. 177. & à sententia super sequestro appellari posse scias, etiam si super possessorio lata fuerit, vt egregiè Ang. prodidit, consi. 107. num. 3. Nicolaus Antonius Grauatius.*

c Quamobrem.) *Sed an * iudex sequester esse possit, nonnulli*
13 *dubitarunt, attamen Bal. Rom. Alexand. & Ias. in l. si fideiussor. §. vltim. nume secundo, ff qui satisd. cogan. & iterum ipse Ias. in l. cum filiofam. colum quarta, versi. tamen iudex. de leg. 1. voluerunt, vt possis, & Curt etiam in dicta l. 1. in 4. quæst. atque Tiraquel. de retrac. conuent. §. 4. in glo 7. nu. 1. cum seq. vbi ait, quod & si hoc verum sit, honestius tamen esset, quòd iudex hanc prouinciam non assumeret Idcirco non immeritò Ro. Cu. partes ad concordandum de sequestribus monet, aliàs ipsis negligentibus idoneas constituit personas iuxta tex. in l. accepiam,*

*ptam, vbi Doctor. C. de vsur. & Accurs. tradit in l. senatusconsulto, §. vltim. in vers. deponatur. ff. de offic. praes. Sed operaepretium est videre, an * quempiam sequestrem esse iudex*
14 *cogere possit; & aliquibus posse visum fuit, inter quos Bal. in l. prima, in fin. ff vbi pupil. educ. deb. & Cur. in d. l. prima, in sec. quaest. Verùm plerique id munus necessitatis esse negant, vt Bart. in l. litibus, § vltim. C. de agri. & censi. libr. 11. Bald. secum pugnans consil. 180. libr. 4. Ang. Paul. Castren. Alexand. atque Ias. in d. l. si fideiussor, § vltim. & Tiraq. praecitato loco. nu. 3. & 4. qui hanc opinionem de iure veriorem esse ait, & si*
15 *eo teste prior opinio in Gallia obseruetur. Caeterum * si sponte huic sequester se addixerit numeri, deinde propria auctoritate ab eo se eximere non poterit, nisi ex iuxta causa, iudiceq; etiam suam interponente auctoritatem, Bart. in l. ei, apud quem. §. vlt. ff. depos. Card. in clem. 1. in 21. quaest. de prohib. seque. pecu. quibus consentit Cur in saepè citato loco in 3. quaest. Nicolaus Antonius Grauatius.*

d Eruntque.) *Verùm sequestres operum tantum conferre, non autem impensas erogare tenentur, non enim hi damnum pati debent, argumen. l. vltim. ff de requi. re. & facit optimus tex. in l. vltim § fin. C. de bon. auct. iud. poss. & Bald tradit in l. si oleum in princip. ff. de dol. mal. atque Curt. vbi supra, qu. 2. Caeterum*
25 ** huiusmodi sequester nequaquam petere potest, vt sibi stipendium soluatur, veluti Angel. Imol. Roma. Aretin. & alij testati sunt, in l. interesse. ff. de acquiren. poss. vbi tamen limitant, non procedere in sequestro voluntario, vide ad rem Tira-*
17 *quell. praecitato loco num. 6. multa congerentem. Attamen * scias hunc necessarium sequestrem non possidere etiam naturaliter, cùm apud priorem possessorem remaneat possessio, vt per Doct. in dicta l. interesse, Gram. decis. 51. num. 2. & Cassad. decis. 14. nu. 12. super regul. Cancell. Secus verò est, quando voluntarius esset; quia tunc sequestratio possessionem tollit, vt ibi, & per Cassan cons. 48. per totum, & est cōmunis opinio, vt asserūt Cur. in dicta l prima, quaest. 2 num. 71. Io. Cora Miscell. lib. 3. cap. 2. num. 3. & Gomes. in regul. de anna poss. quaest. 46. versic. adde, prope finem. Nicol. Anto. Grauatius.*

Quando quidem.) *Vide Ange. consi. 107. & Cassad. decis. 5. de seque. poss. & fra.*

Idem denique.) *Adde Castad. decis. 6. num. 9. & 13. super regu.*

28 regu. Cancell. vbi * late, vtrum sequestrem decerni debeat contra eum, qui triennio possederit, & causam cõmitti obtinuerit.

g Generaliter verò.) *Ad reg. quod * sequestrum satisdatione*
19 *tollatur, vide plures limit. per Ias traditas. in d. l si fideiussor, §. vlt. in 6. not. n. 17. Cur vbi supra, & Ias. eò loci animaduertit quod simplex satisdatio non sufficit, cùm tria continere debeat, prosequere, vt per eum post Alex. ibi, quæ in vsu forensi notanda sunt. Nicol. Anto Grauatius.*

h Idem si male.) *Adde, quod sequestres * qui in administra-*
20 *tione male se gessit, tenetur, cum ipse ex quasi contractu obligetur, l. si oleum, in prin vbi Bar. ff. de dol. & facit tex. in l. si hominum in princ ff. dep.*

i Quod si aliquis.) *Gomes legas in d reg. de ann. poss. in 5. q. ver. & ista omnia, & Castad. decis 5. num. 1. de seq. poss., & fru. Nicol. Anto. Grauatius.*

De appellatione, apostolis, ac eiusdem appellationis prosequutione.

CAP. III.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio regulariter est permissa, nisi reperiatur prohibita.*
2 *Appellatio in possessorio an admittatur, & num. 5. 8. 38. & 42.*
3 *Appellatio recipitur a grauamine, quando illud irreparabile est, vt puta a decreto, quo aliquem torqueri præciperetur.*
5 *Sententia diffinitiua, & quæ vim diffinitiuæ habet, æquiparantur, quatenus ad appellationis admissionem attinet.*
6 *Lex noua ab antiqua interpretationem recipit.*
7 *Possessionem in iure decimandi, colledan ai, & si quæ similia sint, nõ satis est probare, sed amplius*

plius

plius iuris adminiculum.

9 *Appellatio ab exequutione non permittatur, sed ab excessu tantum; & tunc caussa excessus exprimenda est, & nu. 12. & 44.*

10 *Tertius appellans, vt audiatur nedum causã legitimam exprimere, sed etiam eam probare saltim semiplenè obstringitur.*

11 *Interloquutoria mera est vnius iudicis pronunciatio post latam diffinitiuam.*

13 *Appellatio in notorijs prohibita est, fallit tamen, & nume. 47.*

14 *Appellationis remedium, quare introductũ fuit.*

15 *Notorii discrimina, atque differentiæ.*

16 *Confessus, non tamen conuictus, an appellare possit, & nume 48.*

17 *Hæres condemnatur ex confessione defuncti, & sic non propria.*

18 *Mandatum, quo casu duret post mortem.*

19 *Appellare tertio lex non permittit.*

20 *Appellationi qui vult adhærere, adhæsio infra decem dies fieri debet, & num. 49.*

21 *Appellandi terminus dierum decem, a quo tempore currat, & num. 52.*

22 *Cõtumax verus qui dicatur, & qui fictus, & n. (53.*

23 *Terminus decẽ dierum ad appellandum nunquã currit durante grauamine successiuo.*

24 *Procuratore non appellante, an poterit dominus appellare, etiam lapso decennio latæ sententiæ, dummodo infra decennium a die sententiæ.*

25 *Appellatio extra iudicium admiti potest, etiam die feriata.*

26 *Ap-*

26 *Appellans in decima die tenetur horam exprimere de iure; verum in palatio hoc vsu minime receptum est.*

27 *Appellatio debet fieri coram iudice, à quo, si eius præsentia haberi possit, alias coram notario, & numero 57.*

28 *Appellatur semper in scriptis in* Ro.Cu, *licet lex admittat appellationem viua voce.*

29 *Appellatio est communis, ideoq. appellatus potest eam sicuti propriam prosequi.*

30 *Appelandi praxis videlicet in parte, & partibus & cet.*

31 *Appellantes puniuntnr, qui iniuriosis verbis proponunt appellationes.*

32 *Apostoli petendi sũt in appellatione, & quare dicantur Apostoli, & nu. 35. 63. & 66.*
Apostolorum genera quatuor, & quæ, eo. nu.
Appellationi quando deferendum sit. eo. nu.

33 *Apostoli infra 30. dies peti debent, infra quem terminum iudices deliberant etiam vsq. ad vltimũ momentum.*

34 Iudices raro vel nunquam dant simpliciter terminum iuris ad Apostolos recipiendum, sed dicunt, & interim quandocunque, & quid referant hæc verba.*

36 *Appellans si iudicem adierit, ab eoq. responsum super Apostolis petierit. si non respondet, non tenetur amplius ad eum reuerti, & nu. 64.*

37 *Appellans, infra terminum iuris ei datum ad redeũdũ pro apostolis, nedũ appellationẽ prosequi non valet, sed nec etiam iudicem impetrare.*

39 appel-

39 *Appellatio à possessorio & si regulariter iure ciuili nō admittatur, tamen dicitur de nullitate.*

40 *Appellatio à possessorio super remedio c. reintegranda, admittitur etiam in foro sæculari.*

41 *Remedium c. reintegranda, pinguius cæteris est, atque vtilius.*

43 *Appellatio à pronunciato de exequendo probibita est.*

44 *Appellatio ab executione facti, non est permissa, fallit tamen.*

45 *Appellatione ab interlocutoria, caussæ grauaminum exprimendæ sunt, aliàs elapso decennio in iudicatum ea transire.*

46 *Interlocutoriæ habentes vim diffinitiuæ, quæ sint, & quomodo cognoscantur.*

50 *Appellans non potest appellationi renunciare inuito appellato.*

51 *Terminus decem dierum ad appellandum prorogari non potest, etiam partium voluntate.*

52 *Terminus dierum decem ad appellandum, à die scientiæ currit.*

54 *Contumax verus, non auditur appellans.*

55 *Procurator, verus contumax ad appellandum non admittitur.*

56 *Appellare potest semper, qui in dies grauatur, vt puta, quia carceribus detinetur.*

58 *Appellare coram honesta persona, quo casu permittatur.*

59 *Appellatio in scriptis quando dicatur.*

60 *Appellatio viua voce statim proponenda est, alias nullius esse momenti.*

61 *In continenti factum quando dicatur.*

62 *Appellatio viua voce facta cum reseruatione appellandi in scriptis, & deinde in scriptis appellatum fuit, quæ appellatio prior, an posterior validi sit?*

64 *Apostolos bis petere sufficit, & nu. 72.*

65 *Apostoli infra 30. dies peti debent sed an isti 30. dies currere incipiant a die sententiæ, vel a die appellationis.*

67 *Appellationi a diffinitiua si iudices nõ deferunt, leges ipsæ deferunt.*

68 *Iudices appellationis a diffinitiua nõ deferentes puniri debent.*

69 *Apostoli reuerentiales, quando in forma conceduntur, quomodo eos concessos esse intelligatur.*

70 *Apostoli si fuerint petiti, & a iudice non dati saltim refutatorii, si iudex procederet, nullus redderetur processus.*

71 *Iudex potest abbreuiare terminum iuris ad recipiendum apostolos.*

73 *Iudex, ad quem de appellatione cognoscere non potest, nisi prius de ea constiterit.*

74 *Appellans tria probare debet, ad fundandam iudicis appellationis iurisdictionem.*

LAta sententia, si quis litigatorum sit, qui se grauatum sentiat, lex appellationis remedium indul-
1 sit. l. 1. ff. de appell. Hæc * appellandi facultas regulariter permissa est, nisi reperiatur expresse prohibita. gloss. verbo, restituitur, & Doct. in l. restituere, ff. de rei vendi. l. in maioribus, & ibi Bart. C. de appellat. Specul. titu. de appellatio. §. in quibus, vbi ponit triginta septem casus, in quibus prohibetur appel-
2 latio. a Et licet inter alios casus prohibita reperiatur, vbi

vbi de re minima ageretur, sacri tamen canones hoc appellationis remedium non solum in caussa graui, verum etiam minima admiserunt, ca. de appellationibus, extra de appellatio. vbi Docto.Franc. præsertim. Item licet secundum leges regulariter ab interloquutoria ante diffinitiuam sententiam non permittatur appell. l. ante sententiam.C.quorum appell. non recip. nisi quando talis esset, quæ præiudicium per appellationem a diffinitiua irreparabile inferret.l.2.ff.de appellat.recip. admittitur tamen per sacros canones ante sententiam tam post litem contestatam quam ante,cap. super eo.cum materia, & notatis per Abb.& alios Franc. præsertim 6 Amplius * & si iu-
b
2 ris ciuilis conclusio sit,vt a sententia possessorii non appelletur,quasi recuperabilis sit præiudicii,vbi quis sentẽtias in negotio principali reportaret.l.1.C. si de momen. pos. appell.vbi Bart. Bald. Ang. & omnes post Cyn.Specu.tit. de appella §. in quibus casibus appel.liceat. versi. 6. non appellatur, & de libell. concept. §.nunc videndum, ver. 26.Bar.in l.2.ff.de appel. recip. colum. 2. ver. Quæro.Ius tamen Pontificum appellationem demittit a quocunque grauamine etiam possessionis, cap.cum cessante, de app. cap.significauerunt, extra de testibus. cap. ex conquestione,de restitu.spolia. & notatur vtrobique. Quæ iuris canonici dispositio etiam in his,in quibus a lege ciuili dissidet,seruanda esset in Rom.Cur.vtpote in loco iurisdictionis Ecclesiasticæ per glo.ordinariam in cap.2.de arb.lib.6. nisi a pluribus annis ipsi Pont.experti, quod tanta in appellando sacrorum canonum facilitas caussas reddebat immortales,nimiam hanc appellandi licentiam angustassent vtpote, si de re minima appellatum esset,per quandam extrauagantem,quam motum proprium vocant, & quæ per tribunalia Vrbis circumfertur,qua prohibetur appellat. vbi infra summam decem ducatorum auri ageretur;prout eandem appellandi licentiam arctarunt etiam a pluribus annis Pont.vbi ab interlocutoria appellaretur, quæ vel vim diffinitiuæ haberet, vel grauamen per appellationem a diffinitiua irreparabile inferret per regulam 35. in ordine, de cui de appellando ante diffinitiuam sententiam inscriptio est, per quam regulam solent Pontific. rem a

appellationis, poterit enim interim de triennali possessione huiusmodi excipere etiam ad impediendum sequestrum. Amplius finge, quòd possessor triennalis esset, nec alias exceptione regulæ tueretur, forte quia reus, & possessor triennalis ob non solutionem pensionis aliamve caussam legitimam priuationis pœnam incurrisse diceretur. Cassa. decis. 4. eodem tit. in princip. Quamobrem idem generaliter responsum est, vbi non de tit. vel possessione beneficii, sed ad priuationem ageretur. Milis in verbo, sequestrum numero secundo, versic. sequestrum possessionis, ibi. Item sit sequestrum, quando agitur de tit. beneficii, vel de eius possessione.

g 9 Generaliter g verò vbi * ex dispositione d. clem. decretum esset sequestrum, licet alias regulariter cautio sit medicina sequestri, & per dationem fideiussoris soleat sequestrum fiendum euitari, & factum reuocari. l. fideiussor. §. fin. ff. qui satisd. cogan. vbi etiam Doct. & Canonistæ in c. examinata, in gl. 2. de iudiciis, hęc tamen regula limitatur, vt non procedat in sequestratione de qua in dict. clem. neque in aliis casibus, in quibus sequestratio non permittitur tantum, sed præcipitur a lege, vt in casu dict. clem. prout notanter limitat Ioa. And. in addi. ad Spe. in prin ver. quid si sequester, ibi, & nota, quod licet regulariter sequestratio sequitur: Milis in verbo, sequestrum, nu. 3. versic. sequestrum, vbi est fiendum, imo non reuocaretur etiam si possessor post sequestrum obtineret sententiã, cuius occasione fuit decretum per aliam sententiam infirmari, sed expectanda esset finalis caussæ victoria, tex. in d. clem. vnica, in fi. principii, ibi restituat ei, qui finalem in caussa victoriam obtinebit. gl. ibidem verbo, finalem. Milis in verbo, sequestrum, nu. 1. Estq. hoc in tantum verum, vt si iudex qui priorem sententiam contra possessorem latã infirmauit, sequestrationem etiam reuocasset, veniret omnino reintegranda, Spec. eo. tit. num. 5. versi. sed pone, lata est sententia.

10 Cæterum dubitatis, an * sequestratio sit apud vnum vel plures sequestres fienda, & Ioan. And. in addi. ad Spe. eo. titul. versic. secundo quæro, voluit quod apud vnam personam tantum sequestratio fiat, idoneam tamen fide,

facul-

facultate,& ordine,vt supra,idq. pluribus rationibus,motus præsertim, quod clementina de persona sequestris singulariter loquatur,& si de pluralitate Papa sensisset,vtiq. expressisset,prout de coadiutoribus episcopi expressit, ca. vnico, de clerico ægro.lib.6.& ratio etiam non suadet, quod in loco vnius plures surrogentur,ac etiam pro minori impensa ecclesiæ,quæ maior esset in pluralitate personarum,allegat cap. final. de concessio. præbend. in 6. sed quicquid ipse dicat,& præscriptæ rationes suadeant, seruamus in sacro Palatio contrarium,& fere semper duo de

11 putantur sequestratores, quibus*etiam alii surrogari solent ex caussa,vtpote,si aliquis ex eis moreretur,vel alias impeditus non valeret commisso sibi officio satisfacere,

h *h* ibide si male in administratione se gereret,alias enim si ne caussa mutari non posset, si eius qualitas ratione fidei, vel facultatum in dubium reuocaretur,quia in deputatione videtur eius persona approbata. Ioan. And. in add. ad Spec.ibidem,cui committendo videtur illam vt idoneam

12 approbasse;& durante eius officio nemo*alius poterit in administratione iurium sequestratæ Ecclesiæ se intromittere, & qui se intromiserit, committet in interdictum in sequestratione contentum,per quod vnicuiq. interdicitur ne in iuribus sequestratæ Ecclesiæ vel eorũ administratio ne se immisceat,qui si extraneus fuerit,excommunicatio-

i nis pœnam incurret,quod *i* si aliquis ex litigatoribus ius suum admittet.d.clem.vnica § 1.eod. ti. nec excusaretur, quia licet fructus sequestratos vendidisset,non tamen tradidisset,vel quia minus actum venditionis absoluisset, sed tantũ tractauerit,quasi per actum nõ perfectũ pœnam non incurrat ipso iure per regulam, odia, & not. in cap. perpetue, de electon. in sexto, minus excusaretur, quia pretium quod post sequestrationem exegisset, esset pro venditione rei ante sequestrationem factæ, quasi hæc solutio pretii esset ad tempus venditionis referenda, per l. Scio. ff. de mino. quia in quolibet ex prædictis actibus non potest quis se intromittere,nisi nomine, & pro iure sequestratæ Ecclesiæ,& sequestratio etiam interdicit, ne quis in iuribus Ecclesiæ se intromittat, Aegid. concl. 428. solus tractatus,de sequestra: quod responsum extat non

solum

solùm in eo, qui se in concernentibus fructus & redditus Ecclesiæ, vt præmittitur, commisceret, verùm etiam in eo, qui verbum Dei prædicando, vel aliud genus seruitii in Ecclesia faciendo se intromitteret, Aegid. conclu. 420. per prædicationem, de sequest.

ANNOTATIONES.

a ET si sequestratio.) *Adde Cur. in tract. de seques. siue in repe. l. 1. C. de preb seque. pec. vbi cumulatè regulam cum pluribus limit. traditam videbis, & apud Ias. etiam in l. si fide iussor. §. vlt. ff. qui satisd cogan Nicol. Anto. Grauatius.*

b Videlicet quod.) *Vide Cassa. decis. 5. num. 3. de seque. poss.*
12 *& fruct. & habet locum, vt * in caussa beneficiali ad sequestrum non obstante appellatione perueniri possit, etiam si ab ordinario iudice appelletur. vt Car. tradidit in Clem. vna. eo. tit. in 6. not. Qua de re videas Compil. vari. commis. fol. 18. col. 4. & alterum Compi. For. term. fo. 21. col. 2. regulariter verò appellatione pendente fructus non sequestrantur, nisi dilapidationis timor esset, l. Imperatores, vbi scrib. ff. de appell. & in cap. vlt. de seque pos & fruct. & Curt. vbi supra. Cæterum ipsorum fructuum sequestrationem à iudice, à quo fieri posse intelligas, antequam ab iudice, ad quem appellatio recepta fuerit, dein vero ei minimè permittitur, cum ad iudicis, ad quem prouidere pertineat, per Doct. in dict. cap. vlt. & hac opinio communibus suffragijs approbatur, vt Maran. asserit in praxi. 6. par in verbo, appellatio, nu. 177. & à sententia super sequestro appellari posse scias, etiam si super possessorio lata fuerit, vt egregiè Ang. prodidit, consi. 107. num. 3. Nicolaus Antonius Grauatius.*

c Quamobrem.) *Sed an * iudex sequester esse possit, nonnulli*
13 *dubitarunt, attamen Bal. Rom. Alexand. & Ias. in l. si fideiussor. §. vltim. nume secundo, ff qui satisd. cogan. & iterum ipse Ias. in l. cum filiosam. colum. quarta, versi. tamen iudex. de leg. 1. voluerunt, vt possis, & Curt. etiam in dicta l. 1. in 4. quæst. atque Tiraquel. de retrac. conuent. §. 4. in glo. 7. nu. 1. cum seq. vbi ait, quod & si hoc verum sit, honestius tamen esset, quòd iudex hanc prouinciam non assumeret. Idcirco non immeritò Ro. Cu. partes ad concordandum de sequestribus monet, aliàs ipsis negligentibus idoneas constituit personas iuxta tex. in l. accepiam,*

*ptam, vbi Doctor. C. de vsur. & Accurs. tradit in l. senatusconsulto, §. vltim. in vers. deponatur. ff. de offic. praesi. Sed operaeprecium est videre, an * quempiam sequestrem esse iudex*
14 *cogere possit; & aliquibus posse visum fuit, inter quos Bal. in l. prima, in fin. ff vbi pupil. educ. deb. & Cur. in d. l. prima, in sec. quaest. Verùm plerique id munus necessitatis esse negant, vt Bart. in l. litibus, § vltim. C. de agri. & censi. libr 11. Bald. secum pugnans consil. 180. libr. 4. Ang. Paul. Castren. Alexand. atque Ias. in d. l. si fideiussor, § vltim. & Tiraq. praecitato loco. nu. 3. & 4. qui hanc opinionem de iure veriorem esse ait, & si*
15 *eo teste prior opinio in Gallia obseruetur. Caeterum * si sponte huic sequester se addixerit numeri, deinde propria auctoritate ab eo se eximere non poterit, nisi ex iuxta causa, iudiceq; etiam suam interponente auctoritatem, Bart. in l. ei, apud quem. §. vlt. ff. depos. Card. in clem. 1. in 21. quaest. de prohib. seque. pecu. quibus consentit Cur in saepè citato loco in 3. quaest. Nicolaus Antonius Granatius.*

d Eruntque.) *Verùm sequestres operum tantum conferre, non autem impensas erogare tenentur, non enim hi damnum pati debent, argumen. l. vltim. ff. de requi. re. & facit optimus tex. in l. vltim. § fin. C. de bon. auct. iud. poss. & Bald. tradit in l. si oleum in princip. ff. de dol. mal. atque Curt. vbi supra, qu. 2. Caeterum*
16 ** huiusmodi sequester nequaquam petere potest, vt sibi stipendium soluatur, veluti Angel. Imol. Roma. Aretin. & alij testati sunt, in l. interesse. ff. de acquiren. poss. vbi tamen limitant, non procedere in sequestro voluntario, vide ad rem Tira-*
17 *quell. praecitato loco num. 6. multa congerentem. Attamen * scias hunc necessarium sequestrem non possidere etiam naturaliter, cùm apud priorem possessorem remaneat possessio, vt per Doct. in dicta l. interesse, Gram. decis. 51. num. 2. & Cassad. decis. 14. nu. 12. super regul. Cancell. Secus verò est, quando voluntarius esset; quia tunc sequestratio possessionem tollit, vt ibi, & per Cassan cons. 48. per totum, & est cõmunis opinio, vt asserũt Cur. in dicta l. prima, quaest. 2. num. 71. Io. Cora Miscell. lib. 2. cap. 2. num. 3. & Gomes. in regul. de anna poss. quaest. 46. versic. adde, prope finem. Nicol. Anto. Granatius.*

e Quando quidem.) *Vide Ange. consi. 107. & Cassad. decis. 5. de seque. poss. & fra.*

f Idem denique.) *Adde Cassad. decis. 6. num. 9. & 13. super regu.*

18 *regu. Cancell. vbi * late, vtrum sequestrem decerni debeat contra eum, qui triennio possederit, & causam cõmitti obtinuerit.*

g Generaliter verò.) *Ad reg. quod * sequestrum satisdatione*
19 *tollatur, vide plures limit. per Ias traditas. in d. l. si fideiussor, §. vlt. in 6. not. n. 17. Cur vbi supra, & Ias. eò loci animaduertit quod simplex satisdatio non sufficit, cùm tria continere debeat, prosequere, vt per eum post Alex. ibi, quæ in vsu forensi notanda sunt. Nicol. Anto Grauatius.*

h Idem si male.) *Adde, quod sequestres * qui in administra-*
20 *tione male se gessis, tenetur, cum ipse ex quasi contractu obligetur, l. si oleum, in prin vbi Bar. ff. de dol. & facit tex. in l. si hominum in princ ff. dep.*

i Quod si aliquis.) *Gomes. legas in d reg. de ann. poss. in 5. q. ver. & ista omnia, & Castad. decis 5. num. 1. de seq. poss. & fru. Nicol. Anto. Grauatius.*

De appellatione, apostolis, ac eiusdem appellationis prosequutione.

CAP. III.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio regulariter est permissa, nisi reperiatur prohibita.*

2 *Appellatio in possessorio an admittatur, & num. 5. 8. 38. & 42.*

3 *Appellatio recipitur a grauamine, quando illud irreparabile est, vt puta a decreto, quo aliquem torqueri præciperetur.*

5 *Sententia diffinitiua, & quæ vim diffinitiuæ habet, æquiparantur, quatenus ad appellationis admissionem attinet.*

6 *Lex noua ab antiqua interpretationem recipit.*

7 *Possessionem in iure decimandi, collectandi, & si quæ similia sint, nõ satis est probare, sed amplius*

plius iuris adminiculum.

9 *Appellatio ab exequutione non permittatur, sed ab excessu tantum; & tunc caussa excessus exprimenda est, & nu.12. & 44.*

10 *Tertius appellans, vt audiatur nedum causă legitimam exprimere, sed etiam eam probare saltim semiplenè obstringitur.*

11 *Interloquutoria mera est vnius iudicis pronunciatio post latam diffinitiuam.*

13 *Appellatio in notorijs prohibita est, fallit tamen, & nume.47.*

14 *Appellationis remedium, quare introductă fuit.*

15 *Notorii discrimina, atque differentiæ.*

16 *Confessus, non tamen conuictus, an appellare possit, & nume 48.*

17 *Hæres condemnatur ex confessione defuncti, & sic non propria.*

18 *Mandatum, quo casu duret post mortem.*

19 *Appellare tertio lex non permittit.*

20 *Appellationi qui vult adhærere, adhæsio infra decem dies fieri debet, & num.49.*

21 *Appellandi terminus dierum decem, a quo tempore currat, & num.52. (53.*

22 *Cõtumax verus qui dicatur, & qui fictus, & n.*

23 *Terminus decẽ dierum ad appellandum nunquă currit durante grauamine successiuo.*

24 *Procuratore non appellante, an poterit dominus appellare, etiam lapso decennio latæ sententiæ, dummodo infra decennium a die sententiæ.*

25 *Appellatio extra iudicium admiti potest, etiam die feriata.*

26 Ap-

26 *Appellans in decima die tenetur horam exprimere de iure; verum in palatio hoc vsu minime receptum est.*

27 *Appellatio debet fieri coram iudice, à quo, si eius præsentia haberi possit, alias coram notario, & numero 57.*

28 *Appellatur semper in scriptis in* Ro.Cu. *licet lex admittat appellationem viua voce.*

29 *Appellatio est communis, ideoq. appellatus potest eam sicuti propriam prosequi.*

30 *Appelandi praxis videlicet in parte, & partibus & cet.*

31 *Appellantes puniuntur, qui iniuriosis verbis proponunt appellationes.*

32 *Apostoli petendi sũt in appellatione, & quare dicantur Apostoli, & nu. 35. 63. & 66.*

Apostolorum genera quatuor, & quæ, eo. nu.

A*ppellationi quando deferendum sit. eo. nu.*

33 *Apostoli infra 30. dies peti debent, infra quem terminum iudices deliberant etiam vsq. ad vltimũ momentum.*

34 I*udices raro vel nunquam dant simpliciter terminum iuris ad Apostolos recipiendum, sed dicunt, & interim quandocunque, & quid referant hæc verba.*

36 *Appellans si iudicem adierit, ab eoq. responsum super Apostolis petierit, si non respondet, non tenetur amplius ad eum reuerti, & nu. 64.*

37 *Appellans, infra terminum iuris ei datum ad redeũdũ pro apostolis, nedũ appellationẽ prosequi non valet, sed nec etiam iudicem impetrare.*

39 *appel-*

39 *Appellatio à possessorio & si regulariter iure ciuili nõ admittatur, tamen dicitur de nullitate.*

40 *Appellatio à possessorio super remedio c. reintegranda, admittitur etiam in foro sæculari.*

41 *Remedium c. reintegranda, pinguius cæteris est, atque vtilius.*

43 *Appellatio à pronunciato de exequendo prohibita est.*

44 *Appellatio ab executione facti, non est permissa, fallit tamen.*

45 *Appellatione ab interlocutoria, caussæ grauaminum exprimendæ sunt, aliàs elapso decennio in iudicatum ea transire.*

46 *Interlocutoriæ habentes vim diffinitiuæ, quæ sint, & quomodo cognoscantur.*

50 *Appellans non potest appellationi renunciare inuito appellato.*

51 *Terminus decem dierum ad appellandum prorogari non potest, etiam partium voluntate.*

52 *Terminus dierum decem ad appellandum, à die scientiæ currit.*

54 *Contumax verus, non auditur appellans.*

55 *Procurator, verus contumax ad appellandum non admittitur.*

56. *Appellare potest semper, qui in dies grauatur, vt puta, quia carceribus detinetur.*

58 *Appellare coram honesta persona, quo casu permittatur.*

59. *Appellatio in scriptis quando dicatur.*

60. *Appellatio viua voce statim proponenda est, alias nullius esse momenti.*

61 *In continenti factum quando dicatur.*

62 *Appellatio viua voce facta cum reseruatione appellandi in scriptis, & deinde in scriptis appellatum fuit, quæ appellatio prior, an posterior valida sit?*

64 *Apostolos bis petere sufficit, & nu.72.*

65 *Apostoli infra 30. dies peti debent sed an isti 30. dies currere incipiant a die sententiæ, vel a die appellationis.*

67 *Appellationi a diffinitiua si iudices nõ deferunt, leges ipsæ deferunt.*

68 *Iudices appellationis a diffinitiua nõ deferentes puniri debent.*

69 *Apostoli reuerentiales, quando in forma conceduntur, quomodo eos concessos esse intelligatur.*

70 *Apostoli si fuerint petiti, & a iudice non dati saltim refutatorii, si iudex procederet, nullus redderetur processus.*

71 *Iudex potest abbreuiare terminum iuris ad recipiendum apostolos.*

73 *Iudex, ad quem de appellatione cognoscere non potest, nisi prius de ea constiterit.*

74 *Appellans tria probare debet, ad fundandam iudicis appellationis iurisdictionem.*

Lata sententia, si quis litigatorum sit, qui se grauatum sentiat, lex appellationis remedium indul-
1 sit. l. 1. ff. de appell. Hæc * appellandi facultas regulariter permissa est, nisi reperiatur expresse prohibita. gloss. verbo, restituitur, & Doct. in l. restituere, ff. de rei vendi. l. in maioribus, & ibi Bart. C. de appellat. Specul. titu. de appellatio. §. in quibus, vbi ponit triginta septem casus, in quibus prohibetur appel-
2 latio. * Et licet inter alios casus prohibita reperiatur, vbi

vbi de re minima ageretur, sacri tamen canones hoc appellationis remedium non solum in caussa graui, verum etiam minima admiserunt, ca. de appellationibus, extra de appellatio. vbi Docto.Franc. præsertim. Item licet secundum leges regulariter ab interloquutoria ante diffinitiuam sententiam non permittatur appell. l. ante sententiam C. quorum appell. non recip. nisi quando talis esset, quæ præiudicium per appellationem a diffinitiua irreparabile inferret. l. 2. ff. de appellat. recip. admittitur tamen per sacros canones ante sententiam tam post litem contestatam quam ante, cap. super eo. cum materia, & notatis per Abb. & alios Franc. præsertim
b
b Amplius * & si iuris ciuilis conclusio sit, vt a sententia possessorii non appel-
2
letur, quasi recuperabilis sit præiudicii, vbi quis sententias in negotio principali reportaret. l. 1. C. si de momen. pos. appell. vbi Bart. Bald. Ang. & omnes post Cyn. Specu. tit. de appella §. in quibus casibus appel. liceat. versi. 6. non appellatur, & de libell. concept. §. nunc videndum, ver. 26. Bar. in l. 2. ff. de appel. recip. colum. 2. ver. Quæro. Ius tamen Pontificum appellationem demittit a quocunque grauamine etiam possessionis, cap. cum cessante, de app. cap. significauerunt, extra de testibus. cap. ex conquestione, de restitu. spolia. & notatur vtrobique. Quæ iuris canonici dispositio etiam in his, in quibus a lege ciuili dissidet, seruanda esset in Rom. Cur. vtpote in loco iurisdictionis Ecclesiasticæ per glo. ordinariam in cap 2. de arb. lib 6. nisi a pluribus annis ipsi Pont. experti, quod tanta in appellando sacrorum canonum facilitas caussas reddebat immortales, nimiam hanc appellandi licentiam angustassent vtpote, si de re minima appellatum esset, per quandam extrauagantem, quam motum proprium vocant, & quæ per tribunalia Vrbis circumfertur, qua prohibetur appellat. vbi infra summam decem ducatorum auri ageretur, prout eandem appellandi licentiam arctarunt etiam a pluribus annis Pont. vbi ab interlocutoria appellaretur, quæ vel vim diffinitiuæ haberet, vel grauamen per appellationem a diffinitiua irreparabile inferret per regulam 35. in ordine, de cui de appellando ante diffinitiuam sententiam inscriptio est, per quam regulam solent Pontific. rem a

dispositione iuris canonici ad terminos iuris ciuilis reducere, secundum quod diximus supra, prohibitam esse appellationem ante sententiam, l. ante sententiæ, C. quorum
3 appellationes non recip. nisi * quando grauamen tale esset, quod per appellationem a diffinitiua reparari non posset, vtpote si iudex, quem torqueri iuberet, l. 2. ff. de appella. recip, vbi etiam Bart. qua regula solent Pontifices non solum prohibere litigatoribus, ne alias, prout supra ante sententiam appellent, verum etiam iudicibus ne, si similis prohibita appellatio coram eis remissa foret, admittant, amplius signaturæ præpositis ne similium appellationum caussæ committantur, nisi in commissione orator exprimat alteram ex duabus præscriptis qualitatibus interloquutoriæ, a qua appellauit, quod videlicet vel vim diffinitiuæ habeat, vel grauamen per appellationem ab ipsa diffinitiua irreparabile inferat; quamobrem prouocant mihi risum nonnulli, qui in commissionibus solent delere illa verba, vim diffinitiuæ, ignorantes quippe
4 casus istos, quod videlicet sententia * diffinitiua sit, vel vim diffinitiuæ habeat, quatenus ad admissionem appellationis attinet, inuicem æquiparari, & vnum alteri æquipollere, non solum ex dispositione præscriptæ regulæ, verum etiam iuris communis, prout tradit gloss. in dict. authen. habita, cap ne filius pro patre. Habet quoque hæc regula decretum irritans, vt similes appellationes cum omnibus inde secutis nullius sint futuræ roboris vel momenti, addit denique pœnam, 25. flor. auri similiter appellanti, qui in similis prohibitæ appellationis defensione, & prosecutione succumberet, licet glossator in eandem regulam in fin. dicat non vidisse vnquam similem pœnam exigi, prout nec nos nostro vidimus tempore.
5 Amplius* hanc nimiam sacrorum canonum in appellando facultatem arctarunt quoq. sancti Pontifices a pluribus annis in caussa profana, vbi de possessione pronunciatum fuisset, per constitutionem bon. mem. Aegidii Cardinalis Sabinensis, dum viueret vniuersi S. R. E. patrimonii vicarii, seu Legati sub rub. in quib. cas. appell. non valeat, quæ etsi prouincialis lex esset, visa tamen fuit iusta caussa, & sancta, & a Pontif. in ipsa Ro. Cur. in possessorio

rei profanæ recepta est, vbi innoleuit practica, quod vbi in negotio possessionis lata esset aliqua sententia, solet is, qui sententiam obtinuit properare, vt commissionem impetret, qua datur vt iudex qui sententiam protulit, eam quatenus Aegidianæ constitutioni locus sit, exequatur, ideoq. solet is, qui sententiam reportauit, & exequutionem affectat properare in similis commissionis impetratione, quia si victus præueniret ipsum in committenda causa appellationis, opus esset commissionem suam reformare, & partem citare; quo casu res plerunque controuersiam recipit.

At vbi commissio detur, non solet alias signatura, vt supra diximus, præcisè de exequutione rescribere, sed sub ea conditione, quatenus Aegidianæ constitutioni locus sit, idq. ea ratione, quia etsi constitutio generalis existat, & veluti disponens idem quod ius commune, non solum generaliter intelligenda, verum etiam ne ociosa sit, casus a conclusione iuris ciuilis exceptos excludere videatur, Dec. in rubr. de probatio. colum. 10. ver. quartò limita; satis tamen operatur, si nos a iure canonico, quod in Rom. Cur. seruandum erat, ad ius ciuile reducat, nec propterea casus a regula iuris ciuilis exceptos hæc constitutio excludit, sed omnes fectiones recipiet, quas, & ipsa iu-
6 ris ciuilis regula, & veluti lex* noua superueniēs ab c anti
C qua interpretationem accipiens, omnes admittet interpretationes, & limitationes, quas ipsa lex antiqua admitteret, vtpote, si super missione in possessionem ex 2. decret. ferretur sententia, Bart. in dicta l. secunda, ff. de appell. recipien colum septima, ver. sexto quæro, Bald. in d. l. 1. C. si de momen. poss. appell. quæst. 10 Abb. in c. ad sedem, col. pen. de resti. spol. Idem si constaret de euidenti iniustitia latæ sententiæ, Bart. in d. l. 2. in fin ff. de appell. recip. Bal. d. l. 1 colum. 1. in fi. Abb. d. c. ad sedem, colum. penul. Idem si petitorium fuisset negocio possessionis cumulatu, vel agenti possessorio fuerit opposita, & admissa exceptio dominij, & proprietatis, Bald. in dicta l. 1. colum. 3. ver. quero quid si in possessorio; Quod etiam extenderetur, vbi possessorium dumtaxat intentatum fuisset, esset tamen tale, quod annexam haberet proprietatis caussam,

ac illius naturam saperet,glo.& Doct. in dicta l. 1. Bartholomæus Veronensis cognomēto Cæpolla lib. cautelarum, cautela.161. veluti si interdicto adipiscendæ vel retinendæ actum fuisset, quæ caussam habent cum proprietate, Doct.in l.naturaliter,ff, nihil commune, ff. de acquirend. poss. Idem denique si interdicto recuperandæ seu reme-
7 dio,cap.7. reintegranda,ageretur, & quæstio * de possessione iuris esset decimandi, collectandi, et si quæ similia sunt, in quibus satis non esset probare actus possessorios, sed amplius iuris adminiculum desideratur, veluti in possessorio mixto,Specu.tit.de caus.poss. & proprie.§. 1. ver. porro,& §.quia vero,& de rest. spolia.ff nunc dicendum. col.fi.Bal.in l.vnica,colum.2.nu. 7.versic.quæro,nos dicimus per l. vnde 6.ff.de itin.Actuq. priuato.Idem si ageretur de possessione alterius cuiusuis rei, in qua non posset quis statum habere, nisi ex Principis indulto. Hoc enim casu, etsi natura possessorii nihil commune habeat cum caussa proprietatis,ad no.per.omnes in d.§.nihil commune.Veruntamen res ipsa subiecta operatur,vt iudicium annexam habeat proprietatis caussam; vtpote, si de possessione benefici,feudi,vel alterius,rei,in qua nō possit quis statum habere, nisi ex concessione Principis, in quibus propterea responsum extat satis non esse,vt actor possessionem probet,nisi etiam de tit.docuerit,c. 1. de reg. iu. in 6.Bal.in d. l. vnica,col.2.ibi,& maxime in possessorio beneficii.Aegid.conc.49. Agens possessorio, de rest. spol. & concl.17.de rest.spol.incipit.secundum eundem.

d Addo d alios casus,quibus * de iure licet aduersus regu-
8 lam iuris ciuilis a sententia possessorii appellare, & quibus etiā licet Aegidiana non obstante, vtpote, si is, qui sententiam in possessorio obtineret, prius petitorio egisset,& succubuisset, Bar.in d. l. 1.& in d.l.2. idem si ei qui in possessorio succubuisset, deficeret probatio in petitorio,Ang.dict.l.2. Lanfran. c.quoniam contra, de appellat. verbo,appellationes.20.fallentia,idem si similis sententia possessorii contra minorem lata fuisset,Bart.d. l. 2. col. 1. in fi. Bal.ibidem col.pen.ver. quæro si ecclesia: idem si essemus in casu, vbi melior esset posidentis conditio,& statūs possessionis ad victoriam,caussæque decisionem prodesset,

deſſet,Bart.in d. l.2. Idem denique ſi ſententia condemnaret non ſolum ad poſſeſsionem, ſed etiam ad fructus per capitula diſtincta, eſſet enim hoc caſu,quo ad poſſeſſionem conſtitutioni locus, & quo ad fructus admittetur appellatio,in qua tamen non audietur appellans, niſi parito ſententiæ,quo ad poſſeſsionem,Bar.in. l. creditor, §. iuſſus,in fin.ff.de appell.Bal.in d.l.1.ſeu vnica colum. ver. ſed pone reliqua, ſi quæ ad hanc regulam attinent, poteris videre per teipſum apud Doctores in omnibus prællegatis locis,ac per Alexand.Iaſ.& Dec.in l. 1. C. de bonorum poſſeſsione ſecundum tabulas.

Et quamuis a ſententia poſſeſſorii non liceat appellare, ſolet nihilominus dari appellatio ab alio grauamine
e illato ante ſententiam in poſſeſſorio latam, vtpote,ſi iudex recuſaſſet teſtes recipere, vel teſtem infamem, vel alias repellendum recepiſſet,vel denique aliud ſimile grauamen intuliſſet,quod per appellationem a diffinitiua reparari non poſſet,idq. æquitate iuris canonici, prout habetur ex notatis per Innoc. in ca.final. de oper.nou. nun. aduerſus iuris ciuilis rigorem,ſecundum quod appellatio a ſententia poſſeſſorii prohibita eſt, cenſetur etiam prohibita ab omni eo,per quod peruenitur ad ipſam, per l. oratio.ff.de ſpon.refert,& ſequitur Bald.in d.l.1. C. ſi de mom.poſ.appel. colum. 2.num.4.verſic.& modo, & in l. poſt ſententiam,colum. 2. num. 7. & 8. verſic. pone ergo, vbi refert Gulielm. de Cuneo hoc dicentem in l. ſi ex cauſſa.§.nunc videndum, ff.de minoribus, & commendat dictum pro notato digno;& licet ſupra dixerimus conſtitutionem Cardinalis Aegidii a Pontificibus in Romana Curia receptam reducere diſpoſitionem iuris canonici, in hac ſpecie ad terminos iuris ciuilis, non tamen admitto iſtam reductionem, vtpote correctoriam iuris canonici,niſi ad limites verborum,&in caſu expreſſo appellationis ſcilicet ab ipſa ſententia ſuper poſſeſſorio lata, prout ſic notanter limitat Oldrad.conſ.106.in princ. verſic. etſi dicatur,nec propterea iſtā prohibitionē extendemus præter verba ad appellationē a grauamine in cauſſa poſſeſſori illato ante latā poſſeſſ. ſententiam,in qua remanet illæſa præſcripta iur.can.diſpoſitio appellationem a quouis

grauamine generaliter admittens, appellationem in quam non solum in possessorio, sed etiam in aliis causis; cum temperamento tamen præscriptæ regulæ de non appellando ante diffinitiuam, de qua superius loquuti fuimus.

f. Sed, & inter f alios casus, quibus appellatio etiam iure 9 ciuili prohibita reperitur, est vbi * quis ab exequutione grauatum diceret, a qua lex ciuilis appellationem non admittit, sed ab excessu tantum in exequendo, l. ab exequutore, ff. de appell. l. ab exequutione, C. quorum appell. nõ recip. & notatur vtrobique per Bart. Bald. & alios, notant Abbas, Felinus, & alii in ca. quod ad consultationem, cum nota. de re iudica. Rota decisio. 349. si appelletur, de appella. in no. Nec iste excessus præsumitur, nisi probetur, ca. nouit, & d. c. quod ad consultationem, cum nota. de re iudica. Rota ibidem. Idq. propter auctoritatem rei iudicatæ, quæ facit valde contra appellantem præsumi, & iste excessus posset multipliciter contingere, vtpote, si iudex exceptiones aptas exequutionem impedire non admisisset, vel ante tempus, vel in maiori quantitate, vel in re, in qua non esset exequendum, exequutus fuisset, prout notanter docet Bart. in d. l. ab exequutione, ff. de appell. colum. pri. versic. contra hoc oppono, & in dicta l. ab exequutione, ff. quorum appell. non recipi. quæstio. prima, & licet fuerint opiniones, verior tamen est, quod in simili appelllatione exprimenda sit ista caussa excessus, alias per eam non retardaretur exequutio, Abb. in d. c. quod ad consultationem, colum. pen. nume. 30. vers. quæro an in appellatione ab exequutione, vsque ad finem. Quam opinionem, recitatis, & confutatis aliis, sequitur, & comprobat Feli. ibid. colum. 10. nu. 20. ver. Nihilominus primam opinionem puto veriorem, quam etiam sequitur Rota d. decis. 346. si appellaretur, de appell. in no. vbi non solum caussæ expresio desideratur in ipsa appellatione, vt supra, sed dicitur, quod si ab exequutione rei iudicatæ ad partes remissæ appellaretur ad Papam, non daretur inhibitio, nisi expressa causa excessus verificaretur, pro 10 ut * etiam in tertio appellante pro suo interesse requiritur, quòd non solum exprimat in appellatione legitimam caussam, verum etiam eam saltim semiplene verificet ante-

tequam in caussa suæ appellationis vlterius audiatur, glo. in l.2.verbo.iudicio,cum glo.sequenti, ff. de appell. recipien.& est.tex.vbi Ang.& Raphael.in l.1.ff. de appell. recip.Felin.dict.c.quod ad consultationem, d. colu. 10. nu. 20. versic.nihilominus primam opinionem puto veram ibi, Idem notat Phil.cuius expressionis caussæ duæ a Doctoribus circumferuntur rationes, vna quia vbicunque appellatio emittitur in materia, in qua regulariter prohibetur appellatio,expressio caussæ desideratur, quia appellatur contra regulas iuris, & appellationi ius commune repugnat ad not. per Abb. in dicto ca. quod ad consultationem,col.penult.& per Felin.ibid.d. col. 10. cum seq. per totum. Altera est, & meo iudicio verior, quia omnis
11 * pronunciatio iudicis post latam diffinitiuam est mere interloquutoria non habens vim diffinitiuæ,prout latè docent Imol.in l.si finita,§.non autem, ff. de dam. infect. & per Aret.in l.5.ff. de verbor. obli. sequitur Felin. in rubr. extra de re iudica.& suadetur ratione, quia si diffinitiua præcessit, & sic semel diffinitum est negotium,iudex quo ad diffinitionem negotii iam fructus est officio suo, etsi sumus in interloquutoria,ideo in appellatione ab exequutione caussæ expressio desideratur, quia interloquutoria
g est,a qua g non appellatur,nisi expressa caussa,vt in ca. vt debitus, de app.quam rationem in proposito reddit Aret. in d.l.5.ff.de verb. obligat. sequitur Abb. in d. c. quod ad consultationem, colum. pen.num.30.versic.Quæro an in appellatione ab exequutione, præsertim cum ista sit quædam interloqutoria,a qua nisi expressa causa appellatur;refert,& sequitur Felin.ibid.col.12.ibi,& ista omnia bene nota,vltra Aret.in d.l.5.

12 Immo * non defuerunt, qui voluere, quòd in simili appellatione ab exequutione requiratur non solum expressio caussæ in genere, veluti si diceres,appello, quia iudex excessit modum in exequendo,sed expressio caussæ in specie videlicet, appello, quia iudex excessit in hoc, vel in tanta quantitate,& sic nominatim, & non in genere, Abb. in dict.cap. quod ad consultationem, colum. fin. num. 33. versic. vnde non puto valere hanc appellationem, quorum opinionem non reperio fuisse receptam, sed communa-

muniter Docto.in præallegatis,locis,& aliis communibus transeunt cum priori sententia, quod expressio caussæ sit necessaria in genere tantum,vt supra , ideo cauti caussarum patroni cauere solent,vt non exprimant excessum in specie,sed in genere tantum,& vtilitas est ; quia , si exprimerentur excessus nominatim in hac re vel quantitate, ista appellatio non suspenderet exequutionem , nisi in quantum caperet expressus excessus , Specu. tit. de sent. excommu.§.nunc dicendum , versic: sed nunquid , & fuit originalis opinio Vber.quam refert Specu. ibi , & eam sequitur Antonius de Butr. in dict.ca. quod ad consultationem,quod si expressio excessus in genere fiat , tunc ratione incertitudinis suspenditur exequutio in totum , donec ex euentu liqueat in quantum iudex excesserit, videt omnia apud Abb.in dict.c.quod ad consultationem , col. fin. num.31 vsque ad num.33.versic.vlterius,vsque ad versic. postremo.Tu igitur , vbi in articulo exequutiuo ab aliqua iudicis pronunciatione appellabis , vtpote a fructuum liquidatione,expensarum taxatione, ac aliis interloquutionibus in negotio exequutiuo fieri solitis , appellabis expressa caussa excessus in genere tantum , iuxta primam opinionem superius relatam , quam seruamus in Romana curia , licet Innoc.in cap.fin.colum. 1.in glos. sua versic. taxa quod met.caus.& Bald.in l. terminato,colum.2.vers. modo ego quæro,C. de fruct. & litium expen. Lanfranc. in ca quoniam contra,versic. expensæ, velint quod exprimatur quantitas, in qua fuit excessus. Admoneo tamen , quod etsi ab exequutione,vt præmittitur,prætextu excessus permittatur appellatio , prout supra diximus, non tamen permittitur bis , prout in aliis casibus permissis, sed semel tantum , & fuit sententia Nicolai de Matta. in l. 3. C de iuris,& facti ignoran. quam sequitur Ange. Aretin. in l ab exequutione,ff de appell.& Feli.in dict.cap. quod ad consultationem,colum 12 num. 20. versic. scias quod vbi appellatur ab exequutione excessiua , & Firmanus suo repertorio verbo,appellatio ab exequutione, nu. 7. quod dictum Felin.ibidem commendat pro notatu digno , & teni bis illud menti , quia in Romana Curia passim permittunt in similibus bis appellari,& rem transire per tres con

for-

formes,& vbi mihi occasio se offerat, volo contradicere; vt posteritati discutiatur de veritate istius notabilis dicti quod certè habet in se maximam rationem, quia non videtur dignum, vt victor in concernentibus exequutionem cogatur, expectare alias sententias, alias enim res in infinitum iret, & lites euaderent immortales.

h Addo *h* quod* non solum ab exequutore, verum etiam à
13 quouis iudice prohibita est appellatio in caussa notoriè manifesta ex ipsa facti euidentia, cap. ex literis. extra de sponsalibus, c cum speciali, § porrò, extra de appella. vbi Abbas & alii idq; ea ratione, quod ii, qui in simili casu appellant, soleant ad appellationis remedium conuolare, vt
14 diutius eorum temeritatem sustineant, cum * tamen appellationis remedium non fuerit aliàs institutum ad confouendam litigatorum malitiam & temeritatem, sed ad præsidium innocentiæ, & oppressorum defensionem, text. in d. §. porrò, & ad corrigendam litigantium iniquitatem, & plerunque etiam imperitiam, l. 1. in prin. ff. eo. Dixi autē in caussa notoriè manifesta ex ipsa facti euidentia, quia si aliud notorium esset, vtpote notorium famæ, vel notorium iuris, cum his casibus contraria probatio fieri possit, lex hac notorii specie de veritate non satis certa appellationem admittit, qua victus possit non probata probare, argumen. capit. ex transmissa, extra qui filii sint legitimi, &
i l. obseruare, C. quorum appell. non recip. *i* & quæ* sint in-
15 ter has notorii species discrimina & differentiæ, vt possis vnum ab altero secernere, habes, a Specul. toto titulo de notoriis criminibus, & quantum ad speciem nostram attinet destituendi, quem ab appellationis remedio, illud notorium dicimus, quod ipsa facti euidentia demonstrat, tex. in dict. cap. cum speciali, §. porrò, extra eodem, in princ. vel quod quispiam sua confessione manifestasset text. ibidem. *k* Et licet * iuristæ videantur in confesso
k
16 tantum, non etiam conuicto appellationem admittere, glo. & Bart. in l. Creditor, §. iussus, ff. de appel. iure tamen pontif. non admittimus appellationem pro confesso, nec iudex debet referre, quod tamē intelligas in cōfessione nō excusata, quæ notorium inducit, & appellationis remediū excludit, prout notabiliter declarat & limitat Abbas in d. §.

d.§.porro,col.2. & 3.versi. si vero fuit tantum confessus, vel id, quod etiam per testes legitime inductos constaret, quibus per victum non fuisset oppositum, Abb.in d.§.porrò,col.2 vers. in gl. verbo, confessione, qui refert in hoc, & sequitur opinionem Hostiensis. Vel denique quo per sententiam & rem iudicatam liqueret, gloss.in dict.§ porrò,verbo, confessione, & Abb. super ea, De quibus tribus modis notorii, latius vide in text.& nota.in cap.si.extra de cohabitatione cler.& mulie.

Amplius,& quæ supra diximus de notorio confessionis
17 procederent, etiamsi † quis non condemnaretur ex confessione propria, sed aliena, vtpote si hæres ex confessione defuncti, quod est menti tenendum secundum not. per Ioan. And. in additio. ad Spec. in titul de appellat. §. in quibus, in princip.verbo.confessus, qui refert in proposito quandam q Nicolais de Mattarelis, quos refert, & sequitur etiam Abb.in d.§.porro, colum.3.nu. 7.ver. sed quæro, An hæc res potuerit appellare ? Quam l theoricam in casu notoriæ confessionis quotidie practicamus in Ro. Cur. vbi quis vigore obligationis in forma Cameræ conueniretur, a cuius processu non solet Rom.Cur. appellationes admittere, neque eius prætextu executionem retardare, idq. ea ratione, quod is, qui se in simili forma obligat, procuratores irreuocabiles in eadem obligatione etiā iurando constituit, ad confitendum debitum eius nomine pro summa in obligatione contenta, & creditor per organum alterius ex procuratoribus per debitorem, vt præmittitur constitutis confessionem debiti reportat, & vbi reum habet sic confessā, iudicis auxiliū implorat, vt contra ipsū veluti confessū exequatur, merito tāquā confessus nō appellat. Et quia supra diximus idem in hærede, qui ex confessione defuncti condemnaretur, minus admitteretur appellatio hæredis eius, qui se simili forma cameræ obligasset, si modo ante defuncti obitū creditor aduersus debitorē suum, qui postea obiisset, debiti confessionem obtinuisset, alias enim morte debitoris mandantis finiretur eius mandatum in dictos procuratores, vt præmittitur factum. l. mandatum, C. mand. insti.eo.§.recte, & nota.per gloss.Bart.& alios.in l. item est, & l.inter caussas.ff.eodem.

& per

& per Bart. & Doctores in. l. eius. ff. si certum petat Rota decisio. 171. in no. Si A, constituat, de procura, & propter finitum mandatum non valeret alias creditor per organū dictorum procuratorum ab eis debiti confessionem reportare, nisi fortè debitor, qui in obligatione procuratores constituit, vt supra, illos constituisset ad confitendum debitum etiam post eius mortem, prout similis constitutio de iure fieri potest, textus in l. si vero non remunerandi. §. fina. ff. mandati Bald. in. l. eam quam 6. quæstio. in lectu. antiqua C. de fidei comm. Alexand. in l. final. ff. solut. ma-
18 trim. Card. in clem. 1. de sepul. quæst. 23. Quo* casu duraret mandatum etiam post mortem constituentis, & eo defuncto, posset nihilominus debiti confessio a similibus procuratoribus haberi, per supra allegata, & subintraret motiuum confessionis defuncti, quæ pariter excludit hæredem ab appellationis remedio, per supra dicta, quam cautelam non cogitarunt adhuc duri creditores, qui plerunque etsi debitorem in ampliori forma cameræ obligatum habeant, eo defuncto coguntur contra hæredes non solum ordinarium iudicium per viam diffinitiuæ subire, verum etiam per tres conformes transire. Et præter hunc casum notoriæ confessionis raro vel nūquam præcedentem theoricam in Ro. Cur. practicamus, & passim in caussis alias, notoriæ manifestis aduersus legis mentem admittuntur appelllationes, estq. in hoc plerunque nimia facilitas etiā in casibus, in quibus nulla alia ex appellatione speratur pro futura defensio, sed dumtaxat caussæ vsque ad tertiam sententiam productio.

19 Generaliter * vero vbi permissa est appellatio, vt sit litium quandoque finis, neve res in infinitum iret, Lex non permittit quem in vna, & eadem caussa, nisi bis prouocare, toto tit. C. ne in vna, & eadem caussa liceat tertio prouocare, Rota decis. 714. in antiq. Dic quod si duæ, de senten. renu. & appell. vbi habes, quod sacrum Palatium ad constituendum numerum trium sententiarum, & excludendum, ne quis tertio appellet, numerat etiam sententias extra Palatium latas, idque etiam, nisi infra certa præfinita tempora, quæ olim fuerant infra biduum. l. eos. §. fin autem in iudicio. C. eod. & l. 1. §. biduum, ff. quan-

ff.quando appell. fit Hodie vero vsque ad dies decem extensa sunt, auth.hodie. C. de appella. ca. significauerunt extra de testib. cap. quod ad consultationem, de re iudica.ca.bonæ, de confir. vtil. vel inutil. c. concertationi, de app. in 6. anteriorum, 2. quæst. 6. Daturque hoc tempus appellandi non solum cum a diffinitiua, verum etiam si ab interlocutoria, & quocunque iudiciorum grauamine præmissis tamen casibus appellaretur. l. 1. §. quod in sententiis ff.quando appella fit, imo etiam non solum ad appellandum, vbi quis iudicialiter grauaretur, verum etiam vbi cuipiam aliquod munus, vtpote tutelę, vel aliud simile iniungeretur, quis se excusaret, & eius excusatio non fuisset admissa, ille autem reclamaret a non admissa excusatione. §. si quis tutor.ff.quando appellandum sit cap. biduum. §. quod autem in sententiis, secunda quæstio. 6. & quod dictum est in appellante, procedit etiam in eo
20 qui * appellationi vltem iius vellet adhærere, debet
m m enim infra decem dies vtique adhæsio fieri, Rota decisio. quingentesima trigesimanona in antiq. a grauamine de app. in fin. verbis, & dec. 235. in not. adhærentes, eo. tit. nec eo minus tibi infra hoc tempus liceret appellare, quia vbi sententia vel grauamen inferretur, præsens fueris, neq contradixeris, Bart. in. l. 1. versic. vlti. not. C. de relatio. & currit hoc tempus de momento ad momentum vt habetur, & notatur in omnibus supra allegatis locis Spec. eo. tit. §. in quibus. ver. sed nunquid dies appellatio-
n nis computabitur de momento ad momentum, nec n posset a iudice in breuius vel longius tempus mutari, glo. in dultum, in 6. imo nec partium voluntate, & consensu, glo. singularis in auth. offeratur C. de lit. contestatione, sequitur Bald. in auth ei qui. C. de temp. appell. quandoquidē non est in partium voluntate facere, vt lex, quæ post decem dies rem inducit iudicatam, non operetur suum effectuum, ad not. in l. fi. C. de transactio, & cum hæc temporis præfinito sit de iure positiuo. l. 1. §. biduum, ff. quando appellla. fit. & 2. q. 5. c. biduum, & in d. auth. hodie. C. de appell. posset hoc temporis spacium contrario iure arctari vel prorogari, vtpote per statutum, vel consuetudinem loci, glos. sing. in. l. præscriptione. C. si contra ius, vel vtil. publicam,

quam ad hoc Ang.in l. 1 ff. de re iud.& pro omnibus vide apud Phil.Franc.in c.cum sit Romana, col.2.ver.in eadem glo.ibi,tempus decem dierum, extra de appell.

21 Sed maius dubium est,à quo * tempore incipiant currere isti decem dies ad appellandum, & licet in hoc fuerint opiniones, hæc tamen vera a sacro Palatio recepta est,quod si sententia feratur contra præsentem, vel si absentem veruntamen contumacem, tempus currat a momento,quo fuit prolata sententia.text.in l.1.§. biduum,ff. quando appel.fit,&, in c.biduum 2.quæst 6.in princ.vtrobiq. verbo, ex die latæ sententiæ. Idq. etiam si sententia conditionalis esset, prout semper excommunicatio, & in iuribus aliis solent similes sententiæ,& decreta sub conditione fieri coram Auditore Cameræ,& aliis etiam ordinariis Rom. Cur. vtpote, nisi infra tres, vel nisi ad primam, computarentur enim decem dies ad appellandum a die sententiæ,non autem a die existentis conditionis, text. in d. l.1.§.biduum,ff. quando appellan. fit, in finalibus verbis, & in capit. biduum, in princip. & vtrobique notant glos. & Doctores,& in istis terminis, quando victus fuit personaliter apprehensus, procedit opinio eorum, qui voluerunt decennium currere a die latæ sententiæ, quod si contra absentem,& fictum dumtaxat contumacem pronunciatum esset, terminus decem dierum non incipiet currere, nisi a die quo sententiam passus sciuerit, text in d. l. 1. §. vlt. quando appellan.fit,& in d.c.biduum.§.si aduersus absentem.2.q.6 & hoc modo procedit text. in d. c. concertationi, de appella. in 6. qui loquitur de appellatione ab electione seu collatione, qui sunt actus extraiudiciales soliti fieri parte non citata,neque præsente; & sic procedit opinio aliorum tenentium hoc decem dierum tempus esse vtile in sui initio,& non currere nisi a die scientiæ siue habitæ notitiæ,quæ distinctio colligitur ex præallegatis iuribus,& eam sequitur glo.in d.l.1.§.biduum, verbo, sententiæ latæ,ff.quando appell. fit. & Spec. tit. de appel. § in quibus,col.1.vers. sed nunquid hoc tempus,ibi, non enim currit ignoranti,nisi sit cõtumax,& sequitur Rot.dec. 49.in no.si fertur,de appel.per totũ,& 364.in no.cũ iura. de appe. 823. in antiq. Sciendũ de appe. & dec. 384. inno.

fuit

p fuit dubitatum,eo.tit.p Quis autem * in proposito dice-
22 tur verus. quis vero fictus contumax,docet glo.in d. l. 1.
§.fi.verbo computandum,& post eam Rota d. deci. 49. in
not.si fertur,de appell.per totum, & 364.in no.cum iura,
de appella, 284. in not.vbi habes quod ad hunc effectum
ille dicitur verus contumax,quem iudicis, vel iuris cita-
q tio personaliter apprehendit. Quæ q tamen perpetua non
23 sunt,finge,quod*grauamen a quo grauatus reclamat, es-
set grauamen permanens,&(vt aiunt)successiuam habens
caussam continuam, hoc enim casu donec grauamen du-
rabit,nunquam curret terminus decem dierum, sed sem-
per appellans erit in tempore.Bal. in. l. si clericus. C. de
epi s.audien.refert,& sequitur Spec. tit. nostro. §. in qui-
bus,ver.& nota secundum Vin.ibi alias, vbi continuatur
grauamen vsque ad finem dicti versiculi,refert,& sequitur
Philip.Fran.in c.super eo.col.1.2. nota. ibi. Tamen si ali-
24 quis a die præcepti, extra eo. tit. Rursus * finge te per
procuratorem litigasse, & contra procuratorem tuum la-
tam fuisse sententiam,& procuratorem ab ea non appel-
lasse,nec tibi alias contra similem procuratorem consul-
tum sit. quia non est soluendo;poteris enim hoc casu, tu
qui dominus es caussæ appellare, etiam post istos decem
dies a die latæ sententiæ, & infra decem dies a die, quo
ipse scieueris,glo.fi.ff. quando appella. sit. & glo. 3. in au-
th.hodie.C.de app. quas reputa singulares, & notandas,
Card. in. c. 1. vt lite non contesta. sequitur Bart. in l. 1. §
si aduersus, in fi.ff quando appel.sit Alex.cons. xcv. Visis
processibus,col.2 lib.2. Cons. Neap. decis. 344 in antiq.
fuit dubitatum in consil.procurator actoris de fideiusso-
ria cautione,& cæt.Et licet fuerint opiniones, an ista ra-
tione, quia procurator non sit soluendo,præseruetur illa
facultas appellandi domino,ita tamen vt infra decennium
ad appellandum,appellet. An potius, vt etiam post istos
decem dies a die sententiæ, dummodo infra decem a die
sententiæ,nihilominus verior est, quod dominus poterit
etiam post decem dies à die latæ sententiæ infra tamen
decem a die scientiæ appellare, prout refert, & concludit
Felin.in d.cap.1. vt lit. non contesta. col. 4. & 5. num. 6.
cum sequenti.vers.secundo. Aduerte quod si procurator ;

vsque

vsque ad versic. vnum etiam scias, quam tamen intelligas, videlicet præuia, & media restitutione in integrum, non autem ipso iure, prout sic notabiliter limitat Bald. in cap. significanti de appell. in vlt. col. & Salic. in d. auth. hodie. col. 1. vers. sed dubium, refert, & sequitur Alex. d. cons. 95. Visis processibus. colum. 3. nu. 7. ver. & licet; glo. & Doct. l. 2, Rota simili in casu eius qui legitime impeditus infra tempora non appellasset aduersus opinionem glo. & Bar. de quibus ibi tenentium impeditum cessante impedimento admitti ad appellandum absq. medio restitutionis, & ipso iure, prout aliqui voluerunt in principali appellante a die notitiæ ob non appellationem procuratoris existentiæ non soluendo decis. 49. in not. si fertur, de appell. ver. item Doct. in glo. vbi etiam tradit, quod ista restitutio debeat peti coram iudice a quo, per allegata ibidem. Et licet ista sint vera de iure, nihilominus non consueuit sacrum Palatiũ admittere istam fallentiã, vt dominus possit, aduersus iuris regulas post decem dies appellare. quando sententia fuit lata cum procuratore, qui non appellauit, & non est soluendo, vel quod ad appellandum restituatur, prout attestatur Cassad. decis. 5. de appell. & refert. rationem, qua mouetur palatiũ, quia videlicet in Ro. Cu. vt plurimũ caussæ per procuratores tractantur, vnde exequutiones passim cum maximo partium dispendio impedirentur.

Verum etsi tempus ad appellandum currat de momento ad momentum, cum tamen difficile sit, vt iudex pro tribunali, & in iudicio expectet ista tempora, receptũ est, vt
25 * appellatio emitti possit etiam extra iudicium, & in domo Auditoris absque alia partis vocatione, Rota decis. 35.
r in not. si appelletur, de appella. num. 2. Eadem r quoque ratione poterit appellatio fieri, & emitti etiam die feriata, Bart. in l. diuus, versic. & hic fallit, ff. de feriis. Iason in dict. l. more, colum. fin. versi. vltim. adde, eod. tit. Host. Butr. & Imol. in cap. præterea, de dilat. Card. in clem. 2. §. similiter, q. 2. de appell. Lanfran. in cle. sæpè, verbo, de plano, de verb. signific. & in cap. quoniam contra. verbo, petitionis. de appell. & non solum die feriata, sed etiam de nocte, Bal in auth. hodie, colum. 2. ver. sed nunquid appella-
26 tio, de appellat. Et licet * de iure appellans, qui morosus

in appellando die tantum decima appellasset, teneatur non solum probare appellationem emissam, verum etiam horam,& propterea illam in sua appellatione exprimere Aretin. in l. 2. §. dies. ff. quando appellandum sit, Paul. de Cast. in auth. hodie. C. de appell. Felin. in c. quod ad consultationem, colum. penult. vers. 4. conclu. de re iudic. & hoc, vt possit liquere, an ante momentum, vel post finem momenti fuerit emissa, hoc tamen non seruatur, nec vsu receptum est in Palatio, quia Auditores ex indulto Inno. vi. in extrauaganti, seu bulla Innocentiana possunt appellationes valide recipere, post lapsum momenti, dum tamen eadem die. Quamobrem risum mihi prouocant aliqui sollicitatores tenues, qui solent illud vltimum momentum custodire, vt vbi lapsum esset, protestari de lapsu termini ad appellandum, nec aduersarii appellationem alias recipiendam, fore ignorant enim ista, quę sunt prima pragma
f ticorũ principia omnibus notissima. Appellamus f autem
27 semper * coram iudice a quo, si eius præsentiam habere possumus, vt debitus honor eidem tribuatur, l. omnem honorem, ff. quando prouo. non est necesse, c. vt debitus de appell. quod si quis ante vltimum momentum volens appellare, iudicis copiam non habuit, etsi fuerint, qui opinati sunt appellantem teneri iterum redire, quia forte alia die iudicis copiam habebit, Felin. in c. transmissa, circa medium, ver. dum subdit, de præscriptio. sequitur Alex. cons. 19. vol. adstipulantur not. per But. in cap. ex ratione, ver. ex his deciditur, extra tit. nostro, & per Ang. in auth. sed lis. C. de temp. app. si tamen appellans non alias redierit, subsistit, Cassad. decis. 8. de appel. a principio ad finem, vbi more scolastico disputat articulum ad partes, & tandem videtur inclinare, quod si appellans expectasset vltimum momentum, & ipso vltimo momento adiuisset ad locum, vel tribunalis, vel habitationis iudicis volens appellare, nec iudicis copiam habuisset, sustineretur appellatio: tametsi videretur posse appellanti imputari, cur vltimum expectauerit momentũ. Idem dicit, si quis ante momentum similiter volens appellare, iudicis copiam non habuisset, si modo appellans doceret de absentia, vel alio impedimento iudicis etiam tempore vltimi momenti, &

ti,& quando etiam non doceretur de absentia,vel impedimento similibus, attestatur ipse patres solere prout etiam aliis casibus solent in dubio inclinare pro non desertione per doctrinam Pau.de Cast.in l. 1. ff.si quis cautio & quia re dubia existente per inclinationem in hanc partem nihil detrahitur de iuribus partium, imò videtur tendere ad illorum ac maiorem veritatis indagationem,subiungit tamē in fine,quod vtilis esset in hoc articulo Principis declaratio, quæ mihi hodie superflua videretur, postquam res est vsu tot annorū,& suprema istius Auditorii auctoritate pro non desertione declarata.Et licet hæc confidentia videatur appellanti præbere occasionem non appellandi in conspectu iudicis,& suo casu euitandi refutatorios apostolos,quos si in præsentia iudicis appellasset,habiturus erat, quosq. euitare, non consueuit esse in appellantis facultate propter honorē iudicis ac partis appellatæ præiudiciū, nihilominus non consueuerunt patres(vt Cast.dicit) hoc respicere,cum appellans semel adeundo iudicem,vt videatur honori eius satisfecisse;& debemus casum non reperti iudicis potius eius absentiæ,quam malitiæ appellantis in dubio imputare.Admoneo tamen, vt vbi ante momentum iudicis copiam non habuisses,si poteris,reuertaris alia vice,& ita etiam vidi a senioribus fieri. & passim seruatur, imo vbi in vltimo momento nō habemus iudicis copiam, solemus apud notarium caussæ actuarium non solum appellare,sed etiam ab eo apostolos petere,Rot.dec.366.in no. si appelletur,de appel.& si non defuerint,qui voluere cū, qui in absentia iudicis appellasset, nō teneri,alias ad apostolorum petitionem,Bal.& Ang. in l. 2. C. de his qui per met.iud.non app.Idq. ea ratione,quod solus iudex a quo potest de apostolis respondere,vtpote is,qui pro informatione caussæ coram ipso tractatæ certus est, an appellans sit a iurisdictione sua dimittendus necne.c.ab eo. c. vt su-

28 per eo.tit. Appellamus*aut in Ro.Cu.semper t in scriptis

t siue a interloquutoria,siue a diffinitiua appellandum sit, quia si ab interloquutoria appelletur, non valeret appell. alias siue incontinenti, siue ex interuallo emissa. c. cordi. de appell.in vi.Bar.& alii in l. litigatorib. & in l. eos. § si aut. C. eo quod si a diffinitiua appellandum sit, rarò vel

nunquam lat. sententia incontinenti appellamus, quo casu lex admitteret appellationem viua voce. l. 2. ff. de app. sed semper ex interuallo, lex appellationem in scriptis etiam a diffinitiua non minus, quàm ab interlocutoria desiderat, & alias emissa appellatio non valeret, & appellans pro non appellante haberetur, Bart. Ang. & alii in d. l. litigatorib. & in. l. eos C. eo. Imo satis esset appellare in scriptis, nisi in ipsa cedula dicerentur illa verba apponi solita, in his script Ang. in l. a senten. ff. fi. de app. Adeoq. admittit sacrum palatium hunc rigorem, vt siquis semel a simili grauamine vel sententia alias appellasset in scriptis, data cedula (vt moris est) & modo volens ab alio simili grauamine vel sententia appellare diceret, appello, prout in cedula, alias occasione alterius grauaminis vel sententiæ in actis datæ, quam repeto, & peto de nouo in actis inferi non consueuit palatiũ appellationem, vt præmittitur, emissam admittere pro appellatione in scriptis, tametsi alias scripturã producere, vel productam repetere videãtur inuicẽ æquipollere, Rot. dec. 361. in ant. no. quod iudex, de app. Aegi. concl. 121. si iudex, eo. tit. à quo nihilominus rigore quandoq. recessum est, & admitti solet similis repetitio cedulæ appellationis alias datæ quando quis non de nouo appellaret, sed appellationi per alium datæ pro se & adhærere volentib. vellet adhærere, posset enim sine alia cedula repetens illam (vt præmittitur) alias datã adhærere. Aeg. concl. 19 si quis, de app. pro se & adhærentibus. Quamobrem extra superius exceptum adhæsionis casum, solemus quoties appellãdum sit, appellationes in scriptis dictare in aliqua cedula, & cedulam nobiscum afferentes appellare prout in cedula & vbi ab interlocutoria, semper a caussa appellationis exordimur, vtpote si à breuitate dilationis, licet Reuerende pater probationes nonnisi competentes dandæ sint, nihilominus P. V. ad importunas instantias partis in huiusmodi caussa aduersæ, &c. & sic de singulis, quòd si a diffinitiua absque alia caussæ expressione simpliciter dicimus à quadam prætensa diffinitiua sententia, & cæt. quarum appellationum formulas non alias hic inferre visum fuit, poteris illas in quauis specie appellationis, apud vulgarem Libellum cum Formulariũ pro

curatorum & aduocatorum inſcriptio eſt,cuius quidem maior eſt rubrica, quàm niger, maior inquam emphaſis, & melius apud cauſſarum regeſta videre, in quibus cedulis tenemur præſertim nomina iudicum nec non appellantis & appellati,ac rem ſuper qua pronunciatum extitit,exprimere,l.1.§.fin.ff.eo.& ſi ab interlocutoria, etiam cauſſam(vt ſupra) cle.appellans,de apdell.idque nominatim, in ſpecie, adeo quod non ſatis eſſet dicere in genere appello,quia grauor. Bal.in l.edita,in repetitione peruſina, col. 15 verſ.ſciendum tamen eſt,C.de eden. & in l.minoribus, col.1.4.not.C.ad Syl.Vbi dicit idem ſi exprimeretur per relationem ad acta in genere, Fel.in c. ſuper quæſtionum, in fin.pri.de offi.deleg.

Amplius quia a pluribus annis mos patrum inualuit, quo fere ſemper pronuncians prout in cedula,& plerumq. decimus dies inſtat,antequam cedula ſubſcribatur & aperiatur,nec interim ſatis certi ſumus, an ſententia ſit futu-
x ra fauorabilis vel contraria,inoleuit x practica, qua huic incertitudini occurrimus appellando, non alias ſimpliciter.ſed cum clauſula,quatenus contra partem noſtram, quæ clauſula limitat prouocationem appellantis, vt non cenſeantur appellaſſe niſi ſub ea conditione ſi contraria ſcilicet fuerit ſententia hoc ne ſi fauorabilis fuerit in toto,vel in parte poſsit appellatus gaudere commodo appel
y lationis eius,y quæ*alias fuiſſet ſibi communis, & potuiſ-
29 ſet eam exercere,ac proſequi,ſicuti propriam, ad text. cũ materia & not.per Bar. Salic. & alios in l.ampliorem, C. de appell. idq. etiam non ſolum ad effectum confirmandæ vel infirmandæ,ſed etiam omiſsis ſupplendæ prioris ſentẽtiæ,Ro.deci 365.in no. ſi à diffinitiua, de appell. vſque ad
30 *fin.Quam practicam refert,& commendat Phil. Fran. in c.duobus,col.4.verſic: ſed quæritur primò; cum pluribus ſequentibus,vbi ſuggerit exemplum de eo,qui in parte,& partibus ſibi contrariis appellaſſet,& reſtringit rem ad caſum quando ſententia plura ſeparata, ſecus vero vbi vnicum tantum vel plura connexa contineret capitula, quia iſto caſu appellatio deuolueret negotiũ,& poſſet nihilominus appellatus vti appellatione appellantis, tametſi limitate à certa parte tantũ,& per alteram partium dumtaxat

interposita, quam tamen restrictionem non admitterem in casu appellationis interpositæ cũ clausula nostra, quatenus contra, quæ verba non restringunt appellationem magis ad vnam, quàm ad aliam partem, sed inducunt potius conditionem, & faciunt appellationem censeri conditionalem, ita quod si sententia in totum fauorabilis subscribatur, appellatio remanet conditione defecta, ac si non fuisset appellatum, præsertim quia appellatio à sententia, quæ non grauat, non deuoluit, & nihil operatur, Inno. in ca. breui, extra de iureiurand. Bald. in. l. fi. col. 4. Cod. quando prouocare non est necesse. Phil Franc. in d. c. si duobus col. 1. primo not. ibi, ex quo not. vbi etiam habes idem, col. 4. quòd quando sententia, continet plura separata capitula, & vterq. litigator appellat quisq. ab altero capitulo, tunc possunt ad diuersos iudices appellare & quisq. apud suum iudicem eius appellationem prosequi, cui tamen in hoc contradicit Abb. in d. c. si duobus, in fi. idq. ea ratione quod omnia etsi inuicem separata fuerint a principio simul in iudicio deducta, tamen ista cumulatio videtur facere de omnibus vnicum censeri negotium, quæ Abbatis sententia per rationem suam amplexa fuit hactenus in Ro. Cur. & Signatura iustitiæ, quæ ista ratione raro vel nunquam diuideret appellationes, quando essent plures, omnes tamen a contentis in vnica sententia, & vnico iudicio atque processũ tractatis.

Et quamuis lex dixerit iudicem a quo non oportere existimare sibi iniuriam fieri, quia victus ad prouocationis auxilium conuolauerit. l. & in maioribus. C. eo cum tamen vsu permittente non solum dicimus, nos appellare ab eius sententia, sed etiam dicimus, tanquam iniusta, & iniqua, ne videamur per hęc verba velle iudici a quo
31 conuitiari. quod * appellatoribus prohibitum est. l. iudici. ff. de iniuriis l. illud. ff. de appell. addere solemus, vestris honore, & reuerentia semper saluis, tametsi illa verba, iniusta, & iniqua, non inferant conuitium, sed tantum ea, per quæ iudici dolus impingeretur. Pau. de Castr. in d. l. illud. ff. eodem. Vbi etiam voluit appellationem, qui iudici conuitiaretur, non solum notari infamia. d. l. iud. ff. de iniuriis, verum etiam extra ordinaria pœna plectendum

esse,

esse,& quod plus est,ab eodem met iudice, & sine processu,quasi notoria sit iniuria,quæ in appellationis libello,& penes notarium,quę publica est persona,iudici inferretur; estque hic laudabilis quidem mos noster erga iudices a quibus expedit,& caussarum patronis,& eorum clientulis beneuolentiam omnibus artibus captare, etiam vbi magis videntur caussæ suæ contrariari,& obesse. Non desunt tamen,qui secus ab hoc laudabili more faciant, & quotidie iudices irritent, etiam vbi iure non possunt de eis con queri, & quandoque etiam vbi sunt conscii, quod minus iustè id faciant, quos vt non limiteris semper admoneo quandoquidē si iudicibus gratus eris,conducet tibi in multis eorū gratia,in his præsertim in quibus gratificationi locus est,quæ plerunque ad victoriam plurimum conferunt.

z Consueuimus z etiam* in ipsa appellationis specie di-
32 cere, apostolosq. semel, bis, tertio,instanter,instantius, & instantissime sibi dari atq. concedi petit omni meliori
a modo,&c. Apostoli a enim dicuntur ab Apostellin, quod est mittere seu nunciare quasi sint nuncii seu literæ nunciatoriæ quibus iudex a quo solet iudici ad quem vel alteri superiori renunciare, Sempronium in tali caussa a sua sententia tali die appellasse,ac etiam significare an dictum appellantem a iurisdictione sua dimittat, necne. Et quia varius solet esse huius rei euentus,ab isto euentu Aposto-
b li diuersimode vocantur & b quatuor exorta sunt apostolorum genera.Nam si iudex deferat appellationi aut quia ius defert,& vocantur dimissorii.l.vnica. C. de libell. dimiss.l.dimissoriæ.ff.de verb. signific. aut ob superioris reuerentiam, & vocantur reuerentiales.l.eos. §. super his;
c C. de appell. Quibus c solent semper iudices Ro. Cu.vbi a diffinitiua;appellaretur,appellationi deferre,vt videantur etiam ob reuerentiam Pontif.ad quem semper in Ro. Cu.[appellatur, deferre; Ro.decis.733. in antiquis Nota quod quando appellatum, de appell. & commiss. Quòd si iudex friuolam arbitretur appellationem, & talem, cui non sit, nec deferendum veniat; & propterea ei non deferat,& dicuntur refutatorii apostoli: & hoc quia similibus appellationibus non est deferendum, prout nec ius defert.ca. cum appellationibus,[de appell. lib. 6. quorum

meminit Rota decis. 713. in antiq. Alii etiam dicuntur testimoniales apostoli, vt quando in absentia iudicis appellatur, coram notario aliaue egregia persona, quæ cum nõ sit alias informata de quibus apostolis sit appellati respondendum, dat sibi literas, quibus dumtaxat de appellatione attestatur, & vocantur testimoniales apostoli, de quibus meminit Cassad. decis. 8. num. 7. versic. Item quòd locus domicilii, de appell. Alii denique conuentionales dicuntur, vt quando pars ipsa appellata defert, quos ideò conuentionales vocamus, quia partes in deferendo appellationi conueniunt, & in appellatione ad Papam operantur deuolutionis ac alios appellationis effectus, siue iudex deferat, siue non, per cap. 1. in princ. de foro comp. lib. 6. Rota dec. 539. in antiq. à grauamine, de appell. & pars appellata diceretur deferre, etiamsi non expresse sed tacite; vtpote si post appellationem aduersarii etiam à iudice non admissam constitueret procuratorem simpliciter ad illam caussam, nec alias diceret, quatenus deuoluta, & isto casu frustratoria esset protestatio procuratoris aduersarii in acceptatione, quod non acceptaret nisi ad caussas deuolutas, ex quo ista per solam constitutionem fuit deuoluta, vt supra, Rota deci. 242. in antiq. nota quòd in caussa profana. de appellat. & quia iudices, à quibus appellatur, quandoq. non sunt satis certi, an appellationi sit deferendum, necne;
33 vt interim pro apostolis deliberare possint, lex* iudicibus terminum 30. dierum indulget, ad deliberandum, an appellationi sit deferendum, & appellans à iurisdictione sua sit dimittendus, necne, l. iudicibus, C. de appellat. & similem etiam terminum appellanti præfigit, infra quem debeat congruis loco & tempore instanter & sæpius apostolos petiisse, cap. ab eo cum materia, de appellat. in 6. clem.
d quamuis, eo. titul. *d* solent iudices monere appellantes, vt infra terminum iuris pro apostolis reuertantur (quam responsionem propterea terminum iuris vocamus) quia lex ipsa est quæ hunc terminum concedit, non solum parti, sed etiam iudici, quorum iudicium vsus in hoc hodie die maxime inualuit in Roman. Cur. non quia semper iudices subsistant in caussa, in qua pronunciarunt, an sit appellationi deferendum, sed quia inoleuit iste, vsus

pro

pronunciandi, prout in cedula: plerunque iudices etiam subsistunt, in cuius fauorem sit subscribenda sententia, & ad effectum, vt possint pro subscriptione deliberare, volunt commodo istius dilationis gaudere, & litigatores ista expectatione torquentur, quibus tamen in pluribus repensum est, & primo ex quasi præscripta in hoc iudicium benignitate, qui etsi possent simpliciter appellanti terminum iuris dare, quo casu cogeretur appellans expectare vltimum momentum, nec antea comparendo satisfaceret termino sibi assignato, & desertionis periculum subiret
34 ex quo * iudex ante vltimum momentum termini non cogitur de apostolis respondere, glo. verbo, intra dictum, in cle. quamuis, eo. tit. Philip. Fran. ibidem, Cassad. decis. 8. nu. 5. de appel. rarò tamen vel nunquam dant simpliciter terminum iuris, sed dicunt, & interim quandocunq. per quæ verba dispensatur appellans ab expectatione vltimi momenti, & quandocunque reuertatur infra terminum reuertitur in tempore, Fel. in c. personas, col. 2 in prin ver. Etsi dicitur cōpareas, &c. Cass. dec. 8. de app. nu. 4. versic. Propterea quando iudex. Item appellanti etiam in alio repensum est, quòd vtroq. casu reuertente appellante debito tēpore secundum suos casus, si iudex non respondeat appellanti de apostolis, vel taceat, vel vlterius terminum proroget, non tenebitur appellans amplius redire. Rota dec. 406. in no. si auditor, de appell. Aegid. concl. 343. appel-
35 lans non tenetur, eo. tit. Addo * quod etiam ille iuris rigor secundum quod appellans tenebatur apostolus instanter sæpe & sæpius petere, mitigatur, vt reiteratæ istæ petitiones, & instantiæ possint etiam vnico contextu simul fieri, & huic iuris rigori per reiteratas petitiones & instantias huiusmodi simul & vnico contextu factas satisfactum esse videatur, d. clem. quamuis. Ideo mos inoleuit vt in cedula appellationis quo ad apostolorum petitionem, præscripta clausula vtamur, videlicet, Apostolosq. semel, bis, tertio, instanter, instantius, & instantissime sibi dari, &
36 concedi petit, etsi * nobis appellantibus terminus iuris præfigatur, ad redeundum pro apostolis iuxta. d. clemen. quamuis. § verum si iudex, solemus redire & petere nobis
e de apostolis responderi etsi iudex * non respondeat, non

tenet.

reuertimur amplius, licet non desint qui præ eorum inscitia sæpè & sæpius reuertuntur, & termini iuris huiusmodi prorogationes plures accipiant. de desertione appellationis aliàs verentes, quorum plerosque noui, & reprehendi, immò non solum appellans non tenetur amplius redire, sed ipse iudex à quo, qui in termino iuris dato de apostolis non respondet, iurisdictionem amittit, ita quod non remaneat amplius iudex, & appellans censetur à iurisdictione sua dimissus, ita quòd absque alio potest coram iudice ad quem appellationem suam prosequi. d. clem. quamuis §. quod si iudex Rota decisio. 406. in no. si auditor, de appell. & non defuerunt qui voluere iudicem in termino non respondentem de apostolis iurisdictionem amittere, etiam si appellans non fuisset reuersus, licet eorum opinio non fuerit in palatio recepta, Rota. d. decis. 406. in secun-
37 do dubio, versic. ex qua conclusione, infra * quem terminum iuris appellanti datum ad redeundum pro Apostolis adeò detinetur suspensus appellans, vt non solum non possit appellationem suam prosequi, sed nec etiam iudi-
f cem impetrare, & commissionem f caussæ suæ obtinere, & si impetretur, non valet commissio. Rota decis. 357. not. fuit dubitatum, de appellat. & reddit rationem, quia apostoli sunt pars appellationis. cap. cordi, & in ca. ab eo, de appell. lib. 6. & ante quam appellans illos obtineat vel habeantur pro obtentis vt supra, status appellationis suæ pendet, ex quo si non reuertatur pro apostolis, circunducitur appellatio, & censetur non appellans, d. cap. ab eo. tit. eo. in 6. & in d. clem. quamuis, meritò super eo quod non habet adhuc statum in natura, non potuit aliquid fieri neque iudex impetrari, cap. ad dissoluendum, cum not. ibi de spon. quamobrem solent procuratores cauti, quando volunt procurrere in impetrando iudicem nec alias finem termini expectare in commissione appellationis petere derogationem, & remotionem obstaculi pendentiæ istius termini, per hæc verba prætensoq. termino iuris ad redeundum pro apostolis forsan dato, ita quòd pro illis amplius redire non cogatur attento quod à diffinitiua: quæ posteriora verba, attento quod a diffinitiua, quando non fuissent in commissione apposita,

solent

solent Referendarii illa addere, idque ea ratione, quod signatura non consueuit dare commissiones appellationum pendente termino ad redeundum pro apostolis nisi in appellatione à diffinitiua, quasi in appellatione à diffinitiua non sit curandum de apostolis iudicis, ex quo lex ipsa defert appellationi. 2. q. 6. c. biduum.

ANNOTATIONES.

a ET licèt.) *Huc spectant quæ statim dicturi sumus.*

b Amplius.) *Quod sententia possessori appellare non liceat*

38 *in omni possessorio, siue adipiscendæ siue retinendæ, aut recuperandæ possessionis locum habere, Bar. dixit in l. 2. ff. de app. recip. & not. in l. quisquis. C. quor. appell. non recip. Quod quidem sanè intelligendum erit, quò ad ipsius sententiæ executionem retardandam secus verò quò ad deuoluendum appellationem & negotium coram iudice, ad quem, vt per Bar. in d. l. 2. & Abb. in cap. cum ad sedem, de restit. spol. & in cons. 55. lib. 2. atque Dec. consi. 28. & si non defuerint qui voluerunt, nulla admissa distinctione, quòd à possessorio non appelletur, sicuti ex Dec. in d. consi. est legere. attamen crebriore calculo à Doctoribus in hanc itum est sententiam, vt solum quoad effectum retardandæ executionis intelligatur, veluti testes sunt Maran. in praxi. in 6. par. versio. Appellatio, nu. 194. Dec. d. consi. Ioan. Coras. in. naturaliter. §. nihil commune. num. 8. ff. de acq poss. Qua de re vide Aug. Bero. in q. 52. nume. 8. Cottam in memor. in verb. appellari. Tiraq. in tract. de morte, in 6. par. declar. 6 nume. 5. & Vant in tract. de null. tit. quis pos dice. de null. num. 34. qui omnes, de communi opi. testantur. Qua de re eleganter Affl. legas dec. 279. per totam. vbi ita decisum fuisse testatur, & dec. 77. nu. 8. vbi quod in fructib. & interesse in quibus pars in possessoriæ caussæ, condemnata fuit pendente appellatione non sit executio. Cæterum prædictam distintionem in foro Cæsaris procedere, sed non Pontificis testatum reliquit Abb. in d. c. cum ad sedem, & Affl. quoq; d. dec. 179. num. 2. & est communis opinio, vt eo loco Affl. ait, & per Maran. etiam traditur præcitato loco, nu. 295. atque Curt. conf. 168. qui omnes de communi opinione conueniunt. Verùm hodie, vt Auctor parum infra testatur, in caussa possessoria & profana per constitutionem Aegidianam arctata est illa sacrorum canonum in appellando facultas, & in pluribus (ne immortales caussæ redderentur) iuris ciuilis vestigia suma-*

ta.

mi Pōtifices sequuti sunt: adeò quòd hodie in multis quo ad istas in caussa possessoriū appellationes ius Pontificium cum Cæsareo concordat, sicq; prior illa ipsius iuris pontificij facilitas in appellando à quolibet grauamine, quamuis minimo, per nouas leges angustata est, vt Vestrius latius explicat. Sed hoc admonitū
36 *te esse velim quòd* etsi iure ciuili regulariter à sentētia in possessorio iudicio lata non appelletur, sed solùm de nullitate dicatur, per tex. in l. 1. vbi Bal. & cæteri. C. si de moment. poss. & su-*
40 *pra diximus, attamen * à sententia super remedio cap. reintegrandæ. 3. quæst. 1. cum sit remedium iuris canonici, quo iure in possessorio appellare permittitur, poterit etiam inter laicos in foro sæculari à sententia lata super actione d. cap. reintegranda, appellari. ita Bald. adnotauit cons. 331. ad euidentiā. lib. 3. sequuntur Pract. Papie. in forma libel. in caussa spol. poss in ver. per vestram diff. num. 4. & Curt. ibi in add. atque Ripa in l. rem quæ nobis, nume. 30. versic. in alio etiam ff. de acq. poss. & iterum in l. interdicto, col. vlt. in fin. ff. quor. bon. Non ab re igitur, Lanfr. in rub. de caussa poss. & propr. col. 3. in 3. concl. nos*
41 *admonet, vt * in possessorio recuperandæ, in calce libelli condictio. d. cap. reintegranda, deducatur, quæ generalis & plenissima est, interq; omnia possessoria remedia vtilior, veluti etiā tradunt Abb. & Doct. in cap. cum ad sedem de rest. spol. Doct. præsertim Soc. in d. l. rem quæ nobis. Quod quidem capitis reintegranda, remedium non solùm pro rebus ecclesiæ, & clericorum sed laicorum etiam dantur, vt est communis conclus. secundum Lanfr. vbi supra Alex. in d. l. rem quæ nobis, col. 5. & Ripan. ibid. nu. 26. necnon Maran. in praxi. in 4. par. in 7. d. num. 50. Competitq; hoc remedium etiam contra titulo possidētem, & licet id absque pugna inter interpretes non sit, tamen, vt competat, crebrior est sententia, vt testantur Ale. cons. 97. li. 2. & cōs. 91. col. fi. lib. 5. & in d. l. rem quæ nobis, vbi Ripa, nu. 27. Maran. citato loco, & Cassad. dec. 7. de rest. spol. Sed & illud scire pretium operæ erit, an dicti ca. reintegranda, remedium perpetuò competat, sicq; vltra 30. vel 40. annos, quod & multis visum fuit, quinimmo affirmantibus hanc communem esse opinionem, vt relator est Cassad. deci. 6. tit. de rest. spol. qui in caussa quadam Fesulana secundum quinque auditorum vota ita decisum fuisse testatur, ipso vero tribusq; alijs è regione existentibus sed maiores calculi obtinuere ita sæpissimè certè euenit. vt pau-*

corum,

eorum, proh Deum immortalem, quamuis grauissimorum recteq. sentientium profligata sententia decernatur. Quod quidem nequaquam cõtingeret si calculi sententiaeuè põderarentur potius quã numerarentur. Fautores enim praedictae opinionis quod ca. reintegranda sine tẽporis praefinitione intelligendum sit, in verbis illis tex. decepti sunt, dũ dicitur, quacunq; coditione temporis non obstãte, quae quidem verba, nõ de possessionis restitutione, aut reintegratione intelligenda sunt, sed quod res deperdita quacunque conditione tẽporis, puta per negligentiã vel captiuitatẽ alio uè modo. &c. debeant reintegrari. sicq; illa verba, quacunq; conditione tẽporis, &c. determinant verba, perdidisse noscũtur, quae in calce illius textus ponũtur, & hic est verus germanusq; illius canonis sensus, prout egregiè docet Pa. Cast. c. 105. in q quae speratur. l. 1. Idcircò necesse est falsam esse opinionẽ existimantium perpetuò possessorium, d. c. reint. competere, cũq; illud vsq; ad annos 30. vel. 40. tantum cõpetat sicq; falsam esse illorum auditorũ apud Cast. asser. quod ea sit cõis, opinio. Nã vt doctè atq. eleganter demõstrat Ant. Massa Galles. Iurisconsult. nostrae aetatis primarius, cuius ego calculũ pluris facio, quã 600 aliorũ, cũ nullius sit optimae disciplinae expers, in li. de exer. iur. 3. n. 56. vera opinio & cõis est in cõtrariũ, s. 30. aut 40. an spacio remediũ d. canonis praefiniri, nec aliter perpetuũ esse. Quinimo vt ipse animaduertit, nemo) excepto Io. Imolen.) ante praecitata decisionis tẽpus scripserit perpetuũ esse d can. remediũ siue possessoriũ, cũ oẽs expressim contrariũ voluerint, vt affatim Anto. ipse Massa cumulat, inter quos est Pau. Cast. citato loco. Rot. decis. 259. in not. Alex. cons. 6. lib. 3. Soc. cons. 39. lib. 3. Dec. cons. 302. num. 24. Ruin. cons. 44. nu. 26. lib. 4 & Paris. cons. 1. num. 144. lib. 1. vnde ex his aliisq; per Galles. coaceruatis, hanc esse cõmunem opinionem, lippis & tonsoribus patet. Et vt ad vmbilicum tandem huius annotationis perueniam, hoc vnum in materia animaduertere consentaneum visum fuit, scilicet in possessoriis iudiciis tam retinendae, quam adipiscendae, & recuperandae, litis contestationem requiri, quicquid nonnulli contra dixere, veluti proditum est ab Accursio, ac Bart. in l. 1. C. si de moment. poss. & Io. And. Bald. Abbate. atq; aliis in c. consultationibus, de offi. deleg. estq; cõmunis opinio testibus Saliceto in l. vlt. C. si per vim vel alio modo, & Alexander in l. naturaliter, §. nihil commune, colum. penul. ff. de acquiren. possess. vbi etiam Ias. num. 165. Etsi haec

communis conclusio temperetur, locum sibi non vendicare in possessorio edicti carboniani, vbi litis contestatio nequaquam requiritur secundum Ioan. Cora. in d. §. nihil commune. num. 17. qui refert hanc sententiam communibus suffragijs receptam esse, licet sibi displiceat. Item nec locum habere, quotiescunque periculum est in mora, vt per Ias. qui de communi opinione testatur, in d. §. nihil commune, nu. 172. vbi quoque post cæteros videas Claud. Mame. eo loci, col. pen. necnon. & Ripam col. 34. & seq. ponentem regulam, quam deinde duobus modis ampliat, & nouem limitat. Nicol. Anto. Grauatius.

c Ab antiqua.) *Adde l. Sempronius Proculo. de le. 2. l. si librarius vbi Dec. & Cagn ff. de reg. iur. Bar. in l. nihil ff. de coniun. cum eman. lib. & iterum in l. de quibus in 2. q. princ. ibiq; scrib. ff. de legib. & Cassad. decis. 9. nu. 10. cum seq. super regul. cancel. Nicol. Anto. Grauatius.*

d Adde alios.) *Adde ad reg. quod* in caussa possessorij non ap-*
42 *pellatur, vt in l. 1. C. si de mom. poss. & in cap. vlt. §. de possessione. 2. q. 6. vndecim exceptiones, siue fall. videas, quas Maran. loco præcitato enarrat: de quibus nonnullas apud Auctorem hic leges. Cæterum si aliàs fall. perdiscere cupis, in quibus appellatio in possessorio non admittatur, Ant. Nic. legere non pigeat in Concor. Gl. concor. 6. nu. 26. vbi vno & viginti modis regulam limitat, quos nonnullos à Soc. traditos esse videbis. in tract. fall. in reg. 18. à Bernar. Luc. in reg. 36. & Petro Due. reg. 44. qui & alios quinque addidit, quos breuitatis gratia silentio prætermittēdos esse, visum fuit; tamen si tibi satisfactum velis, prædictos consulere Doctores poterit. Quæ quidem regula in omni possessorio, tam adipiscendæ, quam retinendæ siue recuperandæ locū sibi vendicat, vt per Bar in l quisquis. C. quor. app. non recip. & est communis conclusio secundum Beroum, q. 53. num. 8. & Pet. Due. vbi supra, & patet ex adductis per Tiraq. in tract. de morte. in 6 par. declar. 6 num. 5. & in Cott. in memo. in verb. appell. 1. Et quoniam abundè in hoc capite per Auctorem tractatur multis de exceptionibus (quas fallentias nostri vocant) ad reg. quod appellandi facultas à quibuscunque iudicibus ordinarijs, siue delegatis permissa est, nisi expressim prohibita reperiatur, cap. omnes. & c. Romana. 2. q. 7. & l. 1. ff. de appell. illas apud eum legere poteris, & Tiraq. alleg. loco nu. 9. Paris cons. 28. nu. 11. lib. 4. & cumulatissimè etiam apud*

Affl.in præl̃ud.consti.reg.Neap.q.35.per totam, & Maran.in praxi.in 6.par.in 2.actu.nu.255. & Anto.Nicell.eo, quem citauimus,loco nu.4.vsque ad fi.vbi ad reg. vnam supra centum limit tradit. quas etiam prosequitur Bernar. Luc. reg.35.quarum etiam obiter meminit Due.reg.45.Nico.Anto.Grauatius.

e Ante sententiam.) *Ad hoc accedat Ange. cons.46 & 288. vbi caussa rationem assignat,quam etiam ab auctore hic habes, & faciunt, quæ Ioan.Mar. Riminal.scribit in l.1.num.2.C.de bon.poss.secund.tabu.Nicol.Anto Grauatius.*

f Sed inter.) *A pronunciato* de exequendo appellare prohibi-*
43 *tum est,iuribus hic allegat,& traditur per Corn.con.71.col.4. lib. 1. & Alciat. in l. 1. §.si quis ita ff.de verb. obli. qui hanc opinionem communem esse testantur, & Fel. etiam in c.quò ad consultationem,colum.8.de re iud. quam tamen communem limitat tribus modis. Et dixit Ang. Aret. in l. ab exequutore ff. de appell. in iudicijs pluries eam obseruatam vidisse, etsi non desint qui contrarium velint, s.quòd ad hanc pronunciatione de exequendo appellari possit, vt latè Alexan.ostendit, consi.113. col.fi. lib. 5. qui asserit etiam hanc opinionem esse communem; attamen prior opinio inter interpretes receptior est, vt idem Alexan.ait,cons.95.visis processibus.col.2. & quod sit commu-*
44 *nior,testatur quoque Dec.in c.nouit,num.2.de appell. Sed * ab exequutione facti,non appelllatur,vt puta,quãdo iudex merus est exequtor,d.l.ab exequutore.vbi Bart.& in l.ab exequutione C.quor. appell. non recip. quod tamen sanè intelllgendum erit, nisi modum excedat, vt per Bart.ibi atque Specu. tit.de appell. §.in quibus vers. quinto, qui & alias tradit fall. in quibus ab exequutore appellare licet, vide etiam Soc.in tract.fall.in reg. 26.Alex.cons.113.nume.10.lib.5. Hieron. Crat. consi.16.lib. 2.Rui.cons.80.lib.5.& Aug. Bero. q. 131. verum tunc caussa excessus in appellatione exprimi debet,veluti ipsi declarãt, & hic auctor, nam aliter per eam exequutio non retardètur. Nicolaus Antonius Grauatius.*

g A qua non appelletur.) *In appellatione* ab interloquutoria*
45 *caussæ grauaminis in specie exprimi debẽt, nec appellanti sufficit in genere illas dicere, quinimmò nec per relationẽ ad acta, veluti per Francum habetur in cap. consuluit,2.de appell. Soc. cons.45.lib.1.Ias in l.hac consultissima, §.per nuncupationem, num.2.C.de testa.& Card.in cle.appellanti,in 3.& 4.q.eo.tit.*

vbi

vbi ait., nec etiam sufficere si diceretur, appello ex tali caussa, aliisq; suo loco & tempore proponendi, quod & Francus vbi supra quoque prodidit. Quod sanè intelliges, nisi aliquas caussas appellator expreßerit, & deinde ad acta quò ad cæteras caussas se retulißet, illaeq; in actis apparerent, nam hac facti specie efficax erit appellatio, per ea, quæ in simili de sententia dicitur quæ valet, licet ad quantitatem in instrumento contentam iudex se retulerit, si tamen tale instrumentum in iudicio productum fuerit, veluti prodiderunt Anton. But. Immo. & Abb. in pen. col de excep. Ang. Aret. in §. curare, col. 3. inst. de actio. Et hæc opinio, licèt nonnullis in contrariā sententiam itum fuerit, tamen vera est, & communis, vt testatur Ias. in l. Ait prætor. §. si iudex. num. 19. ff. de re iud. & Vant. in tractat. de null. sent. ex defect proces. nu. 105. Et sciendum insuper est quod grauaminum caussæ qnamuis notoriæ essent, hucusq; tamen exprimi deberent, vt Card. in d. Clem. & Franc. in c. vt debitus q. 9. de appell. Gemin in c. 1. eo. tit. in 6. & Rot. decis. 7. in no. Quamobrem in hac appellationis specie maximè animaduertendum erit, nam si caussa non exprimerentur, interloquutoria elapso decennio in iudicatum transiret, prout egregiè Socin. scriptum reliquit in d. consi. 45. & ante eum Angel. con. 217. Cæterùm hoc vnum silentio non prætercam, quod & si ipso in libello appellatorio caussæ grauaminis expreßæ haud quaquam fuissent, illas tamen appellator (dummodo intra decem dies) coram iudice à quo exprimere poterit, ita Franc. dict. c. vt debitus q. 15. Sed præmissa intelligas in interlocutoria vim diffinitiuæ non habente; nam aliter si talem vim haberet, exprimere caussas minimè necessum erit, vt tradiderunt Abb. in cap. peruenit. col. 2. de appell. Franc. d. c. vt debitus, quæstio. 14. Rom. consi. 41. quibus in locis nonnullas etiam aliàs videbis limitationes
46 *quas breuitatis gratia de industria omittimus. Cæterum * vt scias, quæ sint interlocutoriæ habentes vim diffinitiuæ & quomodo cognoscantur, aut regulentur, & earum non pauca exempla, Felin. legas in rubr. de re iudic. vbi copiosè scribit, & Aretin. consi. 20. Et traduntur alia inter exēpla, quæsequuntur, scilicet quod sententia competentiæ iudicis est interlocutoria, vim diffinitiuæ habens. Et hinc est, quod ab eo pronunciari potest. vt communis est scribentium conclu. teste Curtio in l. ex quacunq; num. 14. ff. si quis in ius. voc. non ier. Item sententia absolutiōis*

ab in-

ab instantia, vel obseruatione iudicij desertionis, reuocatione attentatorū de procedendo, vel non procedendo in caussa. Item cum dicitur exceptionem peremptoriam obstare, vel aliquid probatum, vel non probatum esse, & si qua sunt similia, de quibus videbis etiam Ioac. Mynsing. in sing. obseruat. in cent. 3. obseru. 88. Verùm Aretin d consil. in sententia desertionis, & absolutionis ab instantia iudicij contrarium tenet, quòd sint scilicet meræ interlocutoriæ. Sed Aret. opinio procedit, quando pronunciatur super desertione appellationis interpositæ à sententia interlocutoria, qui talis pronunciatio cum non imponat finem negotio principali, mera interlocutoria censenda est, idcirco in scriptis, & cum caussarum expressione appellandum. Secus verò pronuncietur super desertione appellationis à diffinitiua, quia cum ex tali desertione finis caussæ principalis imponatur, meritò pronunciato super desertione sententia diffinitiua censeri debet, quo casu vna voce, & prout in diffinitiuis appellare licet, veluti docemur à Guid. Pap. dec 61. & 12. nu 4. & consi. 77. & Ioach. Myn. in sin obser cent 3. obser. 36 quamuis Rota dec. 427. fuit dubitatum in no. vtrobique cum expressione caussæ grauaminis in scriptis esse appellandum existimauerit, sed hoc in Camera Imperiali, teste ipso Ioac. nequaquam obseruatum fuit. scilicet quando à diffinitiua vt supra appellatur, & ita Aret. sententiam cum hac distinctione rectè procedere, aliàs minimè ex superioribus facile est prospicere, & ex Affl. etiam, in const. regn Neap. vt vniuers. 12 no. num. 29. Aufred. in add. ad dec. Thol. 48. Rebuf in comm. const. Gall. in tract. de app. art. 5. nu 43. lib. 3. & Rot. dec. 11. alias. 185. si à sententia de app in not. Quà de re videndus est insuper Cou. lib. Reso. 1. c. 1. num. 8. vbi communem scribentium opinionem esse autumat, quod interlocutoria sententia ab obseruatione iudicij, licèt sit interlocutoria, vim tamen diffinitiuæ habet, quem quidem communem, eo quem diximus, modo intelligendum censeo. Sed postquam in hanc materiā indicimus, illud postremo adnotare libuit, quod sententia interlocutoria necessariò in scriptis proferenda non est Gl. 1. in c vlt de re iud. in 6. & in c. quoniam contra, in verbo, interlocutiones. de probat Bar. in l. 3. ff de appell recip. & est communis opinio vt Ias. affirmat in l. Nec quicquam. num. 59. ff pro cons. & leg. Hoc tamen pronunciatum scias perpetuū non esse, nam excipiuntur nonnulli casus, quibus sentent. interlocut.

in scriptis proferri debet, quos prosequere, ut per Ias. ibi etiam post Gl. in d. c. quoniam contra animaduertit, quòd licet sententia interloquutoria non sit in scriptis proferenda, tamen deinde in actis ad scripturam redigi debet. Nicolaus Antonius Grauatius.

h Addo quod) *In notariis * appellationem non admitti, intel-*
47 *ligas, nisi in ea rationabilis caussa inseratur, ut per Franc. in c. cum speciali. §. porro col. 3. & in c. consuluit. 1. de app. & Rot. cons. 324. ea nempe ratione, quia in notoriis legitima defensio prætendi potest. Inn. in c. 1. de off. deleg. Sed quoniam nostri insti tuti non est, in hac materia, quæ libellum exigerit, accessiones facere, idcirco si tibi curæ est, videas Gram. dec. 36. quasi per totam, & dec. 72. nu. 5. cons. 4. nu. 13. & vo. 1. nu. 2, & 3. Cap. Thol. dec. 176. ibiq; Aufr. Guid. Pap. dec. 74. & omnium cumulatissimè Carer. in eius praxi in prin. ubi infinitas propè auctoritates citat, multaq; hac de re disserit. Nic. Ant. Grauatius.*

i Et quæ sint.) *Vide Bal. in praxi in q. circa inquis. q. 5. Ant. Butr. in tract. de notorio. & Carer. ubi supra.*

k Et licet.) *Et si * nonnulli discrimen faciant inter ius Cæsa-*
48 *reum & Pontificiū, scilicet quod ex iuris ciuilis dictamine requiratur, ut sit confessus & conuictus ne audiatur appellans; de iure verò canonum secus, sed quòd sufficiat ut tantùm sit confessus, tamen utroq; iure nulla est differentia, utrumq; certè copulatiue requiritur, ut appellatio non admittatur. Verum illud est, quod quando confessus, tantummodo est, licet iudex à quo appellationi deferre non teneatur, sed sententiam ante inhibitionē sibi factam exequi valeat, tamen hoc themate appellari potest, ad effectum ut iudex ad quem appellationem recipiat, atq; inhibeat, & hoc distinctionis fœdere utrumq; ius conciliatur, ut per Abb. in d. c. cum speciali. §. porro. ubi esset Franc. & traditur per Maran. in praxi, in verbo, Appellatio, in 6. par. nu. 181. Io. And. & alios in c. Romana § si autem de appell. in 6. & Cap. Thol. d. dec. 176. Tu ad propositam materiam vide Doct. in l. obseruare curabis. C. quor. app. non recip. & Carer. præsertim, qui cumulatissimos commentarios egit. Nec non & Pet. Due. in reg. 156. ponentem regulam, quod conuictos & sponte confessus non auditur appellans, quam tamen octo modis limitat, & eorum vno, quòd non procedit, nisi in criminibus in d. l. obseruare enumeratis. Verum in hoc communis sententia in contra-*

trarium extat, & si non desint oppugnatores, vt idem Duc. testatur post Imol. in l.creditor.§.iussus.num.8.ff.de appella. & Ant.But.in d.§ porro, & in tract.de no.art.4.notorio.46.Nicol. Anto.Grauatius.

l Quam theoricam.) *Vide Ant. Gall. in eo, quem edidit eleganti tract. ad Formulam Cameralis obligationis, vbi breuiter eruditi tamen, multa ad propositam materiam disserit.*

m Debent enim.) *Ratio est, quod * aduersarij appellationi ad-*
49 *hærere possumus, quia appellatio communis est, ita Franc. docet in c.directæ. col. pe.5. concl. de appell. cui tamen appellationi infra decem dies adhærendum esse Alex. censuit, cons. 101. & 125.lib.5.consentiuntq; Gul.Laud Arch.Domi, & Franc.post Glo.in c. vt circa §.alioquin, in verbo, adhærentes, de elect. in 6.Rota decis.225.adhærentes, in no. Bal.in authen.hodie col.2. ver.quæro nunquid.C.de app.Guid.Pap.dec.13.& 78 & 436. Aret n.l pantonius.co.3.ver.& primo.ff de acq.hær & Fel.in c.super. in fin. de re iud. ex quibus hanc esse receptissimam opi-*
50 *nionem nemo est, qui non videat. Vsqueadeo* vt postea quam appellationi appellatus adhæserit, non possit appellans eo inuito suæ renunciari appellationi. per Cyn.Bal. & Sal. in l. omnem honorem. C.quando prou. non est neces. Purpur. in l. postquam lit.nu.112.C.de pact. & Tiraqu. de vtroq; retract. ad fin. ti.§. 36 nu.25.& hæc est communis opinio. teste Gomes de trien.poss.q.54.ver.Hinc voluit Innoc. propè finem. Sed hac de re vide Præpos.in c.interposita.§.ille deniq; num.7.vsq; ad fi de app. tradentem decem limit. ad reg. illius text quod appellans suæ appellationi renunciare potest. Nicol. Anto Grauatius.*

n Nec posset.) *Et vsque adeo verum est, vt* ne partium volun-*
51 *tate, nec iudicis consensu tempus decem dierum ad appellādum prorogari possit, Bald.in auth.ei qui, col fin.ver. quæro numquid .C.de temp.appell.& iterum in auth.hodie.C.de appell.vbi voluit, quod si sententia ex partium consensu in caussa appellationis post decem dies interpositæ proferatur, nullum haberet robur atque efficaciam, & Bald. sententiæ se subscripsere Paul. Cast. & Ro. in l.2.ff.de re iud Abb.cons.77.lib.2. Cors in sing. suis in verb.appellatio interponitur, & Fel.in cap.penul.col.5. in fi. vers.secunda declaratio, de iud. Et huiusce rei illa est ratio quia terminus decennij ad appellandum ab ipsa lege præstitutus est, qui quidem terminus quotiescunque à lege datur, siue*

siue iudicis ministerio, siue eo accedente, ut est communis Doctorum sententia, à iudice prorogari, aut abbreuiari nequaquam potest, etiam iusta suadente caussa, nisi aliter à lege expressum reperiatur. ita post cæteros Ias. refert in l. qui pro tribunali, numero 22. ff. de re iud. vide eo loci, namque in hac materia non idem omnium est sensus, pluresque Alexand. refert opiniones, tamen receptior, quam diximus est conclusio. Nicolaus Antonius Grauatius.

o Sed maius.) *A die * scientiæ decem dies appellandum cur-*
52 *rere pro comperto habetur, aliàs enim si per annum & ultra quis stetisset, appellandi via sibi præclusa neutiquam esset. Glos. in cap. ab eod. de appell. in 6. Accurs. Bart. Bald. cæterique in auth. hodie. C. eo Rot. decis. 49. si fertur sententia. & rursum dec. 364. cum iura & decis. 137. appellatus. in no. & decis. 500 not si feratur, in antiq sequitur & hoc Franc. in cap. bonæ. col. 6. versic. 8. de appel. atq; etiam Firm in tract. de epis. lib. 1. par. 1. in 7. q. in par. 3 vers. extra dicit, eiusdem libri conferunt dicta per Alex. consi 89. viso num. 11 & 12. & consi. 169. viso col. ult in fi. lib. 2. & Crau. consi. 66 nobilis Georgius. Nicolaus Antonius Grauatius.*

p Qui autem.) *Qui * verus quique fictus contumax dicatur.*
53 *Alex. declarantem videas, & post eum Ias. in l. properandum §. sin autem reus. C. de iud. Bar & Imol in l ex consensu. §. ult. ff de appel. Maria. Socin. in tract de Citat art. 27. num. 28. cum seq. ubi affatim rem explicat; & Foll. in praxi in 4. par. in ver. & si confitebuntur nu. 3 atq; Affl. dec. 19. nu 3. ubi omnes communiter concludunt illum dici verum contumacem, quem personalis citatio apprehenderit, & comparere contempserit, fictū verò, quando domi citatio facta fuit, & si denunciationem domi factam cuilibet scire præsumatur, ut Accur. Bart & Bald. in l. si tutor. C de peric. tutò Bald tamen eum temperamento hoc intelligit in cap. quoniam frequenter. § porrò ut lit. non contest. nisi à domesticis vel amicis citatio domi facta, denunciata fuisset; cui sententiæ quam plures Doctor. se subscripsere quos citat Tiraquell. de utroque retract. §. 9. in glossa. 2. numero quadragesimo, qua de re videas in cap cum sit Romana, de appellat. Ioffre. decis. 3. & Alciat. in tract. præsumpt. regul. 3. præsumpt. 16. num. 2. Qui verus contumax non auditur appellans. l. 1. C. quor appell. non recip l. ex consensu. §. ultim. ff. de appell.*

viro-

ptrob.iq; scrib.Franc.in c.sæpe.in 11.& 12.quæst.de appell.Cæterum fictum contumacem ad appellandum admitti debere, nulli locus dubitandi relinquitur. vt per Gloss. communibus suffragijs à Doct. approbatam in clem. 1. de dolo & contum. vbi præsertim mol. & per eundem cons.126.Bar.in l vlt.C.de integ.rest.Bal.in l non eo d e C.quando prou.non est necesse.Decio.in l.properandum.§.& si quidem.C de iud.Gloss in cap non solum de appell.in.6 Innocen in cap vt lit. non contest. & An-
15 *gel.in §.1.instit.de oblig. quæ ex delic. nasc.Et nedum * principalis, quando verus est contumax, non auditur appell. sed nec etiam ipsius procurator, qui verè tamen contumax esset, vt tradit Curt.Iunior in l.1.§.si procurator. num.12.ff si quis iudic.non obtemp.hoc tamen sanè intelligendum erit nã licet procurator verus contumax ad appellandum non admittatur. non tamen domino præiudicium inferre potest, quin ipse appellare non valeat.& hæc opinio communis est, vt ibidem Cur.ipse testatur. Nicol. Anto Grauatius.*

Quæ tamen.) *Quando * in dies quis grauatur, illum sem-*
16 *per appellare posse nulli dubium esse debet, exempli gratia: Si quispiam carceribus detinetur, quia semper grauiter, semper es appellare pmissu erit.Par.in tra&.synd.in verb. appellatio. Ias. in l.prætor ait.§.si aliquando nu.9.ff. de no. ope. nunc. & Franc.in c super eo ij & ca.ex parte.1.de app.vbi tamen limitat.nisi expresse iudex illum iustè carceribus mancipatum fuisse pronunciasset. tunc etenim infra decem dies appellare oportet & huic s-ntent a consentit Mara. in praxi, in 6.par. vers.appellatio num.205. qui alias quoque auctoritate allegat, Nicol. Anto.Grauatius*

Eadem quoque.) *Adde Felin. post cæteros, quos citat in c. vlt.col.5 de fer.& quod hic dicitur, amplia locum habere, etiam si dies feriata in honorem Dei esset.Bar.in l.1.§.diei ff. quando appel.sit*

Appellamus autem.) *Vide Gram dec. 36. nume. 76. cum*
17 *sequen.vbi latè, quod * appellatio coram iudice (si tamen eius præsentia haberi potest) interponi debet, alias nullius roboris est, fol it tamen si iudex abesset, illumuè etiam præsentem si appellator timeret, vt eo loci Gramm.tradit, qui ad rem multa cõgerit,& Dec.in c.suggestum.num.4.de appella.Cassad. quoque decisio.e octaua de appellationibus, vbi appellationis formu-*

lam tradit, quando iudicis præsentia haberi non potest. ibique
58 ** si iudice non inuento, & coram honesta persona quis appellauerit (cum de iure hac facti specie permittatur) an ad eundem pro Apostolis redire tenetur? Qua de re Aegid. etiam legat conclu. 381. si post, & Ias. in l. Gallus. §. quid si is, num. 9. ff. de liber. & post. vbi animaduertit hoc casu adhibitis testibus appellationem coram honesta persona faciendam esse. Quod & tradidit Præpos. in ca. si iustis. num. 8. de appell. vbi communem opinionem esse testatur hanc appellationem fieri oportere coram honestis viris, saltè corã vno, & tabellione [aut testibus. Verùm & si regulariter corã iudice appellandum sit, tamen nõ in iudicio solùm, sed vbique iudici præsentari posse, voluit Bal. in authen. quæ supplicatio. C. de prec. impe. off. quem sequitur Alexand. in l. 1. §. libelli in add. ad Barto ff de appell. etiam de nocte. Ias. in. l. more num. 13. ff. de fer. Cæterum Bald. dixit in d. auth. quæ supplicatio, quòd soli notario absque iudice appellatio præsentari potest, cui consentit Card. in clem. 2. §. similiter. q. 2. de appell. verumtamen hoc intelligendum erit, quãdo iudicis præsentia haberi non potest, vt supra dictum fuit, & habetur per Guid. Pap. decis. 436. num. 64. vide etiam eundem Bald in l. apertissimi. col. 1. C. de iudic. & in l. 2. C. de his qui per met. iud. non appell. Socin. latè consi. 45. lib. 1. Corn. conf. 292. col. 2. lib. 3. & Abb. in c. si iustus. col. 1. & inibi Franc. atque Dec. num. 6. ne appel. Nic. Ant. Grauat.*

t Semper in scriptis.] *Appellatio * in scriptis tunc dicitur,*
59 *cum appellatorius libellus in scriptis porrigitur, vsque adeo vt non sufficiat dicere notario, scribe, à tali sententia me appellare. Quinimmò & fortius, si viua voce dictaret, & notarius scriberet, nihilominus appellatio in scriptis non diceretur: elapsisque decem diebus sententia in rem iudicatam transiret, atque exequutioni demandaretur. ita bellè Franc. adnotat in ca. vt debitus. col. 7. vers. tertio quæritur, de appell sequuntur Corn. cons. 95. lib. 4. Ias. in l. 1. col. 3. C. de eden. & Maran. in praxi, in 6. part. in versic. appellatio. num. 127. vbi animaduertendum esse ait quoties in scriptis appellare necesse est, veluti in interloquutorijs. Nicolaus Antonius Grauatius.*

v Quo casu.] *Aduertendum admoneo, quando * voce vna ap-*
60 *pellatur, quòd illico, atque iudice prò tribunali appellatio proponitur, aliàs nullius esset efficacia, adeò vt lapso decẽnio in iu-*

dica-

dicatum sententia transiret, vt citato loco Maran. docet nume. 228. & vltra eum. Specul. legas in tit. de appell. & Corne. d. consi. 95. lib. 4. vbi quando statim viua voce à diffinitiua appellatur, sufficit appellantem dicere, appello, quod à notario in actis scribere faciat. Si verò ex interuallo appellet, tunc in scriptis appellare oportet, aliter non valeret appellatio, & Ias. etiã tradit. in l. 1. num. 10 ff. de eden. Et visum fuit Speculatori vt supra & Ioan. And. ibi, in additamentis, nedum necessum esse pro tribunali appellare, vt viua voce quis appellare dicatur, sed etiam antequam iudex ad extraneos diuertisset actus, & si aliter, quo ad hoc postremum existimauerit Bart. in l. litigatoribus. C. de appellatio cui Bald. ibi consentit. Tu Doct. eo loci legas, & Franc. in cap. si iustus; de appell. atque Lanfran. in cap. quoniam contra in verbo interloquutiones, col. 16. versic. sequitur aliqua videre, de proba. nam super huiusmodi quomodo & quando incontinenti fieri dicatur in varias opiniones interpretes diffecti sunt, vt tradunt etiam Alexand. Aret. & Ias. in l. diuortio. ff. soluto matrimonio & Tiraquell. plura congerens de vtroque retract. de retra. conuent. §. 1. Glos. 5. num. 6. nec non Franc. Marc. decis. Delph. 569, & 570. & iterum 601. Ias. in l. 4. §. condemnatum. n. 30. ff. de re iud. & in l. edita. nu. 16. C. de eden. & rursus in l. si quis ita. §. Seia. nu. 14. ff. de
61 *verb obl. & Præpos. in c. quod restit. 3. q. 1. vbi * quando incontinenti fieri dicatur arbitrio iudicis relinquendum ait, & hanc opinionem esse communem asserit. Sed Maran. præcitato loco, num. 125. testatur, incontinenti dici, cum iudex pro tribunali sedet, non diuertens tamen ad extraneos actus, puta si ad prandium iuisset, & sic ad actum iudicio extraneum, & postea ad tribunal reuersus fuisset, nam tunc non diceretur incontinenti. Idemque etiam esset, si appellans ad extraneos actus diuertisset, & deinde appellauerit, vide eum. Est tamen casus in quo non satis esset viua voce appellare, sed omnino in scriptis, vt in caussarum de volutione ad Romanam curiam, iuxta formam capit. cordi, de appellation. 6. & tradunt Arch. & Ioann. And. in cap. cupientes de elect. & Rot. decis. 385. Si appelletur,*
62 *in n. Quid * verò dicendum sit, illa de quotidiana quæstione, quã do viua voce quispiam appellat. cum reseruatione tamen appellandi in scriptis, & deinde in scriptis appellat. quæ nam appellatio prior an posterior valida sit? quo quidẽ magni est effectus*

noscere, ut sciamus quando appellationis tempus currere incipit Maran allegat. loco post. Bart. *in l. cum procurator §. si dominus ff. de nou. oper. nuncia aliosq; concludit, quod prior appellatio efficax est, cum temperamento tamen quoties prior appellatio valuerit: sin verò minimè, ut puta, quia ab interloquutoria viua voce appellatum fuisset, (à qua nisi in scriptis appellare non permittitur, ut alibi diximus) tunc posterior in scriptis valeret, & hanc opinionem receptiorem esse affirmat, quicquid in contrarium Alex. & Ias. in d. l. cum procurator. § si dominus nu. 12. voluerint. pro qua opinione consulti responderunt. Pau. Cast. cons 7. & 270. lib. 1. & Ro. consi. 41. quamque amplectitur Franc. in cap. tua nobis, colum. 5. ver. secunda concl. de app. ubi in hac quaest. septem facit conclusiones, & Abb. in ca dilecto, col. ult. eod titu. licèt idem secum pugnans ab illa opinione desciuerit in ca. bona eo tit. Ioan And aliisque quos citat aduersantibus inhaerendo, quorum opinioni ibi Dec. quoque num 28. se subscribit. quinimo ait inter Doctores canonum communem opinionem esse. Qua de re videas Guid. Pap. decis. 436 num 91. Nicolaus Antonius Grauatius.*

x Inoleuit.) *Vide Auctorem infra in princ 8. lib.*

y Quae aliàs.) *Adde Franc. in cap. 1 directae, colum. penultim. versic. quinta concl. de appell.*

z Consueuimus.) *Optima * cautela est in appellatione apostolos petere, licèt de iure infra 30. dies semper peti possint & recipi l. iudicibus. C. de appell cap. ab eo. eodem tit. in vi. Qui quidem apostoli saepius peti debent l. 1. ff. de libel. dimis. & proditum est à Bald. in l. eos. §. apostolos C. de appell. ab Afflict. in const. reg Neap. appellationum tempora in 9. not. nu. 18. & ibi quonam modo in Regno obseruetur. Guido Papae dec. 436 num. 13. & Cassad. decis. 8. nu. 3. de appell. Sunt etenim apostoli de substantia appellationis. idcirco eos petere necessum est, Rota decis. 50. in not de appell. aliàs 336. si appelletur num. 1. cum seque. Quos * quidem satis est bis petere, & ita verbum saepius interpretatur. Rota decis. 57. in eo. tit. aliàs 405. si auditor, num. 2. & possunt unico contextu instanter ac saepius peti. Clem. quamuis. de appell. veluti usu receptum est, in ipsa appellatione plu ries petere, usque eo, quod si appellans infra dictum tempus eos non receperit, aut petierit, appellationi renunciasse videtur, d. c. ab eo & d. clem. quamuis. Caeterum * in ambiguo positum, est*

63

64

65

quam-

quando triginta dies currere incipiant, an scilicet à die sententiæ, vel appellationis, & hac in controuersia à Doct. in varias sententias itum est, vt patet ex decis. Rotæ. 29. in no. Nonnullis enim à die interpositæ appellationis eos labi visum fuit, veluti Host. in cap. cordi, de appella. in 6. & Card. dict. clementina quamuis, num. 5. Plerisque verò à die sententiæ, vt Accurs. in l. 1. Gloss. 2. de libel. dimiss. & Gloss. in d. Clemen. quamuis, atque Ioan. Andre. in dict. cap. ab eo. & hæc posterior opinio crebrius recepta est, si tamen appellans sententiæ notitiam habuerit, alias à die scientiæ delabi incipient. vt Maran. testatur in praxi in 6. par. ver. appellatio nu. 209. estq; ex mente Rotæ d. decisione. & Gem. in d. ca. ab eo. & de hac receptiori opinione meminit etiam Iacob. Mynsing. in singul. obseruat. Cent. 4. obseru. 6. & hi dies sunt continui, vt per Gloss. in cap. non solùm in ver. dicendum de appellat. in 6. Et hac de re vide omnino Cassad. d. decis. 8. num. 9. & ibi num. 4. quòd appellans termino iuris sibi assignato, & interim quanaocunque, vt fieri assolet, ad recipiendum apostolos, tenetur antequam triginta dies labantur, iudicem pro apostolis adire, aliàs appellatio deserta censetur, & si iudex voluerit, ipsum appellantem vsque ad vltimum dictorum triginta dierum momentum sic suspensum tenere poterit, ipsamque rem differre, & apostolos siue responsum ad postremam horam termini dare, quod tamen à bono viro laudari, caussa tamen legitima non existente, neutiquam posse arbitror. Nicol. Anto. Grauatius.

a Apostoli enim.) *Adde Card. in clem. quamuis in 2. q. de appell. Gloss in c. cordi in verbo, petat. extra eodem tit. & Spe.*
66 *tit de appell. §. sequitur. vers. apostoli, & dicuntur * apostoli ab* ἀποστέλλω, *quod est mitto, vt per eos, & Accurs. & Albe. in l. præses. C. eodem tit. Arch in c. fundamenta de elect. in 6. & eundem Alb. in dictionario in verbo, apostoli. Sunt enim illi litteræ quædam à iudice à quo iudici ad quem missæ, quibus totius appellationis negotium breuiter enarratur. Nicol. Anto. Grauatius.*

b Et quatuor.) *De apostolorum speciebus, Spec. videas præcitato loco & Card. Alex. in c. vt debitus de appell.*

c Quibus solent.) *Iure * quidem appellationi à diffinitiua*
67 *iudices deferunt, quia si contrarium agant, leges ipsæ appellationi deferunt l. quoniam iudices. C. de appellat. l. si cuius. ff. de appel-*

appell recip. quod quidem facere tenentur, vt saltim superioris reuerentiam habere videantur, c. veniens, de iureiurand. vide Form. var. commiss. fol. 14. col. 2. & iterum fol. 18. colu. 2. Qui-
68 *nimmo * si appellationi non deferunt, puniri debent, c. de priore, de appell. Rot. dec. 366. si appelletur in no. Cassad. dec. 8. nu. 10. de appellat. & Ias. in authent. ad hæc num. 3. C. de iudic.*
69 *Hinc est, quod apostoli reuerentiales dantur, qui * cum in forma conceduntur, eos sic concessos fuisse intelligitur, si à diffinitiua. & intra decennium, ac legitima persona appellatum fuerit & petatur, alias refutatorios statutos fuisse videtur. & iste est stylus palatij, vt Cassad. testatur dec. 7. num. 5. de app. & est decis. Rotæ 61. eodem tit. in antiq. aliàs dec. 604. dic quod sic. Qui quidem refutatorij apostoli dantur, cum frustratoria videtur*
70 *appellatio. Verum * aduertendū est, quod si apostoli petiti fuissent & minimè dati, saltem refutatorij, si iudex procederet, nullus redderetur processus, c. vt super. vbi Ioan. And. supra vlt. glos. de appell. in 6. & voluit Aegid. concl. 151. si à tribus. Secus verò, si quis nulliter appellet, quia tunc iudex apostolos dare nō obstringitur. Rot. dec. 18. in antiq. Bissignet. Nicolaus Antonius Grauatius.*

d Solent iudices.) *Iudex * certum terminum appellanti ad re-*
71 *cipiendum apostolos præfigere, & iuris terminum abbreuiare potest, adeò quod si infra præstitutam dilationē apostolos non receperit, vel petierit, & protestatus fuerit, appellatio est deserta lapsu triginta dierum aliter non expectato, cum iudex à quo hūc terminum moderare possit. Clem. quamuis. de app vbi Card. & Aegid. concl. 152. vide, quæ sequenti capitulo sub lit. B. dicturi sumus. Nicol. Anto. Grauatius.*

e Et si iudex.) *Quando * per iudicem deficit, qui requisitus apo-*
72 *stolos appellanti non præbet, pars protestari debet, vt d. Clem. quamuis. & Accurs. notat in l. 1. ff. de libell. dimiss. atq; Aegid. concl. 343. vbi, quod appellans vltra binas vices ad iudicem pro apostolis venire non tenetur. Nicol. Anto. Grauatius.*

f Et commissionem.) *Adde quod * appellationis caussa com-*
73 *missa fuerit, si de appellatione nequaquam constaret, iudex minimè cognoscere valet. Aegid. conclusio. 22. secundum. & iterum conclusio. 20. & 117. & conferunt ea, quæ Rota tradit decis. 5. & 191. in antiq. & decis. 11. fuit dubitatum in no. Et Aegid. vbi supra scriptum reliquit, quod appellator, aut*

appel-

appellatus, vt de grauamine primum cognoscatur, petere non possunt, sed de ipsa tantùm appellatione, & an talis sit, quæ deuoluat, vel ne, & demum de grauamine discuti, nam nihil esset si infra decennium appellatum, aut 30. dies apostoli petiti non fuissent, vt eo loci Aegid. Eiusdem farinæ est quod disponitur in c. cum in ecclesia. vbi Dec. in 2. not. de appell. & in l. hi qui. C. eo, quibus in locis sancitur, appellationem recipiendam non es-
74 *se, nisi rite eam imterpositum fuisse probetur. Tria * enim ad fundandanſ iudicis appellationis iurisdictionem appellator probare debet, primum, se appellasse. Secundum, legitima ex caussa verum sufficit hanc caussam allegare. Tertium, quod infra decem dierum curricula appellatum fuerit. Vide Dec. & Franc. ibi, atque Gigan. in add. ad Dec. vbi extendit siue appellans appellationem prosequatur, siue nullitatem in appellatione deductam, per c. exhibita, ibiq; Abb. pe. not. de iud. Hinc Bal. consi. 38. lib. 5. pulchrè dixit, iudicem appellationis incompetentem esse, iurisdictioneq; carere, quando coram eo appellatio non probatur. Qua de re omnino legas cap. Romana. §. si vero. de app. in 6. ibique scribentes. Nicol. Auto. Grauatius.*

De temporibus ac fatalibus appellationum, illorumque cursu & prorogatione.

CAP. VLT.

SVMMARIVM.

1 *Iudex, qui appellationi à diffinitiua non defert, puniendus est, & nu. 21.*
2 *Apostoli reuerentiales à diffinitiua dari solent in forma, & quæ sit forma.*
3 *Iudex à quo potest terminum appellanti præfigere ad prosequendam appellationem, eodem tamen contextu, sed non ex interuallo, & nu. 24.*
4 *Iudex an possit prorogare terminum præfixũ ad pro-*

in scriptis proferri debet, quos prosequere, vt per Ias. ibi etiam post Gl. in d. c. quoniam contra animaduertit, quòd licet sententia interloquutoria non sit in scriptis proferenda, tamen deinde in actis ad scripturam redigi debet. Nicolaus Antonius Grauatius.

h Addo quod) *In notorijs * appellationem non admitti, intel-*
47 *ligas, nisi in ea rationabilis caussa inferatur, vt per Franc. in c. cum speciali. §. porro col. 3. & in c. consuluit. 1. de app. & Rot. cons. 324. ea nempe ratione, quia in notorijs legitima defensio prætendi potest. Inn. in c. 1. de off. deleg. Sed quoniam nostri instituti non est, in hac materia, quæ libellum exigerit, accessiones facere, idcirco si tibi curæ est, videas Gram. dec. 36. quasi per totam, & dec. 72. nu. 5. cons. 4. nu. 13. & vo. 1. nu. 2. & 3. Cap. Thol. dec. 176. ibiq; Aufr. Guid. Pap. dec. 74. & omnium cumulatissimè Carer. in eius praxi in prin. vbi infinitas propè auctoritates citat, multaq; hac de re differit. Nic. Ant Grauatius.*

i Et quæ sint.) *Vide Bal. in praxi in q. circa inquis. q 5. Ant. Butr. in tract. de notorio. & Carer. vbi supra,*

k Et licet.) *Et si * nonnulli discrimen faciant inter ius Cæsa-*
48 *reum & Pontificiũ, scilicet quod ex iuris ciuilis dictamine requiratur, vt sit confessus & conuictus ne audiatur appellans; de iure verò canonum secus, sed quòd sufficiat vt tantùm sit confessus, tamen vtroq; iure nulla est differentia, vtrumq; certè copulatiue requiritur, vt appellatio non admittatur. Verum illud est, quod quando confessus, tantummodo est, licet iudex à quo appellationi deferre non teneatur, sed sententiam ante inhibitionẽ sibi factam exequi valeat, tamen hoc themate appellari potest, ad effectum vt iudex ad quem appellationem recipiat, atq. inhibeat, & hoc distinctionis fœdere vtrumq; ius conciliatur, vt per Abb. in d. c cum speciali. §. porro. vbi esset Franc. & traditur per Maran. in praxi, in verbo, Appellatio, in 6. par. nu. 181. Io. And. & alios in c. Romana § si autem de appell. in 6. & Cap. Thol. d. dec. 176. Tu ad propositam materiam vide Doct in l. obseruare curabis. C. quor. app. non recip. & Carer. præsertim, qui cumulatissimos commentarios egit. Nec non & Pet. Due. in reg. 156. ponentem regulam, quod conuictos & sponte confessus non auditur appellans, quam tamen octo modi limitat, & eorum vno, quòd non procedit, nisi in criminibus in d. l obseruare enumeratis. Verum in hoc communis sententia in contra-*

trarium extat, & si non desint oppugnatores, ut idem Dec. testatur post Imol. in l. creditor. §. iussus num. 8. ff. de appella. & Ant. But. in d. § porro, & in tract. de no. art. 4. notorio. 46. Nicol. Anto. Grauatius.

l Quam theoricam. *) Vide Ant. Gall. in eo, quem edidit eleganti tract. ad Formulam Cameralis obligationis, vbi breuiter eruditi tamen, multa ad propositam materiam disserit.*

m Debent enim.) *Ratio est, quod * aduersarij appellationi ad-*
49 *hærere possumus, quia appellatio communis est, ita Franc. docet in c. directæ. col. pe. 5. concl. de appell. cui tamen appellationi infra decem dies adhærendum esse Alex. censuit, cons. 101. & 125. lib. 5. consentiuntq; Cull. Laud. Arch. Dom. & Franc. post Glo. in c. ut circa. §. alioquin, in verbo, adhærentes, de elect. in 6. Rota decis. 225. adhærentes, in no. Bal. in authen. hodie col. 2. ver. quæro nunquid. C. de app. Guid. Pap. dec. 13. & 78 & 436. Aret. n. l pantonius. co. 3. ver. & primo. ff de acq. hær. & Fel. in c. super in fin. de re iud. ex quibus hanc esse receptissimam opi-*
50 *nionem nemo est, qui non videat. Vsqueadeo* vt postea quam appellationi appellatus adhæserit, non possit appellans eo inuito suæ renunciari appellationi. per Cyn. Bal. & Sal. in l. omnem honorem. C. quando prou. non est necess. Purpur. in l. postquam lit. nu. 112. C. de pact. & Tiraqu. de vtroq; retract. ad fin. ti. §. 36 nu. 25. & hæc est communis opinio. teste Gomes de trien. possess. q. 54. ver. Hinc voluit Innoc. propè finem. Sed hac de re vide Præpos. in c. interposita. §. ille deniq; num. 7. vsq; ad fi. de app. tradentem decem limit. ad reg. illius text. quod appellans suæ appellationi renunciare potest. Nicol. Anto Grauatius.*

n Nec posset.) *Et vsque adeo verum est, vt* ne partium volun-*
51 *tate, nec iudicis consensu tempus decem dierum ad appellãdum prorogari possit, Bald. in auth. ei qui, col fin. ver. quæro numquid C. de temp. appell. & iterum in auth. hodie. C. de appell. vbi voluit, quod si sententia ex partium consensu in caussa appellationis post decem dies interpositæ proferatur, nullum haberet robur atque efficaciam, & Bald. sententiæ se subscripsere Paul. Cast. & Ro. in l. 2. ff. de re iud. Abb. cons. 77. lib. 2. Cors. in sing. suis in verb. appellatio interponitur, & Fel. in cap. penul. col. 5. in fi. vers. secunda declaratio, de iud. Et huiusce rei illa est ratio quia terminus decennij ad appellandum ab ipsa lege præstitutus est, qui quidem terminus quotiescunque à lege datur, siue*

siue iudicis ministerio siue eo accedente, vt est communis Doctorum sententia, à iudice prorogari, aut abbreuiari nequaquam potest, etiam iusta suadente caussa, nisi aliter à lege expressum reperiatur ita post cæteros Ias. refert in l. qui pro tribunali, numero 22. ff. de re iud. vide eo loci, namque in hac materia non idem omnium est sensus pluresque Alexand. refert opiniones, tamen receptior, quam diximus est conclusio. Nicolaus Antonius Grauatius,

o Sed maius.) A die * scientiæ decem dies appellandum currere pro comperto habetur, aliàs enim si per annum & vltra
52 quis stetisset, appellandi via sibi præclusa neutiquam esset. Glos. in cap. ab eod. de appell. in 6. Accurs. Bart. Bald. cæterique in auth. hodie. C. eo Rot. decis. 49. si fertur sententia. & rursum dec. 364. cum iura & decis 137. appellatus. in no. & decis. 500 not si feratur, in antiq sequitur & hoc Franc. in cap. bonæ. col. 6. versic. 8. de appel. atq; etiam Firm in tract. de epis. lib. 1. par. 1. in 7. q. in par. 3 vers. extra dicit, eiusdem libri conferunt dicta per Alex. consi 89. viso num. 11 & 12. & consi. 169. viso col. vlt in fi. lib. 2. & Crau. consi. 66 nobilis Georgius. Nicolaus Antonius Grauatius.

p Qui autem.) Qui * verus quique fictus contumax dicatur.
53 Alex. declarantem videas, & post eum Ias. in l. properandum §. sin autem reus. C. de iud. Bar & Imol in l ex consensu. §. vlt. ff de appel. Maria. Socin. in tract de Citat art. 27. num. 28. cum seq. vbi affatim rem explicat; & Foll. in praxi in 4. par. in ver. & si confitebuntur nu. 3 atq; Affl. dec. 19. nu 3. vbi omnes communiter concludunt illum dici verum contumacem, quem personalis citatio apprehenderit, & comparere contempserit, fictũ verò, quando domi citatio facta fuit, & si denunciationem domi factam cuilibet scire præsumatur, vt Accur. Bart. & Bald. in l. si tutor. C de peric. tutò Bald. tamen eum temperamento hoc intelligit in cap. quoniam frequenter. § porrò vt lit. non contest. nisi à domesticis vel amicis citatio domi facta, denunciata fuisset; cui sententiæ quam plures Doctor. se subscripsere quos citat Tiraquell. de vtroque retract. §. 9. in glossa. 2. numero quadragesimo, qua de re videas in cap cum sit Romana, de appellat. Ioffre. decis. 3. & Alciat. in tract. præsumpt. regul. 3. præsumpt. 16. num. 2. Qui verus contumax non auditur appellans. l. 1. C. quor appell. non recip l. ex consensu. §. vltim. ff. de appell.

viro-

vtrobiq; scrib.Franc.in c sæpe.in 11.& 12.quæst.de appell.Cæterum fictum contumacem ad appellandum admitti debere, nulli locus dubitandi relinquitur. vt per Gloss. communibus suffragijs à Doct. approbatam in clem. 1. de dolo & contum. vbi præsertim mol. & per eundem cons. 126. Bar. in l vlt. C. de integ. rest. Bal. in l non eo de C. quando prou non est necesse. Decio in l. properandum. §. & si quidem. C de iud. Gloss in cap non solum de appell. in 6 Innocen in cap vt lit. non contest. & An-

55 *gel. in §. 1. instit. de oblig. quæ ex delic. nasc. Et nedum * principalis, quando verus est contumax, non auditur appell. sed nec etiam ipsius procurator, qui verè tamen contumax esset, vt tradit Curt. Iunior in l. 1. §. si procurator. num. 12. ff si quis ius dic. non obtemp. hoc tamen sanè intelligendum erit nā licet procurator verus contumax ad appellandum non admittatur. non tamen domino præiudicium inferre potest, quin ipse appellare non valeat. & hæc opinio communis est, vt ibidem Cur. ipse testatur. Nicol. Anto Grauatius.*

q Quæ tamen.) *Quando * in dies quis grauatur, illum sem-*

56 *per appellare posse nulli dubium esse debet, exempli gratia: Si quispiam carceribus detinetur, quia semper grauiter, semper ei appellare pmissu erit. Par. in tra. Synd. in verb. appellatio. Ias in l. prætor ait. §. si aliquando nu. 9. ff. de no. ope. nunc. & Franc. in c super eo ij & ca. ex parte. 1. de app. vbi tamen limitat, nisi expresse iudex illum iustè carceribus mancipatum fuisse pronunciasset. tunc etenim infra decem dies appellare oportet & huic sententia consentit Mara. in praxi, in 6. par. vers. appellatio num. 205. qui alias quoque auctoritate allegat, Nicol. Anto. Grauatius*

r Eadem quoque.) *Adde Felin. post cæteros, quos citat in c. vlt. col. 5 de fer. & quod hic dicitur, amplia locum habere, etiam si dies feriata in honorem Dei esset. Bar. in l 1. §. diei ff. quando appel. sit*

f Appellamus autem.) *Vide Gram dec. 36. nume. 76. cum*

57 *sequen. vbi latè, quod * appellatio coram iudice (si tamen eius præsentia haberi potest) interponi debet, alias nullius roboris est, solet tamen si iudex abesset, illumue etiam præsentem si appellator timeret, vt eo loci Gramm. tradit. qui ad rem multa cōgerit, & Dec. in c. suggestum. num. 4. de appella. Cassad. quoque decisione octaua de appellationibus, vbi appellationis formu-*

lam tradit, quando iudicis præsentia haberi non potest . ibique
58 * *si iudice non inuento, & coram honesta persona quis appellauerit (cum de iure hac facti specie permittatur) an ad eundem pro Apostolis redire tenetur? Qua de re Aegid. etiam legat conclu.* 381. *si post, & Ias. in l. Gallus. §. quid si is, num.* 9. *ff. de liber. & post. ubi animaduertit hoc casu adhibitis testibus appellationem coram honesta persona faciendam esse. Quod & tradidit* Præpos. *in ca. si iustis. num.* 8. *de appell. ubi communem opinionem esse testatur hanc appellationem fieri oportere coram honestis viris, saltē corā vno, & tabellione saut testibus. Verùm & si regulariter corā iudice appellandum sit, tamen nō in iudicio solùm, sed vbique iudici præsentari posse, voluit Bal. in authen. quæ supplicatio.* C. *de prec. impe. off. quem sequitur Alexand. in l.* 1. *§. libelli in add. ad* Barto *ff. de appell. etiam de nocte. Ias. in l. more num.* 13. *ff. de ser. Cæterum* Bald. *dixit in d. auth. quæ supplicatio, quòd soli notario absque iudice appellatio præsentari potest, cui consentit* Card. *in clem.* 2. *§. similiter. q.* 2. *de appell. verumtamen hoc intelligendum erit, quādo iudicis præsentia haberi non potest, vt supra dictum fuit, & habetur per Guid.* Pap. *decis.* 436. *num.* 64. *vide etiam eundem* Bald *in l. apertissimi. col.* 1. C. *de iudic. & in l.* 2. C. *de his qui per met. iud. non appell. Socin. latè consi.* 45. *lib.* 1. *Corn. cons.* 292. *col.* 2. *lib.* 3. *& Abb. in c. si iustus. col.* 1. *& inibi Franc. atque Dec. num.* 6. *ne appel. Nic. Ant. Grauat.*

t Semper in scriptis.] *Appellatio * in scriptis tunc dicitur,*
59 *cum appellatorius libellus inscriptis porrigitur, vsque adeo vt non sufficiat dicere notario, scribe, à tali sententia me appellare. Quinimmò & fortius, si viua voce dictaret, & notarius scriberet, nihilominus appellatio in scriptis non diceretur: elapsisque decem diebus sententia in rem iudicatam transiret, atque exequutioni demandaretur. ita bellè* Franc. *adnotat in ca. vt debitus, col.* 7. *vers. tertio quæritur, de appell sequuntur* Corn. *cons.* 95. *lib.* 4. *Ias. in l.* 1. *col.* 3. C. *de eden. & Maran. in praxi, in* 6. *part. in versic. appellatio. num.* 127. *vbi animaduertendum esse ait quoties in scriptis appellare necesse est, veluti in interloquutoriis. Nicolaus Antonius Grauatius.*

v Quo casu.] *Aduertendum admoneo, quando * voce vna ap-*
60 *pellatur, quòd illico, atque iudice pro tribunali appellatio proponitur, aliàs nullius esset efficacia, adeò vt lapso decēnio in iudica-*

dicatum sententia transiret, vt citato loco Maran. docet nume. 228. & vltra eum. Specul. legas in tit. de appell. & Corne. d. consi. 95. lib. 4. vbi quando statim viua voce à diffinitiua appellatur, sufficit appellantem dicere, appello, quod à notario in actis scribere faciat. Si verò ex interuallo appellet, tunc in scriptis appellare oportet, aliter non valeret appellatio, & Ias. etiā tradit. in l. 1. num. 10 ff. de eden. Et visum fuit Speculatori vt supra & Ioan. And. ibi, in additamentis, nedum necessum esse pro tribunali appellare, vt viua voce quis appellare dicatur, sed etiam antequam iudex ad extraneos diuertisset actus, & si aliter, quo ad hoc postremum existimauerit Bart. in l. litigatoribus. C. de appellatio cui Bald. ibi consentit. Tu Doct. eo loci legas, & Franc. in cap. si iustus; de appell. atque Lanfran. in cap. quoniam contra in verbo. interloquutiones, col. 16. versic. sequitur aliqua videre, de proba. nam super huiusmodi quomodo & quando incontinenti fieri dicatur. in varias opiniones interpretes diffecti sunt, vt tradunt etiam Alexand. Aret. & Ias. in l. diuortio. ff. soluto matrimonio & Tiraquell. plura congerens de vtroque retract. de retra. conuent. §. 1. Glos. 5. num. 6. nec non Franc. Marc. decis. Delph. 569, & 570. & iterum 601. Ias. in l. 4. §. condemnatum. n. 30. ff. de re iud. & in l. edita. nu. 16. C. de eden. & rursus in l. si quis ita. §. Seia. nu. 14 ff. de
61 verb obl. & Præpos. in c. quod restit. 3. q. 1. vbi * quando incontinenti fieri dicatur arbitrio iudicis relinquendum ait, & hanc opinionem esse communem asserit. Sed Maran. præcitato loco, num. 125. testatur, incontinenti dici, cum iudex pro tribunali sedet, non diuertens tamen ad extraneos actus, puta si ad prandium iuisset, & sic ad actum iudicio extraneum, & postea ad tribunal reuersus fuisset, nam tunc non diceretur incontinenti. Idemque etiam esset, si appellans ad extraneos actus diuertisset, & deinde appellauerit, vide eum. Est tamen casus in quo non satis esset viua voce appellare, sed omnino in scriptis, vt in caussarum de volutione ad Romanam curiam, iuxta formam capit. cordi, de appellation. 6. & tradunt Arch. & Ioann. And. in cap. cupientes de elect. & Rot. decis. 385. Si appelletur,
62 in n. Quid * verò dicendum sit, illa de quotidiana quæstione, quā de viua voce quispiam appellat. cum reseruatione tamen appellandi in scriptis, & deinde in scriptis appellat. quæ nam appellatio prior an posterior valida sit? quo quidē magni est effectus

 nosce-

noscere, ut sciamus quando appellationis tempus currere incipit Maran allegat. loco post. Bart. *in l. cum procurator §. si dominus ff. de nou. oper. nuncia aliosq; concludit, quod prior appellatio efficax est, cum temperamento tamen quoties prior appellatio valuerit; sin verò minimè, ut puta, quia ab interloquutoria viua voce appellatum fuisset, (à qua nisi in scriptis appellare non permittitur, ut alibi diximus) tunc posterior in scriptis valeret, & hanc opinionem receptiorem esse affirmat, quicquid in contrarium Alex. & Ias. in d. l. cum procurator. § si dominus nu. 12. voluerint. pro qua opinione consulti responderunt. Pau. Cast. cons 7. & 270. lib. 1. & Ro. consi. 41. quamque amplectitur Franc. in cap. tua nobis, colum. 5. ver. secunda concl. de app. ubi in hac quaest. septem facit conclusiones, & Abb. in ca dilecto, col. ult. eod. titu. licèt idem secum pugnans ab illa opinione desciuerit in ca. bonae. eo tit. Ioan And aliisque quos citat aduersantibus inhaerendo, quorum opinioni ibi Dec. quoque num 28. se subscribit. quinimo ait inter Doctores canonum communem opinionem esse. Qua de re videas Guid. Pap. decis. 436 num 91. Nicolaus Antonius Grauatius.*

x Inoleuit.) *Vide Auctorem infra in princ 8. lib.*

y Quae aliàs.) *Adde Franc. in cap 1 directae, colum. penultim. versic. quinta concl. de appell.*

z Consueuimus.) *Optima * cautela est in appellatione apostolos petere, licèt de iure infra 30. dies semper peti possint, & recipi l. iudicibus, C. de appell cap. ab eo. eodem tit. in vi. Qui quidem apostoli saepius peti debent l. 1. ff. de libel. dimis. & proditum est à Bald. in l. eos. §. apostolos C. de appell. ab Afflict. in const. reg Neap. appellationum tempora in 9. not. nu. 18. & ibi quonam modo in Regno obseruetur. Guido Papae dec. 436 num. 13. & Cassad. decis. 8. nu. 3. de appell. Sunt etenim apostoli de substantia appellationis. idcirco eos petere necessum est, Rota decis. 50. in not de appell. aliàs 336. si appelletur num. 1. cum seque.*

64 *Quos * quidem satis est bis petere, & ita verbum saepius interpretatur. Rota decis. 57. in eo. tit. aliàs 405. si auditor, num. 2. & possunt unico contextu instanter ac saepius peti. Clem. quamuis. de appell. veluti usu receptum est, in ipsa appellatione pluries petere, usque eo, quod si appellans infra dictum tempus eos non receperit, aut petierit, appellationi renunciasse videtur, d.*

65 *c. ab eo & d. clem. quamuis. Caeterum * in ambiguo positum, est quan-*

quando triginta dies currere incipiant, an scilicet à die sententiæ, vel appellationis, & hac in controuersia à Doct. in varias sententias itum est, vt patet ex decis. Rotæ. 29. in no. Nonnullis enim à die interpositæ appellationis eos labi visum fuit, veluti Host. in cap. cordi, de appella. in 6. & Card. dict. clementina quamuis, num. 5. Plerisque verò à die sententiæ, vt Accurs. in l. 1. Gloss. 2. de libel. dimiss. & Gloss. in d. Clemen. quamuis, atque Ioan. Andre. in dict. cap. ab eo. & hæc posterior opinio crebrius recepta est, si tamen appellans sententiæ notitiam habuerit, alias à die scientiæ delabi incipient. vt Maran. testatur in praxi in 6. par. ver. appellatio nu. 209. estq; ex mente Rotæ d. decisione. & Gem. in d. ca. ab eo. & de hac receptiori opinione meminit etiam Iacob. Mynsing. in singul. obseruat. Cent. 4. obseru. 6. & hi dies sunt continui, vt per Gloss. in cap. non solùm in ver. dicendum de appellat. in 6. Et hac de re vide omnino Cassad. d. decis. 8. num. 9. & ibi num. 4. quòd appellans termino iuris sibi assignato, & interim quandocunque, vt fieri assolet, ad recipiendum apostolos, tenetur antequam triginta dies labantur, iudicem pro apostolis adire, aliàs appellatio deserta censetur, & si iudex voluerit, ipsum appellantem vsque ad vltimum dictorum triginta dierum momentum sic suspensum tenere poterit, ipsamque rem differre, & apostolos siue responsum ad postremam horam termini dare, quod tamen à bono viro laudari, caussa tamen legitima non existente, neutiquam posse arbitror. Nicol. Anto. Grauatius.

a Apostoli enim.) *Adde Card. in clem. quamuis in 2. q. de appell. Gloss. in c. cordi in verbo, petat. extra eodem tit. & Spe.*
66 *tit de appell. §. sequitur. vers. apostoli, & dicuntur * apostoli ab ἀποστέλλω, quod est mitto, vt per eos, & Accurs. & Albe. in l. præses. C. eodem tit. Arch. in c. fundamenta de elect. in 6. & eundem Alb. in dictionario in verbo, apostoli. Sunt enim illi litteræ quædam à iudice à quo iudici ad quem missæ, quibus totius appellationis negotium breuiter enarratur. Nicol. Anto. Grauatius.*

b Et quatuor.) *De apostolorum speciebus, Spec. videas præcitato loco & Card. Alex. in c. vt debitus de appell.*

c Quibus solent.) *Iure * quidem appellationi à diffinitiua*
67 *iudices deferunt, quia si contrarium agant, leges ipsæ appellationi deferunt l. quoniam iudices. C. de appellat. l. si cuius. ff. de appel-*

appell recip. quod quidem facere tenentur, vt saltim superioris reuerentiam habere videantur, c. veniens, de iureiurand. vide Form. var. commiss. fol. 14. col. 2. & iterum fol. 18. colu. 2. Qui-
68 *nimmo * si appellationi non deferunt, puniri debent, c. de prio-re, de appell.* Rot. dec. 366. *si appelletur in no. Cassad. dec. 8. nu.* 10. *de appellat. & Ias. in authent. ad hæc num. 3. C. de iudic.*
69 *Hinc est, quod apostoli reuerentiales dantur, qui * cum in forma conceduntur, eos sic concessos fuisse intelligitur, si à diffinitiua, & intra decennium, ac legitima persona appellatum fuerit & petatur, alias refutatorios statutos fuisse videtur. & iste est stylus palatij, vt Cassad. testatur dec. 7. num. 5. de app. & est de cis.* Rotæ 61. *eodem tit. in antiq. aliàs dec. 604. dic quod sic. Qui quidem refutatorij apostoli dantur, cum frustratoria videtur*
70 *appellatio. Verum* aduertendū est, quod si apostoli petiti fuissent & minimè dati, saltem refutatorij, si iudex procederet, nullus redderetur processus. c. vt super. vbi Ioan. And. supra vlt. glos. de appell. in 6. & voluit Aegid. concl. 151. si à tribus. Secus verò, si quis nulliter appellet, quia tunc iudex apostolos dare nō obstringitur.* Rot. dec. 18. *in antiq. Bissignet. Nicolaus Antonius Grauatius.*

d Solent iudices.) *Iudex* certum terminum appellanti ad re-*
71 *cipiendum apostolos præfigere, & iuris terminum abbreuiare potest, adeò quod si infra præstitutam dilationē apostolos non receperit, vel petierit, & protestatus fuerit, appellatio est deserta lapsu triginta dierum aliter non expectato, cum iudex à quo hūc terminum moderare possit. Clem. quamuis. de app vbi Card. & Aegid. concl. 152. vide, quæ sequenti capitulo sub lit. B. dicturi sumus. Nicol. Anto. Grauatius.*

e Et si iudex.) *Quando* per iudicem deficit, qui requisitus apo-*
72 *stolos appellanti non præbet, pars protestari debet, vt d. Clem. quamuis. & Accurs. notat in l. 1. ff. de libell. dimiss. atq; Aegid. concl. 343. vbi, quod appellans vltra binas vices ad iudicem pro apostolis venire non tenetur. Nicol. Anto. Grauatius.*

f Et commissionem.) *Adde quod * appellationis caussa com-*
73 *missa fuerit, si de appellatione nequaquam constaret, iudex minimè cognoscere valet. Aegid. conclusio. 22. secundum. & iterum conclusio. 20. & 117. & conferunt ea, qua Rota tradit decis. 5. & 191. in antiq. & decis. 11. fuit dubitatum in no. Et Aegid. vbi supra scriptum reliquit, quod appellator, aut*

appel-

appellatus, vt de grauamine primum cognoscatur, petere non possunt, sed de ipsa tantùm appellatione, & an talis sit, quæ deuoluat, vel ne, & demum de grauamine discuti, nam nihil esset si infra decennium appellatum, aut 30. dies apostoli petiti non fuissent, vt eo loci Aegid. Eiusdem farinæ est quod disponitur in c. cum in ecclesia. vbi Dec. in 2. not. de appell. & in l. hi qui. C. eo, quibus in locis sancitur, appellationem recipiendam non esse, nisi rite eam interpositum fuisse probetur. 74 *Tria* * *enim ad fundandam iudicis appellationis iurisdictionem appellator probare debet, primum, se appellasse. Secundum, legitima ex caussa verum sufficit hanc caussam allegare. Tertium, quod infra decem dierum curricula appellatum fuerit. Vide Dec. & Franc. ibi, atque Gigan. in add. ad Dec. vbi extendit siue appellans appellationem prosequatur, siue nullitatem in appellatione deductam, per c. exhibita, ibiq; Abb. pe. not. de iud. Hinc Bal. consi. 38. lib. 5. pulchrè dixit, iudicem appellationis incompetentem esse, iurisdictioneq; carere, quando coram eo appellatio non probatur. Qua de re omnino legas cap. Romana. §. si vero. de app. in 6. ibique scribentes. Nicol. Auto. Grauatius.*

De temporibus ac fatalibus appellationum, illorumque cursu & prorogatione.

CAP. VLT.

SVMMARIVM.

1 *Iudex, qui appellationi à diffinitiua non defert, puniendus est, & nu. 21.*

2 *Apostoli reuerentiales à diffinitiua dari solent in forma, & quæ sit forma.*

3 *Iudex à quo potest terminum appellanti præfigere ad prosequendam appellationem, eodem tamen contextu, sed non ex interuallo, & nu. 24.*

4 *Iudex an possit prorogare terminum præfixũ ad pro-*

prosequendam appellationem?

5 *Appellatio, ne deserta dicatur, sufficit diligentiam facere, vel iter ad superiorem arripere.*

6 *Appellatio remanet deserta, si infra terminum a iudice præfixum ad eam prosequēdam, aliquid non fit, quod à disertione excuset, & nu. 26.*

7 *Appellatio est communis.*

8 *Appellationis prosequendæ & finiendæ tempus hodie est annus, & ex caussa biennium, atque etiam triennium, 12.*

9 *Biennium quando detur in caußa appellationis.*

10 *Iudicium à citatione exorditur.*

11 *Sententiam non esse desertam, in dubio pronunciandum est.*

13 *Prorogatio fatalium ab Auditoribus Palatij cōcedi potest, quinimo & nouum fatale & vsque ad quod tempus, nu. 15.*

14 *Citatio partis an requiratur in fatalium prorogatione.*

16 *Prorogatio termini fieri non potest, nisi durante termino.*

17 *Compromissum pendente appellatione factum, prorogat appellationem fall. vt nu. 41.*

18 *Appellationum tempora à lege præscripta, non possunt à partibus ad longiora prorogari.*

19 *Appellans vbi facto iudicis vel partis impeditur non est quid sibi imputetur.*

20 *Paupertas excusat ab appellationis prosecutione.*

21 *Appellatio admissa, si & in quantum, an pro admißa vel ne censeatur?*

23 *Appellatio si nō admittatur, debet à nō admissione appellari, aliàs sententia in iudicatum transit.*

24 Iu-

24 *Iudex à quo terminum iuris appellanti breuiare potest. limit. tamen.*

25 *Appellatio in beneficialibus quò ad iudicem nunquam deserta censetur.*

27 *Itineris arreptio ad superiorem, habetur loco appellationis.*

28 *Dilationes dandæ sunt iuxta locorum distantiam*

29 *Citatio est nulla, si in ea congruum tēpus non est præfixum.*

30 *Dilationes in caussis summarijs breuiandæ sunt.*

31 *Citatio si est inualida, erunt etiam & omnia subsequuta.*

32 *Citatio inualida per comparationem reconualidatur.*

33 *Citatio inualida si peruenerit ad notitiam aduersarij, reconualescit.*

34 *Citatio circumducitur parte non instante.*

35 *Litis pendentia non inducitur per citationem circumductam.*

36 *Iurisdictio non perpetuatur per citationem circumductam.*

37 *Præuentio iurisdictionis non fit per inualidam citationem.*

38 *Sententia absque partis citatione prolata, est nulla, etiam si esset sententia principis.*

39 *Iudex delegatus cum inserto tenore suæ commissionis citare debet, aliàs ei non est credendum.*

40 *Iudices siue ordinary, siue delegati sint, ante omnia de eorum potestate docere debent.*

41 *Appellationis prosequendæ terminus non currit pendente compromisso, nec agenti super attentatis, nu. 34.*

Appel-

42 *Appellationis prosequendæ terminus an possit vltra biennium prorogari.*

43 *Princeps solus peremptæ instantiæ spiritum vitæ insufflare potest.*

EAdem ferme ratione, quia appellanti a diffinitiua lex ipsa defert, & quia appellationes in Romana Cu. sem-
a per ad sedem emittuntur, & *a* iudex * qui simili appella-
1 tioni non defert, de iure puniendus esset. capitulo de priore. cum not. de appellat. cap. cum appellationibus,
2 eo.tit. lib. 6. Cassad. decis. 8. num. 10. eo. tit. solent * Patres in appellatione a diffinitiua semper dare apostolos reuerentiales in forma, Rota decis. 604. in antiq. Dic, quod de appell. & apost. forma autem responsionis non est alias talis, per quam iudex simpliciter appellationi deferat, sed sub certis conditionibus, quas postmodum notarius, propter illa verba in forma tanquam solitas clausulas extendit, videlicet, memoratus dominus Auditor dedit reuerentiales apostolos, quatenus a definitiua, & intra decennium, ac quatenus a legitima persona petantur alias refutatorios. Quam extensionem refert Cassa. decis. 7. nu. 5. ibi pro qua facit, quod quando iudex dat reuerentiales, quare non mediocriter sunt deridendi ii, qui plerumque conqueruntur de iudice, qui appellanti a non diffinitiua, vel si a diffinitiua extra legitima tempora, vel si infra tempora, non habenti tamen legitimam personam de reuerentialibus respondet, quasi videantur propterea non leue præiudicium caussæ fecisse, cum tamen hæc responsionis formula sit talis, quę præiudicare non valet, imo quod sit appellatio in aliquo ex tribus deficeret, non reuerentiales, sed refutatorios conti-
b neret apostolos. Et quoniam *b* lex permittit vt iudex a quo possit appellanti terminum præfigere ad prosequendum tantum non etiam ad finiendum appel. c. ex insinuatione. c. ad hæc. el 4 de appell. & c. cum caussa. de re iudicata. c. cum notatis, vbique licet Bart. fuerit in contraria sententia in. l. præses. C. eodem, vbi de isto termino lex ciuilis loquitur, nec reperii alibi, vsu receptum est in sacro

pala-

palatio, vt quotiescunq. iudex a quo appellationi defert & dat reuerentiales vt supra, eod. contex. præfigat appellanti 10. dierum terminum ad prosequendum appellationē. Rot. dec. 485. in not. si papa, de appel. Cassa. dec. 4. eo. ti. in princ. Dixi autem quotiescunque appellationi defert, quia iudex non deferens non potest appellanti terminum præfigere, Rota dec. 180. in antiq. Nota quod iudex, de appell. Sunt enim hæc inuicem incompatibilia, vt iudex appellanti terminum præfigat ad prosequendum, nec appellationi deferat, imo sola similis termini præfixio operatur effectum deuolutum, ac si iudex appellanti terminum præfigens expresse detulisset, Rota dec. 242. in antiq. nota quod in caussa, eo. tit. Dixi quoque eodem contextu, quia si iudex, a quo primo deferat appellationi, nec alias tunc terminum præfigat, non poterit postmodum ex interuallo terminum appellanti præfigere, Rota decis. 256. in not. Si
4 appelletur, eo. tit. etsi* tempore habili præfixus sit, potest per eundem iudicem prorogari. Franc. in c. personas, colum. 6. vers. 3. quæritur cum sequenti, de appel. licet raro, vel nunquam viderim similes prorogationes fieri, ex quo iste terminus est ad inchoandam dumtaxat prosequutionem, non finiendam, Abb. in in ca. personas, colum. 2. ver. secundo casu. Vbi etiam Philip. Franc. colu. 4. ibi, secundum principale, & ibi. ii. casu, de appell. Rota decr 485. in no. si Papa, eod. tit. prout est de natura termini hominis,
3 Io. And. in c. sępe eo. tit. Vt* propterea potest alia via de facili desertionem euitare, ex quo sufficit in isto termino
c facere aliquam diligentiam, & cum c, de iure suficiat sola itineris arreptio, quando ad iudicem distantem appellatum esset. ca. cum caussam, de re iudi. ac etiam sola iudicis impetratio, c. ex parte, & ca. dilectus, el. 2. de rescrip. Ideo seruat palatium satis esse si appellans infra hunc terminum commissionem impetret, etiam si fieret vltima die, Rota Bisignet. in antiquioribus 20. eo. tit. imo acquiescit palatium etiam si decima die non fuisset commissio iudici ad quem præsentata, dum tamen ipsa die decima sit in banco cursorum, Cassa. dec. 4. eo. tit. Item sit commissio nō fuisset signata, nec expedita infra terminum excusaretur appellans, a desertione per quamuis diligentiā infra dictū ter-

terminum factam, vtpote, si Rota existente Romæ, & Papa Ananiæ, appellans infra istum terminum iter arripuisset versus Ananiam pro commissione obtinenda, Rota d. decis.48. in no. si Papa, eod. titu. vel curia vtique Romæ existente congruis loco, & hora quæ currit ad dominum Regentem, vel alium signatorem, & non repertum, Cassa. d. decis.4. eod. tit. Vbi etiam habes quod si reperto Signatore, non expediat tuam commissionem, quia forte impeditus, satis erit porrigere commissionem in termino, & protestari: imo solemus pro fide præsentationis in termino accipere ab ipso Signaturæ præfecto vel regente Cancellariæ fidem manu sua de die præsentationis in calce
6 commissionis, Cassad. d. decis. 4 de appella. Adeoq. * iste terminus hominis arctat appellantem, vt si infra illum non reperiatur commissa caussa, vel aliud tale factum, quod (vt supra) a desertione excuset, appellatio remanet deserta, cap. personas, vbi Abb Fel. Franc. & alii extra de ap-
d pellat. Cassad. decis.4. in princip. Quod tamen d intelligas si modo terminus fuerit cum congruo spacio præfixus, Ba. in l. præses. C. de appell. & in l. vlt. C. de temp. appellat. Franc. in d. cap. personas, colum. 2. versic. 3. potest iudex
7 appellanti. Dixi* autem impersonaliter, si caussa non reperiatur infra terminum commissa, quia satis erit appellãti, si reperiatur commissa ad instantiam appellati, proderitq. sibi hæc aduersarii diligentia, & poterit hac commissione pro appellati parte impetrata vti, quasi communi, idque etiam si citatos ad dicendum contra, dedisset contra eam exceptiones generales, prout passim sic citati solemus, dummodo in eis non persistat, Rota decis. 506. in antiq. nota quod si appellatus, de appel. & commiss. & decis. 65. in not. si appellatus, de appellat. licet Specu. videatur contrariam sententiam sequi eo. tit. §. nunc breuiter num. 15. versic. Sed pone auditor, a quo appellatur, nec videatur tibi iste casus raro contingibilis, ex quo ap-
f pellatus non potest appellantem in prosequutione suæ appellationis præuenire. c. oblatæ. eod. tit. quia (alias diximus) dispositio cap. oblatę, non seruatur in appellationibus, quæ prosequuntur, in Rom. Cur. Rota decis. 164. in not. cap. de appellat. & in Staph. de lit. gratiæ, & iustitiæ.

char.

car.150. a tergo ver. secus dico. Admoneo tamen quod si a sententia vtraq. pars appellasset, cum clausula tamen quatenus contra se,& altera pars,cui postmodum fauorabilis fuit sententia,caussam appellationis suæ infra terminum commisisset,crediderim aduersariū, qui caussam suæ appellationis infra terminum non commisisset non posset vt ista commissione, quæ committit appellationem (vt præmittitur)emissam,quatenus contra, & quæ consequēter propter fauorabilem sententiā subsequuta,vtpote conditione defecta,non est in rerum natura,prout supra.§.amplius eo.tit.fusius loquuti fuimus, vbi omnino videbis.

Sed postquam satis diximus de termino hominis, modo videamus de termino iuris,qui similiter duplex est, videlicet ad inchoandam prosecutionem, & exercendam appellationem,de quo loquitur text. in l. nemo. C. de tēpo.appellatio.&erat varius pro qualitate locorum ex quibus appellabatur.l.cum anterioribus.C.eodem. Alter vero ad definiendam appellationi caussam, cuius* tempora etsi alias plura,& varia fuerint,hodie tamē ad annum præscripta sunt,& ex caussa vtpote impedimenti,vel alia ęque legitima caussa ad bienniū,authe.ei,qui appellatio. C. eo. c.cū sit Romana,extra de appell.& notatur vtrobiq.& vbi iusta caussa impedimenti infra annū incidisset,haberet appellās istud bienniū absq. aliquo iudicis ministerio,& hoc quia lex ipsa est,quæ hoc bienniū indulget. dicta authen. ei qui,& Docto.cap cum sit Romana de appellatio. gl.fin. in cap. si electio.de electionibus.in sexto. Francus in c.ex ratione. colum. vndecima versi.secunda fuit opinio, qui refert opiniones, & istam sequitur, quando impedimentum incidit in primo anno, & inferius col. decimatertia, vers. circa sextum loquens de impedimento fortuito proueniente,ad appellatio.sequitur Felin.ibidem.col.2. vers. Quinto dum intricate quam concessionē biennii ipso iure absque aliquo iudicis ministerio admittere consueuit sacrum palatium,absque alia caussa impedimenti,Cassa. decisione sexta, de appellation. numero octauo versicul. Et quia de prosecutione, & desertione appellationis, & reddit rationem,quando sacrum Palatium concedit biennium absque caussa,videlicet qua in Roman. Cur. vt plurimum

mum caussæ sunt forensium,qui non modico tempore indi gent, ad veniendum & conducendum testes, ac transportandum iura sua, & quia etiam in multitudo est maxima de vniuersis christianorum regionibus, quasi inferat, ista succedere loco caussæ & impedimenti, quod tamen intelligas, si modò appellans in primo anno, prosequutionem inchoauerit, & aliquid in caussa fecerit, Cassad. ibid: nec sufficeret ad habendum istud biennium, si appellans in primo anno iudicem, & caussæ commissionem duntaxat impetrasset. & iudici ad quem præsentari fecisset, Ro. Fastoli dubio 37. quia pro exordio & principio prosequutionis appellationis requisito. tamen de iure ad satisfaciendum termino introducendæ & inchoandæ appellationis, de quo in l. nemo, C. de tempo. appella. & ad habendum hoc biennium ex stylo & obseruantia Rom. Cur. non sufficit iudicis impetratio, nisi etiam pars citetur, & sic appellans incipiat caussam appellationis exercere. Paul. de Cast. in rub. ff. de in ius voc. allegans & seques in hoc Bal. in l. fi. §. illud, C. qui satisd. coganturIas. in eadem rub. ff. de in ius voc. vbi loquuntur de prosequutione necessaria ad euitandam desertionem, qua induceretur à statuto citius quàm à iure communi, quæ est exorbitans, ita quòd non sufficeret obtinere citationis decretum, quæ est cõmissio
10 de citando, nisi fuisset infra annum exequuta, quia* iudicium exorditur à citatione, non autem à commissione de citãdo. glo. in §. si institu. de pœn. teme. litig. & gl. in rubr. ff. de in ius voc. & alia similis in rubrica. C. eodem tit. Immo si esset etiam exequuta, plerisque casibus, non sufficeret ad euitandam desertionem & habendum hoc biennium, vtpote si nulliter fuisset exequuta, Ias. in rub. ff. de
e in ius voc. & hoc *e* quia citatio inualida nihil operatur, glo. in l. si accusatoribus gl. fi. C. de accusat idem si valide exequuta fuisset, & non comparuisset appellans. Ias. ibidẽ
f & hoc quia *f* propter non comparitionem partis instantis circunduceretur citatio, & haberetur pro non citato, text. in l. & post edictum, §. quod si is ff. de iudic. Idem denique si citatio generalis fuisset prout communiter fiunt in Ro. Cur. citationes, quæ ad partes decernuntur, quæ vt supra titu. de dolo & contumacia, per non comparitionem par-

tia

tis non circumducuntur, per rationes ibi allegatas, si modo ante annum non esset reproducta, nec aliud fuisset in caussa factum, Ias. ibid. & hoc quia similis citatio extraiudicialis, nec dicitur de processu, nisi à die quo reproducit eam, gloss. in Clemen. 1. verbo citationes de iudic. quæ de iure vera sunt, & bene faciunt ad declarationem, Cassad. d. decis. 6. nu. 8. in quantum videtur velle pro habendo biennio ex stylo palatii ad prosequendum appellationem dari solito requiri, quod per appellantem in primo anno aliquis actus fiat, in ipsa appellationis caussa. & qualis debeat esse iste actus non reperio decisum in palatio, nisi quòd sola iudicis impetratio & commissionis præsentatio non sufficiat, Rot. Fastoli. dic. dubio 37. Admoneo tamē quòd si volueris ad euitandam desertionem, & habendum illud biennium, aliquem actum in primo anno facere, non moreris fere ad finem anni, prout pleriq. faciunt, sed quicquid facturus es, facias, vel statim ante dimidiū anni, quia videreris hoc secundum fatale astutiis affectare, tex. in d. l. nemo C. de tempor. appellation. & videtur fuisse de mēte Rotæ in d. dubio Fastoli 37. in quantum cōsideratur ibi quòd appellans steterat vsque ad nouum diem ante finem anni, quod non fuerat prosequutus, quæ etsi de iure vera sint, crediderim tamen quod sacrum palatium mitius ageret, & facilius desertionem euitaremus, ex quo, * semper
11 in dubio pro non desertione inclinat Cassad. dec. 4. in fin. de appellation. sequens doctrinam Pauli de Castr. in leg. prima. ff si quis cautio, & vbi occasio mihi sese offerat, experiar omnino mentem patrum in præmissis.

12 At si *biennii lapsus instaret, licet de iure ex caussa daretur triennium tex. in c. ex ratione vbi Philip. Franc. col. 8. versic. circa tertium ibi, & etiam triennium, vt hic in tex. de appellatio. & consentit Cassa. d. decis. 6. in fi. ibi, verum est, quod d. c. ex ratione prouidet ex causa de tertio anno, non daret tamen sacrum palatium triennio eo modo, quo extra curiam dari solet biennium ex causa, sed alia via appellanti est prouisum, quòd ante lapsum fatalis secundi anni, vel summa ope instet pro sententia. l. si. §. illud. C. de temp. appell. d. deci. 6, in fi. eod. tit. ita quod

hoc sufficeret, quod appellans omnia iura sua deduxisset, & in caussa concludi obtinuisset, nisi summa ope, vt supra, sententiam petiit, Franc in d.c. ex ratione col. 7. versi, 2. quæritur, extra, eodem, Rota dec. 425. in ant. Nota postquam de deser. appell. & ratio est quia si pars non petiit pronunciari, non potest videri stetisse per iudicem, qui non valet alias sententiam ferre, nisi ad partis petitionem. l. ad peremptorium. ff. de iud. c. 1. extra eodem: immo sola partis petitio quantumcunque instantissime facta, & sæ-
g pius reiterata non suffragaretur *g* nisi pars quoque citata esset, Bal. in. l. fi. § illud. C, de temp. appell. Franc. in d c. ex ratione col. 2. versi. secundo quæro, vbi etiam admonet quod si similis instantia fuerit facta coram iudice antecessore, si persona iudicis durante adhuc fatali mutaretur, non excusaretur quis a desertione, nisi coram successore in officio reiteraretur, vel si noluerit appellans pro expeditione caussæ instare, poterit fatalium prorogatio-
13 nem obtinere, qua* in re indulta est auditoribus facultas prorogandi fatale cœptum, vel de nouo aliud concedendi eorum arbitrio, per Inno. viii. bullam sæpius citatam de facultate Auditorum sacri palatii, & quandoque etiam ad hoc specialem obtinemus commissionem quæ in Rota voluntaria est ex quo habens in hoc Auditores hanc facultatem ex indulto dictæ bullæ, & extra Rotam est necessaria nec si similis commissio in Rota superueniat, cessaret propterea facultas bullæ. Cassad. dec. 7. nu. 2. de appel. Et vbi prorogatio in vim bullæ peteretur, daretur etiam parte non citata Cassad. d. dec. nu. 8. qua ratione valeret prorogatio, etiam citato non procuratore, seu alioqui putatiuus esset procurator, vel qui erat tantum constitutus, non autem etiam acceptans. Cassa. ibidem & reddit rationem, quia si actus substinetur sine aliqua citatione partis, ergo multo magis cum citatione, licet de minus legitima persona facta, Cassad. ibidem, secus vero vbi non in vim Innocentianæ, sed vigore commissionis prorogatio peteretur, esset enim hoc casu necessaria partis citatio, & alias facta prorogatio non valeret, Cassa. ibid. & reddit ratione,
h quia *h* commissio non probat neq. iurisdictionem firmat, ni

si par

si parte citata, gl. & Bar. in extrauag. ad reprimen. super bo de plano quo. in crim. læs maiest. proce. Rom. conf. 519. quod si in Rota similis commissio superueniat, (quo casu prorogatio tam in vim Innocentianæ, quam vigore commissionis peti potest) & prorogatio, vel sine partis citatione, vel citata minus legitima persona, petita, & obtenta fuerit, aut expressum est in vim Innocentianæ, & substinebitur prorogatio, aut quod vigore cõmissionis, & erit invalida, aut denique neutra pia expressa, fuerit simpliciter petita, & obtenta prorogatio, & substinebitur in vim Innocentianæ, quam viam in dubio præsumemus, & iudicem & partem elegisse, non autem eam, per quam actus redderetur nullus, ad nota. per Abb. in cap. nisi essent col. 1. de præben. & post alios per Fel. in cap. ex officii, col. 9. cum sequenti usque ad fin. de præscrip. quas prorogationes solent patres passim concedere, & raro, vel nunquam contradictiones admittere: etiam si res in infinitum iret, & ita appellationum causæ ad multos annos producuntur inexpeditæ, & fatalia sæpius prorogata conseruantur, nec

15 solet* palatium longiores concedere prorogationes, quam ad sex menses excepta prima, quæ si sic petatur, ad annum concedi solet iuxta. cap. cum sit Romana de appellatio. Staph. car. 184. a tergo in principio nec debet appellans

16 expectare fatale in totum decursum, quia* prorogatio nõ conceditur alias pure, sed cum clausula, & conditione, quatenus fatalia durent, prout extensio similis prorogationis apud formularium terminorum Rotæ charta. 40. ostenditur, & hoc quia, quod non durat prorogari non potest, prorogatio enim præsupponit rem, quæ prorogatur adhuc in esse, & non finitam, argumento, tex. sed etsi manente, ff. preca. & licet Auditores ex indulto bullæ Innoc. 6 possint non solum prorogare, sed etiam de nouo concedere, raro tamen, vel nunquam vidi patres hac vti facultate, sed potius via restitutionis appellantem audire (de qua inferius suo dicemus loco.)

Sed hic fatalium cursus quandoque pedes firmat, nec alias nobis illorum prorogatio necessaria est: quod pluribus casibus contingere potest. Finge* litigatores appel-

17

i latione *i* pendente compromisisse, interim enim non curr
rerent tempora, donec duraret compromissum, Cassad.
decis. 9. de appellat. num. 7. & tempus compromissi in cal-
culo fatalium subduceretur, & tempus præcedens com-
promissum coniungeretur cum sequenti, auth. si tamen.
C. de temp. appel. cle. quamdiu vbi etiam glo. verbo cur-
rere de appellat. Bald. in auth. ei qui appellat. C. de temp.
appell. quod procedit etiam si in compromisso fuisset tan-
tum deductum principale negotium, non etiam appella-
tionis causa, Franc. in d. c. ex ratione col. 7. versi. Quarto
quæritur. Idem si foret etiam pendente termino ad reci-
k piendum apostolos dato ab homine vel a iure. Fran. *k* ibid.
18 vers. sequenti incipienti quinto quæritur, licet * tempora
appellationum a lege præscripta non possint per actum,
& partium consensum ad longiora prorogari. glo. notabi-
lis. in l. properandum circa principium. C. de iudi. quam
Doct. ibidem communiter sequuntur. Bart. in d. auth. si ta-
men C. de temp. appell. potest tamen eius cursus suspen-
di, non solum per compromissum, sed etiam per pactum,
aliumque expressum partium consensum, Franc. pro om-
nib. in d. c. ex ratione col. 12. versi. Sed iuxta prædicta, cum
sequenti, & inferius col. 14. vers. Sed aduerte primo quia
Bald. videtur loqui, rursus finge appellatum remissoriam
obtinuisse, quæ semper cum dilatione annexa concedi so-
let, & subducerentur pariter hæc tempora, quasi sit appel-
lans facto appellati impeditus, & propter dilationem sibi
concessam, iudicis officium conquiescat l. siue pars. C. de
19 pilat. cap. significati, de appell. & vbi appellans * facto par
tis, vel iudicis impeditur, non est quid sibi imputetur. l. fin.
§. illud. C. de temp. appel. c. ex ratione de appell. in quam
partem inclinat Cassad. dec. 9. tametsi dicat articulum
l alias in palatio disputatum, & non resolutum fuisse *l* qua
ratione idem seruatum est de tempore, quo appellans pen-
dente appell. attentata passus fuisset, & appellans eorum
reuocationem prosequi vellet, in primis, & ante omnia
prout potest, & similiter non current appellanti interea
tempora, sed subducerentur in fatalium calculo, Rot. dec.
102. in not. fatalia, de appel. & attempt. refert, & sequitur
Franc.

Franc.dicto cap.ex ratione col.9.versi.circa tertium impe-
dimentum concurrens facto seu dolo appellantis,extra de
appell.ibi & hanc partem tenent domini de Rota dec.102
Idem si super quouis alio incidenti disputetur,vt quia ap-
pellatus in prosequutione appellationis ab aliqua interlo
quutoria appellasset. Fran.ibidem allegat Bal. in d. auth.
ei qui appellat circa prin: quæ tamen intelligas si appel-
lans de præmissis disputando obtinuisset,secus vero si suc
cubuisset,tum enim ipse sibimet impedimentum præstitis-
set, nec à fatalium cursu facto impeditus dispensaretur.
Rota d.dec.102.in no. Fran. ibidem vsque ad versiculum,
m circa quartum impedimentum.Finge *m* denique quod * ap
10 pellans fuerat paupertate oppressus, & isto casu non so-
lum non currerent fatalia & tempora ad prosequendum
præscripta,sed nec etiam ad appellandum,non obstante
ratione Bartoli de modica impensa,quo ad ipsam appella-
tionem interponendam,de qua in l. in notis,C.de proc. &
ita seruat palatium. Cassad.dec.6.de appell.vbi etiam do-
cet, qualis esse debeat ista paupertas, quæ fatalium cur-
sum impedit.

ANNOTATIONES.

a ET iudex qui.) *Ad hæc conferunt, quæ proximo cap. dixi-*
21 *mus sub littera. C. verùm * aliter iure Pontificio quam iure Cæsareo iudex appellationi non deferens punitur. Illo enim si criminalis est causa, iudex deponitur; sin vero ciuilis arbitrarie punitur, hoc autem, si criminalis, pœna arbitraria; si ciuilis causa erit, 30. libris auri pœna afficitur. l. quoniam. C. de appell. & Fran. declarat in cap. de prior. col. vlt. eodem titu. Roman. consi.*
22 *501. & Boer. decisione 153. numero 4. & 5 Sed quid * si iudex (vt plerique faciunt) appellationem simpliciter non admittat, sed cum clausula si & in quantum tenetur de iure, & nõ aliter an pro admissa, vel ne appellatio censeatur. Rom præcitato cons. ad iuris dispositionem verba illa roferenda esse autumat; vt si appellatio admittenda erat, vtique admissa videatur, alias minime. hoc idem placuit Card. & Franc. in cap. sæpe. in 2. not. de appella. atque Felin. cap. cum contingat, colum. penultim. de offic. deleg. & ante eos proditum est à Bart. in; l. ambitiosa. col. pe. de decr. ab ord. fac. & Bald. in l. edita, col. 17. versi. item dubitatur. C. de eden. Qua de re videas quoque Fran. Mar. dec. Delphi. 271. & Marian. Socin. Inn. consi. 18. visis. nume. 14. & 15. lib. 1. Vnde cauti iudices cum dictà clausula si & in quantum & cap. appellationes recipiunt, ne eas simpliciter reijciendo in pænam incidant, vt modo diximus. Verum per dictã admissionem si, & in quantum, iurisdictionem à se abdicare censentur, adeo quod processus coram eo fieri nequaquam potest, nec factus alicuius erit momenti, & est communis opinio teste Rom.*
23 *d. consi. 501. colum. 2. Cæterum * quando iudex appellationi non defert, sed illam reijcit, cautus appellans esse debet, vt tali à reiectione appellet, alioqui reiectio & sententia in iudicatum transiret. ita eleganter docet Zabarel. in clem. 1. col. 3. versic. ex hac gloss. de dolo & cont. Nicol. Anto. Grauatius.*

b Et quoniam.) *Iudex * à quo terminũ iuris appellanti breuia-*
24 *re potest, & aliquem ei præfigere ad se præsentandum coram iudice ad quem; atque etiam de eius præsentatione fidem faciendum; vsque adeò, vt si infra breuiatum terminum appellationẽ non prosequatur, ea esset deserta, & sententia in iudicatum*

tran-

transacta.cap.cum sit Romana, & cap. sæpe. & vtrobique Doctor. de appellat.tex. iuncta gl.in l.præses.§.1.vbi etiam Bart. ff. eodem titu. idem in lege prima de libel. dimis. Butr. in cap. ex insinuatione,de appellat. Affl. in constitutio. reg. Neap. appellationum tempora. Compilator ille Form.var. commis. folio 15.columna prima,& Franc.qui egregiè loquitur in cap.personas.de appellatio.vbi nouem modis materiam dandi terminum explicat. Et hac facti specie, cum à iudice terminus ad prosequendum appellationem, vel ad se præsentandum coram iudice ad quem præfigitur,licèt appellatione pẽdente ligatæ manus iudicis censeatur, non tamen quò ad hoc censentur, vt post illud tempus appellatione remanente deserta, intelligatur in caussa procedere non posse, ac sententiam non exequi; quia id vtique facere proculdubio ei licebit. per dict. cap. personas. vbi Abb. & Præpos & per alias iura superiùs allegata.quod etiã voluerunt Specul.titu de appellat.§,nouissimè. num. 1. vers. 15. & 16. Card. in clemen de appellat. quæst. 22. num. 119. Bart. in d.l. præses, & Paris. consi. 108. num. 52. lib 4 Cæterum si iudici placuerit, præstitutum tempus ad appellationem prosequendam prorogare, illud quidem poterit inuito, atque renitente etiam appellato, cuius intersit prorogationem non fieri, vt Franc. voluit in dicto cap personas. colum.pen. versi.3. quæritur,vbi quoque Felin.col.2. & idem Franc. in d cap. sæpe. col. 8.versi in eadem glo.& iterum in cà.cum appellationibus.§.si verò columna penult. eodem titu. in 6. & Card. in clemen. 1. in 9. quæst. de vir. & honest. cler. & habetur in Form term. folio 2. columna secunda, & folio 37. columna. 1. Verum cum iudex terminum iuris appellanti moderat,non parum animaduertere debet,vt congruum tempus præfigat,aliàs appellatio nequaquàm deserta haberetur, vt infra post auctorem dicemus. Prædicta tamen limita in caussis beneficiarijs locum non habere,in quibus iudex terminum iuris breuiare non potest,nisi vtraque volente parte; idcirco si breuiatum fuerit, & præfinitum tempus elapsum; nihilosecius appellatio deserta non diceretur, ãn terminus iuris lapsus fuisset. Ita Franc prodidit in cap.cum sit. col.vlt. de appellat. & in cap.constitutus.2.col.1.eodem tit. vbi & vnum inter cetera memoriæ commendandum tradidit,
25 *quòd * licèt appellatio per partis negligentiam in caussis benefi-*

ciali-

ficialibus deserta sit, quo ad iudicem, tamen nunquam desertæ censetur; quis semper ex officio in caussa supplere, procedere,
26 *atque inquirere potest. Et quod * diximus appellationem esse desertam, si fides ab appellante facta non fuerit, qualiter coram indice ad quem se præsentauerit; intelligas quo ad effectum executioni tantum faciendæ, non tamen vt de ipsa appelatione cognosci non possit,, vt Bald. voluit in d. l. si præses, & Butr. d. cap. ex insinuatione, nec iterim dicta executio retractabitur, nisi prius constiterit de ipsius appellationis iniustitia, ita pulchre voluit Fede. Sen. cons. 27. cui se subscribit Butr. citato loco prope finem. Nicol. Anto. Grauatius.*

c Et cum de iure.) *Adde tex. in cap. debitus, & in cap. vt*
27 *dilecti de appell. & vtrobique Doct. vbi * arreptio itineris ad Pontificem, vim appellationis habet, & tradit Lap. alleg. 39. col. 1. adeo quod quicquid medio tempore fieret, reuocari debet Sed hac de re omnino legas Bart. & Scrib. in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori colum. vlt. ff. de noui oper. nuncia. præsertim Ias. numero 20. qui pulchre loquitur. Quod quidem ne dum iure pontificio, sed cæsareo procedere ait, quicquid è contrario Fulg. dixerit in l. 1. in primo not. C. vt lite pend. Nicolaus Antonius Grauatius.*

d Quod tamen.) *Habenda * est certe in dandis dilationibus,*
28 *distantiæ, ratio locorum, personarum, & causæ, vt Specu. admonet titul. de citat. §. nunc de tempo in fi. & §. vlt. rursus in fin. & habetur in capit. quod ad consultationem de re iud. vbi Abb. in cap. præterea. de dilat. & l. 1. C. eod. titu. & vtrobique scrib. per Afflict. in const. reg. Neap. exceptiones. & Vant.*
29 *in tract. null. d. null. ex def. citat. num. 70. Hinc * proditum est à Bar. in l. aut qui aliter. ff. quod vi aut clam. cui Abb. consentit in cap. cum dilecti, de dolo. & cont. nec non Affl. decisi. 124. quod iudex congruum tempus in citatione præfigere debet, aliàs citatio redditur nulla, nec citatū arctabit ad comparendum & traditur per Specu. præcitato loco. §. 1. numero 11. & Vant vbi supra numero 67. & est text. in l. qui bona. §. vlt. cū l. seq. & l. si finita, §. tertio ff. de dam. infect. & in l. non nunquam. ff. de iudic. l. secunda. ff. de re iud. & in cap. cum longe. 63. dist. & 13. q. 2. cap. vbicumque & in cap. cum sit Romana de appell. vbi Doct. Sed quid si iter facilius nauigando quam pedibus*

bus eunde fieri possit, quo nam pacto iudex arbitrabitur? Videat
30 Gomes. in reg. de verissimi. not obi. in 5. q. Cæterum * in caussis summarijs, veluti possibile erit, breuiari dilationes debent. Cle. sæpe vbi strib omnes, de verb. signif. & est tex. in l. 2. in prin. C. de temp. appell. sunt tamen cum moderamine (vt modo diximus) breuiandæ vt rem ipsam semper consilium præcurrat. cum teste Cic. in 1. Offi. non debemus quicquam agere, cuius non possumus caussam probabilem reddere. Verum si absque caussa, breuis à iudie daretur dilatio, contradicendum erit, aliàs si sponte recipiatur, iuri suo quis renunciare videtur, vt visum fuit. Ab. in d. c. quod ad consultationem, in pen. not. & conferũt dicta per Ias. in l. vlt. col 9 ff de fer. & per Bal in l. 2. C. de episcop. aud. vers. sed hic quæritur quod quidẽ intelligo, nisi adeo breuis præstituta fuisset dilatio, quod impossibile esset fieri, nam tunc illa redditur nulla, vt ex his patet quæ supra diximus. Sed quando nulla dilatio in citatione ad comparendum data fuit, an citatus comparere obstringatur, multi multa dixere tu. Boer. latius disputantem legas decis. 235. Alex. in l. liber homo. § 1. ff. de verb. oblig. Fel. in c. consuluit col. 3. ver. sed tenendo op. de off deleg. & Vant. vbi supra num. 71. qui testantur receptiorem esse opinionem, quod tacite intelligitur tempus, infra quod citatus comparere possit. Nicol. Anto. Grauatius.

e Et hoc quia.) Citationem inualidam nihil operari, dixit Affl. decis. 182. num. 4. & in cap. 1. præterea, quæ sit prima cau.
31 in vsibus feud. & eo loci quod * quando citationis commissio inefficax fuit & nulla, similiter & ipsius executio inualida erit de qua materia eundẽ videas affatim differentem, decisio. 366. num. 15. cum seq. & decis. 2. num. 6. & 8. Cum temperamento id tamen intelligas, vt ibi nu. 7. quando citatus non comparuit
32 secus verò est si eius præsentiæ copiam fecerit: nam * per comparitionem, citatio, quamuis nullius fuisset roboris, efficitur valida, vt Fel. adnot. in cap. illud in 4. col. de præscrip. Abb. consil. 38. lib. 1. qua de re Gram. legas decis. 61. num. 6. & 8. cum seq. & omnino eundem Fel. in cap. cum contingat. col. 6. versic. & pro ista limit. de rescr. & in ca ex tenore. col. 3. vers. regula non præstat eo. tit. Dec. in cap. cum causa. in 3. not. de off. delega. & consi. 187. & 449. Rip. in cap. 1. num. 90. de iudic. & est communi opi. vt Bald. testatur in tract. præscr. in 2. spec. 2. par. 6.

par.

par. principalis quæst. 1. vide etiam Rot. dec. 271. in not. & Boer.
33 *decis. 235. vbi latissime rem explicat, ibique quod * quoties citatio inualida ad notitiam aduersarij peruenerit, eo probata, citatio legitima redditur, quod & voluerunt Roman. consi 410. Marsi. in rub. de prob. num. 471. Gomes. in reg. de non iudic. iux for suppli. quæst. 16 num. 68. & Rui. consil. 61 num. 3. & consi. 117 num. 5 lib. 5. Cæterùm quomodo hæc notitia probabitur, docet Rot. d decis. 271. & habetur per Aeg conclu. 539 Boer. citata decis. & Vant. de null. sent. quib. mod. sent. nul defen num 122. cum seq. & huius rei ratio illa est, quod citationis vitium purgatur si citatus comparuit. non citatio non ob aliud fit, nisi vt quis compareat; & ideo præsentia sine citatione sufficit. Doct. in l. 1. ff de in ius voc. & in cap. 1. de iud. & hæc opinio communibus suffragijs à doctoribus recepta est, teste Tiraquel. de vtrobique retr. §. 9 in gloß. 2. num. 17. Nicol. Anto Grauatius.*

f Propter non comparitionem &c.) *Adde Affl. decis. 366.*
34 *num. 14 & Fel in præcedenti add alleg. vbi * non comparente parte atq; instante, citatio circumducitur, adeo q dixit Affl.*
35 *citato loco, quod* per citationem circumductam litis pendentia non inducitur. fallit tamen vt eo loci habetur post DD. Rotæ dec. 245. quando citatio ad omnes & singulos actus vsq; ad sententiam facta fuisset, tunc etenim non circunducitur quandocunque actor, vel reus comparuerint, vt hic etiam auctor declarat,*
36 *atq. Dec. consil. 460. num 28. Nec huiusmodi * circumducta citatio siue inualida iurisdictionem perpetuat, vt per Pau. Cast. in l. 1. §. 1. ff de fer. Fel in c. gratum, col. 1. de offic. deleg. Gl. vlt. in cap. cum plures, vbi Anch. & Domi vterq; col. vlt. & Fran. col. 3. vers. 3 de offic. deleg in 6. & Anch. cons. 16. Nec etiam talis citatio malam fidem inducit, nec pacificam possessionem interrumpit. Bald. in auth offeratur. col. pen de lit. cont. & in l. 1. in prin. C si ex delicto def. Guid. Pap. dec. 159. Felin in cap. illud, col. 3. de præscrip. Ias. in l. vltim. in 6. limit ff de eo per quem fac. erit. Marsi. in rubr. de probat, num. 11. & Gomes.*
37 *late in reg. de annali pos. in quæst 45. Nec * quoq; per citationem inualidam prætentio siue iurisdictionis præoccupatio fit, vt tradunt Ioan. And. & alij in d. c. cum plures idemq; Ioan. And. & Abb. in 5. not. & Marian. in 4. in c. proposuisti. de for. comp.*

aliàs

aliàs enim fieret, vt per eos ibi, & Bal. in l. si pluribus ff. de leg. 1. & probat tex in l. si quis postea ff. de iudic. & in l. incola. 2. vbi Accurs. ff. ad municip in qua quidem prauentione ne dum dies consideratur sed etiam hora, vt ex Affl dec. 387 nume. 5. perpendere liceat, quamuis ipse vigore statuti in eo themate aliter sentiat. Nicolaus Antonius Grauatius.

g Nisi pars.) *Sententia* absque partis citatione prolata inualida est, cap. tenor, vbi Doct. notant, de re iud. Affl. decis. 346. num. 16. Quinimmo si absque peremptorio citatio fieret, non valeret sententia, Scrib. in l. ad peremptorium ff. de iud & Affl. præcitato loco num. 15. quæ quidem citatio ad sententiam etiam in iudicijs summarijs locum sibi vendicat, aliàs nulla erit ipsa sententia, clem, sæpe. de verb. sign. Rom. conf. 255. Et hoc adeò verum est, quod non valet statutum si dictaret sententiam contra non citatum validam esse. Fel. in c. ex parte 2. de off. deleg. & in cap. dilecti filij, de excep. Gram. decis. 65. num. 4. cum seq. Affl. dec. 307. in fin. Boer. dec. 247. & Dec consi 63. num. 11. vbi communem hanc opinionem esse affirmat. Quinimmo citatio omitteretur, (etiam si principis esset sententia) nulla redderetur c. pastoralis. de re iud. Fel. in c. cum olim num. 12. eod. tit. vbi hanc opinionem omnium calculis approbatam asseuerat Qua de re abundè per Vant. in tract. de null. sent. an quæ li. sent. post. dici nul. num. 14. & Cap. decis. 69. num 35 & hoc regulariter in principis sentẽtia procedere intelligas secus autem quando esset iusta causa, nam vtiquè tunc sine citatione valeret Bal. in l. cessante in prin. C quomodo & quando iudex. Alex. consi. 2. col. 7. versic. & quod notat Bald. lib. 1 refert Maran. in praxi. in 6. par in primo membro, numer. 10. vbi de Stylo Senatus Neapolitani meminit, in quo omnes sententiæ absque citatione feruntur, & valent. quia sub regio nomine proferũtur quo de stylo per Affl. habetur decisione 283. & iterum 391. apud quem rationem quare sic obseruetur, videbis. Cæterum in Rom. Cur. pars nuncupatim ad sententiam audiendam citatur. Rot. dec. 242. in not. Alex consil. 105. libro quinto, Felin. cap consuluit, num. 16. de offic delega. & Vant. in tract. de null. sent. quib. mod. sent. null. repa. num. 108. licet quandoque in Rot. auditorio (ex causa tamen veluti quãdo generales feriæ superinstant) sine citatione sententiæ proferantur, vt patet dec. eiusdem*

dem Rot.755.sciendum est, quod in vacatione, in antiq. Verum si dubium esset, an ipsa interuenerit citatio, præsumeretur quidem, quamuis in sententia de ea mentio minime facta fuerit, Ias. in l. si se ita obtulit, §.condemnatum, num. 8. ff.de re iud. vbi hanc opinionem communem esse autumat. Nicolaus Antonius Grauatius.

h Quia commissio.) *Commissionis siue rescripti tenorem in citatione inseri debere, alias nequaquam iudici maximè delegato credendum esse, nec citatum contumacem dici posse, si ille non comparuerit, censerunt Bart. & Angel. in l. 2. ff. si quis in ius voc.non ier. Fel.& cæteri in c. præterea. de offic. deleg. Lap. allega. 55. Guid. Pap. decision. 322. & 445. Alexand. consil. 17. libro septimo, & consil. 200. in fin. lib. 2. & Dec.*
40 *consil. 214. Quinimo * siue ordinarius sit iudex, siue delegatus, ante omnia de eorum potestate docere debent. Nam iudicare publicum munus est l. quippe. ff de iudic. l. vltim. §. iudicandi ff.de var.cogn. At publicum habere munus vel priuatum, iure non præsumitur, Baldo hoc dicente in l. 1. in princ. C. de reb. alie.non alie.& in l. 1 .q.6.C.de test.ord.& traditur per Doct. in c. si forte, de elect. in 6. Ias.in l.more maiorum.ff.de iurisdict. omn.iudi. & Dec.cons.572.in caussa, vlt. col. Et dixit Angel. Clau.in Sum.in ver.culpa, nu.13. quod talis iudex excommunicando nil facit, nec sententia tenet per prædicta, quia ei (nisi de commissione docuerit) credendum non est,& tradit Vant.de nul lit.sent.ex defec.citat.nu.47. Et ne dum vtile, aut potius necessarium est, de eorum potestate iudices ob ea, quæ diximus, docere, verum etiam certi vt simus, quando tempus ad cognoscendum præfixum currere incipiat, cum Doctorum communis sit conclusio, teste Franc. in cap. super eod. 2. de appellatio, quod tale tempus a die præsentatæ commissionis elabi initium sumit, si tamen certo sub numero dierum, aut mensium fuerit præstitutum secus vero si ad certum diem, veluti citato loco est legere Nicol.Anto.Grauatius.*

i Appellatione pend.) *Limita, hoc locum habere, quando in*
41 *arbitros compromissum fuit, secus * vero si in arbitratores. tunc etenim arbitrio siue compromisso (vulgò vt dicitur) non obstante appellationis tempora currunt. vt per Anch. consi. 284. Habebis apud quem huiusce rei, quanam sit ratio, explicatum videbis. Qua de re & Mil.legas in reper.ver.Terminus prosequen-*

sequendi, ibiq; etiam quod nec terminus prosequendæ appellationis currit agenti super attentatis. Nec quando iudex est in causa, quia procedere non vult. Rota in not. de appell. decisi. 7. alias 651. si appellatus in add. vel si appellans sit infirmus aliasq; impeditus, qui si per testes legitimum impedimentū probare non valet, statur eius iuramento, Rot. eo tit. dec. 25. alias 155. si certus terminus, in fin vlt. add. Nicol. Anto. Grauatius.

k Licet tempora.) *An partes * terminum prosequendæ appel-*
42 *lationis vltra biennium expresse prorogare possint, illum vel breuiare, magnum est inter Doctores certamen, adeo, quod Bar. & nonnulli modo affirmatiuam, modo negatiuam tenuerūt opinionem. Cæterum, inter tot dissidia in hanc sententiam communibus suffragijs itum est, quod expresse partes non possunt, tacite vero, vtputa, si caussam compromitterent, vtiq; prorogare valent, Doctores in l. properandum, in princ. C. de iud. & in ca. ex ratione, de appell. Rom. cons. 174. Boer. decis. 283. Syl. consi. 40. num. 3. & Maran. qui latissime hanc quæstionem disputat in praxi in 6. par. in verb. Appellatio, num, 225. quamuis ipse communi opinioni non inhæreat, veluti non pauci etiam nec contemnendæ auctoritatis inficias iere, ipse tamen Maran. testatur communem esse opinionem, quam supra diximus. Prædicta verò intelligenda sunt, in tempore prosequendæ appellationis, secus autem in tempore appellandi decem dierum, quia tunc pacto aliquo, nec à iudice, nec ab ipsis partibus tacite, neque expresse prorogari potest. Franc. in dicto capitulo ex ratione, & Maran. vbi supra num. 230. Et eo vsque verum est, quod diximus, expressam prorogationem in prosequenda appellatione fieri non posse, quod etiam si iureiurando fieret, hucusq; non valeret: vt Paris. testatur in tract. synd. in verb. sentētia. §. Restat*
43 *vnū aliud. Quia * hūc prorogationē facere soli principi cōuenit qui spiritū vitæ (quasi Deus terrestris) perēptæ caussæ insufflare pōt, veluti Paris. ibi. & tradūt Cap. dec. 11. & 165. & 206. Boer. dec. 248. & in consuet. Bituring. titu. des costumes. §. 23. Affl. in constitutio reg. Neap. sæpe contingit, in fine, & Guid. Pap. cons. 38. in fine, & sic vsu receptum est. & praxis inoleuit, vt princeps peremptam instantiam reuiuiscant, vt prædicti Doct. etiam testantur. Nic. Ant Grauatius.*

l Qua ratione.) *Attentatorum * causa pendente, fatalia non curre-*

currere, cum temperamento intelligas, nisi ob calumniam (vt sæpissime ab improbis fieri solet) attentata proposita fuissent, ita pulchrè Abb. & Fel declarant, in cap. ex ratione, de appell. & Alexand. consi. 43. lib. 3. vbi dixit, quod caussæ instantia labitur quando ob calumniam super nullitate actorum opponitur, atque agitur, cum æquum non sit, vt proprius dolus alicui patrocinetur. l. ita demum. ff. de arb l. verum. §. tempus. ff. pro soc. nulli enim malitia sua debet esse lucrosa. l. 1 princip. & l. ne ex dolo. ff. de dolo, l. pen. C. de lega. cap. sedes, & cap. ex tenore, de rescrip. cap. ex litteris. 2. de dolo. & cap. ad nostram, de emptio. & vend. & cap. statuimus, de offic. delega. lib. sexto. Sic & in altera facti specie, caussa instantia actori non currit, quando reus subterfugiens caussam protelet. Gloss. magna in cap. venerabilis. de iudic. quæ valde ibi a Maria, Socin. commendatur Alexand. etiam consi. 42. lib. 3. atque Tiraquell. de vtroque retract. in Gloss. secunda §. duodecim, numero primo. Nicol. Anton. Grauatius.

m Finge denique.) *Huc spectant, quæ supra diximus, lib quarto, cap 4. sub lit. 1. & quæ nuncupatim Innocen. Bald. & Felinus scribunt cap. significantibus. de offic. delega. Bart. & alij in l. si procurator. §. si ignorantes. ff. mand. Bald. consi. quinto, lib. 3. & Afflict. in consti. reg. Neap. Appellationum tempora. Nicol. Anto. Grauatius.*

LIBER

LIBER OCTAVVS.

DE NVLLITATE, EIVSQVE temporibus, & processu.

CAP. I.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio, saluo iure dicendi de nullitate, an valeat? num. 17.*
2 *Appellandi praxis & formula, atque de nullitate dicendi, & num. 18.*
Nullitas insimul cum appellatione proposita, aeque principaliter deducta esse censetur, & quando accessoriè, eo. nu. & nu. 19.
3 *Nullitas, quod potius principaliter, quam accessoriè deducta intelligatur, quae vtilitas sit.*
4 *Appellationi renũcians, an nullitati renunciet.*
5 *Nullitas & appellatio possunt insimul cumulari, & num. 23.*
6 *Appellatione prohibita, an nullitas etiam prohibita intelligatur? & num. 24.*
7 *Nullitas an proponi possit contra tres sententias conformes, & an earum exequutionem differat? & nu. 27. & 28.*
8 *Attentata, quo casu ante omnia non reuocentur.*
9 *Nullitas euidens impedit exequutionem.*
10 *Nullitas tempora, quae & quanta sint.*
11 *Nullitas an habeat effectum suspensiuũ, vt interim in caussa principali procedi non possit?*

36 *Iu-*

36 *Iudex nullitatis non solum super nullitate, sed etiam super iustitia, vel iniustitia sententia pronunciare potest.*

VIdisti etiam mi Pellæe, quod in cedulis appellationum, solemus quoque nobis reseruare ius dicendi de nul-
a litate, a his verbis* iure dicendi de
1 nullitate tam principaliter, quam incidēter semper saluo, tametsi verbum, appello, nullitatem quoq. comprehendat, visq. verbi hoc inferat, etiam quod nullitas non exprimatur, l. quædam mulier, ff. fam. ercis. leg. Carmelia. ff. de iure patron. & leg. si is, C. de iure deliber. quamobrem dubitabis forte, cur ista reseruatio fieri soleat; si per appellationem simpliciter emissam videtur appellans velle non solum hoc ius sibi saluum esse, sed etiam illud deducere & exercere per supradicta. Scias igitur practicam istius reseruationis non esse inutilem, quoniam & si quis simpliciter appellans videatur ex vi verbi, nullitatem quoque deducere, hoc non est semper verum, sed in appellatione a diffinitiua
b dumtaxat, secus *b* vero in appellatione ab interloquutoria, Innocent. in capitulo dilecto, de appellat. & sic nisi nullitas exprimeretur, & æque principaliter reduceretur, non posset iudex appellationis ab interloquutoria de nullitate cognoscere, Innocentius Bald. ibidem, vbi etiam Francus, columna 24. versic. decimonono quæritur, nisi forte nullitas non deduceretur alias tanquam nullitas, sed tanquam caussa grauaminis ipsius interloquutoriæ, & talis esset, quia appellatio ab ipsa interloquutoria posset ex aduerso iustificari etiam respectu caussæ in eadem appellatione expressæ, alias si non alluderet ad caussam expressam non inseruiret. Abb. in dict. cap. dilecto, col. 3. in princip. vbi etiam Imol. colum. 5. & Franc. colum. 24. versic. secundo intellige. Addo, quod etiam in appellatione à diffinitiua nullitas sua verbo, appello, censeretur non principalis, sed incidenter & accessorie ad appella-

 tionem

tionem introducta, vtpote, inclusa in ventre appellationis iuxta textum in l.quædam mulier. & in dicta l.Carmelia, & cum in pluribus soleat vtile esse, quod nullitas non sit alias incidenter, & accessorie, sed æque principaliter intentata, ideo*inualuit hæc practica, qua dum appellamus, nullitatem ex appellationis ventre per istam reseruationem eximimus, & vtimur verbo, appello, non in significatu generali, quo & nullitatem & iniquitatem significaret, sed speciali, quo iniquitas dumtaxat significetur, & vbi sic appellauimus, consueuimus postmodum in commissione caussæ nullitatem expressam appellationi cumulare, quo casu non dicitur amplius nullitas inclusa & accessoria ad appellationem, sed expressa, ad tex. in l.cum filio, §. penult. & nota ibidem, ff.de vulga. & pupi. nec aduersatur iuris regula, quod expressio eorum, quæ tacitè insunt nihil operetur, quia non potest tolli, quin saltim sit expressum alio modo, quam inesset ad not. in l. si ita legatur, §. illi si volet, ff.de lega. 1. & sic non amplius accessorie; sed æque principaliter secundum magis veram opinionem, quã sequuntur Bar. in l.si expressum, ff. de appell. col. 2. cum sequenti versic. videndum est in casibus, ibi, non obstat, si dicitur in appellatione venit nullitas, Iac. But. in d.l. 1. quãdo pro. non est necess. Imol. in d.l. si expressum, qui pro ista parte interpretatur verba Bart. ibidem Abb. in c. dilecto, de appell. vbi etiam Franc. colum. 3 1.44.q. Alex. consil. 2. lib. 3. colum. 3. num. 13. ver. sed in hoc aduertendum, quia difficultas Dec. in d.c. dilecto, colum. 3. num 7. ver. circa prædicta, vbi attestatur, quod ista sententia est verior, & magis communis, sequitur & idem attestatur Grat. cons. vltim. volum. 2. colum. antepenultima, num. 41. & 42. vers. decimoseptimo considero, imo per istam practicam non solum nullitas censetur expressam, & æque principaliter deducti, vt supra, sed seorsum ab ipsa appellatione: quo casu Doctores omnes etiam tenentes contrariam sententiã concordant, vt nullitas non videatur accessorie, sed æque principaliter deducta. Salic. præsertim in l. final. in fin. verb. C. de temp. appellat. & vbi aliter deducta esset, vt posset videri, & accessoria, & æque principalis censeretur deducta eo modo, quo magis appellanti expediret, si

c in appellationis libello, & cedula adiecta fuisset c solita clausula, & omni meliori modo, &c. secundum Gratum in dicto consilio vltim. libr. 2. colum. antepen. versic. Decimo septimo considero, num. 43. Vtilitas d autem quod
d
3 * æque principaliter potius, quam accessorie deducta sit nullitas, in pluribus consistit, & præsertim, quia sic accessorie ad appellationem proposita sit, eius instantia arctaretur ad tempora, & fatalia ipsius appellationis, qua deserta, desereretur, quoque nullitatis caussa, quod si æque
e principaliter deducta sit eius instantia e non haberet præfinita tempora in Romana Curia, in qua seruatur ius canonicum, nec in ea currerent aliqua fatalia. Bald. in leg. contra maiores, ad fin. versic. ecce aliam quæstionem quidam principaliter, C. de inoffic. testam. Bart. in l. qui testamento, §. item quæro, ff. de excusa. tuto. Inno. & Io. Andr. in c. bonæ, de appell. Item * in alio vtilitas esset maxima, quia si accessoriè deducta sit nullitas, si quis appellationi simpliciter renunciasset, extenderetur renunciatio etiam ad nullitatem sic propositam, ex vi verbi: secus vero si æquè principaliter proposita fuisset, Salic. in dict. leg. fin. C. de temp. app in fi. Bald. in l. 1. C. de sent. quæ ex perici. recitan. & in pluribus aliis vtilis esse posset ista nullitas æquè principalis, quæ omnia cõmemorare ociosum esset.
5 Nec * videatur tibi mirum, quod eadem commissione & libello cumulemus nullitatem simul cum appellatione, quia licet ista sint diuersa remedia, & videantur inuicem incompatibilia, f possunt tamen de iure secundum
f magis veram opinionem simul cumulari, glos. leg. 1. C. quando prouoca. non est necesse, quam communiter sequuntur Legistæ in leg. si expressim, ff. de appellat. Bart. præsertim colum. tertia. Bald. in l. prima, C. quando prouoca. non est neces. colum. 6. vbi etiam Bart. & Angel. Canonistæ in d. c. dilecto, de appella. vbi præsertim Franc. colum. 20. 21. quæst. nec cumulans tenebitur etiam parte petente alteram viam eligere, Spec. titul. de sententia §. iuxta, versic. sed nunquid libellus, colum. fin. vbi attestatur ita seruari in Rom. Curia, sequuntur Doctores, Imol. præsertim in d. l. si expressim, & ratio communis omnium, quam etiam refert ibidem Imol. est, quia ap-

pellatio censetur deduci sub conditione contraria nullitati, videlicet quatenus sententia aliqua sit, imò non solum possunt appellatio & nullitas simul eodẽ libello cumulari, sed poterunt etiam simul prosequi, procedendo tam in caussa nullitatis, quam iniustitiæ, Bart. in d. l. si expressim, col. 4. versic. circa tertium, qui limitat hoc procedere, quando appellatio & nullitas orirentur ex diuersis fontibus, vtpote si dixero sententiam nullam, quia contra minorem indefensum, & iniquam respectu eius, quod continetur in sententia: Idem quoque si ex eodem fonte orirentur, diuersis tamen respectibus veluti si dixero sententiam nullam, quia contra me minorem indefensum, & iniquam, quia promissio, cuius vigore fui condemnatus, fuit facta per me minorem absq. legitimi curatoris auctoritate, orirentur enim hoc casu, & nullitas, & iniquitas sententiæ ex eodem fonte minoris ætatis, sed diuersis respectibus, vt supra Bart. ibidem; Franc. in dict. cap. dilecto, col. 11. quæst. 24. & licet ista remedia possint diuisim intentari vnum post aliud, nihilominus semper solemus in Rom. Cur. illa cumulare, quando vtrunque competit, quia nullitas multos operatur effectus, quando deducitur simul cum appellatione, quorum aliquos nõ operaretur, si absq. appellatione deduceretur, quos omnes enumerat Franc. in d. c. dilecto, col. 8. ver. 9. quæritur quales & quos effectus, & col. sequen. vers. Decimo quæro, quales, & quot effectus.

g Sed *g* maius dubium est, an * nullitas intentari possit,
6 vbi appellatio non permittitur? qua in re animaduertas, aut enim non permittitur, quia lapsa sint tempora ad appellandum & non prohibetur quis de nullitate dicere, quãuis via etiam actionis, etsi dicatur de nullitate, nullitas operatur effectum deuolutiuum, sicut ipsa appellatio, Bar. in d. l. si expressim, col. fin. ff. de appell. & in l. si vt proponis, C. quomodo & quando iudex, & in d. l. 1. C. quando prouoc. non est necesse, per l. 4. & l. absentem C. de accusa. & Signatura solet dare commissionem super nullitate, etiam vbi non fuit appellatum. Staph. char. 150. à tergo, in fine, & ibi, & dantur commissiones etiam post sententiã
7 quæ transiuit in rem iudicatam. Quod * si appellatio permissa non sit, quia forte bis fuit appellatum, & non licet

h tertio prouocare, toto tit. Ne liceat *h* tertio prouocare, & latæ sint tres conformes, non audiretur hoc casu volens agere de nullitate, nisi sententiæ fuerint prius plenariæ exequutioni demandatæ, tex. cum materia, & not. in clem. vt calumniis, de re iudic. Idem si appellatio prohibita esset, non quia alias appellatum fuisset, sed ex natura caussæ; vtpote, quia esset de momentanea possessione, vel alias non appellabiles, quos casu supra tit. de appellatione enumeraui mus, non audiretur his casibus volés agere de nullitate, nisi cum temperamento, de quo in d. clem. vt calumniis, Bald. l. 1. C. si de momen. poss. appell. col. 3. nu. 12. versi. nunquid sententia lata in possessorio, idem Bald. melius se declarans in l. 1. C. ne liceat. prouoc. col. 2. nu. 2. & 3. vers. ex hoc pono, & sequenti verb. Secundo nota literam. Mitigaretur tamen iste rigor, & audiretur volens de nullitate agere vtroque casu prohibitæ appellationis vel tertio vel primo locis, ex natura caussæ non appellabilis, quando nullitas, quæ allegaretur euidés, & in promptu esset primo casu; Doctor. communiter in

i dict. Clem. vt calumniis. Secundo *i* vero casu Bald. in d. l. 1. C. ne liceat tertio prouocare, & cômunis ratio est, quia; rigor dictæ clem. est, vt calumniis litigantium occurratur etsi nullitas euidens, & in promptu sit, iam cessat omnis calumniæ suspicio, & cessante caussa præscripti rigoris, meritò mitigationi locus est, & ab illo rigore recedimus. Sequitur Oldrad. consil. 160. incip. Quod litera, & Roma. in l. si non. §. de viro. 32. fallentia, ff. solut. matr. Adstipulatur alia ratio, quam Oldrad. de eius consil. considerauit, quia videlicet illa verba clemen nullatenus admittatur, sunt ciuiliter intelligenda, l. si cui ff. de furtis, saluis scilicet illis nullitatibus, quæ in promptu essent, nec altiorem requirerent indagationem, prout habetur in l. si a quo ff. vt in possess. lega. l. 3. ibidem, ff. ad exhibendum, l. ille a quo §. si de testamento, ff. ad Trebell. & notatur in l. 2. C. de edicto diui Adr. toll. similis enim ratio præsertim in l. aliorum iurium determinationem recipit, l. 1. §. denique, ff. quod vi aut clam., vbi etiam nota

k tur per glo. & in proposito *k* illa nullitas diceretur esse in promptu, & altiorem non requirere indaginem, quæ

probari possit infra tempus fiendæ exequutionis, Bart. in leg.4. ſ condemnatum, ff. de re iudic. Franc. dict. cap. dilecto, col. 14. versic. Sed circa prædicta dubitatur, quando dicatur posse incontinenti probari; & inter istos casus hæc duntaxat discrimina vigent: nam si agatur de nullitate contra tres conformes pendentia exequutionis retardat processum in caussa nullitatis, & operatur effectum suspensiuum processus prosequutionis causæ nullitatis; tex. in d. clem. vt calumniis; de re iudic. ibi, nullatenus ad agendum de nullitate admittatur, donec sententiæ fuerint plenarie exequutioni demandatæ; secus vero si nullitas aduersus vnam vel duas sententias tantum proponeretur, non retardaretur enim hoc casu processus in caussa nullitatis pretextu pendentiæ exequutionis, prout si tres essent conformes, iuxta tex. in dic. clemen. vt calumniis, quia est ius nouum, & speciale inductum per dict. clem. in casu trium conformium, Rota decisio. 280. in no. incip. licet per viam exceptionis nullitatis, de sententia, & re iudicata, & quod iure speciali introductum est, non est trahendum in consequentiam, l. quod vero, & l. ius singulare, ff. de legibus & illo casu quando nullitas contra vnam vel duas tantum sententias proponeretur sicuti pendentia exequutionis non retardat processum in caussa nullitatis (prout supra diximus) ita vice versa caussa ipsa nullitatis absque appellatione proposita, licet signatura det commissionem, & in ea procedatur, non operatur tamen effectum suspensiuum; vt interim nō possit ad exequutionē procedi, Bald. in l. fin. C. de ord. cogn. in fi. & in l. appellatione in fin. C. de appel. Ange. in l. fin. C. fi. ex fal. instru. & Legistæ in l. 4. §. condemnatum, ff. de re. iudic. Canonistæ; Abb scilicet, & alii, præsertim Franc. colum. 11. & sequenti a versicul. circa tertium, si nullitas deducitur principaliter agendo, an interim operetur effectum suspensiuum; cum pluribus sequentibus, de appellatio: Rota dict. decis. 280. in not. quod procedit etiam si iudex caussæ nullitatis inhibuisset iudici, ad quem exequutio expectaret: Butr. Imol. vbi etiam Franc. in d. c. dilecto, col. 13. versic. 3. limitanda videtur præcedēs determinatio, vbi refert alios contrarium tenuisse, & istam partem esse veriorem, quę

fuit

fuit etiam a sacro palatio recepta; Rota d. decis. 280. in not. in fin. Sed dices, ad quod erit vtilis nullitatis prosequutio, si interim exequutio fiat; & omnes dicunt, quod in hoc vtilis est, quia si agens de nullitate obtinuerit; reuocabitur exequutio, & omnia inde sequuta, etiam tanquam attentata, & iste * est vnus ex casibus, in quibus attentata non reuocatur ante omnia, sed dumtaxat expectato isto euentu, Bald. in l. tale pactum, §. qui prouocauit, ff. de pactis, Franc. in d. c. dilecto. de appell. col. 12. ver. ex quibus omnibus tene menti, Rot. d. dec. 380. in no. Staph. char. 151. a tergo ver. Ad prædicta. Item in alio etiam est consultum huic agenti de nullitate in casu, quo non retardetur exequutio, vt supra, quia si possessor esset rei, de qua ageretur: & de qua exequutio, ex aduerso peteretur, si petens exequutionem esset de dilapidatione suspectus, vel alia infra caussa sequestri subesset, mitigaretur iste rigor; & in exequutionem sententiæ tantum sequestratio fieret de re ipsa si mobilis esset: si verò immobilis, de fructibus Bal. in l. ab exequutore. in fi. C. quorum appellat. Franc. in d. c. dilecto, de appell. col. 14. vers. vltimo licet litispenden. & extra istum casum quandoque etiam nullitas exequutionem retardaret, quādo proponeretur contra vnam vel duas sententias, vt sup. Finge * quod nullitas talis est, quæ altiorem non requireret indaginem, sed euidens, in promptu esset, impediretur enim exequutio veluti etiā similis nullitas impediret quando allegaretur contra, vel tres conformes, vel vnicam non appellabilem. Staph. vbi sup. ibi, quod intelligo cum distinctione, quam superius feci, & faciunt omnia superius allegata in casu trium sententiarum, vel vnius non appellabilis, a fortiori. Rursus finge quod exequutio talis esset, cuius præiudicium non posset reparari, obstaret enim isto casu exequutioni litispendentia super nullitate. Bald. in l. eum qui alias, C. de adulter. quod eius dictum alibi limitat, nisi appareret de euidenti calumnia agentis de nullitate in l. si senatus, ff. de feriis. Franc. in d. c. dilecto, col. 13. ver. 2. lim. Finge deniq. quod ad impediendam exequutionem, non tantum allegaretur pendentia caussæ nullitatis, sed is, qui de nullitate sententiæ per viam actionis ageret, cōpareat etiam coram iudi-

ce,

ce, à quo execútio peteretur, & nullitatem etiam via exce-
ptionis proponeret, velletq; illam incontinenti probare,
& retardaretur executio. Imol. in dict. §. condemnatum,
colum. 3. in princ. nec est inconueniens, quod is, qui prin-
cipaliter agit super nullitate coram vno iudice, compareat
coram iudice exequutionis, & de nullitate excipiat ad im
pediendam executionem, nec alias propterea caussæ suæ
in qua de nullitate principaliter agit in aliquo præiudica-
tur. Franc. in d. c. dilecto, col. 13. in princip. versic. sed ad-
uerte, quod omnia præcedentia dicta veniunt limitanda,
quæ limitatio est a sacro palatio recepta, Ro. d. dec. 280.
in nouis, in princ. imo si talis excipiens de nullitate coram
iudice executionis in exceptione sua succumberet, quasi
succubuisset in iudicio summario, non prohibebitur po-
stea agere, & prosequi nullitatem in iudicio ordinario per
viam actionis, Bart. in l. 4. §. condemnatum, ff. de re iud.
Doct. in l. a diuo Pio, §. si de rebus, ff. de re iud. & in c. ve-
niens elect. 2. de testibus. Franc. in d. c. dilecto, col. 32. in
fi. versic. 46. quæritur de appellatio.

1 Verum hic dubitabis quæ. * & quanta sint nullitatis
10 tempora, qua in re, aut quæris vsque ad quod tempus du-
ret hoc ius dicendi de nullitate, & distingue, at principa-
liter via actionis, & durat vsq. ad 30. annos sicut aliæ actio
nes, Specula. titu. de sententia. §. iusta. in fin. per not. in c.
14 nostra, de procurat. & in, l. sicut, de præscriptio. 30. anno
rum, Bal. in cap. sæpe colum. penultim. extra de appellat.
aut via exceptionis, & durat perpetuo, quia regulariter
omnes exceptiones sunt perpetuæ, l. pater, §. vltim. ff. de
excep. do. Specu. titu. de sententia, §. in summa, Imol. in
d. cap. dilecto, colum. 10. extra de appell. vbi etiam Franc.
colum. 5. versic. Quinto quæritur. Quod si non de tem-
pore iuris dicẽdi de nullitate, sed instãtiæ ipsius caussæ nul
litatis iam introductæ; & tunc iterũ distingue, aut nullitas
fuit introducta accessoriè ad appellationem, per viam ta-
men actionis, prout supra diximus, & instantia est eadem
cum instantia appellationis, Bald. in l. contra maiores, ad
fin. ver. ecce aliam quæstionem. quidam principaliter. C.
de in offic. test. Bar. in l. si expressim colu. 3. ver. circa
tertium

tertium, ff. de appellatio. vbi etiam Alexand. Innoc. in cap. sæpe extra de appella. Franc. in d. cap. dilecto, colum. 5. ver. 3. non potest intelligi, eodem tit. aut den que nullitas non fuit alias accessorie, sed æque principaliter intentata, & tunc eius instantia esset tanti temporis, quanti sunt alia iudicia, & sic iure ciuili triennalis, vt in l. properandum, §. & si quidem, C. de iudiciis. Bart. in d. l. expressim, colum. antepen. versic. vltimo quæro quando ista duo ff. de appell. Bald. in dicto capit sæpæ, extra eo. tit. Franc. in d. c. dilecto, col. 5. ver. Quinto quæritur, ibi, instantia, eo. ti. & de iure canonico, quod in Ro. Cur. attendi debet & seruatur, erit eius instantia perpetua, prout in aliis iudiciis, text. in c. si extra de iud. vbi Doctores omnes.

m Introducta *m* iam caussa * nullitatis, an operabitur effe
11 ctum suspensiuum, vt interim, donec de nullitate cognoscitur non possit in negotio principali procedi, quod nihilominus est deuolutum, l. 4. & l. si absentem, C. de accusatio. & veritas est, quod si caussa negotii principalis potest partibus, vel earum alteri esse præiudicialis, non potest iudex procedere in negotio, nisi prius articulo nullitatis expedito; exemplum, lata est pro me sententia, a qua non fuit alias appellatum, tu qui non appellasti, caussam nullitatis proponis, & prosequeris, quæ deuoluit etiam negotium principale, vt supra. Certum enim est, quod si iudex velit hoc casu in negotio procedere de eius iustitia cognoscendo, non potest, quin præiudicet meæ rei iudicatæ, quam prætendo, vbi articulus nullitatis fuerit expeditus,
ideo ex quo cognitio negotii esset mihi præiudicialis, non 11
poterit isto casu iudex nullitatis procedere in negotio, nisi expedito articulo nullitatis, Bar. in l. cum quærebatur, ff. de re iud. & cum effectus iste suspensiuus exoriatur ratione præiudicii, meritò non suspendetur processus in negotio, nisi parte cuius interfit opponente, Bal. in l. tale pactum, §. qui prouocant, quæst. 12. ff. de pactis. Franc. in d. c. dilecto, colum. 10. ver. vlterius, de appell. Sed adhuc dubi
12 tabis, introducta * nullitatis caussa, quis erit, procedendi modus, an libellus, & litis contestatio aliaque terminorũ obseruatio necessaria erunt, & in hac specie distingui solet, aut caussa nullitatis est introducta accessorie ad appel-

lationem, vla tamen actionis, vt supra. & quia isto casu censetur pars appellationis, regulabitur secundum naturam caussæ appellationis in qua litis contestatio non desideratur, c. per tuas, de appellat. vbi doctor. Quod si nullitas non accessorie ad appellationem, sed æque principaliter introducta sit, & isto casu necessaria erit litis contestatio, & plenaria terminorum obseruatio iuxta naturam caussæ, Spec. in titu. de sententia, §. iusta. circa finem versic. quid ergo si appellans, & de libell. conceptione, §. nunc dicendum ad finem versic. quid si sententia. Bald. in l. 1. col. 3. ff. de feriis. Idem in l. 1. in fi. cap. de ord. cong. Franc. in d. cap. dilecto, col. xiiii. & sequenti. ver. vndecimo principaliter quæritur, cum duobus sequenitbus, Rota decis. 340. in not. Fuit dubitatum, vtrum quando agitur de nullitate, de lite contesta. quod tamen perpetuum non est, finge quod nullitas euidens esset ex eisdem actis, non enim esset hoc casu necessaria nec litis contestatio, neque alia terminorum substantialium obseruatio, sed bene citatio partis, & alias, prout supra de terminorum obseruatione explicauimus. & gl. & Doct. in c. ad nostram. el terzo. de iureiuran. & in c. per tuas, de appell. Rota d. decis. 340. in princip. idem si nullitas ex eisdem actis, sed aliunde veniret probanda, esset tamen coram eodem iudice, qui pronunciasset, caussa tractanda. Imol. in d. capit. per tuas, in fi. Franc. in c. dilecto, col. 14. versic. principaliter quæritur ibi. Fallit coram eo, qui tulit sententiam.

Ceterú, vbi nullitatis causa fuerit instructa, & eius pro-
13 cessus iuxta suos casus bene formatus. & ordinatus* quis erit pronunciandi, & sententiandi modus, an si de nullitate duntaxat pronunciandum sit, poterit sententia ferri parte absente, & non citata ad sententiam, præsertim, vbi sententia inquiritur, vt declaret, non vt annullet, & licet Abb. & Ioann. And. in c. caussam, de rescriptis, illum tex. fuerit pro negatiua, quòd similis sententia posset ferri parte absente, & non citata, ego nihilominus eos intelligo in casu, de quo in tex. per ipsos allegato, videlicet in d. c. caussam de rescripti, quãdo licet nullitas præuenisset a mala rescripti interpretatione, tunc rescribens posset parte absente, & non citata interpretari rescriptum

suum,

fuũ, & gesta, quæ ab huiusmodi interpretatione abhorrerent nulla declarare, tex. in d. c. caussam. Innoc. in c. olim. de verbor. signific. & extra istum casum à sententia, Abb. & Ioann. And. in d. c. caussam. ego dissentirem, & crederem non posse in caussa nullitatis pronunciari, nisi parte citata, & quod alias lata sententia nulla esset, & pro ista parte contra eos concludit Butr. in d. c. caussam, vlt. no. allegans gloss. ibidem, & aliam in ca. ad nostram, el 3. de iureiurand. comprobatur ratione, quia nihil potest in alterius præiudicium iudicialiter fieri parte absente, & non citata, 3. quæst. 9. caueant, & c. omnia, l. ea, quæ, C. quomodo, & quando iudex, c. ecclesia, de constitutio. consentit Rota decis. cclxi. in no. dubitatur vtrum Auditor, de sententia, & re iud. Franc. in c. dilecto, colum. xxxv. in fine vers. xxxiiij. quæritur, de appella. & continentia sententiæ erit confirmatoria, vel infirmatoria sententiæ processus, vel alterius actus iudicialis, de cuius nullitate ageretur, formulam non suggero, poteris enim vbi de cõtinentia sententiæ admonitus eris per te ipsum iuxta suos casus necessariam formare sententiam, & à vulgaris formulariis, vel ab antiquioribus regestis formulam accipe-
14 re, memor * eius duntaxat eris, quod vbi dixeris sententiam processum, vel alium actum informandum fore, & esse, addas hæc verba, per viam, vel ex capite nullitatis, idq. vt semper liquere possit, de infirmationis caussa, an scilicet nullitatis, vel iniquitatis. Quod si nullitatis causa processum fuisset, ac simul in negocio non alias suspenso,
15 an * forte poterit iudex pronunciando sententiam nullã o illam e reformando in negocio principali quoque pronunciare, & crediderim posse, quia nullitatis causa non operatur effectum suspensiuum, nisi volente parte, cui negocii cognitio præiudicaret, prout supra titu. nostro. §. sed maius dubium diximus, quod tamen intelligas, nisi nullitas proueniret ex ineptitudine libelli, non posset enim hoc casu iudex in negocio etiam non suspenso, & parte non opponente sententiare, vel priorem sententiam reformare, text. in hoc singularis in c. cum dilecto, de emptio. & vendi. & ratio est, quia isto casu sententia non deuoluit negociũ ad iudicem nullitatis, ad limitationẽ l. ab-

sentem.

sentem, C. de accusa. prout notabiliter tradit Imol. in dicto capitulo, cum dilecti columna secunda, vbi etiam Panorm. colum. prima, Bal. in l. 2. C. de rescind. venditio. quæstio 15. dicens in dict. cap. dilecti, esse textum magistralem, qui instruit iudices appellationis nullitatis, quæ sint eorum partes in iudicando, quando libellus, vel agendi modus fuisset, ineptus & præsertim, quòd iudicent super nullitate, & actori ius melius agendi reseruent. Sed
16 dices* vbi negotium fuerit cum nullitatis caussa deuolutũ iuxta regulam dict. l. absentem, & in eo non alias deuoluto pronunciandum esset, an reiterandus esset processus, an potius posset Iudex ex eiusdem actis pronunciare & in hac quæstione tu animaduertas, quia si nullitas prouenit etiam ex vitio actorum, vtpote, quia actum fuit cum minore indefenso, quo casum totum iudicium esset nullum l. in vniuersis, C. qui da. tuto poss. & non poterit hoc casu ex eisdẽ actis in negotio pronunciari, sed reiterandus esset processus, quòd si nullitas sententiæ non ex vitio actorum, neq. processus, sed solius sẽtẽtiæ resultet, vtpote, quia sẽtentia lata, fuisset die feriata, vel non citata parte, poterit hoc casu ex eiusdẽ actis, vtpote validis in negotio pronũciari, & ita notabiliter limitat, & tradit Bal. in l. si vt proponis la prima, col. 4. num. 19. ver. quæro pone casum, C. quomodo, & quando iudex. Docto. in cap. ad probandum de re judic. Cardinalis in clemen. 1. eodem tit. q. 15. quod si denique nullitas proueniret nedum ex vitio sententiæ; sed etiam ex vitio actorum, non tamen omnium, neq. totius processus, sed partis tantum, & tunc reiteranda, & supplenda esset dumtaxat acta, quæ nullitatis vitio subiaceret Bar. in l. si expressim, & in l. cum quærabatur. de re iudic. Franc. in c. dilecto col. 37. ver. trigesimo octauo quæro, de appellatio.

ANNOTATIONES.

a His verbis:) *Vide actorem præcedenti ca. libro antep. in ver. amplius quia a pluribus. & Alex. cons. 59. col. 2.*
17 *lib. 4. vbi ait, quod* huiusmodi appellatio. Appello saluo iure dicendi de nullitate, conditionali censetur: scilicet quatenus sententiæ*

18 tentia sit aliqua. Itidem est, * si diceretur, dico sententiam nullam, & si qua est, appello, qui appellandi modus in praxi valde receptus est, vt à Bar. proditum est, in l. si expressim. ff. de apella.
19 & Fran. in c. dilecto, quæst. 21. extra eod. tit. Cæterum* an nullitas sic cum appellatione cumulat, intelligatur principaliter, vel ne iudicio deducta, Doctores magnopere altercantur, attamē crebriore calculo approbatur vt principaliter deducta intelligatur, veluti de receptiore opinione, affirmant Fran. vbi supra Alex. cons. 1. nu. 13. lib. 3. Dec. in d. c. dilecto. nu. 7. & Vant. in trac. de null. sen. quot & quib. mod. nu. 10. cum seq. apud quē locupletissime hanc quæst. disputatum videbis. Et egregiè etiam differit, quando principaliter, & quando obiter siue incidenter nullitas deducta intelligatur, & Auctor in sequentibus quoque erudite, atque eleganter rem explicat. Nicol. Anto. Grauatius.

b Secus vero.) *Ex simplici * appellatione ab interlocutoria*
20 *grauamen dumtaxat non autem nullitas deuoluitur. Rot decis. 389 si appelletur, in no. & Tradunt Doct. in c. vt debitus, & in c. Romana de appell. Guid. Pap. in tract. de appell. q. 67. quod tamen aliter est quando à diffinitiua appellatur, tunc etenim ad iudicem appellationis nullitas etiam tacite deuoluitur, adeo quod super vtroq; cognoscere potest, Innoc. in c. dilecto vbi Bald. col. 2. & Franc q. 10 19. & 31. de appell. Guid. Pap. vbi supra q. 46. Bar. in l. si expressim. col. pen. & in l. 1. C. quando prouoc. Salic. in l. si præses. C. quomodo & quando Abb. in cap. cum Ioannes. in fin. de fide instrumen. Lap. alleg. 2. & late Alex. consil. 179. prospectus, lib. 2. & Deci. consi. 275. Nicol. Anto. Grauatius.*

c Solita.) *Clausula, * omni meliori modo, operatur, vt in*
21 *casu dubbio libellus in fauorem libbellantis interpretetur, vt Alexand. ait consil. 6. columna tertia, libro tertio. De cuius quidem clausulæ virtute Fel. legas in cap. super, colum. pen. & vlt. de offic. deleg. & Affl. dec. 144. numero 2. Nicol. Anto. Grauatius.*

d Vtilitas autem.) *Adde Vant præcitato loco, nu. 24. cum seq. & quanti referat, principaliter aut incidenter nullitatem proponere, ibi videas, nam multa sunt inter vtramque formulam discrimina.*

Eius instantia.) *Iure Pontificio* cau ssa instantia nunquam*

pe-

22 *petit.c.venerabilis, & c.vlt. & vtrobiq. Scrib. de iud. Iaſ. in l.*
properandum, in princ. C. eod. Rot. deciſ. 411. ſi lite pendente
in no. Caſſad. deciſ. 5. num. 4. vt lite pendente Gomeſ. ſuper reg.
de annali. q. 44. & eſt communis opinio, vt Abb. teſtatur in d.
cap. venerabilis, & Barb. in cap. de cauſſis, de offic. delega. &
huiuſce rei rationem ſi ſcire exoptas, Franc. conſulas in cap. ſu-
per eo, de appell. Nicol. Anto. Grauatius.

f Poſſunt tamen.) *Vide Rot. deciſ. 145. Nota quid intentans*
in ant. q. & Vant vbi ſupra & quamuis doct. hac in re, an nul*
23 *litas, & appellatio poſſint ſimul cumulari, diuerſè loquuti fue-*
rint, vt eſt, videre, in l ſi expreſſim. ff. de app & in c. dilecto, eod.
tit. tamen communis eſt opinio, quod ſimul cumulari poſſint, vt
per Franc. d. c. dilecto q. 21. Imol. in d. l. ſi expreſſim, & aucto-
rem hic. Nicol. Anto. Grauatius.

g Sed maius dubium.) *Quod * probibita appellatione, nullitas*
24 *prohibita non cenſeatur, cum hæc duo quadam iuris ſint ſubſi-*
dia ad inuicem ſeparata, prodiderũt Guido Pap dec. 38. Curt.
Senior conſi. 59. Dux. num. 10. Alex. conſi. 186. lib. 2. Marſ.
ſing. 474 memini Cur. Innoc. conſi. 104. num. 4. lib. 2 Calca.
conſilio 118. Dec. conſilio xxxxviij. numero ſecundo, & ite-
rum conſi. 533. qui hanc communem eſſe opinionem aſſerit. Ve-
rùm cum temperamento intelligendum hoc erit, quando ſeor-
ſum, & principaliter ab ipſa appellatione nullitas proponitur
ſecus verò ſi appellationi permiſſa fuerit, nam tunc nullitas
probibita cenſetur, ea nempe ratione, quia effectus ipſi ineſt ap-
pellationi, ita Bal. in l. eos, §. ne temerè, C. de appella. Franc.
in c. dilecto, q. 49. de appell. Felin. in c. ſi autem. col. 4. verſic.
per illum tex. de reſcript. & Vant. in tract. de null. ſent. quis
25 *poſ. dic. de null. num. 39. Veruntamen * appellare prohibitus*
iudicis officium implorare poterit, quod vtique per quamcun-
que prohibitionem numquam prohibitum aut excluſum eſſe cen-
ſetur. Rom. conſi 325. Abb. in cap. ex parte. 2. de officio deleg.
Socin. conſi. 29. lib. 4. Iaſ. in l. 1. ff. de iuriſdictio. om. iud &
in l vbi pactum, C. de tranſ. Marſ. in praxi. §. opportunè, num.
52. & Gram. deciſ. 25. num. 4. Nicol. Anto Grauatius.

h Ne liceat tertio.) *Fallit * in criminalibus cauſſis, in quibus*
26 *titulus, Ne lic. tert. prouoc. & clemen. prim. de re iudic haud*
quaquam locum habent, vt Paul Eleaz. & Anch. tradunt in
dicta clem. quibus conſentit Ang. in tractat. maleſi. in verbo,

Fama

27 *Fama publica,col. 9. Cæterum *hac de materia trium sententiarum conformium Vant. legas in tract.de null sent. Quoties & int.quod temp. numero tertio cum seq. vbi limitat dict. clemen. qua cauetur, quod qui tres conformes contra se habuit sententias, non audiatur super nullitate, nisi prius sententia exequutioni demandata fuerit.vt per eum videre poteris,vbi etiam de communi Roma. curiæ stylo testatur, quod raro rescripta super nullitatibus conceduntur post tres conformes sententias,absque clausula illa, siue præiudicio trium conformium sententiarum. aut priusquam super nullitatibus aliquid non fuerit examinatum: Et hoc quidem quod non liceat tertio prouocare,tam in diffinitiua,quam interlocutoria locum sibi vendicat, verum sanè intelligendum erit, super vno eodemque articulo, nam si super diuersis milies in causa quispiã grauetur, bis semper super vno quoque articulo appellare eidem permittitur,ita Fran.declarat in c.directæ,de appell.Item intelligas,quando eidem ipse tertiò prouocare vult,secus verò si altera pars,quæ bis obtinuit postea que tertio sucubuit, qu a ipso quoque bis appellare potest, sicq; quatuor appellationes eadem causa concurrere possunt, teste Frãco in præcitato loco,colum.3.in 2. concl. Rursus quando per tertiam sententiam nouum grauamen non infertur, aliàs secus vt puta si iudex in expensis condemnet,ad quas priores iudices haud quaquam condemnauere: etenim tunc ab ipsa condemnatione tertio prouocare licet secundum Ang. in l. 1. C.ne lic. ter. prouoc.& Franc.vbi supra. Item intelligas, & quo etsi tertio prouocare non permittatur, attamen si aduersarius appellauerit, eius appellationi inhærere licitum erit.sic Francus sæpè citato loco dixit, colum. penult. in 5. conclus.quem videas, ne de singulis agam,& Doctores in leg. 4. §. condemnatum, præsertim Alex.& Ias.ff.de re iudic.tum etiam Bald.& Salic.in d.l. 1.& Scrib.in dict. clemen. Et Dec. in cap. sua nobis, num. 13. de appellat. vbi hanc regulam,quod tertio non licet prouocare, dupliciter ampliat & quinque modis limitat,vide etiam Marsil.in l.extra territorium,num.49.ff.de iurisd.om.iud.& Paris. cons.109.nu.15.lib.4. Nicol.Anto.Grauatius.*

i Secundo verò.) *Longè ante Bald.hic alleg. eandem opi. tenuit Old.cons. 106. cui se subscribit auctor. At verò Imol. atq; Card.in cle.vt calumnijs,de re iudicata,Oldradi & Baldi opinioni aduersantur,volẽtes trium conformiũ sentẽtiarũ exequu-*

tionem per exceptionem nullitatis impediri nequaquam posse, licet illico eam excipiẽs probare se offerat. Quorum quidem Imol. & Card. opinionem alias Venetis consultus latius comprobaui, in caussa à Cæsare, oratori suo apud Rempublic. Venetam delegata, quæ inter condam D. Elionoram Sanseuerinam, Roberti filiam & hæredes condam D. Barnabæ Adornij vertebatur: pro cuius Elionoræ hærede ipse respondi. Verùm diffidentes has opiniones fœd re distinctionis Franc. à Ripa concordat in l. 4. §. condemnatum, num 15. ff de re iud. vt Imol. & Card. op. procedat, quando aliter quam per acta, nullitas probari offertur, tunc enim excipiens audiendus est minimè: secus verò si eisdẽ ex actis nullitatem se probaturum ille promittat, audiendus namq; hac facti specie erit, ex Old Baldiq; sententia. Quæ quidem conciliatio, veluti iuri æquitatiq; satis consentanea ab omnibus constanter (mea quidem sententia) teneri debet, pro qua non parum facit, quod nullitatis exceptio aliorem requirens indaginem, sententiæ exequutionem minimè impedit Doct. omnes, in d. l. si se non obtulit, §. condemnatum ff. de re iud. nisi nullitatis probatio promptuaria esset, veluti eisdem ex actis, cum nulla tunc calumnia pro sententia exequutione impedienda considerari possit & hanc opinionem communem esse commemorant Soc. cons. 78. licet, lib. 3. Niconit. alleg. 38. nu. 14 & Ias. in d. §. cõdemnatum, num. 5. Quæ quidem cõmunis opinoi, nedum ordinarijs in caussis, sed in summarijs, veluti in iudicijs possessorijs locum sibi vẽdicat. etsi in illis exceptiones altiorem requirentes indaginem non admittantur, ita pulchre Curt. cons. 108 nu. 4. qui communem hanc esse opinionem scribit. Et licet pugna sit inter interpretes quando promptuaria, siue incontinenti (vt nostrates aiunt) probatio dicatur, cumq; visum Bart. fuerit in l aufertur, §. qui compẽs. ff de iure fisci, quòd illa infra duos menses dicatur, Baldo verò intra decennium. vt ipse prodidit in ca. cum in iure, de offic. deleg. cui consentit Soc. cons. 21. col pen. lib. 4. attamen frequentiore calculo receptum est à scribentibus hoc arbitrio iudicis relinquendam esse, teste eodem Soc cons. 59. in casu lib. 3.
89 atque Niconit. præcitato loco, nu. 15. Cæterum * etsi controuertatur, vtrum nullitas ad impediendum trium sentẽtiarum conformium exequutionem admittenda sit, tamen restitutionem in integrum admitti debere, etiam si altiorem riquirat indaginem Ripa eo loci, nu. 3. prodidit, qui hanc opinionem communem esse

affir-

affirmat. Qua de re omnino legas Ioachi. Mynsingerium in suis sing. obseru. in Centuria 3. obser. 84. vbi in Camera imperiali non semel Baldi opi. in l. 1. C. ne lic. tert. prouoc. obseruata fuit, qui contrarium voluit scilicet restitutionem contra tres conformes sententias minimè concedendam esse, nisi earum prius ad plenum facta exequutione: ea nempe ratione, vt aliquãdo litium esset finis. Interdum testatur Mynsing. ab eadem Camera opinionem, Salic. in d. l. 1. Bald. aduersantis amplexam fuisse, iuxta tamen casuum varietatem, quando præsumptio malitiæ cessabat, qua facti specie restitutionem concedendam, & per eam, trium conformium sententiarum exequutionem impediri, iuxta Salic. pronunciatum DD. dictæ imperialis Cameræ sæpè iudicauere. Quam Salic. sententiam increpidè seruandam esse ibidem Mynsing. ait, quãdo ex actis aliquid apparet, quod calumniæ præsumptionem silere faciat. Ad quem rem videatur Milis in reperto. in verbo exequutorium sentẽtiarum, & Cassa. decis. 1. de rest. in integ. qui hæc omnia in hac Bald. Salicetiq; pugna aute Mynsing. scriptum reliquit, licet prudens ipse Mynsing. Cassadori locum citare non prætermiserit. Nicol. Anto Grauatius.

k Et in proposito.) *Quæ sint euitentes siue promptuariæ nullitates. Afflict. legas. decis 283. nu. 2. & Doct. in allega. clem. 1. de re iudi. & in d. l. 4. §. condemnatum, atque in d. l. 2. Nicol. Anto Grauatius*

l Verum hic.) *Vera est conclusio, quod * vsque ad 30. annos de*
30 *nullitate dici potest, quando tamen per modum agendi directè, ac principaliter deduceretur, vt consulti Alex. & Dec. responderunt, ille cons. 59 lib. 4 hic cons. 8. col. pen. quod quidem sanè intelligas, vbi animæ periculum non verteretur, aliter perpetuò agi posse, Card docuit in d. Clem. 1. quæst. 14 & tradunt Salic. in l. si præses, C. quomo & quan. iud. & Franc. in c. dilecto. in 5. quæst. de appell. Item & intelligas, nisi ipso iure actus gestus, nullius esset roboris, nam tunc perpetuò etiam nullitas ipsa durat, per reg. quòd ea quæ ab initio inualida sunt, tractu temporis non conualescunt, l. quæ ab initio. ff. de regu. iur. c. confirmatur. extra eo. Rursus si per exceptionis modum nullitas proponeretur similiter nec temporis cursus præfinitus esset, vt auctor hic & Alex. consi 82. colum. 4. lib. 3. & Vant de null. sent. quot & int quod temp. num. 8. Nicol. Anto Grauatius.*

m Introducta.) *Nullitatis * cognitione pendente, principale ap*
31 *pellationis negocium conquiescit. l. contra maiores. C. de in off. testa. limita tamen, vt per Bald. ibi, nisi temerè nullitas deducta fuisset, neque calumnia careret, quod & Alexan. placuit, consil. 68. colum. vltim. lib. 1. Marsi. sing. 152. & Vant. vbi supra, nu. 12. cum sequen. Nicol. Anto Grauatius.*

n Sed adhuc.) *Qui nam sit in caussa nullitatis procedendi*
32 *modus dictum fuit supra Caeterum * si libelli formulam in caussa nullitatis scire cupis, Vant. non te legare pigeas, in saepe citato tract. de nul. sent. quot & quib. mod. null propo num. 10. cum sequen. & num. 107. & glo. in c. hac quippe, in prima gloss. in fin. tertiae quaestio. 6 Bald. in l. cum Papinianus, col. 3. C. de sent. ex quibus facile libellum componere disces. Verū hac in re silen-*
33 *tio nō inuoluam, quod * proponens sententia nullitatem ex vna caussa, poterit etiam aliam omnem nullitatis caussam prosequi ne sententia confirmetur, vt per Abb consil. 97. lib. 1. & Alexa. consi. 147. lib. 6. Attamen si libellus nullitatis, ipsaq; caussae prosequutio generalis fuisset, & sententia demum generalis subsequuta, obstaret in hoc themate volenti nullitatem non specificatam in iudicio deducere, vt Franc. docet in cap. dilecto, in quaest. 14 de appell. Nicol. Anto. Grauatius.*

o Illam reformando.) *Iudex * nullitatis sententiam super*
34 *principali negotio, ac si ad eū remedio appellationis caussa deuoluta fuisset, corrigere atque reformare potest Bart in l. 1. colu. vlt. C. quando prou. non est neces. & in l. si expressim, colu pen. ff. de appell. Alex. consi. 164. lib. 6. & Felin. in c. inter monaste-*
35 *rium, colum 12. versic. limita sexto, de re iudica. Qui * quidem iudex non solùm super nullitate, quinimo etiam super iustitia, vel iniustitia sententiae pronunciare potest. Aegid. conclus. 295. in caussa, & Doctores citatis in locis, cum ad duo appellationis iudex teneatur. factum scilicet à primo iudice corrigere, necnon & illud agere, quod primus facere debuerat, vt idem Aegid. ait concl. 523. conclusio & decis. 481. Et cum nullam iudex sententiam declarat, in expensis aduersarium condemnare potest, ac etiam in eadem sententia illum, qui in nullitatis articulo obtinuit, condemnare in negotio principali, iuxta prioris sententiae tenorem. quae nulla declarata fuit, veluti Aegid. in dictis concl. quod quidem aliàs per auctoritates Vant. comprobat. praecitato loco, nu. 112. Sed pretium opera est, videre, quomodo iudex ap-*

pel-

pellationis suam interponet sententiam. Et breuibus dicendum erit, quod si iudex priorem sententiam confirmare velit, pronunciādo hoc modo satis esset, Benè iudicatum, & malè appellatum, Si vero illam infirmare velit, tunc si condemnatoria fuerit sufficit dicere, Pronunciamus malè iudicatum, & benè appellatum. Sin autem absolutoria fuerit, non satis est dicere, Proferrimus malè iudicatum, & benè appellatum sed addere oportet, & dictum Meuium, vt puta, conuentum condemnamus, & c adeò quod hac facti specie vlterius procedere, necesse est; ita pulchrè Bart. adnotat in l. eos, C de appell. qui communem etiam opinionem esse affirmat quod sufficit pronunciare berè appellatum, si præcesserit absolutoria, vt reus intelligitur condemnatus, quod quidem ante eum Accursio visum fuit in l. præses, C. de senten. & interloqu Quorum consectatores sunt Alb & Felin. (quicquid Ant. Butr. è regione dixerit) in cap. cum caussam, colum. 2. de re iudica. vbi tamen hanc communem opinionem duobus modis temperandam esse docent, tu eos legito. Qua de re videndus est etiam Lafran. in cap quoniam contra, in verbo interloquutiones & appellationes, num. 90. de probat qui præterea admonet post Accurs. in d. l eos, in princ. quod si prior iudex ex probationibus, coram eo factis, æquam protulerit sententiam si postmodum in caussa appellationis nouæ probationes factæ fuerint, ex quibus prior sententia infirmanda est, quod hoc themate iudex appellationis pronunciare debet malè iudicatum ex nouis probationibus, vt sic honori iudicis à quo consultum videri possit. Nicol. Anto. Grauatius.

De secunda, ac tertia sententijs, earumq; prolatione ac fructuum, & expēsarum condemnatione. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Acta omnia ad iudicem ad quem transportanda sunt, vt super appellatione iudicium suum proferre queat, & quis ea mittere teneatur.*

2 *Appellatio est, quæ iurisdictionis exercitium iu-*

dici ad quem tribuit, ideoque de ea prius constare debet. fallit tamen, vt numero 4. & vide num. 12.

3 *Iudex appellationis pronunciat se iudicem competentem.*

5 *Iudex appellationis confirmat, vel infirmat sententiam his verbis; bene, vel male iudicatum.*

6 *Expensarum cõdemnatio fit in causa appellationis, etiam ab interloqutoria, & nu. 24.*

7 *Iudex an teneatur condemnare victum in expẽsis, quæ in libello petitæ non fuerint, & nu. 17.*

8 *Expensarum condemnatione omissa in diffinitiua, non potest amplius de expensis tractari. fallit tamen in duobus casibus, & num. seq.*

9 *Iudex suam sententiam potest eadem die supplere, vtputa super expensis.*

10 *Caussa iusta excusat ab expensarum condemnatione, & quid in sacro palatio obseruetur, & nume. 22.*

11 *Expensarum in condemnatione, & quæ veniant, & quid hac in re Palatium obseruet.*

13 *Beneficium, quempiam acceptasse, probare non sufficit nisi infra mensem acceptasse probetur.*

14 *Iurisdictio expresse siue tacite prorogata iudicium reddit validum.*

15 *Prorogatio iurisdictionis vt valeat, necessario requiritur, quod iudex sit illius capax.*

16 *Iudex appellationis cum iudicis appellati sententiam reuocat, caussas exprimere tenetur.*

18 *Expensarum condemnatio nedum in diffinitiua, sed interloquutoria fieri debet.*

19 *Expen-*

19 Expẽsarũ cõdemnatio fit in causis criminalibus.
20 Expensarum à condemnatione excusatur, qui habuit iustam litigandi caussam.
21 Iudex, quando est iusta caussa, victũ ab expensis absoluit, debet illam in sententia declarare.
22 Caussæ iustæ litigandi quæ sint, vt ab expensis quis excusetur.
23 Iudex post sententiã de expẽsis cognoscere non põt quãuis earum condemnatio reseruata fuerit.
25 Expensa quæ sint, quæ in lite resarciri debeant.
26 Expensæ ratione contumaciæ quæ veniant.

VBi de appositione, & iustitia primæ sententiæ, eiusq. validitate satis disputandum sit, ad sequiores sententias procedi solet, datis tamen in vnaquaque instantia dilationibus, seu seruatis substantialibus terminis, ex naturæ caussæ, ac ordine instantiæ dari, atque seruari solitis, de quibus sup. tit. de terminorum obseruatione ad saturitatem diximus non repeto, & quia hæ sequiores sententię debent priorem confirmare, vel infirmare, nec iudex, ad quem potest pro confirmatione, vel infirmatione sententiæ deliberare, nisi ipsam sententiam, & acta prioris instantiæ videat, lex iubet, vt iudex, a quo infra 30. dies a die, a qua appellatum fuerit non solum appellantem dimittat, & literas dimissorias, quas apostolos
1 vocamus, appellanti concedat, sed * etiam omnia acta coram ipso gesta, vt gestorum meritis bene consideratis possit iudex, ad quem pro singulorum fortuna sequiorem sententiam proferre, l. eos, §. super iis, in finalibus verbis, & l iudicibus, & l præcipimus. §. in his aũt, C. de appellatio.
2 more a introductũ est, vt is litigatorum, qui emissam appellationem prosequi intendit, sit ipse appellans, vel appellatus pro transportatione actorum prioris instantiæ ad iudicem, ad quem instet, & licet lex præscriptam dilationẽ iudici, a quo præfigat, & non notario, sed iudici hanc actorũ transportationem præcipiat, nõ solemus alias, prout lege

dictante possemus, iudicem ad transportationem actorum compellere, sed ius duntaxat notarium, qui fuit in caussa actuarius, idq., vt iudicibus vrbanius agamus, ac etiam, quia iudices satis videntur, quo ad se acta concedere, vbi appellationi deferũt, & sic res videtur cũ notario duntaxat agenda, contra quẽ solemus, vbi pro actorum transportatione instamus, monitoriũ a iudice, ad quem obtinere, quo sub excõmunicationibus, ac etiam pecuniariis pœnis monetur, vt vniuersa acta apud se gesta ad iudicẽ aliquẽ, ac eius notarium in caussa deputatum infra tres dies trãsportasse debeat, & nisi monitorio huiusmodi paruerit iudex ad quem, nobis instantibus seruatis solitis terminis ad videndum se excõmunicari, quia non paruit monitorio, & successiue ad videndum se declarari, ad declaratoriam cẽsurarum, & pœnarum in monitorio contentarum, sententiam procedi, & excommunicatus denunciatur, & vbi excommunicationem indurato adhuc corde peteretur, prænia aggrauatoria, & reaggrauatoria, ac aliis solitis terminis, ad brachium sæculare deuenitur, quo manu militari acta si reperiantur transportationi disposita, sin autẽ eius persona, donec monitorio paruisset retinenda caperentur, raro tamen notarii hãc brachii sæcularis inuocationẽ expectãt, etsi quas, vel exceptiones, vel excusationes suæ cessationis habeant, solent illas allegare, & controuersias, si quæ sint in hac specie, quę artem in ipsam notariatus concernant, generalis notariorum mensarius dirimit.

Dixi autẽ eum, qui pro expeditione instaret, solere pro transportatione actorum instare, siue fuerit appellans, siue appellatus, & iudicem ad quẽ non posse caussam expedire nisi acta prioris instantiæ corã ipso producãtur, quia si iu-
b risdictionem respicimus, & *b* nisi * sibi prius constet de ap
a pellatione, quæ regulariter est, & esse debet de actis iudicis, a quo non habet iudex ad quem iurisdictionis exercitium, & caussam nõ censetur ad ipsum deuoluta. c. Romana, §. si vero, de appell in 6. Franc. in c. cum in ecclesia, vlt. not. vbi etiam Dec. in principio de appel. Rota. deci. 199. in antiquis. nota, quod vbi in caussa profana, in finalibus verbis, de appell. & dec. 11. Innoc. Fuit dubitatum, in prin. eo. tit. idq. non solum ad effectum cognoscendi de iustitia

vel

vel iustitia caussæ, & sic de meritis ipsius appellationis, sed nec etiam ad effectũ procedendi in caussa nullitatis cũ appellatione cumulata capitu. exhibita, verbo, constiterit, de iudic. vbi Abb. Io. de Gradibus in addit. ad Decium in dicto capit. cum in ecclesia, in verbo, non probetur sub litera a. prout nec in causa attemptatorum. Rota decis. 190. in no. quoad reuocationem, de attemptatis, & de appella. Estque hoc in tantum verum, vt ad istos effectus non diceretur satis de appellatione constare, si pars appellata obtinuisset causam appellationis aduersarii cõmitti, vel alias emissam appellationem fateretur, Rota d. decis. 190. Aegid. conclus. 684. quanquam, de appellatio. versicu. sed non placuit aliis, & ratio est, quia is qui fatetur appellatum fuisse, non fatetur alias qualitates in appellatione necessarias, etiam quo ad effectum deuolutiuum, vtpote quod infra decem dies fuerit interposita, Aegid. dicta conclu. 684. quandoquidem habet appellans docere non solum appellasse, sed etiam infra decem dies, vel alia legitima tempora appellasse, estq. hæc temporis qualitas essentialis ipsius appellationis, etiam quoad effectum deuolutiuum, Aeg. ibidem Fran. vbi supra, Decius ibidem in principio: quamobrem traditum est, eum teneri non solum appellationem, sed etiam ipsam sententiam, a qua appellatum esset, procedere: ex cuius die licebit dignoscere, an appellatio fuerit infra decem dies interposita. Io. And. in d.c. Romana. §. si vero, in vi. quem refert & sequitur Franc. in d. c. cum in ecclesia, vlt. not. quæ tamen intelligas vera esse, appellato postmodum contradicente, & allegante confessionem suam esse de appellatione in genere, non autem de qualitate temporis ad eam necessaria, quia ipso non contradicente, iudex non debet de hoc, neque dubitare, neque discutere, Aegid. conclus. 505. conclusio, quod si ambæ partes, de re iudic.

Rursus limitabis prædicta, de necessitate productionis
c appellationis procedere, c nisi iudicis iurisdictio proro-
3 gata fuisset, vel iudex * pronunciasset se iudicem competentem, neque ab ea interloquutione fuisset appellatum, firmaretur enim eius iurisdictio, & licet de appellatione non constaret, imo si nunquam fuisset appellatum, valeret

eius

eius processus, Franc.in d.c.Romana,§.si vero in fin.Aeg. concl.84 exequutoria,vers.responde, de rescriptis, prout alibi etiā vidisti partium consensu causam deuolui,quæ alias nō erat deuoluta.Rot.dec.539.in antiq. A grauamine, de appell.242.in antiq. nota, quod causa profana,eod.tit.

4 Idem*dixero,si pars appellata esset,quæ pro expeditione instaret, & pro ea pronunciandum esset,quia isto casu, licet appellans non produxisset appellationem suam,cum tamen quoad ipsum,& eius præiudicium forma sit iudicis iurisdictio,posset iudex suæ appellationis ad confirmationem sententiæ contra ipsum latæ procedere pronunciādo bene iudicatum,& male appellatum,quatenus appellatū. Bald in l.2. C. vt lite penden. veluti etiam posset pronunciare in fauorem appellantis contra sententiam, etiam si non fuisset producta. Franc. in cap ex ratione, colum. 12. versic.3. quæritur, de appellatio. licet secundum ipsum non possit isto casu in fauorem appellantis, & in odium appellati non producentis sententiam procedi ad infirmatoriam sententiæ non productæ, sed tantum ad impositionem silentii ipsi appellanti, & erit potius punitiua, & contumacialis, quàm diffinitiua sententia.Franc. ibidem, quia cum non constet sententia, & de eius continentia non potest apparere iudici appellationis de eisdem sententia, iustitia, vel iniustitia, si ergo illam infirmaret, vtique inique faceret, cum illa iusta esse potuisset, & per consequens ad huiusmodi infirmatoriam procedere non potest,nisi fortè aliam viam tentares, qua ego simili casu partes appellantis sustinens, vti consueui ad habendam diffinitiuam impetrando similiter commissionem, in qua narrato, quod appellatus non prætensam sententiam neque eius processum producere, & appellans non valet cōmodè habere, signatura solet rescribere quòd præfixo termino ipsi appellato ad docendum de prætensis sententia, atque processu, & ad illa transportanda, quo elapso & nō docto, neque transportato, iudex, cui prius caussa negocii vnà cum appellatione fuerat commissa procedat in negocio, prout in prima instantia, & signatura solet isto casu rescribere non alias præcisè, sed iudicis arbitrio, & per istam viam non solum excludimus sententiam appel-

lati,

lati, vt in superiore casu, sed amplius reportamus definitiuam in negocio principali.

Generaliter non transportatis actis a priore iudice, dũ pro secunda, vel tertia sententia instamus in vnaquaque instantia suos iuxta naturam caussæ, & ordinem instantiæ obseruamus terminos, de quibus supra, vbi de terminorum substantialium obseruatione fusius diximus: nõ repeto amplius, non probata probamus, & non allegata allegamus, idq. iura, & scripturas exhibendo testes inducendo, & vbi opus sit literas compulsoriales, gratiales, vel speciales necnon remissorias pro exigentia caussæ obtinemus & alia facimus, quæ nobis ad victoriam conferre videtur, de quibus omnibus supra suis titulis tractauimus, & vbi caussa fuerit proferenda vlteriori sententia instructa, continentia sententiæ esse solet, vt priorem sententiam con-
d firmet, vel infirmet *d* his verbis. Benè appellatum, & malè iudicatum, dictamque sententiam, & eius processum per viam iniquitatis infirmandos esse, si infirmatoria futura esset sententia; sin autem confirmatoria, dicere solemus male appellatum, & benè iudicatum dictamque sententiam confirmandam fore, & esse, prout confirmamus: & quia fructus lite pendente non debentur victori iure actionis lex pro illis iudicis officium indulget, quo solent iudices Rom. Cur. in istis succedaneis sententiis condemnare victum in fructibus, in vnaquaque a die præcedentis latæ sententiæ, vtpotè in secunda a die latæ primæ, & in ter-
6 tia a die latæ secundæ sententiarum, eadem * quoque ratione, ex quo expensæ iudiciales post litem contestatam non debentur iure actionis, neque via actionis exigendæ veniunt lex simili modo iudicis officium victori indulsit. pro istis expensis, l. ediles, §. sciendum, ff. de edilit. edict. & not. per Innocentium in cap. fin. de dolo, & contum. & in cap. sæpe, de appellat. per Specula. titul de expensis, §. nunc de expensis, versi. hoc quoque notandum, Rot. decis.
e 353. in not. si Auditor. de appellat. *e* ex licet * in libello
7 non peterentur, ex quo iudicis officio debentur, poterit iudex vltra contenta in petitione victoris ex officio suo victum in expensis condemnare, & nisi fecerit non defuerunt, qui voluere iudicem facere litem suam, & teneri de

sua

ſuo refundere, gl. in l. omnem honorem, C. quando pro-
f uoc. non eſt neceſſe, idq. ea, vt opinor ratione, *f* quia ſi
8 *omiſſa expenſarum condemnatione ſententia proferatur diffinitiua, lex prohibet amplius de expenſis tractari, l. terminato, C. de fruct. & expenſis litium, quam ſententiam gl. in d. l. omnem honorem indiſcretè non admitto, ſed dumtaxat concedo, quod iudex poſsit ex officio in expenſis non petitis victum condemnare ſi velit, quod ſi prætermiſerit opinor eum non facere litem ſuam, neque de ſuo teneri, vbi non fuerint petitæ, gl. eſt ſingularis in c. fin. de reſcriptis, quam ſequuntur ibi Doct. & Barth. in l. 4. §. hoc autem iudicium, ff. de damno infecto, Franc. in c. ſæpe, colum. pen. verſic. 16. quæro, de appellatio.

Et quamuis ſupra dixerim lata diffinitiua ſententia iudicem non poſſe amplius de expenſis cognoſcere, neque iudicare, l. terminato, C. de fructibus, & litium expenſis,
g hoc tamen perpetuum non eſt. *g* Finge, * quod iudex poſt
9 latam diffinitiuam, eadem tamen die vellet ſententiam ſuper expenſis ſupplere, & poſſet veluti eadem die omnes alias acceſsiones ipſius ſententiæ expedire, l. Paulus, ff. de re iudica. c. cum appellationibus, de appellatio. in 6 ibi
h eadem die expenſarum condemnationem faciens. *h* rurſus finge iudicem in ipſa prolatione definitiuæ ſententiæ reſeruaſſe ſibi hanc expenſarum cognitionem, & deciſionem, & beneficio iſtius reſeruationis poſſet etiam poſt latam ſententiam de expenſis cognoſcere, & iudicare, tex.
i in d. l. terminato, vbi etiam Bar. & alii. finge *i* denique, quod iudex nõ alias diffinitiue negocium terminaſſet, ſed ſuper aliquo duntaxat incidenti pronunciaſſet, & iſto caſu poſſet iudex poſt latam huiuſmodi ſententiam quandocunque vſque ad finem cauſſæ in expenſis condemnare, Inn. in c. ſæpe, de app. & ratio eſt in promptu, quia licet iudex ſuper aliquo incidenti pronunciauerit, remanet adhuc iudex, & durat eius officium vſque ad diffinitiuam, imo etiam poſt diffinitiuam per totum illum diem, dict. l. Paulus ſequitur Bar. in d. l. terminato, Abb. d. ca. ſæpè, vbi etiam Fran. col. 14. & ſeq. de appell. verſic. 8. quæritur, quæ, & ſi vera ſint, vbi iudex non diffinitiuam, ſed in-
k terloquutoriam profert ſententiam, nihilominus *k* ſoleamus

mus in Ro. Cur. in formula sententiæ inteloquutoriæ ex abundant, expensarum condemnationem vsque ad finē litis reseruare, quæ reseruatio secundum prædicta, est potius abundans, quam necessaria.

Generaliter vero lex iubet eum, qui timere litigasset, in expensis condemnari, l. eum quem, ff. de iudic. l. prope-
10 randum, §. sin autem, C. eod. quamobrem cum* lex de eo,
l qui timere litigasset, duntaxat loquatur, excusaret, l. ab hac expensarum condemnatione (quæ pœna est temeritatis ipsius litigatoris) vbicunque victus iustam habuisset litigandi caussam. l. qui solidum, §. etiam, ff. de leg. 2. & c.
1 in fine. de electio in 6. & vtrobique notatur, Raro tamen consueuit Rom. Cur. & præsertim sacrum palatium hanc excusationem admittere, nec reperio alio casu fuisse admissam, nisi pro eo qui modo succumbens, prius in eius fauorem aliam sententiam reportasset, si modo ex
m nouiter deductis reuocaretur, m secus vero si ex eisdem Ro. decis. 251. in no. Licet sententia, de sententia, & re iudic. contra Spec. in loco ibi allegato, qui volebat quamlibet sententiam ab expensarum condemnatione excusare, & extra præscriptum casum consueuit Rom. Cur. præsertim sacrum palatium fere semper victum victori in expensis condemnare, Cassad. deci. 13. de rescrip. qua in re, & si videatur Rom. Cur. dure cum litigatoribus agere, hanc nihilominus duritiem in alio litigatoribus rependit,
11 quia † & si lex iubeat victum, non solum in expensis iudicialibus, d. l. properandum §. sin autem, C. de iud. sed etiā
n in viaticis n & aliis condemnari, d. l. eum quem. ff. de iud. mitigatur tamen iste rigor in Ro. Cur. in qua etsi propter frequentiores forensium ex vniuersi orbis regionibus caussas grauissimę fiant viaticorum impensæ, nihilominus nō consueuerunt iudices Rom. Cur. de similibus viaticis, neque de expensis victus, aliquam in ipsa expensarum taxatione rationem habere, sed de iudicialibus tantum, & de his, qui actis liquent, vtpote de expensis regesti examinis testium, notulæ sentētiæ, & similiū, quas vulgo expēsas viuas vocant, supra quarum summam solent iudices paulo plus pro aduocato, procuratore, sollicitatoreq. cōcedere, prout inferius suo de expensarū taxatione loco docemus.

ANNO-

ANNOTATIONES.

a MOre introductum.) *Huc accedant, quæ supra hoc eodem lib. cap. præcedenti in prin diximus.*

b Et nisi sibi prius.) *Iure quidem hoc fieri debet cum * appel-*
12 *latio iurisdictionis iudici ad quem fundamentum sit, ideoque prius de ea sibi constare oportet, c. Romana, vbi gl. in ver. præsumat, & c. non solum, §. illa vero de appell. in 6. Rot. decis. 391. nota, quod auditor in antiq. & dec 11. Fuit dubitatum in prin. in no. & Aegid. concl. 21. 18 100. & saltem ipsa appellatione vt negocium deuolueretur per confessionem appellari constare debet, vtputa, si appellationis caussam committi petijsset, idem Aegid. concl. 583. quamquam. Cæterum in caussa reuocationis attentatorum hoc non procedit, vt sola sufficiat, confessio, quia tunc magis concludenter probanda est, Rot. decis. 190. quoad, in no. Quinimo hac facti specie, nec de ipsa appellatione prius constare satis esset, nisi etiam infra decem dies appellatum fuisse probetur: vt apertissimè volunt Ioan. And. in d. c. Romna, & Spe. tit. de appell. §. de offic. var. pen. & Rot decis. 94 nota quod*
13 *vbi in antiq. eo loci ex hoc dicit, quòd * non sufficit probare, quempiam beneficium acceptasse, nisi infra mensem acceptasse probetur. Qua de re legitur in clemen. 1. de concessio. præbendarum, & iterum hoc proditum est in decis. 125. sufficit appellanti in no & per Compost. qui dicit sic obtinuisse in cap. cum dilecti. vbi But. in fi. & per Felin. in cap. quod ad consultationem, colum antepen. ver. secunda conclusio de re iudicata. Nicol. Anto. Grauatius.*

c Nisi iud.) *Iudicis * tam ordinarijs, quàm delegati iurisdictio*
14 *expresse, siue tacitè prorogata, quantæ ad validandum iudicium sit efficaciæ, vt iurisconsulti sententia habetur, in d. l. 2. §. sed si iudex vbi Barth. & alij hanc materiam accurate pertractant. Innoc. & Felin. in cap. de caussis. de offic. delega. Rota. decis. 280. si iudex, in no. Guid. Pap. decis. 285. Affl. dec 117. nume 4. & decisio 227. Capic. decision 9 & iterum Felin in cap. 1. nu. 10. de iudic. vbi post Areti. communem opinionem esse testatur, quod ex aliquo actu circa litis contestationem tacita prorogatio inducitur. Cæterum, si prorogationis materiam tam de tēpore ad tēpus, quam de re ad rem, quàm de persona ad perso-*

personam scire cupis, ad citatos loco conuolabis. Verùm hoc vnũ
15 non omittam, quod* in causis in quibus de proroganda iurisdi-
ctione agitur, necessariò requiritur, vt illius iudex sit capax a-
lius ex sententia non eueniet, vt per Innoc in c pastoralis, de re
iud. Doct. in cap. vlt. de iudic. & Afflict. qui satis eleganter
explicat decis 354 num 14 cum seq. Nicol. Anto. Grauatius.

d His verbis) Adde libellorum architectum illum Io. Putr.
Ferr in forma sent in caussa appell. Bart. & reliquos in l eis,
16 C. de appell. Verùm * iudex appellationis, cũ in iudicis appel-
lati sententiam impugnat, siue reuocat, caussas exprimere tene-
tur, quare priorem sententiam iniquam fuisse arbitretur, vt no.
in c sicut nobis, de re iudicata, & tradit idem Ioan. Pet. in for-
ma libelli appell propè fin. in verbo benè appellatum secus ve-
rò si illam confirmares, nam tunc minimè caussam exprimer
necesse est. Nicol. Anto. Grauatius.

e Ex licet.) Super hac controuersantur Doct. nunquid * iu-
17 dex victum in expensis non petitis condemnare teneatur. mul-
tis enim visum fuit, non teneri; verum si voluerit illum ex offi-
cio condemnare, vtique posset, vt tradunt Cyn. Bar. Ang. &
plerique alij in l. properandum, §. siue autem alterutra, C. de
iudic. Paris. à Put. in tract. synd. in verb. expensæ, §. pote-
stas, num. 4. & Felin. in cap significauerunt, de excep. Sed id
nonnulli in expensis ante litem contestatam factis intelligunt.
secus verò post, in quibus etiam si illæ petitæ non fuerint, iudex
tamen in eis victum cõdemnare obstringitur, inter quos est Sal.
in d l. properandum, §. siue autem alterutra, & Angel. secum
pugnans in l. Paulus. 1. de re iudic. quorum opinioni vbi se
Imola subscribit. Attamen prior opinio, quod non teneatur.
nisi ipse condemnare voluerit, communi calculo à Doctoribus
recipitur, vt Iason in dicta lege properandum, §. siue autem
alterutra, num. 31. qui in practica ita etiam seruari testatur.
At. Ant. Trem. in add. ad Praxim Bonac. titu. de recus. num.
4. in versic. ratificare, posteriorem opinionem communem esse
affirmat, idcirco ad euitandas opiniones vtile erit semper in li-
bello de expensis protestari, illæsq; petere: nam hoc casu iudex
victum victori necessariò ad expensas (quando tamen iure de-
entur) condemnare tenetur, aliter æs ære suo resarcire obstrin-
gitur, vt Doctores omnes præcitatis locis in hoc conueniunt.
Quas quidem expensas tacitè etiã petere sufficit, vt puta, si sen-

sen-

tentiam pro se ferri postulet, vt communiter in libellis fieri solet, nam intelligitur omnibus cum accessoriis, vt perbellè Bal. scriptum reliquit in d l properandum, §. siue autem alterutra, cui Paul. Castren. Alexand. & Ias. ibi nu. 32. consentiunt, & me-
18 *moriæ commendandum esse admonent. Et * expensarum condemnatio nedum in diffinitiua sententia, sed etiam in interlocutoria facienda est. per Ias. post cæteros eò loci num. 19. qui hanc opinionem communem esse ait, & tam in principali caussa quàm appellationis. Paul. Castren. in l. desitisse, ff de iudic. &*
19 *latius per Gram. decis 83. * Quæ expensæ etiam criminalibus in caussis vendicant sibi locum, vt succumbens illas resarcire teneatur. Ias sæpe citato loco num. 21. Gramm decis. 39. & est communis opinio teste Franc. Maran. decis. Delphi. 776. Prædi-*
20 *cto intelligas, nisi * victus iustam litigandi caussam habuisset, ea enim à dictis expensis excusationem præstat. vbi Ias. ibi, nu. 3. Mil in reper in verb. expensæ, & tradit Hieron. Cagno. in l. in alterius. num. 25. ff. de regu. iureiur. vbi hanc opinionem communibus suffragijs receptam esse prodidit, veluti si doctissimus vir alicui litigare consulerit, nam excusaretur ab expensis si in causa succubuerit, & licet ab hac opinione nonnulli dissentiant, attamen communi calculo à Doctoribus recipitur teste Curt. consi 9. num. 14. intelligas tamen, vt per Ias. alleg. loco citato numero 8. Ceterum quod diximus, iustam scilicet litigandi caussam ab expensis victum excusare, pluribus modis limita veluti per Ias vbi supra numero 3. vsque ad 11. sed aduerten-*
21 *dum esse admonet ibi nume. 10 quod * quando iudex iusta ex caussa victum ab expensis absoluit, vt illam in sententia exprimat, cùm declarare teneatur, vide eam multas adducentem au-*
22 *ctoritates. Et quando * litigatorem habuisse iustam caussam litigandi dici possit, vide Lanfranc. in cap. quoniam, in ver. expensæ, num. 5. cum sequen. de probat. vbi latius pertractat ponendo quinque casus, & latissime Rebuff. in commen. in const. Galliæ in tract. de expens. in prin. num. 30. lib 3. Bern. Diaz. in suis reg in ver. expensarum, reg. 274. & Guid. Pap. decis. 437. num. 65. Nicol. Anto. Grauatius.*

f . Quia omissa.) *Adde Affl. decis. 42. num. 2. intellige tamen, vt in subsequenti add. rursus dicemus.*

g Finge quòd.) *Vide Abb. in capit. sæpe in fine. de appellatione, ibique etiam Franc. colum. decima quarta versic. octauo*

quæri-

quaeritur,& quae supra diximus lib. 3. cap. 10 sub littera E.

h Rursus. *) Iudicem * non posse post sententiam ulterius de ex-*
33 *pensis cognoscere, quamuis earum condemnatio reseruata fuerit, pro comperto habetur per l terminato. hic alleg. vbi Bal. col. penult. ver. quaero, & in auth. generaliter, num. 11. C. de episc. & cler. & tradit Ias. in l. properandum. § siue autem alterutra num. 26. C. de iud. Fallit tamen vbi statutum vigeret (prout in regno Neap.) quod victus victori ad expensas condemnatur, nam tunc expensae peti possunt, & de eis iudex cognoscet, etiam si illarum condemnatio omissa fuerit, ne dum reseruata, & ab ea minimè quoque prouocatum, ita pulchrè Bar. in l. 3. §. rem. ff. de leg. 3. & in l. non solùm, ff de rei vend. Alexand. in l. Paulus, num. 8. ff. de re iud. & Afflict. in consti. reg. Neap. diuorum, num. 2. & haec est communis opinio. quicquid Mathesil è regione dixerit sing. 80. teste Prosp. Carau. in commen. super ritibus magnae Curiae Vic. Reg. Neap. in ritu. 297. num. 5. vers. secundo casu, & sic d. l. terminato. recipit limitationem, locum non habere, nil municipali lege (vt supra diximus.) cauetur expensas vincenti à victo resarciendas esse. Nico Anto. Grauat.*

i Finge denique. *) Huc accedant, quae diximus libro tertio, capitulo 20. litera E.*

K Nihilominus. *) Adde Affl. decis. 42. vbi decisum fuisse te-*
24 *statur, quod * appellans ab interloquutoria debet in expensis condemnari, si benè appellatum & malè iudicatum fuisse pronuncietur, nec debent de iure dicta expensae in fin. caussae reseruari. Nicol. Anto. Grauatius.*

l Excusaret. *) Huc spectant, quae supra diximus sub lit. E.*

m Secus verò *) Adde Butr & Abb. in cap. finem litibus. de dolo & contum. Ang. in l. negociorum, pe. col. de appell Ias. in l. properandum, §. siue autem alterutra, num. 24. C. de iudic. & Afflict. decis. 42. Nicol. Anto. Grauatius.*

n Sed etiam in viaticis. *) Si expensas, * quae in lite reficien-*
25 *de sunt, scire cupis, magistram glo. consulas in d. cap. finem litibus, vbi expensas necessarias, vtiles, & moderatas resarciendas tantùm esse censet. Et quoniam horum trium super verborũ declaratione longa commentaria interpretes egerunt, si ibi satisfactũ velis, eos legere non te pigeat. Caeterùm illud hac in materia non praetermittam ꝙ in expensarum cõdemnatione, damna in rebus illata non veniunt, sed quae duntaxat personae illata*

fuere, exempli gratia, Si artifex diu litigauerit, vt traditum est à Specul. & Ioann. And. in additi, ad eum titu. de expen. §. vltim. versic. quid si victor artifex. Butr. dicto capitulo finem litibus, & Iason in lege properandum. §. siue autem alterutra. numero 13. C. de iudicijs vbi etiam ad præsens institutum multas quæstio. decidit, & ibi numero 15. quando reus partim obtinuit partim verò succubuit, quonam pacto expensarum condemnatio facienda erit. Sed quoniam expensæ aliquando ratione contumaciæ, aliquando victoriæ debentur, & nonnulla in his casibus sunt discrimina quomodo refici debeant, & quænam veniant expensæ, idcirco Bart. & Iason. declarantes legas in lege sancimus, numero octauo C de iudicijs Rebuf. in tract. de expen. in commen. constit. Gall artic. 5. numero 55. & iterum articulo octauo. numero 24. cum sequen. libro 3. Lanfran. in capitulo quoniam contra, in verbo expensæ, num. 24. de probat. & Prosp. Carau. in commen. ritus mag. Cur. Vic. Neap. 298. numero nono cum sequen vbi post Iason. & Rebuf. citatis in locis septem enumerat differentias, ibique
26 inter cæteras, quod * in expensis, ratione contumaciæ debitis, ne dum, quæ in iudicio circa aduocatos, procuratores & notarios erogatæ fuerint, debentur, sed quæ in itinere, necnon & damna in persona, rebusque etiam illata, secundum Accursium, & Bartolum in lege prima, ff. de iudic mut. caussa fac & in dicta lege sancimus, vbi Iason numero octauo secus verò in expensis ob caussa victoriam debitis, cumque in illis, damna rebus illata non includuntur. Extat & alia differentia, quia in expensis ratione contumaciæ non computantur illæ quas domi facturus fuisset, sed in expensis victiria caussa, vtique fit, Iason in lege prima, §. vltimo, numero 25. ff. si quis ius dicenti non obtemperauerit, vbi latius etiam hanc rem explicat. Cæteras autem differentias citatis in locis, (si lubet) legere poteris, quas breuitatis caussa consultò omittimus. Nicol. Anto. Grauatius.

De restitutione in integrum.

Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Restitutio in integrum peti potest, vbi appellatio denegatur.*
2 *Remedium extraordinarium cessat, donec ordinarium habet locum.*
3 *Restitutio in integrum officio iudicis petitur.*
4 *Restitutio in integrum multis de caussis petitur, & concedi solet, & quae sint.*
5 *Praescriptiones temporales an currant contra minorem.*
6 *Restitutionis in materia plura inter minorem, & maiorem sunt discrimina.*
7 *Minor respub. vel ecclesia quando laesionem probare teneantur, & quando non.*
8 *Restitutio aduersus tres sentẽtias an cõcedẽda.*
9 *Restitutionis impetrandae forma.*
10 *Clausula, parito iudicato, quid referat.*
11 *Contumax fictus an egeat beneficio restitutionis in integrum in caussa appellationis.*
12 *Pauper restituitur aduersus sententiam.*
13 *Restitutio in profanis an detur.*
14 *Restitutionis petendae tempora, quae & quanta sint.*
15 *Restitutio in integrum an executionem differat.*
16 *Intellectus ad cap. suscitata, de restitutione in integrum.*

17 *Carceratio infert ignominiam.*
18 *Restitutio ad appellandum vbi concederetur, debet restitutus infra decem dies a die concessæ restitutionis appellare.*
19 *Restitutionis petendæ multiplex modus, & quomodo in ea procedatur.*
20 *Absens ex caussa Reipub. restituitur ad appellandum.*
21 *Priuilegiatus contra priuilegiatum, an vtatur suo priuilegio.*
22 *Restitutio in integrum competit ne dum Reipu. & ciuitati, sed etiam villæ, siue pago.*
23 *Tempus quadriennii ad petendum restitutionem est vniforme, tam ecclesiæ, quam Reipub. & minoribus.*
24 *Restitutio in integrum ex capite ignorantiæ post 40 annos, infra quadriennium tantum competit ecclesiæ, & non vltra.*
25 *Restitutio in integrum impedit exequutionem.*

NOnnunquam euenit, vt quis non valeat alias via appellationis ordinaria audiri, vel quia lapsa sint tempora ad appellandum, vel emissam appellatiomem prosequendum, vel quia bis appellatum, denique quia natura caussæ non appellabilis appellationem non admittat, & istis casibus lex * grauatis restitutionis remedium indulget, vbi appellatio denegaretur. Gloss. lege vnica, Cod. si de momen. posseff. appell. fue. idque etiam, vbi appellatio ex natura caussæ non appellabilis prohiberetur. Veluti si sententia possessoris esset in terris vbi ius ciuile seruaretur, ac etiam hodie in terris ecclesiæ vigore constitutionis Aegidianæ sub titulo qui co. appell. non valeat. Bald. in d. L. vnica, colu. 3. num. 15. ver. quæro nunquid eccl.

2 Imo * non daret lex hoc restitutionis remedium, vtpote extraordinarium, donec quis via appellationis, vel alia ordinaria audiri posset, regula enim iuris est quamdiu superest ordinarium remedium, non est recurrendum ad extraordinarium, l. in caussæ. ff. de mino. c. 2. de offi. iudi. Specul. titulo nostro. §. quis autem, & quando possit in integ. rest. nume. 27. versicu. Et scias, quod hoc beneficium, Rot. decis. 224. in not. si contra absentem, de resti. in integ. & de appellatio.

3 Non * tamen concedit eam lex actionis nomine, sed rem omnem iudicis officio committit, quamobrem non petitur alias restitutio iuris actionis, sed iudicis officium ad hoc implorari debet, l. quod si minor, §. fi. l. 1. §. illud. quod l. si speciali, ff. de mino. Specul. titu. qualiter autem restitutio in integrum petatur in fin. Abbas in capit. cum ex literis, colum. vii. nume. 19. versicu. quæro attingendo ibi, vnde concludo, eodem titu. & iuxta* casus exigen-
4 tiam plurifariam peti, & concedi solet restitutio, quando-
a que * enim ad omissam appellationem, & hæc dicitur restitutio ad appellandum, quandoque ad omissam prosecutionem iam propositæ appellationis, & hæc dicitur aduersus desertionem, seu lapsum fatalium, & per istas restitutiones non retractantur alias sententiæ, neque processus, sed restituitur quis simpliciter ad facultatem appellandi, vel appellationem prosequendi, quam ob lapsa tempora amiserat, nisi forte antequam, vel interim donec quis restitutionem ad prosequendam appellationem, & aduersus fatalium lapsus obtineret, lata esset aliqua sententia super desertione, quæ per istam restitutionem aduesus lapsum fatalium retractatur, & resolueretur virtualiter, etiam absque eo, quòd restitutio aduersus similem sententiam fuisset petita, cuius petitio contra consilium Innocen. in capitulo coram, in fin. de restitutione in integ. non est necessaria, Rota decisio. xi. in vltimis, an lata sententia, de rest. in integ. in fin. & rationem affert, quia similis sententia super desertione, non est iuris noui introductoria, sed prioris potius declaratoria.

Quandoque etiam restitutio peti, & concedi solet aduersus iudiciorum processus, ac etiam ipsam sententiam

seu sententias, & per similem restitutionem solent retractari processus, vel sententiæ aduersus quos seu quas concederetur restitutio. Specul. de restit. in integrum, §. quis autem, num. 5. versicu. Item super eodem non auditur, ibi, vbi autem datur restitutio ad appellationem, non cassantur acta prius habita, secus si detur contra sententiam, & inferius num. 35. versi. Illud quoque prætermittendum non est, prope finem, ibi, vbi autem fit restitutio, totus processus reuocatur, qua ratione dicitur quis isto casu implorare iudicis officium rescindens, Abb. in d. capit. tum ex literis, colum. 6. cum sequen. numero 19. verbo quæro attingendo, &c.

5 Verum * & si lex dixerit contra minorem temporales præscriptiones non currere, l. fin. C. in quib. casi restit, in integ. non est neces. & idem videatur dicendum in æquiparatis, vtpote in rustico, vel ecclesia, quæ minorum exemplo per eorum administrationes reguntur, non tamē procedit hæc legis indulgentia in temporalibus præscriptionibus iudicialibus, quę contra omnes suo pariformiter habent cursus, licet eisdem beneficio restitutionis iure speciali succurratur, Barto. in l. 1. C. si sæpius in integ. restitutio fue. postul. Ostien. in c. fi. de rest. in integ. vbi etiā Abb. col. 1. nu. 2. & 3. & notatur in c. audistis. eo. tit.

Et quamuis quoad temporalium præscriptionum huiusmodi cursum non referat in hac restitutionis specie, an
6 quis sit maior, vel minor respubli. vel ecclesia, quo* tamen ad alia, plura sunt in materia restitutionis discrimina inter maiorem, vel minorem. & æquiparatos, quandoquidem si minor respub. vel ecclesia restitutionem petant, sola læsio satis erit pro caussa concedendæ restitutionis, & sic res videtur potius pendere a iudicis officio, quam a petentis instantia. Quod si a maiore peteretur hæc magis a iure communi pendet, vnde non sufficit probare læsionem, nisi iusta quoque excusationis caussa, vtpote impedimenti, vel alia probetur, l. 1. ff. ex quibus cau. maio. Abbas in c. ex literis, colum. 3. num. 2. versic. sed contradictum Inn. ibi, restitutio vero in integrum conceditur, quandoq. minori siue ecclesiæ, &c. de rest. in integ.

7 Imo* a minore repub. vel ecclesia, præscripta læsionis probatio

probatio tantum desideratur, vbi aduersus sententiam restitutionē peterent, secus vero vbi non aduersus sententiam, sed ea duntaxat, quæ sententiam præcedere solent,
b vtpote *b* ad omissas exceptiones, & allegationes, in his enim restitueretur minor, non probata alias læsione, quia ex ipso temporis lapsu ac negligentia sufficiens læsio, in fauorem minoris resultat, Specul. titu. nostro, §. quis autē, num. 23, versic. quoque prætermittendum non est; quod tamen intelligas de exceptionibus peremptoriis, secus vero in declinatoriis, vel dilatoriis, qua in his vltra negligentiam læsionis probatio desiderari solet, Specul. ibidem per tex. in capit. constitutus, eodem titu. & læsio solet isto casu probari per discussionem omissæ exceptionis, an minorem releuaret nec ne, & præcedente ista cognitione eo ipso, quo minor non proposuit eam in termino, apparet læsio, Specul. ibidem.

Addo pro breuiori caussarum expeditione, non consueuit palatium restitutionem concedere propter solam subsistentiam iustæ excusationis caussæ, nisi etiam de iure suo doceret, Rota decis. 384. in no. fuit dubitatum, vtrum appellans, de appellatio. Aegid. concl. 38. Ecclesia, eodem
8 titu. ibi: tunc enim dicendum, & si * aduersus *c* tres diffi-
c nitiuas sententias peteretur, non concederetur restitutio, nisi doceretur de iustitia ipsarum, vel aliquarum ex eis, Innoc. in cap. ex literis de rest. in integ. Rota decis. 464. in antiq. Nota, quod aduersus tres sententias diffinitiuas, de in integrum rest. imo non audiretur isto casu is, qui restitutionem peteret, nisi prius summarie doceret de aliqua noua caussa, propter quam verisimiliter credatur, ipsum per huiusmodi sententias fuisse læsum, quem rigorem seruat palatiū, nō solū vbi aduersus tres diffinitiuas, verū ēt aduersus tres interlocutorias restitutio peteretur, Rot. dec. 2. in no. Aduersus tres sententias, eo. tit. & licet ista ex iuris dispositione, & obseruantia sacri palatii a petente restitutionem exigantur, cum tamen veniant omnia post restitutionem concessam iterato discutienda in decisione caussæ principalis, non desiderat palatium in isto restitutionis articulo de præmissis plenas, sed quales quales, & summarias duntaxat probationes. Innocentius, &

alii in dicto capit. ex litteris eodem titul. Aegid. d. conclu. 38. ibi, sed quia de hoc interesse plenius est postea discutiendum.

9 In hac * restitutionis specie consueuit Signatura variis modis rescribere, nam si in caussa beneficiali simpliciter peteretur, prætextu boni iuris, non autem alicuius excusationis & signatura consueuit, non alias restitutionis caussam committere, sed ipsam restitutionem concedere gratiosè, Staph. char. 163. 1. facie, vers. si verò ibi, ex gratia, non tamen simpliciter, sed cum magno temperamento, videlicet cum clausula, parito iudicato, & constito de bono iure, Staph. ibidem, & superius char. 162. 1. Facie, versic. quando est lata vna sententia, ibi, quæ restitutio conceditur, sed cum magno moderamine, per quam clausulam, constito de bono iure, non grauabitur pars plena probatione, Aegid. dict. conclu. 38. Staph. d. char. 163. ver. si verò narratur ibi, quo casu docendum est in aliquo licet non plene de iustitia volentis se restitui, etiam, quo ad negotium principale. & allegat Aegid. vt supra.

10 Alia * verò clausula, parito iudicato, importabit, vt orator dimittat possessionem, restituat fructus, & soluat expensas, cap. fin. de restit. spol. Clemen. vt calumniis, de re iudic. vbi Doctor. Staph. char. 162. versic. quando est lata vna sententia, in fi. Mitigatur tamen iste rigor. Finge quod lata esset vnica sententia, quæ in rem transiuisset iudicatam, non tamen in contradictorio, sed per audientiam contradictarum, & isto casu, ex quo parte absente caussa non fuit plene discussa, cuius merita non nisi partium assertione panduntur, l. fin. C. si per vim, vel alio modo, non cogeretur is, qui restitutionem peteret, possessionem dimittere, neque fructus perceptos restituere, sed concederetur restitutio refectis dumtaxat expensis, in quibus non comparendo aduersarium suum fatigauit, argumen. cap. exceptionem, de exceptio. Staph. d. char. 162. à tergo, versic. Sed hoc habet locum, idque si condemnatus fuisset à principio personaliter in exequutione citationis

11 apprehensus, & sic verus contumax, nam * si fictus duntaxat, vtpote domi, vel per edictum citatus, ex quo verisimiliter potuit non habuisse citationis notitiam, non

indi-

indigeret restitutionis extraordinario remedio, sed via ordinaria appellationis audiri posset simpliciter appellans à die habitæ notitiæ, & signatura in caussa similis appellationis commissionem daret Rota dec. 364. in no. cum iura. de appell. Staph. ibidem, in fin. verbis.

Et prædicta de restitutione refectis duntaxat expensis procedunt, si per audientiam contradictarum lata esset vnica dūtaxat sententia, non autem duæ vel plures, quia isto casu non admissa præscripta mitigatione seruaretur rigor, & non daretur restitutio, nisi cum clausula, parito iudicato, prout etiam in restitutione aduersus sententias in contradictorio, iudicio latas, idque propter nimiam contumaciam condemnati, qui tantum in contumacia perseuerauit, vt plures ferentur sententiæ, argum. tex. in l. Fulcinius, §. fin. ibi, propter nimiam contumaciam, ff. ex quibus causs. maio. Staph. d. char. 162. à tergo, verb. sed per contradictas, qua ratione idem proximis diebus respondi contra quendam, qui personaliter apprehensus vnicam duntaxat sententiam per Audientiam contradictarum contra se reportauerat, & post sententiam passus fuit ad literas exequutoriales, ad censuras, & vsq. ad brachium sæculare procedi, & in contumacia perseuerans cēsuras, & brachium sæculare huiusmodi per plures annos passus fuerat, imo ratione insurdescentiæ, à iure, si quod habebat, cecidisset, prout inferius suo dicemus loco.

12 Quòd si is, * qui restitutionem peteret, allegaret paupertatem, consueuit signatura à præscripto rigore clausulæ parito iudicato recedere, & mitius rescribere, videlicet cum clausula dimissa possessione tantum, & reseruatis fructibus & expensis in fine litis, constito de oratoris paupertate, & sic paupertas excusat a fructuum restitutione, & expensarum refectione, & sola relaxatione possessionis dabitur pauperi restitutio in integrum, & signatura propter paupertatem non admittit excusationem à relaxatione possessionis, quia licet paupertas impediat facultatem restituendi fructus & expensas reficiendi non tamen impedit, quin possessor possit possessionem relaxare. Aegid. conclusio. 44. Allegatio, de dolo & contumac. &c. Staph. dict. char. 162. a tergo, cum sequenti ver.

sed

sed si per contradictas,etsi non allegaretur paupertas,sed aliqua alia caussa, propter qnam orator prætenderet sententias non meriti exequutionem, vtpote, quod miserit procuratorem, qui non comparuit,vel alias decipit dominum suum,quo casu malitia procuratoris,non debet domino imputari secundum Rot.decis. 155. in no. si certus terminus,de appell. in fi.per l. qui mittuntur,ff. ex quib.cau. maio.consueuit signatura dare restitutionem etiam in beneficalibus cum clausula, prout de iure. Staph. d. char. 163. 1.facie,ver. si vero.

13 Quod * si non beneficiali, sed profana in caussa peteretur restitutio, & in istis non consueuit signatura concedere restitutionem, sed duntaxat caussam restitutionis iudicibus committere, per hæc verba: Placet de restitutione prout de iure,Staph.d. char. 163. 1. facie, ver. in profanis,idque modo iudici a quo, modó iudici ad quem secundum factorum contingentias:nam si peteretur restitutio in casu, vbi nullo modo fuisset appellatum,esset de iure petenda coram iudice a quo, & non coram iudice ad quem. quia si nullo modo fuit appellatum, caussa non fuit ad eum deuoluta,quod si appellatum extitisset, appellans tamen ob non legitimam infra terminum prosecutionem ad restitutionis remedium conuolaret, cum semel per appellationem fuerit caussa deuoluta,non esset alias iusto casu petenda restitutio,coram iudice a quo, sed coram iudice ad quem.l.præses,C. de appel. & ita Cyn. Bar. & Bald. ibidem.Franc.in cap.ex ratione,col. 3. in fin. in ver. circa primum.ibi,& ideo dicas,de Appell. Quam distinctionem admittit signatura cũ temperamento tamen,vt sola appel. non sufficiat ad cõmittendam restitutionẽ iudici ad quem, nisi appellationis in caussa reperiatur iam sibi commissa.

14 Sed dices, quæ * & quanta erunt restitutionis tempora?qua in re,aut quæris de tempore petendæ restitutionis,

d & hæc tempora olim ad annum vtilem,quo hodie *d* sublato ad quadriennium nouo iure præfinita sunt leg.fin.C.de tempo.restitu.in integ.,& c.1.eo.tit. in 6. & vtrobique notatur,& computatur hoc quadriennium,vbi plures sunt latæ sententiæ, a die vltimæ sententiæ,quæ lædit, & succedit loco primæ,Rota decis.165. in no. latis tribus sententiis,

tiis de restit. in integ. nisi fortè contra minorem latæ fuissent, vel si contra minorem eum tamen, qui iusta, & rationabili caussa impeditus fuisset, nam in minorem deduceretur tempus minoris ætatis, ita quod non curreret hoc quadriennium, nisi ab anno suæ ætatis 25. cōpleto, & in maiore tempora legitimi impedimenti exciperentur d. l. fi. C. de temp. rest. in integ. c. 1. de rest. in integrum, in 6. & notatur vtrobiq. Aut quæris de tempore finiendæ caussæ restitutionis, & licet in hac specie restitutionis Hostien. in c. cum ex litteris, extra tit. nostro fuerit in ista sententia, quod sola caussa restitutionis, quæ petebatur iure minoris, esset infra quadriennium, & petenda, & obtinenda, secus vero in restitutione, quæ petitur iure maioris, cui dicit nullū esse tempus præfixum, ea ratione, quia restitutio, quæ iure maioris cōceditur, pendet a mero iudicis officio, quæ a mero iudicis officio expediuntur, non clauduntur tē pore secundum ipsum in loco supra allegato, cum qua opinione recitantes eam transeunt Io. And. & Butr. ibid. Nihilominus verior est contraria sententia, & omnis restitutio siue iure maioris petatur, infra quadriennium petenda & obtinenda est, & pro ea sunt tex. aperti in d. l. fin. C. de temp. rest. in integ. ibi, memorata continuatio temporis obseruetur ad interponendam contestationē finiendamq. litem, vbi glo. & omnes, vbi ex hoc notant, quod restitutio in integrum litis contestatione non perpetuatur, & allegant l. petendæ, C. eodem, & hodie magis clarum habemus tex. in clem. vnica. eodem, quam sententiam sequitur Bart. in l. fin. C. ex quibus caussi. maio. vbi contra rationem Hostien. notat, quod officium iudicis rescindens clauditur quadriennio, & allegat d. l. fin. sequuntur etiam Card. & Abbas in d. ca. cum ex litteris, qui refert opiniones, & confutata sententia Hostien. firmat istam sententiam pro vera, immo si post lapsa quadriennii tempora concederetur restitutio, sententia esset ipso iure nulla, nec defenderetur, quia videatur contra ius litigatoris, & non constitutionis, gloss. in dict. clemen. vnica. verbo, finiri, ibi, sed quid si post finitum quadriennium? quæ tamen intelligas restitutionis scilicet instantiam vltra quadriennium non extendi, neque retardati reo inuito, secus vero

ipso

ipso volente, gl. in d. l. fin. verbo finiendam. ibi, nam hoc fauore rei cōstituitur, vnde si non staret per actorem, quin restitutionis causa expediretur, sed per aduersarium, qui caussam sua appellatione, vel alias differret, vel staret per iudicem non praeiudicaret reo huius quadriennii lapsus. gl. in d. clem. vnica. verbo, finiri. Abb. in d. cap. tum ex literis. col. 4. nūm. 13. ver. secunda solutio sua. ibi, ex hoc nota, quod istud quadriennium, prout non obesset etiam, vbi actor non solum facto iudicis, vel aduersarii, sed etiam alia iusta causa impeditus fuisset, tex. in d. l. fin. C. de temp. in integ. rest. & in c. 1. de test. in integr. & notatur vtrobique, Cas. decis. 2. de resti. in integ.

e At visis *e* temporibus restitutionis in integrum, ac eius instantiae, adhuc dubitabis an * interim retardetur, exequutio, & restitutionis petitio operetur effectum suspensiuum, vt interim nihil sit innouandum, quia in re etsi antiquiores patres sacri palatii fuerint varii, prout facilè admonent decisiones quasi contrariae, 379. si committatur caussa restitutionis, & alia, 446. si lata vna diffinitiua, de restitut. in integ. in no. Nihilominus crediderim in hac specie constituendam esse regulam affirmatiuam, vt restitutionis petitio regulariter operetur effectum suspensiuum & exequutionem impediat l. vnica, C. ne in integr. rest. postul. nihil inno. fi. Abb. & alii in capit. suscitata. de restit. in integ. Cassad. decis. 5. in fin. de appell. Idq. etiā si non iure communi, sed speciali, vtpote iure minoris peteretur restitutio, Salic. in l. vnica, C. ne liceat tertio prouo. in fin. Tametsi Bald. fuerit in contraria sententia, quam Sal. ibidem confutat, in qua opinionum dissidentia, Cass. decis. 1. de restitut. in integ. refert sacrum palatium suo tempore consueuisse modo vnam, modo alteram amplecti sententiam, prout iuxta factorum contingentias visa fuit calumniae suspicio cessare, & vrgere, & vbi cessaret Sal. vbi vero subesset calumniae suspicio, Baldi sententiae adhererem, cui Cassadoro in hoc non consentio, quoniam ex obseruantia sacri palatii per ipsum relata potius videntur partes regulariter opinionem Sali. sequutos fuisse, & quamuis subsistente suspicione calumniae ab eius sententia quandoque recesserint, non crediderim recessum,

sum,

sum, vt ad hærerent contrariæ sententiæ Baldi, quæ veræ non est, sed communi potius limitationi, quam tradunt Doctor. ad præscriptam conclusionem, quæ est, vt non procedat cõclusio, vbi calumniæ suspicio seu præsumptio subesset, de qua in cap suscitata, vbi gloss. verbo, pensata. Abb. colum. 4. & alii de restituti. in integrum, vbi etiam habes, quod istis casibus, quibus sententia in integrum restitutione postulata exequutioni demandaretur, cogeretur is, qui pro exequutione instaret, præstare cautionẽ de restituendo omnia ei, qui restitutionem peteret, si postea in caussa obtinuisset, text. gloss. & Docto. in d. c. suscitata, quod tamen ego intelligerem parte petente, alias crediderim iudicem exequi posse, etiam cautione non alias præstita, argumento notatorum per gloss. & alios in l. vniuersa, C. de precib. impera. offer. imò non consueuit palatium præscripto casu cogere eum, qui pro exequutione instaret ad præstandum cautionem, nisi quando is, qui exequutionem peteret, non esset soluendo, vel de dilapidatione suspectis foret, ita quod petenti restitutionem verisimiliter non esset futurum satis cautum in casum victoriæ, vt his, qui exequutionem reportasset, posset restituere quæ habuisset. Rota dec. 435. in no. fuit dubitatum, vtrum auditor. de re iudi. & de appell. imo consueuit etiã hanc theoricam non admittere, neq. simili cautione eum grauare, qui pro expensis iudicialibus tantum exequutionem peteret, Rota ibidem, cuius rei rationem affert ibidem Colect. quia istæ expensæ non soluuntur ratione iudicati, sed ratione temerariæ vexationis, c. calumniam, de pænis, & c. fin de dolo. & contu.

16 Addo, * quod limitatio text. in d. c. suscitata. de restit. in integ. aduersus reg. iuris communis, vt in integrum restitu. postulata exequutio fiat, quando contra petentem restitutionem de calumnia probabilis suspicio seu præsumptio subesset, non est generaliter recepta, sed certis casibus etiam subsistente suspicione malitiæ, seu calumnię retardaretur exequutio, vtpote si exequutio non esset recuperabilis præiudicii, & præiudicium quod per executionem fieret, non posset per cautionem præseruari, Abb. in d. c. suscitata. in gl. verbo. pensata. ibi, adde tamen vnũ

dictum

dictum Baldi, Bal. in l. vnica, C. ne in integ. rest. postli. nil.iono. sit, vbi suggerit exemplum. Finge, quod condemnatus in modo exequutionis ad carceres ducēdus esset, retardetur enim exequutio prætextu restitutionis petitæ etiam subsistente suspicione malitiæ, & hoc quia licet carceratio possit per liberationem de futuro reuocari, nō tamen potest reuocari de præterito respectu præiudicii
17 ratione ignominiæ, quę * honesto viro per carceratione inferretur, refert, & sequitur Abb. in d.c. suscitata, vbi supra, & extra istum casum, & generaliter etiam omnibus casibus, quibus alias restitutione postulata exequutio fieri posset retardaretur, neq. aliquid innouandum esset, vbi iudex restitutionis iudici exequutionis iam inhibuisset, & si quid interim innouaretur, veniret veluti attemptatum reuocandum, Rota d.decis.379. in no. Quamobrem solemus nos vbi prenderemus restitutione postulata nihilominus exequi posse, & iudex restitutionis inhibuisset, impetrare commissionem iudici restitutionis directam, vt præfixo petenti restitutionem aliquo breui, & peremptorio termino ad probandum, & docendum quicquid vult, & potest, cur exequutio impediri debet, & nihil quod impediat, seu releuet docto inhibitionem suam moderetur, quæ exequutioni obstabat, & remoto eius obstaculo, iudex exequutionis exequi solet, imò in casibus, in quibus restitutio retardaret exequutionem, vt lites abbreuientur in restitutionis articulo raro vel nunquam pronunciari solet, quia si contra restitutionem iudex iudicaret similis commissione præfixionis termini dari solet ad docendum quicquid vult, & potest cur restitui debeat, quo elapso, & nihil quod releuet docto inhibitionem moderetur, & caussam exequendam ad iudicem exequutionis remittat, vel si non intersit exequutionem transferre, idemmet iudex restitutionis exequatur. Quod si pro restitutione inclinaret, & restitutio ad appellandum, vel prosequendū peteretur, solent eadem ratione patres omissa restitutoria sententia loco sententiæ admittere eum, qui pro restitutione instaret ad appellandum vel prosequendum, & in caussa appellationis suo tempore pronunciare, qua in re
18 memor eris, quod * vbi concederetur restitutio ad appellandum

landum,debet restitutus infra decem dies a' die' restitutionis habita appellare, Rot. decisio. 446. in no. si lata vna diffinitiua,de rest. in integ.& vt lite pend.

19 Cæterum * vbi in integrum restitutio postulata fuerit, multiplex erit procedendi modus,veluti,& petendi,quandoquidem restitutionem petimus, quandoque via exceptionis, & tunc semper incidenter, quandoque etiam via actionis,Bar. & Bald. in l. nam postea,§. si minor,ff.de iureiuran. & probatur in l. Papa, §.si filius, ff. de inoff.test. Aegid. conclu. 502.eodem tit. Rursus vbi via actionis peteretur restitutio, vt supra vidimus, aliquando petimus eam principaliter vna cum officio rescissorio ad effectum rescindendi sententias,processus,vel alium actum iudicialem, vel conuentionalem, quandoque etiam non ad effectũ rescindendi,sed vt duntaxat via audientiæ ob lapsum temporis nobis præclusa aperiatur, & sic aduersus lapsa tempora ad appellandum aliudue augendum,quo casu (& si via actionis) incidenter tamen peti dicitur restitutio, Rota decis. xi. in vltimis, an lata sententia, de restitu. in integrum,& decis.471. in antiq. nota si petatur restitutio, eodem titulo, & quoad modum procedendi summaria est quod vbicunque non principaliter, sed incidenter petatur restitutio,nec libellus, neque litis contestatio, neque alia terminorum obseruatio desiderantur, idque siue via exceptionis,seu replicationis, Aegid. dicta conclus. 502. eodem titu. siue via actionis, incidenter tamen, vtpote, quando aduersus lapsa tempora ad appellandum aliudue faciendum.Rota dicta decisione.471. in antiq. & 495.etiã in antiq. Nota quod in restitutione, de litis contesta. & extra istos casus, quibus incidenter peti dicitur restitutio, vbi principaliter,& ad resciffionem sententiæ,processus, vel alterius actus iudicialis, vel conuentionalis peteretur libellus,litis contestatio, ac plena terminorum obseruatio in iuxta naturam causse,necessaria erunt.Bartho in l. diuus,ff. de in integrum restitutio. Franc. in capitu. ex ratione,colum. 14. versic. de secundo autem dicas, de appellatio. Milis verbo,restitutio, versic. restitutio quando petatur,duntaxat,vt pars audiatur in fin.Ro. deci. 91. in no. per litis contestationem, eodem titu. vbi etiam vo-

lnis

luit Rota, quod petens restitutionem, qui habet docere de læsione, seu iniustitia sententiarum, seu aliquarum ex ipsis prout supra diximus, teneatur id ante litis contestationem docere. tanquam necessarium præambulum, quod si nob fiat,& lis nihilominus contestetur, quod per istam litis contestationem, præcludatur petenti restitutionis via istius præambulæ cognitionis, Rota ibidem.

ANNOTATIONES.

a QVandoque.) *Adde Card.in clem.1.de rest.in integ. Affl.*
20 *decis.175. & Aret.cons.160.nu.7.vbi * absens ex caussa Reipub.ad appellandum restituitur,& hanc opinionem communem esse affirmat. Qua de re vide etiam per Accurs. Bart. & Bald.in l.1.§.vlt.ff.quando appell. & Ias. in l. 1. §. si procurator, nu.13.ff. si quis ius dic. non obt.qui regulam cum limit. tradit.Nicol.Anto.Grauatius.*

b Vtpote.) *Vide Abb.in cap.auditis.in 8.not.de rest.in integ. Doct.in c.eo.tit.in 6. & Card. in clem.1.eo & adeo verum est*
21 *quod * auctor hic ait, vt ecclesia contra ecclesiã restitutione vtatur,sicq;priuilegiatus contra priuilegiatum,veluti Abb.scribit*
22 *in d.c.auditis,col.2.Et restituitur*nedũ respub.sed ciuitas etiã quinimo pagus,vt Bart.Bald.& cæteri scriptum reliquere in l. resp C.ex quib.cau.maio. Alex.cons.1.lib.4. Afflict. in prælud. Const.reg.Nea.in 5.quæst.principali, & est communis opinio, vt Dec.attestatur cons.42.in fi. Nam ciuitas, municipia atq; rura reipub.appellatione continentur, per Ias.in l.domus,§.si fundus nu.19.ff.de leg.1.& in l.inter diuinum,nu.15.C.de sacros.eccl. Quod tamen cum temperamento intelligas, nisi in iure pauci puta sex vel octo commorarentur homines, vt Afflict.præcitato loco docet post alios in d.l.respub. Nicol.Anto.Grauatius.*

c Etsi aduersus.) *Huc accedant,quæ in huius libri cap.1.diximus sub litera H.*

d Quo hodie.)*Tempus * quadriennij ad petendum in integrũ*
23 *restitutionẽ à iure præfinitũ, tam in ecclesia locum habet,quàm minore,& repub.& in omnibus secundum veram opinionẽ vniforme est licet inter Doct.magna sit altercatio,nã hoc quadriennij tempus ecclesiæ tantum conuenire, nonnullis visum fuit, at minoribus reipub.in tempore læsis,nõ quadriennium,sed solum illud tempus competere,quod læsionem induxit,vt puta.si infra decennium non fuerit,appellatum,aut infra præscripta tempora appel-*

appellatio non prosequuta, vt infra aliud decennium, aut biennium, & non vltra, restitutionem haberent. attamen cōis est opinio, vt quadriennium hoc ex aequo oibus competat, auctore. Affl. in dec. 175. vbi postquam diutius super hmōi re disputatum, sic decisum fuisse testatur. Quod quidē quadrienniū à principio vtile est, quia à die sciētia labitur siue currere incipit, vt per Dec. cons. 42. in fi. Boer. dec. 39. nu. 7. & Bello cons. 46. nu. 15. verùm

24 * *hanc restitutionem ex capite ignorantiae, post 40. annos infra quadrienniū tantùm ecclesiae & pauperibus cōpetere affirmāt, explosa Alex. nonnullorumq; opinione, qui post centum annos dictam restitutionem peti ēt posse existimauere, dictoq; quadriennio potiri posse. Et hac quidem prior opinio cōibus suffragijs approbatur, vt Dec. Bell. & Boer. vbi sup. testantur. Sed ad rē, hoc vnū silentio non inuolutā, q̄ quadrienniū ad petendū in integrū restitutionē aduersus tres snias, vel omissas probationes à die vltimae sniae cōputari debet, vt proditu est à Cassa. dec. 2 de rest. in integ. & habetur dec. Capel. Thol. 54. & 55. Nic. Ant. Grauat.*

e At visis.) *Quod * restitutio in integrū exequutionē impediat,*
25 *vt ea pendente nihil innouandu sit, vocabuli etymologia demōstrat. Nā restitutio nil aliud est, quàm in pristinu statū repositio l. quod si minor. § restitutio, vbi Bart. de minor. Card. in Clem. 1. in 3. no de rest. in integ. & Ias. in l. interdum, nu. 4 ff de cōd. indeb. & quod per dictam in integrum restitutionem petitam, ipsa impediatur exequutio, est cōis opinio. vt idem Ias. testatur in l. qui se obtulit. § condēnatum, nu. 27. ff de re iud. vbi & pro alios hanc materiam etiam pertractatam videbis. & per Affl. dec. 356. qui tamen nonnullas tradit limitationes, per Abb. & reliquos in c. suscitata de in integ. rest. Nicol. Anto. Grauatius.*

Vt lite pend. Et de attemptatis.

Cap. IV.

SVMMARIVM.

1 *Appellatione pendēte, nil nouandum est, fallit tamen, vt nu. 2. cum sequētibus, & nu. 27. & 40.*

2 *Attētata pēdente nullitatis caussa nō reuocātur.*

3 *Iudex potest innouare in his, quae tendūt ad caussae faciliorem exitum, & qui sint isti exitus.*

4 *Iudex potest partibus interdicere, ne nub: gent, etiā*

etiam postquam ab ipso appellatam fuisset super matrimonio, de quo controuersabatur.

5 Appellans petens coram iudice a quo attenta reuocari non censetur appellationi renunciare.

6 Iudex reuocat grauamen per repositiones, & frequens est iste vsus in Rom. Cur.

7 Iudex appellatus in quibus casibus post inhibitionem iudicis, ad quem procedere possit.

8 Attentata reuocare, ad quem spectet.

9 Attẽtata plurima sunt, quæ nõ veniũt in primis & ante oĩa reuocãda, & quæ sint, & uide n.16.

10 Inhibitio siue iusta, siue iniusta, timenda est.

11 Iudices non satis bene faciunt, qui statim inhibent non cognita prius appellationis qualitate,

12 Attentatorum ad reuocationem duplici via agere possumus, & num. 39.

13 Iudicis officium ad attentata reuocanda implorare quis non probibetur, etiam si via ordinaria agere cœpisset.

14 Attẽtatorũ reuocatio vsq. ad cõclusionẽ peti põt.

15 Conclusio in caussa operatur, vt negotium finitũ esse censeatur.

16 Attentata in quibus casibus per officium iudicis non reuocantur.

17 Attentatorum in caussa, qualis erit procedendi formula.

18 Terminorum obseruatio, non est necessaria in attentatorum reuocatione.

19 Possessio an debeat colorari in iudicio attẽtatorũ

20 Litt. remiss. nõ dãtur actori in caussa attẽtatorũ.

21 Testium repulsa siue reprobatio, an concedenda caussa, attentatorum.

PRohibet a lex * ciuilis appellatione interposita innouari, toto titul. ff. nil. no. appell. pend. cui consentiunt canones videlicet. c. non solum, de appell. in 6. ratio prohibitionis multiplex est, præcipue quia postquam iudex semel siue male, siue bene pronunciauit, functus est suo officio, l. iudex postquam, ff. de re iudicata, & eo ipso quod quis superiorem iudicem appellat iudicis inferioris iurisdictio suspenditur c. venientes de iureiurand. Hæc prohibitio ad casum pendentis restitutionis in integr. eo. iure extenditur, l. vnica, C. in integ. rest. postu. nihil inno. fit, non tamen indiscrete, sed cum pluribus sectionibus, de quibus sup. ti. proximo satis diximus. Item ad casum pendentis nullitatis propositæ Innoc. & Imol. in c. ex insinuatione. extra de procurat. quos tamen intelligit Franc. in c. dilecto, de appell. col. 12. vers. ex quibus omnibus tene menti, & c. vt attemptata * pendente nullitatis caussa nō reuocentur alias in primis, & ante omnia iuxta priuilegium attentati, sed postquam is, qui de nullitate diceret in caussa nullitatis obtinuisset, & sic benefitio iniustitiæ, per no. per Bal. in auth. quæ supplicatio. C. de præc. imp. offer. & in l. tale pactum, §. qui prouocabit, ff. de pactis. Amplius, & per sacros canones extēditur hæc prohibitio generaliter, ne lite in quouis statu pendēte aliquid innouetur toto tit. vt lit. pen. extra, & in 6. & no. vtrobique. Verum hæc prohibitio, & iurisdictionis suspensio quatenus attinet ad iudicem a quo, indiscreta non est, sed in his duntaxat, in quibus innouatio appellationi præiudicaret, *b* secus * vero in his, quæ tendunt ad faciliorē exitum caussæ ipsius appellationis, quia in istis non remanet suspensa iurisdictio iudicis a quo, c. cū teneamur, vbi Abb. Imol. Franc. & Dec. de appell. in prin. & erit limitatio ad regulam iuris cōmunis, quod appellatione pendente nihil innouetur, & ad text. & materiam in d. c. venientes; de iureiuran. in hac enim specie iudex a quo non diceretur innouare, & attentare, sed potius se confirmare cū præscripta iuris communis regula, vt appellatione interposita nihil nouetur, & appellationi fauere, ac faciliorem exitum præstare: veluti si appellanti terminum ad prosequendam appellationem statueret, vt in c. personas, &c. cum sit Romana, extra, de appella. vel si vbi timor interim dilapida-

tionis sub esset, sequestrum, Specul.tit.de app.§.Nouissimè,& vbi timor fugæ debitoris appellantis superueniret capturam decerneret.Angel.in l.nemo curcerem, in fin.C. de exac.trib.lib.10.in repet.arg.l.vt prætor.§.si debitorem ff.de his quæ in fraud.credit.Specul.vbi sup.Abb. & Dec. in d.c.cùm teneamur,de appell.vbi etiam Fran.col.3.vers.
d sed limita omnia,vel si lata *d* sententia in caussa matrimo-
4 nii iudex * à quo postquam ab ipso appellatum extitisset, partibus, ne interim appellatione pendente alteri nuberet,interdiceret,glo.verbo districtius,in c.2.extra de matri. contra interdic. eccles. contracto. vel si appellatione interposita prouideret,ne possessor interim in sua turbaretur possessione,dict.cap. cùm teneamur, vbi omnes: vel si in præiudicium possessoris appellatione interposita fuisset innouatum, id omne vtpote attẽtatum reuocaret, Imol.ibidem, vbi etiam Franc.colum.4.versi.secundus intellectus, ibi, quia certè propter hoc non prohibetur, Dec.in princ. versi. sed tamen tex. hic in finalibus verbis,
5 vbi etiam habes, quòd * appellans petens coràm iudice à quo ista attentata reuocari, non censetur suæ appellationi renunciare,quibus consentit palatium. Rot. decis. 287. in not licèt appellationi,de renuncia.& appell. vel deniq;
6 si * iudex à cuius grauamine appellatum fuisset, illatum grauamen reuocaret; prout frequens est iudicem Rom. Cur. vsus per repositiones, quibus quotidie in similium grauaminum reuocatione vtuntur, quo casu potest iudex à quo citare ad hoc grauatum appellantem, & non solùm reuocare grauamen, sed etiam reuocato grauamine, ad vlteriora in caussa principali procedere, ac si nunquam fuisset appellatum,cap.si a iudice.de appell.in 6.cap.cùm cessante, extra eodem, & notatur vtrobique. Imol. Franc. & Dec.in dic.cap.cùm teneamur,vbi etiam tradunt, quòd ista procedunt non solùm in iudice ordinario, sed etiam in delegato, præsertim Franc. colum. fin. in princ. ibi, ex prædictis concludit hic Panor. His enim casibus, ac plerisque aliis, quos enumerant Spec. d. §. nouissimè, tit. de appell. in princ. & supra citati Doct.in d.c.cùm teneamur eod.tit. non videtur iudex à quo attentare, neq; appellationi aliquod præiudicium inferre, sed potius expeditioni caussæ appellationis faciliorem exitum præstare.

7 Nec * eo minus licebunt ista iudici a quo, quia sibi forsan inhibitũ fuisset, subsequens enim inhibito in fauorẽ appellantis non impedit, quin iudex in præmissis, in quibus nõ remansit eius iurisdictio suspensa, possit prædicta ac alia tendẽtia ad faciliorem exitum caussæ appellationis facere. Abb. & alii, in d. c. cum teneamur, Fran. præsertim vers. secundus intellectus, col. fin. in prin. ibi, & haberent locum prædicta, etiam si iudex ad quem canonice inhibuisset iudici a quo, qua in re plurimos noui errare, & contra impugnantes similia gesta per iudicẽ a quo in articulo attentatorũ obtinui, quæ tamen in delegato intelliges, vbi, iudex appellationi non detulisset, quia per dilationem appellationis a delegato, caussa in totũ, & omnis iurisdictio ad superiorem delata fuit, c. de appellationibus. de appel. in 6. licet secus sit in ordinario, qui ex generali iurisdictione, quam habet, potest se intromittere etiã in habentibus ortum de nouo. Abb. in d. c. cum teneamur, de appel. refert & sequitur Franc. ibidem, col. fin. in fi. versic. & aduerte, quia omnia prædicta intelligit hic Panormitanus.

8 Generaliter * vero vbi attentatum fuisset, solet dari commissio super reuocatione attentatorũ, & regulariter committitur ei iudici, cuius maiestas fuisset attẽtando offensa, & sic iudici ipsius appellationis, c. solicitudinẽ. circa medium, ibi, nam ad officiũ eius, extra de appel. & licet in cõmissione peteremus iudici committi, vt in primis, & ante oĩa attẽtata reuocaret. Mos signaturæ est illa verba, in primis, & ante oĩa delere, quoniã * plurima sunt attẽtata, quę

9 non veniunt alias in primis, & ante omnia, sed postquã is, qui attentatum diceret in caussa, in qua fuisset, attentatum obtinuisset, prout supra vidimus in attentatis, pendente caussa nullitatis, Bald. in auth. quæ supplicatio C. de precibus Imp. off. & in l. tale pactum, §. qui prouocauit, ff. de pactis. Franc. in c. Dilecto, col. 12. vers. ex quibus omnibus tene menti, de appel. Idem vbi post desertionem appellationis, quæuis attentata quantumuis priuilegiata peterentur reuocari, Rota dec. 1. in not. Attenta. de ap. & attent. & 463. in antiq. Nota, de attent. quo casu si reuocarentur, sententia tanquam a non suo iudice lata, esset nulla, iuxta l. 1. C. si a non compe. & c. at si clerici, de iud. quod tamen restringit Rota, vt procedat vbi desertio ex actis consta-

ret,

ret, secus vero vbi tantum allegaretur, nec constaret ex actis, sed veniret per exteriores probationes probanda Rota dec.1. in no. Idem si lata sententia contra fictum cõtumacem, a qua non fuit alias infra decem dies, sed post, a die tamen habitæ notitiæ appellatum, peterentur reuocari omnia gesta post decem dies a die latæ sententię vsq. ad diem emissæ appellationis a die habitæ notitiæ, Rot. dec. 187. in not. sicut contumax, de dolo, & contu. & de atten. Idem si peterentur reuocari omnia gesta post decem dies a die latæ sententiæ vsq. ad diem postulatæ restitutionis in integrum, Abb. in d.c. suscitata, col. penu. in glos. verbo pensata, circa finem, ibi, secus dic vbi exequutio fuisset facta ante postulatam restitutionẽ. Idem e si peterentur reuocari attentata per tertium lite pendẽte inter te, & me, Rota Fastoli caussa, v. nu.5. vers. quintũ dub. Idẽ si post appellationem duntaxat extraiudicialem attentatũ diceretur, Rot. Fast. ibid. & dec.309. in no. attenta. de appell. vel post appellationem non a diffinitiua, in qua loquitur c. non solum, de appel. in 6. sed ab interloquutoria, Geminia. in d.c. non solum col.4. nu.10. vers. quæro an quod dicitur de reuoc. atten. vel etiam post appellationem ab exequutione, Geminia. ibid. in præcedentibus verbis, ibi, sed interponeretur ab exequutione, vel deniq. si diceretur attentatum in quouis alio casu prohibito de iure appellari, Geminia. ibid. in glos. verbo casibus. His enim casibus attentata nõ solum non reuocantur in primis, & ante omnia, sed tãtum expectato euentu caussæ, in qua fuit attentatũ, verum nec via attentati, sed benefitio iniustitiæ reuocari dicuntur, Rot. in locis, quibus sup. & magis expresse in d. decis. 187. in no. Quamobrem consueui ego reprehẽdere aliquos causarum patronos; qui in comissione, qua petunt cõmitti reuocationem attentatorum, solent dicere, Placeat S. V. eidem iudici committere, & mandare, vt gesta quæ prætenduntur attentata, reuocet per viam attentati: nam si talia postmodum reperirentur attentata, quæ nõ venirent via attentati, sed via, & beneficio iniustitiæ reuocanda succũberet in hoc iudicio specialiter intentato, vt per viam attentati reuocarentur, vel saltim nõ inseruiret præcedens formula commissionis, neq. processus eius vigore habitus, sed alia impetranda esset, qua simpliciter daretur de re-

 uoca-

uocatione attentatorum, & sic pinguior est in proposita, specie commissio, quæ simpliciter daret de reuocatione attentatorū, quàm ea, quæ daret per viam attentari, cùm nihilominus consueuit semper signatura addere hæc verba, prout iuris fuerit. Admoneo tamen, quod præscriptis omnibus casibus, quibus attētata sunt talia, quæ non veniunt in primis, & ante oīa via attentati reuocanda, sed expectato euētu caussæ principalis & beneficio iniustitiæ, si tamē iudicis inhibitio præcessisset, virtute similis inhibitionis venirent ante oīa reuocanda, Gemin. in d.c. nō solùm, §. illa verò, col. 1. & 2. à nu 6. vsq; ad 9. vers. Quæro an iudex
10 ad quem, vsq; ad versiculum, sed an attētata: inhibitio * enim siue iusta, siue iniusta timenda est, l. 1. §. 1, de ope. nou. nunc c. significantibus, de appell. Rota decis. 306. in antiq. Nota,
f quod ibi, de commissio. & attentata f Quamobrem non sa-
11 tis iustè faciunt iudices, * qui statim non cognita qualitate appellationis inhibent etiam vbi ex inspectione appellationis appareat fuisse interpositam in casu a iure prohibito, quod facere non debēt nec possunt, nisi præcedat summaria cognitio, an appellatio veniret recipienda, nec ne, c. Ro. §. si autem post sententiam: Gemin. in d.c. non solùm, de appell. col. fin. in gl. verbo casibus, de appell. in 6. Cassa. decis. 10. de scrip. nu. 4. Ex his, quæ supra diximus facilè di-
12 gnoscere potuisti, quod * ad reuocatione attētatorum g du
g plici via agere possumus, vna videlicet directæ petitionis & ordinariis iudicii simul cum caussa principali, quæ expectato euentu caussæ principalis beneficio iniustitiæ possunt per sententiam in caussa principali reuocari. Altera extra ordinem per officium iudicis, mercenarium eius officium implorantes, qua magis properantes petimus attentata in primis, & ante oīa reuocari, & per hanc viam pendentia caussæ attētatorum operatur effectum suspensiuum vt interim sileat caussa principalis, c. non solùm, de appell. in 6. Doct & non solùm facere silere caussam principalem. verùm etiam caussam nullitatis, si quæ penderet. Ita quod esset prius, prouidendum super attentati, quàm super nullitate consf. Neap. decis. 98. in antiq. num. 4.

13 Adeòq; * hæ viæ agendi ad reuocationem se iudicē compatiuntur, vt licèt quis post attentationem cœperit simul cū principali caussa via ordinaria agere, non prohiberetur

ad

ad extraordinariam reuerti,& iudicis officium implorare, vt in primis & ante oia reuocentur attentata, Gemi. in d. c.non solùm,in princ.de app.in 6.col.2.nu.8.versi. Quid si appellans,& seq.vers.in hac materia. Idq; ét si eadem via vsq;ad litis contestationem processum extitisset, licèt fuerint in hoc opiniones quas Gemin. ibidem versicu. in hac materia,refert,Franc. in c.dilecti, col. 1. versi.2.quæritur, de appel.in quorum varietate Rota seruat istam partem,vt litis contestatio in ordinario iudicio facta, non impediat, quin passus attentata possit reuerti ad viam extraordinariam,implorãdo iudicis officium,vt in primis, & ante oïa attentata reuocet, Rot. dec.285.in not.si pars rea, de app.
14 & ratio est secundum Patres ibi,quia * ista reuocatio peti potest in quacunq;parte iudicii.d.c.non solùm de appel. in 6.vbi Doct.quòd tamen alibi limitant in quacunq; par-
h te.i.ante conclusionem *h* in caussa, Rota decis. 47.in not. attentata, vt lite pen. & decis. 306. in antiq. Nota, quòd ibi audientia, de commissio.& attenta.& ratio est secun-
15 dum patres ibidem,quia * per conclusionem in caussa negotium videtur esse finitum, & propter ea non admittitur mutatio modi agendi arg.tex in c.pastoralis, de cau. poss. & proprie.& clem.1.vt lit.pend.vbi post conclusionem in caussa non admittitur petitorii suspensio, prout etiam supra tit.de petitorii suspensione, diximus, quàm limitationem sequitur conf. Neap. decis. 351. in antiq. Quidam de attentata post conclu.in cap.reuo. cum temperamento tamen, vt intelligamus de attentatis ante ipsam conclusionem in caussa, & quia si post factam conclusionem fuisset attentatum, quia de istis attentatis conclusionem superuenientibus posset etiam post conclusionem ipsam de veluti re nouiter emergenti reuocatio peti, & allegat Vitalem in clausula,nil nouari lite pend.col.6.

Et quamuis qui attentata passus fuit, possit pro libitio suæ voluntatis audiri in caussa attentatorum extra ordinem seorsum à caussa principali per modum implorandi officium iudicis,d.c.non solùm de appell. in 6. vbi Docto. Non tamen semper obtinebit data veritate attentati, quia
16 plerique sunt casus, * quibus attentata non veniunt officio iudicis, si in primis & ante omnia, sed tantùm simul cum decisione caussæ principalis beneficio iustitiæ

reuo-

1 reuocanda,vtpote si de nō iure petentis reuocari attentata notorie constaret. Innoc.cap. constitutus, de filiis presbyt. in c. significasti. de diuortio.Rot.dec. 14.in not. Fuit dubitatum,vtrum petenti,de rest. spol.& vt lite pen. & dec.55. in no.ad instantia,vt lite pen. & de attenta. & 447.in antiq.Nota,quod si cōstat,de rest. spoliat. & ratio videtur esse in promptu, nam si de nō iure agentis constaret,nō interesset sua ista attentata reuocari. c. cum inter de elec. c. veniens.de testibus ,nec videtur satis dignum, quod iudex auctorizet agentem sine iure,& sic in temeritate,& delicto suis. Rot.d. dec.347. in antiq Cass.dec.3.nu. 4. de restit.spol. Quod eo magis procederet si talis instaret pro reuocatione attentati circa possessionem beneficii,& reuocatio tenderet ad restitutionem possessionis beneficii,ne forte vitiosus cuiquam daretur ingressus, argumen.c.eum qui,de eo,qui mitti in possess. c. rei seruan. in 6.Rot.d. dec.96. in no.Cass.dec.3.de restit. spol. in princ. vel similis attentatorum reuocatio peteretur,vbi de nullitate appellationis eius,contra quem diceretur attentatū, constaret d.c. non solum. verbo canonice de appel. Idq. etiam si iudicia inhibitio attentata praecessisset, Rot. dec. 356 in antiq. Nota, quod attentata, de attent. & de app. Aegid. conc.239. in caussa domini Guil.de appel.vel attē tata,pro quorum reuocatione instaretur,talia essent, quae ex sui natura non possent reuocari, nisi per diffinitiuā sententiā in caussa principali beneficio iniustitiae,vt in casu l.chirographis,§. fin. ff. de admi.tut. quem refert Bal.in l. appellatione,col.51. vers.quaero an super officio, C.de appella.& in pluribus aliis locis. quos supra titulo nostro,§. generaliter vero enumerauimus. Vel deniq. talia essent attentata,quae ex sui natura iuris possibilitate possent nō expectato alias euētu caussae principalis,in primis,& ante omnia reuocari, difficilis tamen esset possibilitate facti eorum reuocatio.Geminia.in d. c. non solum §. illa vero, col.fin.in fi. de appel.in 6.Fran. in c. dilecti. col.3.vers. 2. limit.de appell.Rota dec. 3.nu.seu dubio,v.in vltimis, de appell.& vbiq. suggeritur exemplum.Finge, quod in coemiterio vnius ecclesiae sepultum esset funus,& alia praetextu iuris suae parochiae iudicialiter agens ad funeris vindicationem,lite sic pendente exhumasset funus, & illud in

coe-

cœmiterio suo sic de facto sepellisset,& propterea Ecclesia conuenta via attentati ageret, vt in primis, & ante omnia funus in pristinum statum restitueretur: fuit enim conclusum in palatio,quod isto casu nõ reuocarẽtur attentata in primis,& ante omnia ex quadã æquitate aduersus iuris rigorem propter difficultatem facti in trasportando funus tot vocibus de loco ad locum per no.per Innoc.Host. Abb. & alios in c. cum liberum,de sepulch.

k Verum k introducta attentatorum caussa,videamus qualis* erit procedendi formula, & quæ hoc iudicio actori incumbant, pro quorum declaratione tu distingues: aut agitur ad reuocationem attentatorum vna cum caussa principali prout supra docuimus agi posse,& quãdoque etiam oportere,& cum isto casu cognitio attentatorũ,& illorum reuocatio non alias principaliter, & de per se, sed in sequelam caussæ principalis tractetur. Idem erit eius processus, qui,& caussæ principalis,veluti,& eadem probationis incumbentia,& vltra ea, quæ incumberent pro victoria in caussa principali, si vis gestorum reuocatio fiat etiã ex capite attentati,haberet actor etiam probare propria incumbentia in articulo attentatorum,quæ duo sunt,videlicet innouatio, & litis pendentia tempore ipsius innouationis. Ioan. Mona. in ca. cupientes in magna glo.sua,de electio.in 6. Bald. in appellatione, colu. 2. versic. quæro vtrum attentata, C. de appellat. vbi etiam Sali.colum. 3. num.7. versic. quæro an innouata.

17

Quod si agatur ad reuocationem attentatorum seorsum a caussa principali. vt in primis, & ante omnia reuocentur,prout supra diximus posse per tex.cũ materia in c. non solum,de appel.in vi. & cũ isto casu reuocato attentatorum petatur non iure actionis,sed iudicis officio mercenario,in quo nõ requiritur libellus neq. litis contestatio,glo.in clem.2.in princ. vt lite pend. & in rub. ff. de in integ. Actio. Ioan. And. in cum teneamur, de appell.Bal. col.2. vers.Vtrum attentata,& Salic.col.3. vers. quæro an innouata,in l. appellatione,C.de appell. Franc. in.c. dilecti,col.2.cũ principio sequenti vers.secundo quæritur vbi.

18 Nam*in reuocatione attentatorum, ex obseruantia sacri palatii,nulla erit terminorum obseruatio necessaria siue in spirituali,siue profana caussa cõtingant hæc attentata

Rota.

Rot.dec.14.in no.Fuit dubitatũ,vtrũ petenti,de rest. spol. & vt lite pen.& dec.764.sciendũ est,quòd si aliqua caussa, de attentatis,& dec.473.in antiq. Nota si attentata de off. iudicis.Et isto casu qñ attentata petuntur reuocari iudicis officio, in primis & ante oĩa habet actor tantũ probare in nouationẽ & litispẽdentiã tẽpore, quo fuit innouatũ,prout sup.diximus,per no.per Io.Mo.in d.c.cupiẽtes,de elect. in 6.& per Bal.& Sal.in d.l.appellatione, C.de app.& vbi quis diceretur per aliũ attentasse,non obtineret actor, nisi doceret de mãdato in personã illius,qui attentasset,& non sufficeret in hac specie,vtpote in materia delicti docere de generali mãdato.Rot.dec.81.in no.quo ad reuocationem, vt lite pen.Lap.in c.eũ qui de præb. in 6.vers.att.lite pend. per procuratorem,nõ grauaretur tamen hoc iudicio actor probatione suæ possessionis in re, circa cuius possessionem diceretur attentatum.Inn.in c dilecto,de maio.& ob. Nisi fortè is, qui diceretur attentasse,præsumeretur de iure,vel ex aliqua caussa possidere.Quia isto casu satis non esset ei, qui attentatũ diceret,probare attentationem,nisi probaret veram possessionem suam tẽpore attentationis.Inn.in c.bene,de app.& ratio est in prõptu,quia si reus præsumeretur possidere tẽpore,quo dicit attentatum,probatio circa possessionẽ lite pen.nõ infert vitiũ attẽtati,nec dicitur attẽtare,is,qui lite pe.sua vtitur possessione,sed possessionẽ suam potius continuare,nisi actor istam presũptionẽ possessionis rei cõtrariã probatione dilueret,probãdo possessionẽ suam tẽpore innouationis.Rot.dec.89.in antiq.Nota vbi,de ap. & attentata,& satis esset in proposito,iam si non probaret actor possessionem suam,sed alterius in nouationis tẽpore, quoniam attentata etiam cum tertio,dũmodo per vnum ex litigatoribus reuocantur tanquam attentata. Rot.dec.30. num.4 vers.vtrum innouata,de appell.in vltimis.

19 Addo,* quòd minus grauetur actor hoc iudicio colorare possessionem suã etiã vbi reuocatio attẽtatorum tenderet ad restitutionem possessionis beneficii, licet secus si in mero iudicio spolii, prout sup. vidimus. Qua in re etsi sacrum palatium tẽpore Aeg.in cõtraria fuit sententia,Aeg. concl.286.in materia,vt lit.pen.posteriori tamen tempore fuit seruatũ, vt nõ grauaretur actor hic iudicio docere de aliquo tit.Rot.dec.14.in no.fuit dubitatum,vtrũ peten.de

rest.

test. spo. & vt lite pend. & de ista obseruantia attestatur etiam Cas. suo tẽpore, dec. 3. de res. in prin. & vbi obtineret cõdemnaretur reus ad fructus nõ solum perceptos, sed, & quos percipi potuisset, si modo pars petat, Rot. dec. 481. Nota attẽtans, de cõde exp. in antiq. Milis verbo, attẽtata, nu. 17. ver. attentãs lite pen. Et licet in hoc videatur, graua
20 ori reus, in pluribus tamẽ aliis sibi actori repẽsũ est. Nõ* dabitur actori remissoria pro probãdis attẽtatis, sed probatio erit sibi in Ro. Cu, omnino faciẽda, Rot. dec. 89. in antiq. Quæ ad hoc alias cõcordãtes a legat, & dec. 219. in antiq. nor. seruat audiẽtia, de attẽt. & remiss. & nihilominus daretur reo ad defensam, & excusandũ se ab obiectis attẽtatis. Cassa. dec. 3. de caussa poss. & propriẽ. Idque etiam ad repulsandum testes ex aduerso per actorem examina-
21 tos, qua* in re an esset hæc facultas repulsandi testes, ac pro ea dilatio concedenda reo, in hoc attentatorum iudicio dubitauit alias Cons. Neap. & consuluit Rotam Rom. a qua habito pro affirmatiua responso, ita determinauit Affl. dec. 351, fuit bis dubitatũ de testiũ obiectione in cau. attent. reci. Item ne cogatur reus hoc iudicio, vbi sibi deberetur absolutoria ab obiectis attentatis (quæ plerunq. calumniosẽ ad effectũ tãtum differendi expeditionẽ caussæ prinipalis allegaretur per viã sententiæ se eximere, & ire per tres cõformes, solet signatura succurrere reo, & cõcedere cõmissionẽ, qua datur, quod præfixo actori aliquo breui, & perẽptorio termino ad docendũ de prætensis attẽtatis; quo elapso, & nihil quod releuet docto, reiectis attẽtatis ad expeditionẽ caussæ principalis, procedat prout solet etiã vbi pendẽte caussa petitorii daretur de simplici spolio ad effectũ suspẽdẽdi processũ in principali caussa, idq. præsertim, vbi aliquæ feriæ instarent, vt citius caussa principalis expediri possit. Cass. dec. 4. de caus. pos. nu. 5.

Imo istis tẽporibus quãdo imminerent aliquæ magnæ feriæ, vtpote Natalis Dñi. carnis priui. Paschatis, vel messiũ, consueuit signatura nõ solum arctare simili præfixione termini eos, qui iã cõmissiones super attentatis obtinuissent, sed etiã petentibus tunc cõmissiones super attentatis, vel etiam nullitatibus ac similibus (quibus solent rei caussarũ expeditionẽ differre) vsq. ad nouas audientias denegare, idque ad cohibendam litigantium malitiam.

Gene

22 Generalitet vero vbi * sententia super attentatis ferretur, ex sui natura diffinitiua non est, sed interloquutoria, Rot. decis. 214. Nota, quòd sententia, de senten. & re iud. & in decis. 473. nota si attentata, de offi. iud. in fin. omnibus in antiq. Quæ vera sunt, vbi attentata essent talia, quæ non concernerent possessionem, neq; illius restitutionē, quo casu diffinitiua potius reputabitur sētētia. Aeg. 286. in materia, vt lit. pend. qui tamen loquitur in casu quo attentatorum reuocatio tenderet ad totalem possessionis restitutionem, non autem ad aliquē statum dubiū, vel aliàs aereū, prout in similibus fieri consueuit, & Milis verb. sententia, num. 10. versi. sententia reuocationis attentatorum loquitur simpliciter, quādo attentata sunt circa possessionem, sed dicit, quòd similis sententia reputabitur diffinitiua, quo ad dispositionem, c. cordi. de appell. lib. 6. Habet tamen omni casu vim diffinitiuæ, & pro ea de stylo Rom. Cur. consueuerunt taxari expensa pro regestro, pro procuratore, sollicitatore, aduocato, & aliis prout in diffinitiua, & pro notula sententię notario, quantum pro diffinitiua. Milis verbo, attentata. versi. fi. incip. attentatorum sententia. Rota decisio. 99. in not. si fiat condemnatio, de sententia, fructibus & expensis.

Et cùm supra dixerimus actorem hoc iudicio debere probare non solùm innouationem, sed etiam litispendentiam innouationis tempore, non ignorabis, quòd & si aliàs lis ob eius duntaxat contestationem initium habeat, c. ex
23 parte. el. 2. extra de verb. sig. quo*tamen ad hunc effectum, vt lite pendente nihil innouetur, specialiter cautum est, litem ab ipsa citatione inchoari, si modò talis sit, per quam reus plenè instrui potuerit de his, super quibus ab actore conuenitur, clem. fi. vt lit. pend. Quæ tamen qualitas vt citatio sit talis, per quam citatus possit instrui de his, super quibus ab actore conuenitur, dispensante stylo non desideratur, vbi quis apprehenderetur, præsens in Rom. Cur. quia tunc sola citatio per cursorem per cædulam, prout fieri solet, inducit quoad omnes effectus veram litis pendentiam, Rota decis. 129. in not. clem. 2. vt lite pend. & quod dixi ab ipsa citatione quatenus attinet ad partem rei, intelligas a die, qua citatio ad eum peruenisset. i. vel stetisset per eum quo minus perueniret, tex. in

d. cle.

d.cle.fi.vbi notatur, & sic ab exequutione citationis erit litis pendentia quo ad reum,qui tamen exequutionis euentus non expectabitur in actore,quia quoad ipsum,cum primum decretum citationis obtinet,introducitur litis pẽdentia,quoad effectum nostrum,vt lite pendente nihil innouetur. Aegid. conclu.545.si pendente inquisitione, vt lite pendente,in finalibus verbis,Staph. char.44. prima facie, & a tergo, Rot.dec.425.in antiq. Nota, vt lite pendente. de citatio.& dec.456.in eisdem. Nota clem.2.de citatio. & deci.75. in not.dicitur,vt lite penden. & de attenta. & rationem diuersitatis ibi affert Collector, quia actor est certus de commissione impetrata, & de citatione decreta,& qui certus est,non est amplius certiorandus,c.ab excommunicato. de rescrip. & c. eum qui.de reg.iur.in 6.& quia plerunque lis per alios inchoata ad alios non citatos extenditur,vtpote se liti offerentes,& ad eam pro eorum interesse venientes, in istis solum admissio ad prosequutionem caussæ idem operatur,quod citatio exequuta in aliis idq. siue hæc admissio fiat a Papa absq. alio iudicis ministerio per viam gratiosæ surrogationis, etiam quoad litem in statu,& terminis,in quibus defunctus reperiebatur, Cassad. decis. 1. vt lite pend. nisi forte Papa in gratia non alias surroget,sed mandaret surrogari, quia isto casu iudicis ministerium ad litis introductionem,quoad surrogatam desideraretur. Cassa.ibid.nu.5. vel nisi fortè surrogatio etiam quoad litem esset, non ad surrogati instantiam, sed motu proprio Papæ facta, quia similis admissio non facta ad instantiam partis non argueret notitiam litis in surrogato. prout non argueret etiam in surrogatione gratiosa,vt supra, ad instantiam partis, si modo surrogatio quoad litem non simpliciter, neque purè, sed euentualiter in euentum litis fieret, qua ratione solent cauti curiales, quando similes surrogationes impetrant, non facere mentionem litis,nisi euentualiter,vt supra,Cassa.de cisio.2.vt lite penden.

24 Cæterum* vbi lis fuisset super beneficio introducta,faceret litem non solum super titulo.& proprietate beneficii,sed etiam super possessione,Cassa.dec.9 nu. 3, de cau. poss. & proprie.& sic respectu vtriusque. Quod procedit etiam si caussa fuisset super iactationibus,& molestationibus

bus introducta, si modò molestationes narrarentur super beneficio, secus verò si super possessione tantùm, quia isto casu sola possessio esset litigiosa, prout esse consueuit, quando caussa simpliciter super possessione introduceretur, nec aliàs istis casibus lis ad proprietatem beneficii extenderetur. Cassad.d.dec.9.de causs. poss. & proprie.num. 8.& 10.& dec 4.nu.1.vt lite pen.& quando lis ad vnum tãtùm se extenderet, vtpote ad possessionem tantùm tunc effectus essent, vt potè quòd non impediretur ordinarius conferre beneficium occurrente illius vacatione, nec obstaret dispositio.c.2. vt lite pend.in 6. Cassad. dec.4. vt lite pend.etsi beneficium de iure patronatus esset, non prohiberentur patroni præsentare, qui aliis lite pend. super beneficio, ac illius proprietate præsentare non possent. Cassad. dec 3.num.2.eod. tit. & vbi lis fuerit semel intro-
25 ducta, quia*secundum canones qui in Ro.Cu.attenduntur, nullum est ad litem finiendam tempus prefixum, c.penult. de iud.non finiretur tempore nisi fortè tantum esset, quòd de iure satis esset ad præsumendam litem habitam pro derelicta, qua in re variauit Rota secundum casum & hominum qualitates, Cassad. dec. 5. vt lite pend. vsq; ad fin.& vbi lis de possessione tantum esset, quæ solo prætendentis animo pendet, facilius præsumeremus litem pro derelicta, vbi per tot annos actor nihil fecisset, quæ de iure satis essent ad præsumendam obliuionem possessionis, iuxta tex. in l.peregrè, ff.de acq.poss.Cassad.d.dec.5.nu.4.versi.secus in amissione possessionis, & extra istum casum lis plurifariam finiretur, & sic etiam legis prohibitio, ne quid ea pendente innouaretur, vt potè per sententiam, quæ res esset iudicata, l. caussas, C.de transact.c.1.de litis contesta. in 6. vbi etiam glos.Rota. dec. 411. in not. si lite pend. an curia vt lite pend.ver.si authoritate id haberet, & c. Milis verbo, lite pend.versi.lite pend. quòd litigantem non finitur lis.Cassad.dec.5.num.2. vt lite pend.Staph.char.164. à tergo, vbi etiam vult, quòd lis semel vt præmittitur per rē iudicatā finita per restitutionem in integrum suscitaretur, quod tamen intelligas per obtentam restitutionem & non prius.Item finiretur per renunciationem seu cessionem li-
26 tis,& caussæ, l.post quam liti, C.de pactis, imo*per similem cessionē non solùm summoueretur lis de medio, sed etiam

ab

dicaretur ius à patre, etiam quòd cesserit liti & caussæ tantum, & nihil expresserit quoad cessionem iuris, idq; siue profana siue spiritualis caussa esset, Rot. dec. 177. in antiq. Dic. quòd, de cessione lit. & caussæ. Deniq; finiretur etiam per mortem ciuilem, vel naturalem litigantis, Cass. dec. 3. num. 6. vt lite pen. Quod tamen intelligo quoad reum possessorum, qui pro fine litis non indiget, nisi quòd molestia actoris cesset, secus verò quoad actorem agentem contra alium possessorem, quia isto casu nõ esset lis finita quoad ipsum, ideò debet litem prosequi cõtra interesse putantes
1 vsq; ad fine, Cassad. dec. 1. de sententia & re. solet sibi l dari processus per audientiam contradictarum contra eos. Cass. qui alios concordantes allegat dec. 6. vt lite pend. in princ. etsi omisso simili processu iret ad possessione beneficii etiam vacuam reuocaretur ab eo veluti attẽtata non ad instãtiam, eius qui in ius & locum defuncti successisset, sed ex mero iudicis officio, Rota d. decis. 411. in not. vbi etiam habes, quòd licet ab ipso reuocaretur possessio veluti attentata, non tamen daretur simili sorrogato, sed Rota retinet eam apud se vsq; ad finem litis, & reddit rationem quare fieret hæc reuocatio, ex quo ille qui fuit surrogatus, nullum habere potest interesse in iure possessionis, quam nunquam habuit & respondens tacitæ obiectoni dicit satis sua interesse, vt iste actor, qui lite pendente se in possessione intrusit, remoueatur à possessione, & sibi de fructibus non respõdeatur, vt in euentum victorię in caussa principali reperiat rem vacuam, & fructus inesse ab aliquo non occupatos, quæ tamen reuocatio possessionis remedio attentati non daretur, vbi non actor, neq. alius collitigans se in possessionem defuncti, sed tertius se intrusisset, cõtra quẽ esset via ordinaria procedẽdum, & aliàs succurreretur sibi prout Rot. ibid. in fi. docet, & vbi post sententias se intruderet, sententiæ huiusmodi contra alium possent contra ipsum exequutioni demandari, prout infrà proximo titulo de exequutione rei iudicatæ dicemus.

ANNOTATIONES.

a 17 PRohibet.) *Notissima est iuris regula, quòd * appellatione pendente nihil innouandum sit, vt. ff. nil nou. appell. pen. & secus si factum fuerit, remedio attentatorũ, quam primum reuocandum est, ca. non solùm, de appell. in 6. l. appellatione, C. eod.*

 tradit

tradit Rot.dec.185.si pars,in no. quod tamen cum moderamine intelligēdum erit,si appellatio legitima fuisset,aliter enim esset si ea inualida declaretur, quia tunc attentata neutiquam reuocantur,Rot.dec.357. Nota quòd attentata, in antiq. & Aegid conc.239 in caussa,d.Gulielmi.Item nec attentata reuocantur, quādo deserta est appellatio, Rot.dec.1.in no. & Aegid. concl. 420.Sed quoniam hac reg.plures patitur exceptiones,quas longum esset recensere,videbis eas apud Soc.in suis fali.in reg.21. qui septem recenset,& Corset.in sing. Appellatio, vbi aliàs septem,quarū quinque diuersæ sunt ab illis Soc.quas oēs & aliàs etiam Ro in sing.161.egregiè prosequitur.Catel.Cot. in memo. in verbo,Appellatione,& latius Auctor hic.& Franc. Nicon. in rep.c.quoniam contra,in glos.vlt nu.12. cum seq. Affl. in c. fin.nu.33.quo temp.mil.in vsib.feud. Paris. cons.28.nu.22. & seq.lib.4.& Pet.Duen.in reg.42 vbi 23. fall. ponit, & latius
28 Mara.in praxi.in 6.par.in ver.appellatio,nu.163.cum seq. * sed etsi huiusmodi attentata,de quibus supra,per viam attentatorum reuocari minime,queant,attamen via ordinaria nullitatis reuocari possunt,vt à Franco docemur in c.consuluit,2 & c. sæpè,col.10.de appell & Gomes.in reg.de triennali,q.54.Insuper & iudicis officio reuocari possunt, Rota decis. 14. in no. & Aegid. concl. 623. Processus, cum seq. Sed illud non omittam,
29 quod* necesse est,vt attentata reuocentur, appellationem iudici atque aduersario notificatam fuisse,aliàs iudex si innouet,innouata non reuocantur, Butr.atq; Imol.in c.vlt col.item vlt. vbi quoq; Franc.de appel.Quod tamen limitat idem Franc.in c.bonæ,col.13.in 9.conc.eo.tit cui consentit Mar.in praxi.in 6.par. ver.Appellatio,nu.392.locum habere in appellatione iudiciali, non aūt extraiudiciali.in qua attentata reuocātur,etiam si appellatio notificata fuerit minimè.Sed hoc sanè intelligas, vt in extra iudiciali,attentata,solū ea reuocētur,quæ sunt contra appellationem, secus in attentata post appellationē iudicialem quæ simpliciter reuocantur,& est communis opinio, quicquid nōnulli cōtradixerint,vt Dec.testatur,in c.bonæ, nu.15.in 32.diff.de
30 appell. Et vsque adeo*hoc attētatorum remedium priuilegiatū est,quod contra agentē reuocari attentato,excōmunicationis exceptio opponi non potest,ita dixit Dec.cons.200,col.vlt.cuius est consectator Maran.præcitato loco,num.393.Nec etiam exceptio proprietatis,Car. in d.c.bona,col.3. Nec quoque spolij exceptio,
31 vt per Affl.dec.98.nu.4.& ibi,nu.3.dicit,quod* donec attentatorum

terum caußa pendet, procedi in negocio principali non potest. Ca
32 *terũ * si attentatorũ priuilegia, quæ quã plura sunt, scire cupis Franc. consulas in d. c. bonæ. Sed aduertendũ est, quòd etsi multa extẽt priuilegia, attentata tamen (nisi parte citata) reuocari nõ poßunt, vt Franc. eò loci, quẽ sequitur Dec. cons. 200. Nicol. Ant.*
b Secus vero.) *Adde tex. in c. ex literis, & Abb. ibi. nu. 4. de matri. contr. inter. eccl. & in cap. cùm teneamur. in 1. not. de appell. & Felin. cons. 13. num. 3.*
c Veluti.) *Vide omnino Franc. in c. personas, de appell. & Marã citato superius loco, nu. 194. vbi multa congerit, & post Frã. octo modos dandi dilationem tradit prosequere, vt ibi [Vide Ro.*
33 *dec. 94. in no. Et vbi * debitor fugæ effectus est suspectus, quod pendente etiã lite capi poßit, & sic innouari. Adde Mar. Baue. in tract de mora, in 3. par. §. condescendo, nu. 13. & Rip. in c. 1. nu 88. de iudic. apud quem regulam cum 11. ampliat, & octo limit. declaratam videbis. Nicol. Anto. Grauatius.*
d Vel si lata sententia.) *Idem est in marito qui * in poßessione*
34 *siue quasi matrimonij eßet, quod iure non valebat, non pendente lite prohiberi potest, ne cum vxore rẽ agat, tex. est sing. secũdum Butr. ibi. nu. 5. in c. laudabilem, vt lit. pend. & Rom. sing. 411.*
35 *Ad id verò * quod dicitur appellatione pendente iudicem prouidere poße, ne poßeßor in sua turbetur poßeßione. Adde pulchrè Staphi. de grat. & expect. §. citatio personalis, num. 15. & 16. vbi quid iudex si pendente lite poßeßionem reformet, attentare non dicitur, & Socin. cons. 45. colum. 3. in fin. lib. 1.*
e Idem si peterentur.) *Adde Affl. dec. 354. nu. 20. declarantem*
36 *quod * etsi remedium attentatorũ contra tertium minimè locum habeat, tamen si tertius ipse innouans à parte cõtradicente causã habuerit, attentata per ipsum reuocantur, idemq; etiam Affl. censet, si non à parte, sed à iudice caußam habuiset, quod & Franc. voluit, in c. bonæ, col. 3. de appell. Nic. Anto. Grauatius.*
f Quamobrem.) *Huic illud affine est, * quod iudex appellationis*
37 *ab interloquutoria inhibere nõ debet, nisi prius sup appellationis iustitiæ causæ cognitionẽ adhibuerit, alias inhibito nullius erit efficaciæ, vt proditũ est à Spec. in tit. de ap. §. de officio, ver. sed quæritur, & est tex. in c. Roma. §. si verò, & § si aut, vbi Gem.*
38 *de ap. in 6. & Fel. in c. dilectus, 2. pẽ. col. de rescr. Insuper * dicta inhibitio, vt valida sit, parte citata fieri debet, vt cõsultus Are. respondit cons. 20. col pen. vers. circa secundum, & cons. 34. col. 3. & Alex. 91. col. pen. lib. 2. & iterũ cons. 9. lib. 4. idemq; in l.*

Titia. in fi. ff. sol. mat. vbi hanc opinionem à Doct. crebriore calculo receptam esse affirmat, & in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. & Ias. in l opus num. 6. ff de nou. ope. nun. & de communi etiam opinione meminerunt Bernar. à Luco in reg. 365. & Ias. in l. nec quicquam, nu. 31. ff. de offi. preconf. Nic. An. Grauatius.

g Duplici via.) *Duobus * modis attentata reuocari posse Card.*
39 *docuit in c. dilecti, 3. de app. vno scilicet iudicis officium principaliter implorando, altero vero accessoriè appellationem prosequendo. Qua de re vide Affl decis. 351. Nicol. Anto. Grauatius.*

h Ante conclus.) *Adde Franc. in c. dilecto, 3. col. 2. de appell. &*
40 *ibi * nonnullas tradit limit. quando attentata non reuocantur vide etiam Rota decis. 518. nota quod, in antiq.*

i Vtpote.) *Vide Affl. decis. 98 in fi. & Franc. in c. bonæ, de app. & si nō desint, qui hac in re cōtrariū velint, vt Af. ibi testatur.*

k Verum.) *Adde Abb. in c. tua, in fi & in d. c. bonæ, de app. volentem, quòd attentata reuocantur absq; ordine iudiciario, ex cu ius aliorumq. interpretum dictis, formulam procedendi in attentatis habebis, & eundem etiam Abb. legas in c. ex parte, col. pe. de rescrip. Franc. in c. consuluit, de app. Rot. dec. 765. sciendum*
41 *est, quòd si, in antiq. & Affl. dec. 351. nu 2. vbi ait, quòd* atten-*
42 *tatorum iudicium est summarium, quæ * attentata an prius diluenda sint, quàm negocium principale, idem Affl. tradit, decis. 98. nu. 3 & latius decis. 131. vbi concludit, quod attentatorum caussa non impedit, quò minus in caussa principali procedi non possit, cui decis. DD. cameræ Imperialis se subscripsere, teste Ioachi. Mynsing. in singu. obser. in cent. 3. obser 33. quicquid Aret. & Ias. aliter sentientes dixerint in l naturaliter. § nihil cōmune. ff. de acq. poss. De quorum attentatorum materia, vide Guid. Pap. decis. 212. cum seq. & decis. 416. nu. 12. & 90. & 111. Et illud quoque notabis, quod Card. scribit in d. c. bonæ, col. 3, versi,*
43 *not. ex textu, quòd is, qui * appellatione pendente attentauit, tenetur fructus restituere, etiam medio tempore perceptos à die interposita appellationis. Nicol. Anto. Grauatius.*

l Solet sibi.) *Vide Rota dec. 129. in absentia, in antiq. & 144. & in caussa, in no. & Aegid. concl. 310. & 615. quibus in locis praxis Rom. Cur habetur, quòd lite pendente, controuertentium aliquo à curia recedente, vel decedente, contra illum (prius tamen hoc summarie constito) processus per audientiam contradictarum. Nicol. Anto. Grauatius.*

De

De exequutione rei iudicatæ, expensarum taxatione, ac fructuum liquidatione.

Cap. vlt.

SVMMARIVM.

1 *Actio iudicati, vel ĩ factũ ex re iudicata cõcedi- (tur.*
2 *Iudicis officiũ in exequutione rei iudicatæ potius postulãdũ, quam via actionis agendũ, & n. 24.*
3 *Exequutio rei iudicatæ summatim facienda nullaq. iudiciorum obseruatione adhibita.*
4 *Iudices delegati in citatione rescriptũ eorum iurisdictionis inserere debent.*
5 *Debitores, quibus pœnis olim afficiebãtur, & quo modo aduersus eos hodie procedatur. & nu. 28.*
6 *Debitoribus actione personali condemnatis datur quadrimestre tempus ad soluendum.*
7 *Exequutio trium sententiarum conformiũ, vbi peteretur, quid signatura seruare soleat.*
8 *Termini in caussa appellationis quator sunt.*
9 *Exequutio sententiæ ad quem iudicem spectet, & quid regulariter Signatura rescibere soleat.*
10 *Sententiæ exequutio fit ex sententia confirmãte, non autem confirmata, & nu. 31.*
11 *Iud. exequutionis expensas taxat, sequestrum (si quod esset) relaxare facit, fructus liquidat, & alia de quibus hic.*
12 *Rescriptu siue cõmissio, non firmat iurisdictionẽ, neque probat, nisi parte ad opponendũ citata.*
13 *Verbum, consisto, importat partis citationem.*
14 *Citatio fit ad videndum taxari expensas, & de ipsius formula, limit. vt nu. 35.*
15 *Iuramentum parti defertur post expensarum taxationem a iudice factum.*

vel

vel quod nō liceat tertio prouocare, licet sit interloquutoria, habet tamen vim diffinitiua.

34 *Citatio per edictum est exorbitans, & ideo non cō ceditur nisi quando tutus non est locus.*

36 *Expensarum taxatio, quo casu non est facienda, sed condemnatio in omnibus expensis.*

37 *Fructus quomodo extimentur.*

38 *Fructuum appellatione, qui veniant.*

39 *Fructus intelliguntur deductis expensis.*

40 *Iudex ecclesiasticus potest compellere iudicem sacularem ad præstandum sibi auxilium.*

41 *Iudex sæcularis an teneatur stare processui facto per ecclesiasticum, & quid e contra.*

43 *Excommunicatus perdurans per annum in excō municatione, beneficio priuari potest.*

44 *Hæresis caussa, si quis excōmunicatus fuerit, ela pso anno pro conuicto habetur.*

a Non procederet a in causis ius dici inter partes, & sentētias ferri, nisi is, qui sententiam obtinuisset, valeret ius dictum in sua caussa, ac sententiæ exequutionem consequi. argu. ca. cum aliquibus, extra de sent. & re iudi.

b Proinde lex omnibus, pro quibus lata esset sententia, b quę valita sit, & quæ per appellationis vel restitutionis remedium non sit suspensa, exequutionis auxilium impartitur, l. 1. & l. fin. C. de exequutione rei iud. & l. si cum nulla. ff. de re iud.

1 Et quamuis* lex nobis ad hoc actionem iudicati, seu in factum, (quæ ex re iudicata descendit) concedat, ea ratione, quod litigatores iudicio quasi contrahere dicantur, & is, cum quo lis fuit, propter condemnationem sententiæ ex quasi contractu conueniri possit, l. licet, §. antepe. ff. de peculio. cuius ex iudicato actionis pluribus in locis lex meminit præcipue in l. in iudicati, ff. de re iud. l. fi. C. de vsuris rei iudica. l. actori, C. de rebus creditis. Admonet* tamen

d.cle.ſi.vbi notatur, & ſic ab exequutione citationis erit litis pendentia quo ad reum, qui tamen exequutionis euentus non expectabitur in actore, quia quoad ipſum, cum primum decretum citationis obtinet, introducitur litis pēdentia, quoad effectum noſtrum, vt lite pendente nihil innouetur. Aegid. conclu.545. ſi pendente inquiſitione, vt lite pendente, in finalibus verbis, Staph. char.44. prima facie, & a tergo, Rot.dec.425.in antiq. Nota, vt lite pendente. de citatio. & dec. 456.in eiſdem. Nota clem.2.de citatio. & deci.75. in not.dicitur, vt lite penden. & de attenta. & rationem diuerſitatis ibi affert Collector, quia actor eſt certus de commiſſione impetrata, & de citatione decreta, & qui certus eſt, non eſt amplius certiorandus, c.ab excommunicato. de reſcrip. & c. eum qui.de reg.iur.in 6. & quia plerunque lis per alios inchoata ad alios non citatos extenditur, vtpote ſe liti offerentes, & ad eam pro eorum intereſſe venientes, in iſtis ſolum admiſſio ad proſequutionem cauſſæ idem operatur, quod citatio exequuta in aliis idq. ſiue hæc admiſſio fiat a Papa abſq. alio iudicis miniſterio per viam gratioſæ ſurrogationis, etiam quoad litem in ſtatu, & terminis, in quibus defunctus reperiebatur, Caſſad. deciſ. 1. vt lite pend. niſi forte Papa in gratia non alias ſurroget, ſed mandaret ſurrogari, quia iſto caſu iudicis miniſterium ad litis introductionem, quoad ſurrogatam deſideraretur. Caſſa.ibid.nu.5. vel niſi fortè ſurrogatio etiam quoad litem eſſet, non ad ſurrogati inſtantiam, ſed motu proprio Papæ facta, quia ſimilis admiſſio non facta ad inſtantiam partis non argueret notitiam litis in ſurrogato. prout non argueret etiam in ſurrogatione gratioſa, vt ſupra, ad inſtantiam partis, ſi modo ſurrogatio quoad litem non ſimpliciter, neque purè, ſed euentualiter in euentum litis fieret, qua ratione ſolent cauti curiales, quando ſimiles ſurrogationes impetrant, non facere mentionem litis, niſi euentualiter, vt ſupra, Caſſa.deciſio.2.vt lite penden.

24 Cæterum* vbi lis fuiſſet ſuper beneficio introducta, faceret litem non ſolum ſuper titulo. & proprietate beneficii, ſed etiam ſuper poſſeſſione, Caſſa.dec.9 nu. 3, de cau. poſſ. & proprie. & ſic reſpectu vtriuſque. Quod procedit etiam ſi cauſſa fuiſſet ſuper iactationibus, & moleſtationibus

dicaretur ius à patre, etiam quòd cesserit liti & caussæ tantum, & nihil expresserit quoad cessionem iuris, idq; siue profana siue spiritualis caussa esset, Rot. dec. 177. in antiq. Dic. quòd, de cessione lit. & caussæ. Deniq; finiretur etiam per mortem ciuilem, vel naturalem litigantis, Cass. dec. 3. num. 6. vt lite pen. Quod tamen intelligo quoad reum possessorum, qui pro fine litis non indiget, nisi quòd molestia actoris cesset, secus verò quoad actorem agentem contra alium possessorem, quia isto casu nō esset lis finita quoad ipsum, ideò debet litem prosequi cōtra interesse putantes

1 vsq; ad fine, Cassad. dec. 1. de sententia & re. solet sibi / dari processus per audientiam contradictarum contra eos. Cass. qui alios concordantes allegat dec. 6. vt lite pend. in princ. etsi omisso simili processu iret ad possessione beneficii etiam vacuam reuocaretur ab eo veluti attētata non ad instātiam, eius qui in ius & locum defuncti successisset, sed ex mero iudicis officio, Rota d. decis. 411. in not. vbi etiam habes, quòd licet ab ipso reuocaretur possessio veluti attentata, non tamen daretur simili sorrogato, sed Rota retinet eam apud se vsq; ad finem litis, & reddit rationem quare fieret hæc reuocatio, ex quo ille qui fuit surrogatus, nullum habere potest interesse in iure possessionis, quam nunquam habuit & respondens tacitæ obiectoni dicit satis sua interesse, vt iste actor, qui lite pendente se in possessione intrusit, remoueatur à possessione, & sibi de fructibus non respōdeatur, vt in euentum victoriæ in caussa principali reperiat rem vacuam, & fructus inesse ab aliquo non occupatos, quæ tamen reuocatio possessionis remedio attentati non daretur, vbi non actor, neq. alius collitigans se in possessionem defuncti, sed tertius se intrusisset, cōtra quē esset via ordinaria procedēdum, & aliàs succurreretur sibi prout Rot. ibid. in fi. docet, & vbi post sententias se intruderet, sententiæ huiusmodi contra alium possent contra ipsum exequutioni demandari, prout infrà proximo titulo de exequutione rei indicatæ dicemus.

ANNOTATIONES.

a 17 PRohibet.) *Notissima est iuris regula, quòd * appellatione pendente nihil innouandum sit, vt. ff. nil nou. appell. pen. & secus si factum fuerit, remedio attentatorū, quam primum reuocandum est, ca. non solùm, de appell. in 6. l. appellatione, C. eod.*

tradit Rot.dec.185.si pars,in no. quod tamen cum moderamine intelligẽdum erit,si appellatio legitima fuisset,aliter enim esset si ea inualida declaretur, quia tunc attentata neutiquam reuocantur,Rot.dec.357. Nota quòd attentata, in antiq. & Aegid conc.239 in caussa,d.Gulielmi.Item nec attentata reuocantur, quãdo deserta est appellatio, Rot.dec.1.in no. & Aegid. concl. 420.Sed quoniam hæc reg.plures pætitur exceptiones,quas longum esset recensere,videbis eas apud Soc. in suis fali.in reg.21. qui septem recenset,& Corset.in sing. Appellatio, vbi aliàs septem,quarũ quinque diuersæ sunt ab illis Soc.quas oẽs & aliàs etiam Ro in sing.161.egregiè prosequitur.Catel.Cot. in memo. in verbo,Appellatione,& latius Auctor hic.& Franc. Nicon. in rep.c.quoniam contra,in glos.vlt nu.12. cum seq. Affl. in c. fin.nu.33.quo temp.mil.in vsib.feud. Paris. cons.28.nu.22. & seq.lib.4.& Pet.Duen.in reg.41 vbi 23. fall. ponit, & latius
28 Mara.in praxi.in 6.par.in ver appellatio,nu.163.cum seq. * sed etsi huiusmodi attentata,de quibus supra,per viam attentatorum reuocari minime,queant,attamen via ordinaria nullitatis reuocari possunt,vt à Franco docemur in c.consuluit,2 & c. sæpè,col.10.de appell & Gomes.in reg.de triennali,q.54.Insuper & iudicis officio reuocari possunt, Rota decis. 14. in no. & Aegid. concl. 623. Processus, cum seq. Sed illud non omittam,
29 quod* necesse est,vt attentata reuocentur, appellationem iudici atque aduersario notificatam fuisse,aliàs iudex si innouet,innouata non reuocantur, Butr.atq; Imol.in c.vlt col.item vlt. vbi quoq; Franc.de appel.Quod tamen limitat idem Franc.in c.bonæ,col.13.in 9.conc.eo.tit cui consentit Mar.in praxi.in 6.par. ver.Appellatio,nu.392.locum habere in appellatione iudiciali, non aũt extraiudiciali.in qua attentata reuocãtur,etiam si appellatio notificata fuerit minimè.Sed hoc sanè intelligas, vt in extra iudiciali,attentata,solũ ea reuocẽtur,quæ sunt contra appellationem, secus in attentata post appellationẽ iudicialem quæ simpliciter reuocantur,& est communis opinio, quicquid nõnulli cõtradixerint,vt Dec.testatur,in c.bonæ, nu.15.in 32.diff.de
30 appell. Et vsque adeò*hoc attẽtatorum remedium priuilegiatũ est,quod contra agentẽ reuocari attentato,excõmunicationis exceptio opponi non potest,ita dixit Dec.cons.200,col.vlt.cuius est consectator Maran.præcitato loco,num.393.Nec etiam exceptio proprietatis,Car. in d.c.bonæ,col.3. Nec quoque spolij exceptio:
31 vt per Affl.dec.98.nu.4.& ibi,nu.3.dicit,quod* donec attentatorum

torum caußa pendet, procedi in negotio principali non poteſt. Cæ
32 terũ * ſi attentatorũ priuilegia, quæ quã plura ſunt, ſcire cupis Franc. conſulas in d. c. bonæ. Sed aduertendũ eſt, quòd etſi multa extẽt priuilegia, attentata tamen (niſi parte citata) reuocari nõ poßunt, vt Franc. eò loci, quẽ ſequitur Dec. conſ. 200. Nicol. Ant.

b Secus vero.) *Adde tex. in c. ex literis, & Abb. ibi. nu. 4. de matri. contr. inter. eccl. & in cap. cùm teneamur. in 1. not. de appell. & Felin. conſ. 13. num. 3.*

c Veluti.) *Vide omnino Franc. in c. perſonas, de appell. & Marã citato ſuperius loco, nu. 194. vbi multa congerit, & poſt Frã. octo modos dandi dilationem tradit proſequere, vt ibi ‖ Vide Ro.*
33 *dec. 94. in no. Et vbi * debitor fugæ effectus eſt ſuſpectus, quod pendente etiã lite capi poſſit, & ſic innouari. Adde Mar. Baue. in tract de mora, in 3. par. §. condeſcendo, nu. 13. & Rip. in c. 1. nu 88. de iudic. apud quem regulam cum 11. ampliat, & octo limit. declaratam videbis. Nicol. Anto. Grauatius.*

d Vel ſi lata ſententia.) *Idem eſt in marito, qui * in poßeßione*
34 *ſiue quaſi matrimonij eſſet, qued iure non valebat, non pendente lite prohiberi poteſt, ne cum vxore rẽ agat, tex. eſt ſing. ſecũdum Butr. ibi. nu. 5. in c. laudabilem, vt lit. pend. & Rom. ſing. 411.*
35 *Ad id verò * quod dicitur appellatione pendente iudicem prouidere poſſe, ne poßeßor in ſua turbetur poſſeßione. Adde pulchrè Staphi. de grat. & expect. §. citatio perſonalis, num. 15. & 16. vbi quid iudex ſi pendente lite poſſeßionem reformet, attentare non dicitur, & Socin. conſ. 45. colum. 3. in ſin. lib. 1.*

e Idem ſi peterentur.) *Adde Affl. dec. 354. nu. 20. declarantem*
36 *quod * etſi remedium attentatorũ contra tertium minimè locum habeat, tamen ſi tertius ipſe innouans à parte cõtradicente cauſ ſã habuerit, attentata per ipſum reuocantur, idemq; etiam Affl. cenſet, ſi non à parte, ſed à iudice caußam habuiſſet, quod & Franc. voluit, in c. bonæ, col. 3. de appell. Nic. Anto. Grauatius.*

f Quamobrem.) *Huic illud affine eſt, * quod iudex appellationis*
37 *ab interloquutoria inhibere nõ debet, niſi prius ſup appellationis iuſtitiæ cauſſæ cognitionẽ adhibuerit, alias inhibito nullius erit efficaciæ, vt proditũ eſt à Spec. in tit. de ap. §. de officio, ver. ſed quæritur, & eſt tex. in c. Roma. §. ſi verò, & § ſi aut, vbi Gem.*
38 *de ap. in 6. & Fel. in c. dilectus, 2. pẽ. col. de reſcr. Inſuper * dicta inhibitio, vt valida ſit, parte citata fieri debet, vt cõſultus Are. reſpondit conſ. 20. col pen. verſ. circa ſecundum, & conſ. 34. col. 3. & Alex. 91. col. pen. lib. 2. & iterũ conſ. 9. lib. 4. idemq; in l.*

Tiria. in fi. ff. sol. mat. vbi hanc opinionem à Doct. crebriore calculo receptam esse affirmat, & in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. & Ias. in l opus num. 6. ff de nou. ope. nun. & de communi etiam opinione meminerunt Bernar. à Luco in reg. 365. & Ias. in l. nec quicquam, nu. 31. ff. de offi. procons. Nic. An. Grauatius.

g Duplici via.) Duobus * modis attentata reuocari posse Card. 39 docuit in c. dilecti, 3. de app. vno scilicet iudicis officium principaliter implorando, altero vero accessoriè appellationem prosequendo. Quâ de re vide Affl. decis. 351. Nicol. Anto. Grauatius.

h Ante conclus.) Adde Franc. in c. dilecto, 3. col. 2. de appell. & 40 ibi * nonnullas tradit limit. quando attentata non reuocantur vide etiam Rota decis. 518. nota quod, in antiq.

i Vtpote.) Vide Affl. decis. 98 in fi. & Franc. in c. bona, de app. & si nō desint, qui hac in re cōtrariū velint, vt Af. ibi testatur.

k Verum.) Adde Abb. in c. tua, in fi & in d. c. bona, de app. volentem, quòd attentata reuocantur absq; ordine iudiciario, ex cuius aliorumq. interpretum dictis, formulam procedendi in attentatis habebis, & eundem etiam Abb. legas in c. ex parte, col. pe. de rescrip. Franc. in c. consuluit, de app. Rot. dec. 765. sciendum 41 est, quòd si, in antiq. & Affl. dec. 351. nu 2. vbi ait, quòd* atten-42 tatorum iudicium est summarium, quæ * attentata an prius diluenda sint, quàm negocium principale, idem Affl. tradit, decis. 98. nu. 5 & latius decis. 131. vbi concludit, quod attentatorum caussa non impedit, quò minus in caußa principali procedi non possit, cui decis. DD. cameræ Imperialis se subscripsere, teste Ioachi. Mynsing. in singu. obser. in cent. 3. obser 33. quicquid Aret. & Ias. aliter sentientes dixerint in l naturaliter. § nihil commune. ff. de acq. poss. De quorum attentatorum materia, vide Guid. Pap. decis. 212. cum seq. & decis. 416. nu. 12. & 90. & 111. Et illud quoque notabis, quod Card. scribit in d. c. bonæ, col. 3, versi. 43 not. ex textu, quòd is, qui * appellatione pendente attentauit, tenetur fructus restituere, etiam medio tempore perceptos à die interposita appellationis. Nicol. Anto. Grauatius.

l Solet sibi.) Vide Rota dec. 129. in absentia, in antiq. & 144. & in caussa, in no. & Aegid. concl. 310. & 615. quibus in locis praxis Rom. Cur habetur, quòd lite pendente, controuertentium aliquo à curia recedente, vel decedente, contra illum (prius tamen hoc summarie constito) processus per audientiam contradictarum. Nicol. Anto. Grauatius.

De

De exequutione rei iudicatæ, expensarum taxatione, ac fructuum liquidatione.

Cap. vlt.

SVMMARIVM.

1 *Actio iudicati, vel ĩ factũ ex re iudicata cõceditur.*
2 *Iudicis officiũ in exequutione rei iudicatæ potius postulãdũ, quam via actionis agendũ, & n. 24.*
3 *Exequutio rei iudicatæ summatim facienda nulla q. iudiciorum obseruatione adhibita.*
4 *Iudices delegati in citatione rescriptũ eorum iurisdictionis inserere debent.*
5 *Debitores, quibus pœnis olim afficiebãtur, & quo modo aduersus eos hodie procedatur. & nu. 28.*
6 *Debitoribus actione personali condemnatis datur quadrimestre tempus ad soluendum.*
7 *Exequutio trium sententiarum conformiũ, vbi peteretur, quid signatura seruare soleat.*
8 *Termini in caussa appellationis quator sunt.*
9 *Exequutio sententiæ ad quem iudicem spectet, & quid regulariter Signatura rescibere soleat.*
10 *Sententiæ exequutio fit ex sententia confirmãte, non autem confirmata, & nu. 31.*
11 *Iud. exequutionis expensas taxat, sequestrum (si quod esset) relaxare facit, fructus liquidat, & alia de quibus hic.*
12 *Rescriptũ siue cõmissio, non firmat iurisdictionẽ, neque probat, nisi parte ad opponendũ citata.*
13 *Verbum, consistorium importat partis citationem.*
14 *Citatio fit ad videndum taxari expensas, & de ipsius formula, limit. vt nu. 35.*
15 *Iuramentum parti defertur post expensarum taxationem a iudice factum.*

16 *Literarum exequutorialium formula.*
17 *Fructuum ad restitutionem condemnatus potest negare eos recepisse, vel opponere, se in Ecclesiæ vtilitatem conuertisse.*
18 *Excommunicationis formula cõtra eum, qui rei iudicatæ non paruit.*
19 *Termini, contra non parentem rei iudicatæ qui seruari saleant.*
20 *Brachii sæcularis auxiliũ petitur, imò, & præcipitur ab ecclesiastico, vt sibi præstetur, & n. 40.*
21 *Excommunicationem contemnentes, qua pœna plectendi sint.*
22 *Excõmunicationẽ negligens per annum, de hæresi non mediocriter suspectus est, & nu 42.*
23 *Sententia nulla exequutionem non meretur.*
24 *Sententiæ exequutionem petere officio iudicis, est melius quam via actionis.*
25 *Sententiæ exequutionem petens, an teneatur omnia acta producere.*
26 *Citatio partis an requiratur in exequutione sententiæ.*
27 *Exequutio, nõ facta seruata forma. l. a diuo Pio, §. in venditione, quando valeat.*
29 *Appellatione deserta, iudex a quo potest sẽtentiã exequi, absq. alia pronũciatione iudicis ad quẽ.*
30 *Appellationem esse desertam, quis iudex pronunciabit, a quo, vel ad quem.*
31 *Sententia ex confirmante, an ex confirmata agere debeamus.*
32 *Iudex ex officio debet pronunciare appellationẽ esse desertam.*
33 *Sẽtẽtia super desertione appellationis, vel caussa*

vel

vel quod nõ liceat tertio prouocare, licet sit interloquutoria, habet tamen vim diffinitiua.

34 *Citatio per edictum est exorbitans, & ideo non cõceditur nisi quando tutus non est locus.*

36 *Expensarum taxatio, quo casu non est facienda, sed condemnatio in omnibus expensis.*

37 *Fructus quomodo extimentur.*

38 *Fructuum appellatione, qui veniant.*

39 *Fructus intelliguntur deductis expensis.*

40 *Iudex ecclesiasticus potest compellere iudicem secularem ad præstandum sibi auxilium.*

41 *Iudex sæcularis an teneatur stare processui facto per ecclesiasticum, & quid e contra.*

43 *Excommunicatus perdurans per annum in excõmunicatione, beneficio priuari potest.*

44 *Hæresis caussa, si quis excõmunicatus fuerit, elapso anno pro conuicto habetur.*

a NOn procederet a in causis ius dici inter partes, & sententias ferri, nisi is, qui sententiam obtinuisset, valeret ius dictum in sua caussa, ac sententiæ exequutionem consequi. argu. ca. cum aliquibus, extra de sent. & re iudi.

b Proinde lex omnibus, pro quibus lata esset sententia, b quę valita sit, & quæ per appellationis vel restitutionis remedium non sit suspensa, exequutionis auxilium impartitur, l. 1. & l. fin. C. de exequutione rei iud. & l. si cum nulla. ff. de re iud.

1 Et quamuis* lex nobis ad hoc actionem iudicati, seu in factum, (quæ ex re iudicata descendit) concedat, ea ratione, quod litigatores iudicio quasi contrahere dicantur, & is, cum quo lis fuit, propter condemnationem sententiæ ex quasi contractu conueniri possit, l. licet, §. antepe. ff. de peculio. cuius ex iudicato actionis pluribus in locis lex meminit præcipue in l. in iudicati, ff. de re iud. l. fi. C. de vsuris rei iudica. l. actori, C. de rebus creditis. Admonet* tamen

do,c. licet,de præben. el 2.& propter istam personæ mutationem, erit hæc quasi nouæ litis inchoatio,l.cum quæritur, ff. de exequutione rei iudica. quæ tamen intelligas parte opponente, & contradicente:nã si pateretur ex priori processu contra ipsum exequi, validè procederetur, & exequutio fieret contra eum, per l.1. ff. de feriis, & nota ibidem,& in c.fin.extra eo.tit.& in clem.sæpe,de verb. signif.Rot.dec. 479. in no. Si sentenia, de sent. & re.iudic. & dec.19. in vltimis primus in data, nu 4. vers. nunquid.

f Et licet f Gellius lib.20.c.1. testetur confessis* & conuictis de debito datos esse 30. dies ad quærendam pecuniam,intra quod si non fecerint solutionem contracti æris alieni,facta est manum iniectio, & neruo ac compedibus vincti sunt; legibus tamen Romanis nusquam comperi hunc vinciendorum debitorum more satis receptum, & expresse permissum, nisi fortè huic arrideret,tex.in l.1.§. generaliter,ff. de pænis,vbi lex iubet eum,qui constitutam pænam pecuniariam non soluisset,affligendum esse corpore,vel huius rei argumentum sumeremus ex l.1.C.qui bo. ce.poss. vbi lex inquit, effugi carcerem per bonorum cessionem,imo quia inhumanus quidam mos creditorum inualuerat, quo duri creditores consueuerant debitores suos in priuatis domibus tenere, & non minus, quam iumenta in eum ergastulis eos laboribus exercere, cum nec humanitatis ratio,neq. publica tranquillitas exigerent hoc permitti,l.non est singulis,ff. de reg.iur.non solum prohibuerunt leges inhumanum hunc morem, l. ob æs, C.de actio.& obli.verum etiam nouissimo auct. iure constitutũ fuit, vt creditor, qui hoc facere ausus fuisset, ius crediti admitteret, & insuper tantundem debitori suo pendere cogeretur,auct. vt nul. iu.& c.§.quia vero.

Amplius lex debitoribus cõpatiens expresse prohibuit, ne quis ob publica debita in carcerem coniiceretur, l. nemo,C. de exact.trib. lib. 10.& alibi vt debitores,qui soluendo non essent, aduersus creditorum duritiem atque sæuitiam aliquo pacto posset esse succursum,cessionis bonorum, vel quin quennalem induciarum alternatiuum remedium indulsit,toto tit.C. qui bo.ce.poss.

Quod si tanta fuit profanæ legis pietas,vt quantum audiui,voluerit debitori,vt carcerem effugeret esse occursum.

cedit, neque pro re, quam tradere iussus esset, neque pro fructibus, in quibus condemnatus fuisset, §. etsi in rem. institut. de offic. iud. & circumscripto hoc legis discrimine inter condemnatum actione personali, & actione reali, solet sacrum palatium quem libet ipsorum antequam exequatur prius per literas exequutoriales monere cum dilatione 30. dierum ad parendum sententiæ sub censuris, & pœnis, & alias prout in formula literarum exequutorialium inferius videbis. Solemus igitur in palatio, multo magis coram aliis iudicibus delegatis Rom. Cu. vbi pro exequutione rei iudicatæ instamus, commissionem obtinere, quã Signatura de exequutione rescribit, & quidẽ variæ iuxta factorum contingentias. Nam si res iudicata prætenderetur, quia sententia appellabilis non esset, vtpote si in profano possessorio iudicatum fuisset vigore Aegidianæ constitutionis, de qua supra tit. de appel. §. Amplius loquuti fuimus, consueuit Signatura rescribere de exequutione, non alias præcise, sed cum clausula conditionali, quatenus Aegidianæ cõstitutioni locus sit, vel aliis casibus, quatenus exequutioni locus fiat.

Quod si appellabilis esset sententia, victor tamen rem prætenderet iudicatam, & solet distinguij, aut quia nullo modo appellatum, & signatura isto casu rescribit simpliciter, vt iudex exequutionis exequatur, nisi forte exequutio non eidem iudici, qui pronunciasset, sed alteri etiam eius in officio successori demandetur, dumtamen persona mutaretur: quo casu non alias præcisè de exequutione rescriberet signatura, sed cum clausula conditionali, constito de re iudicata; & ratio subesse videtur, cum maiore studio explicetur exequutionis petitio apud alium iudicem, quam apud eum, qui iudicauit, nimirum ignorantia rei ab alio in iudicio gestæ.

7 Qua ratione idem ferme seruari solet, vbi * exequutio vigore trium conformium peteretur, cum enim hic petitor exequutionem velit non solum vigore sententiæ a iudice exequutionis latæ, nempe vltimæ, verum etiam aliarum præcedentium, quæ ab aliis latæ sunt, nec propterea possit iudex vltimæ sententiæ, & exequutionis de existentia, ac etiã de conformitate trium sententiarũ se informare, nisi aliqua caussę cognitio adhibeatur, solet Signatura

hoc

cto, iudex exequatur, prout supra diximus titu. de terminorum obseruatione in articulo exequutiuo, vers. Quandoq. etiam euenit, vt latis vna vel duabus sententiis, ante quam tertia feratur, vsq. ad finem, quæ practica hanc vtili-
g tatem affert. g quia per eam euitat is, qui pro exequutione instat ex capite desertionis necessitatem pronunciationis iudicis super desertione, a qua de iure daretur appellatio & sic res in infinitū iret, & lites breuiori via amputantur.
9 Sed dices* ad quem iudicē exequutio rei iudicatæ pertinebit, quia in re communis est Theorica relata per Bar. in l. pęcipimus, §. officiis, C. de app. quam sequuntur oēs in l. eos, C. eo. titu. & canonistæ præsertim Ioan. monach. Archid. & Gemin. in c. Romana, §. fi. de app. in 6. & Fran. in c. ex ratione, col. antep. vers. sexto quæritur, extra eod. titu. quod si sententia confirmatur tempore, vt quia infra legitima tempora non appelletur, vel emisso appellatio non prosequatur, tunc exequetur idē iudex, qui sententiam promulgauit, l. si contra minorem, & l. quē nonnulli. C. de app. auth. ei qui. & l. fi. §. illud etiam, C. de temp. appell. & ista procedunt tam in prima, quam in secunda sententiis, idque etiam si appellationis iudex pronunciasset caussam nō prosequutæ appellationis desertam, Arch. in d. c. Romana, §. fi. eo. tit. lib. 6. sequitur Bal in auth. si quis litigantium, C. de epis. apud. Gemin. in c. Romana, §. fi. vers. in fi.
h gl. ibi, vers. vero iudex, de app. in 6. h quandoquidem sñia super desertione interloquutoria est, & ex ea nulla oritur actio vel obligatio ad dandum vel faciendum, sed mera lapsi temporis est declaratio, gl. in c. cum dilectus. circa fi. supra de elect. Bal. in l. eos, C. de appell. col. 3. Bar. in l. diuo Pio. circa fin. principii, ff. de re iudi. Franc. in c. ex ratione col. antep. vers. sexto quæritur, extra de appel. si vero non tempore, sed expresso partiū consensu confirmaretur sñia, vtpote quia litigatores ab appellatione recederent, & isto casu appellationis iudex exequetur. l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pact. vel saltim vterq. iudex exequi poterit, Bar. in d. l. præcipimus, §. officiis. Quod si non tēpore neq. partium consensu, sed alia iudicis appellationis confirmatoria prima confirmetur sētētia, & idē iudex, qui cōfirmauit, exequetur. Geminia. in d. c. Romana, colum.

ante-

furis,& aliis pœnis ecclasiasticis compescendo, inuocato etiam ad hoc,si opus fuerit,auxilio brachii sæcularis,quarũ vigore exequutores in partibus, præuia monitione ad parendum sententiis, & rei iudicatæ, vbi parere recusarent,vel negligerẽt,ad solitas censuras,& pænas,& deniq. ad inuocationem auxilii brachii sæcularis procedebant.

l Sed hodie *l* antiquato præscripto vsu, solent litigatores, vbi rem iudicatam petendant, omissa via Audientiæ cõtradictarum,adire signaturam iustitiæ,& petere, vt exequutio rei iudicatæ iudicibus,qui merita caussæ nouerũt, delegetur, vt sententias, ac rem iudicatam exequantur, & literas exequutoriales decernant,prout inferius,& quo ad personam exequutoris,si varia est,prout supra audistis, iuris communis dispositio in committendo exequutionis articulo,minus potest obseruantia Signaturæ in hoc esse vniformis. Regulariter vero consueuit Signatura exequutionem committere idem iudici, qui eam sententiam promulgasset,cuius exequutio postulatur, iuxta tex.in d.l. si contra maiorem,& in l. quoniam nulli,C.de appell.& in d.auth.ei qui,& in l.fin.§.illud etiam, C. de temp. appel. & in auth. de appel.& appell.& infra quæ tempora, §. 1. idque etiam si a sententia huiusmodi appellatum fuisset, dũ tamen caussa appellationis non reperiatur alteri iudici commissa,quia tunc signatura non consueuit de exequutione rescribere, nisi ad iudicem appellationis, idque ea ratione,quod ex quo iurisdictio fuit semel ad eum per cõmissionem appellationis deuoluta,licet prætendatur desertio,& per eam iurisdictio reuertatur ad primum iudicem, vt notatur.in l.eos C.de appel. Articulus tamen desertionis est dubius, & ratione istius dubii iudex appellationis remanet iudex,& habet cognoscere de desertione, & an sua sit iurisdictio,ca.sua nobis,extra de appel. & licet sententia super desertione ex stylo Ro.Cu.vt supra diximus, prætermitti soleat, cum tamen de ea per saltum cognoscatur,& ratione istius cognitionis iudex ad quem remaneat iudex,solet isto casu signatura articulum execuionis iudici ad quem committere,cum clausula tamen seruatis, quatuor terminis in similibus seruari solitis,vel præfixo, illorum loco aliquo breui,& peremptorio termino vt sup.

Etsi appellationis caussa reperiretur iam alteri commissa,

forent,constitutionibusq. & ordinationibus apostolicis, cancellariæ regulis illa præsertim, qua caneri dicitur, vt similes literæ alias,quam sub plumbo expeditę nullius sint roboris,vel momenti,cæterisq. in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque.Ideoq. dicere solemus omnes,& singulas expensas taxet, &c. per præscripta verba vniuersalia,non tamen indefinite,per verba expensas tantum vt videatur magis expressũ de taxatione expensarum, non solum coram eodẽ iudice factarũ, sed coram aliis præcedentibus iudicibus, quas alias sine simili speciali mãdato taxare non posset,Rot. decis. 734. in antiq. Nota quod quando fit taxatio, de taxatione expensarũ. Item dicimus, literasq. desuper opportunas suo sub sigillo decernat, & superius enunciantæ regulæ derogamus,quia officiales Cãcellariæ apost.per quorũ officiũ literæ exequutoriales, vt sup.sub plumbo expediri solebant, vbi vidissent nouũ hũc litigatorum vsum,euitando viã audientiæ cõtradictarum, pro exequutione habenda cõsueuerunt,vt ius solutionum suarum eis saluum esset, curare apud põtifices pro tẽpore vt inter alias cõstitutiones,& regulas cãcellariæ suæ hanc quoq. edicerent,vt literæ exequutoriales alias, quam sub plumbo expeditæ nullius essent roboris vel momenti, & propterea litigatores oportuit adinuenire hoc derogationis remedium,vt obstaculum contrariæ regulæ summouerent, qua in re adeo se facilem præbuit,& præbet signatura vt illã supplices iure quasi præscripto obtinere soleant. Deniq. dicimus,etiam per edictum publicum intimandas,
l constito summarie,&c. de non tuto accessu *l* quia hæc via intimationis per edictum publicum nõ permittitur nisi in isto speciali casu,qñ ad eũ cui intimatio fiẽda foret tutus nõ daretur accessus ex indulto Bon.8.in extr.vnica, Rẽ nõ nouã,de dol.cõtu.& requiritur sũmaria,& extraiudicialis saltim iudicis informatio,per tex.in cle.2.de iudiciis,Rot. dec.752.Dic,quod in c.dub.703.Dic,quod citatio oĩbus ĩ antiq.tit.de cit.Staph.char.158.quo casu,quid testes deponere habeant, vidimus sup.titu. de citatione extra cu. §. quòd si,& tit.de exequutione citationis ad partes decretæ.

Addo, quod si pro fructuum liquidatione, non haberes forte teste in promptu in Ro. Cu.præsentes, & expediret tibi eos in partibus recipi,& examinari,solet signatura in

articulo exequutiuo,& in eadē cōmissione,qua de exequutorialibus rescribit, rescribere ēt vt exequutionis iudex vices suas aliquibus probis viris, in partibus in dignitate ecclesiastica nihilominus constitutis,subdeleget,qui in articulo liquidationis hmōi testes & alias probationes recipiat, & receptos ad se remittat, instrumentumq; subdelegationis hmōi suo sub eodem sigillo decernat, non tamen pręcisā,sed eius arbitrio,per quam subdelegationem subleuatur is,qui exequutionem peteret,ab impensa expeditionis remissoriæ, licèt vt opinor posset iste probationes per super exequutores literarū exequutorialiū in partibus recipi,& ad curiā transmitti per tradita in dec. 403. in not. fuit dubitatum,de offi.deleg.ver. contra hanc meam. opi.

Impetrata siquidem præscripta commissione exequuto-
m ria,& iudici,cui dirigitur præsentata,*m* ex quo*commissio
12 non firmat iurisdictionem, neq; probat nisi parte citata ad opponēdum,gl.Bar.in extrauag.ad reprimen. super verbo, de plano.quem in crim.læsæ maiest. proc. post Aegid. concl.38.Rom.cons.519. Cassad.dec.7.de app in si verbis, consueuimus in palatio citare aduersarium ad dicendum contra cōmissionem vltimo loco præsentatā, in qua citatione & si forte fieret contra absentem à Rom.Cur.& non per nuncium siue cursorem, quo casu supra tit.de intoductione caussæ in Ro.Cu. cōtra præsentem diximus, rescripti insertionem clem.2.vt lite pen.non esset necessariā,minus erit similis cōmissionis exequutoriæ insertio necessaria,Rot.dec. 355. in not. si exequutor trium conformium, de sent. & re iudi. reproducta hac citatione, si commissio non præcisè rescriberet, sed sub aliqua ex his, quæ supra diximus conditionalib.clausulis,vtpote,constito de tribus conformibus,seu,re iudicata, siue assertis, aliasuè simili,
n quia ista clausula *n* tanquā ablatiuus absolutus inducit cōditionē,Bar. in l. 1.col.fi.ff.de cond. & dem. consueuimus in primis purificare istā cōditionem, & docere de re indicata,seu trib. conformibus, vel deniq; de aliis assertis per repetitionē actorum, si ex eisdem actis posset constare, sin autē per alias exteriores probationes, idq; parte citata,
13 qm * verbū,constito,præsertim in iudicialibus importat, partis citationem,gl.in clem.præsenti, verbo, constiterit, de censibus, Rot.dec.686.in antiq. Dico, quòd si in aliqua

com-

commiſſione, de commiſ. & citatio. & ſequenti, vbi idem dicitur de verbo,ſi repererit, licèt ſecus de verbo,ſi inuenerit Aeg.conc. 179.Auditor de off deleg.Staph.chara ter go,in fi.uer.ſecus fortè ſi in commiſſione,cum ſeq.

Et ſi cõmiſſio daret, quòd ſeruatis quatuor terminis de ſtylo palatii in articulo exequutiuo ſeruari ſolitis,vel aliàs eſſemus in caſu, in quo ſeruãdi eſſent, vel eorũ loco daretur termini præfixio,ſolet is,qui pro exequutione inſtaret, ſeruare hanc telam, vel quatuor terminorum ad docẽdum de appellatione, ac eius legitima proſequutione, primò pro prima, deinde ſecundò pro ſecunda, tertio pro tertia, & deniq; quartò pro quarta dilationibus,prout ſupra tit. de terminorũ obſeruatione docuimus, vel ſi cõmiſſio exequutoria diſpenſaret ab hac terminorum obſeruatione,& daret, quòd illorum loco vnicus terminus præfigeretur, vt ſupra,ſolet victor citare aduerſarium,ad videndum vbi præfigi terminum iuxta formam commiſſionis, & citationis hora adueniente, iudex terminum præfigere ſemper ad ſecundum,& mandare,vt intimetur aduerſario.

His ◦ peractis,vbi iuriſdictionẽ iudicis exequutionis, vt ſupra firmauerimus, & ſeruata fuerit tela iuxta ſuos caſus

14 (vt ſupra diximus)neceſſaria,vſus palatii eſt,vt alia*citatio fiat, tenoris infraſcripti;Citetur N.ex aduerſo principalis,vel procurator,ſi cũ procuratore lis tractetur,ad vidẽdum taxari,& moderari oẽs & ſingulas expẽſas pro parte infraſcripti inſtãtis in hmõi cauſſa habitas & factas, & litteras exequutoriales iuxta formã eiuſdẽ cõmiſſionis decerni,& ſi fortè extaret ſequeſtrũ,in eadẽ citatione addere ſolemus,ad vidẽdũ relaxari ſequeſtrũ,& inſtrumẽtũ relaxationis decerni.Quę citatio põt fieri ad primã diem,ac ẽt per totam,prout tẽporis neceſſitas vrgeat,& aduenięte hora ſimilis citationis,patronus eius,qui pro exequutione inſtat,cedulã deſignationis oĩum expenſarum dictat,cuius formulã habes in ſæpius citato formulario procuratorum Ro.Cu.eis,qui inſtat,datã relatione curſoris, cedulam deſignationis expenſarũ porrigit,& præuia partis petitione, iudex illas taxat & moderatur, & eodem contextu,ſequeſtrũ,ſi extat,relaxat,ac relaxationis inſtrumẽtũ,necnõ litteras exequutoriales pro oĩbus in ſnĩa contentis ſub ſolitis cẽſuris & pœnis eccleſiaſticis decernit,iuxta formã cõmiſ-

p sionis, p & quia * de iure post iudicis taxationem, defertur
15 iuramētū parti, vel eius procuratori, quod tamē, & vltra fuerit in caussa expensum, gl. in c. 1. de elec. in 6. verbo, docuerit, & expensarum taxatio, non subsequutio simili iuramento, esset de iure nulla, c. cum venissent, extra de eo, qui mit. in posses. de stylo sacri palatii defertur hoc iuramētū in ipsa expēsarū taxatione petēti taxari expensas. & licet non apparenter, Notarii tamē caussarū actuarii eiusdē sacri palatii in extēsione huius termini taxationis expensarum, semper extendunt hoc iuramentū tanquam deferri, & præstari solitum, prout ēt faciunt in extēsione aliorum iuramentorū de more palatii deferri, & præstari solitorū, vtpote de calūnia in termino substantiali ad hoc seruari solito, vel in supplementū semiplenæ probationis in termino snīæ, raro. n. hæc iuramenta apparenter, & solēniter deferuntur in palatio, quia Patres præsupponunt procuratores sacri palatii, viros eruditos, & tales, qui bene sciant, quod in istis actibus, in quibus iuramentum præstari solet, per solam traditionē cedulæ relationis cursoris, vbi de iuramento fit mentio, & nostro casu per exhibitionem cædulæ designationis expensarum præstatur iuramentum.
16 Formula * autem seu continentia literarum exequutorialiū, quibus hodie vtimur in palatio, est quod exequutionis iudex per literas exequutoriales hmōi scribit ad oēs iudices, principes sæculares, & personas Ecclesiasticas, & publicas, vtpote tabelliones, necnon ad curiæ caussarum Cameræ Apostolicæ generalē auditorē scribit, eisdemq. sub excōicationis, & aliis pænis ecclesiasticis præcipit, vt quotiescunq. pro instantis parte fuerint requisiti, seu alter eorū requisitus infra sex dierum spatiū, quorū duo pro primo, duo pro secūdo, & duo pro tertio perēptorio termino eis præfigit, debeāt videlicet Ecclesiasticæ personæ prædictæ condēnatum aliosq. intrusos, & intrudendos auctoritate apostolica monuisse, quatenus infra 30. dierum spacium post monitionē hmōi, quorum decē pro primo, decē pro secundo, & decē pro tertio peremptorio termino, ac monitione canonica assignat eidē instanti, vel eius procuratori legitimo, oībus, & singulis in snīa contentis parere, quę per extensum exprimuntur, idq. tam quoad rei possessionem, & ad expensas, quam etiam quoad fructus, & si

vsque in eam diē non fuerint liquidati, vsus.n.palatii permittit, vt non solum iudex generaliter coxdēnet victum in fructibus perceptis absq. alia quātitatis liquidatione, sed ēt exequutor possit in exequutione sic generaliter monere ad restitutionem fructum, etsi adhuc non liquidatorum, Rota decis. 183. in not. sicut, de senten, & re iudic. Quod si sic moniri infra præscriptam 30. dierum dilationem sentētiis, vt præmittitur, parere recusauerint, vel cessauerint, eiusdem personis Ecclesiasticis præcipit, vt eosdē monitos publice denuncient excōicatos, etsi post denunciationem hmōi excōicationis sniam per spacium decem dierum sustinuerint, easdem censuras aggrauent. i. reiterent, & innouent, maiori tamen cum solēnitate, vtpote pulsatis cāpanis, candelis accensis, & postea extinctis, ac in maledictionis signum in terram proiectis, & aliis, quas oēs recensere ociosum esset, quod si iidem, vt præmittitur, moniti, denunciati, & aggrauati præmissa oia per alios decem dies sustinuerint, eosdem processus, & censuras reaggrauent. i. reiterent, & innouent, ac oībus Iesu Christi fidelibus etiam familiaribus, & affinibus, & seruientibus eorundem cōmercium cum præfatis excōicatis eis sub eisdem cēsuris, & pœnis interdicant, & si excōicationem, aggrauationē, & reaggrauationem hmōi per alios decem dies sustinuerint, oēs, & singulas Ciuitates, Castra, Oppida, Loca, & Villas, Ecclesiastica collegia, & parochiales, aliasq. Ecclesias, sub quibus, & ad quas præfati sic moniti degunt, & perueniunt, quandiu ibi fuerint, Ecclesiastico supponant interdicto. Quod si denique interdictum huiusmodi per alios decem dies passi fuerint, ex quo gladius spiritualis non suffragatur, auxilium brachii sæcularis inuocent, & requirant, prout in formula litterarum exequutorialium huiusmodi latius continetur, quam apud vulgatum formularum instrumentorum legere licebit.

Et quamuis iudex exequutionis in præscripta literarū exequutorialium formula subdeleget vices suas exequutoribus, in partibus, vt moneant condemnatum, aliosque intrusos ad restitutionem possessionis, & fructuum ac expensarum solutionem, verum etiam ad declarandum, & denunciandos eos excommunicatos in euentum non paritionis, & successiuè aggrauandum, reaggrauandum, &

 inter-

interdicendum,& auxilium brachii sæcularis inuocandũ, nihilominus mos inoleuit in palatio,vt exequutores in partibus duntaxat literas exequutoriales condemnato ac intrusis intiment,& primam partem ipsarum literarum duntaxat videlicet,& antedictæ monitionis canonicæ ad parendum rei iudicatæ infra 30. dierum terminum exequantur,& vbi literæ exequutoriales fuerint legitime intimatæ non procedatur ad vlteriorem exequutionem coram dictis exequutoribus,sed habita relatione legitimæ intimationis earundem literarum, reproducantur literę vna cum relatione intimationis in curia coram auditore exequutionis iudice ad effectum procedendi ad vlteriorem exequutionem,Stap.car.169.a tergo,in princ.

17 Et licet* victus fuerit condemnatus in fructibus, & pro eisdem quoq; in literis exequutorialibus monitus,cum tamen generaliter tantum poterit, nihilominus ipse in hoc exequutionis articulo negare se fructus huiusmodi percepisse,vel opponere,quod eos in vtilitatẽ beneficii conuertisset,si modo hoc infra terminum 30.dierũ sibi datum, vel saltem antequã declaratoria sententia cõtra ipsum proferatur,allegauerit,Rot.dec.183.in not. sicut Auditor,de sẽtentia,& re iud.& dec.158.licet reus, de renun.in no.Bal. cons.99.v.vol.& propterea is qui exequutionem etiã pro fructibus peteret, in hoc exequutionis articulo probare debet victum fructus percepisse,& quot,nec posset pro fructibus post antedictam exequutorialium intimationem ad declaratoriam aliaq. prædicta procedere,nisi habita a iudice de fructibus liquidatione, quam Auditor q debet facere taxãdo fructus nõ multiplicatos in vnica summa, sed fructus singulis annis tantũ valuisse,prout docet Rot.dec. 337.in not. Auditori, de rescript. & de appellat. sequitur Staph.char.175.& a fructuum liquidatione cõdẽnatus poterit etiam appellare, & signatura solet caussam appellationis huiusmodi committere. Crederem tamen hoc, casu quo liquidatio fit in exequutionẽ sententiæ,appellationem emitti debere,non ab ipsa liquidatione,sed ab eius excessu,& licet non defuerint, qui isto casu voluerint expressionem excessus, satis non esse in genere, nisi quantitas quoq. exprimeretur. Abb.in c.quoad consultationẽ,col. fin.de re iud.receptior tamen est contraria sententia doctorum

ctorum ibid.in prȩalleg. c.quoad consultationẽ,& aliis locis cõmunibus. & finito vel prȩtermisso liquidationis articulo,solet is,qui pro vlteriori exequutione instaret reproductis literis exequutorialibus,& illarũ exequtione, parte citata ad dicendum contra, & videndum iurare testes super illorum recognitione,testes super recognitione inducere,& exinde seruatis quatuor terminis in simili argu.declaratoriȩ de vsu sacri palatii seruari solitis, ac eisdem etiam ex abundanti, in vim Innocentianȩ, vel specialis commissionis ad hoc impetratȩ vnicis contextu, & audientia reiteratis, sententiam declaratoriam excommunicationis petere,& obtinere, quȩ semper in scriptis ferri consueuit,& sub formula infrascripta.

18 Per*hanc nostram declaratoriam sñiam, quam de DD. Coauditorium &c.Ferimus,in his scriptis,pronunciamus, &c. quendam Meuiũ assertum clericũ aduersarium ob non paritionẽ literarum exequutorialium contra eũ,ad instantiam nobilis viri D.Sempronii,de,& super certis canonicatu,& prȩbenda Ecclesiȩ Segobien. & illorũ occasione decretarũ excõmunicationis,ac alias sententias, censuras,& pȩnas in eisdem literis exequutorialibus cõtentas incurrisse,eundemq. excõmunicatũ publice denunciandũ, & ab oĩbus euitandũ fore,& esse,prout denunciamus ac euitari mandamus literasq. declaratorias desuper opportunas decernẽdas fore,prout decernimus, dictũq. Meuiũ in expensis,&c.cõdemnandũ fore,& esse,prout condemnamus, quarum taxationem nobis in posterum reseruamus.

19 Termini*autem in hoc articulo declaratoriȩ ob non paritionem literarum exequutorialium de stylo sacri palatii seruari soliti sunt,qui sequuntur,videlicet.

Ad docendum se paruisse literis exequutorialibus.
Primo pro prima,
Secundo pro secunda,
Tertio pro tertia, **Singuli ad primam diem.**
Quarto pro quarta,

r Lata *r* deniq.declaratoria sententia, ac literis desuper opportunis relaxatis,dantur cursori,qui illas affigat,& publicet in locis solitis,& a die publicationis hmodi expectatur aduersarius sic excõmunicatus per decem dies,quibus elapsis,si adhuc cesset rei iudicatȩ,& literis exequuto-

rialibus parere,& excommunicationis sententiam indurato corde sustineat,ad vlteriora contra ipsum vsq; ad brachii sæcularis inuocationem,modo quo inferius dicemus, proceditur cum interuallo 10.dierum inter singulos infra scriptos terminos seu actus à singulorum publicatione.

Ad videndum se aggrauari,
Ad videndum se reaggrauari,
Ad videndum interdici,
Ad videndum brachium sæculare decerni.

Singuli ad primam, vel etiam per totam cum interuallo tamen decem dierum inter vnum & alium à singulorum publicatione.

Exinde super * inuocatione auxilii brachii sæcularis literæ expediuntur, quibus iudex exequutionis apostolicus auctoritate apostolica omnes & singulos principes sæculares cuiusuis dignitatis & præeminentiæ etiam si imperialis existant,veluti exequutores iustitiæ monet & requirit etiam excōmunicationis & aliis pœnis & cēsuris ecclesiasticis,excepto Imperatore,quem in hoc duntaxat adhortatur,vt quotiescunque fuerint pro parte victoris requisiti contra aduersarium exequantur in personam, & sic detineatur,donec omnibus & singulis in sententiis & literis exequutorialibus contētis, victori integraliter satisfecerit vel in bona;seruato tamen ordine,vt prius capiātur mobilia, deinde immobilia, & postremo ad nomina & iura perueniatur,l.à diuo Pio,§.in vendicatione,§.vtrum,& §.penult.ff.de re iud.quibus adhortationibus,monitionib.& iussionibus, si paruerint, vel parere paratos se exhibeant, victor habebit intentum,si verò recusent,vel cessent,si victor ad Ro.Cu. reuertatur cum relatione requisitionis suæ procederet Ro.Cu. contra dominos tēporales huiusmodi, ad declaratoriam censurarum & pœnarum in literis inuocationis auxilii brachii sæcularis contentarum, parte volente & instante, & camera apostolica reproductis literis inuocationis brachii sæcularis, ac instrumento requisitionis dñorum tēporalium ad illarum exequutionem.vbi Patribus cameralis audientiæ visum fuerit dominos temporales sic requisitos recusasse, vel saltim cessasse in postulata exequutione, solent victo vt pote in casu denegatæ iustitiæ repræsalias contra subditos illius domini temporalis,& literas opportunas desuper victori manu regia concedere.

cedere. Quæ repræsaliæ quib. casibus, qualiter concedendæ sint, & à quibus, habes à Bart. in tract. suo repræsaliarum, ad quem semper poteris, vbi opus erit, recurrere.

21 Et* si aduersarius censuras tanto tempore sustinuisset, vt propter nimiam eius contumaciam videatur insurdescere, solet signatura dare cōmissionē, vt fructus aliorum beneficiorum, quos ipse in aliis locis obtineret, sequestrarentur, donec literis exequutorialibus contra ipsum emanatis paruisset, arg. tex. in c. quoniam frequenter, in fi. vt lite non contestata, & in l. Fulcinius, §. fi. ex quib. causs. in poss. eat. Staph. char. 176. prima facie. Imò illo casu quia aduersarius propter insurdescentiam & censurarum neglectum esset de hæresi non mediocriter suspectus, fieret contra ipsum locus fisco, & Signatura iustitiæ daret cōmissionem iudici ordinario Ro. Cu. vt constito sibi summariè & extraiudicialiter quantum sibi sufficere videbitur, quòd aduersarius sit de insurdescentia diffamatus, procedat contra ipsum veluti de hæresi suspectū, & monitorium ad personaliter cōparēdum, seq; à præmissis expurgandū cōpareat, & quod plus est, daretur etiā contra ipsum via gratiosa literæ priuationis beneficiorū & in forma iuris ad priuationē seruatis seruandis procederetur. Reliqua mi Pellæe, quæ ad vsum iudiciorum sacri palatii attinent, quæq; plurima sunt, ego alias vbi maius ociū nactus fuero, ad te interim in foro adultiorem ea omnia veluti solidioris cibi scribam, nisi fortè tu meo exemplo longa regestorum lectione, quæ sola mihi in hac arte vera fuit pædagogia, & diutina fori versatione, hac præsertim monstratione nostra adiutus, à te ipso (vt facile spero) acceperis, meq; ab hoc munere exemeris.

ANNOTATIONES.

22 NOn prodesset.) *Frustra nempe sententiæ proferētur, si ea* debitæ exequutioni non demanderētur,* c. quoad consultationem, de re iud. not. Accurs. in rub. C. de exequ. rei iud.*

b Quæ valida.) *Sententia* inualida exequutionem nō meretur*
23 *l. 4. §. cōdemnatum, vbi Bart. Alex. Ias. & alij, ff. de re iu. Ang. in l. 1. ff. nil nou. app. pend. & tradit Affl. dec. 283. nu. 2. & dec. 28. num. 9 & rursus dec. 39. nu. 6.*

c Sed iudicis.) *Altero* de duobus modis, vt hic, exequutionē sen*
24 *tentiæ peti posse declarat And. ab Iser. in cōst. reg. Nea. dilationes, ibiq; admonet, melius esse officio iudicis exequutionem petere,*

tere, illa certè ratione, quia tunc nec libellus nec litis contestatio requiritur, quod secus esset, quãdo iure actionis peteretur, & huic opinioni cõsentit Alex. cons. 50.*col.*3.*lib.*2. *Cæterùm te ad-*
25 *monitũ esse velim, quod* qui exequutionẽ petit nedũ sñiam sed acta exhibere tenetur, nisi bienniũ trãsactũ fuisset, & quia tunc solã producere sñiam sufficeret ita Bald. docuit in l.*1.*C. ne lice. tert. prou. Quæ quidẽ exequutio sñia caussa summaria dicitur, l. à diuo Pio, §. super rebus, vbi Doct. ff de re iu. Bar in l. litibus. col. pe. C. de agri. & cons. lib.* 11. *& Lans. in cle. sæpe, in* 13. *cõcl. de ver. sig. Quod tñ cum temperamẽto intelligas, vt Bal declarat in l.* 1. *§. ii videtur, prope fi. ff si quis ius dic non obtemp. habere locum, quando contra executionẽ nulla opponitur exceptio.*

d Quòd exequutor.) *Ita exequutione * sententia facienda,*
26 *an partis citatio requiratur. Doctoribus in varias sñias itum est, sed tu Alexan. videas in d. l. à diuo Pio, §. in venditione, col. antep. Dec. cons.* 97. *&* Mar. *in praxi, in fi. n.* 16 *& seq. vbi per conclusiones rem hanc bellissimè declarat, & Affl. etiam legas dec* 157. *in fi &* 306 *n.* 9. *atq; Gomes. in reg. Cancel. de subrog. collit. q.* 4. *vers. ratio est, vbi post Alex. citato loco testatur cõem esse opinionem, quod sñia, quæ in iudicatum transiuit, exequutioni absque aliqua partis citatione mandatur, ibiq; de stylo Rotæ meminit, quod cum literæ exequutoriæ expediuntur, in eis apponitur, clausula, quòd propria auctoritate possessio capi possit, quẽ tamen stylum sanè intelligas, auctoritas hæc concessa videatur, si in possessione capienda aliquem resistentem non inuenerit, & est communis opinio teste Ias in l. iustè possidet, nu* 13. *ff. de acq.*
27 *pos. Sed an valeat * exequutio pro pecuniario debito, quæ nõn fuit facta seruata forma, d. l. à diuo* Pio, §. *in venditione, s. vt primo mobilia deinde immobilia capiãtur, & aliàs vt ibi* Doct. *hac in re in varias sententias diffecti sunt, vt ex Ias. eò loci liquet, num.* 10. *tamen communis est opinio, quòd valeat, vt Ias. ibi testatur, quamuis ipsi displiceat. Sed proculdubio communis conclusio procedit in caussis, in quibus sola veritate inspecta proceditur vigore legum municipalium, tunc etenim virtute illius clausulæ, exequutio nequaquam reuocatur, licèt ordo minimè fuerit seruatus, vt proditum est à Bal. in c. tuæ, vt lit non contest. Rom. in l. non solùm. §. sed probari. ff. de oper. nou. nun. & Ias præcit. loco. Nicol. Anto. Grauatius.*

e Secus si,) *Adde Bal cons.* 149. *lib.* 3. *vbi ait, aduersus tertium in iudicio minimè nominatum, exequutionem fieri non posse, con*

ferunt

ferunt ad hoc etiam, quæ ipsemet Bal. atque Imo. scribunt in l. si binæ. ff de in iust. nup. & irr. test. & ibem Bal. in l si pro te, in fin. C de dotis promis. Nicol Anto Granatius.

f Et licet Gellius.) *Et si in pandectis lex illa sit contra obæratos hoïes durissima, de qua Gell. meminit, lib. 20. c. 1. non inueniatur, vt auctor hic ait, tñ lege XII Tabul. (vt Gell. breuibus rem perstringit) ita cautũ erat. Quæ quidẽ titulo de re iu. in hac ver. erat scripta, veluti Aymarus Riuallius, & Oldendorpius rub. 8. necnon Fran. Bald. in Com. ad leg. XII. Tab. in l. 46. tradide-*
28 *runt. Aeris confessi, rebusq; iure iudicatis 30. dies ius iusti sunto post deinde manus iniectio esto, in ius ducito, ni iudicatum fuerit, aut qui pseudo eo iure vim dicit secũ ducito, vincito aut nervo, aut cõpedib. 15 pondo. ne minore, aut si voles, maiore vincito: si non volet suo viuito, ni suo viuit, qui eũ vinctũ habebit, libras farris in dies dato, si volet, plus dato: in vinculis lx. dies habeto, inter eos trinis nũdinis cõtinuis ad prætorẽ in comitiũ producito, quantæq; pecuniæ iudicatus erit prædicato, tertiis autem nundinis (si interea pactus nõ sit) capitis pœnas dato, aut trans Tyberim peregrè venum ito, & si plures forent, quib. reus esset iudicatus, tertiis nundinis parteis secanto, si plus minusue secuerunt sine fraude esto. Hæc erat lex, quã Phauorinus Philosophus durã & planè inhumanã iudicabat, & Sextus Cæcilius I.C. defendebat, veluti fidei seruãdæ gratia latã. & his vt terrorẽ incuteret. qui à creditorib. pecuniam passim sumebãt, nulloq; restituẽdi aio per vinarias tabernas, atq; lupanaria illã deinde perditissimè cõsumebant: & ob id sic durã legẽ latã fuisse, Sex. Caeci. aiebat, hinc vinctos plures fuisse, dissectũ aũt esse antiquitus neminem atq; legisse, inquit, neq; audiuisse. De qua lege, vt debitoris corpus inter creditores diuidi licet. meminere Fab. Quintilianus III. Institutionũ lib. Alex. ab Alex. in Genialib. lib. 6. c. 10. Budæus eruditè loquens in annotationibus in pandectas tit. de in diẽ additione, & Coua. lib. varia resolu. secundo, cap. 1. qui benè cumulateq; hac de re scribit, & Hierony. Magius in Miscellaneorũ 1. c. 8. Liuius tamẽ in 2 ab vrbe cõdita literis mandauit, quòd ex lege XII. Tabul. debitores, qui non erant soluendo in temporariam seruitutem creditoribus suis, vt nexi addicebãtur. Cæterùm mutatis temp priscarum legum illa durities à Iurisconsulti atq; Imperatoribus lenita fuit, vt obærati bonis deficientibus in carceres tradantur, quos si effugere velint, beneficium eis concessere (& si illud flebilẽ sit) cessionis scilicet*

honorum.

bonorum, vt ff. de cessione bo. & C qui bo. ced. pos. Nic. Ant. Gra.

g Quia per eam. *) Quod à snia, qua pronunciatur appellationẽ esse desertã app. possit, placuit Fran. in c. ex rõne, col. 23. ver. circa nouũ, de app. & diximus supra lib. 6. c. 3 sub litera G. Caete*
29 *rum*app. euitandæ caussa cautius est, vt iudex à quo absq; alia iudicis ad quẽ pronunciatione sniam exequatur, vt Franc. ibi admnnet, col. antep. in fi. & traditur à Bal. cõs. 190. lib. 3. atq; Ang. cõs. 140. quos sequitur Mar. in praxi in 6 par. ver. Appel-*
30 *latio, nu. 140. Sed*operæpreciũ est scire, quis iudex à quo, vel ad quem pronunciabit appellationẽ esse desertã ѝ reui sic dicendum erit, quod si app. ex nõ prosequutione deserta sit, & iudex ad quẽ nunqñ aditus fuerit, iudex à quo suã poterit exequi sniam, quinimò nec alia sibi opus est pronunciatione, ne materia (vt diximus) appellandi præbeatur. Quãquã si super desertione prouũciaret vellet, vtile alio ex latere erit, quia appellãtem ad expẽsas condẽnabit, vt Abb ait in c sæpè, col. 3 de app. Si verò iudex ad quẽ aditus fuerit, & corã eo appellatio introducta, dubio procul ad eũ pronũciare spectabit, veluti Franc citato loco ait, col. 19 ver. circa septimũ, & tradũt Alex. & cæteri in l præses. ff.*
31 *de re iud. & Fel in c. ex parte 2. col. 6. de rescri. Nõ tamen* hac facti specie, quãdo snia cõfirmatur ex desertione primæ per lapsum fatalių ageretur ex ipsa snia cõfirmãte; cũ ea sit interloquutoria, neq; actionẽ pariat, sed ex prima ageretur, & est cõis opi. sicuti Ias. affirmat in l res iudicata n. 14. ff de re iud. & in l. à diuo Pio, in prin. n. 26 eo ti. vbi ẽt Alex n. 20. Secus tamẽ esset, cùm aliter, quam ex desertionis capite prior snia per iudicem app confirmatur, nã tunc ex illa confirmãte, & non ex cõfirmata ageretur, vt in d l. res iudicata, n 11 auctor est idem Ias. post alios dicens ẽt hanc opinionẽ cõibus suffragijs receptam esse, vbi*
32 *quoq; Ripa, n. 15. Nec illud*in hac desertione materia è memoria excidat, quod Fran. adnotauit in d. c. ex rõne, col. 20. ver. quo ad secundum, videlicet, necessarium non esse, quod à parte de ipsa desertione opponatur, cùm iudex ex officio appellationem esse desertam pronunciare possit, & debet. Nicol Anto. Grauatius.*

h Quandoquidem. *) Quòd* sententia, quæ super desertione*
33 *profertur, sit interloquutoria, necnon quando fatalia lapsa fuisse pronunciatur, vel quòd non liceat tertio prouocare proditum est à Bal. in l. 3. col. pen. in fi. C. de epis. aud. verùm sanè intelligas, quia licèt sit interloquutoria, vim tamen diffinitiuæ sententiæ habet, veluti eo loci Bal. declarat, & ab ea appellari potest.*

Corn.

Corn.consi 14.& 262.lib 4.& diximus lib.6.c.13. sub lit. G. Nicol.Anto.Grauatius.

i Sed hodie.) *Vide Compilatorem Form.var. com. 15. fol. 19. col 1.& fol 21.col.2.*

k Quia isto.) *Adde Bart.in l praecipimus,§.officijs. C.de iudic. & quae supra diximus sub lit G.in fine.*

l Quia haec via.) *Huc spectant, quae Mil.tradit in verbo.Cita-*
34 *tio per edictū.Et merito*quidem haec citatio per edictū non conceditur,nisi tutus nō sit accessus. nā de iure exorbitans est cle. 1. de iud.vt tradit Rota decis.223 si committitur, in no. idcirco in Rom.Cur.nulli iudici per publicū edictu citare permittitur, nisi hoc à Pontifice speciatim cōmittatur , vt glo adnotat in d. clem. 1.in ver.specialiter.Quimmo Pontifex in mandato clausulā apponere consueuit, s. constito summariè de non tuto accessu. Rota dec 693.no.quod in antiq & Fel.docet,in c quoniam frequēter, col.11.vers.pro practica d.clem vt lit non contest traditur per Dec.cons 440 nu 26.Cassad decis 2 in fin.de do & cont Vant. in tract de null.sent.ex def.citat num 124.& seq & Vestrium supra lib.4.c.3.vbi nos quoque adnotauimus sub lit.E.*

m Ex quo.) *Huc pertinent quae supra diximus libro 5. cap. 2. sub litera A.*

n Tanquam ablatius.) *Adde Affl decis.355.num.3. & decis. 188.nu.5. Fallit tamen hoc in subiecta materia repugnaret, vt Ias explicat in rub.ff.solu matr in posteriore lect.num.20 apud quem alias quoque videbis fall*

o His peractis.) *Vide Compi.Form.var.cō nis.fol.15.col.1.Sed*
35 *limita * quae auctor hic tradit,nisi eadē die, qua lata fuit snia, expensae taxarentur.nā hoc themate in taxatione citatio aliter necessaria nequaquam est,vt pulchrè voluit Bal.in l.terminato, col.2.C.de fruct.& lit exp cui Fran. consentit in c.saepè, q.13. de ap.& ita intelligendus est Ias. in l.nequicquā § vbi decretū nu.47 ff.da offi.procon.qui tenet in expensarū taxatione citationem non requiri.aliter minus rectè loqueretur , Caeterum hodiè cōi stylo nunquam taxatio eadem die fit,sed reseruatur, vt in d. l.terminato,ideoq; pars semper in ipsa expensarū taxatione citanda erit,veluti Doct.eo loci explicant , & Maran.in praxi. in 6.par. in verbo exequutio num.21. Nicol Anto.Grauatius.*

p Et quia.) *Adde tex.in auth.post iusiurandum,& auth nouo iure,vbi Bart.Bald.Alexand.Ias.& reliqui scribunt,C.de iud.*
36 *limita. * quòd per auctorem hic & alibi per alios dicitur,*

scilicet

scilicet expensarum taxationem per iudicem suo arbitrio faciendam esse, locum habere, quando plenè expensas victor non probauit: secus verò, cùm eas verè erogatas fuisse pleno testimonio comprobauerit. nam tunc iudicem non eam expensarum taxationem, sed condemnationem facere oportet, & in omnibus vtique expensis ad teruncium vsque secuti à vincente legitimè probatum fuerit. Et sic cùm ad plenum, quod expensum fuerit probatur à prima facti specie differt, in qua iudex suo arbitrio prius expensas moderat, & deinde iuramentum præstat, vt in præcit. auth. & tunc victor omnes expensas non recuperat, quo casu grauatur, verùm hoc leuamen habet, quia suo statur iuramento, ita Doct declarant in d. auth. & Ias. in l. properandum, § siue autem alterutra, nu. 15 C. de iudic. à qua quidem expensarum taxatione appellare licet quãdo tamen modum in taxando iudex excesserit. aliàs minimè, vt proditum est à Bar. in l an exequutione, colum vlt ff. de appell. & Franc. in c. sæpe, 12. q. de appell. & tunc caussa excessas in appellatione exprimenda est, alias nullius roboris esset appellatio, vt eò loci Franca. it. Qua de re vide Iason. præcitato loco & numero, Nicolaus Antonius Grauatius.

q Quam auditor.) *In hac re admonitum te esse velim, quod*
37 * *in fructum extimatione non est vbertatis, aut sterilitatis ratio habenda: sed considerandum est, qui fructus communiter percipi solent. Bar. in l cotem ferro, § qui maximos, in quarta quæstione, ff de public. & Accurs. in l. si actum ff. de act. empto*
38 *quibus adstipulatur Gram. decis. 76. num. 14. Et * qui veniant fructum appellatione, vide textum in l. qui fundum § . vlt. ff. de contrahen. emp. & in l qui fundum, vbi Doct. ff. sol. matrim. Alexand. & Iason. in l. diuortio, in prin. ille quidem, colum. 9. verb. in glo. in vers. quarta, hic autem, colum 2. Rom. consi. 70. visis themate, penult. colum. Alexan. cons. 181, in caussa, colum. penul & vlt. lib 2. Innocen in cap. in literis, colum 1. de resti. spol. & in rubr. & de re iud. in verbo, nomine autem fructuum Pract. Papien. in forma libel. in actione reali, in versicu. simul.*
39 *cum fructibus, in fin. Qui * quidem fructus deductis expensis sumptibusq; factis intelliguntur per Accurs. Bar: & Ang. in l. in fundo ff de rei vendi, Alex. & recentiores in l. fructus, per illum tex. ff solu. matri. Pau. Cast. consi. 239. super hoc. col. vlt. lib. 1. Are. cons. 17. consideratis, col. 9. vers. intelligimus, & Fel. c. ad nostram, 1 col. 1. & 2. de iureiur. Nicol. Anto. Grauatius.*

Lata

Lata denique.) *Vide Form.Var.commiſ.col.1.*

f Exinde.) *Auxilium brachij ſæcularis à iudice laico denegari non debet, cùm illud per eccleſiaſticum petatur. Quinimò*
40 * *ſecundum communem doctorum opinionem, de qua meminit Alcia.in c.pernicioſam, num. 123. de offic. ordi.iudex eccleſiaſticus ſæcularem compellere poteſt ſub excommunicationis vinculo, vt ſibi auxilium præſtet. At è regione, vt ſæcularis eccleſiaſticum cogere poſſit, communiter Doct. non admittunt, vt eo*
41 *loci Alcia.declarat. Cæterùm * Ancb.conſi. 382. Retento, vbi latius rem hanc explicat, cum temperamento intelligit, quòd iudex ſæcularis eccleſiaſtico parere teneatur, auxiliumq; præſtare, ſi tamen ſeruato iuris ordine eccleſiaſticus iudex proceſſerit, cui conſentit Fely. in cap. cùm ſit colum.5. de foro compet. & Affl. etiam ſe ſubſcribit deciſione 220.num. 9. Sed hoc temperamentum proculdubio procedere poteſt, quando de re merè eccleſiaſtica non ageretur, at ſi de ea, & iudex eccleſiaſticus ſibi impartiri auxilium petat, Doctores pontificij iuris volunt iudicem ſæcularem ad exequendum mandatum tantùm teneri, nec aliter ſe in cauſa intromittere, quod quidem Cæſarei iuris Doctores ægrè ferentes abnegat; hinc magnum inter eos ortum eſt duellum, adeò, quod vnaquæque pars pro ſe communem eſſe ſententiam aſſeuerat, vt teſtatur Iaſ.in l.magiſtratibus, num.10 ff.de iuriſdictione omn.iud. Alcia. præcitato loco, nume. 100. atque Imola in c.1.de offic. ord. Qua de re videndus eſt Franc.Marc. deciſ.Delph.269.& 773. Sed quid in contraria facti ſpecie, an eccleſiaſticus iudex proceſſui facto per ſæcularem acquieſcere teneatur? vide Fely.in c.at ſi clerici, de iudi. vbi communem concluſionem eſſe affirmat, quod nequaquam obſtringitur. Ad quod quidem ſæculare brachium nunquam peruenitur, niſi quatuor menſes fuerint poſt latam ſententiam menſes elapſi, ea nempe ratione, quia menſes quatuor regulariter ad ſoluendum dari condemnatis conſueuerant, Felino teſte in c. Quærenti, de off.deleg. ita Papaz. adnotat. in ſuis add.ad Rotam deciſ.2.num. 49. de reſcrip. Nicol. Anto. Grauatius.*

t Eſſet de hæreſi.) *Quod * per annum in excommunicatione*
42 *perſeuerans, de hæreſi ſuſpectus habeatur, voluerunt Abb.in c grauem, de pœni. & Andr.Iſer.in c.1.ver.poſt annum, de ſta.*
43 *& conſue. cont. lib. eccl. Et talis * per annum abſtentus à ſacriſq; interdictus beneficio priuari poteſt, cap. rurſus, & cap. quicunque, 11.q 3. Boer. Lucan. in Praxi.c. 142. Quod tamen*

intel-

*intelligas, cum pro crimine, secus si pro nummaria caussa ex-
communicatus fuerit, vt Abb declarat in cap. 1. num. 24. de iud.
& in cap. cùm contingit, num 7. de dolo & con. cui consentiunt
Cassad in consue. Burg. titu. des iustices, rubric 1. §. 6. num 2.
Ioan. Lup in cap. per vestras, §. 28. nu. 22 de dona. inter vi-
rum & vxo. Steph. Aufr. in accessionibus ad decis. Thol. 265.
& Ripa in dict cap 1. num. 77. de iudic. Intelligas etiam, ve-
luti animaduertunt Abb in dict cap. grauem, & Iser. vbi supra
tunc per anni curriculum in excommunicatione perseueran-
tem de hæresi suspectum esse, quando ille ex alio fuerit, quàm
44 hæresi crimine excommunicatus, secus verò * si ob hæresim,
tunc etenim elapso anno pro conuicto haberetur, & sicut hære-
ticus pœnis subijci debet, cap. excommunicamus, §. qui autem
& cap. cum contumacia, de hæret. in 6. Nicolaus Antonius
Grauatius.*

Redemptori Christo, eiusque pijssimæ Matri
Laus, Honor, & Gloria.

FINIS.

INDEX LOCVPLETISSIMVS VOCVM,

SENTENTIARVM, ET RERVM Quæ in hoc opere continentur.

Appel-

Atten-

Cita-

Cita-

Cita-

Con-

Dila-

Fori

prius

Man-

Obie-

P

Posses-

Prin-

&

Q

R

Resti-

Sen-

Termi-

FINIS.